

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sulpici[i] Severi Presbyteri Opera Omnia

Sulpicius <Severus>

Amstelodami, 1665

Libro Primo.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11490

¹ S U L P I C I S E V E R I
S A C R Æ H I S T O R I Æ
L I B E R P R I M U S.

C A P U T I.

RES à mundi exordio sacris literis editas, breviter ¹ constringere, & cum distinctione temporum, usque ² ad nostram memoriam, carptim dicere aggressus sum: multis id à me studiose ³ efflagitantibus, qui divina, compendiosa lectione cognoscere pro-² perabant. Quorum ego voluntatem secutus, non pepercì labori meo, quin ea, quæ per multis voluminibus perscripta continebantur, duobus libellis concluderem: ita brevitati studens, ut pene nihil gestis subduxerim. Visum autem mihi ³ est non absurdum, cum usque ad Christi crucem, Apostolorumque actus, per sacram historiam cucurrissem, ⁴ etiam post-

S U L P. S E V. S A C R Æ H I S T.] Ita libri omnes quos vidi. Est tamen qui appellet, *Sulp. Severi Chronicon*. Gennadius quoque hanc historiam significat, cum ait, *composuit & chronica*. id est, *τὸ χρο- νικόν*. Author is qui disput. Athanasii cum Ario in Latinum convertit: *Sed si illud recolat quod in Chronica sua b. m. Sulpitius Severus posuit dicens, duo Arii tanquam duo serpentes ex uno ore sibilabant, &c.* Porro autem præcedentium nominum prius prænomen esse videtur, & posterius nomen proprium. Sic enim certe dicitur Sulpicius Severus, ut Septimius Tertullianus, Aurelius Prudentius, Decimus Ausonius, Sulpicius Pius, Aurelius Augustinus. Quanquam in Gennadio, *Severus cognomento Sulpicius*. Drusius. S A C R Æ H I S T O R I Æ.] Duplex Historia, sacra & profana; sacra

res à mundi exordio sacris literis editas complectitur. Differt à profana causa efficiente tum principali quæ est Deus, tum ministeriali quæ est Prophetarum, Apostolorum, Evangelistarum & Ecclesiasticorum virorum. Objectum quoque diversum. Sacra complectitur res ad Ecclesiam spectantes: profana ad Rempublicam. Sola historia sacra indubitata est veritatis. Profana in multis falsa, incerta, inconstans.

² *Ad nostram memoriam.*] Infra II. *Omne tempus in Stiliconem Consulē direxi.* Ergo ad annum fere cccc. Coss. Fl. Stilicone, & Fl. Aureliano, Imperatore Honorio. *Idem.*

³ *Efflagitantibus.*] *Flagitantibus. Editio Colon.*

⁴ *Etiam post-gesta convertere.*] *Connere.* Gifelin. Magnus Salmasius primus omnium veram Methodum ostendit,

postgesta convertere, excidium Hierosolymæ, ¹ vexationesque populi Christiani, & mox ² pacis tempora, ac rursus ³ Ecclesiarum intestinis periculis turbata omnia, locuturus. ⁴ Cæterum illud ⁴ non pigebit fateri, me, sicubi ratio exegit,

ad

dit, quomodo Historia Ecclesiastica scribenda sit. Ita autem ille: Tota Antiquitas Ecclesiastica, in Personas ac Res dividitur. De Personis agitur sub titulo generali, de Ordine Ecclesiastico, sub quo continentur, ab Apostolica institutione duo tantum, Presbyterialis sive Episcopalis, & Diaconalis. Postea Ecclesiastica institutione, divisus est ordo Episcopalis & Presbyterialis, & duo ex uno facti. Deinde & Episcopalis ordo, ejusdem Ecclesie decreto, in duos alios ordines divisus est, Archiepiscoporum sive Metropolitanorum, & Patriarcharum sive Exarchorum Dioceseon. Minores etiam ab Ecclesia ordines aliquot proditi sunt, ignoti Apostolis, ut Subdiaconorum, Exorcistarum, Lectorum, Ostiariorum, Acoluthorum, Sacarii Custodum, Copiatarum & Fossariorum, Monachorum etiam, Virginum, Pœnitentium. De his omnibus in primo volumine de Ecclesiastico Ordine. Secundum de rebus erit. Olim eadem Presbyterorum & Episcoporum munia; ut Sacramenta administrare, pœnitentiam dare. i. veniam pœnitentiæ agenda, Chrisma conficere, ordinare, confirmare benedicere, & similia. Post divisionem autem Episcopalis & Presbyterialis Ordinis, ut illud discrimen certius constaret, quadam ex his Episcopo soli agenda sunt attributa, reliqua Presbytero relicta. Pertractandum quoque erit, quando usus Ecclesie hæc invexerit, aut Episcopi ipsi propria ambitione usurparint. Hæc ille.

[¹ Vexationesque populi Christiani.] De persecutionibus decem cruentissimis loquitur, quibus Romani Imperatores, Christianum nomen delere aggressi sunt. Utitur vocabulo in speciem molliori. Quamquam ex consuetudine illorum, qui castigatissime Augusto avo

locuti sunt. Sicuti Cicero dicit, se vexationes Virginum Vestalium perhorrescere, *l. v. Catil. Horn.*

[² Pacis tempora.] Quæ coeperunt Constantini Imperio, qui primus Christianismum in plenissimam libertatem vindicavit. Quamquam & ante eum, quoties à persecutione externa quies, pax dicta fuerit, Tertulliano, Cypriano, & quod ad institutum nostrum facit, Sulpicio. Cujus sunt libro *II.* hæc: *Antonio Pio imperante, pax Ecclesie fuit. Et de Constantini ætate: Exinde tranquillis rebus pace perfrui mur.*

[³ Ecclesiarum intestinis periculis turbata omnia.] Arianam & Priscillianam, hæreses, innuit, quæ ingenti motu Ecclesias, & ipsam Imperium, concusserunt. Nam cæteræ, quarum Catalogum Epiphanius texit, multæ frequentesque, ante Arium & Priscillianum, intra unam alteramque Provinciam se continuerunt, & paucos ex Episcopis sectatores habuerunt, nedum ut se Orthodoxis opponere, & eos, cum Republica, opprimere auderent. *Horn.*

[⁴ Non pigebit fateri.] Sulpicio animus fuit, continua temporum serie, sacras historias contexere. Eæ autem non nisi ad transmigrationem Babylonicam, scripturis continuantur. Inde annales deficient. Hinc magni hiatus, cum nulli extent commentarii, qui tempora captivitatis explanent. Post reparatam à Nehemia urbem, multa usque ad Seleucum Syriæ R. desiderantur. Expleta Maccabæorum narratione, quæ Johanne Hyrcano Rege concluditur, cætera usque ad Christum à Bibliis absunt, & à Josepho mutuanda. Neque vero Evangelia, nisi trium fere annorum historiam tradiderunt. Quare Sulpicius fateretur se usum esse Historicis gentilium, in dispensandis temporibus, per Reges Persicos,

ad distinguenda tempora continuandamque seriem, usum esse historicis ethnicis, atque ex his, quæ ad supplementum cognitionis deerant, usurpasse, ut & imperitos docerem, & literatos convincerem. Veruntamen ea, quæ de sacris voluminibus breviata digessimus, non ita legentibus auctor accefferim, ut prætermittis illis, unde hæc derivata sunt, appetantur: nisi cum illa quis familiariter noverit, hic recognoscat; quæ ibi legerit. Etenim *universa divinarum rerum mysteria, non nisi ex ipsis fontibus hauriri queunt.* Nunc initium narrandi faciam.

II. ² *Mundus à Domino constitutus est, abhinc annos jam pene*

Persicos, Syriacos & Romanos. *Sigon.* Idque factum ab ipso circa Monarchiam Persicam. Nam superiora immiscere, nec opus, ob continuam seriem, & si necesse, qui tuto poterat? Cum vetus *Strab.* querela sit, *ἡ παλαιὰ Περσικῶν, ἢ τῶν Μηδικῶν, ἢ Συριακῶν, εἰς πῖσιν ἀφικνεῖται μετέλλω.* Extabat quidem avo ejus *Ctesias Gnidius*, qui vetustissima illa tradidit, sed admixtis fabulis, ut *Plutarchus*, & multi eum criminantur. Quod vel ex Epitome ejus, quam *Photio* debemus, apparet. Profana igitur Historia verior, à Persicis rebus incipit. Superiora *περὶ τὰ δὴ* sunt, *καὶ τῶν Περσῶν, καὶ πῖσιν ὅσα ἐχρῆσε*, ut recte in *Theseo Plut.* censet. Quod de plerisque, non omnibus accipiendum. *Horn.* A fabularum inquinamento, illa antiquissima, *Vir Maximus*, *Diodorus Siculus* vindicavit, cujus libri, magnam partem amissi, omnem vetustatis memoriam, *Assyriorum, Chaldaeorum, Phœnicum, & aliarum nationum, complectebantur.* Quarum rerum cognitio magnam sacrorum Bibliorum *Origini* facem allucebat. De quibus omnibus, nihil nobis præter desiderium, superest. *Scal.*

¹ *Ex ipsis fontibus.*] *Sigonius* auctorem nostrum, de Hebraicis fontibus, loqui putat. *Significat*, inquit, *in ipsis Hebraicæ Historiæ verbis, secretius aliquid contineri, diversum ab eo, quod literis nun-*

cietur. Sed aberrat à mente auctoris. Qui Lectorem, non ad Hebraicos fontes, ipsi, ut ex crassissimis erroribus apparet, incognitos; sed vel ad *lxx.* Interpretum Græcam, vel quæ ex ea expressa, in Occidente obtinuit, Latinam versionem, remittit. Nam quia ex illis rivulos suos deduxerat, hinc fontem ostendit. Et notum est ex priscis patribus, versionem *lxx.* Interpretum, ob opinionem illam, de inspiratione Sancti numinis, qua acti seniores fuerint, authenticam tum temporis habitam, respecto partim ob Judæos, partim ob imperitiam, Hebr. textu. *Horn.*

² *Mundus à Domino constitutus est, abhinc annos pene sex millia.*] Et hinc orta antiquissima gentium idololatria, ad temporis, velut omnium primi, optimi & maximi rerum auctoris, cultum prolapsa. Cum enim intelligerent idem mundi esse initium quod temporis, sive in principio temporis mundum esse constitutum, tempus, & significantia tempus, Solem imprimis & Lunam, ut numina, & humanarum rerum conditores, veneratæ sunt. *Κρόνος* enim, quem Saturnum Romani vocant, non aliam quam temporis habet significantiam. Et quæcunque de eo veteres fabulantur, ad tempus, & primum quidem ac felicissimum illud, quale inter ipsa rerum exordia humano generi illuxit,

penè sex millia, ¹ sicut processu voluminis istius digeremus.
² Quanquam inter se ² parum consentiant, qui rationem temporum
³ investigatam ediderunt. Quod cum vel Dei nutu ³ vel vitio vetustatis
 eveniat,

referuntur. Imo vocabula illa θεός, Deus, ζεύς, & Germanorum Teut, revera nihil aliud significant quam tempus, facta ex Scytharum, à quibus haud dubie Græci & Romani orti, τεῖτ, vel ε' fest, quod ipsum etiam tempus notat. Eandem idololatriæ primam originem etiam notat Plato. Cum enim viderent homines, Solem, Lunam, Astra, Cælum ipsum, currendo semper circumvolvi, & ex ea circumvolutione tempus numerari ac distingui, Deos esse arbitrati sunt, seu, ut Plato ait in Cratylo, ἀπὸ τῶν τῆς φύσεως τῆς θεῖν θεῶς αὐτῶς, hoc est, ab hac ipsa tali currendi natura Deos appellaverunt. Cæterum an Platonica illa etymologia, ei, quam nos jam dedimus, antehabenda sit, judicent eruditi. Boxhornius.

¹ Sicut processu voluminis digeremus.] Ea ratio sic se habet: A mundi exordio ad diluvium, c. l. c. l. c. c. c. l. i. i. Ad nativitatem Abrami c. l. l. x. x. Ad migrationem in Chanaanam l. x. v. Ad egressum ex Ægypto c. c. c. c. x. x. x. Ad mortem Josuæ l. x. v. i. i. Ad mortem Samsonis c. c. c. x. i. x. Ad exstructionem Templi c. i. i. Ad captivitatem Babylonicam c. c. c. c. x. i. v. Ad instaurationem Templi & Urbis c. c. l. x. Ad Christi passionem c. c. c. l. v. i. i. Ad Scilicet Conf. c. c. l. x. v. i. i. Quæ omnia magnis erroribus scatent. Patres sacram historiam in sex ætates distribuerunt, secuti ordinem creationis, ab Adamo ad Noë, ad Abraham, ad Davidem, ad transmigrationem, ad Christum, ad finem mundi. August. de Genesi. Varro apud Censorinum tria discrimina temporum esse tradit. Primum, propter ignorantiam, ab hominum principio ad Cataclysmum, ἀδηλον. Secundum, à Cataclysmo ad Olympiadem primam, propter fabulas, μυθικόν. Tertium, à prima Olympiade ad nos, ιστορικόν, quia res

eo gesta, veris historiis continentur. Horn.

² Parum consentiant.] Maxima dissensio est inter Græcos & Hebræos. Nam ab exordio mundi ad diluvium, Græci computant annos c. l. c. l. c. c. c. l. i. i. Ebræi c. l. c. l. v. i. Augustinus cum hanc discrepantiam cerneret, haud confiteri erubuit xv. c. d. se hujus rei rationem nescire. Discepratur etiam de anni tempore, quo mundus conditus. Scaliger, eumque secutus Calvisius, magnis rationibus asserit, autumnò conditum. Et designat diem xxvi. Octob. Alterius opinionis Græci fuerunt, qui xxv. Mart. vocant ἡμέραν τοῦ τοῦ κόσμου, & ea mundum conditum, Christum natum, ac crucifixum volunt. Cæterum hæc tam intricata sunt, ut mirum non sit Chronologos adeo in diversas sententias abire. Horn.

³ Vel vitio vetustatis.] Hujus varietatis aliæ in aliis causæ sunt, sed in prima ac secunda ætate, Hebræorum Græcorumque dissensio, præcipuam differentiam peperit. Signa. Præcipua portentosa diversitatis causa est, l. x. Interpretum corruptio. Altera, quod quidam veterum, annos Hebræorum supputarunt, Lunares. Tertia, quod Judæi, odio Christianorum, plus satis sibi indulserint, ut ex Danielis hebdomadibus liquet. Quarta, ipsa Scripturæ loca satis obscura, & in Interpretationum varietatem, nisi quis probe, multoque usu instructus accesserit, prona ac lubrica. Quinta, Chronica à diversis olim, modo negligentius, modo cum præjudicio, conscripta. Sunt & aliæ multæ; ut Synechocæ, confinia duorum regnorum confundentes: hystorologiæ, mutationes termini regnorum, varietates nominum, ac denique, quod primo dicendum fuerat, librorum menda, quæ in notis, quibus temporum

eveniat, calumnia carere debet. Mundo autem condito homo factus est: viro Adam, mulieri Eva nomen fuit. Sed consti-

tuti

porum quantitas designatur, facillime fiunt: & nusquam non sunt obvia. *V. Gifelinus.* Sed non ferenda est Petavii audacia, qui totam Scripturæ Chronologiam incertam facit, eo argumento; quod sciri nequeat, an qui recententur anni, integri omnes sint & præcisi, an vero Scriptura rotundum confectata numerum, aliquos omiserit. Quo nihil ineptius est, cum Scriptura passim minores numeros præcise exprimat, sæpe menses addat. *Horn.*

1 *Mundo autem condito.*] Ex nihilo, ut docet Moses, ex Chao autem, ut gentium sapientes fabulantur. Chaos autem iis dicitur rudis ac indigesta illa moles, quæ rerum omnium semina continebat, quidam quasi earum thesaurus, & gazophylacium. Unde & Chao est nomen. De quo alibi dicendum erit. Ad Chaos haud dubie respexere veteres illi Christiani, quorum meminit Basilus in Exameron, qui Hebræorum *בראשית*, in principio, non verterunt *ἐν ἀρχῇ*, quomodo recte alii, sed *ἐν κεφαλῶν*, id est, in capite. Exponebant autem hoc *ἀθρόως*, hoc est, simul, ut simul omnia condita dicerent. Est autem id nihil aliud, quam Chaos. *Boxhorn.*

2 *Homo factus est.*] Extra Paradisum Genes. 11, 15. Et ut Judæorum traditio habet, in monte Moria. *Jonathan & Salmanticensis.* Indi ad Gangem, ubi arx Halabassa. *Latius* in India Vera. Sacra, id est, sola vera Historia, ex costa Adami sumptam & factam Evam dicit. Alia alii. Creatus est die veneris sexto mensis primi, qui Nisan erat. *Abul Pharaq.* Ajunt illi primum hominem fuisse androgynum, marem pariter & foeminam. Plato certe in Symposio docet, principio humani generis existisse & tertiam hominis speciem, non virum, aut mulierem, sed quæ *ἀνδρόγυνος* appellatur, & ex mare ac foemina simul

constaret, cui brachia quatuor, & totidem pedes, ut & reliqua membra essent. Neque Plato tantum ita sensit, sed & pagani prope omnes, etiam ante Platonem. *Janus bifrons*, Jupiter & mas & foemina describitur, Orpheo, Cecrops *διφύης* dictus, (qui omnes non alium significant, quam primum humani generis propagatorem; quod pluribus alibi docendum) vetustissimam hanc de primo homine opinionem esse ostendunt. Unde vero illa? Ex male intellecto ab ipsis etiam Judæis, à quibus haud dubie hæc habuere pagani, Mose, præsertim his ejus verbis, quæ exstant Genes. 1, 27. *Marem & foeminam creavit eos.* At illa verba nihil aliud volunt, quam utriusque sexus hominem, non unum, sed duos, Deum fecisse. Sed nugari malunt Judæorum magistri. *Manasse Ben-Israel* instar omnium sit. Is in Conciliatore hæc ita exponit; *Non est bonum hominem unicum esse, id est, solum corpore ex utroque sexu coalito differre à ceteris animantibus.* Unde & postea adiutorium coram eo statuit; hoc est, à fronte, adea ut corpus illud, quod ante humeris adglutinatum hærebat, deinceps in ejus conspectu esset. Hæc inepta sunt. Addit & alia, sed quæ eodem redeunt, hoc est, non minus inepta. Videntur in hunc errorem duxisse Rabbinos & illa Adami male intellecta verba; *Hæc est caro de carne mea.* Cur monstrum maluerunt, quam simpliciter, ut debebant, hæc interpretari? Eva ab eodem, à quo Adam, sed ex Adami costa facta, est. Eiusdem auctoris adpectu & conjux Adami fuit & soror, & costam si videas, filia. *Boxhorn.*

3 *Viro Adamo.*] Dicitur ab *אדם*, terra. *Αδάμ* Helychio & Procopio *περθενική γῆ*, Josepho *περθένος ἡ ἀληθινή*. Ergo Adam *πύρρος*, ἐπειδή περὶ δὲ τὸ πύρρος τὸ φερεθείσης ἐγενήσθαι. *Josephus.* Nonnulli Judæorum A-

A 3

strologi

tuti in Paradiso, cum interdictam sibi arborem degustassent,

in

astrologi ante Adamum vixisse quendam Janbasor, Tzareth, Roani, & Janbasor fuisse præceptorem Adami tradiderunt. *Cosdroa* sermone primo apud Joh. Isaac Levitam in Epistolam R. Mosis Maimonidis de Astrologia. Et huc spectat tota illa Præadamitarum fabula, ante paucos annos à Peyrerio quodam in lucem protrusa, mox communi Christianorum consensu cum authore suo explosa ac damnata.

* *Mulieris Eva.*] Etymon est à $\eta\eta\eta$ vixit. Chrysofomus: $\epsilon\upsilon\alpha$, $\zeta\omega\eta$. *Drus.*

† *Constituti.*] Hunc felicem statum gentiles sub aurei seculi nomine describunt. De quo *Dicæarchus* Peripateticus apud Porphyrium & Varronem; *Calanus* Indus apud Strabonem xv. *Grot.*

‡ *In Paradiso.*] Quæ in Hebræo hic vox est $\par$, id est, *hortus*, redditur *Paradisus* à Græcis & Latinis interpretibus. *Pardes horti* aut *Pomarii* significatione in Veteris Fœderis libris legi non est. *Ecclesiastic.* cap. 11. lib. 11. *Esdra* cap. 11. & *Cantic.* cap. 14. *Paradisus* vox haud dubie Persica est. Veteres ambigere nos non sinunt. *Jul. Pollux* lib. 11. *Onomast.* docet *paradisum*, proprie Græcam vocem non esse, quanquam à Græcis receptam, sed Persicam, & ex consuetudine Persica fluxisse in usum Græcorum. *Xenophon* & *Philostratus* disertim testantur, à Persis hortos amœnissimos, fontibus irriguos, & nemoribus confitos, quibus leones, ursos pantherasque claudere barbaris, id est, Persis, mos est, *paradisus* appellari. Huc etiam respiciunt, Gothorum *harti* & *garti*, Hungarorum *Pharastit*, Francorum & Germanorum *Forest*, *Varade*, hodie Belgis usitatum, *Varande*. Quæ nil aliud quam *Fardus* Persicum notant, quippe ab eadem origine. De quo alibi ex professo. *Boxhornius*. Verum nomen *EDEN* est, ab amœnitate; unde totus ille tractus di-

ctus, 11. *Reg.* xix. 12. *Ezech.* xxv 11, 23. & hodie oppidum Maronitarum in monte Libano, quod *Ptol.* & *Stephan.* $\mu\alpha\rho\gamma\delta\epsilon\iota\sigma\sigma\iota$ vocant. Atque hic $\eta\delta\delta\omega\eta$, *Adonidis* horti, & *Campus Elysius*, apud Poëtas. *Horn.* *Sirus*, ad utramque Euphratis ripam, magis tamen Orientalem, in ea parte Babylonæ, quæ *Anvanitis* dicitur *Ptolemæo*, cum dicendum esset *Andanitis*. Sed litera R in P detorta. Illa regio est totius orbis amœnissima & feracissima, teste *Curtio* & *Plinio*. *Qualis Babylonia Eden* describitur, *Esa.* 11, 3. *Ezech.* xxv 11, 23. & xxxi, 16. *Pischo* est *Naharmalca* sive $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\iota\sigma$, accolis *Pastigris*, vel potius *Pisotigris*, *Gichon* *Naharsares*, vel juxta alios, *Naharmalca*, sive $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\iota\sigma$. *Chiddekel* *Tigris*, quem accolæ vera voce *Diglito* vocabant, quod nomen Arabes retinuerunt. *Phrat*, omnium confessione *Euphrates*, dictus $\mu\eta\eta\eta$ $\mu\eta\eta\eta$, per excellentiam, unde Græci suum *Euphrates*, fecerunt. *Iunius*, *Grotius*, *Scaliger*. Cæterum error inde ortus, quod *Chavilam* ibi pro India regione acceperunt. Atqui duplex: & una ad sinum Persicum, ubi hodie *Basora*. Vel paulo supra eam, ubi hodieque regio *Chelsa* est, inter *Mesopotamiam* & *Persiam*. *Populus Chelsalini*. Et hi dicunt, se in *Eden* habitare, ubi *Paradisus* fuerit, & vere dicunt. Nam *xii. c. 10. pass.* à *Ninive*, ad *Tigrim*, est insula *Eden*, ambitu *x c. 10. pass.* Idque adhuc nomen retinet. Olim muro cincta fuit, ut ex ruinis patet. *Horn.*

2 *Cum interdictam sibi arborem degustassent.*] *Lapsus* gentilibus notum fuisse, & fabula de *Promotheo* & *Pandora* innui volunt. *Promethei* furtum esse arboris vetitæ degustationem, *Pandoram*, illa mala quæ secuta sunt. De quo *Hesiod.* $\omega\epsilon\iota\ \eta\ \mu\epsilon\epsilon\theta\ \eta\ \epsilon\pi\gamma$. *Hornius*. *Arborem*, id est, fructum arboris. Hanc arborem vulgus malum fuisse putat, deceptus ambiguo pomi vocabulo, quod latius patet & ficum quoque comprehendit.

in nostram, velut exules, terram ejecti sunt. Deinde ex his 6

Cain

hendit. Veteres non consentiunt. Ple-
rique *ficum*, alii *citrum*, vel *vitem*, vel
frumentum fuisse volunt, quorum loca
Drusus affert. Alii dicunt triticum fuisse,
alii uvas, plures autem *ficum*. *Abul
Pharag.* Sed res incertissima est. Poëta
ex hac lapsus historia, serpentem suum,
malorum aureorum custodem, deprom-
serunt. Et in antiquissimis Græcorum
mysteriis, acclamatum *Eua*, simul-
que monstratus serpens, teste Hesychio,
Clemente in Protreptico, Plut. in Ale-
xandro. *Grotius.* Lapsos esse xxvii. die
Martii, quæ Veneris, hora ix. vult
Eutychnus Patriarcha Alexandrinus
MSS. apud Seldenum. Prima die, id est,
septima creationis id contigisse aliqui ex
psal. xl. ix. 12. 20. probare conantur, ubi
□TN non *ἄνθρωπος* pro quovis homine,
sed pro ipso Adamo primo accipiunt.
Horn.

1 *In nostram terram ejecti sunt.*] Sen-
tit & loquitur Sulpicius ex sententia eor-
um, qui, inter veteres, paradysum,
primorum parentum, & expulsis iis,
defunctorum hominum, si quidem re-
cte vitam egissent, sedem, extra nostrum
orbem sitam, credidere. Inde apud ve-
teres Christianos *Paradisus* & *Elysi
campi*, aut *Fortunatorum*, sive *beatorum
insule*, eadem. Proclus ad Hesiodum,
qui *fortunatarum insularum*, *μακάρων
νῆσων*, meminit, paradysum innui, si-
bi videri dicit. Opinio illa haud dubie
ex eo nata, quod in novi Fœderis libris,
Beatorum post hanc vitam sedes, *Para-
disus* dicatur. Nempe à terrestri *Paradiso*
sumpta comparatione. Quomodo & in
Magicis præceptis Zoroastrorum dicitur;
ἑστῆσαν ἢ ἀφ᾽ ἡδονῶν, *Quære
Paradisum.* Quod mystice à Chaldæis
dici docet Pfellus, & virtuti, in qua
beatitudo hominis summa est, studen-
dum esse, interpretatur. Accessit, quod
male intellexerint ea Mosis verba, qui-
bus ex Paradiso ejectos primos parentes
tradit, quasi vellet, nempe, tunc de-
mum in nostrum orbem eos esse expul-

fos. Quod est absurdum. Qui ex Italia
in Africam relegatur, locum mutat
non orbem. Qui ex Paradiso ejicitur,
eo ipso in alium orbem non venit, ne-
que eo fit, ut Paradisus non sit pars or-
bis terrarum. Unde autem illa Paradisi
mutatio ex verbis Dei ad Adamum, sta-
tim post peccatum, patet: *Maledicta
esto terra propter te, cum dolore comedita
proventum ejus omnibus diebus vitæ tuæ;
eaque spinam & carduum proferto tibi.*
Sententia in totum terrarum orbem
ob peccatum hominis lata est, ut & in
ea puniretur ille, qui peccaverat. Neque
pœna Adamo indicta; *In sudore vultus
tui vescitor cibo*; exseri poterat, nisi ter-
ra ita damnata, illa maxime, in qua
situs erat Paradisus. Sic factum est, ut
hic locus quidem manserit, sed perierint
primæ illæ amœnitates ac sponte
hactenus enata delitiæ & opes, quas
homini suppeditaverat. Post sententiam
ergo illam statim perit ac concidit pri-
ma illa & jucundissima facies Paradisi, &
quæ ad arborem vitæ ferebat via, plane
homini clausa, hoc est, inaccessa facta
est. *Boxhorn.* Paradisus igne impervio
obseptus. Est in Babylonia campus in-
terdiu flagrans. Plin. II, 109. & ibidem
tractus naphthæ plenus. Apud eundem
& Curtium, & Strabonem, Plut. in
Alexandro. Illi igitur ignes innuunt
Paradisum combustum, ut Sodoma.
Grotius.

2 *Velut exules.*] Atque heic desinit se-
culum aureum gentilium, & argen-
teum incipit. Ita enim felicem illum
statum vocarunt, cum tamen vix unius
diei fuerit. *Horn.* Illud autem exilium
tale erat, ut eo proprietates rerum mun-
danarum, ante lapsum collata, non amit-
teretur. Qualem Saturni ævo fuisse scri-
bunt veteres, & cujus postea in Satur-
nalibus vestigium mansit. Justinian.
lib. XLIII. *Erant omnia communia, &
indivisa omnibus, velut unum cunctis pa-
trimonium esset.* Ac talis usus universa-
lis juris, erat tum vice proprietatis.

7 ¹ Cain atque Abel nascuntur. Sed Cain impius, ² fratrem interemit. ³ Filium Enoch habuit, ⁴ à quo primum civitas condita est,
 8 auctoris nomine vocitata. Ex hoc *Irada*, atque ex hoc *Maviael*

Nam quod quis sic arripuerat, id ei alter nisi per injuriam eripere non potuit. Similitudine hoc intelligi potest ea, quam Cicero de Finibus III. habet: *Theatrum cum commune sit, recte tamen dici potest, ejus esse eum locum, quem quisque occupavit.* Neque is status durare non potuit, si aut in magna simplicitate perstitissent homines, aut vixissent inter se mutua quadam eximia charitate. *Grotius.* Tradunt autem Talmudici, sex praecepta Adamo tradita, quae sunt: *Deum colunt. Jura mortalibus dicunt. Sanguinem non fundunt. Idola non colunt. Nec rapinas exercent. Incestus vitant.* De quibus infra in Noacho. *Cunaeus.* Expulit eos Deus ex horto Eden in terram, hora nona dei Veneris, cum creati essent hora prima ejusdem diei. *Abul Phar.*

1 *Cain atque Abel nascuntur.* Cain & Abel diversis sese studiis dedisse dicuntur, alter agricola, alter pastor. Ad eos igitur haud dubie referenda origo omnium earum rerum, quae ad explendas hominum necessitates requiruntur. Cogita enim quascunque voles, aut pastor eas aut agricola abunde suppeditat. *Boxhornius.* Ab hoc tempore privata rerum dominia coeperunt. Hinc Abeli pecora & compascua sua: Caino agri & sua fata. Inde permutationes, emtiones, venditiones, & praeter pondera ac mensuras, agris & compascuis termini seu limites accessere. Et de Caino ajunt, ὁρὸς γῆς πρῶτος ἐθετο, terminos agris primus posuit. *Seldenus Mar. Claus. lib. I. c. IV.* Quod vero *Suidas* scribit, *Abelem* fuisse περιηρον, coelibem, id non alio fundamento nititur, quam quia ἀτεκνον in Scripturis est. Certe non admodum juvenis fuisse videtur, cum eum frater vita spoliaret. *Horn.* Triginta annis post ejectionem ex paradiso peperit *Eva* Cai-

num & *Climiam*, *Abelem* & *Libudam* genitos. *Abul Pharag.*

2 *Fratrem interemit.* Apud *Damascum* ut volunt. Καὶ τὸ νεκρὸν αὐτῆ ποιήσας ἀφωγῆ, λήσθη ὑπελάμβανεν. *Josephus.* *Latinus*, *Samaritanus*, *Syrus*, *Hierosolymitanus*, *Jonathan*, foras productum, & in agro occisum innuunt, & hic posterior etiam colloquium refert. Ex hac caede orta est illa secessio filiorum Dei & hominum: id est, *Sethitarum* & *Kainitarum*, de qua mira *Aben-Batrach* *Arabs* *Mss.* apud *Seldenum* tradit: *Sethi* familiam montem in quo *Adam* sepultus; *Kaini* vallem, in qua *Abel* occisus, occupasse, tam insensis odiis, ut *Sethiani* per *SANGUINERAM ABELIS* jurarent, non se in vallem ad *Kainitus* descensuros. Inter *Kainitas* autem omnis generis scelera invaluerunt, ut *Poeta* sub ferreo seculo innuunt. *Horn.*

3 *Filium Enoch.* Ex sorore eademque uxore sua, quae *Save* seu *Azaa* *Epiphanio*; *Chrysofomo* *Ripha.* *Grot.* Atque hic est *Græcorum* *Inachus.* *Inachus* in *Græcia* *Regum* antiquissimus. Idem primam urbium, *Argos* struxit. Retinuerunt igitur verum nomen *Enochi*, sed urbis, pro ingenio suo, mutarunt. *Horn.*

4 *A quo primum civitas condita.* Atqui non à filio, sed patre *Caino*, urbs structa, ut *Moses* habet. Hæc urbs sita fuit in regione *Nod.* Illa ad Orientem *Paradisi.* Ergo in *Trans-Tigridanis* regionibus, non vero in *Syria* ad montem *Libanum*, ut author *Historiæ Scholasticæ*, *Nauclerus*, & alii volunt. Neque etiam in *Arabia* *deserta*, ut *Josepho* visum. Haud dubie vero & aliarum urbium condita, (*Pseudo-Philos* septem meminit) quarum in sacris Scripturis nulla præterea mentio, à profanis una adhuc, *Ieppe*, nominatur, ante diluvium

vial nascitur. Hic ¹ *Mathusalam* filium habuit, isque ² *Lamech* genuit, à quo juvenis quidam ³ occisus traditur, ⁴ nec tamen nomen refertur occisi: quod quidem ⁵ futuro mysterio fuisse præmissum à prudentibus æstimatur.

III. Igitur ⁶ Adam, post necem filii minoris, ⁷ *Seth* filium ¹ pro-

diluvium condita, ut Plinius, Mela, Solinus tradunt. *Horn.*

¹ *Mathusalam.*] Hebr. Mathusael, ne cum Mathusala ex Serhi posteritate confundatur. *Drus.*

² *Lamech.*] Moses Gerundensis ait, hunc Lamechum fuisse virum sapientem, qui docuerit maximum natu artem pastortiam, & proximum ab eo musicam, tertium vero artem poliendi ferrum & æs. *Idem.* Certum est artem metallicam jam ante diluvium in familia Lamechi floruisse. Sunt qui ipsam quoque Chymiam Adamo cognitam atque etiam exercitam fuisse velint. Unde curiosa quæstio: in quo vase Adam Lapidem Philosophorum elaborarit nondum repertis vitris? & respondent, in fictilibus. *Horn.*

³ *Occisus traditur.*] *Neewiox* & adolescentulus. Sic Hier. & lxx. Verba sunt, *Occidi virum & juvenem*, id est, virum juvenem. Nam unum duntaxat occisum fuisse, præter Severum nostrum Theodoretus & Augustinus prodiderunt. Alii duos occisos volunt: sunt etiam qui referunt, *non occidi virum.* Quidam, *occidam*, id est, occidere possem si vellem, tantum in me roboris. Qui vertunt (*Oncelos* in his est) *non occidi virum, &c.* verba Moysi legunt cum interrogatione, *occidi virum?* quasi dicat, minime. Multi fabulantur occisum fuisse ab eo Cainum, & deinde alium juvenem, ductorem ejus. Hunc Tubal-Cain fuisse conjiciunt. Fabula refertur à Salomone Jario Ebræo, & in Fasciculo temporum, & apud Rabanum Strabumque & alios. Locus autem est Gen. 4, 27. Quem sic ex Ebræo non male convertas, *occidi virum pro vulnere meo, & juvenem pro livore meo.* 771 puer, adolescens, ju-

venis, à nascendi conditione. Sapius ætatis est. Aliquando natum denotat, ut quidem sumitur ea vox in illo Plauti, *natus nemo in adibus.* *Drus.*

⁴ *Nec tamen nomen refertur occisi.*] In textu sacro. Cæterum interpretes nonnulli eum nominant Thubal-Cain, ut diximus. Quod non videtur mihi verisimile, cum dicat puerum vel juvenem, vel, si mavis, adolescentulum. Dixisset enim certe natum meum, aut filium meum. Nam unus ex filiis ipsius erat. Jam quod de Caino comminiscuntur, æque vanum videtur. Siquidem Caino nota apposita fuit, ne, si quis in eum incidisset, occideretur, Genes. IV, 15. *posuitque Dominus in Cain signum, &c.* *Idem.*

⁵ *Futuro mysterio.*] Quod fuit, ut peccatum Lamech, id est, omnium hominum, effusione sanguinis Christi lucretur. *Signon.* Alii: ut Cain se prima, ita Adami peccatum lxxxii. generatione per Christum, lucretur. *Hieronymus.* Quæ mysteria nulla specie veri ex Scripturis deducta, meræ ineptiæ sunt, & *τρεπίσμοσι.*

⁶ *Adam post necem filii minoris.*] *Tarich* Musulmannicum, nescio cujus præterea filii Adami, *عبد الحارث* Abdolcharitz meminit. Quem Meccam vel Medinam, ad cæteras Muhammedis nugas, mittamus. *Horn.* Luxit Adam Habelem centum annos. *Abul Ph.*

⁷ *Seth filium procreavit.*] Præter hunc, & alios duos, qui præterea in sacris memorantur, putatur genuisse filios triginta. Qua in sententia fuit B. Augustinus, ut patet ex libris de civit. Dei. Sed Methodius centum filios edidisse tradit. Mirum unde habeat. Filias quo-

procreavit, ¹ cum jam tricesimum & ducentessimum annum
² ætatis impleffet. Vixit autem ² annos Iccccxxx. ³ Seth vero
³ Enos, ⁴ Enos Cainan, Cainan Malaleel, Malaleel Jared, Jared
⁵ Enoch genuit: qui ob justitiam * translatus à Deo traditur. Hu-

jus

que absque dubio multas procreavit. Samuel Solem in Iohasin. fol. 134, p. 2. Postquam genuisset Seth, genuit filios & filias, secundum opinionem gentium (Christianorumque) sexaginta. Philo in libro Antiquitatum, In initio mundi Adam genuit tres filios & unam filiam. Vixitque postquam genuit Seth annos dcc. & genuit filios 12. & filias 8. Drusius. Seth fertur primus scribendi autor fuisse ejusque sobolem secessisse in montem Hermon, cultui Dei deditos, neququam ad mulierem accedentes, unde vocati sunt Bani Elohim filii Dei. Abul Pharag.

1 Cum jam tricesimum & ducentessimum.] Consentit Josephus. Ebræi codices habent, tricesimum & centessimum. Sed paullo post, ubi Adam dicitur vixisse post genitum Seth, annos septingentos, iidem referunt octingentos. Ita conveniunt in numero annorum, quibus vixit Adam. Vide Gen. 3, 2. Idem. Quo autem anni genere tum usi sint homines, certo non constat. Credibile est, adhibuisse cccclx. dierum, quos identidem intercalariis augerent. Calvisius.

2 Annos Iccccxxx.] Præter testimonia hujus longævitas, quæ apud Iosephum extant, etiam Varro ex historiis notavit, antiquos ad mille annos vixitasse: sed male ipse pro annis accipit menses, in quo nihil esset mirandum. Vide Lactantium Instit. lib. II. 13. Grotius. Volunt autem Adamum sepultum Hebrone in spelunca, quæ postmodum Abrahamo emta: alii Hierosolymis eo loco ubi crucifixus Dominus, ita ut crux per cranium ejus & ossa in rupem penetrarit: Chrysofomus ex aliorum opinione, inter quos Athanasius, hoc refert. Epiphanius in eo loco cranium Adami repertum narrat. Fabulæ origo inde. Adam nomen

collectivum est. In eo igitur loco fuerunt crania Adam, ἡ ἀνθρώπων. Hinc dicitur locus, Κορυθα τῶν ἄνθρ. Heinsius.

3 Seth vero Enos.] Hujus ævo Idololatria cœpit. Tertull. I. de Idololatria. Quod ex loco Genes. 4, 26. probant: ubi dicitur: וְהוּחַל לְקַרְאֵשׁ יְהוָה. Id est, tunc cœptum est profanari invocando nomen Domini. Et ita capiendum locum, ex Chaldæis, Arabibus, Latinis, Seldenus Proleg. de Dis Syris probat. Nomina autem Idolorum ante diluvium, satis portentosa, recenset Alcoranus, Azopara lxxxii. Quæ sunt Wadda, Suloha, Jagocak & Nacera. Alii locum Gen. 4, 26. capiunt de vero & solenni cultu Dei. Drus. Enocho largitus Deus est scientiam originis rerum (Physices) & cursus siderum. Abul Pharag.

4 Enos Cainan.] Hujus Cainanis sepulchrum Alexandro Magno ostensum fuisse, Zaccuth in Iuchasin tradit. Multa de eo Judæi fabulantur; ut quod in India sepultus fuerit, & super totum mundum regnarit. Eundem prædixisse futurum diluvium; eamque Prophetiam in lapideis tabulis, scriptura Ebraica, scripsisse. De quibus fabulis citant Epistolam Alexandri Magni ad Aristotelem scriptam, quæ extat in Historia Ebraica lib. II. cap. II. Drus. Tarich Regum Persiæ, & Alcoranus, hunc Enochum Edris vocat اَنرِس و & Muhammed eum in quarta sphaera cœli, Solis, à se repertum scribit. Judæi eum in Angelum quendam Mitatron transformant, quem Jonathan in Targum vocat מִטְרֹן פְּרָא רַבָּנָא scribam magnum, quasi Cœlitum secretarius esset. Schickardus.

5 Enoch.] Mentio hujus in epistola Iudæ Apostoli, vers. 14. Prophetavit autem de his septimus ab Adam Enoch, dicens

jus filius ¹ *Mathusala* dictus est, qui ² *Lamech* genuit: ex quo ⁴
³ *Noe* natus, justitia egregius, & præ cæteris mortalibus,
 Domino carus acceptusque. Qua tempestate, cum jam hu-
 manum genus ⁴ abundaret, * *Angeli*, quibus cælum sedes erat,
 specio-

dicens, ecce venit. Duplex Enochi liber olim circumlatus. Unus apocryphus plane & fabulosus, teste *Augustino* l. xv. c. d. c. 21. Alteris fuisse censetur, quem *Iudas* citat; & quem *Iudæi* approbantes olim legebant. Verum *Iudas* nullius libri ab Enocho scripti, sed tantum Prophetiæ meminit. Vide *Drusii Hanochum*. *Abasini* & *Copti* in Ægypto librum in suis Bibliothecis habent quem vocant *Mazapha Einok* & quem *Peiresk.* in Galliam deferri curavit, ut in vita ejus *Gassendus* testatur. Hunc fabulæ Græcorum *Ἀννακῶν* indigitarunt. De quo talia narrantur: ἦν τις Ἀννακῶς, ὃς ἐξήσεν ἰσῆρ τῶν τετρακῶσια ἔτη. Ἐδόθη ὃν ἡρησῆς, ὅτι τῆς τελευτῆσιν ὅτι πάντες ἀφθάρησον. οἱ ὃ φρούρες ἀκρόσῶντες ἐθρήνησαν σφόδρα ἀφ' ἧς ἡ παραγγίλια τῶν ἐπὶ Ἀννακῶν κλάωσιν. Quod hic *Annacus* vixisse traditur supra trecentos annos, & prior diluvio fuisse, hoc etiam *Enocho* convenit, quem *Scriptura* narrat trecentos sexaginta quinque annos habuisse, cum de medio sublatus est, & inter homines desit comparere, eo modo, quo Deo placitum est. *Salmas.* *Enochum* volunt fuisse *Hermetem Trismegestum* primum. Tres enim *Hermetes* faciunt. De quo vide *Abul Pharag.*

* *Translatus.*] *Samaritanus*: *Accipit eum Angelus ejus.* *Onkelos*: *Non occidit eum Deus*; id est, non passus est mori. *Jonathan*: *Sublatus fuit, & ascendit in cælum ex mandato coram Domino.* *Arabs* ad *Hebræos*: *Translatus est in paradysum.* *Iosephus*: ἀνεχῶρη (εἰς αἰθῆρας τῆς γῆς). *Grot.*

1 *Mathusala.*] *Obiit* ante diluvium septem dies, ut *Samuel Solem* in *Johasin* tradit. *Salmanticensis*, *Annus diluvii* erat 1656. eo implevit *Mathusala* justus

annos suos, & mortuus est paullo ante diluvium. Et mox, *Deus* expectavit adhuc septem dies, quibus durabat luctus *Mathusala*: post adduxit super eos aquas diluvii. Quæ habentur & in *Bresith rabba* sectione *Noach* ad locum: *Et fuit post septem dies*, his verbis concepta: docet, hic locus *Deum* suspendisse septem dies luctus ipsius *Mathusala* justus, ut facerent pœnitentiam, & non fecerunt. *Drus.* Ex vitiosa lxx. computatione sequitur, eum xiv. annis supervixisse diluvio. Quod solum sufficit ad illorum numeros confutandos. *Horn.*

2 *Lamech.*] *Sepultus* fuit anno mundi 1555. ut est apud *Salmanticensem*. Quod aliis examinandum relinquo. Nam in eodem, *Mathusala* sepeliit filium suum quinquennio ante diluvium. Quæ si vera, sepultus fuit ann. mundi 1650. *Drus.*

3 *Noë.*] *Hic* est *Pœtarum* *Deucalion*, & *Saturnus* & *Ogyges*. Quod ex sequenti diluvio, & terrarum distributione, clarius patebit. *Abydeno* apud *Eusebium* ix. αἰθῶ. *Sisithrus*, id est, ut vox ostendit, *Saturnus*, dicitur. *Persis* *Adam Affani*, secundus *Adam*. *Horn.*

4 *Abundaret.*] *Atqui* non numero tantum incolarum orbis impletus fuit; sed etiam urbibus, regnis ac Provinciis excultus. Nec nobis orbem antediluvianum incultorem fingere debemus, quam post diluvium fuit. *Oppida*, *urbes*, *pagi*, *palatia*, *gulæ auriumque oblectamenta*, tum *artes ac studia*, excellentissime floruerunt. Denique qualis post diluvium per c10 Ioc. annos, orbis fuit, talem & ante diluvium, tanto temporis spatio, fuisse, existimandum est. Sed an *America* quoque ante diluvium habitata? Ita *Opmevius* in *Chronologia*, & *Lescarbotus* volunt, ille argumento fabulæ *Atlantica* apud *Platonem*:

¹speciosarum forma virginum capti, illicitas cupiditates appetierunt: ac naturæ suæ originisque degeneres, ²relictis superioribus, quorum incolæ erant, ³matrimoniis se mortalibus ⁶miscuerunt. Hi paulatim mores noxios conferentes, humanam corrumpere progeniem, ex quorum coitu ⁴Gigantes editi

nem: hic quod vel ibi creatus Adam, vel ea Noachi patria fuerit. Uterque nugas agit. Nam quamvis in immensum, non adeo tamen homines excreverant, ut etiam in novum illum orbem, toto Oceano remotum, se penetrarent. Imo ne omnes quidem nostri continentis regiones tam habitata; ac *Speedio*, Britanniam tum cultam fuisse dicenti, asensum præbere nondum possumus. Græcorum quoque Inachia, Pelasgica, Attica, Ægyptiorum atque Sinenfium Dynastiarum priores, quæ in hoc tempus incidunt, fabulæ sunt. *Horn.*

* *Angeli.*] Hujus sententiæ fuerunt ex Ebrais *Josephus* & *Philo*: ex Græcis, *Justinus*, *Tatianus*, *Proclus*, *Athenagoras*: ex Latinis, *Tertullianus*, *Lactantius*, hic noster. *Drusus*. Duo ex his memorantur in *Medras Ruth* & in *Habdala R. Aquibæ*: *Aza* & *Azael*. Tertius *Machahaël* est in libro *Johasin*. Apud *Originem* v. contra *Cellsum*, ex libro *Henoch* recensentur horum Angelorum LX. vel LXX. Sed ibi Gigantes cum Angelis confundit. *Idem.*

1 *Speciosarum forma virginum capti.*] Tradunt Rabbini Angelos liberis operam dare. *Piræte Eliezer*: *Angeli delapsi è cælo viderunt filias Cain, quæ illo tempore nudæ incedebant, oculos sibi pingentes, more meretricum.* In *Medrasoth R. Hanina*: *Viderunt filii Dei Aza & Azael, qui duo Angeli fuerunt, filias hominum.* *Drusus*. Et alibi apud *Rabbinos*: *Duo Angeli Aza & Azael concupiverunt filias terræ.*

2 *Relictis superioribus.*] Deturbatos Rabbini dicunt. Causa in *Medras Ruth*. quod Dominum suum accusarunt. In *Habdala R. Aquibæ*, quod secreta Domini sui patefecerunt.

3 *Matrimoniis se mortalibus miscuerunt.*] Nominatur in libro *Johasin Machafael*, sive *Machafael* ex filiis Dei, qui sub diluvii tempus rem habuerit cum uxore *Chamj*, unde natus sit *Sihon*. Et relatum in libro pervetusto *Hazobari*, dictos Angelos quos filios Dei autor libri vocat, consuetudine usos *Naama* sororis *Thubal-Cain*, ex ea genuisse demones, quos *Shedim* appellant, & spiritus malos, qui nunc in mundo. *Drus.* Vera sententia est, connubio tum permixtos *Cainitas* & *Serhitas*, quorum illi impii, hii pii. Atque sic generalis quædam *ἀποστροφία* contigit. *Horn.*

4 *Gigantes.*] Hi sexaginta fuisse perhibentur. Nam scriptum ibidem: *hi sunt potentes, & alibi, sexaginta potentes circum eam.* Quot in terra, totidem erant in cælo. Videndus *Manahem* in *Genesis*. *Jonathan* gigantes etiam angelos fuisse opinatur, qui è cadendo *Nephilim* dicti sunt, quod videlicet è cælo deciderint. Verba ejus habentur *Gen. 6, 4.* ad locum, *gigantes erant in terra.* quem sic interpretatur, referente *Manahemo*, *Sambazai* & *Azael* ceciderunt è cælis, & erant in terra in diebus illis. Vocantur à *Mose* *Nephilim*, ut alii existimant, à cadendo, ut ego, ab irruendo. *Naphai* enim & irruere significat. Etymo huic firmando est interpretamentum *Aquila Pontici*, ἐπιπίπτουτες, irruentes, quod male *Hieron.* exponit, *cadentes*. Alibi gigantes vocantur *Emim*, à terrendo; ut *Gibbarim*, à robore, & *Enacim*, à torque, ut quidam volunt, quasi torquatos dicas: item *Raphaim* & *Zomzommim*. Quod postremum linguæ *Ammoniticæ* est. *Drusus*. Ac haud dubie, plerique *Dii*, ex hac Gigantum profapia, à Græcis petiti sunt. Nam

Thubal-

¹ edicti esse dicuntur, cum diversæ inter se naturæ permixtio, monstra gigneret. Quibus rebus offensus Deus, maximeque ⁷ ² malitia hominum, quæ ultra modum processerat, delere penitus humanum genus decreverat.

IV. Sed Noe, virum justum, vita innocens, destinatae ¹ exemit sententiæ. Idem admonitus à Domino, diluvium ² terris imminere, ³ arcam ⁴ immensæ magnitudinis * ex lignis

CON-

Thubal-Cain Vulcanus est, *Jubal* Apollo. Sic & cum cæteris se res habet, quanquam nomina multum deflexerint. Et hoc Moses vult, cum dicit: eos ab omni ævo celeberrimos viros fuisse. Atq; horum ævum Hesycho *γίγαντια* dicitur, si vera ibi lectio, *Ἡλικία*. Quod si *Λυκία*, ut Samuel Petitus vult, tum juxta eum, sedes Gigantum Lycia fuerit, sicut & in Bohemia, & Suedia ac Norwagia, tractus quidam à Gigantium incolatu, nomen acceperunt. *Horn.* Huc pertinent segreges isti dominatus, quorum Plato meminit III. de Legibus. Postquam enim exui æqualitas, & pro modestia, ambitio, vis incedebat, provenire dominationes. *Tacitus* III. Annal.

¹ *Edicti esse dicuntur.*] Sic quoque Josephus, & cum secutus Ambrosius. Hæc opinio jam olim communi consensu doctorum explosa est: qui tradunt gigantes procreatos fuisse ex generis nostri ejusdemque naturæ parentibus. Augustinus in quæst. super Genesis: *De gigantibus, id est, nimium grandibus atque fortibus, puto non esse mirandum quod ex hominibus nasci potuerint, quia & post diluvium quidam tales fuisse reperiuntur, non solum virorum, sed etiam feminarum.* Fidem dictis adstruit ætas posterior, quæ gigantes dedit etiam ex mediocri staturæ hominibus. *Drus.*

² *Malitia hominum.*] Hic fuit primus *Σκυθισμός*, ut Epiphanii voce utamur. Transierant enim homines in ferarum ingenia. *Senec.* IV. Nat. Quæst. 30. Huc pertinent omnia quæ Græci de impietate hominum, tempore De-

calionis, & causa deletorum Gigantum tradunt, de qua re elegans locus apud *Lucinum de Dea Syria*. Hic observanda est regula *Abul Pharagii*, quæ ita habet: Dico, quicquid narrationum de rebus ante diluvium affertur, quod Prophetico sermone non innitur, meram esse conjecturam atque opinionem, cum nemo sit qui eas memoria prodiderit.

³ *Arcam.*] *כִּנְוָה* navigii genus absque remis & velis, arcæ in modum constructum tectumque. *xxx. κινωτιν* vocant: Josephus *λάρανα*: Chaldaei *כִּנְוָה*, unde *κινωτι* in Clemente Stromat. lib. v. Hujusmodi navigia vel ex ligno fiebant, ut arca Noë, vel ex papyro, ut scirpea illa rates, quæ Moesem infantulum vexit. Hanc *xxx.* interpretes *κινωτι* appellant, haud obscuro vestigio vocabuli Ebraici. *Drus.* Id antiquissimum navium constratarum nomen, ex similitudine ad quam factæ erant. Sic de Danaë navigante Simonides, *λάρανα κινωτιν*. Historiam diluvii descriperunt plurimi gentilium, Berosus, Abydenus, Nicolaus Damascenus, & alii, citati Josepho, Eusebio, Cyrillo. *Grotius.* Anno *clxxxix.* quidam civis Hornanus Petrus Johannis Livorn aliquot naves ad similitudinem arcæ Noachicæ exstruxit. Compertum fuit eas ad mercaturam faciendam aptissimas, sed bello inutiles. *Richter.*

⁴ *Immense magnitudinis.*] Longitudinis trecentorum cubitorum, latitudinis quinquaginta, altitudinis vero triginta. Fortè Sulpicius in eorum fuit opinio qui Noachum Gigantem existima-

contexuit, ¹ ac bitumine illitam, impenetrabilem aquis reddidit: qua ille ² cum uxore ac filiis tribus, & ³ totidem nuri-
³ bus, est clausus. Volucrum etiam paria, itidemque diversi
⁴ generis bestiarum, eodem clastro recepta. ⁴ Reliqua omnia
 diluvio

rimarunt, adeoque cubitum ejus maximum. *Horn.* Origenes ex traditione Judæorum ait, Mosen intelligere cubitum geometricum. Hanc opinionem approbat Augustinus de Civit. Dei lib. 15. cap. 27. Quam & ego probarem, nisi scirem Mosem ubique se accommodare ad captum vulgi. Quocirca non est credibile eum nunc locutum esse de cubito geometrico, cujus mensura eruditus tantum nota erat. Neque causa est cur eo confugiamus, cum simpliciter numerus horum cubitorum, ut à Mose positus est, sufficiat ad omnes animantium species capiendas, & eorum in annum alimoniam, & spatium etiam reliquum superfit, ut docte Buteo rationibus geometricis & mathematicis ostendit. Idem cubitos intelligit vulgares sive communes, quales erant hominum illius ævi. A quo non longe abit Gerundensis, qui Mosen loqui censet de cubito ipsius Noë. *Sed tamen*, inquit, cum ejusdem magnitudinis essent homines illius temporis, & multa essent animalia, arcam capere sine miraculo omnia non potuisse. *Drus.* De arca forma *Alcuinus* in Genesin; ut videtur, inquit, habuit quatuor angulos ex imo assurgentes, & eisdem paulatim usque ad summum in angustum attractis, in spatium unius cubiti fuit collecta. Sed videndus *Buteo*, qui omnium exactissime de arca commentatus est.

* *Ex lignis.*] Ex lignis *gopher*, id est, lavigatis, ut nostra translatio habet; aut quadratis, ut *ixx.* quod Græce dicitur ἐν ξύλων τετραγώνων, quæ insolubilia sunt. *Gopher* putatur esse cedri species, cariem non sentiens. Sed hæc omnia incerta sunt. Præstat ἐπέχον, quam temere aliquid affirmare. Vox *Ebræa* non reperitur alibi. *R. Levi* scribit esse lignum quod longo tempore

durat. *R. Abraham Hispanus*, nomen est ligni levissimi. Eadem scribit *R. David. Drusius.*

1 *Ac bitumine illitam.*] Haud dubie arca in Babylonia, vel vicinis locis structa, ubi bituminis magna copia, quo etiam ad fruendam turrim usi sunt. *Josephus* in aliam Provinciam, procul ab impiis, secessisse Noachum vult, & ibidem arcam struxisse. Quod non videtur, cum impiorum opera tam vastam molem struxisse oportuerit. *Horn.*

2 *Cum uxore.*] Quam *Berosus* *Annii Tyteam* vocat, & *Vestam*, sive *Estam*.

3 *Totidem nuribus.*] Quorum nomina apud eundem *hypobolimæum Pandora*, *Noela* & *Noegla*. Sed *Pandora* Græcum nomen, atque *Deucalionis* mater. Alii *Sibyllas*, quæ *Chaldæis Sambethæ*, pro his habent. *Erythræa* lib. III. proficitur, se *Noachi* nurum esse:

Τὴν μὲν ἐπὶ νόμῳ, αἰὲρ αἰμῶν
 αὐτὴ ἐπέχθη.

Eadem libro 1. in diluvio & arca cum Noach se fuisse dicit. Sed sublesta horum carminum fides, non minus quam scriptorum *Mercurii Trismegisti*, & vel ex parte supposititia, vel admodum interpolata sunt. Id quod à patribus factum putant, convincendis *Ethnicis*. Apud *Eusebium* sane, IV. de vita *Constantini*, *Sibylla Erythræa* se *Apollinis* sacerdotem, sexto post diluvium seculo, fuisse refert. Atque hic definit tempus *Varronis ἀδελον*, quod *Rabini inane* vocarunt, ob exiguam rerum eo gestarum notitiam. *Horn.* Dicitur etiam cum illis in arca fuisse capulum patris nostri *Adam*. *Abul Pharrag.*

4 *Reliqua omnia diluvio absorpta.*] Etiam altissimi montes. Est autem altissimus mons totius orbis cogniti *Pico* in *Teneriffa*,

diluvio absumpta. Igitur Noë, cum jam imbrem destitisse, & ac quieto in salo arcam circumferri intelligeret, ¹ ratus id quod erat, aquas decedere, ² corvum, primum explorandæ rei

Tenerifa, teste Roberto Hues & aliis. Ut frustra Thessaliæ & Athamaniae juga exceperint Græci, Solino teste, & absurdius Ægyptum suam Ægyptii. *Diod.* Memoria hujus cladis, tum in Græcia, tum, quod mireris, in Barbara America superfuit. Peruanii tradunt, totum genus manum diluvio extinctum. Septem tantum Incas, in specu Pacaritambo, evasisse, & ab iis instauratum genus humanum. Ut causa nulla sit, cur hoc de particulari illarum regionum diluvio accipiat Acoſta, cujus in rebus Peruanis ignorantiam, non semel Inca Garcilasso castigat. Quanquam & particularia ejusmodi passim diluvia. Quale illud; in quo homines in montibus, speluncis, scaphis & arboribus evasisse dicunt, teste Zarata, Gomara, Lærio. Et inundatio Cimbricæ Chersonesi, facta Aristotelis ævo. Quod vero insulas demum & flumina ex diluvio nata volunt, falsum est; fuerunt enim à creatione. *Horn.* Unus omnino Græcis cognitus fuit Cataclysmus, quem male in duplicem Phoronei & Deucalionis distinxerunt. Eum adumbrarunt ex Sacra Scriptura. Omnia pariant, causa, res ipsa, & rerum circumstantiæ. Habes hominum malitiam, arcam, montem, in quo substitit. Nonnulli etiam emissarum avium meminere. Tempora sola non conveniunt, quia Phoroneus & Deucalion æquales Mosi traduntur. Græci inaudiverant de Noachi Cataclysmo & eum Phoroneo, vel Deucalioni suo adscripserunt, quia majorem hominum antiquitatem non noverant. Sed auctores omnes Christiani, ut eos Cataclysmos Græcos componerent cum Noacio, *τοπικῶς* fuisse defendunt, ut veritati eorum nihil detraherent. *Salmas.* Græci Christiani credunt plures quam octo personas, intra arcam fuisse salvatas, nimirum filias Noachi & generos. Con-

stantinus Manass.

Τῷ Νῶε ἡ σωτέων ἡοὶ τῆ θυμα-
τέρες,

Γυνῆ, γυναικες τῶ ἡῶν, νομφίοι θυ-
ματέραν.

Sed *Petrus 1.* Epist. III, 20. octo tantum meminit. Tarich Musulmannicum, à Kainan, magno Rege totius mundi, præter Mahalelelem, aliam deducit lineam per quendam *Kajomartbis*, usque ad Reges Persicos, quasi ea pœnas universalis diluvii extra arcam effugerit. Et crassius nugantur Judæi, dum Ogum Gigantem quendam credunt, vel proceritate sua, vel quod ob ferventes aquas arca inequitaret, evasisse. *Nicolaus* quoque *Damascenus* dicit; in monte Baris multos profugos, præter eum qui arca vectus, servatos. *Schickardus.* Frustra excipitur Paradisus ab hac inundatione, ne scilicet Enoch submersus putetur. Unde vel supra aquas altissimo loco positum eminuisset, vel aquas supra & circum eum constitisset, ut *Exod. xiv. 2.* volunt. Dudum enim perierat neque in monte sed planitie Babylonica situs fuit. Aliqui Cedros Libani excipiunt. Sed & hoc falsum. Quod vero montes quidam nubibus altiorem, nihil impedit quominus submersi sint. Quia non eadem ubique nubium altitudo. Et in diluvio omnes aquarum fontes & abyssi tam in terra quam aëre laxati. Crassius error illius qui nuper diluvium vix Syriæ aut Mesopotamiæ fines excessisse scripsit. *H.*

1 Ratus id quod erat, aquas decedere.]

Arca monti Armeniæ impacta hæsit. Inde mensura quindecim cubitorum, quibus altissimos montes unda superarunt, sumpta est. Quia nimirum arca vestigium retinuit, quota sui parte undis immerfa fuerit. *Calvis.*

2 Corvum.] Dic XVII. Aug. feria prima. *Idem.*

rei gratia, ¹eoque non revertente (²ut ego conjicio, ³cadaveribus detento) ⁴emisit columbam. Quæ cum consistendi locum non reperisset, reversa est. ⁵Rursum remissa, ⁶folium olivæ retulit, manifestum indicium, nudari cacumina arborum. Tertio demum emissa, non rediit: unde animadversum aquas destitisse.

V. Ita ⁷Noë arcam egressus est. Id gestum à mundi exordio,

1 *Etque non revertente.*] Causam reddit *Drusus* in Proverbiis sacris, adagio: *Corvus nuncius*, & Misc. Cent. 1. cap. 3.

2 *Ut ego conjicio.*] Conjectura hæc sumpta est à natura animantis, quæ cadaveribus vescitur. Intelligit autem cadavera submerforum. *Drusus*.

3 *Cadaveribus detento.*] *Augustinus*: *Queritur, utrum corvus mortuus fuerit, an aliquo modo vivere potuerit? Si enim fuit terra ubi requiesceret, similiter columba requiem invenisset. Unde conjicitur quod cadaveri potuit corvus insidere, quod naturaliter refugit columba.* Idem *Alcuinus*, *Isidorus*, *Lyra* tradunt.

4 *Columbam.*] Emissa est xxiv. Augusti feria prima. *Calvis*.

5 *Rursum remissa.*] *Sigonius*, *Giselinus*, *Drusus*: *rursum emissa.* Retinendam putem vulgatam lectionem. Nam non insolitum *Sulpicio*, ita loqui. Sic paulo post: *rursum reversus.* *Horn*. Factum hoc ultimo Augusti feria prima. *Calvis*.

6 *Folium olivæ.*] *Augustinus* de *Doctrina Christiana* l. 2. cap. 16. *Oleæ ramusculo, quem rediens ad arcam columba pertulit, significatur pax perpetua. Nam novimus & olei lenem contactum non facile alieno humore corrumpi, & arborem ipsam frondere perenniter.* Et *Prudentius*:

*Nuncia diluvii jam decrepescens ad arcam
Ore columba refert ramum viridantis oli-
væ:*

*Corvus enim ingluvie per fœda cadavera
captus*

*Hæferat, illa data revelat nova gaudia
pacis.* *Drusus*.

7 *Noë arcam egressus est.*] In Armenia. Loco nomen *Ἀποβατήριον*. *Epiphanius* montes hos medios inter Armeniam & Cardyos facit. Ipsum montem in quo arca subsistit, *Lubar* vocat. Hæc ex antiqua traditione petita sunt, quam *Josephus* antiquitatis suis inseruit. *Fertur*, inquit, *navigii hujus pars quedam, adhuc in Armenia, apud montem Cordyæorum superesse, & quosdam inde bitumen abrasum, deportasse.* *Nicolaus Damascenus* nomen montis aliud tradit: *Est*, inquit, *supra ipsam Minyada magnus mons in Armenia, nomine Baris, in quo multos diluvii tempore servatos ferunt; ac quendam arca tectum in hujus vertice hæsisse, ac reliquias lignorum longo tempore durasse.* *Quem locum Drusus illustrans: Baris*, inquit, *Hefychio Ὠρόιον est, unde monti nomen, fortasse quem & Imbarum & Nibarum & Lubarum dicit, vir quidam doctus annotavit.* Montes quos *Epiphanius* *Cardyos* vocat; *Curtio Gordyæi*; *Stephano Gordochi*, *Xenophonti* & *Diodoro Carduchi*. In *Targum Kardui*, eliso more *Aramæorum* Π. *Drus. ad Gen.* Gens hodieque *Kurdi*, qui & *Chaldæi* dicuntur. Apud *Pottam*, oppidum Armeniæ, est mons altus, in quo dicitur arca requievisse. Dicunt neminem eo ascendere potuisse, præter unum Sanctum *Jokemo*, qui eo ascenderit. Armenii montem illum vocant *Asse Massis*, vel *Messis Saur*. *Turcis* *Agri dagh*. *Purchas*. Multi præterea antiquorum, ut *Theophilus Antiochenus* lib. III. *Epiphanius* contra *Nazaræos*, *Isidorus* XIV. *Orig. I.* eandem sive fabulam, sive historiam habent. Sed quicquid ejus fuit,

ordio, post annos (ut ego comperio) ¹ II. cc. duos & quadra-
² ginta. Ac primum Noë ² aram Domino statuit, hostiasque ³
³ ex volucris immolavit. Mox à Domino cum filiis bene-
⁴ dicitur: ⁴ præceptumque accepit, ⁵ ne sanguine vesceretur, aut

san-

fuit, Califa Omar abstulit, ac pro tabulato templi à se structi adhibuit. *Benjamin* in פסוקים. Est autem mons ille Ararat, sive Agri, omnium altissimus, & ingentibus undique rupibus horrendum in modum cinctus, ac propterea inaccessible. *Olearius*. Unde mihi non videtur probabile in eo monte subsedisse arcam, quia ille ad exscensionem animalium & hominum incommodus. Sed putarim in monte non nimis alto & præcipiti, & in quem adscensus atque descensus proclivior, substitisse. Quod vero Romæ in Laterano pars trabis ex arca Noë ostenditur, id non minus fabulosum quam in Corsica exiguum quid terræ reperiri ex qua formatus Adam, vel halitum Josephi ligna cadentis vitro exceptum, aut lapidem in quo Jacob dormivit Londini, aut domum Mariæ Nazarethæ per Angelos ex Slavonia Lorettum delatam. Aniles omnia fabulæ. *Horn*. Substitit arca in monte Kordorum qui Giuda appellatur. *Abul Pharag*.

¹ II. cc. XLII.] Sic Græci. Josephus II. 10 c. XL. Hebræis 10 10 c. LVIII. Nam à condito mundo ad diluvium sunt anni exacti; 10 10 c. LVI. cum diebus XLVI. Cœpit autem diluvium cum præterisset ex anno 10 10 c. LVI, mensis unus & dies sedecim. Egressus est ex arca XI. Decemb. feria prima, anni 10 10 c. LVI. adhuc currentis. *Calvis*.

² Aram Domino statuit.] *Misna* Talmudica titulo Zebachim, seu de sacrificiis cap. XIV. Antequam tabernaculum constructum est, altarium seu excelsum usus licitus fuit. Atque sacro ad ea fungebantur munere primogeniti. Addunt antiqui, etiam urbem à Noacho in Araratæ sive Gordæis montibus, nomine ܐܪܪܬܐ structam; cujus tum Nu-

bienfis, tum Elmacinus, præter alios, meminere. Rabbini hanc aram in monte Moria exstructam volunt. *Salmant*. Quo nihil ineptius. Nam ubi egressus, ibi altare struxit. Res clara. *Horn*. Hic incipit secunda hominum ætas, quam Augustinus secundo dici creationis comparat. *Sigen*. Secundâ ætas mundi à diluvio ad Abrahamum, complectitur generationes decem, annos CCXII. *Beda*.

³ Ex volucris.] Imo ex omnibus mundis animantibus. *Gen. VIII*. Ante diluvium incruenta tantum sacrificia fuisse, & lacte frugibusque litatum, volunt Porphyrius, Pausanias, Plato, Empedocles. At Thalmudistæ omnino illis primis temporibus, antequam carnibus homines vescerentur, holocausta in usu fuisse putant, unde nihil ad homines perveniret, & per quæ Deus vitæ ac necis Dominus agnosceretur. *Grot*.

⁴ Præceptumque accepit.] *Gen. IX*. Talmudici septem præcepta filiis Noachi data esse narrant, quibus carete vita hominum nequibat. Quare vis eorum tam late ad omnes pertinuit, ut qui ea nescirent, hos interficere in bello, & ex hominum communionem tollere iussi sunt Israëlita. Sex priora etiam Adamum accepisse volunt. Septimum Noacho additum fuit: *Membrum vivæ animalis ne comedunto*. *Cunæus*. Volunt autem Patres quidam, ut Basilius & Origenes, esum carniæ demum post tempora diluvii cœpisse, cum hæcenus frugibus homines victitassent. *Horn*.

⁵ Ne sanguine vesceretur.] Moses Ægyptius in More Nebuchim tradit, Zabios, qui Chaldæi, averfari sanguinem. Magi tamen, inquit, eum edebant, cum auctoribus demonibus conjungerentur, aut ex illis futura prædicerent. Ideo tam severe ejus esum Lex prohibuit, tanquam Idololatricæ speciem. Ac notus mos, per hau-

B

stum

¹ sanguinem hominis effunderet: quia mundi primordia, ² mandati
 istius liber Cain maculaverat. Igitur vacuo tum ³ seculo, ex
 filiis Noë Sem fuit. ⁴ Tres enim habuit, ⁵ Sem, * Cham, † Japhet.
 Sed

stum sanguinis, secretissima foedera ac
 conjurationes firmandi, ac Troglodyta-
 rum, Scytharum aliorumque sanguino-
 lentia nota. Quae foeda & immania sunt.
 Horn. Ante diluvium jus quidem homi-
 ni in animalia fuit, ut lacte, lana, &
 mortuorum suo fato exuviis uteretur,
 non ut in cibum ea verteret: quod jus
 antiquissimum etiam quaedam gentes,
 post diluvium servarunt, teste Hierony-
 mo 11. advers. Jovinianum, & Porphy-
 rio. Carnem autem cum sanguine com-
 edere, est comedere botulos cruore di-
 stentos, ut Tertull. in Apolog. loquitur,
 & si quae his similia. Sic Moſen intel-
 lexere Apostoli Act. xv. v. 9. qui ad-
 dunt τὸ πικρὸν. Grot.

1 Sanguinem hominis effunderet.] Non
 tantum homicidia condemnantur hoc
 loco, tanquam à iudicibus punienda:
 sed & jus talionis naturale indicatur,
 quod obrinuit antequam iudices consti-
 tuti essent. Nam cum jam ante diluvium,
 Gigantum aetate, promiscua invaluisse
 eorum licentia, post diluvium, ne mos
 idem invalesceret, Deus quod natura
 non iniquum esse distabat, & ipse per-
 misit, ut insons esset qui homicidam
 occidisset, quod postea summas ob cau-
 sas, ad iudices solos, restrictum est.
 Idem.

2 Mandati istius liber.] Quo ad legis-
 lationem & punitionem; non etiam
 insitam naturam legem. Nam lex nulla,
 quae eadem prohiberet, tum extabat.
 Drus. Talmudici tamen tradunt, hanc
 inter sex leges Adamo datas, unam fuisse;
 Sanguinem ne fundunto. Horn.

3 Seculo.] Id est orbe. Vox Ecclesiastica,
 quam expresserunt ex דללל. Idem.

4 Tres.] Opinio quorundam est,
 maximum natu fuisse Japheth, mini-
 mum autem Cham, & inter hos me-
 dium Sem: qui tamen Gen. v. 32. & x. 1.
 primo loco recensetur. Respondent hoc

fieri propter dignitatem eorum qui ab
 ipso descenderunt. Hæc opinio firmatur
 tribus locis Scriptura. Primus est Ge-
 nes. x. 21. qui tamen aliquid ambiguitatis
 habet. Quippe tam potest reddi, fra-
 tre Japheth majore: quam fratre Japheth
 majoris, id est maximi natu. Alter est
 Genes. ix. 24. Et cognovit quæ sibi fecis-
 set filius minor, sive minimus natu. Nam
 loquitur de Cham. Sed potius ut sermo
 sit de Chanaan; in quem maledictio
 stricta. Sequitur enim, ecce maledictus
 Chanaan. Tertius est Gen. xi. 10. Sem
 erat centum annorum quando genuit Ar-
 phaxad, biennio post diluvium. Ecce, ait,
 Sem biennio post diluvium egisse an-
 num 100. Noë autem coepit gignere
 anno aetatis 500. Igitur non Sem maxi-
 mus natu, sed Japheth. Nam Cham mi-
 nimus erat, ut diximus. Drus. In Sanhe-
 drim cap. viii. Sem major fuit Chamo
 anno uno; & Cham major Japheto an-
 no uno. Gerundensis putat, Cham ulti-
 mum fuisse filiorum Noë. Musulmani-
 cum Tarich quartum Noachi filium facit

Kenan sive Canaan. Unde
 apparet Orientales verba Genes. ix.
 v. 24, 25. aliter accipere ac nos. Schik.
 Berofus Annianus quartum facit Tuisco-
 nem; & alios xxx. Tiranus, à matre Ti-
 taa dictos, addit. λῆγι λήρων. Horn.
 Ac manifestum est, Jovem, Neptunum,
 Plutonem à tribus his petitos. In Ori-
 ente Jupiter, in Occidente Pluto, secus
 mare Neptunus regnarunt. Euhemerus
 apud Lactantium. Noach distribuit ter-
 ram habitabilem inter filios suos, dedit-
 que Hamo regionem Nigrorum, Semo
 regionem Fulcorum, & Japheto Ru-
 brorum. Abul Pharagius.

5 Sem.] Græce Σήμε; quod ob-
 vium in Athenæo, lib. iii. & est ibi no-
 men Auctoris cujusdam. Drus. Melchi-
 sedekum fuisse falsum, de quo paulo
 post.

Sed Cham, quod ¹ sopitum ² vino patrem riferat, ³ maledictum ⁶
à patre meruit. Hujus filius, ⁴ Chus nomine * Nembroth [†] gigan-

tem

post. *Horn.* Hunc primogenitum faciunt, præter dictos, Augustinus, Cajetanus Varablus. Contra alii, primo loco poni, ob prærogativam. Quemadmodum Isaacus Ismaëli, Jacobus Esauo præponatur. *Horn.*

* *Cham.*] Vel Ham. Nam est Heth in scriptura Ebraïca. Hieronymus, *Septuaginta pro Ham, χημ scribunt, exprimentes duplicem aspirationem litteræ Heth per χη: à quo & Ægyptus usque hodie Ægyptiorum lingua Ham dicitur.* *Drus.* Hic est Jupiter Ammon, in Libya cultus, & regio Καμυσην. apud Strabonem & Suidam. *Horn.*

† *Japhet.*] Græcis Japetus. Nam litteram Δ alii ut π, alii ut φ pronunciant. *Hieron.* ad Dan. Sic ex Josepho fecerunt Ιάπωνος. *Drus.* Ex Japheth Jupiter factum, sicut ex Cham Ammon. Latini cum originem non viderent, suum Juvantem Patrem orbi obrulerunt. *Horn.*

† *Sopitum.*] Hoc non habetur diserte in textu sacro. Tamen ex iis, quæ ibi habentur, Doctores colligunt, eum derisisse patrem. Quidam existimant non ipsum risisse, sed filium ejus Chanaan. Qua de re traditio fuit apud veteres, cuius meminit doctissimus Theodoretus in Genesin. R. Salomo: *Sunt ex doctioribus nostris qui dicunt Chanaan primum vidisse, patrique suo indicasse.* Abenezra, *Cham vidit, nec texit patrem. Quod cum audisset Chanaan, fecit aliquid quod in historia reticetur. Nam de illo capiendum: Quæ fecisset ibi, &c.* *Drus.*

2 *Vino.*] Non assentior iis qui ex hoc loco colligunt vitis primum repertorem fuisse Noam. Quin fabulam esse reor quam hoc loco in Chronico suo refert Joh. Nauclerus, videlicet hircum quendam, cum eum in Coricum Ciliiciæ montem emisisset, inventas labruscas gustasse, ex eoque ebrium factum, reliqua animantia cornibus petiisse. Quo animadverso, Noam conjectantem quod erat, vino vim aliquam singularem

ineffe, labruscam sanguine leonis, porci, agni, smiæque inseruisse, ex eoque vitem enatam: unde postea vinum expresserit, quo gustato inebriatus sit, ut Scriptura testatur. *Drus.* Ignoravit Noë vini usum, & cum neque alium bibentem vidisset, neque ipse expertus esset, incaute ab ipso læsus est. Inebriatus enim est, non quod vinosus esset, sed quod inexpertus mensuræ assumendæ. *Basilus.* Sed & hoc falsum. Fuit enim vini usus & viticultura jam ante diluvium, quippe agriculturæ pars. Et ex ebriosa antediluvianorum vita idem patet. Nemo enim dixerit eos, instar Muhammedanorum, fuisse invinios aquæ potores, aut zythum coxisse, vel instar Brasilianorum ex radicibus liquorem inebriantem expressisse, cum totus Oriens præstantissimis vitibus abundaret. Noach igitur vineam plantavit, non primum reperit, inebriatus est non ignorantia vini, sed nimio usu sicut Lot. Nec ejusmodi peccatis etiam sanctissimi caruerunt. Ex hac opinione factum est, ut multi existimarent, Noachum esse Janum vel οἰνοποιον, ita dictum quod vini repertor. Sed probabilius est, Janum esse ipsum Ionem Græcorum, id est, Javanem, qui Græcæ ac Latine gentis auctor est. *Horn.*

3 *Maledictum.*] In filio Chanaan. Quidam censent ipsum filio maledixisse quod pater ante à Deo benedictus fuisset. Sic enim certe legimus, *Gen. IX, 1.* benedixit Noacho & filiis ejus. *Drus.*

4 *Chus.*] Unde Κίτιος Æschylo apud Strabonem, regio Κοαρέα Stephano. Suntque ex posteris Chusi, quorum regio Susana, hodie Cusistan, cujus metropolis Achvaz, quod est pluralis Arabum à *خوز*, pro quo ipsi dixerunt *هوز* & in plurali *اهواز*.

Arabes. Chaldeis Cuth, unde Cuthæi Samaritani. Targum Jonathani Chus

7 tem genuit: à quo¹ Babylon civitas constructa traditur.⁴ Pleraque etiam oppida, ea tempestate, condita memorantur, quæ nominatim persequi animus non fuit.

1 VI. Sed cum multiplicaretur humanum genus,* diverfaque loca atq; infulas mortales haberent,† una tantum omnes lingua

in Arabia ponit, quæ regio hodie Irac Arabiæ dicitur, ubi Basra & Cufa. Est & Ægypti Urbs قوس vel قوص, in Thebaïda, vel Saïda, ad Orientalem ripam Nili, hodie totius regionis, post Cahiram, maxima. Horn.

* Nembrod.] Τὸν Νεβρωδὸν Gen. x. γλ. 8. in lxx. licet in fonte sit Nimrod, quod antiquitus legebant Nemrod, vel Namrod: unde in Josepho Νεβρωδ. Druf. Indubie hic est Græcorum Ninus, quanquam tempora aliquantum differant. Docet id Justinus, cum dicit: Ante Nini tempora fines Imperii tueri magis quam proferre mos erat. Primus is intulit bella finitimis. Cognomen ejus Belus, de quo Curtius V. Euseb. Chron. Augustin. Marcell. & alii.

† Gigantem.] Opinio orta ex lxx. Quod enim Gen. x. scribitur; Ipse cepit esse potens in terra, reddiderunt illi: ἔτι ἡρξεν εἰναι γίγας. Galefin. Gigantem appellat quoque Ambrosius & Augustinus. Opinio manavit ex Genes. x. 8. ἡρξεν εἰναι γίγας ἐπὶ τῆ γῆς: ubi γίγας non significat gigantem, sed vertendum, cepit esse potens in terra. Lexicon Hesychii: γίγας, δυνατής, ἰσχυρός. Aliter paullo Chrysostomus, γίγας, τὰ τέτα τὴραν. Minus hoc se probat mihi. Druf. Fuit primus post diluvium Tyrannus, τολμηρός ἢ ἰσχυρὸς, χείρεσσι ἡραῖος. Joseph. Unde & venator dictus. August. IV. c. d. vi. Inferre bella finitimis, ac populos sibi non molestos, sola regni cupiditate conterere, quid aliud quam grande latrocinium nominandum est? Ab eo Imperii Babylonici initium Chaldæi duxerunt, ut ex Porphyrio Simplicius ostendit. Horn.

1 Babylon.] Augustinus, Babylon interpretatur confusio. Unde colligitur gigantem illum Nembrod, fuisse illius conditorem. Quidam Babylonis conditorem Ninum faciunt, quem cum Nemrodo confundunt. Sed repugnant tempora. Vixit enim certe Ninus diu post Nemrodum. Forte conditam à Nemrodo, Ninus postea reparavit. Orosius lib. 2. c. 7. Babyloniam à Nembrod gigante fundatam, à Nino vel Semiramide reparatam multo prodidit. Mosis verba, unde id colligunt, habentur Gen. x. 10. Fuitque principium regni ejus Babel, Arach, &c. id est, urbes regni sive imperii ejus præcipuæ. Loquitur autem de Nemrodo. A turri, ut credo, civitas appellata, aut simul nomen acceperunt à confusione linguarum. Babel, quasi Balbel, id est, συγχυσις confusio וְדַבְּרָה לְכָל לִשְׁוֹן. Druf. Videtur hæc vox servata ex lingua primæva, unde in variis linguis βεβαλιον, balbus, balbil. Græcorum fabulas, qui Babylonis structuram Semiramidi adscribunt, bene refutat ex Beroso Josephus contra Appionem, ex Philone Byblio & Dorotheo Sidonio, Julius Firmicus Grot. Quia à multis Regibus aucta, teste Herodoto I. ideo à pluribus condita dicitur. Berneggerus.

2 Pleraque oppida.] Ex quibus Arach, Accad, Chalanne. אַרַךְ est Ἀρακκω Prol. urbs Susianæ à qua videntur Arabes hodieque Irakam appellare, & unde magna Persiæ & Arabiæ pars denominatur. Irakam enim dispefcunt in Aghemicam sive Persicam & Arabicam. Gol. Magnus Salmasius אַרַךְ & Iracam pro diversis habet ob diversam scripturam. Nam Arabica Irac scribitur عِرَاق quod esset Hebr. עִרָאק. Arac vero Mosis

lingua utebantur. ¹ Donec se in unum, dispergenda per totum orbem multitudo, ² contraxit. His ³ more humani ingenii ³ consilium fuit, insigni aliquo opere, famam quærere, priusquam

lis dicitur 𐤒𐤍, quod Arabice esset . Ab Arecca dicti *Areccai cam-pi* apud Tibultum. Quod idem in Solinum notavit.

* *Diversaque loca atque insulas.*] Verissime dictum, & qui homines usque nunc, in sola Armenia hæsisse putant, erroris convincuntur. Recte Epiphanius: *Primam hominum habitationem in montibus Armenia fuisse*, nondum scilicet evanescente metu aquarum. Crescente numero, paulatim ad plana & amœniora digressi sunt. Legitur etiam ante struam turrim, per contiguas regiones, longe lateque dispersos fuisse, quæ sententia Sulpicii nostri est. Hæc prima orbis, post diluvium, divisio. Et in hac, Assyria, Babylonia, Syria, Cananæa, habitata sunt. Quod exinde patet, quia cum diversa origine essent, ex Semo & Chamo, omnes tamen primitivam linguam Hebræam retinuerunt. Non ergo inter turris conditores fuerunt: sed illæ gentes, quarum linguæ in totum ab Ebræa aliæ sunt, ut Ægyptii & omnes Japhetæi. *Horn.*

† *Una tantum omnes lingua.*] Gen. xi. Quæ communi consensu Ebræa fuit. *Joseph. Euseb. Cyril. Theodoret. Syram, Philo Chaldeam* volunt. Alii ut *Phil. Cluver.* primævam linguam jam nullibi extare: sed revocatum iri in vita æterna. Primæva lingua nullibi pura extat, sed reliquæ ejus sunt in omnibus linguis. Nomina autem propria Adami, Evæ, &c. Moses Hebraico sermone expressit. *Grot.* Persarum Magi in orbis restauratione, credebant unam quoque linguam restitutum iri. *Plut. l. de Osir. & Isid.* Fabulas gentilium, de Phrygia lingua, apud *Herod. ii.* & deliria Goropii ac Serieki de lingua Celtica, nihil moramur. Nec Hebræa, nec Syra, nec Chal-

dæa lingua, proprie loquendo, sunt illa Noachica lingua, vel primitiva; sed ejus Dialecti. *Horn.*

1 *Donec se in unum.*] Struam ab omnibus turrim vult. Sed hæc male cum præcedentibus coheret. Nam si jam ante diversa loca atque Insulas tenerent, quid eos denuo in unum locum coëgit. *Idem.*

2 *Contraxit.*] In Senaar, 𐤍𐤏𐤍 Hai-tho Armenius dicit esse montem Chaldææ: quod falsum. *Horn.* Σενναάρ ἢ βαβυλωνίως Histiax Milesio apud Josephum, Eusebium in Chron. & l. 1. 103. unde 𐤍 in 𐤍 mutato *Singara*, mons Ptol. oppidum Plinio; & *Singaritana* regio Sexto Rufo. *Grotius.* Profecti dicuntur 𐤍𐤏𐤍; id est ab oriente versus occidentem. Ergo ex Perside in Babyloniā venerunt. Ut frustra se Drusus torqueat: Quomodo ex Oriente profecti sint, cum Armenia Occidentior sit Babylone? Nam non ex Armenia venerunt, sed ex Transfigridanis regionibus. *Horn.* Οἱ Νώε πύδες ἀρχῆτοι κατελθόντες ἀπὸ τῶ ὄρων εἰς τὰ πεδία, τῶν ἐν τέτοις οἰκῆσιν ἐπιήσαντο, καὶ τὰς ἀλλὰς σφόδρα δεδιότας ἀπὸ τῆ κακλοσύμῶν τὰ πεδία, καὶ ὀκνηρῶς ἔχοντες ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ὄρων κατέβησαν, ἐπειὶ τὸν θεοῦ σῶσαι μίμηται αὐτῶν ἤθελε. Καὶ τὸ μὲν πῆδον εἰς ὃ ἀρχῆτον αὐτὸς κατέβη, καλεῖται Συναάρ. *Josephus.* Idem Epiphanius tradit, non ausos initio præ metu in plana ex montibus descendere. Plato post diluvium tria vivendi genera putat constituta. Primum in ipsis montium cacuminibus eorum qui aquas formidabant. Secundum in ipsis montium radicibus. Tertium in campis. *Strabo xiiii.*

3 *More humani ingenii.*] Josephus causas hujus ambitiosi consilii edisserit, fuisse

4 quam à se invicem deducerentur. Ita turrim facere aggressi, quæ cælo accederet, nutu Dei, ut officia operantium præpedirentur, 2 inassuetò sermonis genere, 3 multa diverso, 4 neque ulli invicem intellecto linguarum ritu, loquebantur. 5 Quo promptius dispersi sunt, cum alter alterum, velut 5 alienigenam, facile relinquebat. Sed 6 filiis Noë ita 7 divisus orbis

fuisse ὕψιστον τῆς γῆς, quam auxerit ambitiosissimus Nimrod.

1 *Turrim.*] Et urbem. Gen. xi. v. 4. Hieronymus in l. locorum. Urbs in campetribus per quadrum sita, circuitu sexaginta quatuor c. l. pass. Herodotus. Crassitudo erat tanta ut proceritatem obscuraret. Joseph. Tota Historia describitur ab Abydeno apud Euseb. ix. c. 14. & Cyrillum i. contra Julian. Turris hæc, iv. c. l. pass. ambitu, postea in arcem conversa fuit, vel templum Beli, ut ex Strabone xvi. apparet. Ruderæ ejus hodieque superesse dicunt, circuitu mille pass. & altitudine æquare turrim Pauli Londinensem. Lateres longitudine complectuntur tres quadrantes ulnæ Anglicæ, crassitie quadrantem unum. Folia palmarum & junci inter laterum commissuras sunt. Joh. Carthwright apud Purchasium. Ex hac turris structura, Græci suam Γρανὸς μαχίαν derivarunt, de qua Homerus Ὀδυσ. λ. Ovid. i. Met. Georgius. Abul Pharagius turrim procellosis ventis dejectam ejusque ruina oppressum Nimrodum perisse scribit.

2 *Inassuetò sermonis genere.*] Cyrillus lib. i. contra Julianum, & Abydenus apud Euseb. ix. c. 14. aliam adhuc causam addunt; quod turris ventorum vi disjecta fuerit. Grot. Lingua tum complures ortæ; sed non præcise lxxi. quot familia. Quia Cananæi omnes unius. Junius. Postea ex migrationibus dialecti ortæ sunt, & ipsæ primigeniæ linguæ, novis vocabulis auctæ. Salmasius. Quomodo hæc confusio linguarum facta sit, vide apud Rivetum, & alios Interpretes; & de numero linguarum va-

rias sententias in opere Grammat. Voss.

3 *Multa diverso.*] Unde homines Homero μέγροισ, voce ex sacra historia derivata. Eustathius: Οἱ μὲν ἑτέροις θεῖας αὐλῆς, (ita Christianos vocat) μέγροισ τὸς ἀνθρώπους ἐπικληθῆναι φασι, διὸ ἔμελλομεν τὸ πῶς, ὃν ἔπαθον μὲν τὸ ἑλληνιστὴν πύργον Διὰ μεσοειθέης ἀπανταχῆ γῆς. Χαλδῶνη, cujus meminit, est ܠܕܢܘܚܐ, 1219 ἑλληνιστὴν. Heinsius.

4 *Neque ulli invicem intellecto.*] Hanc auctoris opinionem Pareus sequitur. Sensus est: tot fuisse linguas diversas, quot homines. Refutationem hujus opinionis vide apud Rivetum.

5 *Alienigenam.*] Non linguarum modo, sed & morum & Religionis secuta confusio. Hinc factum quod quibusdam fœda barbaries placet, coluntque per avia dispersi, horridas sibi & ingenio plagas. Alii mitiorem vitam sectantur. Quod his rectum videtur, illis absurdum est. Cappadoces absque Rege vivere non possunt. Justin. & Strabo. Aliis in libertate summa felicitas. Latinus Græco Barbarus est, & Scythia; hi Arabibus. Horn.

6 *Filiis Noë.*] Quod Lescarbotus comminiscitur, Noachum, alio post arcam fabricato navigio, à freto Gaditano, in Novam Franciam, vel à promontorio viridi, in Brasiliam navigasse, & ad veterem in America patriam; ne quidem ab insania excusari potest. Nam Anniani Berosi commentum tolerabilius, circumvectum littora Maris Mediterranei, & singulis partes suas assignasse. Horn.

7 *Divisus orbis.*] Casu hoc accidit,

non

bis fuit, ut ¹ Sem intra Orientem, ² Japheth Occidentem, ³ Cham mediis contineretur. Ita ⁴ usque Abram ducta successio, nihil sane ⁵ insigne aut memorabile in se habuit.

VII. Abram

non deliberato consilio. Nam cum alius alium non intelligeret, qui poruissent de orbis divisione inter se deliberare? Ita Josephus: *Quo quemque fors & Deus tulit, eam terram cum suis occupavit.* Druf. Sed vetus traditio habet, Noachum *Ἐξ Ἰεῖον ἡγομένην*, divisisse terras posteris, & eam divisionem testamento firmasse, ac Semo tradidisse. Ita diserte legitur apud Eusebium & Cedrenum. *Seld.* Centrum autem hujus divisionis Euphrates fuit, ubi tres orbis partes in Noachica divisione, coeunt. Ac initio quidem vicinas Babylonæ regiones occuparunt, tum ob amœnitatem, tum quod nondum adeo excrevissent. Postea aucti numero, rigidissimas etiam plagas, multitudinem suam, inundarunt. Initio singulæ Provinciæ, singula regna fuerunt. Justinus: *Intra suam cuique patriam regna finiebantur.* Postea successerunt illæ & nomen & terminorum mutationes. *Horn.*

¹ *Sem intra Orientem.*] Judæi eum in Cananæ; Syri in Syria ponunt. Vide *Masium* in Josuam. Unde Arabes hodieque Damascum, & universam Syriam *سلمان* nominant, vel à situ, respectu Jemenæ; vel à Semo. *Golius.* Sedes Semitarum fuerunt trans Euphratem, Orientem versus. *Asiam usque ad Indicum Oceanum incoluerunt, ab Euphrate initio facto.* Joseph. Unde Pater omnium filiorum *אברהם* dicitur, id est, trans-Euphratensium. Non enim sumi debet pro Ebero: sed *אברהם בני עבר* dicuntur, ut *בני עבר*. Et ab his tribus tripartita orbis divisio orta, sed sub aliis quam Europæ, Asiæ, Africæ, nominibus, quæ Homeri adhuc ævo ignorata, ut Strabo docet lib. xi. *Horn.*

² *Japheth Occidentem.*] Potius Septentrionem. Nam tradunt Japheto cessisse omnia quæ ad Septentrionem sunt,

initio ducto à Mediâ, usque ad Hesperium Oceanum. Termini ejus apud Josephum: In Asia Taurus & Amanus montes, usque ad Tanaim. In Europa Gades. Tenuit igitur totam Europam, cum magna Asiæ parte. Imo universam Scythiam. *Horn.* Unde Græci fabuloso Promotheo Japetidæ, Scythiæ Imperium attribuunt. Scythia igitur omnium primo habitata. Nulla fere Europæ gens, nec Asiæ, quin à Septentrione promaverit. Ex Scythia Græci sunt; & hinc tanta linguæ Scythicæ, Germanicæ, Persicæ, Græcæ, convenientia est. *Salmas.*

³ *Cham mediis.*] Inter Orientem & Occidentem. Chamæ filii Syriam & regionem Amano Libanoque montibus hærentem obtinuerunt, & quicquid inde Oceano adjacet. *Joseph.* Unde Ægyptus terra Cham vocatur. *Pfal.* *xxxvii, 15. cv. 23, 27. cvi. 22.* & adhuc Hieronymi ævo ita dicebatur. In *Tradit.* ad Genes. *Χημία* *Plut.* de Isidor. & Osir. *Chemnis* urbs Thebaidis atque Insula, apud Herodotum in Euterpe. Hodieque *Chemi* à Coptis appellatur, teste Kirchero. *Ammonia* regio, gens *Ammonii*, ab Ægyptiis orti. Omnes autem hi populi Chamum pro Deo coluerunt. *Lucanus ix.*

Quamvis Ethiopum populis Arabumque gentibus, atque Indis unus sit Jupiter Ammon. *Horn.*

⁴ *Usque Abram.*] Usque ad Abram. *Edit. Parisiens.* *אברהם* Pater excelsus, ab Astronomiæ studio. Ejus vita describitur à Philone Byblio, Artapano, Eupolemo, Demetrio apud *Eusebium*, à Beroso apud *Josephum*. Educatus autem fuit in fide Zabæorum, ac stellas coluit. *Ramban More Nev. iii, 29. Philo.*

⁵ *Insigne aut memorabile.*] Quod in sacris referatur. Existimant Serugi &

¹ VII. Abram autem patre ¹ Thara natus est, post diluuium
² anno millesimo & septuagesimo. Abram uxor ³ Sara dicta
 est, primaque eis in regione ⁴ Chaldæorum, ⁵ habitatio fuit.

Inde

Tharæ ævo, Idololatriam invaluisse. Epiphanius Panario. Id *Saidus* *Batricides* quoque tradit, dicens *tum homines liberos suos Dæmoniis immolare cœpisse*. Selden. Cæterum Kainan secundus, qui inseritur in lxx. versione, & apud Lucam plane *Ἰωάννης οὐλομυγί* est. *Spanhem*. Nulla est huius Kainanis mentio in lege Hebraica neque in ea quæ in manibus Samaritanorum est: at in Euangelio Luca memoratur. *Abul Pharag*. Circa hæc tempora desinunt duo primi millenarii mundi, qui in dicto domus Elia, nominantur *INANE*, quod mundus minus frequens & excultus fuisset. *Bucholter*. Migrationes contigerunt frequentes. Pelegi posterius, quos Pelasgos nominarunt, in Græciam venerunt. *Grot.*

¹ THARA.] Quem statuarium fuisse tradunt Rabbini.

² Anno millesimo septuagesimo.] Imo, juxta Græcos anno cIo lxxii. Omisit duos annos Semi, quos vixit post diluuium, antequam Arphaxad procrearet. *Drus.* Epiphanius anno cIo xl. Nicephorus cIo lxxxii. Ebræi longissime dissentientes à Græcis, anno ccxci. Augustinus addit xvii. C. D. 2 Regem Sicyoniorum tum fuisse Europen, Assyriorum Ninum, idque ante Urbem conditam annis cIo ccc. ut Orosio placeat. *Galesin.* Abram natus fuit anno lxx. Tharæ, Gen. xli, 4. fuitque fratrum suorum primogenitus. Sed quomodo Stephanus Act. vii. cum Mose conciliandus? Ex quo colligi putant Abramum anno Tharæ cxxx. natum. Quia dicit: *Postquam Thara mortuus esset, transfudit Deus Abraham in terram hanc*. Sed nec Stephanus dicit, Abrahamum ipso emortuali Tharæ anno egressum, & nulla inter ipsum & Mosen in hoc pugna. Duplex enim Abrami migratio. Una Uræ Charras, ex Chaldæa in Mesopotamiam. Ibi mortuus Thare, diu

post migrationem Abrahæ. Altera Charris in Chananzam, de qua Stephanus loquitur. Alii memoria lapsum Stephanum, vel à librariis corruptam orationem putant. Quod statuendum non est, cum commoda explicatione iuari queat. *Horn.*

³ SARA.] Secutus est lxx. qui *Σάρα* scribunt, non *Σάραι*, *שרה*, *Domina*. Hanc traditio Judæorum eandem cum *Iescha* facit, quæ fuit filia Haranis, fratris Abrahæ. *Salmanticensis*. Plerique Hebræi, Tharæ filiam ex altera uxore. Quæ conjugia licita fuisse volunt, uti apud Athenienses, *Nepos in Cimone*, & Phœnices, *Achilles Tati* libro i. fuerunt. Vide Genes. xx. 12. *Grotius*. Alii fratris filiam faciunt, ut *Josephus*.

⁴ Chaldæorum.] Dicti non ab Arphaxad, ut *Josephus* vult; nec à Chased filio Nachor, sed sectæ nomen fuit, quæ in gentem excrevit postea. *Marcell.* Ara-

bes peculiariter *الخاند لذبين* vocant qui stellas venerabantur & colebant; vocati etiam fuerunt *الصا بة* *والبحر انبون* *Sabe* & *Haranii*, quoniam primarium templum suum in Haran sive Carris, habuere. Chaldaicæ autem gentis reliquias vocant *الاکران* *Curdos*, qui nec re, nec nomine diversi sunt à Gordiæis & Chaldæis. *Golinus*. Dogmata horum Sabæorum & deliria recenset *Rambam More Nev.* 111. 29. Gens ipsa late dispersa, in extremam Turciam ac Indiam venit.

⁵ Habitatio.] Urbs vel regio juxta lxx. dicitur. Urabignis cultu. Eusebio *Camarina*, à *כמרית*, qui Chaldæi philosophi. Nomen loco huic *Ur* mansit, usque ad Ammiani ævum, quem vide lib. xxv. Sed Judæi *Ur Chaldæorum* pro Igne

Inde ¹apud Charras, una cum patre diversatus est. Qua tem-
pestate, ²admonitus à Domino, domum, ³patriam ac patrem
relinquens, assumpto ⁴Lot fratris filio, in terram ⁵Chananæo-
rum profectus, ⁶in loco cui * Sichein nomen est, confedit.

Mox

Igne accipiunt, & de vivicomburio Haranis, mira narrant. *Horn.* Tarich Regum Persiæ, tradit, Chaldæos Abrahamum in Ur, sive Orfa, comburere voluisse, quod Deum suum adoraret. Idem prolixius Rambam ex monumentis & Annalibus Zabæorum, in *More Nebuchim* III. Et de ignis cultu apud Assyrios ac Persas, *Seldenus* De Dis Syris. Unde *Zoroastres*, *Zarates*, *Zaradust*, dictus est. *Salmas.* Atque hic Deus Nachor & Thara, *Genes.* xxx. & *Jos.* xxiv. v. l. i. Cæterum eadem fere in Alcorano atque Talmud de Abrahamo narrationes: ut quod primo Idolorum cultor fuerit. Deinde jam quadragenarius, agnito ex astris creatore, sculptiles istos Deafros diffregerit, eaque de causa Patrem suum, professione statuarium, graviter offenderit. Deinde à Chaldæis in ignem coniectum, & mirabiliter liberatum, templum Meccæ fundasse. Et huic Patriarchæ simillimus videri voluit, qua faciem, Muhammedes; nempe gravis aspectu, colore vividus, capite grandiori, promissa barba, subcana, oculis alacribus, facie subfusca, toto denique vultu ad majestatem & humanitatem composito. *Schickard.* Abram Chaldæus. Chaldæa igitur lingua usus. Ebræam à Chananæis didicit. *Scal. Vossius, Grotius, Seldenus.*

1 *Apud Charras.*] Urbs à Charane, non structa sed dicta. Ad eam M. Crasso Imperatore, cæsus est Romanus exercitus à Parthis. *Histor. Roman.* Hunc locum hodieque honorant Saraceni, quod ab Abrahamo fuerit habitatus. *Benjam.*

2 *Admonitus.*] Hæc secunda migratio. Rambam à Chaldæis expulsus Abrahamum vult. Alii à Semo evacuatum fuisse statuerunt, quos jam olim Paphnu-

tius apud Cassianum initio collat. 3. refutavit.

3 *Patrem.*] Sigon, *fratrem.* Nam pater obierat. vel *Patrem*, id est, domum paternam. Aut *patrem*, ibi sepultum. *Drus.* Falsum est patrem tum temporis jam obiisse, ut ex annorum collatione constat. Qui aliter statuunt, totam temporum & veritatis rationem conturbant. Scriptura utitur *αεληψις*, & quæ ad Thate pertinent, uno tractu commemorat. *Horn.*

4 *Lot fratris filio.*] Haran, qui Ure Chaldæorum decesserat, relicto filio Lot. Erat ergo Lot frater Saræ uxoris Abraham. *Menoehius.*

5 *Chananæorum.*] Quæ Græcis Phœnicia, vel à colore puniceo, cujus ipsi inventores, ut *Eusebius* in Chronico docet. De quo maximus Salmasius, in stupendo Exercitationum Plinianarum opere. Vel à palma, quæ *φοινίκη*, & Phœnicum insigne. Quod numismata à Purchasio producta probant. Alii hanc regionem *כנען* dici putant apud Ezechielem. Scaliger ipsi Chanaano, qui *חנא* Sanchuniathon, Philoni Byblio apud Euseb. 1. *αεπ.* 10. & Stephano, cognomentum fuisse putat *דנן פ*, sive Phœnix, & hinc nomen. Arias Montanus à *פנן*, ob amoenitatem & elegantiam. Itinera Abrami ex Mesopotamia in Cananæam non recensentur. Sed probabile Damascum transivisse. Tum quia Eliezer inde oriundus. Tum quia Abraham Damasci regnasse, *Nicol. Damasc.* dicitur, apud Josephum 1. 8. & Justinum xxxvi. Quanquam vicinitate nominum potuerint errare, capientes Aram pro Abram. *Horn.*

6 *In loco.*] Id est, urbe, ut *Gen.* xii. 6. ubi Gerundenis: usque ad urbem Sichein. *Drus.* Inter Chananæos autem, abdi-

⁵ Mox annonæ inopia¹ Ægyptum concessit. Ac ² rursus rever-
⁶ sus Lot, ³ præ multitudine familiæ à patruo digressus, ut la-
 xioribus ⁴ vacuæ tum regionis spatii uterentur, ⁵ in Sodomis
⁷ confedit. Id oppidum ⁶ infame incolis, † viris in viros
 irruen-

cata Chaldaica lingua, Phoeniciam eos, quæ postmodum Hebræa dicta. suscepisse, constans doctorum opinio est. *Scal.*

* *Sichem.*] Hæc est Sicima, quam posterior ætas Scythopolim appellavit. Nomen habuit à Sichem filio Hemor, qui Dinam Jacobi filiam stupravit. Nota figura, quam anticipationem, alii prolepsin vocant. Ea utuntur frequenter sacri scriptores. Quamquam sunt qui potius filium Hemor, ab urbe ejusdem nominis, appellatum censent. Quod mihi non videtur. *Drusius.*

I *Ægyptum concessit.*] Frequens locutio apud Tacitum & alios. מִצְרַיִם in Sacris. Cedreno Μέσση, mensis, Μεσση, Urbs *מצרה* vicina Cahiræ, apud Elmacinum, Haithonem, & alios. *Horn.* Mafius observat Ægyptios in antiquis monumentis vocari *Ægyptos*, vulgo *Copti* vel *Coptii*, & ipsi regionem suam vocant *Chibib* teste Ortelio. In Talmud Ægyptus est מִצְרַיִם, alii מִצְרַיִם, & per trajectionem מִצְרַיִם. In Serie Regum Ægypti, quam Drusius ex Chronico quodam Arabico descripsit, secundus Rex Ægypti dicitur *Cabrim*, unde denominati sunt Coptii. Illum sub quo Abram in Ægypto fuit, *Totin* vocat. *Horn.* أبو القبط Pater Coptitarum dictus Misraim. Inde nomen. Coptus etiam urbs, & Coptites Nomus, fere in extremo Ægypti tractu, quem post Alex. M. Ægyptii incoluerunt, hodieque incolunt. *Golius.* Iosephus ex Beroso ostendit, Abramum Ægyptiis numerorum & siderum scientiam tradidisse. Instituit enim Sacerdotes Helio-politanos. Alexander Polyhistor apud Eusebium ix. *αποτ.* c. 1. & x. 2. Quidam volunt tum Regem Ægypti fuisse Osirin, Reginam Isidem, de quibus

Plut. & *Diod. Sicul.* Elegans Ægypti descriptio est apud Guillh. Tyrium xix, 24.

2 *Rursus reversus.*] Sigonio & Drusio placet *reversus*.

3 *Præ multitudine familia.*] Contententibus utriusque pastoribus de finibus agri pascui. *Genes.* xiiii. *Ioseph.* lib. i. 16. *Dicæarchus* apud Porphyrium iv. de Abstinencia, ubi vitam vetustissimorum pastorum describit: ἦδη γὰρ αἰξιόλογοι κήρυκες ἢ ὑποάρχοντα. Οἱ μὲν ἐπὶ τὸ παρελεύσθαι φιλοκίμειον ἐποιεῖντο, ἀθροζόμενοι τε καὶ ὠφθαλμολέγοντες ἀλλήλους, οἱ δ' ἐπὶ τὸ ἀφουλάξαι.

4 *Vacuæ tum regionis.*] Id est, *minus habitate.* Nam talis Chananæa Abrami avo. Unde Patriarchæ pro lubitu agros occuparunt. Paulo ante: *Vacuo tum seculo.* Et tales hodieque regiones Americæ sunt. In tota Nova Anglia non tantum hominum, quantum Londini. *Horn.* Vacua fiunt occupantis. Major dividat: minor eligat: lex vetus. *Grot.* *Anfibarii* apud Tacitum; *Sicut cælum Diis, ita terras generi mortaliuni dadas, quæque sint vacuæ, publicas esse.*

5 *In Sodomis.*] Agro pariter & urbe. *Drus.* Regio illa, omnium totius orbis tum pulcherrima, sicut Paradisus Domini, id est, Babylonia & Ægyptus. *Horn.* Ejusmodi Tempe quatuor hodie in Asia recensentur; *Kibo Bauyan*, id est, rivus Bauvanitarum. Hæc tribus in tractu pulcherrimo degit. *Sogd Samarcandæ* in trans-Oxiana. *Goutha Damascæ* viridarium Damasci. Fluvius Obullæ, cui adjacet Baïra, *Golius.* Urbs illa circuitu ix. c. l. pass. fuit, Strabo xvi. Arminus Rex Canaan condidit duas urbes Sodomam & Amuram nominibus duorum filiorum suorum: Zoar autem nomine matris eorum. *Abul Pharaq.*

6 *Infame incolis.*] Adeo, ut *mores Sodomitani*

irruentibus, atque ob id invisum Domino fuisse traditur.

VIII. Ea tempestate, ¹ Reges vicinarum gentium, in armis erant: cum antea ² nullum inter mortales certamen fuisset. Sed adversum hos, qui bello vicina tentabant, Reges ³ Sodomorum, ⁴ Gomorrhæorum, ⁵ vicinarumque regionum, in prælium erumpunt: primoq; impetu fusi, victoriam concessere. Tum à victoribus * Sodoma direpta, prædæ hostibus

domitani in Proverbium abierint. Vide Adagia Drusii.

† *Viris in viros.*] Hoc crimen exinde Sodomia dicitur, de quo Marianus miles: *Nihil tale novere Germani, & sanctius vivitur ad Oceanum.* Quintil. Decl. III. Horn.

¹ *Reges.*] Gen. XIV. Hoc antiquissimum regimen in terris. *Justin.* Fuerunt autem illi, *Amyraphel*, juxta aliquos Nimrod, Rex Senaar, id est, Babylo-niæ, vel Singaris. *Chedorlaomer* Rex Elamitarum, sive Persarum. *Arioch* rex Ellasâr; Ponti, ut Aquila, vult, vel Elifari, in Arabia Ptolemæo nominati. *Thidal* Rex Goiim, id est, convenarum, *Symmacho* *παραφύλλας*, alii Galilææ. *Gret.* R. Salomo ex Genesi magna (liber est eo nomine, qui Ebraice vocatur *Bresith rabba*) *Goiim* locus est ejus nominis, ubi convenerunt ex plurimis locis & nationibus, & regem crearunt quendam *Thadal* nomine. *Manahemus* Ricinensis: *Rex gentium constitutus fuit super diversos populos, qui cum sibi ducem elegerunt.* *Abenezra*: nomen est provinciæ ut *Elam*, aut significat regem aliarum gentium, præter eas quas ibi memoravit. Gen. XIV, 9. מלך. *Sym.* *συνθῶν*, & in scholio *παραφύλλας*, Pamphilæ. An omnium gentium? Nam *φύλη* aliquando gens. *Drusius.* *Diodorus* Persas, *Josephus* Assyrios fuisse prodidit. Eum vide lib. I, cap. 9. ubi causam belli multis exequitur. *Gal.*

² *Nullum inter mortales certamen.*] Idem habetur in *Thanhuma*, qui & *Ilmedenu*, fol. 7. col. 2. *Hactenus non fuerat bellum in mundo.* *Aliter Josephus*

Orig. libro I. capite 10. A *Josepho* stat ipsa veritas. Nam hoc potius alterum bellum fuit, natum ex defectione harum gentium, quæ servierunt *Chedorlaomor* *Elamitarum* regi annos duodecim, ut habetur Gen. XIV. 4. Aut sensus est, *nullum certamen, quod quidem in sacris litteris memoretur.* Nam credibile plura ante certamina fuisse. *Nemrod* enim absque certamine regnum sibi parare qui potuit? Sic *Lamech* primus bigamus fuit. Nam ante illum nemo simul duas uxores habuisse legitur. *Drus.* Ethoc contra quam testamento *Noachus* præceperat, *Ne quis fratris fines invaderet, nec injuria alter alterum afficeret, quoniam inde bella ac discordiæ orirentur.* Atque circa hæc tempora incipit *συνθῆσις* secundus, ac tristis illa naturæ Lex; In omnibus fere gentibus quodammodo vox naturæ ista personavit, ut subjugari victoribus mallent, quam bellica vastatione deleri. *Aug.* XVII. c. d. 2. *Sulpicius* putat hoc primum fuisse bellum inter mortales. Cui ego non facile assenserim. Nam si *Cain* fratrem occidit, quis putet in ejus posteritate ante diluivium, in tanta vitiorum licentia, nullum fuisse bellum? *Estius.*

³ *Sodomorum.*] *Vulgata.* Græci *τὰ Σόδομα* dicebant: ut *τὰ Ἰερσόλυμα*. Hoc nomen aliquando late sumitur pro tota regione Pentapolitana. *Hieronymus*, *Gomorra* ha una de quinque civitatibus *Sodomorum*, quæ cum reliquis divina ultione subversa est. *Drusius.*

⁴ *Gomorrhæorum.*] *Vulgata*, & *Orosius* lib. I. 6.

⁵ *Vicinarumque regionum.*] *Adama*, *Zeboim*,

4 bus fuit, ductusque¹ Lot in captivitatem.² Quod cum Abram
1 comperisset, propere armatis³ servis suis, numero trecentis
decem & octo, reges victoria feroces, exutos præda armifi-
5 que, in fugam compulit. Tum⁴ à Melchisedec⁶ sacerdote be-
neditus est, eidemque decimas prædæ dedit.⁷ Reliqua his,
quibus erepta erant, reddidit.

1 IX. Per idem tempus Abræ Dominus locutus est, mul-
tiplicandumque semen ejus,⁸ sicut arenas maris, stellasque
cæli,

Zeboim, Segor. Regiones appellat ur-
bium singularum territoria. *Drus.*

* *Sodoma direpta.*] Sic paulo post: *Sodoma divinis ignibus conflagravit.*

1 *Lot in captivitatem.*] Vel in prælio captus, vel inermis in urbe inventus. *Menochius.*

2 *Quod cum Abram comperisset.*] Rab-
bini hoc ipsi indicatum volunt à Gigan-
te Ogo, qui diluvium evaserit, unde
& עֲוֹרָה, evasor, dicatur. Quæ ine-
ptissima sunt.

3 *Servis suis.*] Vernis sive vernaculis.
quibus se junxerunt federati, Aner, Es-
col, Mamre, Gen. xiv. Multi autem
patres familias erant *ωτόνομοι*.
Qualis fuit Abraham. *Qui βασιλεύσει*
dicitur *Nicol. Damasc.* Rex vocatur Ju-
stino xxxvi. unctus Dei Pl. cv. 15. Qui-
dam קרי ita interpretantur, ut sensus
sit, ministros Abrahami ab ipso plene
instructos, de armorum suorum justi-
tia. *Grotius.*

4 *Numero trecentis decem & octo.*] Hinc lux Prudentii hisce versibus,
*Nos esse large vernularum divites
Si quid trecenti bis novenis additis
Possint, figura noverimus mystica.*

Figura mystica est Thau littéra, crucis
figuram habens, cum supra scriptis
duabus primis litteris nominis *יְהוֹשֻׁעַ*,

14

hoc modo τ. Hæ litteræ simul effi-
ciunt 318. *Drusus.*

5 *A Melchisedec.*] Quem fuisse Se-
rum volunt, *Hieronymus, Gerundensis,*
Primosius, Jonathan, Jerosolymitanus,
alii. Contra est *Procopius Gajæus* in Ge-

nes. xiv. & alii multi, quæ sententia
firmatur ex Epist ad Ebræos vii, 3. Nec
probabile est Semum habitasse inter
Chananæos. Quamquam R. Salomo
velit Chananæos fuisse ex posteris Sem;
in quo valde fallitur. *Drus. Melchisede-
ciani Spiritum Sanctum, Didymus &
Origenes Angelum, Cuneus non-homi-
nem, id est, Messiam fuisse volunt.*
Quæ omnia falsa, & à Constantino
l'Empereur fuisse refutata. Fuit unus ex
regulis Chananæorum, qui pie inter il-
los & sancte vixit. *Sudas* oriundum vult
à Side filio Regis Libyæ, cujus parentes
Epiphanius Heraclam patrem, Astha-
roth vero, seu Asteriam, matrem ap-
pellat. Georgius Abul-Pharagius Mel-
chisedecum facit Semi filium qui Hiero-
solymam extruxerit.

6 *Sacerdote.*] Erat & Rex. Virgilius
III. Æn.

*Rex Anius, Rex idem hominum, Phœ-
bique Sacerdos.*

Ubi Servius: Majorum erat hæc consue-
tudo, ut Rex etiam esset Sacerdos vel Pon-
tifex. Hinc domus in qua Pontifex ha-
bitabat, regia dicebatur. Idem ad VIII.
Æneid.

7 *Reliqua.*] Præter victum, & partem
federatorum. Talis præcoxum Heroum
animus, Catonis Majoris, Pauli Æ-
mylii, Mummii, & aliorum. At nunc
aliud sæculum; & cuncta in prædam
bellantibus cedunt. *Horn.*

8 *Sicut arenas maris, stellasque cæli.*] Significat innumerabilem hominum
copiam. Qua comparatione crebro
utuntur antiqui. Stella quamquam à
Prole-

cœli, spondit: peregrinumque ejus semen prædictum futurum, ac posteros in 'hostili solo,' per quadringentos annos, latus servitium; postea libertati restituendos. Tum ei, atque uxori ejus, adjectione unius literæ, nomen immutatum. Ita nunc³ ex Abram *Abraam*,⁴ ex Sarai *Sara* dicitur. Cujus quidem rei,⁵ non inane mysterium, non est hujus operis

Prolemæo numerentur tantum c̄lxxxii. tamen innumerabiles sunt minores, tubis Opticis Galilæi, ac Metii detectæ. Catullus:

Aut quis sidera multa, cum tacet nox.

Id quod viam lacteam vocant, cumulus est infinitarum stellarum, quæ sabulum igneum & micans referunt. Totum denique firmamentum contiguis stellulis refertum est, ex quarum coalitione majores interdum ac novæ emergunt; unde omnes fere novæ in via lactea primum apparuerunt. *Horn.*

1 *Hostili solo.*] Potius, in peregrino solo. Nam intelligit Chananæam & Ægyptum. Chananæi autem eo tempore non hostes ipsorum erant, sed hospites. *Drusius.* Sic olim sumebatur vocabulum *hostis*, pro peregrino.

2 *Per quadringentos annos.*] Tempus istud incipit à nato Isahaco, qui anno aratis sexagesimo genuit Jacobum. Jacob autem, cum Ægyptum intraret, agebat annum centesimum & trigessimum. His adde annos ducentos decem, quibus fuerunt in Ægypto; en numerum, quem hic Severus ponit, & qui habetur, Genes. 15, 13. *Drusius.* Epiphanius in Ancorato, supputat annos ccccxxx. initio factò à promissione prima Abrahæ facta. Eos autem cccc. annos non integros in ærumnis & in Ægypto egerunt, sed in Chananæa, Mesopotamia, Ægypto. Quanquam interdum solius Ægypti, ubi diutissime & miserime egerunt, Moses meminerit. *Mersenus.* Genebrardus totos hos cccc. annos vult completos in Ægypto. sed errat. Nam initium numerandi fit ab hoc tempore. *Estius.* cccc. anni re-

feruntur ad peregrinum erit, & affligent. Tirinus.

3 *Ex Abram ABRAAM.*] Id est, Pater multarum gentium. In vulgatis editionibus *Abraham*. Pro quo *Drusius* reposuit *Abram*, secutus primo *lxx*. Deinde quia in *Abraham* est adjectio duarum litterarum, non unius. Correctionem hanc firmat *Hieronymus*. Vide quoque *Justinum* disputatione cum *Tryphone* Judæo. *Drusius.* Prudentius:

Adjecta cujus nomen auxit syllaba,

Abram parenti dictus, Abraham Deo.

4 *Ex Sarai SARA.*] Prius erat ex Sarai Sara: ubi non adjecta littera, sed ablata. In Ebræis codicibus littera cum littera commutatur, videlicet Jod in יׁוּ cum He quod in יׁוּוּ. Sed noster absque dubio Græcos secutus est, in quorum libris Gen. 17, 15. *Σαργὴ ἡ γυνὴ σου ἔ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτῆς Σάρα, Σάρρα ἔσται τὸ ὄνομα αὐτῆς.* Sara uxortua non vocabitur nomen ejus Sara, Sarra erit nomen ejus. *Drusius.* Beda: Non Sarai sed Saram; id est, non principem meam, sed principem; non domus suæ tantum, sed omnium recte credentium sceminarum. Idem fere. *Hieronymus.*

5 *Non inane mysterium.*] Inane mysterium dicit, quod caret ratione. Ea peti debet è scriptura Ebraica. Quanquam sunt qui alterum ῥῶν adjectum existimant in Σάρρα, ad significandum annum Abrahæ centesimum, quo filium genuit ex Sara uxore vetula, nempe nonagenaria. Sed, ut dixi, nullum est ῥ in Ebraismo. Quocirca alia ratio quaerenda est. *Hieronymus* quaestione in Genesin, *Errant qui putant primum Sara per unum R. scriptum fuisse, & postea et alterum R. additum,*

5 peris exponere. Eodem tempore Abraæ¹ lex circumcissionis
6 imposita est. Erat ei autem, ² ex ancilla ³ filius Ismaël. Et
cum ipse esset annorum⁴ centum, uxor autem ejus nonaginta,
⁵ futurum eis filium Isaac, ⁶ dominus pollicetur, qui cum duo-
bus angelis ad eum venerat.

Inde

ditum, & quia R. apud Græcos centena-
rius numerus est, multas super hoc nomine
suspiciantur ineptias: cum utique, utcumque
volunt ei vocabulum commutatum, non Græ-
cam, sed Ebraeam debent habere rationem:
Ebraeam enim est. Nemo autem in altera
lingua quempiam vocans, etymologiam vo-
cabuli sumit ex altera. Sarai igitur primum
vocata est per Sin, Res, Iod. Sublato igitur
Iod, id est, Ielemento. addita est He
littera, quæ per a legitur & vocata est
Sara. Causa autem ita nominis immutati
hæc est, quod antea dicebatur princeps
mea, unius tantum domus materfamilias:
postea vero dicitur absolute princeps, id est,
αρχὸς. Sequitur enim, dabo tibi ex ea
filium, & benedicam ei, eritque in gentes,
& reges populorum erunt ex ea. Signanter-
que in Ebraeo habetur, non vocabis no-
men ejus Sarai, id est, non dices ei, prin-
ceps mea es: omnium quippe gentium futura
jam princeps est. Quidam pessime suspiciantur
ante eam lepram fuisse vocitatum, &
postea principem: cum lepra Saraath dicitur,
quæ in nostra quidem lingua videntur habe-
re aliquam similitudinem, in Ebraeo autem
penitus diversa sunt. Scribitur enim per
Sadic, Res, Ain & Thau: quod multum
à superioribus litteris quibus Sara scribitur,
deserpare manifestum est. Videndus &
Albinus quaestionibus in Genesin. Druf.
Estius mysterium hoc edisserit, sed fri-
gidis innixus allegoriis.

1 Lex circumcissionis.] Rationem ejus
reddit Rambam III. More Neb. 49. Sum-
ma huc redit: circumcissionem institu-
tam, ad corrigendam libidinem; &
ut fideles haberent unum quoddam si-
gnum, quod illos jungat, ne quis
alius, qui non est ex illis, dicere possit,
se esse ex illis. Ibidem refert, cur in in-
fantia? cur octavo die circumcisi? Hunc

ritum omnes Abrahamidæ retinuerunt,
Ismaëlitarum, Idumæi, Ammonitarum, Moa-
bitarum, Arabes, & Ægyptii quoque. Philo
I. de Circumcis. Joseph. XIII. Antiq. 10.
Herodotus in Clilo.

2 Ex ancilla.] Hagar, quam volunt
Abrahamo ab Ægypti regina datam.
Chronicon Regum Arabiæ: Regnavit-
que ejus loco Nachoria, quæ ancillam suam
Hagar dedit Sara. Chrysofomus à Pha-
raone donatam dicit. Augustinus: Nullo
modo inveniendum est Abrahe crimen ob con-
cubinam Agar: quippe qua usus est ad ge-
nerandam prolem, non ad explendam libi-
dinem, non insultans, sed potius obediens
conjugi. XVI. c. d. 25.

3 Filius Ismaël.] ab Ismaële Arabes
acceperunt circumcissionem. Qui quod
Ismaël XIII. ætatis anno circumcisus,
cuncti quoque tredecimies circumcide-
bantur, teste Origene apud Euseb. VI.
c. 9.

4 Centum.] Nonaginta novem. Genes.
XVII. v. 24. & mox pro nonaginta no-
vem. Nam tunc promissio facta est.
Quamobrem cum hæc scriberet Sulpi-
cius, aut memoria lapsus fuit, aut in
mente habuit dicereque voluit, futu-
rum eis filium, cum ipse esset annorum
centum, & uxor ejus nonaginta. An-
no enim post promissio completa fuit.
Druf.

5 Futurum ei filium Isaac.] Gen. XVII.
v. 10. Quatuor homines in Veteri Te-
stamento, nominibus suis, antequam
nascerentur, vocati sunt, Ismaël Isaac,
Salomon & Josias. Hieronymus.

6 Dominus pollicetur.] Sulpicius est in
eorum opinione, qui ipsum Dei filium,
in forma naturæ humanæ, quam assump-
tus erat, Abramo apparuisse volunt.
Quomodo autem Angeli corpora assu-
mant,

X.¹ Inde Sodomam missi angeli, Lot in porta sedentem re-
perierunt. Quos cum ille, homines existimans, hospitio re-
ceptos, cœnatosque domi haberet: ² juvenus improba ex
oppido novos hospites ad stuprum flagitabant. Lot pro ho-
spitibus filias offerens, non acquiescentibus, quibus illicita
potius desiderio erant, ipse ad stuprum trahebatur. Quem
angeli propere ab injuria vindicantes, luminibus impudi-
corum ³ cæcitatem offuderunt. Tum Lot ab hospitibus edo-
ctus, perdendum opidum, propere cum uxore ⁴ & filiabus est
egressus. Interdictum tamen eis est, ⁵ ne retrorsum conspi-
cerent. Sed ⁶ mulier parum dicto audiens (humano malo,
quo ægrius vetitis abstinetur) reflexit oculos, statimque ⁷ in
molem

mant, disputant Scholastici, subtilius quam verius. Vide *Tertullianum* lib. de Carne Christi.

1 *Inde Sodomam missi Angeli.*] Duo: quorum unus Sodomam delevit, alter Lotum eduxit cum uxore ac filiabus. Tertius enim legatione sua functus evanuerat. Dicunt autem Ebræi, unum angelum non obire duas legationes. Quod verum an falsum sit, aliis discutiendum relinquo. *Drus.* Lyra & *Tostatus* dicunt, Hebræos tradere, hos tres fuisse, Michaëlem, Gabrielem & Raphaëlem; quorum primus Dei personam gesserit; duo reliqui Sodomam everteterint, & Loth eduxerint.

2 *Juventus improba.*] Tam senes quam juvenes. Numerantur autem quatuor peccata in Scripturis, quæ in cœlum clamant, Homicidium, Oppressio viduarum, Mercedis debita negotio, & peccata Sodomitica. *Buchol.*

3 *Cæcitatem.*] *Αορασιαν*, ut si *avidentiam* dicas, inquit *Augustinus*, *quæst.* XLIII. *Drusius.* Scotomate, quale habes II. Reg. VI, 18. *Grotius.*

4 *Et filiabus.*] Non elocatis, sed quæ virgines in ejus lare. *Idem.*

5 *Ne retrorsum.*] Eodem spectat de Orpheo fabula. Annibal quoque à spectro vetitis respicere. *Cic.* I. *Divin.* In dictis Pythagoricis: *ἀποδὲμῶν τῆς*

οὐκίας μὴ ἀποσπέφθῃ. Idem.

6 *Mulier.*] Uxor Loti, quæ erat ex filiabus Sodomæ. *Targum Jerosolymitanum.* Quod non videtur probabile.

7 *In molem conversa traditur.*] *Gen.* XIX. vers. 26. *Et fuit statua salis.* Græce est *στῆλη αἰλός.* Ebraice autem *נַסִּיב*, unde *Nesibis*, quæ & *Nesebis* & *Nasebis*. Sic interpretatur hoc nomen *Philo Byblius*, ut est apud *Stephanum* de urbibus. Statuam autem alii cumulum, alii columnam vocant. *Distat à mari Sodomæ duabus leucis: constatque adhuc cumulus ille,* ait *Benjamin* in *Itinerario*, *qui à gregibus aliquando lambendo immunitus; demum ad pristinam crescit molem.* *Targum Jerosolymitanum: Quia uxor Lot erat ex filiabus Sodomæ, respexit post se, ut videret quid tandem eventurum esset domui patris sui: Et ecce ipsa stetit (id est, mansit) columna salis, duratura usque ad tempus illud quo reviviscant mortui.* *Drusius.* Hanc suo etiam tempore superfuisse testatur *Josephus*, semper mansuram *Hierosolymitanus.* Vide *Burchardum*, & alios, qui ibi fuere. *Cyprian.*

— Et simul illic

In fragilem mutata salem stetit ipsa sepulchrum,

Ipsa imago sibi formam sine corpore servavit.

Uxor Loth in Salem conversa, magno admo-

8 molem conversa traditur. At ¹Sodoma ²divinis ignibus con-
 9 flagravit. Lot autem filia, existimantes ³humanum genus
 interiisse, concubitum ⁴inebrietati patris appetiverunt: unde
⁵Moab & Ammon nati sunt.

1 XI. Per idem tempus fere, cum Abraam esset etiam
 centum

admonuit Sacramento, neminem in via
 liberationis suæ, præterita desiderare
 debere. *Augustinus*. Prudentius:

*Nemo memor Sodome, quæ mundi forma
 cremandi est*

*Ut semel è muris gressum promoverit,
 ore*

Post tergum verso respectet funera rerum.

Et *Tertullianis*, Carmine de Sodoma:

*Ipsaque in agro sibi formam sine corpore
 servans,*

*Durat adhuc, nunquam pluvii nec diru-
 ta ventis.*

*Quin etiam si quis mutilaverit advena
 formam,*

Protinus ex sese suggestu vulnera complet.

*Dicitur & vivens alio jam corpore sexus,
 Munificos solito dispungere sanguine men-
 ses.*

Huic simile est exemplum quod *Aventi-
 nus VII. Annal. Boj. circa A. Ch.
 c10 ccc xl viii.* in Carinthia factum re-
 fert, ubi villicæ mulgentes una cum vac-
 cis extinctæ, dirigerunt, & corpora ea-
 rum à spiritu terreno in salarias statuas
 redacta. Et magis portentosum quod
 paulo ante circa A. c10 cccxx. *Baschir-
 dorum* in Tartaria ad lacum Kithai su-
 pra Russiam accidisse fertur, ubi homi-
 nes pariter ac armenta, quin etiam ipsa
 plaustra in lapides conversa sunt, & ho-
 dieque ibi conspiciuntur. Hujus rei pos-
 sunt quidem etiam causæ naturales esse,
 sicut in fontibus quibusdam omnia la-
 pidescere videmus, sed malim miraculo
 rem adscribere. *Horn.*

[¹ Sodoma.] Sub qua comprehendun-
 tur Gomorrha, Adama, Zeboim, &
 Segor. *Galesin.* Sed de Segor res incer-
 ta: quia ei paritum ad preces Loti.
 Deinde non recensetur Deut. xix, 33.
 Tum Zoar *Josepho*, Zoara *Ptolemæo*,
 in Arabia locatur. *Salmanticensis* tra-

dit anno uno habitatem fuisse post So-
 domam, *Grotius. Drusius.*

[² Divinis ignibus.] Quibus admixta
 erant sulphur & sal, Deut. xxxix. vers.
 25. Quare sal? An ad sterilitatem ter-
 ræ conciliandum? videtur. Sulphur au-
 tem ignem, qui natura levis est, &
 sursum fertur, gravitate sua, in terram
 deprimebat. *Drus.* Et huc *Tacitus* respi-
 cit v. *Histor.* & *Strabo*. Contigisse hanc
 conflagrationem putat *Orosius* an. ante
 U. C. c10 c1x. *Galesin.* *Philo* scribit in ho-
 diernum conspici monumentum cladis
 illius inenarrabilis, cinerem, fumum,
 sulphur & perpetuam loci sterilitatem.
 Meminerunt plurimi veterum.

[³ Humanum genus.] Filia Loti non
 fœdæ libidinis amore, præsertim fu-
 mantibus adhuc Sodomis, sed perva-
 sa generis sui conservandi cupiditate,
 abominando crimine se polluerunt. *Bu-
 cholcer.* Licet id arbitrata sunt, quod
 ab Arabibus vicinis quotidie fieri intel-
 ligebant; ut *Strabo* docet. *Grot.* Sed
 fœdum hoc facinus, haudquaquam,
 quod *Chrysoctomus* facit, excusan-
 dum est.

[⁴ Inebriati.] *Origenes*: Ebrietas eum
 decepit, quem Sodoma non decepit.

[⁵ Moab.] Unde genus ducunt Moa-
 bitæ. Dicitur Moab, ut vulgo existimant,
 quia è patre natus, quod est מֹאָב Meab;
 nisi verior interpretatio, Moab, aqua
 patris. Mo enim in lingua Ægyptiorum
 aquam significat: quæ vox usurpatur
 quandoque in re venera, ut ubi legi-
 mus, ab aqua aliena abstine. Quo perti-
 net & illud, Aqua furtiva dulcior. *Drus.*
 Sed quod de Mo Ægyptiorum dicitur,
 nullius momenti est. Ratio frigida.
 Nec credibile, Lotum peregrino usu-
 rum nomine. *Horn.* Hinc nomen ha-
 bet *Characmoba* Arabia apud *Stephanum*.

1 centum annorum, 2 Isaac filius natus est. Tum 3 ancillam, 2 de qua Abraam filium susceperat, Sara expulit: quæ 4 habitasse in deserto, 5 una cum filio, & præsidio Domini defensa

tradi-

ex quo corrigenda Ptolemæ lectio.

حرق موآب laceratio Moab, quod ibi cæli Moabitæ. *Grotius.*

Ammon.] In Ebræo est *Ben-Ammi*, qui pater filiorum Ammon. Ab his Ammonitæ distinguuntur. *Drus.*

1 *Centum annorum.*] Si in ea sententia fuit, ut existimaret Isaacum natum eo anno, quo promissio facta est Abrahamo, fallitur. Nam promissio facta est cum annum ageret nonagesimum nonum, ut diximus. Isaac autem natus fuit cum esset annorum centum. Græca editio nihil iuvat Sulpicium, quem ita sensisse colligo ex particula *etiam*. Idem.

2 *Isaac filius natus.*] Cum ablactaretur, convivium habitum, cui interesse potuerunt Sem, Arphaxad, Thare, Sala & Eber, qui tum superstites fuerunt. *Bucholc.*

3 *Ancillam.*] Hagar. Græca Scholia dicunt montem Sina Arabum lingua *Agar* vocari. Hinc *Agareni*. Pl. LXXXI II. vers. 2. Prisci Arabes Hagarenos vocant *אלמאגהרין* Elmagherin. Unde *μαζα-ελεν* apud Cedrenum; & *μαζαε-σμος* est *Μαομεισμος*. Huc pertinet quod Apostolus dicit ad Gal. IV, 30.

Scalig. هجر Hagar, Arabiæ Urbs, quam Alferganus in Clim. II. locat. Forte ab Hagar, matre sua Arabes desumerunt nomen. Ejus nominis etiam pagus extat prope Medinam. Egra vel Agra Ptol. Stephano, Plinio. *Αγραίων* ἔθνος *Agraiōn* Straboni & Stephano. Templum Meccanum extructum ab Ismaële videtur, siquidem ad sacelli portam puteus est, ubi consēdisse Hagar cum infante volunt: unde *زعم* Zemzem vocat. *Galius.*

4 *Habitasse in deserto.*] Pharanio, quod Ægyptum respicit. Atque hinc *Sarraceni* dicti, id est habitatores deser-

ti. Nam *Sarra* Arabice desertum est, & *Sakan* habitare. *Sozomenus* LVI. c. 38. à Sara deducit, quasi servile nomen Hagarenorum dedignati fuissent; sed contra mentem Arabum. Nam ipsi originem suam à Sara non deducunt. Maxime probabile, ita à vivendi genere, quod *λιτρικῆ* & *ναμυθδικῆ* essent, dictos.

Hoc enim *سرق* notat *Scalig.* & *Fullevius*. Sed doctissimus *Pocockus* nuper ostendit Saracenos à situ appellatos quasi Orientales: hoc enim est *شرق*.

Græcis *Σκωλιται* dicuntur, à tentoriis in quibus habitant. *Hieron.* in Esaiam. *Sozom.* l. c. *Ammian.* lib. XX I. Circumcisionem retinuerunt, sed in annum XII I. rejeçtam, quia Ismaël tot annorum circumcisis. *Joseph.* I, 12, 13.

Origen. apud *Euseb.* VI. *ωθπ.* II. *Epiph.* contra Ebionitas. Arabes sunt genuini vel adscititi. Genuini *العرب العاربة* qui à Jarab filio Cachtan descendunt. Hic est qui dicitur *أبو اليمن* Pater Arabiæ felicis. Adscititi *العرب المستعربة*, sunt qui ab Ismaël, & aliunde quam à Jarab. *Galius.*

5 *Una cum filio.*] Ismaële. Unde Ismaëlita, *Genes.* xxxvi II. vers. 25. ubi *Onkelus*, *Pseudo Uzielides*, & *Targum Hierosol.* habet *סרקין* Saraceni. *Selden.* *Ismaëla* apud Stephanum, parva Arabiæ regio. Mirum est quod habet *Bereschia Rabba*, apud Alexandrum M. Asia potitum, Ismaëlitas sive Arabas litem adversus Israëlitas instituisse de prærogativa primogeniti; atque advocatum respondisse: *Domine mi Rex, nonne fas est cuique pro libitu suo cum liberis suis agere?* Rege annuente, at scriptum est, inquit, *Gen.* xxv, vers. 5. *Et dedit Abraham to-*

3 traditur. Non multum post, Dominus Abraë fidem¹ ten-
4 tans, immolandum sibi à patre filium² Isaac poscit. Quem
ille non cunctatus offerre,³ cum aræ⁴ puerum⁵ superpo-
fuisse, ⁶gladiumque educeret, vox missa de cælo est, pue-
5 ro ut parceret: victimæ aries præsto fuit. Consummatoque
sacrificio, Abraë Dominus locutus est, promittens, ea
quæ jam sponderat.

1 XII. At⁷ Sara, cum septimum & vicesimum supra cente-
simum annum ageret, decessit: corpus cura viri⁸ sepultum

in

tam substantiam suam Isaaco. Seld. de Success.

1 *Tentans.*] Hæc ultima Abrahami tentatio. Quarum decem recensentur. *Grot. Merfennus.*

2 *Isaac immolandum.*] Hanc historiam etiam gentiles noverant; sed personas, finem, remque ipsam, depravarunt. *Personas*; dum pro Abrahamo Saturnum vel Israël, pro Isaaco quendam I'εδδ vel Μεροζον, pro Sara *Anobretam* ponunt. *Finem*; dum dicunt ad hostes regni averruncandos factum hoc sacrificium. *Rem*; dum I'εδδ, regio ornatum habitu, constructam super aram, immolatum fingunt. Integram Porphyrii narrationem ea de re Eufub. l. i. π ε γ π. c. 9. refert. *Horn.* Arabes Muhammedani lapidem quendam colunt, cui Abrahamum alligasse camelum suum volunt, cum Isaacum sacrificare vellet. *Euthymius Zygabenus* in Panoplia & in Catechesi Saracenorum. *Maximus Tyrius* serm. xxxviii. *Selden.* Alcoranus in vicino Meccanis monte Arafet immolandum fuisse refert. *Nugæ.* Fuit mons Moria, οπερα Aquilæ, visionis Latino. Ubi & Abelem sacrificasse tradunt Ebraei, sed falso. Nam in Transfigridanis regionibus id factum. *Horn.* Rabbini tradunt Sammaëlem, qui Satanas, voluisse impedire Abrahamum, ne ligaret Isaacum; & Isaacum ne obediret patri. Alii dicunt: venit Sammaël ad Abraham, & dixit ei; annon ð senex perdidisti mentem tuam? annon ð sanus es? *Rambam More Nev. II, 20.*

3 *Cum aræ.*] Quæ in monte Moria, sicut jam ante dictum. Ita Rabbini constant. Addunt, ibidem Adamum, Cainum, ac postea, Noachum quoque sacrificasse. Quæ falsa sunt, ut ex sacra Geographia ostendi potest. *Horn.*

4 *Puerum.*] De ætate ejus variant. Rabbini quidam x, xii. ut Aben Esra, alii xxxvii. ut Salmanticensis, Josephus xxv. annorum fuisse volunt. γγ etiam de grandævis dicitur: ut de Josepho cum jam xxx. annorum, de Josua, cum lx. esset. *Rambam.* Probabile est xv. annorum fuisse. *Merc.*

5 *Superposuisset.*] Ligatum, ut mos antiquissimus. Servius ad illud Virgilii: & vincula rupi.

6 *Gladiumque educeret.*] Sic fere pictores, qui Abrahamum cum acinace stricto pingunt. In Ebræo est אכילתו quod vulgarem cultrum, vel quo ad sacrificia usi, secespitam notat. Muhammedani fingunt, gladio Isaaci collum dissecari non potuisse. Cæterum Patres affectus Abrahami filium mactaturi, graphice nobis depingunt, maxime Gregorius Nyssenus. *Horn.*

7 *Sara decessit.*] Tribus annis ante nuptias Rebeccæ. Author libri: *Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ.*

8 *Sepultum.*] De origine & jure sepulturæ, vide Grotium II, 19. de Jure pacis & belli. Prudentius:

Quidnam tibi saxa cavata,

Quid pulchra volunt monumenta?

Nisi quod res creditur illis

Non mortua sed data somno.

¹ in Hebron, ² Chananeorum oppido. Etenim illic Abraam ² commorabatur. Tum Abraam, Isaac, filium juvenilis æta- ³ tis videns, siquidem tum ³ quadragesimum annum ætatis agebat, ⁴ servo suo imperavit, uxorem ei quæreret: ex ea tamen ⁵ tribu atque terra, de qua ipse ⁶ oriundus videbatur: modo ut inven-

1 *In Hebron.*] Mortua est in oppido Arbe, quod à Græcis πόλις Ἀρβὸν vocatur, & alio nomine Hebron sive Chebron dicitur: sepulta vero in spelunca Machphela, quam Abraham emerat ab Ephrone Hetthæo. Historia refertur Gen. xxi. Hæc Urbs Metropolis erat Judææ, condita septem annis ante urbem Ægypti, quæ Tanis nuncupatur. Dicitur & Ciriath-arbe: à viro quodam Arbe dicto, non à quatuor patriarchis ibi sepultis, ut Hier. opinatur. Distat ab Ægypto, teste Gerundensi, itinere septem dierum. *Drusius.* Hæc urbs nomen ter mutavit. Primo dicta fuit Mambre. Quanquam fortassis Mambre suburbium ejus. Ut ita Mambre & Hebron distinguantur, sicut Antiochia & Daphne. Alterum nomen est Ciriath-Arba, à conditore Arba. Nam Gigantem fuisse, Josua xiv, 15. docet. Scrupulum tamen injicit, quod Gen. xxv. vers. 27. dicatur Ciriath ערבה. Nam si Arba nomen proprium, cur articulus additur? Atque ob eam causam, multi τριπόλιον dictam putant, & quatuor paria, quæ ibi sepulta, & unde nomen, conquisiverunt: ut Adam & Evam, Abraham, & Saram, Isaac & Rebecam, Jacob & Leam; vel quatuor Patriarchas, Adam, Abraham, Isaac, Jacob; vel quod fuerit οἰκητήριον τεσσάρων quatuor, Achimian, Sisai, Talmi, & patris eorum Arba. De quibus opinionibus videri potest Hieronymus, Salomo Trecentis, & alii. *Drusius ad Genes.* Hæc urbs septem annis ante Tzoan Ægypti condita, Num. xxi, vers. 23. id est, ante Tanes. Tanes autem quando condita, non ignotum fuit Israëlitis in Ægypto degentibus. Jerosolymitanus per eam Pithom intelligit.

Non bene. Cur enim Moses hoc non dicit? Nomen Hebron recentissimum est, & ut videtur, Josuæ ævo natum. Moses tamen ejus Num. xxi, vers. 22. meminit. Unde multi adjectum à Prophetis volunt, sicut & Dan Gen. xiv, vers. 14. *Hern.*

2 *Chananeorum oppido.*] Genes. xxi. vers. 1. ipsa est Chebron in terra Chanaan. Moses Gerundensis ait esse vicinam Chananea. Utrumque simul verum esse potest. Nam anguste sumptum hoc nomen usurparur de una è septem gentibus, cum late acceptum omnes septem comprehendat. *Drus.*

3 *Quadragesimum annum.*] Scriptum hoc diserte Gen. xxv. vers. 20. Duxit ergo uxorem tertio anno à matris obitu, quæ decesserat anno ætatis ipsius 37. Apud Josephum lib. 1. cap. 16. *ἡ δὲ τριακονοβία.* Séd *ἡ δὲ* redundat, ut alibi sape, & aliquando in hac historia (ad.) *Drusius.*

4 *Servo suo.*] Eliezero Damasceno. Quem Damasci conditorem faciunt Arabes. Dicunt tamen hic antea confidisse *אדם*, Ebrais *עזר* & locum vocasse Aram. *Joseph. Golius.* xxx. פזר pro nomine proprio ejus, qui pater, aut progenitor Eliezeri fuerat, accepere. Nec aliter Julianus apud Cyrillum. Contra Latinus, Aquila, Theodotion, procuratorem intelligunt. *Grot.*

5 *Tribu.*] In Græco Codice *φυλή* legitur, quod securus est Sulpicius. In Ebræo: *ex cognatione mea.* *Φυλή* etiam pro natione ponitur Esth. xxi, vers. 4. Quia nimirum Orientales, tribuum exactissimam rationem habent.

6 *Oriundus.*] E Mesopotamia, ubi commoratus fuerat, & fratrem relique-

inventam puellam in regionem Chananæorum deduceret,
nec putaret eum causa conjugis ¹ in solum patrium reditu-
⁴ rum. Atque ut ea strenue mandata exsequeretur, ² contacto
⁵ domini femine, sacramentum dedit. Ita servus profectus
³ in Mesopotamiam, ⁴ ad oppidum Nachor, Abraami fratris,
devenit: successitque in domum ⁵ Bathuëlis Syri, Nachore
⁶ patre geniti. Hujus filiam ⁶ Rebeccam, speciosam virginem

conspi-

rat, patre ibidem sepulto. Et bene di-
cit *vid. basur*, quia revera oriundus erat
è terra Chaldæorum. *Drus.*

¹ *In solum patrium.*] Carras, in pa-
triam Abrahami, quæ ei patria erat
commorationis, non ortus. Sic Chri-
stus tres patrias habuit: Bethlehem, in
qua natus; Nazareth, in qua educatus;
& Capharnaum, ubi aliquot annos ver-
satus fuerat. *Idem.*

² *Contacto domini femine, sacramen-
tum dedit.*] Hic mos antiquus. *Joseph.*
Sic Gen. XLVI, v. 29. Quasi dicerent;
si fallo, ense tuo peream. Nam ad fe-
mur, locus ensis. Aben Esra homagii
signum fuisse dicit. *Grot.* Ebræi veteres
jurabant manu sub femore atque genita-
li parte posita, quod inde posteritas esset
futura, atque ideo velut res sacra habe-
retur. Vel, ut *R. Salamo* sentit, quod
illic esset signum federis circumcisio:
vel quod hoc indicio significata pote-
stas superioris, & promptus inferioris
obsequendi animus, ut *Aben Esra* au-
tumat, dicitque hunc morem adhuc
observari in India. *Munst.* Augustinus
xvi. Civ. Dei 33. morem hunc ad semen
Abrahæ, hoc est, Jesum Christum, re-
fert. *Idem Hieronymus*, & alii.

³ *In Mesopotamiam.*] Regio hæc inter-
aminis, inter Euphratem & Tygrim ja-
cet, quam proinde Arabes *الجزيرة*
id est, insulam vocant. In Scriptura di-
citur *בְּרִזְרַח*. Interdum ambitu suo
etiam Chaldæam complectitur. Et sic
clarus est locus Act. VII, vers. 2. In Ju-
chasin vocatur *מְלִכֵי חָרָן* regnum Ha-
ran. Haran autem vixit & obiit Ure
Chaldæorum. Itaque cur potius dica-

tur regnum Haran, quam Thare, vel
Nachor, sicut Carræ nuncupantur civi-
tas Nahor, fateor me ignorare. *Drus.* va
præterit. Ratio clara. Quia metropo-
lis ejus *חָרָן*, Carræ. Hinc regno no-
men. *Horn.*

⁴ *Ad oppidum Nachor.*] Carras, ubi
Nachor cum fratre habitaverat. Sed cur
non potius dicitur, *oppidum Thare*? An
quia Nahor ibi sedem fixam habebat?
Gerundensis notat hunc Nachorem, pa-
tre in Chaldæam concedente, mansisse
in Haran, hoc est, Carris, ubi etiam natus
creditur, vel è Cutha inde translatus, quæ
inde aberat itinere sex dierum. *Drus.*

⁵ *Bathuëlis Syri.*] Qui filius Nachoris.
Atque hæc antiquissima Syriæ mentio,
id est, Aramix. Quæ tum temporis,
non alibi quam in Mesopotamia fuit,
trans Euphratem. Et ibi limes inter
Semi & Chami posteros. Ultrique, hoc
respectu, *עַבְרֵי*, Hebræi dicti. Ergo
Syris Chananæi, Chananæis Syri erant
Hebræi, nec illiud gentis, sed oppositi
situs, regionisque nomen. Sicut Arabes
omnem Transoxianam vocant *Marrat-
nahhr*, id est, quæ trans fluvium,
Horn.

⁶ *Rebeccam.*] Ex Græco *Ρεβέκκα*,
quod hodie legunt *Ribca*. Sonat autem
αἰσθησιον, id est, saginarium, locum
in quo vituli saginantur. Sic uxor quæ-
dam Davidis nominatur *Egla*, id est,
vitula. Cujusmodi nomina mulierum
sunt Rachel, *ovis*, *Sebia*, *caprea* (unde
Tabitha in actis Apostolorum. Nam
Syri S. Sade cum Teth permutant) *Iaa-
la*, *ibex rupicapra*: aut, ut Davidi *Ca-
muo* placet, *hircus sylvestris*. *Drus.*

I Pops-

conspicatus, ¹poposcit, atque ad dominum adduxit. Post id, ⁷Abraam accepit ²uxorem, ³Ceturam nomine, quæ in Paralipomenis ⁴concubina dicitur: suscepitque ex ea ⁵filios. Sed ⁶Isaac, Sara edito, ⁷substantiam tradidit: his autem, quos ex concubinis suscepit, ⁸dona distribuit. Atque ita ⁹ab ¹⁰Isaac separati sunt. ¹⁰Abraam diem functus est, impletis an-

nis

¹ Poposcit.] Plenum esset, *poposcit in matrimonio: ut infra eamque sibi in matrimonio à patre postulans. Idem.*

² Uxorem.] Pactis quidem dotalibus factis, sed ancillam tamen. Ideo uxor vocatur, & tamen liberi ejus tantum donaria accipiunt. Quale apud Germanos matrimonium impar, ad *Morganaticam*. Grotius.

³ Ceturam.] Hanc R. David eandem esse putat cum Hagar, sed nullo argumento. Probabile est vel Chananæam fuisse, vel, quod potius videtur, ex famulatio Sare, atque ex Chaldaea adductam. *Horn.* Ridicule Abul Pharagius Keturam filiam Regis Turcarum facit.

⁴ Concubina dicitur.] I. Chron. xxxi. 1. Concubina apud Hebræos est ancilla, aut vilis alia, ad concubitum data sine scriptura, sine arrhis, sine ritibus. Qualis erat Abrahami cum Cethura, cujus liberi perinde, ut Ismaël, dona, id est, legata quædam accipiebant, hereditatem autem non creverunt. Tale est matrimonium ad *Morganaticam*, à quo non longe abeunt secunda nuptiæ apud Brabantos. *Grot.*

⁵ Filios.] Sex. Gen. xxv. 2. quorum nomina sunt, *Zamran, Ietsan, Madan, Madian, Ieiboc, Sue.*

⁶ Editio.] Hoc participium tam de foeminis quam de maribus dicitur. Tacitus: *Ubi Agrippina novissimo partu Iuliam ediderat.* Cicero: *editus Iove fatus.* Plerique scribunt *editus* cum diphthongo, nempe quia prima in hoc verbo, quando extra seu foras dare significat, longa est. Quod etiam fecerunt in sæculum. Quamquam à sequendo dictum concedant. Sæpius occurrit, *edere in lucem.* Cicero: *Qui nascitur in luce medi-*

dicitur. Drusius.

⁷ Substantiam.] Bona, facultates. Substantia Græce *σεία, ὑπαρξίς.* Quintilianus: *ut plus substantiæ filio relinquere.* Lexicon Græco-Latinum vetus, *σεία, patrimonium, substantia, res familiaris: ὑπαρξίς, substantia, opes.* Druf.

⁸ Dona distribuit.] Quæ Rabbini quidam, de artibus Magicis, magno Abrahami dehonestamento, accipiunt. Ex quibus R. Salomo. Unde in contentione illa Israëlitarum coram Alexandro M. cum Ismaëlita divisionem urgerent, responsum ab advocatione: *filiis concubinarum dedit dona.* Siclis finita est. *Horn.*

⁹ Ab Isaac separati sunt.] Isaacum heredem ex asse reliquit Abrahamus: filiis concubinarum muneribus ditatis, & in Orientem ablegatis. Nam liberi ex concubina conditionis servilis, aut extraneæ, seu gentilis, à successione plane apud Ebræos excluduntur. *Selden.* Occupaverunt autem Keturæi Troglodyticam regionem, & quicquid Arabiæ felicis ad mare rubrum pertinebat. Ophres sub Hercule exercitum in Lybiam duxisse & ibi Africam urbem regionemque condidisse dicitur. *Alex. Polyhist. Joseph. 1. 16. Euseb. 12. 4. Leonis Afro Ifricus dicitur.* Exercitus Herculei meminit etiam Sallustius in Jugurth. Certum est plerisque in Arabiæ Felice confedisse; & ab iis multi Arabiæ populi originem suam deducunt, veluti Omanæi, Adenenses, Tebaleni, & alii. Arabes ab *Herodoto* in Enterpe Æthiopum nomine, à *Strabone* Troglodytarum censentur; & circumcisionem, argumentum originis, retinuerunt. *Horn.*

¹⁰ Abraam diem functus est.] Diem obiit cum complevisset annos c. lxxv. Dicunt

nis centum & quinque & septuaginta: corpus sepulchro Saræ uxoris appositum.

XIII. At Rebecca diu sterilis, assiduus mariti ad Dominum precibus, à die matrimonii, ¹vicefimo fere anno, ²geminos edidit: qui in matris alvo ³exultasse sæpius traduntur, dictum-

Ebrai Abrahamum cœpisse anno ætatis tertio, complevisse autem scientiam suam anno XLVIII. cum vidisset divisionem linguarum. Nam eo anno Abrahami divisio facta est. Dicunt etiam, Anno quinquagesimo secundo cœpit inquirere in legem: anno autem septuagesimo venit in sædus inter segmenta, & rediit in Haran: anno vero septuagesimo quinto dictum ei est: Exi è terra tua, &c. Salmanticensis, erat modestus, minimeque invidus, spiritu depresso, animoque humili & magnificus admodum. Beatus ipse & beati filii eius post eum. Druf. Cæterum à Noacho ad Abrahamum, vita & ætas hominum, immane quantum decrevit. Nam Peleg primus fuit qui annum ecc. non attigit. Solus Noah 10 cccc. Solus Sem 10 c. Reliquorum Patrum nullus 10. Vixit Abraham cum Nocha an. LVII, cum Sem, Salah & Eber CLXXV, cum Peleg XLVIII. Nahor XCIX, Thara CXXXV, Arphaxad CXLVIII, Regu LXXVIII, Serug CI, Isaac LXXV, Jacob XV. Post Abraham mortem vixerunt Sem annis xxxv, Eber LXIV. Bucholter. Tradunt Hebrai apud Tostatium, eodem die defunctum Abraham, quo Elavus primogenituram suam lenticula vendidit. Unde Judæi die cujusdam emortuali, in illa domo, lenticulas in cibum parant. Encomium Abrahami breve apud Joseph. ἀνὴρ πάντων δρετλὸ ἀκρῶ, καὶ τὸ πρὸ αὐτὸν ἀγέδης ἀξίως ἰσὸς τῷ θεῷ τελευτησάντων.

¹ Vicefimo fere anno.] Isaac quadragenarius duxit uxorem, Gen. xxv, vers. 20. Sexagenarius ex ea suscepit geminos. *ibid.* Abundat igitur adverbium fere. Sunt qui post annum à die matrimonii vigesimum, Rebecca peperisse scribunt, in quibus Lyra & Sigonius. Verba Lyra, fuit enim Rebecca uxore sua viginti

annis antequam pareret. Sigonii, Post vigesimum annum Rebecca, precibus Isaac ad Deum, geminos peperit. Notatum in Johasin ex Siphri (liber est ejus nominis) nisi fallor, Rebecca cum Isaaco nuberet, egisse annum decimum quartum. Unde sequitur, cum geminos ederet, fuisse annorum xxxiv. Sed hac in re auctores variant. Drusius.

² Geminos edidit.] Id accidit anno Abrahami centesimo septuagesimo, videlicet quinque annis ante mortem ipsius: aut, ut Cajetanus putat, decem & quinque. *Idem.*

³ Exultasse sæpius.] Ἐσκίρτων exponitur, exultabant sæpius. Locus est Gen. xxv. vs. 22. In editione Romana est, exultabant. Quo verbo usus est Ambrosius in libro de Isaac, cap. IV. & interpres vulgatus Psalmi cxliii. Augustinus prætulit, gestiebant. Hieron. in Tradit. Ebraicis, & movebantur filii ejus in ea. Pro motione LXX. interpretes posuerunt ἐσκίρτων, id est, ludabant sive calcitrabant, quod Aquila transtulit, constringebantur, Symmachus vero διέπλεον, id est, in similitudinem navis in superficie ferebantur. Pro constringebantur, in fragmentis à me collectis invenio, confringebantur, quod genuinum esse puto. Nam ἄλλο quassio, concutio, & est apud Græcos verbum διαπέλλω, quod eodem modo exponitur. Cui affine quod apud Scholiasten ex Symmacho διαπέλλαιον, colluctabantur. Unde in fragmentis meis:

ἸΣΥΓΗ Sym. Ἀγπάλαιον.

Lexicon Græc. Latinum vetus, σκίρτων, exulto. Sic Luc. I. ἐσκίρτησεν, ἐναγαλλιάσθη τὸ βρέφος, exultavit letitia factus. Nos ex Ebraeo olim vertimus, colide-

dictumque¹ responso domini est: duos in his populos pronuncia-
ri, & majorem minoris² subdendum esse principio. Sed prius²
editus, ³ asper setis, ⁴ Esau vocatus: minori³ Jacob nomen
fuit.

videbant sese. *Druf.* Simile quid narrat
Apollodorus Bibliothecæ II. Α κει-
σι & Πρωϊτ. ἔτοι κη κατὰ γα-
σπὸς μὲν ἐπὶ ὄντες ἐστίαζον πρὸς ἀλ-
λήλους. *Grotius.* Pro δὲ πλεον in Sym-
macho, legendum διεπίλαιον, collu-
cabantur, ut Athleta solent. *Horn.*

1 *Responso Domini.*] Per os Heberi,
qui tum adhuc vixisse putatur. *Maimoni-
des, Salomon, alii.*

2 *Subdendum principio.*] Cur adjecit,
principio? nam si adverbialiter accepit,
falsum est quod hic dicit. Non enim
principio subditus fuit major minori,
sed tunc primum cum David Idumæos
tributarios fecisset. Forte principio po-
suit pro principatu, ut dicat majorem
futurum aliquando sub minoris domi-
nio. Sic principium sumitur, *Psalm.*
cix, 2. tecum principium in die virtutis.
Nam in Græco est ἀρχή. *Lexicon vet-*
us, ἀρχή, imperium, magistratus, ma-
gisterium, praesidiatus, principium.
Druf.

3 *Asper setis.*] Ἀπὸ κεφαλῆς ἐπι-
τὴς πόδας, δασὺ πεισιώως ὤ. *Joseph.*
Δάσους ἀσπεὶ δασὺ est in edit. lxx. *Lexi-*
con vetus, δασὺς, hirsutus, pilosus.
Hieronymus, totus in morem pellis hirsu-
tus. Veritas Ebraica, sicut pallium vil-
losum. Siquidem פלליום pallium, quod
δασὺ interpretantur, vocis affinitate de-
cepti. Nam pellis פלליום dicitur. Por-
ro seta est pilus crassior rigidiorque aut
crectus, qualem sues habent. *Druf.* Hoc
signum fortis animi. *Aristoteles.*

4 *Esau.*] Dicitur ita ὡς τὸ ἰσὺ,
facio, perficio. Nam perfectior erat
quam pueri solent, utpote pilis instru-
ctus. R. Salomo, Omnes vocabant eum
Esau, eo quod esset factus & absolutus pilis
suis, ut qui multos annos habent. *Aben-*
Ezra, Qui videbant, vocabant eum Esau,

id sonat opus per se, sive factus per se. Erat
autem partus iste mirabilis, quia omnis ho-
mo prodit in lucem cum secunda, qua ipsum
tegit: & ecce due iste secunde fractæ sunt
momento uno. *Druf.* Philoni Byblion Οὐ-
σῶς apud Euseb. i. ωεπ. 10.

5 *Jacob.*] Παρὰ τὸ ἰσὺ calcem te-
neo seu prehendendo, non supplantato. Nam
supplantat proprie qui pede supposito a-
liquem in terram dejicit, quod Græci di-
cunt ὑποκαλεῖται. Utrunque significat
decipio. Quo significatu & ὑπερῖζω
usurpatur. Sed ὑπερῖζω etiam sup-
planto. Huc respexit Esau frater *Gen.*
xvii, vers. 38. cum ait, recte vocatum est
nomen ejus Jacob: deceptus enim jam me
secundo. Ebraice est ἰσὺ quod à propria
significatione contumeliose detorquet
ad translata. Non enim certe à deci-
piendo sic appellatus est, sed ab eo quod
calcaneum ejus manu apprehenderit.
Res clara ex textu Mosis. Quocirca mi-
ror eos qui Iacob supplantatorem inter-
pretantur. Nam ὑπερῖζω non tam sup-
plantator, quam qui calce ferit aut con-
tingit aliquem. Sed quia etiam supplan-
torem denotat, veteres plerique om-
nes, veræ etymologiæ ignari, ita olim
exposuerunt. *Irenæus lib. iv. c. 38.* ad-
versus hæreses. *Origenes Hom. xii. in*
Genesin, & Hom. ii. in Exodum. *Hie-*
ronymus in Nom. Trad. Hebr. & epist.
ad Ebræos: Augustinus, serm. xi. de
verbis Domini: Arnobius in Psal. lxi.
& alii. Sunt interpretes, viri docti, qui
nomen Iacob compositum esse putant ex
Iad nomine, manum significante, & ex
verbo Acab calcem prehendendo: sed, meo
judicio, falluntur. Nam Iod in princi-
pio adhibetur ad conficienda nomina
propria. Quale est in Isaac, & in Te-
tragrammato, quod vocant Iod, He, Vau,
He, & in Israël. *Druf.*

3 fuit. Ea tempestate gravis annonæ inopia¹ terras incesserat.
 4 Qua necessitate Isaac² in Geraris³ ad regem Abimelech
 cessit, admonitus à Domino, ne in Ægyptum descenderet:
 eidemque universæ illius terræ possessio promittitur, ibique
 benedicatur, multiplicatusque pecore atque omni substan-
 tia, agente invidia, ab incolis⁴ pellitur: pulsus⁵ apud Pu-
 5 teum juramenti confedit. Igitur annis gravior, ⁶ lumini-
 bus obductis, cum Esau filium benedicere pararet, consilio
 Rebeckæ matris, Jacob se benedicendum pro fratre obtulit.
 6 Ita Jacob⁷ adorandus principibus & gentibus, fratri præponi-
 tur.

1 *Terras.*] Chananeam. Sed quod
 Drusus inquit: *Solam Chananeam*, in-
 certum est, cum plures in vicinia re-
 giones, eadem inopia, laborasse po-
 tuerint.

2 *In Geraris.*] Sigonius corrigit, in
Gerara. Quomodo locutus est interpres
 noster Gen. xxvi. vers. i. Idem tamen
 xx, i. *peregrinatus est Abraham in Geraris*.
 Scire licet veteres promiscue usos præ-
 positione. Cicero in primo de Oratore,
ut se abjiceret in herba. Cæsar de bello
 Gallico, *l. vi. aut se in Menapiis abderet*.
 Terentius Eunuchus, *deinde illum in le-
 sto illa collocant*. Hæc omnia pugnant
 contra canones Grammaticorum. *Drus.*

3 *Ad Regem Abimelech.*] Ad Abime-
 lech regem Palæstinarum, sive Philis-
 thiæ, quem Græci vocant βασιλέα
 Φυλιστιμ, qui & rex Gararæ dicitur.
 Hos Palæstinos iidem Græci appellant
 etiam Αἰθιοπίες: quorum rex com-
 muni nomine Alimelech dicebatur, si
 credendum Davidi Camio ad Psal. xxxi v,
 i. ita scribenti, *Abimelech nomen fuit
 olim commune regibus Palæstinarum, ut
 Agag Amalecitarum*. Vide sis Basilium
 Hom. l. ix. in Psalms: Hieronymum
 Ezech. xxix. Procopium in Genesin,
 Glossam Græcam. *Drus.* Orientalium
 Regum mos, splendida nomina assu-
 mere. Qualia sunt Abimelech, Melchi-
 fedec. Pleni Arabum libri, & Historia
 Califarum ac Sultanorum Ægypti.
Horn.

4 *Pellitur.*] Ostracismus. Vide Ari-
 ristot. III. Polit. 2. Josephus Abime-
 lechum simultatis & invidiæ accusat in
 hoc factò Idem Scriptura facit.

5 *Apud puteum juramenti.*] פוּעֵם הַשְּׁבַע.
 Ubi Latinus legit פוּ sinistrum, Græci
 dextrum, ut hodie Hebræi quoque Co-
 dices. Hinc Φορέω ὄρκου. *Grut.* *Berfabca*
 fedus putei dici potest: sic autem hæc
 tenus à comprovincialibus vocatur. Di-
 citur autem & puteus septimus, Arabi-
 ce *Bethgebrim*, quod interpretatur domus
 Gabriælis. Guilhelm. Tyrius lib. xiv.
 cap. 22. Hoc nomen fluvio impositum
 ab Abrahamo, à jurando, vel à septem
 agnis, vel à saturitate. Hoc ultimum
 magnam quæstionem patitur. Nam om-
 nes Codices Ebræi constanter habent
 Shin cum dextro puncto. Quod saturi-
 tatem significare non potest. Hierony-
 mus ultimæ opinionis author est, &
 textus suadet legendum פוּעֵם, utcu-
 que nunc aliter habeatur. Nam quæ Ety-
 mologia est, vocari puteum, *juramentum*,
 quod aqua in eo inventa sit? Saturitas
 vocari recte potest, juramentum non
 potest. *Drus.*

6 *Luminibus obductis.*] Gen. xxv. Jo-
 seph. i, 18. Significat caliginem & he-
 betem visum; vel, si placet, cœcutientiam.
 Nam præ senio cœcutiebat. *Drus.*

7 *Adorandus Principibus.*] אֲדוֹרָנִים.
 Regna Chaldaus. Αἰθιοπίες l. xx. Regna
 Arabia & Syria orta ex Agare, Cethura,
 Labano. *Grut.*

tur. Quis rebus Esau accensus, fratri necem moliebatur. 7
 Quo metu Jacob, hortante matre, in Mesopotamiam con- 8
 fugit: admonitus à patre, ut ¹ ex domo Laban, fratris Re-
 beccæ, uxorem acciperet. Tanta illis cura fuit, cum in alienis 9
 terris confisterent, genus tamen intra familiam suam ducere.

XIV. Ita Jacob profectus in Mesopotamiam, per sopo- 1
 rem Dominum vidisse traditur: atque ob id ² locum somnii
 sacratum habens, ³ lapidem ex eo sumpsit: vovitque, si rebus
 prosperis revertisset, ⁴ titulum sibi ⁵ domus Domini futurum; deci-
 masque omnium quæ acquisita sibi forent, Domino daturum. Inde 2
 se ad Laban fratrem matris contulit: quem ille sororis filium
 agnitum in hospitium benigne recepit. Erant Laban duæ 3
 filiæ, ⁶ Lia & Rachel. Sed ⁷ Lia ⁸ oculis deformior, * Rachel 4
 pulchra

1 Ex domo Laban.] Gen. xxviii. Jo-
 seph. I, 19. Ex familia Laban, qui erat
 filius Bathuël, nepos Nachor fratris
 Abrahæ, & frater Rebeccæ matris Esau
 & Jacobi. Quod autem Genes. xxxix, 5.
 vocatur filius Nachor, eo in loco filius
 nepotem denotat, ut alibi sæpe. Nam
 juxta proverbium Ebræorum, Filii filio-
 rum tanquam filii sunt. Notior enim erat
 Nachor, inquit Gerundensis: ideoque
 pro Bathuele nominatur, qui minus no-
 tus erat. Drus. Liber Zohar perhibet,
 Labanem omnium Orientalium in Ma-
 gia celeberrimum fuisse: sed liber ille
 Cabbalisticus, plenus monstrorum est,
 & minimæ fidei. Merfennus.

2 Locum somnii.] In hoc loco putant
 quidam templum postea extructum fuis-
 se: sed falluntur, meo judicio. Nam
 templum extructum fuit in area Ornan
 Jebusæi, in monte Moria. Locus au-
 tem hic, qui prius Luza dicebatur, vi-
 cus erat in duodecimo ab Ælia, id est,
 Jerosolyma, lapide, ut Eusebius au-
 tor est. Drus. Causam cur sub dio cu-
 buerit, Josephus in similitudinem, quæ
 Jacobo cum Chananæis, conjicit.

3 Lapidem.] Oleo delibatum, ut mor-
 ris. Ex oriente Græci habuerunt. Cle-
 mens vii. Strom. Apul. I. Flor. Arnob. I.
 Felix in Octavio.

4 Titulum.] Cippum, statuam, ste-
 len. Tradunt Historiæ Saracenorum,
 Chalifam, Omarem, ad hunc lapidem
 delubrum exstruxisse. Elmacinus.

5 Domus Domini.] Unde loco nomen,
 הַבַּיִת. Σημείων ἡ τῆς θεῶν οἰκίας
 καὶ τῶν ἐκκλησιῶν γλωττίαν. Joseph.
 Locus annis abhinc Io cc lxxxiv. di-
 ctus fuit נְבִיטָה domus iniquitatis, cum
 Jeroboam ibi vitulum aureum erexisset.
 Buchole. Hinc βασιθόλια apud Phœni-
 cas. Philo Byblinus in Eusebio.

6 Lia & Rachel.] Seder Olam dicit
 geminas fuisse. eodemque anno ætatis
 xxxi. in matrimonium acceptas.

7 Lia.] Vel, Lea. Λεία, Lea vel Lia,
 ut Δαρείος, Darius, vel Darius. Sic
 Augiæ stabulum, quod & Augæ dici-
 tur. Critici Ebræorum, cum apices ad-
 derent, scripserunt לֵיאָה id est, Λῆα,
 Lea. Videtur ita dicta, inquit Mercerus,
 quod esset debilis, nec bene habita, quasi
 lassa ex debilitate constitutionis. Unde nihil
 mirum si oculos quoque debiles habuit.
 Drusius.

8 Oculis deformior.] Deformes oculos
 Liæ molles sive teneros, Moses dicit.
 Hieronymus lippos. Græci ἀδυνεῖς,
 id est, debiles, infirmos. Ex tribus
 C 5 Chal-

pulchra fuisse traditur. Cujus specie Jacob captus, amore virginis conflagrabit: eamque sibi in matrimonio à patre
5 postulans, septem annorum servitio se mancipavit. Sed impleto tempore, Lia ei ¹ supponitur: ac rursum septem in
6 servitio subditur, atque ei ² Rachel traditur. Sed hanc diu
7 sterilem, Liam fecundam fuisse accepimus. Filiorum quos ex Lia Jacob habuit, hæc sunt nomina; ³ Ruben, ⁴ Simeon, ⁵ Levi, ⁶ Judas, ⁷ Issaschar, ⁸ Zabulon, ⁹ Dina. Ex ¹⁰ ancilla vero Lia, ¹¹ Gad & ¹ Aser. Ex ancilla Rachel, ¹¹ Dan & Nephtha-

Chaldaicis editionibus una, videlicet Onceli, habet *pulchros*: altera quæ Jerosolymitana vocatur, *molles*: tertia vocem usurpat, quam Justus Nathanus in Lexico suo Thalmudico, exponit de iis, qui sinum oculorum rotundum habent. Hic tamen aliud significare videtur. *Drusius*. Chaldaei oculorum mollitiem pulchritudinis nomine expriment: tanquam Lia oculis duntaxat pulchrior fuerit, reliquo corpore non item. *Gales.*

* *Rachel*.] Scribi posset *Rabel*, sed in antiquis tantum *Rachel*: ideo nihil innovandum. Sonat autem *ovis femina*. Quamquam in LXX. ἀμνός, & in Hieron. agnus. *Jes. LVIII. vers. 7.*

1 *Supponitur*.] Σωελθών δ' αὐτῆς ὑπὸ μένης καὶ σκοτίας. *Joseph.*

2 *Rachel traditur*.] Non post alios septem annos, ut putavit *Josephus*; sed post VI. dies nuptiarum prioris uxoris; ut verba Labanis *Gen. xxix.* explicat *Hieronimus*, *Eucherius* & alii. *Galesin.* Caterum Polygamia Patrum non trahenda in exemplum, quæ apud eos in usu fuit prava seculi istius consuetudine. *Bucholz.*

3 *Ruben*.] Ρῶβηλον ὀνομάζει, ἢ υἱόν, δι' ὅτι κατ' ἔλεον αὐτῆς ἔθετο γένος. Ἰδὲ γὰρ σημαίνει τὸ ὄνομα. *Joseph.*

4 *Simeon*.] Ἀποσημαίνει τὸ ὄνομα τὸ ἐπίσημον αὐτῆς ἢ θεὸν γεννέμεν. *Idem.*

5 *Levi*.] Κοινωνίας οἶον βεβαιότης. *Idem.*

6 *Judas*.] Ἰούδας, δὲ χειρὶ τῶν δηλοῖ. *Idem.*

7 *Issaschar*.] Ἰσάχαρις, σημερινῶν ἢ ἐκ μετ' ἑ γένος. *Idem.*

8 *Zabulon*.] Ζαβουλὸν ἠνεχουρασμένον ἐνοίει τῆς αὐτῆς. *Idem.*

9 *Dina*.] Δῖνα, Δείνα, vel Δείνα. Nam libri variant. *Hieronimus*: *Hæc transfertur in causam, quam significantius Græci δικλῶ vocant. Furgii enim in Sicilia causa extitit.* *Drusius.*

10 *Ex ancilla Lia*.] *Zelpha*. Ministram fuisse ingenuam, & hanc & alteram, tradit *Josephus*. Verba ejus sunt: δέλα μὲν ἑδωμῶς, ὑποστειται μὲν καὶ αὐτῆς. Et sic sumitur vox Hebræa *Exod. II, 5*. Fabulosum Testamentum Patriarcharum, genealogiam harum ancillarum deducit à *Rethæo* fratre *Deboræ*, & sorores fuisse vult.

11 *Gad*.] *Josephus* τυχεῖον interpretatur, id est, fortuitum. Potius fortunam denotat, hoc est, τύχην. In libro nominum *Gad*, fortuna. Dicebat enim Lia, γὰρ, quod scribunt γαδ, & legunt γανδ, venit fortuna. Targum Jerosolymitanum, fortuna bona. *Jonathan*, sydas bonum, quod idem cum ἀγαθὴ τύχη. Nos diceremus, affulsit benignius astrum & fortune influentis donum. Sic fere Judæi, Græci & Latini veteres, cum apices abessent, legerunt, γὰρ, ἐν τύχη, in fortuna. id est, εὐτυχῶς, fortunate, feliciter. Quod postremum invenies in *Hieronimo*. Apud Theo-

¹ Nephthalim nati sunt. At Rachel, desperato jam partu,
² Joseph edidit.

XV. Tum Jacob redire ad patrem cupiens, cum ei Laban focer³ partem pecorum mercedem servitii dedisset, ob quæ parum sibi eum æquum gener Jacob ratus, dolum ab eo suspectans, clam profectus est, vicesimo primo fere anno, quam advenerat. Rachel, viro infcio,⁴ patris idola⁵ furto abstulit.

Theodoretum in Genesiu quæstion. 86. *Ὀτυχημα*, bona fortuna usa sum. Drusus. Plerique volunt intelligi *כוכב הנה*, Jovis stellam, quem *כוכב צדק*, stellam justitiæ nominant. *Munst.* in trigessimum cap. Genes. Gad autem, vox Arabica, bonum seu beneficium notat. Bagad igitur idem est, quod *faustum felixque genito* sit. *Seldenus.* Γάδας τυχεῖον ἀνὴς καλεῖσθην. *Josephus.* Vide *Seld.* de Dis Syris 1, 1.

† *Aser.*] In hoc nomine significatio est beatitudinis. Vide Gen. 30, 13. male igitur in antiquis codicibus edit. 1xx. *Ἀσὴρ ὁ ἐστὶ ἀλάστου*. Nam divitiæ *Oser* dicuntur, quod scribunt *רשף*, prima *Ain.* *Drus.* *Ἀσὴρ, μακροεισῆς.* *Jos.*

¶ *Dan.*] A judicando, unde & Daniel. *Josephus:* Δῶν, θεοκρίτου. Rachel enim dixit: *Dananni, judicavit me Deus.*

¹ Nephthalim.] In libris melioribus est *Νεφθαλει* vel *Νεφθαλί*. Nam, ut *Ausonius* inquit:

Vocibus in Græcis nunquam ultima conspicitur m. *Drus.*

Νεφθαλει, ὀμηχάνη ὅτιον *Διὸς* τὸ ἀνὴρ γενεῶν ὡς τὴν ὀμηχάνην ἢ ἀδελφῆς. *Joseph.*

² Joseph edidit.] Cum finiti essent anni xiv. quibus Jacob servierat. Natus est Joseph anno Jacobi xci. *Salmanticensis* in *Johasin.* Nomen ex futuro, Joseph, id est, addet. Nam dicebat; *addet mihi Dominus alterum.* *Drus.* *Ἰώσηφ* ὡς ἐδήλω ἡγοσσοῦντος ἡνὸς δηλοῦ. *Joseph.*

³ Partem pecorum.] Græci τὴν ἐπίσημα,

quibus signum vel nota impressa erat. *Chaldæi* *כבד* pecudes primores vel primi temporis, ut vertit *Hieronymus.* Alii, *compactas.* E contrario τὰ ἰδωλεα cedebant Labano, quas alii seriores pecudes, alii aliter interpretantur. *Drus.*

⁴ Patris idola.] *Joseph.* 1, 19. Gen. xxxi. Dicunt *Hebræi* *Theraphim* fieri consuevisse, accipiendo caput pueri *Idolis* sacrificati, quod caput sale & aromatibus conditum; & super linguam ejus lamina aurea *Dæmonis* nomine insignita ponebatur. Sicque consulentibus responsa dabat. *Mersennus.* Erant imagines ad certum stellarum positum factæ, cum stellarum figuris, ex veteri *Syrorum* & *Arabum* superstitione. Quas *Jacob* postea defodit; & unam *Gedalia* ait, multo post tempore erutam cultamque à *Samaritanis.* *Scriptor* *Perfa* *Hama* *Alzel*, translatus à *R. Chomer*, vult *Labanem* non fuisse *Idololatram*, nec *Theraphim* *Idola*, eo argumento, quia conjugia cum *Idololatriis*, quales *Chananæi*, verita. At *Laban*, quanquam admixtis superstitionibus, retinebat tamen cultum summi *Dei*, & eo longe tetriores *Chananæi.* *Græc.* De *Theraphim* vide *Seld.* de *Dis Syris*, 1, 2.

⁵ Furto abstulit.] Ut patrem ab idololatria revocaret. *Theodoretus.* Ne per ea cognosceret qua via *Jacob* fugisset. *Abenezra.* Ob pretium materiæ unde facta erant, vel quod illa marito deberi putaret. *Alii.* Utcunque sit, hoc factum *Rachælis* excusari non potest. Qui furum committit, quocunque prætenu hoc faciat, peccat in legem illam, *Non furaberis.* *Drus.*

3 Laban

3 tulit. Qua injuria ¹ Laban generum persecutus, ² non re-
 pertis idolis, ³ pace facta, regressus est: multum obtestatus
 4 generum, ne uxores filiabus suis superinduceret. Inde di-
 gressus Jacob, vidisse Angelos & ⁴ castra domini, traditur.
 5 Sed cum ⁵ præter regionem Edom, quam Esau frater inco-
 lebat, iter destinaret, missis prius legatis & muneribus,
 6 suspectum sibi fratrem exploravit. Tum ille ⁶ obviam fratri

pro-

1 *Laban generum persecutus.*] Nec nisi post xxi r. diem discessus fugientem at-
 tigit. Nam cum Jacob abiret, tridui
 itinere abfuit. Donec Carras revertere-
 tur, alii tres dies elapsi sunt. Restant
 septem, quibus ad montem Gelaad
 pervenit. Difficiles autem per Mesopo-
 tamiam viae sunt, ut Josephus notat.
Horn.

2 *Non inventis idolis.*] Quæ Rachel,
 callida mulier, abscondit subter fra-
 gmenta Cameli, & sedit super illa. *Moser.*

3 *Pace facta.*] Cujus signum יג
 אהרן acervus testimonii. xx. βενός.
 Tale monumentum Xenophonti iv.
 ἀναβ. κολωνός. *Grot.* Jacob יגהג, Ga-
 laad nominavit. Γαλαάδης λέγε) ο βε-
 νός. ἀφ' ε' νὺν γαλααδίνην καλεῖσιν τὴν
 γῆν. *Joseph.* Mons Galaad ingens, &
 in complura nomina divisus. Apud Da-
 mascum Libano conjungitur. Tum Her-
 mon, inde Seir dicitur. Ab Arnone ad
 urbem Cedar Galaad est. *Hier. Per.*

4 *Castra Domini.*] Angelos, ut ex E-
 bræis & Chaldaïs patet. Locus ד'גגג
 dictus, id est, castra. Id Græci πε-
 ρεμβολαί. *Drus.* Ex Duali ד'גגג
 quidam colligunt duos angelorum ex-
 ercitus apparuisse. Sed hoc incertum.
 Postquam Jacobum comitatus fuerat
 custos Mesopotamiæ Angelus, cum suis
 usque ad confinia, nunc custos Chana-
 næ ei apparet cum suis turmis. Ange-
 lum autem Chananæ fuisse Michaë-
 lem, Diodorus Tarsensis existimavit.
Mersen. Quæ temere & sine fundamen-
 to dicuntur. Hæc apparitio non in so-
 mnio facta, ut *Cajetanus* & *Pererius* pu-
 tant, sed visibilis fuit. Hebræi notant

עליו י

Jacobum agnovisse eosdem angelos esse
 qui scalas adscenderint descenderint-
 que.

5 *Præter regionem Edom.*] Sic infra
Præter terram Philistin. *Joseph.* יג, י.
 Η'σσις τῆς αἰθιοπίας πόλεως ἀγορή-
 σαι τῶ ἀδελφῶ. ἐν σιείροι διεῖται,
 κῆ τ' ἰδαμείας ἄρχεν, ἔτιτο καλέσται
 τὴν γῆν ἀπ' αὐτῆ. Ibidem expo-
 nit quomodo ob lenticulam Adomus
 à collusoribus per ludibrium dictus
 fuerit. Ab eo Idumæi, non à Nabatais,
 ut Strabo vult lib. vi. Et hinc Ery-
 thraeum, vel Rubrum mare, ab Erythra, seu
 Erythro Rege, ut *Agatharchides*, Boxii
 Persæ narrationem secutus, tradit, apud
Photium. Quod nomen etiam Persico
 Sinui tributum, ut ex Strabone & aliis
 patet, sive potius totum mare Australe,
 quod & Indicum, Rubrum dicebatur,
 cujus partes Sinus Persicus & Arabicus.
Fulse de Erythraeo mari, Esavo, Edo-
 mo. *Fulser.* iv. *Miscell.* xx. Caterum
 Rabbini per Edom Romam intelligunt,
 unde Papam vocant *Monachum Idu-
 maum*. *Josephus* cognomentum huius re-
 gioni Seir fuisse vult, ἀπὸ τῆς περὶ αἰθιοπίας
 Esavi. In quo aberrat. Nam Sehir ex
 posteris Chivæi fuit, ut colligitur ex
 Genes. xxxvi. ubi Tzibhon filius Sehiris
 ἔστ. vocatur Chivæus vers. 2. Ab hoc
 Sehir regio Choraorum dicta Schira,
 vel mons Sehir. Gen. xv. vers. 6. xxxvi.
 vers. 8. & alibi. *Horn.*

6 *Obviam fratri processit.*] Notant
 Rabbini Esavum ficta benevolentia in
 eo congressu usum, & pauca superbe lo-
 cutum. Quæ cum textu sacro pugnant.
Mersen.

I Domi-

processit: nec tamen Jacob se ultra fratri credidit. Sed pri-
 die, quam inter se fratres convenirent, ¹ Dominus ² huma-
 na specie assumpta, ³ colluctatus cum Jacob refertur. Et cum ⁸
 adversus Dominum ⁴ prævaluisset, tamen non esse morta-
 lem, non ignoravit: benedici sibi ab eo flagitabat. Tum à ⁹
 Deo illi immutatum nomen est, ut ex Jacob ⁵ Israël diceretur.
 Sed cum ille vicissim ⁶ à Domino nomen Domini ¹⁰
 quæreret: *Non esse quærendum*, ⁷ *quia admirabile esset*, respon-
 sum

¹ *Dominus.*] Jēsus Christus. Non Angelus creatus, ut Pererius contendit. Nam cum & Moses, huncque securus Sulpicius refutant.

² *Humana specie.*] Vidit Dominum non in somnio, ut Rabbi Levi vult, sed suis oculis, vigilans vidensque. Mercer. Locus לִפְנֵי יְהוָה dictus, id est, ὡς ὄσσωπον Ἰεῦ , Facies Dei. Strabo. xvi.

³ *Colluctatus.*] לחם ἐπαλάσειν . Aquila & Symmachus: ἐπαλάσειν . Hebraic. קרב , quod proprie palæstritarum in arena est. *Mersenn.* Ex hac lucta nonnulli collegerunt, Diabolum in forma Esau contra Jacobum pugnassee, ut Procopius testatur. Eum Dæmonem Esavi, Hebræi *Sammaëlem* vocant. Quæ absurda & impia sunt. *Willer.* R. Levi Ben Gersom hanc luctam in somnio factam vult, alii tantum spiritualem fuisse contendunt. Sed vera sententia, fuisse spiritualementer ac corporalem, non in somnio sed à vigilante factam. *Mercer.*

⁴ *Prævaluisset.*] Angelus fingebat se non posse superare. *Abul.* Quod falsum. Quia Christus fuit, ideo Jacobi vires adeo auxit, ut nollet vincere cum posset.

⁵ *Israël.*] Compositio nominis ex Sara, de principatu contendit, & El Deus. Eo respexit Prophetes Hofeas, cum ait: *De principatu contendit cum Deo, & prævaluit.* Nugantur Patres cum Israël exponunt, *vir videns Deum*: aut *reclus Dei*. Nam ut *is* significat virum, & *Jafar* reclusum, tamen in hoc nomine Iod format

nomen proprium, quale in Iacob, in Isaac & similibus. *Drusius.* Hoc nomen non incognitum Trogo fuit. Nec tamen novi nominis impositione abolitum prius fuit; sed liberum relictum, Iacob an Israël diceretur. *Peyerius.* Israël nomen familiæ & gentis fuit, Iacob privatum. Et hoc futuræ Majestatis signum. Nam Reges Orientis, ex more, duo nomina, privatum & Regium, habent. *Horn.*

⁶ *A Domino nomen Domini.*] Nomen loco pronominis. Nos diceremus, à Domino nomen ipsius quæretet. Talia sunt, *pluit Dominus à Domino*; *dixit Moses sacerdo Moysi*; *dixit Dominus*, *adscende ad Dominum.* *Drusius.*

⁷ *Quia admirabile esset.*] Hæc parenthesi circumcludenda. Non enim habentur in codicibus Ebræorum, nec etiam in Græcis emendatioribus. Nihil dico, si non absunt in Hispanico & Romano. Olim etiam aberant in Exaplo, ut Græca scholia notant. Sumpta vel transcripta videntur ex Jesa. 9, 6. aut magis ex Jud. 13, 18. Cæterum exemplaria, unde hæc hausit Sulpicius, non per omnia consentiunt. Nam in Aldino & Basileensi, ὅ ἐστι Ἰακωβὸν . Vidi etiam ubi scriptum esset, $\text{καὶ τὸ ἐστὶ Ἰακωβὸν}$, & hoc est mirabile. *Drus.* Causa cur non dixerit nomen, non est quod Angeli certa nomina non habeant, ut Jarchi vult, sed ad compescendam Jacobi curiositatem. *Calvin.*

11 sum est. Ex colluctatione autem, ¹ latitudo femoris Jacob ² obtorpuit.

1 XVI. Igitur Israël ³ declinans fratris domum, promovit agmen ⁴ in Salem Sicimorum oppidum: atque ibi loco ⁵ pretio

1 *Latitudo femoris.*] Iosephus 1, 19. *ἡμοιοῦν δὲ τὴν μήχλιν ἀλγήμα-
τ' αὐτῶν ὡς τὸ νεῦρον τὸ πλατὺ,
αὐτὸς τε ἀπέχετο τὴν βράσειον,
καὶ δι' ἐκείνο ἐδίδου ἡμῖν ἐδωδισμὸν.*
Quod acetabulum seu palam appellat
Scriptura, id Iosephus latum nervum,
Sulpicius latitudinem femoris appellat.
Galefin. Latum os coxae, quod ex con-
tactu angeli loco suo motum claudi-
candi occasionem praebeat. Latitudo fe-
moris, τὸ πλατὺ τῆς μηρῶν. Sic On-
celos & Jonathan. Apud Iosephum est
τὸ νεῦρον τὸ πλατὺ. Qui latum nervum
videtur dixisse τὸ νεῦρον τὸ σπινθηρὸν
τὴν ἡγυῖαν ὡς τὴν μηρῶν. A Grae-
cis ἰχθίον appellatur, id est, coxa vel co-
xendix.

2 *Obtorpuit.*] Latini emarcuit. 1xx. *ἐνάρκησε.* Hebraicum verbum valet,
luxatus est, seu loco motus. *Galefin.* Hic
victus benedicatur, victor claudicationem
& benedictionem aufert ex praelio.
Rupertus Tuitiensis. Notat Tostatus, die
sequenti Iacob sanatum fuisse, ut sine
claudicatione Esau obviam iret. Con-
sentit Junius. Quia Gen. xxxiii, 18.
dicitur Iacobum venisse *ἰσραήλ*, id est,
salvum, Sichemam. Verior opinio Mer-
ceri, tota vita claudicasse. Hinc mos,
illa parte abstinendi, invaluit.

3 *Declinans fratris domum.*] An ergo
mendacium officiosum Jacobo adscriben-
dum? sane aliud Esau promissit, & aliud
fecisse Auctor refert. Sciendum, pro-
missionem fuisse conditionatam: *si Deo
videatur & nisi impedimentum interve-
niat.* *Lyra. Jun.*

4 *In Salem Sicimorum oppidum.*] Sic
Graeci *εἰς σαλήμ πόλιν Σικιμῶν.*
Hieronymus quoque, *in Salem urbem
Sicimorum.* Sicima nomen est urbis.
Quomodo igitur Salem Sicimorum

urbs? Nam Salem eadem cum Sicima,
si modo Salem est nomen urbis hoc in
loco, de quo dubitari video. Nam po-
test esse nomen appellativum, ut dicat
Iacobum salvum & incolumem perve-
nisse ad urbem Sichem, *εἰς Σικιμῶν,
γενναίων δὲ ἐστὶν ἡ πόλις,* inquit, Jo-
sephus. Hanc sententiam expresserunt
interpretes Chaldaei Oncelos & Iona-
than, quam & R. Salomo approbare vi-
detur. Priorem sequuntur fere Christia-
ni. Unde legimus apud Eusebium, *Sa-
lem civitas Sicimorum, quae est Sichem.*
Scribunt eadem Hieronymus Ep. cxxvi.
Primasius epist. ad Ebraeos. Eucherius
in Gen. Sicimorum oppidum est Sichem.
Eam posterior aetas Neapolindixit. Hie-
ronymus de locis ex Actis Apostolorum,
*Sichem civitas Jacob, nunc Neapo-
lis dicta, juxta sepulchrum Ioseph, quae à
filio Hemor sui Regis, vocabulum sumpsit.*
In Evangelio Iohannis vocatur Sichar,
ubi nunc Ecclesia fabricata est, inquit Hie-
ronymus, *in latere montis Garizin.* Locus
est Ioh. iv, 5. Iosephus auctor, Ale-
xandri Macedonis tempore Samaritas
metropolim habuisse Sicimam, *πόλιν
κειμένην ὡς τὸ Γαριζὶν ὄρη, καὶ ἡ-
Γαριζὶν πόλιν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τῶν ἰσ-
ραήλων ἐθεσ.* Masius in Iosuaam, *Ruinae
Sichem nunc Isthac vocantur. Nam Neapo-
lis non eodem solo substructa nunc visitur.*
Drusius. Salem Hebraeis nonnullis. Silo,
Iosepho, Ierosolyma, Hieronymo urbs
Melchisedeci, aliis locus ubi Iohannes
baptizavit. Ioh. i, 23. Sed haec omnia
falsa & incerta. *ἰσραήλ* hoc loco notat
salvus, incolumis. *Jun. Willet.*

5 *Pretio accepto.*] Nempe agnorum
centum, *ἐκατὸν ἀμνῶν,* ut vertunt 1xx.
Hieronymusque explicat & Onkelus
Chaldaeus. At Hebraei de certo nummorum
genere intelligunt, neque aliter
Lucas

tio accepto, ¹ tabernaculum statuit sibi. Huic oppido ² E-
mor, Chemoreus ³ Princeps, præerat. Hujus filius ⁴ Sic-
hem, ⁵ Dinam filiam Jacob ex Lia genitam, ⁶ stupro sub-
didit. Quo comperto, Simeon, & Levi, Dinæ ⁷ fratres, ³
omnes in oppido sexus virilis, ⁸ dolo peremerunt, ac im-
pigre sororis uli sunt injuriam. Oppidum à filiis Jacob di-
reptum, prædaque omnis est abducta. Id factum ⁹ ægre ad-
modum

Lucas Act. VII. *Galesin.* Agni apud Hebræos nomen fuerunt pecuniæ agnum valentis, & ob id agni habentis figuram. Sic bos apud Græcos; & pecunia à pecu; & opes olim oves, ut opilio pro ovilio. *Gratius.* Loca pretio emere usitatum illis qui colonias ducunt. Sic Dido apud Iustinum lib. XVIII. *emto loco qui corio bovis tegi possset.*

¹ *Tabernaculum statuit.*] Qui mos Orientalium. Unde regiones tales *Diar* vocant. Hinc Mesopotamiæ partes *Diarvebia*, *Diarbeer*, &c. *Horn.*

² *Emor Chemoreus.*] Gen. xxxiv. Ioseph. I, 19. Locus corruptus. Suspicio legendum, *Hemor*, *Chorraeus Princeps*, vel certe *Hemor*, *Hevens*. Sed *χὀρραϊ* vocatur, Gen. xxxiv, 2. in editione quam Aldus impressit, & post eum Basilienses typographi. Forte alterutrum horum nominum superest à glossemate. Nihil adfirmo: tamen fieri potest ut Severus initio scripserit, *Hemor Princeps*. Sane *Hemor* dicimus & *Chemor*, ut *Horeb* & *Choreb*. Ab *Hemor* Iosephus declinavit *Hemorus*. Sic *Chemorus*. Quod ex eo notatum (ita conjicio) in margine, ut fit, inde postea in contextum irrepsit, depravatum in *Chemoreus*. Iudicent qui has res intelligunt. *Drusius.*

³ *Princeps.*] Iosepho βασιλεύς. Sic voces *Melek*, *Amir*, *Sultan*, in Oriente sumuntur. *Horn.*

⁴ *Sichem.*] Minus recte, alii *Sychem* ex Græco συχημ: quod & σιχημ scribunt unde Σικιμ civitas ab hoc *Sichem* appellata, si credimus Eusebio, cujus hac de re verba clara sunt in libro locorum: Sed & filius *Hemor* appellaba-

tur *Sichem*, à quo & locus nomen accepit. Alii putant *Sichem* ab urbe sua nominatum. Gerundensis, *Sichem filius Hemor*, de nomine urbis sue vocatus fuit. Prius verius videtur. *Drusius.*

⁵ *Dinam.*] Quæ tum decennis *Alex. Polyhist.* apud *Euseb.* xi. αβπ. *Potius* xiv. vel xv. annorum, ut ex collatione temporum ostendunt *Perer. Mercerus.* περιήλθεν εἰς τὴν πόλιν, ὃψομένη τὴν κόσμον τὴν ἐπιχθονίων γυναικῶν. *Ioseph.*

⁶ *Stupro subdidit.*] Rabbini hoc malum Iacobo immisum putant, quod in occurso *Esavi* fratris, *Dinam* occultarit, ne eam in uxorem peteret.

⁷ *Fratres.*] Οἱ ἀμφότεροι τὴν κόρη, uterini, *Iosepho.* Non tamen soli, sed assumptis pastoribus ac aliis ex vicinia latronibus. Erant autem tum circiter xx. annos nati. *Mercerus.*

⁸ *Dolo peremerunt.*] Is expressus est Gen. xxxiv. Iosephus scribit *Sichemitas* diem festum & solennem celebrasse, totosque fuisse in voluptatibus & conviviis. Ideoque facile fuisse interficere somno vinoque sepultos. *Galesin.* Quid cum *Dina* factum sit, varia Hebræorum opiniones. Quidam dicunt eam *Iobi* uxorem fuisse. Alii mansisse viduam. Alii, descendisse in *Aegyptum*, & ossa ejus in *Chananzam* translata. Quæ verior opinio. *Idem.*

⁹ *Ægre admodum.*] Horridum facinus, & haudquaquam excusandum. Genes. xl. 12, 6, 7. Vide Interpretes. *Pisistratus* filiis suis savissima meditantibus in raptos sororis: Quid, ait, faciemus hostibus, si hæc amatoribus faciemus?

I. *Bethleem*

6 modum tulisse Jacob traditur. Mox à Domino monitus,
 7¹ Betlehem petiit, ibique altare Domino statuit. Inde² in
 8 parte turris³ Gader, tabernaculum fixit. ⁴Rachel ex par-
 9 tu obiit, puer⁵ Benjamin vocatus est. Isaac decessit annos
 10 natus⁶ centum & octoginta. At Esau potens divitiis erat,
 7 uxoribus sibi etiam è Chananæorum gente assumptis: cujus
 8 progeniem in hoc tam præciso opere inferendam non pu-
 tavi. Si quis studiosior erit, 9 ad origines revertatur.

XVII. Post

1 Bethleem petiit.] Gen. xxxv. Ioseph. I, 19. Sequentia c. stendunt, legendum Bethel. Nam ibi altare Domino statuit, non in Bethleem. *Drus.*

2 In parte turris.] Sensus est, in tractu illo ubi turris Gader erat. Male Victor, in parte aliqua turris: & frustra Sigonius Severum hic reprehendit, quem non intellexit. Græca versio, ἐπίκεινα τῆς πύργου γὰρ δὲ, id est, trans aut ultra turrim. *Idem.*

3 Gader.] Vel Ader. Ea vox gregem sonat: unde apud Hieronymum, *trans turrim gregis.* Eusebius de locis Ebraicis, *Gader turris: ubi, habitante Jacob, Ruben patris violavit torum: quæ absque littera, in Ebræo Ader scribitur.* *Drusius.* Hæc turris structa fuit in præsidium pastorum & gregum. *Hieron.*

4 Rachel.] Obiit A. M. II. ccc. vi. Vixit in domo paterna xxxv. in conjugio xxiii. omnino xlv. *Salianus.* Sepulchrum ejus circa Bethlehem, à qua jactu sagittæ distat. *Burchardus.* Vix mille passus. *Rambam.*

5 Benjamin.] Βενιαμιν ἐν ἀλῆσε ἀπὸ τῆς ἐπὶ αὐτῆς ἡγομένης ὀδῶν τῆς δεξιᾶς. *Ioseph.* Id sonat filius dextera. Ita pater eum vocavit, ut apparet, boni ominis causa, cum prius à matre Benoni appellatus fuisset, quod Græce interpretantur, ἵδω ὀδῶν μου, id est, filius doloris mei. Compositum ex nomine Ben filius & Iamin dextera. Quidam filius austru. Nam auster dextera vocatur, id est, ἰσχυρὸς, quia qui respicit orientem, austrum habet ad dexteram. Sed quare filius austru? An quia natus in

terra Chanaan, quæ australis est respectu Mesopotamiæ; unde profectus fuerat, & ubi reliquos filios genuerat? *Drusius.* Aut potius Syriaco sermone, cujus multum adhuc retinebat Iacobus, filius dierum, id est, senectutis? Convenit id optime cum eo quod infra est xlv. *Grotius.*

6 Centum & octoginta.] Iosephus I, 19. Huic annorum numero quinque præterea adjicit. Quo auctore incertum. *Galesin.* Isaac vixit cum Serug annos xlv. cum Thara avo suo xxxv. cum Abraham l. xxv. cum Sara xxxv. i. cum Ismaële cxxi. i. cum Iacob filio suo cxx. cum Arphaxad xlvi. i. cum Salah lxxvi. i. i. cum Sem cx. cum Eber cxxx. i. cum Iuda nepote suo xxxi. cum Ioseph cxxi. *Bucholc.* Rebeccæ obitus nulla mentio. Quia scriptura minus frequenter ejus sexus acta recenset, nisi obiter. *Mercer.*

7 Uxoribus.] Ada & Aholibama. Ada est eadem cum Basemath, Aholibama eadem cum Judith. Vide *Jun. Mercer.*

8 Progeniem.] Genes. xxxvi. Catalogus Regum non ab Esavo, sed gentis alterius. *Maimonides.* De posteris Esavi & Idumææ divisione *Ioseph.* II, 1.

9 Ad origines.] Genesin intelligit. Supra fontes dixit, eodem sensu. Vide Gen. xxxvi. Ioseph. II, 1. Res Esavi descripserunt, Philo Byblius sub nomine Οὐσῶν apud Euseb. i. c. 10. Græci & Latini sub nomine Erythri, & Idumæorum ac Phœnicum. Gens circumcisionem retinuit. *Herodot.* Euterp. *Aristoph.* Avibus. *Iustin.* Dial. cum Tryphone. *Epiphanius.*

1 Ali-

XVII. Post excessum patris, Jacob in solo eo, in quo Isaac vixerat, commorabatur. Filii ejus aliquantum ab eo, pascui gratia, cum gregibus secesserant: Joseph tamen, ac Benjamin parvus, domi resederant. Carus admodum Joseph patri, obque id invisus fratribus: simul, quia frequentibus ejus somniis majorem eum omnibus futurum portendi videbatur. Igitur ad inspiciendos greges, revisendosque fratres à patre missus, opportunus injuriæ fuit. Namque viso fratre, consilium necis ejus ceperunt. Sed obsistente Ruben, cui à tanto facinore abhorrebat animus, in lacum demissus: mox suadente Juda, deducti ad mitius consilium, negotiatoribus eum, qui tum Ægyptum petebant, vendi-

1 Aliquantum ab eo.] In Sichem, & inde in Dothan.

2 Pascui gratia.] Hæc Orientalium pastorum vita. Et ab illa, Scytharum semper vaga & instabilis natio, mores suos traxit. Horn.

3 Carus.] Gen. xxxvi. I. Joseph. II, 3. Tum quia è Rachele, charissima uxor; tum quia pater senex eum genuerat. Quales præcipue amantur. Philo I. de Abrah. Plures amoris hujus causas recenset Corn. à Lapide, & alii. Fuit tum annorum xvii.

4 Obque id invisus fratribus.] Moses aliam causam addit, quod scelera fratrum ad patrem detulerit. Qualia illa fuerint, variæ opiniones Interpretum sunt.

5 Frequentibus ejus somniis.] Duo tantum commemorantur apud Mosén. Quæ innuebant, majorem omnibus futurum. Plerumque somnia divina duplicantur. Vide Interpr.

6 A patre missus.] Muhammedes in *Survata* Josephi, tradit; Iacobum à filiis persuasum, ut Josephum in agrum mitteret. Sed quid non illi nebuloni licuit fingere? Missus fuit è valle Hebron, quæ trium Patriarcharum sedes. *A Lapide.* Hoc iter fuit initium magnorum tum malorum, tum bonorum: utrumque præter expectationem. *Philo.*

7 Consilium necis.] Ut in advenientem canes immitterent. *Rabbini.* Ut occisum infoveam conjicerent. *Mercerus.* Excusatio in promptu; occisum à fera, qualibus ea regio abundat. I. Reg. xlii. I. Reg. II. 42.

8 Obsistente Ruben.] Orationem ejus vide apud *Josephum.* Josephi vero ad fratres deprecationem, cujus ipsi Gen. xli. meminerunt, pathetice describit *S. Ephrem*, lib. de laudibus Joseph. Ruben hoc facto meruisse putant, ut ex tribu ejus Propheta Hosea oriretur, & civitatem refugii haberet. *Mercer.*

9 In lacum demissus.] *Alcoranus: in fundum cisternæ.* Παρολαβὼν Π' ἑσθλῶ τὸ μεισθῆκιον, καὶ καλωδὶς ἐκδιήστας, ἤρεμος καὶ διέμεσεν εἰς τὸ λάκκον, καὶ ᾗδ' ἰκανῶς ἀνδρῶ λῶ. *Joseph.* Videtur puteus fuisse ἀνδρῶ Ier. II, 13. Jutosus tamen Ier. xxxvi. II. R. *Salomo* serpentum & scorpionum latibulum facit. Sed tum miraculo servatum Josephum agnovissent, ut in *Daniele* factum. *Rambam.*

10 Negotiatoribus.] Ἰδὼν Ἀραβας ἔλθοντας ἐκ τῆς Ἰσραηλῶν γῆρας. Mercatoribus *Imaëlitis* è Galaad venientibus. Hi à *Jonatha* interprete Chaldaeo vocantur *Arabes*, & à Ierosolymitano *Saraceni*, & infra in textu Mosi, *Madianita.* Forte inter

¹ vendiderunt, atque ² ab his ³ Potifari, ⁴ præposito ⁵ Pharaonis, traditus est.

XVIII. Per

inter eos erant Madianitæ: aut Madianitæ generali vocabulo ita nominantur. Quorundam opinio est, Iosephum ab Ismaelitibus, qui eum emerant à fratribus, venditum postea fuisse Madianitis, à quibus deinde Eunucho Pharaonis traditus fuerit. Nihil temere statuendum. *Drus.* Erat ergo *σρωδία*, Caravana, sive Casila, ex variis Arabum populis. Ita enim in Oriente, per deserta illa & infesta Asia & Africa loca, proficiscuntur mercatores. Alcoranus à viatoribus, cum aquarentur, in cisterna repertum dicit. Igitur fratres Iosephi venditionis absoluit. Sourata *Iosephi*.

¹ *Vendiderunt.*] Viginti argenteis. Tradunt autem Ebraei, quotiescunque mentio fit argenteorum in lege, obolos intelligi debere: quibus ego assentior potius quam Jonathæ, verrenti hoc loco, *viginti obolis argenteis*. Nam pretium hoc nimis vile fuisset. Siquidem viginti oboli efficiunt duntaxat unum siclum, ut habetur, *Levit. xvii, 25.* *Drus.* Ergo summam R. Bechai nimium extenuat, Iosephus nimium auget. Quædam versiones, Augustini ævo, legebant venditum triginta argenteis, alludentes ad Christi venditionem. Sed hoc cum textu pugnat. Alcoranus: *Vendiderunt eum vili pretio.* *Philo:* Invidia domum Jacobi perturbavit, concitatis filiis contra unum fratrem, qui sperare videbatur principatum inter domesticos, &c. *Gregorius Magnus vi, 12.* Iosephus ideo à fratribus venditus, ne adoraretur: sed ideo est adoratus quia venditus. Cæterum ob hoc plagium, Hadriani Imp. ævo, decem Rabbinos in quos per *πρετεροψυχο* *Λεω*, animæ decem fratrum Iosephi migrarint, capite plexos tradunt Judæi in lib. *Zohar*. Facta est hæc Iosephi venditio, 12. vel 13. annis ante obitum Isaaci. *Chronologi.*

² *Ab his.*] Negiatoribus Madanæis Gen. xxxvii. vers. 36. qui supra Ma-

dianitæ dicti. Sunt qui Madanæos inter & Madianitas distinguunt. Et fieri potest ut in communem societatem coiverint tres hi populi, Madianitæ, Madanæi & Ismaelitæ, simulque Iosephum & emerint & vendiderint. Atque hæc & vera & communis Interpretum sententia est. *Meyer. Drus.*

³ *Potifari.*] Gen. xxxix. Ioseph. 11, 3. Malim Potiphari. Nam P. Latino carebant olim Ebraei. Aquila & Symmachus: *φρασηφάρ*. Hieronymus: Phuthari. Prius lxx. habebant *πρετεροψυχο*, ut & Iosephus, vel *πρετεροψυχο*. Sic etiam Demetrius apud Euseb. ix. *ωρεπ.* *Drus.*

⁴ *Præposito.*] lxx. *αράδον*, id est, spadoni vel eunucho. Sic etiam Ebraei. E Chaldaeorum paraphrasis duo reddunt, *principi*: unus, videlicet autor Jerosolymitanæ, *dominatori*, vel *dynastæ*: quod in idem ferme recedit. Hic Potiphar princeps erat satellitum, vel magis carnificum sive spiculatorum Pharaonis, quos Hieronymus in milites transfert, dum ab eo magister militum vocatur. Quanquam in lxx. *δορυμνοφύλαξ*: quod Augustinus, quæst. 127. & Ambrosius in libro de Ioseph, cap. 4. reddunt, *præposito coquorum*. *Drus.* Videtur potius fuisse carcerum & captivorum præfectus Genes. c. xl. vers. 3. atque etiam præfectus pratorio Pharaonis. *Junius. Meyer.*

⁵ *Pharaonis.*] Hoc commune nomen Regum Ægypti, ut testantur *Manetho* apud Eusebium in Chronico, *Ambros.* in Ep. ad Rom. cap. ix. *Hieron.* Esa. xxx. *Iosephus* dicit Regem significasse, & durasse à Minoë, qui Abrahamum præcessit, usque ad tempora Salomonis. *Drus.* Imo Ezechielis, quem vide xxxi. Sic omnis Rex Farganæ dicitur, Achscid, & omnis Rex Persiæ Cosrai. *Elmacinus.* Aretas commune nomen Principum Agarenorum, Arabiæ Petrææ. *Scal.* Arfaces Parthorum. *Justin.* Alias *Apis*, *Rex.*

XVIII. ¹ Per idem tempus Judas, Jacob filius, ² Suam Chananzam ³ in matrimonium assumpsit. Ex qua tres filios sustulit, Her, Onam, Selam. Sed ⁴ Her, ⁵ Thamar connubio sociatur. ⁶ Quo mortuo, ⁷ Onan fratris uxorem accepit. Qui, ⁸ quia spermata in terram effunderet, extinctus à Domino refertur. Tum Thamar ⁹ meretricio habitu assumpto, ¹⁰ socero mista,

Rex. Hefych. Ἀπίς, βασιλεύς, ὡς Αἰγύπτιοι. Nisi tamen id proprium sit Regis alicujus nomen. Hunc Pharaonem Amosin Orolius vocat. Quid autem vox Pharaon, Ægyptiis significarit, nobis ignotum est. Vestigia ejus extant in mensē φαρμάθ, & φαρῆς. Perit.

¹ Per idem tempus.] Genes. xxxviii. Contigit hoc patrum ante, partim post venditionem Josephi. Ex collatione temporum patet, Judam ejusque filios admodum juvenes nuplisse. Villet.

² Suam Chananzam.] Lxx. Σάωα. Unde non dubito quin Sulpicius initio scripserit; Σάωα. in Ebræo est שָׁוָא quod Græci convertunt in Σάω. Sane viri nomen esse Saa, & non mulieris, patet ex 1. Paral. i. 1. vers. 3. Drus. Chaldaus dicit Suam non fuisse Chananzam genere, sed mercatorem. Quia vox שָׁוָא ita accipitur interdum, in Prov. xxxi. vers. 21. Sed hoc est in re clara tenebras offundere. Mercet.

³ In matrimonium assumpsit.] Alibi dicit, in matrimonio accepit.

⁴ Her.] Sic emendandum ex editione Parisiensi, Er vel Her. Græci Ἡρ. Ebræi חר. Drus. Hujus nominis author fuit Judas. Ceteros duos mater ita appellavit. Non quod primogenito nomen dare, patris: sed res, pro lubitu parentum, indifferens erat; & modo pater, modo mater ὀνομάζετο. Contra apud Xanthios, νόμος ἢ μή πείσθη, ἀλλὰ ἀπὸ μητρὸς χρηματίζειν, id est, ὀνομάζετο. Plutarchus.

⁵ Thamar.] Erat filia Sacerdotis illorum locorum, & , ut quidam volunt, Malchisedeki. Rabb. Sed hoc falsum.

Mercet. Chananza fuit. Luther. Quæ Idololatriam deseruit. Philo.

⁶ Quo mortuo.] Occidit eum Deus, ob abominandam vitam. Commisit idem scelus, quod Onan frater. Perer.

⁷ Onan fratris uxorem accepit.] Jure propinquitatis, quod Ibbum vocant: quo tenebatur frater propinquus uxorem defuncti fratris in matrimonium assumere, quo ex ea semen excitaret. Fratris autem nomine intelligo fratrem ὡς ἡ. Qui si deerat, ibatur ad proximum agnatum. Poterat tamen is qui uxorem & liberos habebat, nuptias recusare. Drus. Rationem juris leviratus reddit Rambam i. i. More Neb. 49. ubi dicit fuisse consuetudinem antiquam, quæ viguerit ante datam legem. Nec videtur Judas primus invexisse hunc morem, ut Rabbini volunt, sed à majoribus acceptum usurpavit. Philo etiam Chananzam hunc morem fuisse vult.

⁸ Spermata.] Peccatum hoc ab Hebræis comparatur homicidio. Vide Cornel. à Lapide.

⁹ Meretricio habitu assumpto.] Chrysippus in Ilagoge bonorum & malorum: ὡς ἔστιν ἢ ἐξ ἡ πόλεως καὶ ὡς σαπεία ὡς κείνου ἐν ἐταίρου ἐξ ἐμὸς ὅτι ἐαυτὸς τὸς βελόμοις. Latinus: Assumpsit theristrum. Quod Suidas explicat, velum aslivum, quo in calidis regionibus, defendendo astui, uruntur. Assumerat autem personam prostituti, ita ut obvelata facie, agnosci non posset. Sunt qui faciem fucis & pigmentis texisse volunt. Quos recte Aben Esra rejicit.

¹⁰ Socero mista est.] Cicero 1. Div. Corpus cum matre miscere. Judas peccavit

7 mista est, exque eo geminos edidit. In partu autem illo ¹ mirabile fuit, quod cum prodeunti puero, ad dignoscendum, qui prius nasceretur, obstetrix manum ejus ² cocco illigasset, ³ reductus in alvum matris puer, ³ postero die editus est. Nomen infantibus ⁴ Fares & ⁵ Zara inditum.

1 XIX. At *Joseph*, cum benigne à ⁶ curatore regio, qui eum precio acceperat, haberetur, ⁷ domumque ejus & familiam procuraret, decorus ipse insigni specie, uxoris domini ⁸ oculos in se converterat. Cunque amore ipsius deperiret, ⁹ appetitum sapius, * nec acquiescentem sibi, † falso scelere

infornicatione simplici: Thamar etiam adulterio & incestu. *A Lapide.* Neque ulla ratione excusari potest, quod R. Simeon facit.

1 *Mirabile fuit.*] Hoc Deo ita dirigente factum, docet Chrysostomus. Quia nimirum volebat Messiam ex Fares primigenito nasci.

2 *Cocco.*] Διβασις. Hoc enim *W* hoc loco notat; non tam materiam duplicatam, quam colorem. *Jur.*

3 *Postero die.*] Fides historiarum poscit, ut legamus contra codicum omnium fidem, *posterior editus est.* In fonte habetur, *postea egressus est frater.* Id Græci transtulerunt *επι τῆς*. Non ergo postero die editus est, sed eodem quo alter, nempe paulo post. Neque recte Sigonius annotat pro *postero die*, in Græcis esse *stazim*, id est *ὄχι*, cum hoc ibi dicatur de Phares, & non de Zare, qui posterior exivit. *Drus.*

4 *Fares.*] Aquilæ: *Αγυρνί*. Phares ab eo quod diviserit in membrulam secundinarum divisionis nomen accepit. *Hieron.* Gemelli enim ejusdem sexus, iisdem secundinis involvuntur. *Fernelius*, & alii Medici.

5 *Zara.*] Hieronymus in *Tradit.* Hoc nomen interpretatur *oriens*. Sive igitur quia primus apparuit, sive quia multi justii ex eo nati sunt, ut in libro *Paralipomenon* continetur, *Zara*, id est, *oriens* appellatus est. Alii à filo coccineo, quo manus ejus revincta erat, sic appellatum arbitrantur. Ni-

colaus de Lyra, ex fulgentia coccini ad manum ejus ligati. *Zara* enim res fulgentiam sonat. *Drus.*

6 *Curatore regio.*] *Genes. xxxix. D'RD.* Græci *αράδων κὶ δὲνδρον*. *Josephus* & *LXX. δεξμαρχος*. *Hieron. Magister Exercitus.* Alii alia. *Drus.* Fuit aliquis ex exoletis Ægyptii Regis, quales deinde ad diversas dignitates promoveri solebant. *II. Reg. viii. vers. 6. I. Sam. vii. vers. 15. Ier. xxxiv. vers. 19. Grot.* Hebræi tradunt hunc emisse Iosephum, ob pulchritudinem, in turpe ministerium; ideoque Deo vindice virilia ei exaruisse, ut fieret eunuchus. Ideo & creatum Heliopoleos Sacerdotem. *Hieron. Rupert.* Sed hæc traditio inanis. *A Lapide. Drus.*

7 *Domumque ejus & familiam procuraret.*] Tales Latini appellant servos atrienses, quibus commissa cura familiaris ac totius domus. Græci *ἐπιεργες*. Qua voce usi sunt *Jonathan* & *Ierosolymitanus*. Est autem *ἐπιεργος* idem quod *οἰκονομος*. *Drus.* Servit Ioseph. Potifari circiter x. annos antequam in carcerem conjiceretur. *Peper.*

8 *Oculos in se converterat.*] Discant juvenes cavere oculos foeminarum: adamantur etiam ii qui nolunt amari. *Ambrosius.*

9 *Appetitum sapius.*] Per singulos dies. *Moses.* Publico festo instante, cuius celebritatem foeminas quoque frequentare mos erat, fingit morbum apud maritum,

infamat: ac viro queritur, ¹ stuprum sibi intentatum. Ita Jo- ³
seph ² in carcerem est coniectus. Erant in eadem custodia ⁴
³ ministri regis duo, qui cum somnia sua ad Joseph retulissent,
⁴ futura ex somnio coniectans, ⁵ unum eorum pœnas capite
luiturum, ⁶ alium absolvendum pronuntiavit. ⁷ Atque ita ac- ⁵
cidit.

maritum, captans solitudinem, & ad Josephum sollicitandum opportunitatem. Quam nacta, supplex blanditiis talibus eum adoritur, &c. *Joseph. 11, 3.*

* *Nec acquiescentem sibi.* Vide orationem Josephi quam ad impudicam habuit, apud *Joseph. 11, 3.* Joseph speculum castitatis. *Ambrosius. lib. de Joseph.*

† *Falso scelere.* Simile Bellerophonti intentavit Scheneboœa, ut & Astydamaœa Peleo. *Grot.*

1 *Stuprum sibi intentatum.* Stuprum intentare conatum significat. Plus ergo est quam appellare aliquem de stupro, & minus quam stuprum cuiquam inferre. *Drus.* Alcoranus mira fingit, de querela mutua Josephi & impudicæ mulieris coram Potiphare, ac omnia pervertit. Vide *Josephum.*

2 *In carcerem.* *Gen. xl. Joseph. 11, 3.* Regium, qui erat in domo Potipharis, in quem & regii ministri, quoties peccassent, includebantur. Unde apparet rectius existimare eos, qui hunc Potipharem scribunt præfuisse non cœquis aut laniis, sed regii satellitibus spiculatoribusque: quippe penes quem jus regii carceris esset. Vide *Gen. xl. vers. 3.* *Drus.* Joseph in carcere tanta virtutis specimina dedit, ut etiam facinorosis esset miraculo. Iamque ille locus non tam erat carcer, quam disciplinæ meditatorium. *Philo. Josephus* ergastulum fuisse vult, in quo captivis durissimi labores exantlandi. David Psalmo *civ.* compedum & ferri meminit. *Libens pro castitate subibat hoc carceris mortisque martyrium.* *Ambros.*

3 *Ministri Regis duo.* *Gen. xl.* Erat autem magna regii Pincernæ dignitas. *Hieronymus* in tradit. Ebraic. Nec vile putemus ministerium, cum apud Re-

ges barbaros, usque hodie, magnæ dignitatis sit, Regi poculum porrexisset. A Mose vocantur עֲרֵיטִים Eunuchi. Tales enim plerumque Orientalium aulas obeunt. Quænam offensa ipsorum fuerit, non constat. Rabbini fingunt, Pharaonem in poculo suo reperisse muscam, in pane scrupulum. Alii: eos vitiasse filiam Pharaonis. Probabilius, conspirasse contra Pharaonem. *Mercerus.*

4 *Futura ex somnio coniectans.* Quæritur an hoc sit licitum? Et sciendum somnia duorum generum esse; Interna & Externa. Interna vel ex phantasia oriuntur, vel ex complexionem & constitutione corporis. Ex hac ultima specie medicus divinare potest, & ægroto aliquid certi prædicere. Externa vel ad corpus pertinent, vel ad spiritum. Ad corpus pertinent quæ σημαντικὰ Græci vocant, ex sympathia quadam, quæ inter corpus nostrum & astra, originem ducentia. Ad spiritum spectant, quæ ex causâ spirituali: suntque duplicis generis. Nam alia divina, & alia diabolica. Divina à Deo proficiunt, diabolica ab ipso cacodæmone. Ex his quæ divina dixi & σημαντικὰ, coniecere licet futura: ex aliis non item, ut nec ex primi generis internis. *Drus.* Factum hoc exacto anno primo captivitatis Josephi.

5 *Unum eorum pœnas capite.* Pistorem. *Αὐτὸν ἀνασκαυράθεντα, βορρὴν ἑστᾶτος τοῖς περὶ τοῖς ἐδὲν ἀμύνης ἑαυτὸς δουλεύουον.* *Joseph.* Simile augurium est apud Homerum *Ὀδυσ. β.*

6 *Alium.* Pincernam.

7 *Atque ita accidit.* Ad præscriptam enim in somniis diem, Rex natalitium epulum celebrans, præpositum pisto-

cidit. Igitur ¹ post biennium, ² somnium ³ regi objectum est.
 6 Quod cum à ⁴ prudentibus Ægyptiorum ⁵ non posset absolvi,
⁶ minister regis ille carcere exemptus, regem admonet, *Jo-*
 7 *seph esse mirum somniorum interpretem.* Ita Joseph solvitur, in-
 terpretatusque est regi somnium: septem annis proximis
 maximam ⁷ frugum ubertatem futuram, consequentibus ino-
 piam.

rum in crucem egit: pincernam vinculis exsolutum ministerio pristino restituit. *Joseph.*

1 *Post biennium.*] Josephus biennii tempus in miseria carceris exegit, nihil interim ab ingrato pincerna adjutus. *Joseph.*

2 *Somnium.*] Duplex, septem vaccarum, & septem spicarum. Quod autem Josephus dicit, Pharaoni quoque *ἑξήνηται* in somnio oblatam, atque insuper excidisse, id de suo addidit. Nihil hujus in scriptura. Nec in somniis ejusmodi futurorum prænunciis, interpretamentum quoque somniamus. *Horn.*

3 *Regi.*] Eludit hac voce Sulpic. curiosam Rabinorum observationem. Quæ est, Pharaonem non ante appellari Regem, quam Josepho ad dignitatem elevato, cujus prudentia factum sit, ut Regio titulo dignus haberetur. Dynastias Regum Ægypti, Manetho Sacerdos Ægyptius, tribus Tomis descripsit: quorum fragmenta apud Josephum & Africanum extant. Sed eorum Epocha longe exuperat conditum mundum. Hinc alii tabulas illas omnino rejiciunt, ut *Uubbo Emmius*: alii plures Dynastias, diversis locis, simul regnasse volunt. *Scaliger* periodum postulatissimam temporis *ωσοληπικῆ* iis attribuit. Quod *Petavius* sine causa cavillatur. *Horn.*

4 *Prudentibus Ægyptiorum.*] Sacerdotibus & Prophetis. Ita enim ipsorum Philosophi dicebantur. Tractabant in primis Geometriam, Astronomiam, & Astrologiam, teste *Laërtio* l. 1. Hujus sectæ conditor *Hermes Trismegistus* fuit, dictus *Theuth*, *Thot*, *Τάυτις*,

variante Scriptura. *Sanchuniatho*, & *Philo Bybliis* apud *Eusebium* l. 1. *ωσοληπ.* 6. *Plato Phædro* & *Philebo*. Hunc *Theuth* hominem fuisse antiquissimum & instructissimum omni genere doctrinæ, adeo ut ei ob multarum artium scientiam, *Trismegisti* cognomen impositum sit, qui scripserit libros multos ad cognitionem divinarum rerum pertinentes, censet *Lactantius* 1, 6. Vide & *Jamblichum* l. de *Myster. Ægypt.* 1. *Sanchuniatho* refert Saturni scribam fuisse. Saturnus autem Ægyptiis *Cham* est. De libris *ἑξήνηται* *Mercurii* hujus, vide *Casaubonum* Excitatione 1.

5 *Non posset absolvi.*] Pro eo habendum ac si dixisset, solvi declaratione aut interpretatione. Absolvere somnium ita dixit, ut *Plautus absolvere navem*, & *Varro promissum*, & *Tacitus fidem*. *Druisius*. Mos diu Ægypti Regum fuit somnia Magis proponere. *Tacitus Histor.* 14. de *Ptolemæo*: *Ptolemæus omne & miraculo excitus, sacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos visus aperit.*

6 *Minister Regis.*] Pincerna.

7 *Frugum ubertatem.*] Fertilitas Ægypti & sterilitas ex Nilo pendet. *Duodecim cubitis* si Nilus exundet, famem sentit Ægyptus, si *tredecim*, etiamnum esurit. *Quatuordecim cubiti hilaritatem afferunt: quindecim securitatem: sedecim delicias.* Maximum incrementum ad hoc ævi, fuit cubitorum *octodecim*. *Plin.* V. 9. Haud dubie Nilus septem prioribus annis fuit cubitorum circiter *xvi*. posterioribus non supra *xii*. *Perer.*

piam. ¹ Quo metu, rex perculsus; videns divinum in Joseph & spiritum, ² rei eum annonariæ præfecit, ³ æquato secum imperio. Tum Joseph, abundantibus per totam Ægyptum frumentis, magnam copiam congeffit: ⁴ multiplicatisque horreis, ⁵ adversus futuram famem consuluerat. Ea tempestate, ¹⁰ ⁶ spes atque salus Ægypti, in illo sita erat. Per idem tempus vero duos ⁷ ex Afeneth filios ⁸ genuit, ⁹ Manassem & Effrem.

¹ Quo metu Rex perculsus.] Mirum unde hoc hauserit. Nam in fonte non habetur. Metu quidem perculsus fuit cum vidisset somnium, sed hoc accidit antequam Josephus illud interpretatus fuisset. *Drus.*

² Rei cum annonariæ.] Magnus igitur Ægypti Σιτροπάρχης & Ædilis fuit. Atque hinc colligunt Rufinus, Julius Firmicus, Pierius, Baronius, Iosephum sub nomine Serapidis ac Osiridis ab Ægyptiis cultum fuisse. Idque patet, tum ex nomine Serapis, quod Bovem notat; tum ex nomine *Arsaph*, quo, teste Plutarcho, Osiris vocabatur, levi commutatione ex *Joseph*. facta: tum ex Hieroglyphicis, quibus Osiridem designabant, puta figura bovis seu vituli, notis Lunæ & Solis insigniti: item juvenis imberbis cum modio & calathio in capite. Quæ in Iosephum, ejusque boves & spicas, & ætatem, & Astrologiæ peritiam, ad amissim quadrant. Subscribunt Clemens Alexandrinus, Augustinus, A Lapide, & Bonfrerius. *Tirinus.*

³ Equato secum imperio.] Si solium & primatum excipias. Gen. xii, 40. Hinc datus ipsi curus secundus, & acclamatum אַנַּךְ, Ægyptia voce, & Hebræis inexplicabili. Erat *πρωτοκτομος* quidam. Ingens igitur ejus potestas; ut Psalmus cv, 22. testatur; ubi לאסר tam ad institutionem, quam castigationem referri potest. Proculdubio veri Dei cultum Ægyptiis tradidit. Nam circumcissionem permulta secula retinuerunt, *Herodotus* in Euterpe, à Iosepho acceptam. *Baal Aruch.*

⁴ Multiplicatisque horreis.] Quæ Pyramides videntur Nazianzeno, ex nominis conjectura. Πυρὸς triticum; & illæ Pyramides ab incolis adhuc granaria Pharaonis appellantur: si credimus Pierio xxxix. Hieroglyph. Sed obstat angustia temporis, quo minus intra septennium stupendæ pyramidum moles, excitari potuerint. Vide Plinium xxxvi, 12. Strabon. xii. Benjamin in מִצְרַיִם. Circa *Mitryaim* (ea Ægypti metropolis) *Josephi horrea multa.*

⁵ Adversus futuram famem.] Meminit hujus famis Iustinus Historicus lib. xxxvi. ex Trogo Pompejo. Accidit autem, putante Orosio lib. i. cap. 8. anno ante urbem conditam cId xlvi. *Drus.*

⁶ Spes ac salus Ægypti.] Ac vicinarum quoque regionum. Unde & פֶּנִּינָה פֶּנִּינָה, id est, *Salvatorem mundi dictum putant.* Ita Latinus. Alii fere omnes vertunt *κρυπῶν δεινῶν*. Cur Ægypti Princeps dicatur אֱלֹהִים, id est, Dominus noster, narrationem quæ huc respicit, vide apud Guilh. Tyrium xix, 20.

⁷ Ex Afeneth.] Filia Potipharis, quem herum Iosephi fuisse volunt *Hieronymus*, *Rupertus*, *Abulensis*. Sed verius est diversum fuisse. Nam hic Sacerdos, כֹּהֵן, ille Princeps militiæ. Hic Heliopoli, ille Memphi degebat. Et in Hebræo sunt nomina, saltem ex parte diversa. *Augustin.* *Chrysost.* *Lyra.* *Pererius*. Alii. Nec probabile Iosephum filiam impudicæ illius & crudelis foeminae ducturum. *Merc.*

⁸ Genuit.] Antequam orta fames. Gen. xli, 50.

⁹ Manassem.] Vcl Manassen cum *in fine,*

11 ¹Effrem. Ipse autem, cum summam à rege potestatem ac-
12 cepit, erat ² annorum xxx. Nam à fratribus, ³ septemdecim
annos natus, venundatus est.

1 XX. Interea rebus in Ægypto adversus famem bene
compositis, ⁴ orbem terræ ⁵ gravis frumenti inopia quatiebat.
2 Qua necessitate compulsus ⁶ Jacob, filios in Ægyptum misit,
3 Benjamin tantum secum domi retento. Igitur rerum po-
tentem, penes quem annonæ arbitrium erat, fratres adeunt, &
4 ⁷ more regio adorant. Quibus ille visis, callide ⁸ agnitionem
diffi-

fine, à recto Manasse. Sed Græci di-
cunt Manasses: unde Manassem cum
m in fine. Id significat *oblivionem indu-
cens*. Dicitur ita *וְיָסַף לְמַנַּשֶׁה*, obli-
vifcor, quod in participio secundæ con-
jugationis, menasse, oblivifci faciens.
Nam Deus Josepho in Ægypto versanti,
dolorum omnium, ipsiusque adeo pa-
riæ domus oblivionem attulerat. *Dru-
sius*. Hoc nomen & in Africam per Pœ-
nos venit. *Appianus* IV. Civilium. Sin-
gulari providentia factum est, quod
cum Memphis, regia Ægypti, Hebrone
vix xl. milliariibus distaret, non tamen
parentem de suo statu certiozem fecerit.
Mercur.

1 *Ephrem.*] Antiquum est pro Ephraim.
Qualia sunt Messem Ægyptus, apud
Josephum: Mozanem, bilances, apud
Epiphanium. Appellatio à fecundita-
te. Nam Deus enim auxerat & fecun-
daverat in terra miseriæ ipsius, hoc est,
in Ægypto. *Drusus*. Ephraim ergo à
פְּרָה, fructificavit. *Hieron.*

2 *Annorum xxx.*] Gen. xli. Hæc ob-
servatio multum juvat Chronologiam
Sacram. Exinde enim colligitur Iose-
phum natum anno Iacobi xci. xiv. an-
no exilii ejus in Mesopotamia. *Pererius*.
A Lapide.

3 *Septemdecim.*] *Δέκα καὶ ἑπτὰ*. Gen.
xxxvii. 1. Quanquam in vulgata nostra
Latina *sedecim* tantum. *Drus.* Quod ita
excusari potest, si dicatur, Iosephum
expleto anno xvi. ingressum xvii. *Phi-
lo.* Erat circiter xvii. annor. *A Lapide.*

4 *Orbem terræ.*] An ergo universalis
fames? Non videtur. Non enim suffe-
cissent horrea Ægypti. *Abulens.* Ergo
orbem terræ, id est, magnam ejus par-
tem; ut Æthiopiam, Lybiam, Ara-
biam, & Chananæam, vicinas Ægypto
regiones. *Rabbini.*

5 *Gravis frumenti inopia.*] Jugem &
intolerabilem famem appellat Orosius
lib. i. cap. 8. qui eam accidisse tradit an-
no ante urbem conditam cxlviii. aut
circiter, usus hac in re autoritate Tro-
gi Historici, cujus abbreviator Iustinus,
Iosephi mentionem facit per hæc verba,
Minimus inter fratres Joseph fuit, &c.
Orosius addit fuisse hanc famem ma-
gnam sub rege Ægyptiorum Diospo-
lit. cui nomen erat Amosis: quo tem-
pore Baleus Assyrios, Argivos Apis re-
gebat *Drusus*.

6 *Jacob, filios.*] Cum cognovisset
quod exteris illud forum pateret. *Ioseph.*

7 *More regio adorant.*] Impletur so-
mnium Joseph, de quo Gen. xxxvii.
Itemque cum paulo post rursus se ser-
vos Iosephi vocant. *Eslius. Procopius*,
Orientalium est, reges superstitione ve-
nerari. Maro iv. Georg.

*Præterea Regem non sic Ægyptus & in-
gens*

*Lydia, nec populi Parthorum, aut Me-
dus Hydaspes*

Observant. —

8 *Agnitionem dissimulans.*] Facile Io-
sepho fuit fratres agnoscere, eodem cul-
tu quo olim agentes. At ipsis difficilli-
mum,

diffimulans, hostiliter eos venisse, & subdole ¹ loca explorare ² arguebat. ³ Angebatur autem, quod Benjamin fratrem ⁵ non videbat. Res ergo in id deducta, ut præsentiam ejus ⁶ pollicerentur: nimirum ut ex eo quæreretur, an isti explorandi causa Ægyptum intrassent. Ad promissi autem fidem, ⁷ ⁴ Simeon obfes traditur: ipsis ⁵ frumentum gratis datum. Rursum igitur revertentes, ⁶ Benjamin, ut convenerat, deduxerunt. ⁷ Tum se ⁸ cognoscendum Joseph fratribus præbuit, ⁹ non sine pudore male merentium. Ita eos oneratos ¹⁰ fru-

num, imo impossibile, Iosephum agnoscere. Vide *Ioseph*. Quidam Rabbinii putant, nomina peregrinorum Iosepho exhibita; & exinde ipsi fratres innouisse.

¹ *Loca*.] Loca regionis minus firma: aut occulta & absdita. Nam interpretes variant. In Ebræo est ad verbum, *nuditatem terra*. Sane Hieron. hoc enarrat, *loca terra immanita*. Aquila vero & Symmach. *τὰ κρυπτὰ τῆ γῆς*. Hinc colligitur suspectos Ægyptiis Chananæos fuisse. Quæ etiam causa est, cur Iosephus ipse, in Ægyptum venundatus, non Chananæus, sed terra Hebræorum, declinanda invidia ergo, meminerit. *Horn*.

² *Arguebat*.] Non subdole, jocosè, mendacio conficto, sed tentans ac probans eos. *Thomas Aquinas*. *διεπέριξε*. *Ioseph*.

³ *Angebatur*.] *Εἰ δὲ δέειν γδ μὴ καὶ κείνον ὀμνίως, ὡς εἰς αὐτὸν ἐτόλμησεν εἶν ἄποκαταστροφῆς ἔργον*. *Ioseph*. Cæterum ex colloquio Iosephi cum fratribus patet, plane aliam Ægyptiorum atque Hebræorum linguam fuisse. Idque etiam ex Glossariis Copticis, & totius linguæ genio patet. *Salmas*.

⁴ *Simeon obfes traditur*.] Tollens Simeon & ligans illis præsentibus. *Moses*. Non ergo fratres Simeonem elegerunt obsidem, sed eum Ioseph cepit. Vel quod immitis natura, & primus illorum qui conspiraverant in necem

suam, *Philo*; vel quod, post Rubenem, natu maximus. *Aben-Esra*.

⁵ *Frumentum gratis datum*.] Sine pecunia, quæ soluta quidem, sed ipsis insciis, in saccum cujusque reposita; quam & in diversorio repererunt, saccis apertis. *Moses*. Quinam autem fuerit, qui primus saccum aperuit, incertum. Quidam Levi, alii Ruben fuisse conjiciunt. Nec tota Iacobi familia ex illo frumento Ægyptio vivere potuit, quæ circiter ccc. personarum. Sed radicibus & aliis, ob necessitatem, in victum usi sunt. *Calvin*.

⁶ *Benjamin*.] Gen. xliiii. Ingens autem Iosephi in Benjaminem affectus, qui frater ipsius unicus *ὁμογάστριος*. *Iun. Mercerus*.

⁷ *Tum*.] Inferendum totum cap. xliiv. Genes. Vide Iosephum.

⁸ *Cognoscendum*.] Gen. xlv. Rabbinii putant eum ostendisse ipsis circumcisionem suam. Sed sola venditionis commemoratio sufficit. *Mercer*. *Ego sum Ioseph*. Hæc vox inopina, quasi fulmen perculit Fratres, eosque attonitos, elingues, & quasi amentes reddidit. A formidabili ejus potentia, sceleri suo non nisi mortem meritam expectabant. *Rup*.

⁹ *Non sine pudore*.] Ac metu. Unde factum, ut obmutescerent. Quod silentium processit, non ex gaudio inventi fratris, ut Lutherus vult; sed ex mala conscientia. *Villet*.

frumento, ¹multisque donatos, domum remisit: præmonens, ²quinque adhuc annos famem futuram: cum patre atque omni progenie ac familia ad se commigrarent.

¹ XXI. Igitur ³Jacob in Ægyptum descendit, Ægyptiis admodum lætantibus, gaudente rege, benigne à filio susceptus. Id gestum anno ætatis Jacob, centesimo & trigésimo: ³ à diluvio autem, anno ⁴cIo ccc & lx. Cæterum ab eo tempore, quo Abraham in terra Chananæorum confedit, in id quod Jacob Ægyptum ingressus est, referuntur anni ⁵ccxv. ⁴Igitur Jacob ⁶septimo & decimo anno, quam Ægypto advenerat,

¹ *Multisque donatos.*] Præter alia, singulis binas stolas dedit, id est, vestimenta nova & splendida. Sua enim in Iudæa dilaceraverant. Hebræice est שלמה חלפות, *mutatorias vestes.* Idem.

² *Quinque adhuc annos.*] Hinc patet hæc gesta esse, Iacobumque in Ægyptum descendisse, anno secundo sterilitatis, cum esset annorum cxxx. Ioseph xxxix. Hæc est basis & nodus Chronologia hujus ætatis. Unde sæpe repetenda. *A Lapide.*

³ *Iacob in Ægyptum descendit, &c.*] Gen. xlvj. Ioseph. ii. 4. Non absque gravi metu hoc iter Iacobus suscepit. *Primo*; ne posterius ejus Idololatria inficerentur. Tum enim ea maxime in Ægypto invaluerat. Augustin. xxxiii. C. D. 4. *Deinde*, ne illecti amœnitate regionis, Chananææ, quam Deus promiserat, obliviscerentur. *Menoeh. A Lapide.* Sedes Israëlitarum fuit regio *ישׁ*: *Gosen.* lxx. eam in Arabia ponunt. Quia nimirum Nilus olim Asia & Africa terminus. *Mela.* Hieronymus pro Thebaide accipit. Quod falsum. Sita fuit Nilum inter & Mare Rubrum, in confiniis Chananææ, non longe ab On sive Heliopoli, ubi Ioseph degebat. *Iun. Mercer.* Ejus pars fuit Rameses; ubi postea urbs ejusdem nominis ab Israëlitis structa. *Cajetan. Mercer. Hieron.* Separatim degebant ob diversa Ægyptiorum instituta. *Quia detestantur Ægyptii omnes Pastores ovium.* Pastores

enim vitam pecori adimebant, quod grande nefas apud Ægyptios. Ex hac diversitate vitæ inter pastores, qui Hyccos dicebantur, & Ægyptios alios, gravissima olim bella inter eos exstitisse, Manetho apud Iosephum testatur. *Grot.*

⁴ cIo ccc lx.] Hebræis *יׁ* lxxxii. Ita restituit olim Victor Giselinus. Prius erat m. ccc. & lx. Sigonius ad Giselini numerum annos decem addit, ut sint m. ccc. & lxx. Quid hic sequendum? Videtur Giselini emendatio vera esse. Nam Sigonii vitium continet ex falsa opinione, quam habuit de natali Jacob, natum esse anno ætatis Isaac lxx. cum natus fuerit anno ejusdem lx. *Drus.*

⁵ cc.xv.] Etiam hic erravit Sigonius emendans ccxxv. Error iste ex eodem fonte manavit quo superior. Nam Jacob natus est cum Isahac annum ætatis ageret sexagesimum. Quod sic doceo. Duxit uxorem anno ætatis quadragesimo. Rebecca viginti annos continuos sterilis fuit. Exinde peperit geminos. Cæterum Abraham ingressus est terram Chanaan anno ætatis 74. Anno autem centesimo genuit Isahacum. Superant anni viginti quinque. Quibus si addas annos Isahaci lxx. & Jacobi cxxx. non sunt anni ccxxv. ut vult Sigonius; sed ccxv. tantum. *Drus.*

⁶ *Septimo & decimo.*] Gen. xlvii. Sigonius emendat, *septimo decimo*, ex tria copulante, quam insertam putat ab iis,

nerat, urgente morbo, Joseph filium ¹ obtestatur, corpus ² sepulchro suo redderet. Tum Joseph patri benedicendos filios suos obtulit: quibus benedictis, cum tamen benedictionis merito, ³ majori minorem præposuisset, filios ⁴ omnes benedictione lustravit. Decessit autem annos natus ⁵ CXLVII. ⁶ Funus ⁶ magnifice curatum: corpus in sepulchro majorum ⁷ Joseph condidit. Fratres, post patris obitum, pro conscientia ⁸

abiis, qui notas Sulpicianas, hoc est, ea quæ Sulpicius per notas numerorum scripserat, explicuerunt. *Drus.*

1 *Obtestatur.*] Fictum ergo fuit illud mandatum Jacobi de non ulciscenda injuria à fratribus accepta, de quo cap. 1. Gen. Nam Jacob ignarus erat Josephum à fratribus venditum: venditum quidem intellexerat, sed à quo, ignorabat. *Rambam.*

2 *Sepulchro suo.*] Majorum suorum, quod in terra Chanaan in spelunca, quæ in agro Ephron Hetthæi, sive in spelunca quæ in agro Machphela, è regione Mamre, quam emerat Abraham ab Ephrone Hetthæo. Gen. XLIX. vs. 29, 30. *Drus.* Voluit in Chanaanam deportari, ut testaretur eam terram posteris suis promissam; & ne illi in Ægypto sibi manendum putarent. Addunt aliqui; ut cum Christo resurgere posset. *Lysa.* Et ab omnibus Catholicis creditur, inter alios qui cum Christo in die Paschæ resurrexerunt, etiam Jacob fuisse. *Abulens.* Idem Joseph sibi fieri voluit; & verosimile est etiam reliquos duodecim Patriarchas Hebrone sepultos. Vel in Sichimis, ut *Hieron.* vult. Et hoc insinuatur Act. VII. vs. 16. *Tirinus.*

3 *Majori minorem.*] Gen. cap. XLVIII. Ephraim Manassæ. Primo, quia ex Ephraim nascituri erant Reges Israël. *Eusib.* Deinde; quia hæc tribus gloria & numero Manassæam superavit. Tertio: quia ex Ephraim nasciturus erat Joseph, typus Christi. *Hieronim.*

4 *Omnes.*] Exceptis Simeone & Levi, ob eandem Sichemitarum. Unde & Mo-

ses Deut. XXXIII. Simeonem omisit. Caterum hæc cygnæa cantio Jacobi à variis ingeniis detorta fuit in Testamentum fabulosum, cujus *Origenes* meminit Tomo II. in *Iohan.* & *Athanas.* in *Synopsi.* Eiusdem farinae est Testamentum XXI. Patriarcharum, cujus idem *Origenes* I. tom. xv. in *Jos.* mentionem facit. De quo vide *Seld.* I. de *Success.* XXIY. ubi refert ex Græco versum esse, & ab Ebræorum genio satis alienum.

5 *CXLVII.*] Vixit Jacob cum Abraham annos xv. Isaac cxx. Sem I. Eber LXXIX obiit à diluvio *Isc. Bucholz.*

6 *Magnifice curatum.*] Gen. XLIX. Aromatibus, balsamo, myrrha, cassia, quæ cadaver à putrefactione servant, illicque suavem odorem conciliant, conditum. *Mumia sepulchrorum ad condienda defunctorum corpora, ex myrrha & aloë fiebant.* *Heinsius.* Et hac arte cadavera multis seculis integra servantur, ut ex *Mumiis* patet. Modum tradunt *Herodot.* III. *Diodor.* I. Qui insuper notat, Ægyptios sepulchrorum magnificentia summum studium impendisse. *Mela* I. 9. Ægyptii mortuos arte medicatos intra penetralia collocant. Volunt Rabbini ferretum à filiis Iacobi (exceptis Levi & Joseph, in quorum loco successerint Ephraim & Manassæ) eo ordine gestatum, quo postea per desertum castra posuerint; ita ut Iuda, Issachar, Zabulon ab Oriente: Ruben, Simeon, Gad à meridie: Ephraim, Manassæ, Benjamin ab Occidente: Dan, Aser, Naphthali ab Aquilone incederent. Sed hæc incerta sunt. *Mercerus.*

1 *Decessit*

2 tia paventes, benigne habuit. ¹ Decessit autem Ioseph ipse, ætatis anno ² decimo & centesimo.

1 XXII. Hebræi igitur qui in Ægyptum devenerant, ³ incredibile memoratu est, quam ⁴ cito numero aucti sint, multipli-
2 cataque progenie ⁶ Ægyptum repleverint. Sed ⁷ defuncto re-
ge, qui eos ob meritum Ioseph benigne fovebat, ⁸ succeden-
3 tium regum imperio deprimebantur. Nam & ⁹ opus durum ædifi-

¹ *Decessit Ioseph ipse.*] Cujus ossa Is-
raëlita, Ægypto egressi, secum in Cha-
nanaam detulerunt. Miræ fabulæ Iu-
dæorum, quod cum ossa ejus reperire
non possent, ovis locuta, ijs monu-
mentum ostenderit. Et magis ridiculus
author *Histor. Scholast.* Cum Nilus sep-
ulchrum Iosephi inundasset, Mo-
sen injecta auri lamina, cui nomen Iehova
inscriptum, id detexisse. Natantem
enim laminam eo loco ubi ossa reposita,
constitisse. *Perer. Villet.*

² *Decimo & centesimo.*] Ioseph in Æ-
gypto regnavit annis LXXX. annis XLII.
serviit. Ergo anni gloriæ sexies super-
rarunt annos miseriæ ipsius. Mors Io-
seph est medium inter natalem Iacob,
& mortem Iosuz. Utrunque cci. *Bu-
chole.* Decessit Ioseph regnantibus Assy-
riorum Rege XII. Mamito, XII. Sicyo-
niorum Plemmæo, & Argis adhuc man-
nente Argo. *August. C. D. xvi. i. i.*
7.

³ *Incredibile memoratu.*] Augustinus
miraculo auctos vult. Rabbini partu
gemino vel trino singulis vicibus. *Pel-
lican.* Potuit ita fieri. Lxx. intra xxx.
annos, singulo partu, producant 200.
Tertiam tantum partem horum sume,
& conjugia 300. habes. Hi intra toti-
dem annos generant 9000. Tertia pars
facit 1500. conjugia. Intra xxx. annos
45000. Tertia pars dat 7400. conjugia.
Hinc 222000. intra cl. annos. Et sic
porro. Annis ccx. habebis 27600000.
Simlerus. Temporarius. Perer. Ejus in-
crementi & alia exempla sunt. Intra
ccx. annos à diluvio adeo excrevit ge-
nus humanum ut in exercitu Nini con-

tra Bactrianos fuerint 700000. ped.
200000. eq. *Diod. Sicul. ex Ctesia.*

⁴ *Cito.*] Spatio ccx. annorum. Quem
numerum innuiputant verbo 177, de-
scendite. 7 cc. 1 vi. 7 iv. valet. Hinc
ccx. *Drus.*

⁵ *Numero.*] Qui non minor fuit quam
3000000. *Perer.*

⁶ *Ægyptum repleverint.*] Imo terram
Gosen. Nam semper distinctim ab Æ-
gyptiis habitaverunt. Et capax illa regio
tantæ multitudinis. *Horn.*

⁷ *Defuncto Rege.*] Hic in Historia Me-
phres nominatur, cuius anno nono Io-
seph decessit, cum vixisset decem supra
centum. Ex quo liquet ipsum cum im-
perio præfuisse Ægypto annos LXXX.
Nam cum summam à rege potestatem
accepit, annorum erat xxx. Interea in
Ægypto fuerunt, ut proditum à non-
nullis, reges quinque. Sed Eusebius
quatuor tantum recenset. Hi sunt, A-
mosis, Chebron, Amenophis, & Me-
phres. *Drus.*

⁸ *Succedentium Regum.*] Quorum Ca-
talogum vide apud Eusebium & alios.
Novus autem Pharaos, qui afflixit Is-
raëlitas, putatur fuisse non ex Ægypto,
sed Assyrius. Id quod Cajetanus probat
ex Isai. LII, 4. Sed alius ejus loci sen-
sus. Vincentius Mephrem, alii Ramef-
sem, alii Armesemianum fuisse volunt.
Abulensis Amenophim, qui in xviii.
Dynastia Politanorum fuit septimus.
Hujus anno xviii. Mo-
sen natum Eu-
sebius vult.

⁹ *Opus durum.*] Et segne admodum, si
non fallunt nos Ebræi, apud quos in
proverbium abiit, *Pithom & Rameses.*
de opere

1. ædificandarum civitatum eis impositum : & quia jam multitudo abundans metuebatur , ne quandoque 2. libertatem armis vindicarent , 3. parvulos recens editos , aquis mergere , edito regio cogebantur . Nec dissimulare cruentum imperium 4. licebat . Qua tempestate , 5. filia Pharaonis , 6. infantem 7. in flumine

de opere segni ac tardo supra modum . *Drus.* Cœpit hæc persecutio paulo ante nativitatem Moſis , & duravit xc. plus minus annis . *A Lapide.*

1. *Ædificandarum civitatum.*] Quantos labores exantlarint , vide apud Philonem r. de vita Moſis . Flumen in multas fossas diducere sunt jussi , & mœnia ædificare , & aggeres extruere , quibus inundationes fluminis arcerentur . *Πυραμίδας ἢ ἀνοικοδομηθέντες ἐξέτερον ἡμεῶν τὸ Νίλῳ .* *Joseph.* lib. 11. c. 5. Et ut magis exosi redderentur , diverso ab Ægyptiis habitu incedebant . *Eusebius* ex Eupolemo . Urbes ab ipsis structæ Pithom & Ramesſes , id est , juxta Targum Ierosolymitanum , Tanis & Pelusium . Ramesſes fuit in terra Gosen . Postea Heroum urbs dicta . *Abul.* & pagus Arsenoitarum . Denique Thebæ vel Thebais . *Alii.* lxx. addunt Heliopolin quoque tum extructam . Moris autem Ægyptiis Regibus , uti servitio peregrino in extruendis urbibus & templis . Ita Sesoſtris , sumtuosa templa extruxit , & iis inscripsit : *ὡς ἔδειξεν ἐς τὰ εἰς αὐτὰ μνησθέντες .* *Horn.*

2. *Libertatem armis.*] Tres causæ afflictionis Israëlitarum . Primo metuebant ne ingruente bello , hostibus se conjungerent . Deinde odium conceptum ex diversitate Religionis . Tandem vaticinium quoddam , nasciturum ex Hebræis , qui imperium Ægypti everteret . *Joseph.* Triplex est metus à peregrinis , ubi multum increſcit eorum multitudo , ne conspiratione indigenas opprimant , ne hostibus se adjungant , ne vi exitum quarant . *Grotius.*

3. *Parvulos.*] Mares . Hoc edictum valde minuit numerum Ebraorum in

Ægypto , qui alioquin in majus potuissent excreſcere . Nam ex solo Ioseph nasci potuerunt eo spatio temporis , & quidem absque ullo miraculo 25000000. bellatorum , ut quidem Temporarius demonstrat . *Drusus.* Augustinus : O prodiga furoris audacia ! Necdum natis pœna mandatur , & ante principium vitæ periculum concitatur . Cohibe nefarie homo insaniam tuam : servet ordinem feritas tua : nascantur ante quos punias .

4. *Filia Pharaonis.*] Exod. 11. Thermuth sive Thermuthin Iosephus , Merin Artapanus apud Eusebium appellat . Addit Philo eam unicam fuisse Pharaonis heredem , & sine prole ulla , licet diu nupta fuisset .

5. *Infantem.*] Filium Amrami , quem ex Iochabed uxore genuerat . Hic Amram patrem habuit Caath , Devi filium , Iacobi nepotem . Fuit autem septimus à patriarcha Abrahamo . Quod significat Salmanticensis in libro Iohasin per hæc verba : *Moses doctor noster (super eum pax) fuit septimus sanctorum patrum , itidem ut sabbatum .* Hoc vult dicere , ut sabbatum septimum dierum est , ita Moses septimus patrum , id est , patriarcharum . Idem ibidem : *Natus est anno trigesimo septimo post obitum Levi , hoc est , anno mundi conditi 1368. die quarto septimi mensis Adar , tertia hora dici , ut scriptum reliquit R. Abraham filius Hija Hispanus .* *Drus.*

6. *In flumine.*] In Nilo , qui peculiari-ter Νίλος , id est , rivus appellatur . *Drusus.* *Νίλος* & *Νιλος* idem sunt . *Νίλος* nigrum significat . Hinc Nilus Græcis μέλας dictus , teste *Eustathio* : quod aquæ ejus turbidæ . Hinc *Σίετις* ἢ *Αἰθίοπων κικλήσκεται* . *Dionysius*

mine repertum, ¹ nutriendum pro filio ² curavit: ³ nomen
 6 puero ⁴ Moises dedit. Moises hic, ⁵ cum viriles annos ageret,
 con-

sius *ᾠδῆν*. Vide Fuller. II. Miscell.
 VIII. & Selden. I. de Dis Syris, IV. Cæ-
 terum Moses expositus fuit in fiscella
 scirpea. *Strabo* in Narratione de Auge
 & Telepho, *Simonides* de Danaë & Per-
 seō *λάρναξ* vocat. Erat ex papyro. Lu-
 canus IV.

*Conferitur bibula Memphitis cymba pa-
 pyro.* Grotius.

Μηχανών) πλέγμα βίβλινον, καὶ
 χειρῶν ἀσφάλτω, ἐνπιθεῖται τὸ
 παιδίον. Καὶ τὸ μὲν ὁ πῶμος ᾠδῆ-
 λαῶν, ἔφερε. *Ioseph.* Quæ ultima cum
 Mose pugnant. Ex quo manifestum, ad
 ripam inter iuncos, repositum infan-
 tem, ne à flumine abriperetur. *Perer.*

1 Nutriendum pro filio.] Matri eum
 tradit nutriendum, quam per sororem
 Mariam, quæ ad flumen stabat, ad se
 vocaverat. *Drus.* Augustinus: *Manus*
filie Pharaonis, servant paterne servitiae
vindicem. Educatus autem inter He-
 bræos fuit, usque dum adolevisset. Ex
 quo patet, Mosē non ignorasse, se esse
 Hebræum. Et in Epistola ad Hebræos
 XI. dicitur, quod Moses contempsit
 adoptionem illam, malens publice ha-
 beri Hebræus & contemtilibis, quam
 filius Regina. *Estius.* Philo dicit, Ther-
 mutin cum improlis esset, gravidam se
 finxisse, & genuisse Mosē, quasi Mo-
 ses non adscititius; sed naturalis ejus fi-
 lius esset. Idem videtur innuere Apo-
 stolus Hebr. XI, vers. 25. Cum ait, Mo-
 sen grandiozem factum, negasse se esse
 filium filie Pharaonis. Ergo ante habe-
 batur genuinus ejus filius. Cui ergo Pha-
 raoni mortuo, non Moses, sed alius
 successit? Forte quia matris fraus, &
 Moisis adoptio detecta fuit. *A Lapide.*
 Narrat quoque *Josephus*, quod Pharao
 Moisi infanti Diadema in caput impo-
 suerit; Moses vero illud detraxerit in
 terram, & pedibus conculcarit. Hinc
 vitæ periculum, instinctu Ægyptiorum

facerdorum incurrisse, sed à Thermuti
 servatum.

2 Curavit.] Institutus quoque fuit
 ἐν πίστῃ σοφία Ægyptίων. *Stephanus*
 Actor. VII. Sapientia autem Ægyptio-
 rum maximam partem versabatur in
 Hieroglyphicis & Mathematicis disci-
 plinis. Artapanus apud *Euseb.* 9. *ᾠδῆν*.
 tradit, inter alia, etiam literas Ægy-
 ptios à Mose didicisse. Quod non vide-
 tur. Nam cum Moses eruditionem suam
 ab Ægyptiis acceperit, probabile est
 eos etiam literas habuisse. *Willi.*

3 Nomen puero.] Errat *Galesinus* qui
 hoc nomen puero in circumcissione à
 parentibus impositum vult. Nam cir-
 cumcisis fuit die octava. Nomen au-
 tem hoc inditum ei à filia Pharaonis,
 cum ex aqua extraheretur. *Drus.*

4 Moises.] Vel *Moses*. Ultraque repe-
 ritur in codicibus Græcis & Latinis.
 Appellatio à *ἤρῃ* extrahit, eduxit: non
 ex *μῶ* aqua, & *υῶ* servatus, ut vult
Josephus. In circumcissione nominatus
 fuisse traditur *Joachim*. Habuit prater-
 ea nomen aliud, videlicet *Melchi*. Quod
 notavit *Clemens Alexandrinus*. Unde
 habeat incertum. Antiquitates Philo-
 nis habent *Melchil*: vocavit, inquit,
 (loquitur de filia Pharaonis) nomen ejus
Moses: mater autem eum vocavit *Melchil*.
 Aliter *Clemens*, qui scribit hoc nomen
 ei datum, postquam in cælum receptus
 esset. Ab Ægyptiis, teste *Abenezra*,
 vocabatur *Monios*. *Drus.* Apud *Euse-
 bium* XIII. *ᾠδῆν*. I. legimus: *ὡς*
λόγῳ ἁγίων, ὡς ὑδὸς υῶν διεπέξεν.
 Sic enim corrigat *Scaliger*, pro *υῶν*.
 Mosēn aqua extractum intelligit.

5 Cum viriles annos ageret.] Agebat
 tum annum ætatis quadragesimum. Li-
 quet ex narratione *Stephani* Act. VII, 23.
Drus. Quid ante id tempus egerit, Scri-
 ptura non refert. *Josephus* bello Æ-
 thiopico Imperatorem fuisse narrat, &
 obfessa

¹conspicatus²Hebræum³ab Ægyptio⁴pulsari, permotus dolore,⁵fratrem⁶ab injuria vindicans, Ægyptium⁷calce perculsum⁸interemit. ⁹Mox supplicium ¹⁰è facto metuens, ¹¹in terram

Madian

obsessa Saba, Regis filiam, cui nomen Tharbis, amore ejus captam, duxisse. Quicquid de hoc bello sit, quod Theodoretus & alii fabulosum vocant; non dubium est, Mosē multa de se, humilitatis studio, præterisse. Nec enim his XI. annis, quibus in aula vixit quasi princeps, deses aut otiosus fuit. *A Lapide.*

¹ *Conspicatus.*] Addit Philo, Mosē sapius visisse Israelitas suos laborantes, eosque consolatum ac præfectos lenitatis admonuisse. Hinc suspectum purpuratis & Regi, velut res novas moliretur.

² *Hebræum.*] Maritum Salomith filix Dabri. *Salomo.* Quod tamen temere affirmatur. Nam non habet auctoritatem de Scriptura. *Drus.*

³ *Ab Ægyptio.*] Hunc putant fuisse ex præfectis regis, qui operas Judæorum exigebant, morasque cessantium castigabant. *Drus.* Addunt Iudæi, hunc Ægyptium adulterium commisisse cum uxore hujus Hebræi, ideoque orta rixa cum percussisse.

⁴ *Pulsari.*] Stephanus Act. VII. percussione vice ἀδικίας meminit. Ἰδὼν τὴν ἀδικίαν. Certum est injuriam gravem fuisse, ita ut percussor mereretur plecti morte. Alias enim Mosēs non habuisset potestatem, nec jus nec voluntatem eum occidendi. *A Lapide.*

⁵ *Fratrem.*] Agnatum aut popularem. Ita in Oriente vox Πῖν sumitur.

⁶ *Ab injuria vindicans.*] Atque hoc aliquo modo excusat factum Mosē. Fuit enim justa defensio, qua Hebræum injuste invasum defendere tenebatur ex charitate. *Qui enim socium non defendit ab injuria cum potest, tam est in vitio quam ille qui facit.* Ambr. Nam tum non erat Judex qui posset injuriam avertere; & injuria erat præsens, nec moram temporis patiebatur. *Toletus.* Multi tamen

veterum, quos inter aliquando Augustinus, Mosē nimii zeli & præcipitan-
tix accularunt. Occumenius in Epist. Judæ tradit Diabolum de corpore Mosē, tanquam sepultura indigno, ea imprimis ratione litigasse, quod Ægyptium injuste occidisset.

⁷ *Calce perculsum.*] Hebræi, etiam præsci, teste Clem. Alex. I. Strom. excusant Mosē, eo quod Ægyptium occiderit non gladio, sed pronunciendo in eum nomen τὴν ἑβραϊκὴν ἰσοῦα Jehova. Quomodo Petrus solo verbo occidit Ananiam & Sapphiram. Sed hoc est commentum. Quod dicit *calce perculsum*, in Textu est ἵ & *percussit*, quocumque tandem modo. *Horn.*

⁸ *Interemit.*] Interemtum arena obruit. Quo jure occidit Ægyptium? Nullo inquit August. contra Faustum. Sed postea re melius perpensa, jure inquit divino, & potestate jam tum collata à Deo. Et satis constabat id Mosē, sed incertum an externa & sensibili revelatione, an vero sola inspiratione seu suggestione interna. Stephanus Act. VII. disertim: ἐνόμιζε ἡ σωτηρίαν τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς ὅτι ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ ἑβραίου αὐτῆς δίδωσιν αὐτοῖς σωτηρίαν. *Tirinus.*

⁹ *Mox.*] Id accidit die altero, Exod. 11, 13. Duos autem Ebræos inter se contententes audaces Iudæi dicunt fuisse Dathan & Abirom. Ita Jonathan & R. Salomo. *Drus.*

¹⁰ *E facto.*] Id est, post factum, ut cum dicimus *ex illo tempore*, significamus, post illud tempus: vel certe propter factum. Nam *E* quoque propter significat, ut in epistola Cecilii ad Plinium, *balneum ex epistolis meis.* Notavit Linacer. *Drus.*

¹¹ *In terram Madian.*] Exod. 11, 25. & *sedit in terra Madian.* Terram pro regione posuit: nam est nomen regionis.

Quan-

Madian profugit : & ¹ apud Jethro ² sacerdotem regionis illius ³ diversatus, filiam ejus ⁴ Sephoram in matrimonium accepit, exque ea duos filios, ⁵ Gersom & * Eliezer, sustulit.

XXIII. Hoc

Quamquam Iosephus urbem esse scribat in littore maris rubri sitam. Eusebius in Locis duas urbes memorat ejus nominis. Prior, *inquit*, est trans Arabiam ad meridiem in deserto Saracenorum, contra orientem maris rubri: unde vocantur Madianxi & Madiana regio. Alia est juxta Arnonem & Areopolim, cujus nunc ruinae tantummodo demonstrantur. In hac Mosem exulasse scribit Hieronymus in locis Actor. Apostol. *Drus.* Median sive Midian in maris rubri littore, Gr. xxix. in Higiazā, quae in Alcorano dicitur Medinat Kanmi Xaib. Xaib enim illis idem qui Iethro. *Goli.*

1 *Apud Iethro.*] Raguel, non Iethro legitur, Exod. II. vers. 17. quod Graeci scribunt ραγουήλ. Libri Latini variant. Nam in aliis Raguel, & in aliis Iethro. Quae duo nomina Lyra confundit: etiam scholion quod in editione Romana, ραγουήλ, ιοθόρ. Nam Iothor idem cum Iethro. Critici Ebraeorum legunt Iether. Aliis Ietro pater erat, & Raguel avus. Quod autem in loco citato, ad Raguel patrem suum, id interpretantur ad Raguel avum suum. Sic Abenezra, R. Levi & alii. Nam pater Iethro dicebatur & Hobab. Sic dico, Raguel pater Iethronis erat, & Jethro socer Moysi, cujus filiam Sephoram in matrimonium acceperat. Ut pater pro avo, ita filius ponitur pro nepote. Sic mater est avia, quandoque & filia neptis. *Drusius.* Demetrius apud Eusebium 9. ωεπ. tradit, quod Abraham ex Cetura genuerit Ieclan, ex quo natus sit Adam (potius Dadan, ut pater ex Gen. xxv, 3.) à quo Raguel pater Iethro, cujus filiam Moyses accepit.

2 *Sacerdotem.*] Τὸν ἱερέα. lxx. Iosephus. Hieronymus. Quod roborat Abenezra his verbis: *Omnis sacerdos est minister Dei aut idolorum. Iste autem*

erat Iethro minister Dei, quemadmodum adhuc declarabo. Quidam, principem regionis illius, in quibus Oncelos paraphraetes Chaldaeus. Sic Phoriphar, qui à veteribus vocatur sacerdos Onii, ab aliis dicitur Princeps Onii, id est, praefectus aut gubernator. Eadem vox in Ebraeo. *Drus.* Artapanus apud Euseb. 9. ωεπ. dicit eum fuisse Regem Arabiae. Quod absurdum. Quis credat filias Regis oves pascere? Deinde alii pastores non ausi fuissent eas tam male tractare. *Simlerus.* Probabile est, & Principem civitatis suae & Sacerdotem fuisse, sicut Melchizedek. An autem veri Dei Sacerdos, cujus notitiam ab Abrahamo accipere potuit, ambigitur. Certum est Midianitas tum temporis idololatrias fuisse. *Cyrellus & Abulens.* putant eum coluisse unum Deum altissimum, sed cum Idolis gentilium.

3 *Diversatus.*] Ibi quoque Genesim scripsisse putatur, ad consolationem Ebraeorum qui in Aegypto opprimebantur. *Perer.* Sed Theodoret. Beda, Tostatus, à quibus non dissentit Euseb. 7. ωεπ. si verba ejus accurate expendantur, totum Pentateuchum in deserto, post exitum ex Aegypto, scriptum voluit.

4 *Sephoram.*] צפורה. Quam author Hist. Scholast. facit eandem cum filia Regis Aethiopiae Tharbi, quam eum duxisse Iosephus tradidit. Sed haec aperte cum scriptura pugnant. Tzipora fuit filia Iethronis. Eadem vocatur וְשִׁירָה, Αἰθιοπία; non quod Midianita à Cusho oriundi; sed quod in eorum regione habitarent. Aethiopia enim duplex: Occidentalis in Africa, supra Aegyptum: Orientalis in Arabia. *Jus. Perer.*

5 *Gersom.*] Appellatio à גרשׁ expello. Nam quia pulsus erat Aegypto, ideo sic filium nominavit. Dicebat enim

XXIII. Hoc tractu temporum ² Job ³ fuit, ⁴ legem natu-
 ræ, & agnitionem Dei, & omnem justitiam complexus,
⁵ prædives opibus: atque eo illustrior, quod his neque inte-
 gris corruptus, neque amissis depravatus est. Nam cum per ²
 diabolum exutus bonis, filiis etiam esset orbatus, ad extre-
 mum diris ulceribus affectus, non potuit vinci, ut præ doloris
 impatientia aliqua in parte peccaret. Mercedem denique ³
 divini

ὅτι πῆγάριος ἐμὶ ἐν γῆ ἀλλοτρίᾳ.
Drus. γ] est peregrinum, □□ illic. Un-
 de □□□. Quia peregrinus in Midiani-
 tide. Hi filii Mosi nati sunt paulo an-
 te reditum ejus in Ægyptum, qui contigit
 anno ætatis ejus 1333. Nam ex cap.
 14. Exod. 20. colligitur adhuc parvulus
 tum fuisse. *A Lapide.*

* *Eliezer.*] Ελιέζερ. Nomen hoc
 Moses dedit alteri filio, quod Deus pa-
 tris ei subvenisset, eumque à Pharaonis
 gladio liberasset. Verba clara sunt,
 Exod. xviii. vers. 4. quia Deus patris
 mei auxilio mihi fuit & liberavit me, &c.
Drus. Nomen hujus non occurrit Exo-
 di 11. sed 18. v. 4. unde illud tran-
 scripserunt 1xx. Latinus, & Sulpicius.
Horn.

1 *Hoc tractu temporum.*] Philo Jacobi
 tempore vixisse Jobum putat, & Di-
 nam uxorem duxisse. *Hieronymus* Mo-
 sis; cui Elihu Balaam videtur. *Gregorius*
 Judicum. Alii Davidis. Alii denique
 ipsum ex sapientibus Babylonis fuisse
 autumant, teste *Rambam.* Communis
 opinio est, vixisse eo tempore quo Is-
 raëlita in Ægypto serviebant. Quia
 Moses librum ejus scripsit, ut Rabbini
 & Origenes tradunt. Contigit agentibus
 in deserto Hebrais. Regio est Ara-
 bia. ubi Hus, id est, *Αὐσοῦντος.* Gen.
 10. v. 23. ubi Theman, Gen. 36. v. 1.
 11. ubi Suha sive Saccæa, Gen. 25. v. 2.
 ostendunt id etiam crebræ Arabum vo-
 ces. *Grot.*

2 *Job.*] Ἰὼβ. Non ergo fuit Jobab
 Rex Edom, Gen. 26. v. 33. ut 1xx, &
 Tostatus volunt. Nam Job fuit in re-

gione Utz; hic autem habitavit Bozræ
 in confiniis Idumæ & Moab. *R. Salo-
 mo* Chananaum fuisse vult, ex Num. 14.
 v. 9. *Cajetanus* Arabem. *Hieron.* Iyza
 ex posteris Nachor. *Chrysostom.* *August.*
Theodoret. *Mercer.* *Perer.* ex posteris E-
 dom. Gen. 4. v. 21. Alii ex posteris
 Abraham Keturæis. Quia Bildad Schu-
 chites, ex Schuach Keturæ. Quia sedes
 ipsorum in Oriente. Gen. 25. v. 6. ubi
 & Job.

3 *Fuit.*] Quidam dicunt, Jobum
 nunquam fuisse, sed Historiam illius
 nihil aliud esse quam Parabolam. Sive
 autem fuerit, sive non, &c. *Rambam*
 111. *More* Neb. 22. Res vere gesta est,
 ut apparet *Ezech.* 14. v. 14. *Jacobi* 5.
 21. sed poetice tractata. *Grot.*

4 *Legem naturæ.*] Quia nondum lex
 scripta erat. Legem igitur naturæ vo-
 cat non illam tantum quæ mentibus
 hominum impressa est, de qua *Paulus*
 ad Rom. cap. I. 20. II. 14. 15. & *Cicero*
 in Orat. pro Milone, *Justinianus* 1. In-
 stit. tit. 11. Verum etiam quæ ante Mo-
 sen viva voce à Deo tradita & continua
 Patriarcharum successione propagata
 est, qualia erant septem illa præcepta,
 quæ Rabbini dicunt Noacho post dilu-
 vium data fuisse. De quibus supra.
Horn.

5 *Prædives opibus.*] Habebat enim o-
 vium septem millia, camelorum tria
 millia: juga boum quingenta. & asinas
 totidem, copiosissimumque servitium.
 Denique Orientalium omnium maxi-
 mus erat, hoc est, clarissimus & locu-
 pletissimus. *Drus.*

divini testimonii consecutus, fanitati redditus, omnia quæ amiserat in duplum recepit.

1 XXIV. At Hebræi multiplicato servitutis malo pressi, querelis in cœlum conversi, spem auxilii à Deo expectabant. Tum Moisi pascenti oves, repente rubus ardere visa: flammis tamen quod erat mirabilius, innoxiiis. Qua novitate obstupefactus, rubo propius accessit, statimque ad eum istiusmodi fere verbis Deus locutus est: *Dominum se esse Abraham, Isaac & Jacob: quorum progeniem, Ægyptiorum dominatione depressam, ereptam malis cupiat. Iter ergo susciperet ad regem Ægypti, ducemque se populi in libertatem restituendi presteret.* Cunctantem potestate confirmat, virtutem ei signorum faciendorum impertiens.

1 XXV. 10 Ita Moises in Ægyptum profectus, signis prius apud

1 *In duplum recepit.*] Tam dives evasit ut habuerit quatuordecim ovium millia: camelorum sex millia: mille bouum juga, ac totidem asinas. Job. XLII. *Idem.*

2 *Querelis in cœlum conversi.*] Tunc enim invocare Deum plerique cœperunt. Num. 20. 16. relictis Ægypti Idolis. Ezech. 20. 4. 8.

3 *Pascenti oves.*] Exod. 111. Apud montem Sina & Horeb. Τῆς δὲ ἐστὶν ἐψηλότατον τῶν πρώτων ὄρων, πρὸς νομῆς ἀερίων, ἀγαθὴς φουδιῆς πῶας. *Joseph.* Contigit hoc XL. anno exilii Midianitici.

4 *Rubus ardere visa.*] Vero & materiali igne per Angelum producto ex vicino aère. A rubis vero frequentibus, ipse mons dictus fuit Sinai, quod Hebraice rubum significat. *Tirinus.*

5 *Innoxiiis.*] Deus enim vim ignis naturalem non abstulit, sed suspendit. Sicut factum, cum tres socii Danielis in fornacem igneam conjicerentur. Deus igitur hic conservavit ignis substantiam; sed actionem & usionem eius impedivit, subducendo concursum & influxum suum, ne ageret in rubum,

vel virentia folia ejus nimium afflaret aut desiccaret. Deo enim cum igne nolente concurrere, ne infernus quidem totus vel stupam adusserit. *A Lapide.*

6 *Rubo propius accessit.*] Pro ad rubum. Sic Livius: *accedere mœnibus:* Supra: *Turrim quæ cœlo accelleret.* *Druf.*

7 *Abraham, Isaac & Jacob.*] Hæc formula sacra apud gentiles in Magicis carminibus adhibita, & tres Patriarchæ pro Diis habitæ. *Origenes* IV. adversus Celsum.

8 *Ad Regem Ægypti.*] Busiridem, ut nonnulli volunt. Quem Diod. Sicul. tradit Thebas Hecatompylas struxisse. Strabo XII. negat unquam talem Busiridem fuisse. Philastrius hunc Regem Thamuz vocat. Id certo constat, alium ab eo fuisse, cujus metu Moises in Medianem fugit. Exod. 11, 23. *Pellican. Junius.*

9 *Potestate.*] Ἐξουσία, quæ auctoritatem divinam una cum dono miraculorum complectitur. Sic Matth. 28. 4. 18.

10 *Ita Moises in Ægyptum profectus.*] Exod. 14. Quando duplicatur lateres, venit Moises. *Capnio.*

1 Regem

apud suos editis, assumpto fratre Aaron, ¹Regem adiit: *missum se à Deo* prodit, *verbisque se Dei dicere populum Hebraum uti dimitteret.* At ille, negans se ²dominum nosse, parere imperio abnuebat. Cumque Moyses in testimonium mandato ³rum Dei, ex ⁴virga ⁴draconem fecisset, mox ⁵aquas omnes in sanguinem convertisset, totamque terram ranis opplesset: ⁶facientibus similia ⁷Chaldæis, ⁸magicas esse artes, quæcumque

¹ *Regem adiit.*] Exod. 5. Regia tum temporis erat Tzoan sive Tanis, unde Taniticum ostium Nili nomen habet. Ibi miracula per Moysen facta. Psalm. 77. *Joseph.* Posteaquam commemorasset operam suam pro Ægyptiis contra Æthiops navatam, laboresque exhaustos, &c. *Artapanus* apud Euseb. 1x. *ᾠδὴ*. refert, quatuor miracula Moysi aduenti Pharaonem, contigisse. *Primo*, ignem à terra erupisse, cum voce quæ diceret, brevi ab ipso liberandos esse Hebræos & in patriam antiquam reducidos. *Secundo*, Moysen à Pharaone carceri inclusum fuisse, sed inde noctu, custodibus mortuis, januisque contractis, exivisse ad ipsum Regem. *Tertio*, ipsum Regem, pronuntiato in aurem ejus nomine tetragrammato à Moysen, mutum factum, moxque sanatum esse. *Quarto*, Sacerdotes Pharaonis omnes ad idem nomen spafino exspirasse. Sed hæc Judæorum commenta sunt.

² *Dominum.*] Qui tum nomen suum יהוה revelavit. Exod. 6. De quo vide Rambam 1. More Neb. lxi, lxi. Fulter. 11. Miscell. vi. & iv, xiii.

³ *Virga.*] Exod. 7. Vocatur virga Moysi, Exod. 4. 17. & Aharonis vii, 10. & Dei. Vide Nicolaum Lyram ad locum: *Tolle virgam tuam.*

⁴ *Draconem fecisset.*] Hoc quia Aharon fecit jussu Moysi, Exod. 7. vers. 9. ideo Moyses fecisse non male dicitur. *Drusius.*

⁵ *Aquas omnes.*] Sunt qui censent aliquam aquam integram remansisse, quæ postea conversâ sit in sanguinem à

Chaldæis: alii aliter hac de re opinantur. *Drus.* Etiam in terra Gosen aquæ cruentatæ; sed Ægyptiis tantum. *Abul.* Nam Hebræis erant dulces & potabiles. *Joseph.*

⁶ *Facientibus similia.*] De hoc factō Magorum videndi sunt D. Augustinus quæst. 21. & in tertio de Trinitate, capite 7, 8. & in libro sententiarum 2, 4. Thomas 2, 2. quæst. 17. art. 2. in corol. quæst. & super Matthaum, cap. 24. Lippomanus in Catena patrum, & alii. Fuerunt autem hæc miracula spuria. *Nam quisquis credit aliquid posse fieri, aut aliquam creaturam mutari aut transmutari in aliam speciem vel similitudinem, nisi ab ipso creatore, proculdubio infidelis est & pagano deterior.* Concil. Aransic.

⁷ *Chaldæis.*] Id est, Ægyptiorum Magis. *Maximus* Episcopus in sermone de Epiphania: *Hodie Salvator à Chaldæis est adoratus.* *Juvenalis:* *cum grege Chaldæo.* *Interpres vetus:* *cum Magis aut Mathematicis.* *Cato de re rustica:* *haruspicem, augurem, hariolum, Chaldæum ne quem habeat, id est, astrologum, aut Mathematicum.* Est ergo non gentis hoc loco, sed artis vocabulum. *Drus.* Principes horum fuerunt Jannes & Jambres. 11. Tim. 3. 8. de quorum sepulcro mira & fabulosa narrat Palladius in vita Beati Macarii. Meminerunt etiam eorum gentiles, ut *Numenius* Pythagoricus apud Eusebium 1x. *ᾠδὴ*. *Apulejus* Apol. *Plinius* Jamnen & Jotapen vocat. De Magis & eorum operibus, vide Maimonidem 111. More Neb. xxxvii.

⁸ *Magicas esse artes.*] Vetus hæc Ægyptiorum

que per Moisen fierent, potius quam Dei virtutem, pro-
 4 nunciabat. Donec superductis ¹ ciniphibus terra oppleta
 5 est, Chaldæis fatentibus majestate divina ista fieri. Tum
 rex malo coactus, advocato ad se Moise & Aaron, dat po-
 pulo discedendi potestatem, modo ut superductam cladem
 6 averterent. Sed ubi clades exempta est, impotens sui ani-
 mus, in se reversus, exire, ut convenerat Israëlitas non pa-
 7 tiebatur. Ad extremum ² decem plagis corporis & regni sui
 contusus & evictus est.

1 XXVI. Sed prius quam Ægypto populus est egressus, manda-

ptiorum & Græcorum calumnia. Qui Mosen inter præcipuos Magos collo-
 cant. Plin. xxx. Justin. xxxvi. Apul. Apol. Strabo xvi. Plinii verba sunt: Est & alia Magices factio à Mose etiam-
 num & Jochebel Judæis pendens. Fuit au-
 tem Jochebel ipsius Mosis mater. Locus corruptus. Lege Jochebed ex Sacris. Apulejus Mosen & Jannem, tanquam celeberrimos Magos, conjungit.

1 Ciniphibus.] Ciniphes, genus inse-
 cti alari acriter pungentis: ut est apud Isidorum lib. xii. Originum: item Pa-
 piam, nisi quod perperam apud eum scinipes, pro scinipes, tertia vocali in-
 ferta. Helychius: Κνίψ, ζῶον πτηνόν, ὄμριον κώνωπι. Ac similiter Diosco-
 ridi libri primi capite cxii. dicuntur Ἰησία κωνοποφδῆ. Hebraice כניפ
 est Exod. 8. 17, 18. & Psal. 105. 13. U-
 trobique lxx. σκνίπες, Latinus vul-
 gatus ciniphes. Κνίπας etiam Aristophanes in Avibus appellat. Plinius nunc muliones arborarios, nunc culices muliones, imo & ἀσπλῶς culices appel-
 lat: quod & Columella facit. In hoc tam vili insecto claudicavit magnorum vis: ut dicere cogerentur, hunc esse di-
 gitam Dei, hoc est, manum, sive poten-
 tiam divinam. Vossius, Vetus author: Tertia vexatio habuit scinifces (putarim leg. scinifces.) masculas scilicet parvissi-
 mas ac sevisimas: que mediis saepe a sibus per loca squalida se coadunando ac vibran-

do densata nonnullo volatu allabi solent, capillisque hominum ac pecudum setis, cum urente morsu interferi. Philo Judæus Ζῶον εἰ κῆ βρογχύτῳ, ἀλλὰ ὁμοίως δὲ χαλεπότερον. εἰ γὰρ μόνον λυμωί-
 νει) πλὴν ἐπιφάνειαν κνη(μῶς ἐμποιοῦν ἀηδέϊς κῆ βλαβερωτέρας, ἀλλὰ κῆ εἰς τοὺς ἐν τῷ σώματι βιάζῃ) ἀλλὰ μολύβδων κῆ ὠ-
 τῶν σίνη) κῆ κῆρας ὀφθαλμῶν εἰσπετιόμενον, εἰ μὴ φυλάξαι τις.

2 Decem plagis.] Has decem plagas metro comprehensas invenies apud Johannem Sarisberiensem in Polycratice 8, 12. Prima rubens unda, ranarum plaga secunda. Quarum symbolum apud Ebraeos, באחבש ערף צרף, i.e. Plaga I. צרף, sanguis, in quem aqua omnes conver-
 sã. Quidam omnes exponunt pleraque, ut in illo, Omnes gentes habent præputium. II. צרף צרף, rana. III. כניפ, ciniphes. IV. צרף, mixtio insectorum. V. כרר, pestilentia, pecorum interitus. VI. שחין, ulcus, pustula. VII. כרר, grando, mixta horrendis aliis meteoris. VIII. ארבה, locustarum omne genus. IX. חשך, tenebræ palpabiles & tridua-
 na. X. בכורה, primogenita. In precibus Ebraeorum laudatur Rabbi quidam Juda, ut autor hujus symboli. Videndus Orosius lib. 1. cap. 12. & lib. 7. cap. 18. ubi has decem plagas comparat cum decem vexationibus Christianorum, quas persecutiones vulgo vo-
 cant. Drus.

1 Rudis

mandatis Domini instruitur, ¹rudis adhuc temporum, ²men-
sem illum, qui tunc erat, ³primum omnium mensum esse co-
gnosceret. ⁴Sacrificium autem diei illius ⁵in solemnitate ²confe-

¹ *Rudis adhuc temporum.*] Non ita se-
res habet. Ante enim quam ex Ægypto
emigrarent, annum inchoabant ab eo
mense, qui cum Septembri mense fere
convenit. Hic vero mensis, de quo agit
auctor, prope cadit in Martium no-
strum. *Galesin.* Videndus ad hunc lo-
cum Josephus. Item Lyra, & alii.
Quanquam Paulus Episcopus Burgensis
pro hac sententia Sulpicii disputet ad
xii. Exod.

² *Mensem illum qui tunc erat.*] Exod.
xii. Qui partim Aprili nostro, partim
Martio respondet, quem Nisan vocant
vocabulo Syriaco an Persico? dicitur
etiam mensis novorum, Græce νέων,
hoc est, novarum frugum. Stephanus
Gobarus apud Photium, ἐν τῷ μηνὶ τῷ
νέων, οἷον Ἀπριλίου, ὃν οἱ Ἑβραῖοι
νεοτῶν καλεῖσσι. Macarius Ægyptius eum
appellat mensem florum, Hom. 47.
ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἀλάν ἐξέρχεται αὐτῶς ἐξ
Αἰγύπτου: in mense florum educit eos
ex Ægypto. Mensis novorum incipiente
veris exordio meminit Hieron. in com-
ment. Hag. 2. *Druf.*

³ *Primum omnium mensum.*] Athe-
nienenses inchoabant annum à Solstitio
æstivo, Asiatici ab æquinoctio autumnali,
Arabes & Damasceni ab æquinoctio
verno, ut & Romani ante Numam
Pompilium. *Simplicius* in *Phys.* Aristot.
& alii. Mensis October apud omnes O-
rientales est primus. *Hieron.* in *Ezech.*
Coepit ergo hic distingui annus vulga-
ris sive communis à sacro. Vulgaris in-
cipiebat à Tisri sive Septembri, servie-
batque jubileo. Lev. 25. vers. 9, 10. ut
& contractibus & negotiis civilibus.
Joseph. 1. Ant. 10. Sacer vero à Nisan,
id est, Martio. Scriptura autem semper
utitur anno sacro, ut patet Zach. 7. v. 1.
Esth. 3. vers. 7. *A Lapide.* Nomina au-
tem mensum erant 1. Nisan. 2. Isar. 3.
Sivan. 4. Tammuz. 5. Ab. 6. Elul. 7.

Thisri. 8. Marchesvan. 9. Casleu. 10.
Thebeth. 11. Sebeth. 12. Adar. Quæ
nomina demum post captivitatem cœ-
perunt, & Chaldaica sunt. Ante illud
tempus aliis usi, ut *Abib*, qui primus,
Exod. mensis 13. *Ziv* secundus, *Bul* un-
decimus, 1. Reg. 6. *Ethanim*, septimus,
1. Reg. 8. *Sa*. Judæi autem usi anno Lu-
nari post egressum ex Ægypto, qui cum
diebus 354. explicetur, & octo insuper
horis, factum ut tertio quoque anno, ex
tribus illis diei trientibus, unus accede-
ret dies. Sed Judæi illum diem insuper
habuerunt, & μίαν ἡμέραν ὑπερβα-
λῶν fecerunt. *Epiphan.* *Hæresi* 51. Distri-
buebantur autem isti 354. dies, in men-
ses 12. qui non semper alternis erant ca-
vi dierum 29. & pleni dierum 30. sed ali-
quando continuabantur pleni. *Maimo-
nides* l. דינוני, Tractatu שריתושך,
cap. 1. Quanquam autem Judæorum
mensis essent Lunares, anni tamen
ad Solis motum referebantur. Itaque
ut paria facerent rationes Lunæ, inter-
calatione opus. Intercalabatur autem
mensis Adar. *Maimonides.* *Petit. Ecl.*
Chron. l. 1. 2.

⁴ *Sacrificium.*] Sic Josephus 11. 5.
ἐκέλευσε Μωϋσῶν τὸ θυσιάζειν τὸ
λαῶν ἡσίου ἐπιμελῶν ἐξῆν. In scriptura
vocatur יקר & חב Exod. 12. vers. 26.
Quæ nomina sunt generalia, & non
probant, Agnum Paschalem fuisse sa-
crificium proprie dictum ἱλαστικόν;
sed improprie dictum & ἀπαρτιστικόν.
Alting. Multa inter Judæos fuerunt ea-
dem & sacrificia & sacramenta, velut
agnus Paschalis, & hirci illi anniversarii
duo. *Danens.*

⁵ *In solemnitate consequentium seculo-
rum.*] Usque ad tempus Messie, in quo
finem accipiebant omnes caeremoniæ
legis. Græce est, Exod. 12. vers. 14.
εἰς πάσης τῶν γενεῶν ὑμῶν νόμιμον
αἰώνιον

consequentium seculorum ita esse celebrandum, ut ¹ quarta-
decima die mensis, ² agnus ³ immaculatus, ⁴ anniculus, ⁵ victima
cadere.

εἰδάντων ἑορταίῳ τε αὐτῶν; & apud in-
terpretem nostrum, celebrabilis eam in ge-
nerationibus vestris cultu sempiterno. Dru-
sius.

1 *Quartadecima die mensis.*] Judæi
ante Christi tempora nunquam celebra-
runt Pascha ante æquinoctium vernum,
sed semper post æquinoctium; seitur-
que illorum est, τῆς β' πάχα καὶ τῆ
α' ζυμῶν ἑορτῆς δεῖν πάντας μετ'
ἰσημερίαν ἀγεῖν. Æquinoctium au-
tem vernum tertio Nonas Aprileis sta-
tuebant Judæi, usque ad Augusti tem-
pora. Itaque quotiescunque sextus de-
cimus Dies Nisan, aut infra, cadebat in
diem tertium Nonas Aprileis, eo anno
intercalabatur mensis Adar. Quare ter
in Octaëteride intercalabatur. Est autem
instituta Octaëteris ab eo anno quo
Judæos Moses ex Ægypto eduxit. Is erat
annus ab orbe condito II. cccc. lxxi.
Petit. Ecl. i. 4. Cautum lege Synedii
fuit, ut traditur ab Hebræis in *Seder O-*
lam; ne Pascha celebraretur die Septi-
manæ secundo, quarto & sexto, si in eos
incidisset. Itaque si dies quintadecima
mensis incurtebat in sextum diem septi-
manæ, Pascha differebatur in posterum
diem, qui erat Sabbathum: quemad-
modum factum esse aiunt eo anno quo
Christus est passus. Ille autem, ut multi
opinantur Interpretes, à lege Dei nolens
recedere, celebravit illud feria quinta
vespere. Judæi vero morem novum se-
cuti, aut traditionem patrum, feria sexta
vespere. *Sigon.* 3. Rep. Hebr. 9.

2 *Agnus.*] Ἰψ, pecus, tam ovina
quam caprina, id est, tam hædus quam
agnus. *Lyra. Tostat. Perv.* Idque tantum
permissum in primo Paschate, confuso
adhuc populi statu: postea non nisi agno
visi sunt. *Jun.* Ægyptii, Zabii & maxima
pars Idololatrarum; animalium imita-
tionem semper abominati sunt. Ut ergo
memoria erronearum istarum opinio-
num ex animis hominum deleteretur,

præcepit Deus, ut tres bestiarum species
in sacrificiis suis offerrent, *Arietes, Hir-*
cos, Boves. Hoc sine præcepit etiam ma-
stare agnum in die Paschatis, &c. *Ram-*
bam 3. More Neb. 46. Idque in sum-
mum contemptum Ægyptiorum. *Tacitus*
5. *Hist. Cæso ariete velut in contumeliam*
Ammonis. Bos quoque immolatur quem
Ægyptii Apim colunt. Manethon de Mo-
se quem & Osarphiphum vocat: ὁ δὲ
πρωτόν μὲ αὐτοῖς νόμον ἔθετό μνητε τοῦ
ἐν Αἰγύπτῳ θεμεῖς δουλοῦν ζώων ἀπέ-
χεσθαι μηδένος. Atque hinc illa inter
Ægyptios & Judæos odia, qualia Juve-
nalis tempore inter Copton & Tenty-
ram. Ἰψ autem tam de caprugno quam
de ovillo genere partum significat. Ita-
que una voce Latina reddi nequit. 70.
Iaxius nomen sumpserit, αἰθῶρα ἔν.
Grotius.

3 *Immaculatus.*] אִימָךְ. Absque ma-
cula, non coloris, sed deformitatis: ut
claudus, scabiosus, vel alterius vitii ac
morbi. Hoc de qualibet victima di-
citur Levit. 22. *Menoehius.* אִימָךְ
טָהוֹר 70. Alii ἀμωμῶν. Eodem sen-
tu Lucianus ἐντελὴ θυσίαν dixit. Ægy-
ptii non admittebant ὅτι δίδουσι, ἢ κα-
τὰ πλάκα, ἢ ἐπὶ ἑσπέρῳ, ἢ ἐν ἡμέρᾳ ἀσ-
τονίᾳ τῆς μωρῆς. *Grot.*

4 *Anniculus.*] Ut annum unum æta-
tis non excedat. Nam quantumvis mi-
nor poterat immolari, modo octavum
à nativitate diem attigisset. Levit. 22,
ἄλ. 27.

5 *Victima caderetur.*] Paulo ante sa-
crificium vocavit. Clarum est ex Mose,
Sacerdotes non immolasse hos agnos
paschales in templo, ut sensit Claudius
Sainctes, Abulensis, Serarius; sed quem-
que patremfamilias pro familia sua, do-
mi suæ agnum immolasse. Philo 3. de
vita Moysis. *Joseph.* Et licet postea in-
stituti sint sacerdotes Aaronici, ac unus
certus locus, Hierosolyma, Paschatis ce-
lebrandi

ederetur; ¹ ejusdem sanguine postes illinirentur. ² Carnem penitus ³ exedendam, ³ os autem non conterendum. ⁴ Septem diebus fermento abstinerent, ⁵ azymis uterentur, ritumque hunc posteris traderent. Ita populus ⁶ egressus * dives suis copiis, & † Ægypti ⁴ spoliis

lebrandi designatus, tamen patresfamilias in antiquo suo jure & ritu immolandi permanserunt, eaque ex parte priscum jus sacerdotii, quod primogenitis vel patribusfamilias competeat, retinuerunt. Id confirmatur ex eo, quod plures erant familiae; & consequenter plures agni paschales quam Levitæ. Nam sub Cestio agni paschales numerati sunt 256500. *Joseph. 7. ἀλωσ. 17. A Lapide. Tirinus. Alii.* Ritus autem immolationis hic erat: Primo jugulabatur agnus. Secundo, sanguine ejus aspergebantur postes & superliminare. Tertio, detracta pelle intestina vel exempta ex agno, & mox reposita, ut vult *Abulens.* vel relicta in ipso agno, ut *Cajetan.* lavabantur, ut possent in agno torreri. Omnia enim tosta comedenda erant præter fel, & illa feces continentia, quæ abjiciebantur. Quarto, integer agnus, non dissectus, ne os aliquod laderetur, cum capite & pedibus torrebatur. *Interpretes.*

¹ *Ejusdem sanguine postes illinirentur.]* Etiam *ὑπερθευ*, limen superum. Sanguis vase exceptus. Et tum fasciculo vel hyssopi vel rorismarini (variant enim *Interpretes* in explicanda voce *זרע*, quæ tamen Paulo ad Hebr. 9. vers. 19. *ὑπερωπ* vocatur) illinebatur. Idque in contumeliam Ægyptiorum, qui arietem pro Deo colebant. Hieronym. in Esai. 66. innuere videtur sanguinem in formam crucis illitum. Sed hoc temere affirmatur. Ægyptii memores illius diei, Sole intrante æquinoctio vernali, quo tempore Judaicum pascha celebrabatur, minio velut alexeterio greges & arbores illinere, clamantes: *Quia in tempore hoc ignis vastavit omnia.* Idque ex depravata traditione, de Ebræorum superliminariibus manavit. *Epiphan. Hæres. 18. Nazæarorum.*

³ *Carnem penitus exedendam.]* *לע*

מרורים Cum lactucis agrestibus. *Latin.* Cum herbis quibuslibet amarulentis. *Chald. Lyra. Paguin. 70.* vertunt *πικρίδες*. Jussit Deus has lactucas amaras cum agno adhiberi, ut per eas recordarentur Hebræi, inquit Theodoretus; amarissima in Ægypto servitutis. Unde Ambrosius legit *cum amaritudine*. Quasi præceptum esset Hebræis ut agnum ederent cum amaritudine quadam animi. Si quid residuum, id comburebatur. Idque etiam gentibus usurpatum fuit in sacris propter viam factis. *Macrob. 11. Saturn. 2. Sacrificium apud veteres fuit, quod vocabatur propter viam. In eo mos erat, ut si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur.* Apparet hinc, Pascha naturam habere *ἀγασίας*, cujus lex est, ne quid maneat reliquum. *Lev. 7. 15.* De aliis victimis comburitur si quid superest non comestum, die tertia. *Levit. 7. vers. 17. Grotius.*

³ *Os autem non conterendum.]* Omnes fere ritus edendi Pascha, innuebant magnam festinationem. Et hinc calceati, stantes, cum baculis in manibus, edebant. Quidam ex his ritibus tantum illam noctem primam spectabant: alii perpetui erant. Velut, de non confringendis ossibus. Vide *Bezam* ad *Matt. 26. vers. 20.*

⁴ *Septem diebus.]* Quia tot dies inter egressum ex Ægypto, & submersionem Pharaonis fuerunt. Intermedio tempore nondum plene extra jactum teli erant; & liberatio imperfecta adhuc. *Junius.*

⁵ *Azymis uterentur.]* Id est, fermentatis panibus, quos *ἀζύμους* Græci vocant, *ἢ τὰ ἀζύμωτα. Drus.*

⁶ *Egressus.]* Miras fabulas Ægyptii de hoc exitu Israëlitarum commentati sunt, ut ex Manethone, Apione, & aliis ostendit Josephus, ac doctissime omnia refutat duobus contra Apionem libris:

spoliis cumulator: cujus numerus, ¹ ex quinque & septuaginta Hebræis, qui primum Ægyptum descenderant, ² ad millia virorum sexcenta pervenerant: ab eo autem, ³ quo primum Abraham terram Chananæorum accefferat, anno trige-

Illa autem pastorum quos Hycfos vocant, ex Ægypto in Phoeniciam migratio, non est alia ab exitu Israëlitarum, quamvis tempora apud Eusebium, qui Ægyptiorum traditiones secutus est, discrepent. Nam Israëlita, ut pastores, in Ægyptum venerunt. Tum Amosis Diospolitarum Satrapa, Mosen refert. *Horn.* Iosephus: ἐξίσσαν κλαιόντων καὶ μελανοέντων, ὅτι χηρῶν καὶ χυλίων αὐτοῖς, ἢ Αἰγυπτίων. Moses: קְרִי הַרְהָרָה עַל הָעַמִּים מִצְרַיִם. Ugebant Ægyptii populum, timore scilicet ex tanta suorum strage percussi. Et hinc calumnia ac fabula gentilium fluxere, ob scabiem & pruriginem pulsos. *Tacit.* 5. *Hist.* *Justinus* 36. *Iosephus* contra Ap- pion.

* *Dives suis copiis.*] Manetho: πεινοικησία μὲν τῶν κτήσεων. Apud Ioseph. 1. contra App. Opes eorum non alia quam pecudes.

† *Ægyptii spoliis cumulator.*] Ioseph. Δωροῖς τε τὰς Ἑβραίων ἐτίμων, οἱ μὲν ἑαυτῶν τὰ κτήνη ἐξελθόντες, οἱ δὲ καὶ τὰ χρυσία καὶ ἀργύρια αὐτοῖς σπώησαν. Moses מִצְרַיִם אֶרֶץ חַיִּים, ὅτι σπώησαν Ἑβραίους. Spolium iussu Dei admissum, iustum & sanctum est. Deus enim iubens tibi aliquem spoliare, hoc ipso tibi jus & dominium in ejus bona largitur. *Augustin.* *Thomas.* *Abulens.* Deinde merces erat quam debebant. Ægyptii enim populi erant debitores, non solum rerum, sed & vite sue, propter Patriarchæ Iosephi precedentem benignitatem. *Irenæus.* Repescunt Ægyptii de Hebræis vasa aurea & argentea. Contra Hebræi allegant sibi mercedes restitui oportere illius operariæ servitutis. *Tertull.* 2. adv. Marcionem. Qui tanquam ex antiqua traditione refert Ægyptios, missis ad Mosen in desertum legatis, bona sua re-

petiisse: Hebræos contra mercedem, Subducta ratione, mercedem debitam longe majorem fuisse repertam.

1 *Ex quinque & septuaginta.*] Secutus est Græcos, qui ad numerum, qui in cōdicibus Ebræis, quinque adhuc addiderunt. Alibi tamen 70. tantum habent, Quod suspicionem de mendo non minuit, sed auget potius, cum sint qui πέντε factum putent ex πέντες, levicula immutatione. Sane eadem vox redundat in Iosepho, ubi Isahacum decessisse ait natum annos centum octoginta quinque. *Drusius.* Præter Jacobum fuerunt 66. Eo annumerato 67. Si Iosephum cum duobus filiis addas 70. Ergo uxores Jacobi in hoc Catalogo non annumerantur, sed ii tantum qui ab ipso geniti. Iosephum esse includendum, ex illis verbis patet: *Sed Ioseph. erat in Ægypto.* 70. quos *Lucas* Act. 7. vers. 14. eumque Syrus sequitur, numerant 75. Variæ sunt opiniones, unde hac discrepantia orta. Sed omnibus examinatis, nulla est quæ satisficiat, præterquam *Beza* & *Calvini.* Quorum hic ab audaculo manu *Luca* verba juxta versionem 70. corrigendi prurigne detorta corrupta putat. Alter vocem πέντες, in πέντε detortam existimat.

2 *Ad millia virorum sexcenta.*] 70. εἰς ἑξακοντίας χιλιάδας, quod ab Hieronymo versum, *sexcenta fere millia.* *Drus.* Ex solo Ephraïmo in Ægypto 4112323729. filios procreari potuisse *Calvis.* *Isagog.* 36. demonstrat. Vide etiam *Augustin.* *Quæst.* 43. *Temporarium* 2. *Chronol.* & quæ supra notat. Et hinc error Manethonis confutatur, qui apud Iosephum 1. contra App. tradit, egressos Israëlitas, ὅτι ἐλάττισεν μυριάδων ὄντας εἰρησὶ καὶ τεσσαράων.

3 *Quo primum Abraham terram Chananæorum*

¹ trigesimo & quadringentesimo, ² à diluvio autem, mille & quingentis quinque & septuaginta. Igitur ³ propere egressis, columna nubis interdiu, noctu ⁴ columna ignis præterebatur.

nanaorum accesserat.] Imo quo primum egressus est Ure Chaldeorum. Egressus autem est anno ætatis 70. Venit in Chanaanam quinquennio post, hoc est anno ætatis 75. Nam quinq̄ue annis hæsit in itinere, videlicet apud Carras, oppidum Syria interamnis. Quinto & vigesimo anno post natus ei fuit Isahac, à quo tempore computari debent anni quadraginta, de quibus alibi. *Drus.* Accuratissimum autem Sulpicius principium, supputandi annos 430. in Abrahami adventu in Chanaanam, constituit, secutus *Josephum* & *Epiphanium*. Nam siue citius siue serius eam inchoes, numeri vacillant; nec ulla ratione Chronologia sacra expediri possunt. *Villet.*

¹ *Trigesimo & quadringentesimo.*] Hic numerus habetur Exod. 12. vers. 40. apud *Epiphani.* in Ancorato: & in quadam pervetusta editione Actor. 7. sicut Sulpicius accurate initium 430. constituit: sic & finem. Terminat enim eos ipso populi exitu, secutus *Mosen*. Ita *Euseb.* *Augustin.* & alii. *Paulus Gal.* 3. 17. usque ad Legem in Sina latam extendit. Contra magnus *Epiphanii* error, qui numerum hunc terminat eo demum tempore quo terram promissionis intrant. *Perer.*

² *A diluvio mille quingentis quinque & septuaginta.*] Juxta numeros Sulpicii, cui à diluvio ad ortum Abrahamæ sunt anni cD LXX. Hebræi Iccxcvii. supputant. Egressi filii Israël 25. Martii, eodem mense & die Hebdomadis quo olim ante annos II D XLIII. mundus creatus: & quo post annos cD cccc. xlvii. incarnatus est Christus: & quo post 34. annos resurrexit: & quo putatur in fine mundi venturus ad iudicium extremum, nempe 25. Martii die Dominica. *Tirinus.* Quæ inanes conjecturae sunt, *Scaliger.* Anno orbis conditi bis

millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, Periodi Iulianæ ter millesimo ducentesimo decimo septimo, Israëlita ex Ægypto migrarunt, idque colligitur ex caractere feriæ Neomæniæ mensis Paschalis, quæ fuit quinta. Contra *Petavius* disputat. Vide *Petit.* 1. Ecl. 20. & alios Chronol.

³ *Propere egressis.*] Admixta Israëlitis fuit ingens Ægyptiorum & aliarum gentium multitudo Exod. 12. vers. 37. ubi vocantur עִרְבָּי. Causa fuit non tam Tyrannis vel sterilitas Ægypti; quam prodigia illa: quibus moti, cum internecionem totius gentis suæ metuerent, se Israëlitis adjunxerunt. Nec mirum Ægyptios suos exire cum Hebræis permisisse. Nam tot plagis, & ultima omnium gravissima, contusi, vel non curabant, vel non advertebant eorum egressum. *Jun. Perer.* Utcunque autem magna festinatio egredientium fuerit, dicit tamen *Moses* eos מִשְׁפַּחֵי עִרְבָּי. Quod *Theodotion* vertit πεμπτακισμοί. *Aquila* κεντακισμοί. Verus sensus est, egressos composito ad pompam, velut nuptialem, agmine, בֵּיר רַמֶּסֶס, manu sublata, non ut fugitivos: sed animo cello, alacri, & triumphali; quasi hostibus insultantes. *Full.* lib. v, cap. 11. Idque sic factum. *Moses* jam ante præmonuerat populum, ut essent parati ad ἀνάστασιν. Igitur ex toto Ægypto, sub diem xiv. congregati sunt apud urbem Rameffes; ibique eis φεγγεῖαι distributi sunt. Noctu missi à Rege nuncii, ut egrederentur. Signo dato, sub auroram, ordinata acie, omnes profecti sunt. In Rameffes ergo omnes Hebræi xv. die pervenerunt, ilique aliquot horas substiterunt. Unde primam stationem *Hieronymus* ibi ponit. Eadem die in Succoth pervenerunt. *Lapide.*

⁴ *Columna.*] Nempe ut viam demonstraret.

6° tur. Sed cum ob interjectum¹ sinum Rubri maris, ² præter terram Philistin via³ duceret, ne postea Hebræis⁴ eremum aspernantibus, redeundi in Ægyptum, continentibus terris, noto itinere, facultas panderetur, nutu Dei averfi, ⁵ in Rubrum

straret. Scire licet in deserto Arabia nulla vestigia hominum apparere, unde nec via ulla. Ideo gnomone utuntur, qui per illa loca iter faciunt, perinde ut qui in mari navigant. *Drus.* Tanta autem crassitie erat & altitudine, ut interdiu & noctu per omnia castra conspici posset. Exod. 40. 38. Nec duæ diversæ columnæ erant. Sed eadem quæ per diem nubes videbatur, noctu ignem referebat. Igitur ea & contra æstum Solis & rigorem, ac tenebras noctis, utebantur. Solent enim in calidissimis illis desertis, noctes frigidiores interdum incidere. Quod etiam sub ipso aquatore fieri solet. *Horn.*

1 *Sinum rubri maris.*] Accurate, & ex veterum Geographorum sententia loquitur. Rubrum mare est quicquid Arabiam & Persiam alluit. Ejus igitur duo sinus sunt, Arabicus & Persicus: Sinum illum exiguum Asiam inter Africam Isthmus claudit. Vide *Strabonem.*

2 *Præter terram Philistin.*] 1. xx. ἀλλόφυλοι, דִּתְשׁוּבָה. Hinc Græcis παλαιστίνη. Origo gentis hujus refertur ad Casluchæos Gen. 10. 14. ad Caphthoræos Deut. 11. 1. 22. Jerem. 47. 1. 4. Amos 9. 1. 7. Caphthoræi Ægypto in Chananaeam transgressi, littoralem ejus tractum occuparunt à Chatzerima Gazam usque, expulsis & deletis Hebræis Deut. 11. 1. 23. Caphthoræi inde in Cyprum trajecerunt. Quæ Jer. 47. 1. 4. exertim vocatur כַּפְתֹּרִים & facile ex nomine apparet Cyprum ex Caphthor factum. Illi qui in Chananaea relicti sunt (unde יִרְיָשׁוּ Jeremix dicuntur) in nomen Palæstinarum coaruerunt, divisi in quinque Respublicas, Gazam, Asendod, Eskelon, Gath, Hekron. Jos. 13. 1. 3. Inter Chananaeos degentes videntur linguam Chananaeam, cum ab origine sua Ægyptia ute-

rentur, suscepisse. Quæ tamen mixta fuisse videtur. Unde Deus populo suo interdixit, ne loquerentur lingua Asdod. *Horn.*

3 *Via duceret.*] Et ea quidem proxima, Chananaeam inter & Ægyptum; decem, ut *Aben-Esra* dicit, dierum; vel, quod propius vero, trium. *Philo.* Per quam crebro magni exercitus ab Ægypti, Assyriæ, Macedonia, Christianis Saracenisque Regibus ducti sunt. *Horn.* τὴν δὲ πορείαν ἐποιήσαντες ἤλθον πάλιν ἐρημὸν εἶσαν ἐν τοῖς τότε. *Joseph.*

4 *Eremum aspernantibus.*] Moses aliam causam affert, asperrima bella, quæ cum Palæstinis, gente bellicosa & formidabili, habenda erant. Exod. 13, 17. Idem *Josephus.* Unde *Sigonius*: Sulpicius parum apte vertit, *Hebræis eremum aspernantibus.* Non enim si ad Philistin accessissent, eremum intraturi erant, sed bellum suscepturi. Quare pro *eremum*, bellum erat dicendum. Hæc ille. Sed Sulpicii mens clara. Supponit enim Deum per desertum traducere Israëlitas voluisse. Nec aliter, etiam per Isthmum migrantes, poterant. Nam ut *Strabo* docet xvi. Ἡ δὲ ἀπὸ Γάζης χῶρος λυπρὰ πάντοις καὶ ἀμυώδης ἐπὶ δὲ μᾶλλον ἐφ' ἑξῆς τοιαύτην ὑπερμεγέθη ἔχουσα τὴν Συρῶνιδος λίμην ὡς ἄλλοιον ὡς τῆ πελαγίῃ. Igitur populum existimat, toedio viæ per desertum, cum redeundi in Ægyptum continentibus terris, noto itinere, facultas esset, ceptam ἀναβάσιν facile omisurum fuisse. *Horn.*

5 *In Rubrum mare illati sunt.*] Gen. xiv. *Josephus*: σωβίμως ποιέμενοι τὴν ἀφοδὸν εἰς βεελσεθῶν(α) χωρὸν τελευτῶν ὡς Ἰσραηλῶν) τὸ ἐρυθρὸν θαλάσσης. Ethano, quæ fuit altera post Succotham statio, dextram & rubrum mare

brum mare illati sunt, castraque ibi cunctantes constituerunt. Quod ubi ¹regi ²nunciatum est, Hebræum populum ³viæ errore in objectum mare devenisse, nullum ei esse exitum obistente elemento, furens animi, quo angebatur, tot hominum millia regno suo & potestati decedere, ⁴exercitum propere educit. Jamque eminus arma signaque & ⁸protentæ patentibus late campis acies visebantur: cum Hebræis ⁵metu trepidis, & cœlum aspectantibus, ⁶Moïses à Deo monitus, percussum ⁷virga mare ⁸discidit. Ita po- ⁹pulo,

mare versus conversi, Pihachirothæ castra posuerunt, cui Sinus Arabicus, & Baalzephon imminet, prærupta arx vel facellum. Vide *Adrichonium*, *Buntingum*, & alios Chorographos Terræ Sanctæ. **יְהוָה הָיָה**. Rabbinum fabulantur Idolum fuisse à Magis Pharaonis fabricatum, vim magicam habens Israëlitas à profectioe instituta avertendi. Addit Rabbi *Salomo*, fuisse canem aneum, qui latratu prodebat fugientes Hebræos, qualem in Hispania Numantiæ fuisse testatur *Abulensis*. Fuit oppidum, ut ex *Num. 33. v. 7. 1. Chron. 4. 33.* patet. *Seld.*

¹ Regi.] Quem *Eusebius* *Cenchren*; *Manetho* *Themolin*; *Chæremon* *Amenophim*; *Lysimachus* & *Tacitus* *Bocchorin* vocant. Sed certi nihil, ob opinionum varietatem, de nomine ejus constitui potest. *Perer.*

² Nunciatum est.] Vel ab exploratoribus, vel fugitivis Ægyptiis, qui simul Ægypto egressi. *Simler.* *Josephus* aliter: *παρ' ἐκείτων ἀναπνεύσαντες ἢ χροήσαντες ἐπὶ τὸν ὄμιλον τῶν Ἰσραηλῶν*. Vult Ægyptios demum in via certiores de statu Israëlitarum factos. Quod cum *Mose* pugnaret. *Horn.*

³ Viæ errore in objectum mare.] Ita visum vulgo. Nam quis unquam ex Ægypto eavia in *Chananaam* contendit? Unde *Pharao* dixit **וַיִּכְרַח**, perplexi sunt, implicati sunt. Hinc mare importuosum. Inde præsidia Ægyptiorum, *Migdol*,

Baalzephon; undique rupes & impervia loca. *Idem.*

⁴ Exercitum propere educit.] *Ἐξαίρετα γὰρ αὐτοῖς ἀρμυῖα ἐπέβησαν ἰππεδοὶ πεντήκοντα μυρία, καὶ ὀπλιτῶν μυριάδες ἦσαν εἴκοσι.* *Joseph. 11, 6.* Sed pedites nulli interfuerunt, ut ex *Mose* patet. Meminit enim equitum tantum & curruum, ac qui de iis pugnabant. Quorum præfecti **דְּשִׁילָה לַחֲמַתְרִיָּהוּ**. Quasi *Triarios* dicas. Quia in quovis curru novem, ut *Cajetano* viderur, terni ad singula trium laterum. *Alii*: in quolibet curru tres fuisse, aurigam, & duos propugnatores.

⁵ Metu trepidis.] *Μητε φυγῆς ὀπίσθου ὀρῶντες, ὀπλιτῶν τε παρὰ τῶν ἰσραηλῶν.* A deo ut turpissimæ deditiois consilia agitent. *Joseph.*

⁶ Moïses.] Orationem ejus, qua trepidos solatus est, tumultuantes mitigavit, vide apud *Josephum*.

⁷ Virga.] *Moses: וַיִּזְרֹק בַּיָּדוֹ אֶת-הַיָּרֵךְ וַיִּכֶּה אֶת-הַיָּם*. *1xx. ἐν ἀνέμῳ νότῳ βεβίω.* Hos *Philo* sequitur. Sed *Moses* aperte **וַיִּזְרֹק**. Quod ventum Orientalem notat. Et ita *Chaldaus*. sed non hæc Orientalis venti vis fuit, ut divideret aquas. Fundum divisarum aquarum exsiccavit. Flavit autem hic ventus usque ad ingressum Hebræorum, qui factus est post mediam noctem. *Interpret.*

⁸ Discidit.] *Origines*: Propria unicuique in mari aperta est via. Sic & Hebræi tradunt, mare divisum esse in *xii.* partes,

pulo, ¹ cedentibus in latera aquis, velut in continenti, ² iter
 10 pervium fuit. Nec cunctatus Rex Ægyptius, cedentes
 insequi, mare qua patebat ingressus: mox coëuntibus aquis,
 11 ³ cum omni exercitu deletus est. Tunc Moïses incolumi-

tate

partes, ita ut pari gressu per illud incederent xii. tribus. Ex Psal. 136. *Ψλ. 13.* Sed probabilius omnes tribus una via transgressas mare, *Tostatus. Cajetan. Lyræ. Perer.*

1 *Cedentibus in latera aquis.*] Gentiles hunc transgressum miraculosum omnibus modis obscurare conati sunt. Ideoque cum reciprocationi maris adscriperunt Memphitæ, apud *Euf. ix. ωεπ.* Ipse insuper Josephus dubitat, an divisio hæc naturalis fuerit, an vero miraculosa. Nam *ε. Alexandri Magni ductu,* inquit, *mare Pamphiliū cecidit, cum Deus eius opera ad destruendum Persarum Imperium, uti decrevisset.* Sed hæc frustra opponuntur incomparabili huic miraculo. Siquidem fabulosum illud est quod de Alex. M. dicunt. Qui, ut Strabo xiv. testatur, maris Pamphylia littora, observato aestu, temerario quidem, sed felici ausu, immissis umbilico tenus militibus, oblique legit & superavit. Idem xvi. prodit inter Tyrum & Ptolemaidem, & apud Casium tales aquarum motus accidere. Curtius v. paucis: *Mari novum iter in Pamphylia aperuerat.* Tale nimirum, quale Strabo prodidit. Adulatores fuerunt, quicumque de Alex. M. tale quid tradidere. Facile illi fuit aestum & littora observare. Nihil tale in Rubro mari esse potuit. *Horn.*

2 *Iter pervium fuit.*] Assentior Signio legenti, *sed ingressos.* Druf. *Μαύσης ωεπ. ε. εβέβαιεν αὐτῆ.* Joseph. Judæi tradunt tribum Juda, cæteris trepidantibus, ejusque ducem Aminadab, primum ingressum esse mare: ideoque tribum Juda deinceps primatum cum regno obtinuisse. Et huc alludi *Cant. vi. 11. Hof. xi, 12.* Ubi tamen Hieron. hanc traditionem fabulam vocat. Cæterum fundus maris rubri herbidus est, *εἰς αὐτῆς laurique ferax.* Plin. xiii, 25. Pu-

tantque Deum miraculo effecisse, ut idem alveus subito germinaret & vernaret instar amœnissimi campi. *Sanchez. A Lapide.* Transgressi sunt per medium mare, & in adversum littus Arabicum evaserunt. Psal. 135. *Ψλ. 13.* Joseph. Non vero in idem Ægypti littus, semicirculo in mari facto, ut Hebræi, Tostatus, Burgensis, Grotius, volunt, eo imprimis argumento, quod impossibile fuerit tantam multitudinem, spacio quatuor horarum, mare pertransire. Et certum est tot millia hominum & animalium, tam brevi tempore, sine miraculo, transire non potuisse. *A Lapide.* Transitum hunc non ignoravere Ethnici. Herodotus i. *Phœnices, ut ipsi commemorant, quondam mare Rubrum accolebant. Illinc transgressi maritima Syriæ incolunt.* Dionys. Alex.

— Phœnicum nomine dicti

Gentis Erythrææ soboles. —

Festus Avienus:

— *sulfo quicquid pulsatur ab aestu*

Phœnicum regio est. Hi rubro à gurgite quondam

Mutavere domos. —

Ægyptiorum fabulas de hoc exitu, vide apud Joseph. contra Appion. Manethon aliud, aliud Lyfimachus tradit. Et hic author fabulæ de lepra. Quem Tacitus & Justinus amplexi sunt.

3 *Cum omni exercitu deletus est.*] Justinus xxxvi. *Ægyptii domum redire tempestatibus compulsi sunt.* Orosius lib. i. cap. 12. *Extant etiam nunc certissima horum monumenta gestorum. Nam tractus curvum atque rotarum orbitæ, non solum in littore, sed etiam in profundo, quousque visus admittitur, pervidentur.* Drusius. Josephus: *δὲ μὲν ἔτι τε ἀπὸ ἑσθλῆς καὶ τῆς αἰωνίας, καὶ βροχῆς καὶ ἀλλοτρῆς ἀεθροῦ καὶ πτομῶν ἀσραπῆς, καὶ κεραυνῶν, &c.* Perit ipse Pharaon sed ultimus, ut spectato

tate suorum, ¹ exitio hostium, ² virtuteque exultans, cum Domino cecinit, ³ idemque omnis turba virilis ac muliebris sexus fecit.

XXVII. Sed ⁴ ingressus ⁵ eremum, ⁶ cum jam per triduum

Etato prius suorum interitu, gravius cruciaretur. *Rabbin. Abulens.* Ab hac mirabili clade mare Erythræum Arabibus dicitur بحر قلزم ab oppido قلزم quod est Latit. gr. xxviii. min. xxx. in littore Ægypti opposito Elanæ, seu promontorio Pharan. Locus inde dictus, quod prope submersus credatur Pharao. قلزم enim est deglutire, absorbere. Unde Turcis mare Rubrum dicitur قرعون عربي Pharaonis mare. Hodiè pro Colzuma est سويس Sues. Golius.

1 *Exitio hostium.*] Et tales semper manserunt. Φάρον) μεγάλιστε ως η-μεις, δυσμενως διατεδεντες, κρινη με απαντες Αιγυπιοι, Φοινικων δε Τυριοι. Et tamen miraculi instar, per tot secula nullum ex Ægypti Regibus bellum Israëlitis intulisse, cum à Palæstinis, Arabibus, Sytis, Assyriis, perpetuo vexarentur. *Horn.*

2 *Virtuteque.*] Quod scriptum est Mosen exultasse incolumitate suorum, exitio hostium & virtute, prope ridiculum est. Nam si virtutem referas ad Hebræos, absurdum est, cum nihil fortitudinis adhibuerint: si ad hostes, multo magis, cum omnes veluti pecora submersi sint. Quare puto desiderari vocem Dei, ut sit virtuteque Dei. Nam in toto Cantico nihil aliud celebratur, quam virtus & fortitudo Dei. *Signon.* Quid si emendes. exitio hostium interituque exultans. *Josephus:* Μωυσης ωδω εις τ' θεον ερωμειον τε εξωμετερον τινω σωπιθεσιν.

3 *Idemque omnis turba.*] Recte Sulpicius modum exprimit, quo hunc Pæana Israëlita decantarunt. Is talis fuit.

Populus in viros ac foeminas bipartito divisus. Unius agminis Moles, alterius Mirjam dux. Præcinentem Mosen viri, Mirjam foemina sequebantur. Nec opus, idem ab utrisque verbatim carmen repeti: sed eandem victoriam omnes celebrabant. Ita *Calvin. Simler.* & alii Interpr. Neque opus miraculum aliquod fingere, ut author libri *de Mirabil. Sacrae Script.* apud Augustinum facit.

4 *Ingressus.*] *Ingressos non ingressus,* legendum. *Signon.*

5 *Eremum.*] Arabes desertum illud appellant דבר התעור, *desertum observationis;* existimantes Israëlitas ibi oberasse & viam ignorasse. *Maimon. 111.* More Neb. 1. Cæterum, si Hebræi medium mare, à littore Ægypti ad littus oppositum Arabiæ transgressi; qui factum ut iterum in deserto Ethan, ex quo mare ingressi, appellerent? Num desertum illud ab uno in alterum littus extensum? Non videtur. Sed sic se res habet. Israëlita non recta ab Occidente Orientem versus mare transgressi sunt; uti vulgo in mappis depinguntur: sed itinere in Septentrionem paululum flexo. Ita ut desertum Etham, quod juxta littus se extendebat, etiam trans mare Erythræum attingerent. Desertum illud fuit Ethan & Sur, ερημη ως προφω απο, απωλυσσε τε κη υδω εις το εγαρον. *Josephus.* Apud quem plura videre potes, quam miser & desolatus ille tractus fuerit.

6 *Cum jam per triduum iter agerent.*] In deserto Ethan. Res ita se habet. Submerso exercitu Pharaonis Hebræi spolia & arma ad littus ejecta, sublegerunt, quibus postea in bello Amalekítico usi. Vix autem avelli inde potuerunt, ut ex Hebræo דבר יקר patet. *Simler.*

duum iter agerent, aquæ penuria urgebat, repertaque¹ ob
 2 amaritudinem usui non erat. Ac tum primum impotentis
 3 populi contumacia apparuit. Jamque in Moïsen ferebatur,
 1 cum edoctus à Deo, 2 lignum aquis intulit, 3 cujus hæc vis
 fuit, ut dulcem saporem fluentis redderet. Exin promo-
 tum agmen, 4 apud Elim, 5 duodecim fontibus aquarum
 & septuaginta 6 arborum palmarum repertis, confedit.
 4⁷ Rursum populus famem conquerens, 8 Moïsen increpa-
 bat, Ægypti servitium, cum saturitate ventris, desiderans.
 5 Tum 9 grex coturnicum * superne missus, castra opplevit,
 Postero

1 *Ob amaritudinem.*] Unde locus
 מרר dictus. Qui videtur is esse, quem
 Plin. vi, 29. fontes amaras appellat.

2 *Lignum aquis intulit.*] Josephus au-
 tor, fuisse frustum ligni casu ibi reper-
 tum, quod medium per ejus longitudi-
 nem scissum in aquam immisit Moïses,
 qui etiam jussit robustissimum quem-
 que certatim puteum exhaurire, dicens,
 majore parte evacuata, reliquum pota-
 bile fore. Orig. Juda. lib. 3. cap. 1. In Hi-
 storia Ecclesiastica relatum, de senten-
 tia quorundam Ebræorum, lignum hoc
 fuisse gustu amarissimum. Autor libri
 qui Mechiltha vocatur fol. 18. col. 2.
 R. Josue dicit esse lignum salicis: R. Elie-
 zer Modeita lignum oleæ, quo nihil ama-
 rius: R. Josua filius Corcha lignum Har-
 diphne sive Hardiphne. Ionathan arborem
 amaram Ardiphnet. A quo non dissentit
 Ierosolymitanus. His adde quod in
 Medras Mechilta loco superius allega-
 to, col. 3. R. Nathan dicit esse lignum ce-
 dri. Sunt qui dicant esse radicem ficus, &
 radicem malogranati. Drusius. Iosephus
 male dicit, arripuisse Moïsen frustum li-
 gni forte ibi jacens. Nam ut recte au-
 thor, à Deo edoctus fuit.

3 *Cujus hæc vis fuit.*] Idem Glosa or-
 dinaria, ex Augustino. Vide Vallesium,
 cap. xv. Phil. Sacræ.

4 *Apud Elim.*] Situs locus in Arabia
 Petræa.

5 *Duodecim fontibus.*] Ex quibus rivus
 ille qui urbem Petram irrigat, oritur.

Herodoto à frigore Κόεις appellatur.
 Hoc enim Hebræis קיפ est.

6 *Arborum palmarum.*] Φοινικῶν ὄ-
 λῶν. Joseph. Hæc arbores, inquit Sulpicius
 in dialogis, tantum in eremo, licet raro
 habentur. Strabo lib. xvi. Posidio conti-
 num esse palmetum quoddam aquis abun-
 dans, & in magno honore haberi, propter
 ea quod circumstans regio æstiosa sit &
 arida & umbrarum expertis. Ibi, ut ait
 Artemidorus, mirum in modum sunt fe-
 races palmæ. Druf.

7 *Rursum populus famem conquerens.*] Exod. xvi. Hoc accidit non in Elim,
 sed cum inde profecti, venissent in de-
 sertum Sin, positum inter Elim & Si-
 nai. Eo pervenerunt decimoquinto die
 mensis secundi, ex quo Ægyptum reli-
 querant. Porro noster videtur Iosephum
 secutus, qui eodem modo hanc histo-
 riam narrat. Druf. Factum hoc cum jam
 farina quam ex Ægypto attulerant, de-
 ficeret. Ille enim xxx. dies duravit.
 Joseph.

8 *Moïsen.*] Qui jam summus simul
 Propheta, Sacerdos & Princeps populi
 Israëliti. Levit. 8. Deut. 18. Philo-
 de vita Moïsis. Seld.

9 *Grex coturnicum.*] Πλήθος ὀρνέων.
 Iosephus. Hoc est, magna vis aut mul-
 titudo coturnicum. Locus est lib. 3.
 cap. 1. Nec ita multo post magna vis cotur-
 nicum, quod genus præ ceteris Arabicis
 sinus alit, superato interjacente mari longo
 volatu fessarum, qui alioquin etiam non
 est

Postero autem die animadvertunt, qui ¹ extra castra pro-
 cesserant, ² parvis quibusdam filiquis oppletum solum:
³ quarum species in modum coriandri seminis, ⁴ glaciali al-
 bedine erat, ut crebro hybernis mensibus, superductis
⁵ pruinis tegi terram videmus. Tum per Moisen populus ⁷
 admonetur, ⁶ panem hunc eis ⁷ munere missum Dei: unumquen-
 que

est sublimis, in Ebraeos deservit. Dio-
 dorus lib. 1. de incolis Rhinocorura:
 Ταύτη δὲ ὡς φησὶ τὸ αἰγυπιακὸν ἐπὶ πόλ-
 λας καδίαις ἰσταντες, τὰς θήρας τὸ ὀρτύ-
 ρων ἐποιεῖντο (φέρων) γὰρ εἶποι κατ'
 ἀγέλας μείζους ἐν τῷ πελάγῳ εἰς
 θηροδολίαις ἡθροῖζον πολλὰ ἰκνεῖν
 εἰς Ἀφροδίτῳ ἑωσὶς. Plinius lib. x.
 cap. 23. Aura vebī volunt (coturnices
 migrantes) propter pondus corporum vi-
 resque parvas. Aquilone ergo maxime vo-
 lant, ortygoetra duce. Vide Aristote-
 lem in historia animalium lib. viii.
 cap. 12. Drusus. R. Salomo & Kimchi
 contenti sunt dicere avem pinguem. At
 Jonathan phasianos interpretatur. Ta-
 les autem aves quales hic describuntur
 nullas visi ad Arabicum sinum notat
 Iosephus in signum miraculi. Grot.

* *Superne missus.*] Agente illas ven-
 to. Psal. 77. ψλ. 26, 27, 28. Nectamen
 absque magno miraculo id factum.
 Simler.

1 *Extra castra.*] Non ergo in castra
 decidit. Rationes reddere conantur To-
 status & Rupertus. Sed Num. xi. ψλ. 9.
 dicitur cecidisse מַן מִן הַשָּׁמַיִם. Nec col-
 ligi extra castra ingenti ambitu diffusa
 potuisset ante calorem solis ingrave-
 scentem. Villet.

2 *Parvis quibusdam filiquis.*] Manna
 tegebatur duplici rore, ut communiter
 tenent Ebraei. Hunc rorem filiquas ap-
 pellat. Nam filiqua folliculus est seu in-
 tegumentum, quo vestiuntur legumina.
 λόβος, καρπὸς, θήκη, id est, theca.
 Drus. Ioseph. μέλιτι γὰρ ἢ τῷ γλυ-
 κυτῆρι καὶ τῷ ἕδαλι ἐμπερές. ὄμβριον
 δὲ τῆς τῶν ὕδατων βδέλλα.

3 *Quarum species in modum coriandri*

seminis.] Semen coriandri nigrum est.
 Non ergo colore referebat hoc semen.
 sed figura (nam figuram habebat rotun-
 dam) item quantitate, ut dictum est.
 Sapor autem erat, qualis placentarum
 ex melle, sive crustuli melliti. R. Sa-
 lomo: Semen coriandri rotundum est, non
 album. Man autem erat album: neque assi-
 milatur semini coriandri, nisi quatenus ro-
 tundum est. Nicolaus de Lyra: Quale
 semen coriandri, quantum ad quantitatem
 & figuram, non quantum ad colorem: unde
 subditur album (Exod. 16. ψλ. 31.) semen
 autem coriandri nigrum est. Aliter alii,
 & in his R. Levi. ὡς σπέρμα κηραίν-
 ορος. Unde suspicor Sulpicium in ea opi-
 nione fuisse ut existimarit hoc semen
 album fuisse. Drusus. ὄμβριον τὸ μέ-
 γεθος τῶν κηραίνορος σπέρματι. Io-
 seph.

4 *Glaciali albedine erat.*] Λόβον
 ὡσεὶ πηγῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ex xvi. ψλ.
 14. pro quo in Scholio πάχνη, pruina.
 Drus.

5 *Pruinis.*] Ros erat manna. Nyssen.
 Philo. Ioseph. Alii putant rorem simul
 descendisse cum manna, cui velut the-
 ca, inclusum erat. Itaque evanescente
 ad radios solis rore, manna remanebat.
 Chaldaeus. Lyra. Cajetan. Vat. abl.

6 *Panem hunc.*] Vocatur panis, quia
 in refectione locum panis supplebat.
 Estius.

7 *Munere missum Dei.*] Ioseph.
 Εἶπε δὲ καὶ ἐν ὑμῶν, πᾶς σπέρμα ὁ τῶ-
 πος. Arabes quoque Manna habent.
 Colligitur etiam in monte Libano. Ga-
 len. 111. de Alimentis: & Calabria.
 Mathiolus in Dioscor. Sed longe diver-
 sum ab ordinario & naturali hoc cœle-
 ste

que in id paratis vasculis, ¹ tantum usurpare debere, quantum in diem unum, ² pro numero, singulis satis esset: ³ sexto tamen die, ⁸ quia ⁴ sabbatho colligi non liceret, duplum præsumerent. Verum populus, ut semper parum dicto audiens, more humani ingenii, non refrenavit cupiditatem, ex reconditis in posterum quoque diem consulens. Sed reposita, foetore diro ⁵ in vermes effervescebant, cum die sexto in sabbatum reservata ¹⁰ integra permanerent. Hoc Hebræi ⁶ per XL. annos cibo sunt usi: cujus sapor melli proximus, ⁷ nomen Manna ¹¹ traditur. In testimonium autem divini muneris, reservasse Moyses ⁸ gomor plenum * in vase aureo dicitur.

XXVIII. In-

ste fuit. Hoc singulis diebus, si Sabbathum excipias, pluit. Alterum nonnisi verno tempore nascitur. Plures differentias vide apud *Villetum* & alios. Quoad substantiam videtur fuisse ejusdem speciei, sed accidentibus longe præcallebat. *Valsius*, *Lemnius*, *Conimbric*. Vide *Tirinum*.

¹ *Tantum usurpare debere.*] Ex æquo avaronis mensuram colligebant, nec licebat plus colligere. Hoc eo factum ne infirmioribus deesset, dum robustiores per avaritiam plus satis colligunt. *Josephus*.

² *Pro numero.*] Gomor in sing. capita.

³ *Sexto tamen die.*] Pridie Sabbathi. Atque hinc proverbium: Qui colligit vespera Sabbathi, vescetur in Sabbatho. Vide *Prov. Drusii*.

⁴ *Sabbatho.*] Quod hoc demum tempore institutum fuisse plurimi veterum & recentium tradunt. Vide *Gomarum* de Origine Sabbathi, *Rivetum* & alios. De origine hujus diei mira finxerunt Ægyptii, eosque secuti Græci. Vide *Joseph.* contra *Appion. Justin. xxxvi.* Septimum diem more gentis Sabbathum appellatum, in omne ævum jejunio sacravit; quoniam illa dies famem illis erroremque finierat.

⁵ *In vermes effervescebant.*] Quod miraculo non caruit. Neque enim erat manna natura, ut servari non posset ultra unum diem. Nam quod colligebant feria sexta, erat illis usui Sabbatho. Me-

noch. Ὅνῃσις ἐδέμια λὺ διεφθαρ-
μῶν ὑπὸ τε σαλήκων καὶ πικρίας.
ἔτι δέιον λὺ τὸ βρώμα καὶ τὸ ὄψοδος.
Joseph.

⁶ *Per XL. annos.*] *Exod. 16. vs. 35.* Deficiebat primum cum Jordanem transissent, post celebratum Pascha in Galgalis. Tunc enim coeperunt vesci frugibus terræ Chanaan, *Jos. 5. 12.* Hujus cibi ea natura erat, ut qui eum haberet, alium non desideraret, inquit *Josephus. Drus.* Ne miracula illa eludi possent, sigillatim profectioes expositæ, ut alii ista loca videntes intelligant quanti miraculi negotium fuerit, quod per XL. integros annos homines ibi subsistere potuerint. *Rambam III. More Neb. 1.*

⁷ *Nomen manna traditur.*] Nam cum illud primum videret, dicebant Manhu. Id valet antiqua declaratione, *quid hoc est?* Sed è recentioribus alii donum sive munus interpretantur, id est, *manna*: alii deducunt à verbo *menna* præparato, quasi panem à Deo præparatum dicas. *Drus.* מן pro מן est Ægyptiacum, ut noiat *Hiskuni*. Ex eo sermone multa adhuc retinebant Hebræi. Sic & Græci interpretantur, & *Onkelos* & *Jonathan*. *Josephus* itidem, addens κατὰ τὴν ἡμετέραν διάλεκτον. *Crotius.*

⁸ *Gomor plenum.*] Gomor Ebraice גמר
genus

XXVIII. ¹ Inde progressus populus, cum ² aquæ penuria tentaretur, ³ ægre ab exitio ducis temperabat. Tum ² Moyses, mandante Domino, apud locum ⁴ cui Oreb nomen est, ⁵ virga petram pecutiens, large ⁶ aquæ copiam fecit. Sed ⁷ ubi Raphidin perventum, ⁸ Amalechitæ populum ³ incur-

genus mensuræ decimam partem Ephæ capiens, quod & *Issaron* dicitur: unde *ἀισαράων* Josephi, pro quo Rufinus assarium edidit. Glossarium Philonis, *Gomor mensura est Atticorum chœnicum trium*. Hieronymus, *Gomor tres chœnicas Atticas continet*: Josephus autor *τρεῖς ἡμιχοτύλας* tres semicotylas continere. *Drus.* Hebræi hujus mensuræ rationem eam putant, ut ova *xxi* continere possent. *Galesin.* Manna hoc fuit asservatum, non in arca ubi tantum duæ tabulæ legis. *1. Reg. 8. v. 11.* sed in limine Sanctuarii. *Jun.* Vel potius in ipso sanctuario. *Heb. 9. v. 4.* ubi & virga Aaronis. *Simler.*

* *In vase aureo.* *Σπέρμιον χρυσοῦν* appellant Græci *xxx.* quos hic noster secutus est, ad stipulante Apostolo in Epistola ad Ebræos. Errant ergo qui vas testaceum aut fictile fuisse putant, inter quos R. Salomo & Jonathan, is cujus extat in Mosen portentosa paraphrasis. Aben Ezra fictile vel æreum fuisse scribit, ut alii vitreum. *Drus. Galesin.*

¹ *Inde progressus populus.* *Exod. 17.* Ex deserto Sin in Raphidim venerunt, locum *πανόπισι ἀνυδροῦν*. *Josephus.* Raphidim *x* mansio fuit, juxta montem Sinai. Dicta etiam fuit Massa, id est, tentatio, ob tumultum populi. Intercesserunt inter eam & Sin duæ aliæ, Daphæa & Alus.

² *Aquæ penuria.* Rabbini putant Manna in cibum ac potum suffecisse, adeoque sitim affectatam & petulantem fuisse. Sed errant. Quidam arbitrantur multos aquam secum Elimis deportasse. Sed & hi absque fundamento hoc asserunt. De siti in desertis vide *Gen. 21. Leonem Africanum 1, 27.*

³ *Ægre ab exitio ducis.* *Mosis.* Qui

in hoc tumultu lapidationis periculum incurrit. Josephus historiam hanc ad desertum Sin refert. Sulpicius intermedio itinere, inter Sin & Raphidim accidisse vult. Male uterque, cum verba Mosis clara sint, in Raphidim factum.

⁴ *Cui Oreb nomen est.* Scribendum Horeb vel Choreb. Græcis *χόρηβ*. *Drus.* Horeb est Sinai. Erat ergo petra in deserto Sinai, vicinior tamen Raphidim, quam monti Sinai. *Mench.* Totus ille montosus tractus dicebatur Horeb: ubi & Sinai. *Jun.* Occidentior pars erat Horeb, Orientalis Sinai. *Simler.*

⁵ *Virga petram pecutiens.* Hæc non est eadem historia cum illa quæ describitur *Numer. 20.* ut *Procopius* vult; sed diversa, & loco, & tempore, & aliis circumstantiis. *Osiander.*

⁶ *Aquæ copiam fecit.* Gentiles finxerunt, asini ductu repertam aquam. Et hinc fabula illa fluxit Judæos asinum coluisse. *Tacitus 5. Hist. Τιμῶσι τὸ ὄρον ἀναφαίναντες πηγὴν αὐτοῖς ὑδάτων.* *Plut. 4. συμπ.* Hæc aquæ scaturigō non unius diei beneficium fuit, sed ea in desertis illis postea quoque usi sunt. *Beza.* Hodieque perdurat. *Cosmographi. Abulens.*

⁷ *Ubi Raphidin perventum.* Imo antea, cum aquam ex petra excuterat Moyses, in Raphidim erant. Vide *Sigonium.* Eusebius de locis, *Raphidim locus in deserto juxta montem Horeb.* Forte petra Horeb hinc nomen habuit, ut petra intelligatur quæ in monte Horeb. *Drusius.*

⁸ *Amalechitæ.* Dicti ab Amalek filio Eliphaz, nepote Esau. *Genes. 36. v. 12.* Ergo origine Idumæi fuerunt, non Ismaelitæ & Saraceni, ut Glossa ordinaria vult. Degebant autem non in

f Idumæa,

4¹ incurfionibus² vaftabant. 3³ Moifes, fuis⁴ in prælium edu-
ctis, 5⁵ cum Jefum bellantibus præfeciffet, affumpto Aaron
& 6⁶ Ur, fpectator pugnae futurus, fimul precandi Dominum
7⁷ gratia, 8⁸ montem confcendit. Sed cum dubio eventu acies
concurriffent, 9⁹ Moifi precibus victor Jefus, 10¹⁰ hoftes in
noctem cecidit.

XXIX. 10¹⁰ Per idem tempus, * Jethro Moifi focer, cum
filia

Idumæa, fed alia Arabia parte. *Toflat.*
In deferto, trans Petram urbem, eun-
tibus Ailan. *Hieron.* in Locis Hebr.
τὴν ἑβραϊκὴν καὶ τὴν Πέτραν καλοῦ-
σιν, καὶ μὴ τὰς. *Joseph.* 3. 2.

1¹ *Incurfionibus.*] Vide Deut. cap. 15.
ἄρ. 18.

2² *Vaftabant.*] *Sigon.* vexabant. Idem
Drufio placet. Incitaffe autem miffis le-
gatis, vicinas quoque gentes ad bellum,
Josephus tradit.

3³ *Moifes fuis.*] Quam fubmiffit Magnus
Voffius explicationem nominis Moifes
heic inferere vifum. Ita ille: Moifes,
nempe quia ex aquis extractus: ἀττῶν,
trahere, extrahere. Quod in Scripturis
liquet. Clemens tamen Alexandrinus
in primo *Στοργματι.* ait Μωϋϋς effe
ex eo quod ὕδωρ καὶ ὄνομαζέσθην Αἰ-
γύπτιοι. De quo & illuftris locus eff
apud Hipparchum *περὶ τῆς ἀλάς. ζω-
δίων,* ubi differens, cur figno, quod
proximum eff ab Ariete, Tauro fit
nomen datum, de Nilo addit ifta:
Πρὸς τὴν ἑβραϊκὴν φωνὴν τὸ ὕδωρ
μῶς οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς δηλοῦνται ἐν ἑβραϊ-
κῶν, ἐκάλεισαν. Μῶς γὰρ παρ' αὐτοῖς
τὸ ὕδωρ σημαίνει. Sane hodieque nobis
Mofa fluvii nomen: non quidem ab Æ-
gyptiis, fed, ut puto, ab communi ori-
gine linguæ deperdita.

4⁴ *In prælium.*] Arma Ifraelitæ nulla
ex Ægypto attulerunt, fed iis fubmerfo
Pharaonis exercitu, cum ad littus eji-
cerentur, potiti funt. *Josephus* lib. 2.
cap. 7.

5⁵ *Cum Jefum bellantibus præfeciffet.*] *Jefum*
vocat poft Græcos interpretes,
qui ab Ebræis *Jofua* dicitur. Sic *Jo-*

fua filius *Jofedec* ab iifdem Græcis *Jefus*
nuncupatur. Unde *perficuum,* *Jefus*
& *Jofua* unum idemque nomen
effe. *Drufius.* Vide *Joseph.* 3. 2. Fuit vir
ἀνδρείος τε, καὶ νοῦς τε ἰκανώτερος.

6⁶ *Ur.*] Τῆς ἀδελφῆς Μαρίας
ἀνῆρ. *Joseph.* *Procop.* Sed Scriptura ma-
gis innuit *Mariam* virginem fuiff quam
nuptam. *A Lapide.*

7⁷ *Montem confcendit.*] Collis erat non
mons quem Moifes *עבר* dicit, Græci
autem *βενὸν* reddunt. *Druf.*

8⁸ *Moifi precibus.*] Pro *Moysis.* Sic *Ac-*
chilli pro *Achillis.* Et *Themiftocli,* *Ari-*
ftoteli, *Ariobarzani,* apud *Ciceronem* &
alios funt. *Victorius.*

9⁹ *Hoftes in noctem occidit.*] Fabulantur
Judæi, *Amalekitas* incantationibus fuis
voluiffe volare, & irruere in castra *He-*
bræorum; fed profratos à *Jofua* osten-
fo nomine tetragrammato. *Jof.* tradit
plane incrementam *Hebræis* fuiffe hanc
victoriam, nemine ex ipsis defiderato.
Idem prolixius exponit quam eximia il-
la victoria fuerit.

10¹⁰ *Per idem tempus.*] *Ex.* 18. Incertum
quando *Jethro* venerit ad *Mofem.* Qui-
dam ante datam legem, alii poft veniffe
tradunt. Priorem fententiam tuetur ex
Ebræis *R. Saadia,* ex noftris *Nicolaus*
de *Lyra,* ad quem te adire velim. *Cum*
enim, inquit, *mons Sinai* non longe abeffet
à terra *Madian,* ut patet ex cap. 3. *Exodi,*
non eff credibile aut verofimile, *focerum* au-
dita magnificentia generi, per annum ardiffe
venire ad ipfum. Pofteriorem defendit
Aben Ezra fcribens cum veniffe pri-
mum anno fecundo poft latam legem.
Quod probat primum ex verbis quæ ha-
bentur

filia Sepphora, quæ Moisi nupta, proficiscente in Ægyptum viro, ¹ domi resederat, liberisque ejus, ² cognitibus rebus quæ per Moysen gerebantur, ³ ad eum venit. ⁴ Hujus ⁵ consilio Moyses ⁶ ordines populi distribuit; ⁷ tribunos centurionesque & ⁸ decuriones præficiens, ⁹ necessarium disciplinæ

bentur Exod. 17. vs. 12. *Obtulit ergo Jethro sacer Moysi holocausta & huius.* Deinde quia non legimus Moysen extruxisse novum altare. Postremo quia scriptum, Exod. cap. 17. vs. 16. *nota facio præcepta Dei & leges ejus.* Drusus.

* *Jethro Moysi sacer.* Alibi est, *ex filiis Hobab socii Moysi.* Dicebatur & Jether, sive ut antiqui legebant Jothor. Inde factum Jethro, addita littera ex nomine Tetragrammato, quæ honoris ergo accessit, cum jam profelytus factus esset, ait R. Salomo: qui etiam tradit eum septem nomina habuisse, Reguel, Iether, Iethro, Hobab, Heber, Cinæus, Phutiel. *Drusus.* Verior opinio est Iethro & Hobab fuisse unum & eundem. Sed Reguel pater Iethronis fuit, avus Zipporæ. *Fun.* Illius autem sacerdotium aliqua ex parte vitiatum fuit. *Calvinus.*

1 *Domi resederat.* Imo domum remissa fuit ex itinere. Notum hoc ex historia, quam si diligentius & cum majore cura legisset Sulpicius, hæc & alia quædam paulo aliter scripsisset. *Drusus.* Epiphanius *Hæres.* 77. tradit Moysen, ex quo prophetare cœpit, uxorem non cognovisse. Neque enim aliter potuisse, Deo esse tam familiarem & conjunctum.

2 *Cognitis rebus.* Quidam arbitrantur Moysen ex deserto misisse uxorem suam Zipporam ad Jethronem. *Calvinus.* Alii misisse legatos. *Simler.* Sed probabilius communi fama per motum, præsertim cum Midian ad littus maris rubri sita esset.

3 *Ad eum venit.* Non post latam legem in Sinai, ut volunt *Tostatus, Caietanus.* Sed cum adhuc in Choreb castrametarentur, nondum in Sinai lata lege. *Villet.*

4 *Hujus consilio.* Aristocratica fuit sub Moysen, Josue, Senioribus & Judicibus. *Sigonius.* Vide *Josipbum* lib. 3. 3. Ταῦτα Πρωτοεργαὶ ἀρχόντων, Μοϋσῆος ἀσκήσιας ἀρχόντων τῶν συμβουλῶν, &c.

5 *Ordines populi distribuit.* Hi magistratus erant singularum urbium, qui minores causas populi tractabant. Suberant autem principibus tribuum, quos Græci *φυλάρχες* vocant. His omnibus præerat Rex, sive Dux, sive Judex. Vide *Carolum Sigonium* de *Repub. Ebræorum* lib. 7. cap. 1. & deinceps. Cæterum in castris Israëlitarum, cum hi ordines distribuerebantur, tribuni erant 600. centuriones 6000. semicenturiones 12000. decani sive decuriones 60000. R. Salomo. *Drus.* In horum locum successere iudices urbani. Synedrium autem in ipsius Moysis locum. Num. 11. vers. 14, 15, 16. *Grot.*

6 *Tribunos centurionesque.* *Χιλιάρχος ἢ ἐπισηντοάρχος.* Omisit semicenturiones, quos nonnulli quinquagenarios appellant, ut Gr. *πεντησεντοάρχος.* *Drus.*

7 *Decuriones.* Hos interpretes Latinus decanos appellat, & Græcus *δεκαδάρχος.* Nomen acceperunt à numero eorum quibus præerant: præcipuus autem horum usus fuit in bello. Sed & in urbe jus reddebant, & causas leviores decidebant. *Lexic. Græco-Latin. vetus,* *δεκαρχος,* decanus. *δεκαρχὸς,* decurio. *δεκάπρωτος,* decem primus: & Latino-Græc. *decuriones,* *δεκάπρωτοι.* *Drusus.*

8 *Necessarium discipline ritum posteris tradidit.* Voluit Deus Moysen, virum atioqui sapientissimum, ab alienigena & gen-

3 næ ritum posteris tradidit. ¹ Jethro in patriam regressus.
 1 XXX. ² Exin ³ ad Sinam ⁴ montem perventum. Ibi
 2 Moïses à Domino monetur, ⁵ populus ut sanctificaretur,
 3 auditurus Dei voces: idque follicite curatum. Sed ubi
 6 Deus monti institit, validis ⁷ tubarum clangoribus aer
 quatiebatur, crassæque nubes crebris cum fulminibus advol-
 vebantur.

& gentili instrui, ut ostenderet nemi-
 nem in omnibus sapere. *A Lapide.*

1 *Iethro in patriam regressus.*] Ab eo
 veri Dei notitiam ex parte acceperunt
 Æthiopes. Nam Iethro proselytus fa-
 ctus abiit in terram suam, quod Ebrai
 putant intelligendum esse per τὸ Ἰννῆ,
 id est, ut proselytos faceret homines
 suæ gentis. *Munst.* Regressus est au-
 tem, non ante datam legem: sed substi-
 tit per aliquot menses, ut videret con-
 filiorum suorum successum. *Pellican.*
 & alii.

2 *Exin.*] Exod. 19. Joseph. 3, 4.
 Venerunt in Sina die tertio, mensis ter-
 tii, anni primi exitus ab Ægypto. Dis-
 cesserunt vero ex Sina anno secundo,
 mense secundo, die vigesimo. Num. 10.
 vers. 11. Hæserunt ergo in Sina annum
 integrum exceptis 13. diebus. Omnia
 ergo à cap. 19. Exodi usque ad cap. 10.
 Num. in Sina gesta sunt. *Hieronym.* *A*
Lapide.

3 *Ad Sinam.*] Montem Synan occu-
 pat. *Iustin.* ex Trogo de Moïse. Σινῶν
 vocat *Strabo* 16. *Appion* Moïsen, eis τὸ
 μετὰ τὸ Αἴγυπτος καὶ τὸ Ἀραβίας ὄ-
 ρος, ὃ καλεῖται Σινῶν ἀναδάνει-
 φησιν ἡμέρας τεσσαρσέξοντα κρυφθῆ-
 ναι. *Grot.*

4 *Montem.*] Culpatur hoc loco Sul-
 picius quod montem Sinam dixerit,
 cum Sina, ut ajunt, non montis nomen
 sit, sed deserti in quo mons ille fuit, qui
 propterea mons Sinai dicatur, id est,
 deserti Sinai. Quod Græce manifestius
 esset, τὸ ὄρος τῆς Σινῆ, non τὸ Σινῆ.
 Hanc sententiam tuentur Hieronymus,
 ab Oleastro, & Carolus Sigonius. Sed
 ei repugnat primum Josephus, Orig.

lib. 3. cap. 4. deinde editio Græca τὸ ὄρος,
 in qua Exod. 19. τὸ ὄρος τὸ Σινῆ legi-
 tur, & eis τῶν ἐρημῶν τῆς Σινῆ. Postre-
 mo Apostolus in Epist. ad Galat. 4. 25.
 Σινῆ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ,
 Sina mons est in Arabia. Hinc apparet
 nomen montis esse Sina, non deserti.
 Forte desertum Sinai, in quo mons ille.
 De Sina monte Sulpicius noster dial. 1.
 cap. 2. ubi sic Posthumianus ex oriente
 reversus, Rubrum mare vidi, jugum Sinae
 montis ascendi: cuius summum cacumen,
 caelo pene contiguum, nequaquam adiri po-
 test. *Druf.* *Josephus:* Σινῶν ὄρος ὑψηλό-
 τειόν τ' ἐκεῖ ὄραν καὶ ἀπὸ τῶν ὑπερῶ-
 λῶν τῆς μεσότητος, καὶ τῆς κρημῶν τὸ δότι-
 τυμῶν ἀνθρώποις, ἐμόνον ὅτι ἀναδαν-
 τὸν, ἀλλ' ἐδὲ ἀρχαίην καὶ μετὰ πάντας τὸ
 ὄψεως διώμαθρον. Castra autem nec
 ad Orientem, ut *Lyra*, nec ad Austrum,
 ut *Tostatus* vult; sed in circuitu montis
 posita. *Burgensis.*

5 *Populus ut sanctificaretur.*] Ἀγνόςον-
 τες τῶν τε ἀλλῶν ἀσυνείων, καὶ διὰ τὴν
 σωστικῆς τῆς γυναικῶν ἡμέρας τεθείς.
Joseph. Sanctificatio hæc in lotionibus
 & secubatione imprimis consistebat.
 1. Sam. 21. ψλ. 5. 1. Cor. 7. ψλ. 5. *Chæ-*
remon Stoicus de Ægyptiorum Sacerd.
 ἀπέχοντες καὶ ὀμιλίας γυναικείας.
 Vide & *Serv.* in Eclog. 111. & *Porphyr.*
 ἀπὸ ἀποχ. 11.

6 *Deus monti institit.*] Ἐν σὺλῳ νεφέ-
 λης lxx. Sic & *Chaldaeus*. Quod fal-
 sum. Nam nubes hæc alia erat à colu-
 mna nubis; major nempe & densior.
Lippomanus.

7 *Tubarum clangoribus, &c.*] Τῶν
 λοιπῶν πειντὸς ἐν αἰθέρι τῶν ἰσχυρῶν
 ἀνεμῶν

vebantur. Sed ¹ Moyses & Aaron in montis cacumine Do-
minum propter, populus circa ima montis constitit. Ita ⁵
² lex lata multiplex & copiosa, ³ Dei verbis, ⁴ & saepe repe-
tita: cuius si quis erit curiosior, fontem ipsum adeat, nos
⁵ eam breviter perstringimus. Non erunt, inquit, tibi Dei
alieni ⁶ prater me. Non facies tibi ⁷ idolum. ⁸ Non sumes nomen ⁷
Dei ⁸

ἀνεμοίτε σφοδρῶς λάσθον κινῶντες ὑπε-
ρὸν κρημνίζον, ἀστραπαὶ τε ἦσαν φο-
βερὰι τοῖς ὄρωσιν. καὶ κεραυνοί. Jo-
seph. Septem erant terribilia in Sina,
cum ibi daretur lex. Totus mons treme-
bat. Igne & fumo ardebat. Horrenda
tonitrua & fulgura. Caligo densissima.
Pluvia & procella. Sonus buccinæ. Vox
horribilis. *A Lapide.*

¹ *Moyses & Aaron in montis cacumi-
ne.*] Falsum hoc. Cum decalogus trade-
retur, Moses infra cacumen montis,
haud longe à populo erat. Exod. 24. 19.
Nec Aaron, sed solus Moses, ascendit,
in montis cacumen. Exod. 24. 14.
Ergo Moses & Aaron fere ad medium
montis, non procul à populo, consi-
stentes; unde exaudiri possent à consi-
stentibus infra. *Tostatus.*

² *Lex lata.*] Per Angelum Act. 7. 38.
cui alii minores angeli aderant. *Tostat.*
Græc. Quam opinionem Villetus refu-
tat. Fuit ipse $\Gamma\eta\eta$, Christus *μεσσιτης*,
Novi & Veteris Testamenti. Unde
 $\nu\omicron\mu\theta$ dicitur *Ἀγγελος δι' αἰγέλων*,
ἐν χειρὶ μεσσιτα. Gal. 3. 19. ubi Chry-
sostomus intelligit Christum, cui An-
geli, tanquam ministri & stipatores
aderant.

³ *Dei verbis.*] Leges suas Mosen à
Deo $\text{I}\alpha\omega$ hausisse tradit *Diod. Sicul.* 1.
Bibl. *Longinus* 1. de sublimi dicendi ge-
nere. Ridicule *Alex.* Polyhistor apud
Suidam, Mose mulierem fuisse refert, à
qua Lex Hebræorum perscripta. Græci
legislatores si cum Mose comparentur,
infimæ vetustatis sunt & heri aut nu-
diustertius nati videntur, ut *Josephus*
contra Appionem ostendit. Ante Mo-
sis tempestatem scripta jura non agno-
vit orbis. *Cunæus.*

⁴ *Sæpe repetita.*] Semel Deut. 5. 16.
paucis mutatis. Mutatio omnis in ver-
bis est, non in sensu. *Drus.*

⁵ *Eam breviter perstringimus.*] Illu-
stris hæc Decalogi Sulpicianæ divisio.
Nam & dividit quæ dividenda, & con-
jungit quæ coniungenda sunt. Sic tota
antiquitas. *Clemens II.* Constitut. 36.
& 1. 2. *Tertull.* adv. Iud. cap. 11. Con-
tra Marc. 11. 17. *Origen.* Homil. VIII.
in Exod. *Naxianzenus, Athanas.* *Ambros.*
Solutus *Augustinus* præceptum de imagi-
nibus comprehendit sub primo, *de Dīs*
alienis, levissimis ductus rationibus.

⁶ *Prater me.*] Exod. xx. Deuter. v.
 $\Pi\lambda\omega\ \epsilon\mu\theta$. Sic etiam *Oncelos.* In E-
braeo est פני ה , quod Hieron. vertit
coram me. & *Lyra* explicat, nullo unquam
loco aut tempore. Id hausit ex R. *Salomo-
ne.* *Coram me*, quamdiu ego ero, ut
coram sole, quamdiu erit sol, id est, in
æternum. *Drus.*

⁷ *Idolum.*] Εἰδῶλον , hoc est, simu-
lacrum numen aliquod repræsentans, si-
ve sculptile fuerit, sive conflatile, non
refert. Quanquam in fonte tantum scul-
ptile, id est, $\gamma\lambda\upsilon\pi\tau\epsilon\upsilon$. Id movit cre-
do *Senes*, ut latiore vocem εἰδῶλα
usurparint: quos *Sulpicius*, ut solet,
secutus est. *Drus.* Discrimen inter ima-
ginem & Idolum nullum est. Unde
vocabula εἰκῶν , εἰδῶλον , *imago*, *ido-
lum*, *simulacrum*, promiscuo signifi-
catu accipiuntur. Sic *Glossarium*: *imago*
 εἰκῶν , εἰδῶλον , & *Helychius*, εἰδῶλον ,
 ὁμοίωμα, εἰκῶν . Sic voces הַמַּוְתָבִּיטִים ,
 הַמַּוְתָבִּיטִים , הַמַּוְתָבִּיטִים . *Spanhem.*

⁸ *Non sumes nomen Dei tui.*] Non jura
bis per Deum tuum. *Aben Ezra*, *Si*
quis juraverit per caput regis, nec ratum
habuerit juramentum suum, id ei capitale
est.

⁹ Dei tui in vanum. ¹ Sabbatho nullum opus facies. ² Honorifica patrem tuum, & matrem tuam. ³ Non occides. Non mœchaberis. ¹¹ Non furtum facies. Non falsum testimonium dices adversus proximum tuum. ¹² ¹³ ¹⁴ ¹ Non concupisces quicquam proximi tui.

XXXI. His à Deo dictis, cum ⁵ tubæ circumstrepent, ⁶ lampades inardescerent, montem fumus obtegeret, populus ⁷ præ timore inhorruit, ⁸ verba Dei non sustinens: poposcitque à Moise, ut ipsi tantum loqueretur Dominus, ² atque ita audita ad populum referret. ⁹ Edicta autem Dei ad Moisen

est. Hic mos obtinet hodieque in Ægypto. Quod si dederit pondo auri, non liberatur, quia sprevit regem palam. Si sic sit regi, qui est caro & sanguis, cujus initium vanitas, finis vanitas, & regnum quoque vanitas: quid fiet Deo, qui millies millesies rege major est?

¹ Sabbatho nullum opus facies.] De hac rigida quiete Sabbathi Judaici, vide Dionem Cassium, Senecam apud Augustinum, Juvenalem, Rutilium & alios. Varia autem de origine Sabbathi comminiscuntur gentiles. Alii in honorem Saturni institutum volunt, ut Diod. Tarsensis refert; Plutarchus iv. σμπε. in honorem Bacchi qui Sabbos dictus; Appion à Sabbo, quod βεβαῖν & ἀλγ & Ægyptiis.

² Honorifica.] Anselmus Matt. xv. ad locum, Honora patrem & matrem, Honor iste non tantum in salutationibus & officiis deferendis, quantum in eleemosynis & munerum collatione sentitur. Quæ descripsit ex Commentariis Hieronymi ad eundem locum. Vide, si placet. idem Hieron. in epist. ad Gerontiam, honor vel pro eleemosyna, vel pro munere accipitur; ut est illud, presbyteri duplici honore digni habeantur: & in evangelio Dominus differit mandatum legis, honora patrem & matrem, non in verborum sono; qui inopiam parentum cassa potest adulatione frustrare, sed in victus necessariis administrandis debere intelligi. Drus. Ajunt Hebræi vel pistrino laborare debere filium ut subveniat parentibus. Grot.

³ Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies.] Secutus est ordinem quem libri antiqui præferunt & φονδός, & μοιχδός, & κλέψεις. Nam in aliis est, etiam in editione Romana, & μοιχδός, non mœchaberis: & κλέψεις non furtum facies: & φονδός, non occides. Drus.

⁴ Non concupisces.] Senes post illud, non concupisces domum ejus, addunt ex Deuteronomio, ἔτε τ' ἀγερον αὐτῆ, neque agrum ejus. Hoc primum; deinde post asinum ejus, addunt de suo, ἔτε πειντὸς πτωχῶν αὐτῆ, neque ululum pecus ejus. Drus.

⁵ Tuba circumstrepent.] Unius tantum mentio fit Exod. 20. 18. Tuba, quæ ante Decalogi promulgationem Hebræos ad Legem audiendam evocaverat, cum lex promulgaretur, siluit: ea re peracta, rursus clangere cœpit. A Lapid.

⁶ Lampades.] לפידים, id est, fulgura micantia vel coruscationes. Ex numeris interpretibus alius faces, alius fulgetra edidit. Camii λέξεις, לפיד lignum ardens: item fulgur. Quidam, lumina & ignes terribiliter ardentes. Drus.

⁷ Præ timore inhorruit.] 1xx. φοβήθητες. Hebræi quidam per aliquot passuum millia populum retro cecisse existimant. Id quod finita legis promulgatione factum. Cajetan.

⁸ Verba Dei non sustinens.] Atque hæc causa postulati, ut Moisi tantum loqueretur Dominus. Tostat.

⁹ Edicta.] Exod. 21. Judicialia, quæ Moses

Moïsen istiusmodi sunt: ¹ *Hebræus* ² *puer* ³ *pecunia emptus*: ⁴ *sex annis serviet*, ⁵ *posthac liber erit*: Sponte autem permanenti in servitute, ⁶ *auris forabitur*. ⁷ *Qui hominem occiderit*, * *capite pœnas* ³ *luet*.

Moses מֹשֶׁה, interpres Hieron. *judicia*, id est, *κρίματα* vocant. LXX. *δίκαια κριμάτων*, id est, *jura*. Moneo tamen hac voce reddi ab iisdem interpretibus statua, quæ ab Ebræis דָּפְנָה vocantur, & à Hieron. *ceremoniæ*. Sigonius, ritus sacros, totamque adeo ceremonialem legem. Hic agitur de iis quæ ad civilem politiam & forenses controversias pertinent. *Drus.*

1 *Hebræus*.] Testibus omnibus Rabinis, Origene, Augustino, & aliis, Ebræi fuerunt populus oriundus ex Chanaanæ. Nam Chananæi à Chaldæis dicti fuerunt Hebræi, quod trajecissent Jordanem. Et hæc causa cur Abrahamus quoque, postquam in eam regionem concessit, Hebræus vocetur. Nec putandum ab hoc Abrahami transitu primum cœpisse nominari Hebræos, ipsum Abrahamum, ejusque posteros cum ex Historia Josephi constet, nationem Hebræam jam tum notissimam fuisse Ægyptiis, quod utique fieri non potuisset, si in sola Jacobi familia fuissent Hebræi. Chananæi ergo fuerunt Hebræi, & Hebraice locuti. *Erpenius*. Contra quam sententiam disputant Fuller. & Rivetus, quos vide. Sane, quia Chananæam Ægyptii אֶרֶץ עֵבְרָא vocaverunt, quique ex ea veniebant, Hebræos, opinio Erpenii admodum probabilis est. *Horn.*

2 *Puer*.] Id est, *servus*. Ita vox עֶבֶר sumitur. Sic *Terent.* Andr. *Etiā puerum inde abiens conveni Chremis.* Cicero: *Eo die pueri tui mihi à te litteras reddiderunt.*

3 *Pecunia emptus*.] Quem quis ab alio emerit, non qui seipsum præ paupertate vendiderit. Nam talis serviebat ad Jubilæum, Levit. 25. v. 39. Quidam hunc locum accipiunt de servo qui vendebatur à iudicibus propter furtum suum, seu eo quod furtum fecerat, de quo Exod. cap. 22. v. 3. *Drus.*

4 *Sex annis serviet*.] Videlicet quot reliqui adhuc fuerint usque ad annum septimum. Nam si duo tantum supererant, tum annis duobus duntaxat serviebat. Sane in ipso anno remissionis liber erat, etiamsi anno præcedente primum emptus fuisset. *Idem.*

5 *Posthac liber erit*.] In principio anni septimi, quem Sabbatharium nonnulli vocant. *Drus.* Hoc privilegium proprium Judæis fuit, quia pater eorum Jacob sex annis pro gregibus Laban servivit, septimo liber egressus est. *Rupertus*. Potius ex Sabbathi religione mos ortus. Nam & dierum, & annorum illa periodus erat. *Villet.*

6 *Auris forabitur*.] Subula, Exod. 21. v. 6. Deut. 15. v. 17. Unde, *aves perforasti mihi*, Psal. 40. v. 7. Ebræor. 10. v. 5. Cui auris hoc modo forata erat, serviebat domino in seculum, id est, usque ad Jubilæum vel usque ad mortem heri. *Drus.* Perforatio auris magna ignominia. Hinc ad libertatis studium ingenerandum, illo ritu Deus uti præcepit. Ut si non horrerent servitutem, horrerent saltem ignominiam publicam. *Cajetan.* Significatur etiam perpetua sub domino obedientia. *Theodoret.* Tale mancipium usque ad annum Jubilæum serviebat. Et hoc per עֶבֶר denotatur. Liberari etiam talis servus poterat instrumento manumissionis, aut redemptione. Liberabatur & morte Domini, quamvis Dominus filium reliquisset. *Grot.*

7 *Qui hominem occiderit*.] Sigonius opinatur Sulpicium scripsisse, *qui pruden- dens hominem occiderit*. Nam apud antiquissimum scilicet interpretem esse, *qui percussit hominem volens occiderit*. Sed sciendum nihil tale in Ebræo haberi, ac ne quidem in textu Græco interpretum LXX. quos in hac historia præcipue sequitur Sulpicius. Sequentia tamen Sigonii

4 luet. ¹ Qui imprudens, ² rite exulerit. ³ Qui patrem matremve
5 pulsaverit, conviciumque eis dixerit, ⁴ capitali supplicio afficitur.

Si

nii opinionem firmant, & omnino tale quid intelligendum esse ipsa res clamat. *Drus.*

* *Capite pœnas luet.*] Quæ pœna statim post diluvium sancita. Vide supra. Sic apud Athenienses, Romanos, aliasque gentes homicidium capitale fuit. Ceterum lex & mos & æquitas exceptiones legi addidere; si vulneratus, aliquo tempore melius se habuerit, ut credi possit magis medicorum aut sua negligentia mortuus, quam ex vulnere; aut si in turba facta sit cædes, nec sciat certus author. In hoc enim minuitur pœna. *Grot.* Mors à Domo Judicii insigitur tantum in rebus magnis, ut puta, ob hæresin, Idololatriam, incestum, adulterium, homicidium, Sabbathi violationem. *Maimem.* III. More Neb. xli.

¹ *Qui imprudens.*] Paulus libro quinto sententiarum, titulo ad legem Corneliam de sicariis: *Distinctionem casus & voluntatis in homicidio servari rescripto Hadriani confirmatur.* Verba rescripti: *Et qui hominem occidit, absolvi solet, scilicet etsi non occidendi animo id admisit: & qui non occidit, sed voluit occidere, pro homicida damnatur, &c.* Idem ibidem: *Qui hominem occidit, aliquando absolvitur, & qui non occidit ut homicida damnatur.* Consilium enim uniuscujusque non factum puniendum est. Ideoque qui cum vellet occidere, casu aliquo perpetrare non potuit, ut homicida punitur: & is qui casu telo hominem ferierit, absolvitur. *Gregorianus:* *Ea que ex improvise casu potius quam fraude accidunt, fato plerumque non noxa imputantur.* *Drus.*

² *Rite exul erit.*] Καὶ ἔρημος. Ad urbes exilio destinatas confugiet, aut ad aram. Nam in deserto nullæ urbes erant, *Jos.* 20. 3. Proinde locus perfugii cum in deserto versarentur, erat altare, ut multi putant: aut castra Levitarum, ut *R. Salomo* arbitratur. Post constituta sunt asyla, de quibus *Num.* 35, *Deut.* 19.

Jos. 20. Ratio, ut eo confugere possent, qui procul à magistratu aberant, donec de causâ cognosceretur, ne à vindice opprimerentur. Altera, ut ibi cognita causâ usque ad mortem summi sacerdotis tuto habitarent. *Drus.*

³ *Qui patrem matremve pulsaverit, conviciumque eis dixerit.*] Dux sunt leges. Una, *Qui parentes pulsaverit*, id est, percussit, verberaverit. Altera, *Qui convicium eis dixerit.* Utriusque pœna capitalis erat, quanquam diversa. Nam percussor strangulabatur, convitiator lapidabatur. Proditum non esse fecerit percussoris, nisi quis livorem fecerit *R. Salomo.* Jam vero qui percutit parentes, post obitum eorum, liber est. Secus fit ubi quis maledixerit eis. Nam etiam qui post mortem eorum id faciebat, lapidabatur. Dicunt præterea, Filius non debet pulsare parentes improbos, licet pœnam capitale propterea non subeat. Quod si parentes eum incitaverint ad cultum deorum falsorum, tum licet maledicere eis. *Jonathan* hic habet, *occiditur suffocatione sudarii*, quæ fit per sudarium. Quod genus supplicii אוןק appellat. Fiebat autem hunc in modum. Imponunt reum fimo usque ad genua, cujus collum duæ mappæ utrinque constringebant donec animam efflaret. *Drusus.*

⁴ *Capitali supplicio.*] Hebræi quatuor habebant, suffocationem, combustionem, suspensionem & lapidationem. Levissimum fuit suffocatio, gravissimum lapidatio. Suffocatio אוןק dicitur, & fiebat per sudarium, quod utrimque trahebatur, usque dum reus animam efflaret. Combustio fiebat plumbo in os immisso, quod comburebat intestina. Forcipe aperiebant os. Dicitur אוןק. His suppliciis affecti cum sepelirentur, sepultum una fuit in suffocatione sudarium, in lapidatione lapis, in suspensione lignum crucis. *Drusus.* Atrocissimo crimini Parricidii pœnam conve-

Si quis ¹ Hebraum subreptum vendiderit, morti dabitur. Si quis ⁶
² servum proprium, servamve percusserit, exque eo ictu obierit, ⁷
 reus iudicio fiet. Si quis ³ partum non deformatum mulieri excus- ⁸
 serit, neci dabitur. Si quis servo oculum aut dentem extorserit, ⁹
⁴ servus vindicta liberabitur. Taurus si hominem occiderit, lapida- ¹⁰
 bitur. Si Dominus sciens bestiae vitium non consuluerit, & ipse la- ¹¹
 pidabitur: aut precio se redimat, in quantum accusator poposcerit.
⁵ Si servum taurus occiderit, in triginta drachmis pecunia Domino ¹²
 numerabitur. Si quis defossum lacum non cooperuerit, pecusque in ¹³
 lacum

convenientem præfinit Lex Pompeja, à Pompejo Magno promulgata, quæ extat l. 1. D. ad legem Pompejam.

1 Hebraum subreptum vendiderit.] Plagium est capitale, sive plagarius subreptum alienaverit, sive non. Mortem ubi sine additamento dicitur, intellige strangulationem: ubi additur, Sanguis ejus super ipso lapidationem. Grotius. Ulpianus lib. 8. de officio proconsulis, tit ad Legem Fabiam, *Lege Fabia tenetur qui civem Romanum, eundemque qui in Italia liberatus sit, celaverit, vinxerit, vinclumque habuerit, vendiderit, emerit, quive in eam rem socius fuerit.*

2 Servum proprium.] Jure Romano si Dominus servum dolo occiderit, punitur ut homicida servi, non liberi hominis, & ex lege Cornelia, non ex plebiscito. *Drus. Servum proprium.* Ex constitutione Divi Pii Antonini servum proprium occidens non minus puniri jubetur, quam qui alienum occidit. § 2. *Instit. d. his qui sunt sui vel al. jur.* Et in lege Cornelia non habetur differentia, cujus conditionis hominem occiderit, servum vel liberum. l. 1. §. 1. ad L. Corn. d. scar. Imo eadem constitutione Pii Antonini major quoque asperitas Dominorum coercetur; servum enim durius habitum bonis conditionibus in alium transferre cogebatur Dominus. l. 2. D. d. his qui sunt sui vel alien. jur. Christen.

3 Partum non deformatum.] Aut delenda negatio, aut alia quædam addenda, ut sit, *Si quis partum non deforma-*

tum mulieri excusserit, multabitur: (in quantum maritus poposcerit, aut iudices constituerint) *si deformatum, neci dabitur.* Nam in mente habuit locum ex editione Græca, Exod. 21. 22. *Drus.* Deformatus partus est qui nondum formam aut effigiem hominis accepit. Psalm. cxxxix. ἀνατέρας, imperfectus. Suidæ ἐξεννοισθη, μεμωρωθη. Sic & Græcorum leges, & lxx. distinguunt, inter partum deformatum & non deformatum. Contra, Veteribus Christianis, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem deliberatur, perdere, homicidium erat. Vidē Tertull. Apolog. de Virgin. velandis.

4 Servus vindicta liberabitur.] Per vindictam intelligit Virgulam, quam licitor jussu magistratus capiti servi manumittendi imponebat. Plauto dicitur *Festuca* in Milite glorioso. ἄρρηκτο Plutarcho de sera Num. vind. Nomen Vindictæ accepisse dicitur à Vindice Vitelliorum servo, qui cum nobilium adolescentum conjurationem de Tarquiniis reducendis detexisset, primus hoc modo manumissus traditur. *Livius lib. 2.* Quo pertinent versus Claudiani in IV. Consulatu Honorii.

— deductum Vindice morem

Lex celebrat, servusque iugo laxatus herili

Ducitur. Christen.

5 Si servum taurus occiderit.] Jure Romano damnum à quadrupede datum vocatur pauperies, daturque actio noxalis

14 lacum ceciderit, precium pecudis domino dabit. Si ¹ taurus alte-
 rius taurum occiderit, pecus venundabitur, preciumque Domini
 15 partientur, peremptum etiam dividunt. Quod si dominus vitium
 16 tauri sciens, non consuluerit, taurum dabit. Si quis ² vitulum
 17 subripuerit, ³ quinque restituet. Si ovem subripuerit, quadrupli
 18 pœna erit. Si viva ⁴ penes abactorem pecora reperientur, ⁵ dupla
 19 restituet. ⁶ Nocturnum furem occidi licet, ⁷ diurnum non licet.

Si

xalis contra Dominum, ut vel damni
 æstimationem præster vel animal noxæ
 dedat, id est, vivum tradat. l. I. D. si
 quadr. pauper. fec. dic.

1 Taurus alterius taurum.] Τὸν τρω-
 ἔον πλεῖστis bene interpretatur, tau-
 rum alterius. Minus bene Benzita homo
 Ebraeus, taurum sive bovem socium. Nam
 bos non habet socium, inquit, Aben-Ezra,
 nisi forte ipsum Ben-zita. Druf. Quod si
 bos ovem aut vitulum occidisset, tum
 non erat æquum bovem dividi pro ove
 aut vitulo, qui minoris est pretii quam
 bos. Unde tunc iudices multam decer-
 nebant pro damno illato. Quod autem
 de bove dicitur, idem à pari, de ariete,
 equo, & quovis animali intellige. Lyræ.
 Testat.

2 Vitulum.] ἰxx. μόχον, quæ vox
 hoc loco tantum vel bovem denotat. In
 Hebræo est מוש Vitulus autem מוש
 dicitur. Quæ confundenda non sunt.
 Drufius.

3 Quinque restituet, si ovem subripue-
 rit, quadrupli.] Ratio est, quod ut plu-
 rimum oves perpetuo sunt in agris,
 ubi res non tam bene custodiri possunt,
 sicut ea quæ habentur in medio civitatis.
 Restitutio furti bouum uno aucta est, quia
 furtum illorum est facilius. Oves ete-
 nim pascuntur gregatim, & facile à pa-
 store custodiri possunt, ac vix nisi noctu,
 furripi. Boves vero pascuntur hinc inde
 dispersi, & non tam facile custodiri
 possunt. Maimonides. Causa etiam est,
 quia majus damnum accipit qui bovem
 amittit, cessante interim agricultura.
 Vide Aben-Esram. Thomas: Jubet Deus
 ut fur quinque boves pro uno reddat,

quia bos quinque habet utilitates, ovis
 quatuor tantum. Ille immolatur, pascit,
 arat, dat lac, corium. Hæc cætera
 habet, sed non arat. Justinus. de Scy-
 this: Nullum scelus apud eos furto gra-
 vius. Quippe sine tecto munimentoque
 pecora habentibus, quid salvum, si fu-
 rari liceret?

4 Penes abactorem.] Ulpianus: Qui
 pecora de pascuis, vel ex armentis sub-
 trahit, & quodammodo deprædatur.
 Scribit Claudius: Quantitas discernit
 furem ab abigeo. Qui enim unam suam
 furripuerit, ut fur coërcebitur: qui
 gregem ut abigeus. Paulus lib. 5. sentent.
 Abactores sunt qui unum equum, duas
 equas, totidemque boves, capras de-
 cem, aut porcos quinque abegerint.

5 Dupla restituet.] Quia potest habe-
 ri præsumtio quod vellet restituere,
 cum nec occiderit illud nec vendiderit.
 Lyræ.

6 Nocturnum furem occidi licet.] Con-
 gruit lex vetus Solonis, quam Demosthe-
 nes adversus Timocratem commemo-
 rat; & inde sumta Lex XII. Tabul. & Pla-
 tonis scitum IX. de Leg. Ratio Legis:
 Quia noctu discerni nequit is qui venit,
 fur sit, an sicarius. Deinde quia adver-
 sus nocturnum furem præsumtio est de-
 fendisse se telo. Quod si testes adfue-
 rint, ex quibus constet non fuisse eum
 qui furem occidit adductum in vitæ pe-
 riculum, jam præsumtio ista cessabit,
 & is qui occidit, homicidii tenebitur.
 Vid. Grotius, II. de Jure Belli ac Pa-
 cis I.

7 Diurnum non licet.] Nisi se telo de-
 fendat. Lex XII. Tabul. tam diu quam
 noctu

Si cuius pecora alterius sata depaverint, dominus pecoris ¹ everfa 20
restituet. ² Si depositum perierit, is penes quem depositum fuit, ³ ju- 21
rabit ⁴ nihil se dolo egisse. ⁵ Fur inventus ⁶ duplum dabit. ⁷ Com- 22

menda-

noctu exegit, ut is qui furem deprehendisset, cum clamore id testificaretur, ut ex Cajo discimus, nimirum ut si fieri posset, concursus eo fieret magistratum aut vicinorum, ad auxilium & testimonium. *Grot.* Si post ortum solem deprehendebatur in furto, non licebat eum occidere. Qui occidebat, incurrebat pœnam homicidii. Fur autem hoc modo deprehensus, si habebat unde redderet, reddebat: si non habebat, vendebatur pro suo furto. Deprehenso furto penes eum bovis, asini, ovis, aut capræ viventis, duplum reddebat. *Drusius.*

¹ *Everfa restituet.*] Damnum sarciet de optima parte agri sui aut vineæ suæ. Quod hic dictum de agro & vinea, debet extendi latius, ut etiam de horto & oliveto, &c. intelligatur. Cæterum Ebraica veritas habet: *Si quis depasci fecerit agrum aut vineam, &c.* Qua lege non tenetur nisi qui pecus suam immiserit in aliena. *Drusius.*

² *Si depositum perierit.*] Depositum Græci vocant *ὑπόθηκον*, quod quis apud alium deposuit, custodiendumque commisit sive pecunia fuerit, aut vestes, aliaque supellectilia. *Drus.* Triplex circa depositum est casus & lex. Primo; si depositarius per fraudem rem depositam interverterit, reddet duplum. Secundo; si per ejus negligentiam res deposita sublata sit furto, reddit simplicem, rem ipsam aut pretium ejus. Tertio; si sine ejus negligentia, censetur innocens, nihilque restituet. *Interpr.*

³ *Jurabit.*] In codicibus Ebræis nulla mentio jurisjurandi, subintelligitur tamen ex verbis illis, applicabitur ad Deos. Nam, ut ait R. Salomo, applicatio nihil aliud est quam juramentum. Cui firmando R. Abraham ita scribens, in verbis illis, applicabitur ad Deos, continetur juramentum, quod fiebat coram ju-

dicibus. Iusjurandum autem fiebat coram Dīs. hoc est, Judicibus aut Magistratu. Deos enim vocant *יְהוָה וְאֱלֹהֵי*, ut notatum à Theodoro. *lxx.* male *ἐνώπιον ἑσθ.* *Drusius.* Philo: *ὄρα ὁ μαρτυρεῖ ἑσθ. ἀεὶ πρὸς μὲν τὸ ἀμφοτέρωθεν.* Ægyptiis iusjurandum *μεγίστην πρὸς ἀνθρώποις πίστις.* *Diod. Sicul.*

⁴ *Nihil se dolo egisse.*] Nicolaus de Lyra, *Custos depositi liber erit per juramentum suum, quod non commisit fraudem in illo deposito.* Hier. ex Ebræo hoc refert: *jurabit quod non extenderit manum in rem proximi sui, ad perpetrandam fraudem.* *Drus.* *Nihil se dolo egisse.*] Congruit cum eo Ius civile, quo Depositarius dicitur tantum de dolo teneri. Sibi enim imputet, qui amico minus diligenti rem custodiendam tradidit. *S. præterea 3. Inst. d. obl. quæ re contr.* Latam tamen culpam præstat enim, si supina ejus negligentia res perierit. *l. i. c. Depositi.* Duplum vero præstare tenetur, si rem tempore incendii vel naufragii depositam inficietur, & postea convictus fuerit rem accepisse. *l. i. §. i. D. eod. tit.*

⁵ *Fur inventus.*] *Εὐὲν Ἐρεθῆ ὁ κλέψας.* Loquitur autem de jure depositi. *Drusius.*

⁶ *Duplum dabit.*] *Ἀποτίσῃ τὸ διπλὸν.* Nempe depositarius, si dolus adfuerit: depositor si inique actionem intenderit. Nam de mero casu teneri depositarium, iniquum est. *Grotius.*

⁷ *Commendatum pecus.*] Id est, depositum. Quid enim aliud est commendare, inquit Papinianus, quam deponere? *l. Lucius Titius 24. D. depositi.* Christen. Maimonides: *Qui custodit gratis, liber est ab omni damno, & si quod damnum accidat, id Domino rei adscribitur. Sed cui Dominus mercedem dat, & qui omnem ex re custodita utilitatem habet, is refundere cogitur damna quæ accidunt.*

23 mendatum pecus ¹ à bestia interceptum, non restituetur. Si quis virginem ² nondum desponsatam ³ corrupuerit, dotabit puellam,
24 & ita eam uxorem accipiet. ⁴ Si pater puellæ nuptias recusaverit,
25 ⁵ dotem ⁶ raptor dabit. Si quis ⁷ se pecudi miscuerit, morti dabitur.

Sacri-

accidunt. Cum vero uterque & dominus & mercenarius de utilitate participant, tum ex æquo etiam uterque damnatum patitur. Damnum quod accidit ex negligentia custodis, ut quod furto est ablatum vel amissum, repetitur à custode; quia ideo accidit quod non, ut decet, custodiverit. Damna vero quæ præcaveri non possunt, ut est fractum, captum, mortuum, illa Domino imputantur.

1 *A bestia interceptum.*] Non à bestia, sed ab hoste legendum. Quod Græca versio confirmat, quæ habet εἰχμάλων. Sigon. Εὐάν ἡ ἡμετέραν ἡμετέραν, ἀξὶ εὐάντων ἐπὶ τῶν ἡμετέραν ἢ ἐπὶ ἀπίστων, id est, interprete Sulpicio, si à bestia interceptum fuerit. Pro W, quod legerunt xxx. hodie legunt Y, hac sententia, adducet illud testimonium, raptum non rependet. Iurisprudentes ita de hac re censent. Quod raptum à fele, vulpe, aut mustela, redditur: secus fit, si raptum fuerit à lupo, leone, urso, serpente. Hæc R. Salomo, Quæ adduxi propter Sigonium, qui legendum hic opinatur ab hoste interceptum. Quæ diversa lex est, habetur autem xl. 10. Εὐάν δὲ περὶ δῶ τὰ πλησίον ἀειζύγον ἢ μάχον ἢ πρὸς ἄλλων ἢ πῦν κτῶν φυλάξαι, συνελθεῖν ἢ τελευτήσει ἢ εἰχμάλων ἡμετέραν, &c. id est, ab hostibus captum. Quod Ebræi רבשׁבא dicunt. Drus.

2 *Nondum desponsatam.*] Editio Cōloniensis, non desponsatam. Græce ἀμνήσδων. Sed in Hieron. necdum desponsatam. Nam quæ desponsata pro uxore habetur, & ita vocatur passim. Abenezra, desponsata licet non subierit jugum viri, tamen vocatur uxor. Drus.

3 *Corrupuerit.*] Vitiaverit verbis seductam. Talis הנתה dicebatur. In דמ

137, 4. Qui verbis seduxerit virginem ita ut uliro consentiat, vocatur הנתה, id est, seductor. In fonte habetur: Quilaverit virginem non desponsatam, & concubuerit cum ea. Ipsa puella hoc modo corrupta dicebatur הנתה seducta. Unde in libro citato: Quæcumque in urbe aliqua corrupta fuerit, habetur pro seducta, nisi testibus probaverit se vi oppressam fuisse. Vi oppressa vocabatur הנתה, quod per vim vitiata esset. Hanc ducere cogebatur qui vitiaverat, Deut. 22. xl. 29. Quod si parens aut ipsa in nuptias consentire nolebat, tum raptor solvebat 50. siclos argenteos, tantundem videlicet, quantum seductor. Drus.

4 *Si pater puellæ nuptias recusaverit.*] Etiam ipsa puella nuptias recusare poterat. Sed & seductor, si nolebat convenire in nuptias, non cogebatur nisi ad multam solvendam. Drus.

5 *Dotem.*] Danda puellæ vitiatæ tanta dos, quantam ipsa à patre accepisset. Ditiorebus major dos erat assignanda quam pauperibus. Lex Deut. 22. xl. 29. de alio casu loquitur, nimirum si injuria & vis illata esset puellæ. Tum enim 50. Sicli, non puellæ, sed patri pendere cogebatur stuprator atque in super vitiatam ducere, sine ulla repudii spe. Abul. Ibi ergo de stupro & vi, hic de simplici fornicatione agitur. A Lapide.

6 *Raptor.*] Corruptor, seductor. Abusus est voce Latina. Nam raptor proprie qui rapit virginem. Rapit autem qui vim adhibet. Hic à Jctis Ebræis דמא vocatur. Drus.

7 *Se pecudi miscuerit, morti dabitur.*] Etiam ipsa pecus. Rambam. Bestia, cum qua homo aliquis rem habuit, interficiebatur, ut Dominus bestię ea cura & diligentia eam custodiat, qua reliquos suos domesticos, neque facile eam ex oculis suis elabi sinat. Est autem actio illa

¹ *Sacrificans idolis, pereat. Viduam & orphanum non premendos.* ²⁶
Pauperem debitorem ² *non perurgendum.* ²⁷ *Nec usuram poscendam.* ²⁸
⁴ *Vestimentum pauperis* ⁵ *pro pignore non accipiendum.* ⁶ *Principem* ²⁹
populi

illa contra naturam, ubi foeda tantum voluptas respicitur, & detestabilis ac insatiabilis libido. Male autem *Procopius*, & *Interlinearis Glossa*, hanc legem, metaphorico sensu, de homine bruto & barbaro: mortem de aeterna morte accipiunt. Quæ cum natura & genio Legum Forensium pugnant. Caterum hoc abominabile peccatum est fructus & consequens Idololatriæ, ut *Paulus* ad *Rom. 1.* docet. Id quod in *Sodomitis* & *Chananæis* apparuit. *Lev. 17. v. 24. Simler.*

¹ *Sacrificans idolis pereat.*] *Sacrificamus* Idolis non tantum offerendo victimas, verum etiam si templa vel aras iis erigamus, & festa instituamus. *Simlerus.* Immolans, adolens, offerens, libans. Quæ omnia contineri verbo *קָרַב* sacrificio testatur ex *Salomone* *Trecense* *Nicolaus* de *Lyra*. Idem eximit ab hac pœna cum qui verit, ornat, aquam spargit, amplectitur, deosculatur. Scribit autem *Abenezra* hanc legem pertinere peculiariter ad profelytum & advenam, qui ea conditione manebat inter *Israëlitas*, ne diis, quibus consueverat; immolaret. Idem *Hiskuni* annotat. *Drus.* Nec tamen omnes *Idololatriæ* species hac pœna mortis mulctantur, sed tantum magis principales; ut qui preces suas ad *Idolum* dirigit, qui in nomine ejus prophetat, qui liberos suos traducit per ignem, augur, *Pytho*, incantator. Sic cives urbis ad *Idololatriam* impulsæ, more hæreticorum interficiuntur; non vero morte pœnæ. Unde facultates ipsorum comburendæ sunt, neque hæredibus relinquendæ, sicut reliquorum qui in domo *judicii* interficiuntur. *Maimonides.*

² *Non perurgendum.*] *Οὐκ ἔσθι αὐτὸν ἠγ. & π. εἰζων*, id est, non urgebis solutionem. ita ut nihil de jure tuo remittas. *Ambrosius* videtur legisse *ἠγ. & π. εἰζων*. Nam vertit, *Non suffocabis eum.* *Drusius.*

³ *Nec usuram poscendam.*] Hoc præceptum non creditorem tantum, sed & scribam, & fidejussores, & testes contractus obligat. *Usura* autem *גַּזְלָה* dicitur; quia ut morsus serpentis ab initio exiguo in immensum procedit. *Grot.* Et devorat totam hominis substantiam. *R. Salomo* apud *Liram*. Tales usuræ an & quatenus illicitæ, videantur *Interpretes*; & *Salmasius* de mutuo & *Usuris*. Quicquid de hac re sentire libeat, sufficere nobis debet lex à *Deo* *Hebræis* data, quæ vetat *Hebræos* *Hebræis* pecuniam dare foenori. Est enim hujus legis materia si non necessaria, certe honesta moraliter, unde & aliis maxime moralibus annumeratur *Psal. 15. Ezech. 18.* Quæ autem hujus generis sunt, *Christianos* quoque obligant. *Grotius.* *Hebræis* usura interdicta fuit, non omni, & ab omnibus, etiam gentilibus, ut *R. Salomo* existimat, sed tantum ab *Hebræis* sive fratribus suis. Licitum ergo ipsis capere usuras ab exteris; nec tamen omnibus, sed tantum *Chananæis*, qui singulariter à *Deo* devoti. Unde *Ambrosius*: *Cui jure inferuntur arma, huic legitima judicantur usuræ.* Et, ubi jus belli, ibi jus usuræ.

⁴ *Vestimentum pauperis.*] *Nocturnum*, in quo dormire solet. Ita enim capiendum locum, non veste qua per diem quis utitur, ostendit *Tostatus*. Ergo de paupere loquitur, qui non habet nisi unam vestem. *Hugo* de *S. Victor.*

⁵ *Pro pignore non accipiendum.*] Non tam vetat accipere, quam jubet reddere ante solis occasum. *Drus.*

⁶ *Principem populi.*] *Actorum 23.* *vers. 4, 5.* *Ἀρχὴν λαῶν σὺ*; sive jam sit *Rex*, sive magistratus inferior. Quælia in Oriente multa nomina sunt, quæ se latissime extendunt. Velut apud *Hebræos* *לַעֲזָרָה*, apud *Arabes* *صاحب*.

Horn.

I Non

30 populi ¹ non increpandum. ² Primogenita omnia domino offerenda.
 31 ³ Carnem à fera captam non edendam. ⁴ Coitiones in testimonium
 32 falsum, aut in quacunq[ue] malitia, non esse faciendas. ⁵ inimici
 33 pecus errans non prateribis, sed reduces. ⁶ Si animal Inimici succu-
 34 buisse oneri inveneris, erigere debebis. ⁷ Innocentem & justum non
 35 occides. Non justificabis impium pro muneribus. ⁸ Munera non ac-
 36 cipienda. ⁹ Advenam benigne habendum. Sex diebus opus facien-
 dum:

1 Non increpandum.] Οὐκ ἐρεῖς κρικῶς.
 Quod potius est, non maledices. Utrum-
 que Græci exprimunt verbo λοιδορεῖν.
 Nam & increpare significat & maledi-
 cere convitiariq[ue] & probris afficere
 aut insectari. *Drus.*

2 Primogenita omnia.] Tam hominum
 quam pecudum: quorum illa redime-
 bantur quinque siclis post trigesimalium
 diem, hæc manebant apud matrem se-
 ptem dies, die autem octavo dabantur
 Deo, hoc est sacerdoti Dei ministro.
 Nicolaus de Lyra, Primogenita hominum
 redimebantur quinque siclis argenti. Dicit
 autem hic R. Salomo quod quilibet siclus va-
 let quinque solidos; tamen non dicit cuius
 moneta, & ideo melius videtur dicendum
 quod valor determinatus est nobis incertus,
 quia sicut frequenter dictum est, moneta &
 pondera auri & argenti multum variantur
 secundum tempora & varias regiones. *Drus.*
 Ne Hebraei ex nimia saturitate in
 superbiam & apostasiam laberentur,
 præcepit Deus primitias frugum singu-
 lis annis offerrent. Primogenitum Asini
 decollari præcepit, quod hoc permoveat
 ad redimendum illud. Sicut dicitur:
 præceptum redemptionis præcedit præ-
 ceptum decollationis. *Maimon.*

3 Carnem à fera captam.] Θηριάλω-
 τὸν, à fera captam, id est, raptam. Nam
 capio interdum idem quod rapio. Codex
 Ebraeus habet, in agro raptam. Sed in On-
 celo, à fera decerptam: & in Hieron. à
 bestiiis prægustatam. Caro ista canibus pro-
 jicienda erat. *Drus.*

4 Coitiones.] Οὐ σωνησθήσῃς
 vertit, non facies coitiones: quod alii red-
 dunt non consenties; & alii, non dissones
 pactum, id est, συνήσις. Nam συνήκτι

pactum. Σωνησθήσῃς proprie, simul
 pons calculum in urnam, in eandem senten-
 tiam descendo, assentior. Ebraice est,
 non pones manum cum improbo. Id expli-
 cant, ne auxilium ei præstes, vel ne in so-
 cietatem cum eo coëas. *Drus.* Falsorum
 testium iudicium est ut fiat eis, sicut ipsi
 cogitaverunt facere aliis: si cogitaverunt
 occidere, occidantur; si percutere, per-
 cutiantur; si damnum inferre in pecunia,
 tantundem in pecunia amittant. *Ramb.*

5 Inimici pecus.] Bovem aut asinum,
 aut aliud quodvis jumentum, sive do-
 mesticum animal. *Lyra.* Et quicquid
 proximi tui. *Lippomanus.* Præcipitur er-
 go amor inimici, qualem & Christus
 exigit in Novo Testamento. De re in-
 venta Domino restituenda, vide Gro-
 tium I. I. de Jure Belli ac Pacis x.

6 Si animal inimici, &c.] Ἰπποζύγιον
 vertit animal, proprie animal sive jumen-
 tum subjuget. Sed senes peculiariter
 ad asinum restringunt hoc loco &
 Exod. 20. ἄσ. 10. item Gen. 36. ἄσ. 24.
 Sic Matth. 21. ἄσ. ἵπποζυγίου, filium
 asinae. *Drus.*

7 Innocentem & justum.] Ἀἴωνος καὶ
 δικαίου. Videntur synonyma esse, sed
 non sunt. Nam innocens, qui sine culpa
 est, licet damnatus sit à iudicibus.
 Justus vero qui culpam habet, licet à
 iudicibus absolutus sit. *Idem.*

8 Munera non accipienda.] Jure civili
 dolus iudicis, qui largitione, odio vel
 gratia depravatus iniquam sententiam
 dicit, severe vindicatur; famæ nimirum
 dispendio, & vera litis æstimatione.
 l. ult. c. de pœna iudic. qui male iudicat.
 Christen.

9 Advenam benigne habendum.] Et
 tamen

dum: Sabbatho requiescendum. ¹ Fructus septimi anni non meten- 38
dos, sed pauperibus & egenis relinquendos.

XXXII. Hæc fere Moises ad populum verba Dei retu- 1
lit, ² altariumque ³ ex duodecim lapidibus, sub monte consti-
tuit. ⁴ Ac rursus montem, in quo Dominus consistebat, ²
conscendit: adhibito secum Aaron, Nadab, & Abiud, ⁵ ma-
jori-

tamen vel ejus obliti sunt Judæi, vel
gravis illa gentilium calumnia. Tacitus v. Hist. *Adversus omnes alios hostile
odium. Separati epulis, discreti cubilibus
projectissima ad libidinem gens, aliena-
rum concubitu abstinent. Inter se nihil illi-
citur.*

1 *Fructus septimi anni.*] Hoc præcep-
tum datum fuit, ut terra ita deserta
tanto uberiores fructus proferat; & in
gratiam servorum & pauperum. *Mai-
monides.* Hoc est, unum ex illis præcep-
tis, quæ extra territorium Israëlitarum
observare nolunt Judæi, tamen ex su-
perinductis majorum institutis, in Æ-
gypto, Idumæa, Terra Moab & Senaar,
tum ob frequentiam in eis Israëlitarum,
tum ob viciniam, observari solent.
Seldenus. Hic annus vocatur Sabbathi-
cus, quo nec sementem facere, nec me-
tere, nec vindemiare licebat. Vide *Cal-
vis.* & alios Chronolog. Inchoabatur
non à mense Nisan seu Martio nostro,
unde exordium sumebat annus sacer:
sed à mense Tisri seu Septembri nostro,
à quo civilem annum suum, more Ægy-
ptiorum & aliarum gentium, Judæi in-
choabant; uti & annum suum Jubi-
laum, qui mense septimo, die decima,
cum festo expiationis, ex præscripto
Dei inchoabatur, Levit. 25. *¶* f. 9. Ita
Burgensis, Cajetan. Scal. Torneilius,
Perer. contra *Abulensem.* Sed erant &
alia septimi Sabbathici anni privilegia.
Servi omnes Hebræi, liberi reddebantur.
Debita egenis remissa. *Tivinus.* Pau-
peres autem eo anno metebant id quod
ex granis deciduis sexti anni succrevera-
rat, & quicquid olerum ac herbarum
per se terra profert. Levit. 25. *¶* f. 5.

Gentiles hoc salubre institutum ut &
alia, criminati sunt. Tacitus Hist. v.
Septimum quoque annum ignavia datum.
Horn.

2 *Altariumque.*] Exod. 24. Altarium
ita dicitur ut exemplarium, ut lupana-
rium in jure civili. Ulurpat eandem vo-
cem dial. 2. segm. 2. ut & *Paulinus, Hie-
ronymus, Hilarius.* Prudentius etiam
altar dixit. Altar, altare, altarium: co-
chlear, cochleare, cochlearium: laquear,
laqueare, laquearium. *Drus.*

3 *Ex duodecim lapidibus.*] *Hiscuni:*
*Duodecim lapides statuit in altari, ut testa-
retur omnes eos consensisse in federe. Simile
quid fecit Elias in monte Carmeli. Et acce-
pit duodecim lapides, juxta numerum filio-
rum Israël.* *Drusius.* Ita & *Abulensis &
Cajetanus,* licet *Mafius* in *Josiam,* &
alii, contrarium sentiant. Clarum ex
textu est, præter altarium hoc, etiam
duodecim columnas, monumentum le-
gis latæ, erectas. *Jun. Vatabl.*

4 *Ac rursus montem in quo Dominus
conscendit.*] Hebræi putant has Historias
in Exod. 32. 33. & 34. transpositas esse,
traditasque Judiciales & ceremoniales
Leges ante Moralem. *Lyra.* Verior opi-
nio est, quam & author noster sequitur,
tria illa capita non esse transposita; sed
tantum duos primos vers. cap. 34. qui
jungendi sunt versiculo nono. Ita ut
Moses primo descenderit, & promulga-
rit leges: deinde cum *Aarone, Nadabe,*
Abihu ascenderit. *Tostat. Jun.*

5 *Majoribusque natu septuaginta.*] Qui
nec iidem cum illis qui una cum Mose
Remplicam postea administrarunt
Num. 11. nec quos suavis *Jethronis Mo-
ses*

3 joribusque natu septuaginta. Sed hi ¹ non volentes Domi-
 num intueri, ² locum tamen in quo Dominus stabat, viderunt:
 4 ³ cuius mirabilis forma, ⁴ & claritudo eximia refertur. Moises
 autem accersitus à Domino, ⁵ interiorem nubem, quæ cir-
 cum Dominum steterat, ingressus, ⁶ quadraginta diebus, to-
 tidemque noctibus, ibi fuisse traditur. Quo tempore super
 ædificando tabernaculo ⁷ atque arca, ritumque sacrificandi,
 edoctus

ses instituit; sed electi sunt hac occasio-
 ne ex senioribus populi. Unde & ἡΐϣϣ,
 vocantur, id est, *selesti*. Toftatus & alii.

1 *Non volentes.*] Credo Sulpicium illa
 de suo addidisse, *Non volentes Dominum
 intueri*. Legendum est, *non valentes*, id
 est, cum non possent intueri Deum. *Si-
 gon*. Quod vehementer probo. Sic paulo
 post: *ut eum intueri populus non valeret*.
 Et in vita Martini: *ultra accedere non va-
 lentes*. Druf. Erat autem communis il-
 lorum temporum opinio, talia visa non
 contingere nisi jam jam morituris. Vide
 Jud. 13. ῥλ. 22.

2 *Locum tamen.*] Exod. 24. 10. in ed.
 Græca, ἡ εἶδον τὸ τόπον ἃ ἐστὶν ὁ θεὸς
 ἃ Ἰσραὴλ. Sed in originali lingua, &
viderunt Deum Israël, id est, gloriam
 Dei, ut quidem Chaldaei explicant.
Drusius.

3 *Cuius mirabilis forma.*] Καὶ τὴν ἰσὺν
 τῆς πέδας αὐτῆ ἀσὶ ἔργον πλὴν-
 θεσ σαπφείου καὶ ὡσαύτ εἶδεν ἑ-
 ρεῖα αὐτῆ. ἃ ἔρανε τῆ καθελοτήλη.
 Exod. 24. ῥλ. 10. mox ῥλ. 17. *Aspectus
 autem gloriæ Domini erat sicut ignis vo-
 rans super cacumine montis, in oculis fi-
 liorum Israël*. Drusius. R. Abraham pu-
 tat hanc visionem fuisse imaginariam
 & Propheticam. Lyra & Cajetanus sub
 specie hominis visum Deum. Sed ex te-
 xtu patet nullam Dei formam visam:
 sed tantum basin in qua stabat. *Toftat*.
Calvin.

4 *Et claritudo.*] Quæ sapphirum re-
 tulit.

5 *Interiorem nubem.*] Texit eum Deus
 nube tanquam ministrum suum, ut ex-
 ponit Maimonides. Solent enim in Sy-

nagoga operiri מַנְהֵי, qui Epiphania
 Ἀφανίττει, quibus respondent in Ec-
 clesia Diaconi, ferentes ararium. Nu-
 bes hic significat imbecillitatem intel-
 lectus nostri circa divina. *Grotius*. Mo-
 ses in nube, Christus in gloria apparuit.
Ferus.

6 *Quadraginta diebus.*] Exod. 25. 26.
 27. 28. 29. 30. 31. Hi 40. dies non
 complectuntur 6. dies quorum antehac
 facta mentio, quibus Moises in Monte
 fuit cum Josua. *Septimo autem die voca-
 tus est ad colloquium Dei*. Beda. Piores
 sex dies non jejunavit, sed ut Josua,
 Manna edit, & aquam de monte pro-
 fluentem bibit. *Toftat*. Sed quare 40.
 dies jejunavit, variæ opiniones. *Ambros*.
 Tot dierum jejunio Domini in Euange-
 lium patescit gressus. Sed *non est qua-
 rendo ratio numeri, quia divini miraculi
 opus fuit*. Cajetanus. Sufficit dictum (y-
 priani: *Quoties aliquid à Deo obrinere
 conati sunt, jejunii incubuere & la-
 crymis*.

7 *Atque arca.*] Arca erat lignum cum
 operculo aureo, quod propitiatorium
 dicebatur, in cuius finibus consurgebant
 duo Cherubin, & in lateribus annuli
 quibus arca, immisissis vectibus, por-
 tari posset. In arca duæ legis tabulæ
 reponebantur. *Sigon*. Virga Aaronis &
 Manna juxta posita. Exod. 16. 34.
 Num. 17. ῥλ. 10. ut & Deut. 2. Chro-
 nic. 34. 14. Fabrica fuit ex lignis Sit-
 tim. Quæ ἔύλα ἀσηπέ. 1xx. Σήπε.
 Symmach. Dioscoridi Ζήπρον δένδρον.
 ut notavit ad Ceberem Salmasius.
 Cherubim fuerunt Angeli μερομή-
 φοι,

edoctus verbis Dei est. Quæ ego, quia proluxa admodum 6 videbantur, inferenda huic tam præciso operi non putavi.

XXXIII. Sed immorante diutius Moïse, quippe qui 1 XL. dies apud Dominum duceret, populus 2 desperato ejus reditu, Aaron 3 compulit 4 simulachra facere. Tunc 5 ex metallis conflatis 6 vituli caput extitit. Cui cum populus,

Domini

001. sterilitatis & fecunditatis præfides, idque in Josephi memoriam. Confer Ezech. 1. v. 10. & 10. v. 14. Quod illo loco est est 7 ש, hoc est, כרוב, Hæc præcipua forma: sed videtur ei vultus fuisse hominis, alæ aquilinæ, leonis juba, quæ sunt quatuor 8 כרובים, *Phœnix* Ezechieli. *Grotius*. Eadem fere R. Abraham & Aben Ezra. Sed quia dicuntur Cherubim erecti stetitisse in pedes 2 Chron. 3. v. 13. videntur potius humanam figuram habuisse. *Ribera*. *Villet*.

1 *Desperato ejus reditu.*] Exod. c. 32. R. *Salomo* arbitratur populum existimasse Moïsem mortuum, & à Diabolo in aëre ipso monstratum funus ejus. Sed & hoc fabulosum. Proculdubio variaz inter ipsos opiniones fuerunt, & plerique in mortem ejus, conjecturis suis, conspirarunt. *Horn*. Idem putat Moïsem prædixisse Israëlitis se intra 40. dies reversurum. Ipsos autem rationem dierum conturbasse, initio facto ab eadie qua ascenderit. Hinc 39. die reditum ejus desperasse. Sed hæc absona sunt: nec intra unum diem omnis hæc Idololatria & defectio fieri potuit. Probabilius, cœptam conjurationem circa 35. diem *Tostat*. *Iyra*.

2 *Compulit.*] Addunt Rabbini & Hurem coram eo suffocatum à tumultuantibus. R. *Salomo*. Sed id haud probabile præteriturum fuisse Moïsem, si in causa Dei occubisset. Ergo & ipse consentit: Sed solius Aaronis, tanquam præcipui mentio fit. *Tostat*

3 *Simulachra facere.*] Tota hæc Historiaz pars absert à Josepho, verito, credo, Romanos offendere, qui & serpentem pro *Æsculapio* coluere, & Apidis cul-

tum in *Ægypto* probabant ac tutabantur. *Grot*. R. *Salomo* existimat ab *Ægyptiis* populum ad Idololatriam fuisse incitatum: sicut & Num. 11. 4. factum. Idque fieri potuit. Sed tamen *Israëlitæ* prono studio in eam incubuerunt; unde & *Israëlitis* exertim obicitur à *Stephano* Actor. 7. v. 43. & Paulo 1. Cor. 10. v. 7. *Tostat*. *Jun*.

4 *Ex metallis conflatis.*] Postulavit Aaron in aures sive clenodia; ut eorum amore ipsos ab Idololatria avocaret. *Augustinus*. Intelligitur illis difficilia præcipere voluisse, ut isto modo ab illa intentione revocaret. Sic *Tostat*. *Iyra*. Sed peccatum ejus nullo modo excusari potest, vel extenuari. Quod *Bernardus*, *Ambrosius*, *Theodoretus*, & alii faciunt, allegantes coactionem.

5 *Vituli caput extitit.*] Hoc Idolum secundum *Ægypti* superstitionem conflatum fuit. Ejus fabricatorem *Alcoranus* Azora 20. & *Georg*. *Nubiens*. parte v. *Clim*. 11. nominat *Alsamari*, & id de nomine proprio explicarunt *Maronitæ*. Sed *Seldenus* putat epitheton Aaronis esse *السامرق* id est, custos seu præfectus. *Alcoranus* quoque existimat Vitulum fuisse vivum. Fuit ad similitudinem Apis conflatum, ut sentiunt *Lactantius*, de Vera Sapientia c. 10. *Hieron*. ad cap. 4. *Hof*. Sed *Seldenus* vitulum nec Apim, nec *Mnevim* fuisse vult, sed potius bovem deauratum, in *Osiridis* *ἀφαισιμῶν* & *ἀπίσιν* ostendi solitum. Multæ autem Rabbiorum, de hoc vitulo fabulæ sunt. Ut, pondus ejus fuisse cxxv. talenta. Ex pulvere ejus, potio à *Judæis*, culpæ reis natas esse rubras & aurei coloris barbas. De aureo vitulo,

3¹ Domini immemor, 2² hostias obtulisset, 3³ vinoque se & ventri dedisset, despectans hæc justo dolore Deus, improbum populum, nisi à Moise fuisset exoratus, deleisset. Sed regressus Moises; cum 4⁴ duas ex lapide tabulas, 5⁵ manu Domini scriptas, detulisset, populumque luxui & sacrilegio deditum deprehendisset, 6⁶ tabulas confregit: indignam esse gentem existimans, cui lex Domini traderetur. Multis tamen

men

vitulo, vide Seld. 1. de Dis Syr. 4. & incomparabilem Vossium de Idololatria. Quia Moses vitulum aureum combussisse & cineres Israëlitis potandos dedisse legitur, hinc cinisones eum Catalogo illorum quibus Chrysolopia nota fuerit, inferunt. *Horn.*

1 *Domini immemor.*] Qui omni Idolo iis nuper interdixerat. Alias, communis interpretum sententia est, in honorem veri Dei hunc vitulum fuisse erectum; cum putarent feliciores fore si sub externa imagine ipsum colerent.

2 *Hostias obtulisset.*] R. Salomo & Burgenis existimant vitulum hunc confiatum, fuisse vivum & ambulasse. Ejus miraculi stupore defixum Aaronem, altare excitasse Idolo. Sed hæc Judaica fabula quam Psalm. 106. v. 20. minime probat. Clarum ex textu fit, Aaronem non tantum rogatum, sed & impulsum, sub mortis comminatione, aram struxisse. *Tostatus.*

3 *Vinoque se & ventri dedisset.*] Perperam explicat *et sedit populus bibere.* Nam certe vinum non bibebant, quod in deserto nullum erat. Addit Scriptura, & surrexerunt ludere. *Drus.* Erat autem *πυροδωτικα*, qualem actam Ægyptiis in Apidis honorem *Suidas* docet. Mensis remotis saltabant. Quod scriptura *ludere* vocat. *Grosius.*

4 *Duas ex lapide tabulas.*] Quas Judæi ex sapphyro fuisse confectas credunt. *Lyra.* Nec minus stultum quod dicunt, quia ex lapide, ergo unam tantum fuisse tabulam, quæ tamen duas interdum referret. Ex uno lapide fuerunt, sed duæ. Creatas à Deo in hunc legis promul-

gandæ usum, *Tostatus* probabiliter statuit. Quia nimirum *Exod. 32. v. 16.* vocatur *מעשת אלהים*.

5 *Manu Domini scriptas.*] Non per Angelum, ut *Tostatus* vult; sed ipsius Domini manu, ut recte *author.* Hanc scripturam fuisse inter opera creationis, tradunt *Rabbini.* *Rambam:* An non æque vel magis admiranda censenda est Scriptura litterarum in Tabulis, quam existentia stellarum in firmamento? Quemadmodum ergo has non per instrumentum aliquod in cælo collocavit, sed per primam suam voluntatem: sic quoque scriptura illa scripta fuit per primam ipsius voluntatem, sine aliquo instrumento. Nosti quod in hunc sensum in *Mischna* legitur: decem res creatæ sunt inter vespæras, &c. Et eorum numero quoque est Scriptura Tabularum. Ex quo colligimus, extra controversiam apud omnes semper fuisse, Scripturam Tabularum esse sicut reliqua opera creationis. 1. *More Nebuch. lxxvi.* Scriptæ autem fuerunt *משני עבריהם מזה ומזה.* Unde *Lyra, Tostatus, Gallasius* & alii colligunt fuisse *ὁμοῖον ἑκατέρωθεν.* Et sane hæc explicatio videtur convenientissima. Nec obstat vox *משני.* Loquitur enim non de una, sed duabus tabulis. *R. Salomo* putat scripturam fuisse transparentem, & utrique parti communem. Quod improbable; cum non constet lapidem transparentem fuisse.

6 *Tabulas confregit.*] Quidam hoc indignationi & præcipitantiæ *Mosis* adscribunt. *R. Salomo* fabulam addit, scripturam tabularum evanuisse: & hinc, tanquam

men ¹ increpitis, ² Levitas ad se aggregavit, eisdemque præcepit, ut districtis gladiis ³ populum cæderent. Quo impetu ⁶
⁴ xx tria millia virorum perempta traduntur. Tum Moises ⁷
⁵ Tabernaculum extra castra constituit: quod quotiens fuisset ingressus, ⁶ columna nubis astare pro foribus visebatur, coramque ad Moisen Dominus loquebatur. Poscente autem ⁸
 Moise,

tanquam inutiles, à Mose abjectas. Una causa est quam author profert: *indignam esse gentem existimans, cui lex Domini traderetur.* Quia ex Sapphiro, fragmina sublevit & divendidit. Unde & ingentes accreverunt opes. Sic Rabbinus apud Lynam. Quæ impia commenta sunt. *Tostatus.*

¹ *Increpitis.*] Suspicio initio scriptum fuisse à Sulpicio. *multis tamen increpitos Levitas.* Is cum deprehendisset Judæos gentilium comubiis permistos, multis increpitos, renunciare hujusmodi matrimoniis jubet. Plenum esset, multis verbis. Sed quaeri potest cur increpuit Levitas, quos extra culpam fuisse, in hoc quidem peccato, multi putant, in quibus R. Salomo. An quia populo permisissent adorare vitulum? nam impedire debuissent quovis modo. Quidam censent ex Levitis aliquos culpæ affines fuisse. Id colligunt ex verbis illis, Exod. 31. *¶* 29. *consecravistis manus vestras hodie Domino, quisque in filio suo & in fratre suo.* Tum etiam, qui Aharon vitulum ipsum fudisse legitur. Nam quid mirum si Levitæ peccarent, cum etiam Aharon, princeps eorum, non absque peccato fuisse deprehendatur? Sed hac de re alii aliter: fruatur quisque judicio suo. *Drus.* Sed non opus hac correctione. Ad populum enim refertur illud: *multis prius increpitis.*

² *Levitas.*] Quos in universum ab hujus peccati contagio eximunt R. Salomo & Tostatus. Sed certum est ex textu, multos Levitarum cum Idololatris cætos Ex. 32. *¶* 29. adeoque, non omnes innocentes fuisse, sed exemplum Aaronis secutos. *Lyna. Jun.*

³ *Першит.*] Non omnes absque dis-

crimine, sed noxios. Quos agnitos Aben Ezra vult, ex inflatis ventribus, cum aquas pulvere aspersas potassent. Sed hoc incertum & fabulosum. Verior Calvinus sententia: *Minime Levitas latuisse, quinam primi essent per versi consilii duces.*

⁴ *xxiii. millia.*] In libris Ebræorum, tria millia tantum. Sed & in Græcis *εἰς τετρακτὴν ἀνδρας.* Latina exemplaria mire variant. Quædam habent, quasi triginta millia: alia, quasi viginti tria millia: alia quasi tria millia, videlicet Biblia regia, & novem manuscripta præter Rabbanum. *Drus.* Quidam putant in Ebræo textu tantum numerari præcipuos cætorum. R. Salomo *111 c10.* à Levitis cæsa vult: cæteros aliis modis perisse. Sed hæc gratis dicuntur. Latini Codices corrupti sunt. *Villet.*

⁵ *Tabernaculum extra castra.*] Haud dubie Sulpicius fuit in eorum opinione, qui per tabernaculum Exod. 33. sacrum illud quod Deus fieri præceperat, intelligunt. Sic Rupertus, Calvin. & alii. Cui opinioni repugnat, tum tempus: quia sacrum tabernaculum nondum erat, Exod. 35. tum locus quippe in mediis castris, non extra situm. Ergo peculiare tabernaculum intelligitur, quod pro cultu Dei ad tempus excitatum. *Tostatus.* Et quidem extra castra, ut scirent Deum ab ipsis ab alienatum. *Simler.* Fuit remotum à castris, non duodecim tantum cubitos, ut R. Salomo, sed mille, ut *Junius*, vel bis mille, ut *Villetus* vult.

⁶ *Columna nubis.*] Tostatus duas nubes fuisse vult, unam quæ castris, adversus tempestates tegumento esset. Alteram specie columnæ, quæ proficiscentibus

Moise, ut Dominum ¹ in majestate propria videret: respon-
sum, ² Formam Dei mortalibus oculis perspicere non posse, ³ poste-
riora tamen ejus videre concessum: ⁴ Tabulæque, quas Moi-
ses prius confregerat, refectæ. Sed in hoc colloquio Dei,
XL. diebus diversatus apud Dominum Moises traditur.
Cumque de monte descenderet, tabulas præferens, ⁵ tanta clari-

bus viam indicaret. Idque ex Num. 14.
v. 14. probat; ubi tamen non diversa
nubes, sed diversa unius commoda de-
scribuntur.

1 In majestate propria.] Ostende mihi
faciem tuam, id est, δόξαν, ut quidam
Græci. Sed in Ebræo est, Fac mihi no-
tam viam tuam: quod Rabbinus de pro-
prietatibus divinis interpretantur, quas
גורן vocant, sed locus ostendit agi
hic de modo quo Deus cuncta gubernat,
quem imitari volebat Moses. Grot. Quod
Ebræus dicit, ostende mihi gloriam tuam,
id Græc. extulit ἐμφάνισόν μοι σεαυτὸν,
Ostende mihi te ipsum. Libri tamen va-
riant. Nam in aliis, δείξόν μοι τὴν
σεαυτὸν δόξαν. & apud S. Augustinum,
ostende mihi gloriam tuam. Locus est
Exod. 33. v. 18. Hanc gloriam Sulpi-
cius majestatem propriam appellat. In-
fra facies vocatur, à nostro forma, quam
ajunt significare veritatem & essentiam
ipsius, quam nemo unquam assequi po-
tuit. Drus.

2 Formam Dei mortalibus oculis per-
spicere non posse.] Quia immensa & in-
comprehensibilis Confer Jud. 6. v. 1.
& 13. v. 22. Pansanias. Phocide;
τὸ ἐπὶ ἐν ἀληθείᾳ εἶοικε τῷ
μήρῳ, σὺ δὲ ἐν αἰσῶ τῆς θεῆς τῷ
ἡδὲ τῷ ἀνθρώπων ἀναργῶς ὀρεῖσθαι,
Callimachus:

Καθ' ἑαυτοῦ δ' ὡς λέγοντι νόμοι
Ὅ (καὶ πρὸ ἀθανάτων, ὅσῳ μὴ θεὸς
αὐτὸς εἴη)

Ἀθήνη, μισθῶ τῶν ἰδεῖν μεγά-
λῳ,

3 Posteriora tamen ejus.] Per suum id
gentibus cunctis. Homerus I' λ. Γ.

Ἰχθὺς γὰρ μετόπισθε ποδῶν ἦν κη-
μείων

Θεὸς ἔργων ἀπίοις.

Servius ad illud 10. Æneid. pone se-
quens. Hoc quidam ideo dictum tradunt,
quod adversa videri nolunt. Unde Ecloga 8.
Ne respexeris. In Fuldensi Codice ad 2.
Æn. Abscessu plerumque numina demon-
strantur fuisse, cum subito apparere desie-
rint. Certum est exhibitam oculis Mosis
aliquam visionem. Calv. Et verosimil-
limum, Deum humana effigie se spe-
ctandum ipsi exhibuisse. Ostender.

4 Tabulæque refectæ.] Exod. 34. R.
Salomo ex illis verbis חללם commen-
tum suum de tabulis Sapphirinis repe-
tit; & Mosen, cæso in tabulas Sapphi-
ro, ex fragminibus ditissimum evasisse
nugatur. Lyræ.

5 Tanta claritudine facies ejus renide-
bat.] 1. x. ὅτι δεδόξαται ἡ ὄψις τῆς
χρῶμας τῆς προσώπου αὐτοῦ. Quia
vox קר unde קר cornu, radiare et-
iam significat. Favet huic Græcæ inter-
pretationi Paulus 2. Cor. 3. v. 8. ubi
δόξαν προσώπου, nominat. Nihil tam-
en est quod vetet credere, radios illos
surrexisse in cornuum speciem, indeque
factum ut Mnevos, qui apud Ægyptios
cum cornubus colebatur, ipsi Aben Es-
dra ad Caput 2. Exod. non alius cre-
datur à Mose, sicut & Justinus Martyr,
aut quisquis est author admonitionis ad
Græcos, ubi in Diodoro Siculo μὲν δὲ
posuit Mosen. Nimirum Moses alter
erat Josephus, populi pastor. Josephus
autem bovis figura ac nomine signifi-
catus. Videtur autem Deus, cum in
Mose hoc præstitit, respexisse ad vituli
cultum.

claritudine facies ejus renidebat, ut intueri eum populus non
 valeret. Sed cum mandata Dei relaturus esset, vultum
 1 velamento obtexit, atque ita ad populum verbis Domini
 2 locutus est. Hoc in loco, 3 tabernaculi 4 interiorumque ejus
 5 ædificatio refertur. Quo consummato, nubes superne deci-
 6 dit, atque ita tabernaculum obumbravit, ut ipsum 7 Moisen
 8 aditu excluderet. Hæc fere duobus libris 9 Genesi atque
 10 Exodo, continentur.

XXXIV. Exin

cultum. Quasi diceret: vultis aliquid
 πωρεσμωρον? Habete, & experimini
 an facere possitis. Apud Macrobius
 1. Saturn. 21. Apud Heliopolin taurum
 soli consecratum quem Noton cognominant.
 Lege Mnevin. Grot. Ex Latina versione,
 Christiani cornua Mosi affinixerunt, quæ
 Alkoranus, cætera nugarum feracissimi-
 mus, ignorat, & Judæis pictores nostri
 ludibrium propterea debent. Schickard.
 Ridiculam cujusdam Rabbini opinio-
 nem, qui ob 40. dierum jejunium, ossa
 faciei Mosi, velut acuta cornua pro-
 minuisse existimat, Testatus refert. Cæ-
 terum de facie Mosi lucente vide Bar-
 tholin. lib. 1. de luce Animal. cap. 12.

1 Velamento obtexit.] Καλύμματα.
 Velamen erat, quod Ebræi מסך vocant.
 Interpres Jerosolymitanus Suda-
 ra nuncupat: unde forte sudarii vox:
 quanquam significatio diversa. Hoc ve-
 lamento usus est cum ad populum verba
 faceret, propter splendorem vultus ejus,
 quem ferre non valebant: idemque abs-
 tulit, quando cum Deo loquebatur.
 Exod. 34. in extremo. Drus. Sunt qui
 putent hos radios tota vita Mosi adhæ-
 sisse, ac quoties populo loqueretur, fa-
 ciem velasse. Abulens. Sic Ambrosius
 Quamdiu Moses vixit, & alloquebatur po-
 pulum, velamen habuit in facie. Sed hanc
 opinionem alii rejiciunt, & ad tempus
 tantum durasse volunt. Villet.

2 Locutus est.] Exod. à cap. 35. ad 40.

3 Tabernaculi.] Quod vocatur Taber-
 naculum conventus, vel potius tento-
 rium, id est, Ohel. Nam tabernaculum
 אהל dicitur. Sed interpretes ista con-

fundunt. Senes vocant τὴν σκηνὴν τῆς
 μαρτυρίας, tabernaculum testimonii,
 (הקדש) vocatur Num. 17. & 18.)
 Eduth cum Moed confundentes. Drus.
 Tabernaculum opus fuit ex lignis, mo-
 bile, instar templi, cujus ingressus erat
 ab Oriente. Locus autem Orationis qui
 Sancta Sanctorum dicebatur, ab Occi-
 dente, & ante Sancta Sanctorum erat
 velum, & ara thymiamatis. In atrio al-
 tare holocausti & labrum. In Sancto
 Sanctorum arca foederis, quæ velo ob-
 ducebatur. Sigon.

4 Interiorumque ejus.] Quæ sunt ar-
 ca, mensa, candelabrum, altare thymia-
 matis, altare holocausti, labrum æ-
 neum, atrium tabernaculi, pontificalia
 ornamenta & alia à Deo mandata. Drus-
 sius.

5 Moisen aditu excluderet.] Nubes ob-
 umbrans tabernaculum, Moisen ab adi-
 tu excluderebat: stans supra tabernacu-
 lum, eundem admittebat. Quoties vero
 recedebat, simul Israëlita castra move-
 bant, dum ea consisteret. Nam duces
 viæ nubem habebant interdiu, noctu
 vero præcedebat eos columna ignis.
 Idem.

6 Genesi.] Qui Ebræis Breshith, à prima
 voce. Genesis vocatur, quod mundi ge-
 nesin & originem contineat. Sunt et-
 iam qui librum recti Genesin interpre-
 tentur, ut sit, recti, pro rectorum sive
 justorum. Nam rectum in metaphora
 idem quod justum est. Idem.

7 Exodo.] Qui Ebræis Smoth & Velle
 Smoth, id est, & hæc sunt nomina. Nam
 ita incipit apud eos, Idem.

1 XXXIV. Exin ¹ Leviticus liber sequitur, in quo ² litandi
præcepta traduntur, mandata etiam latæ superius legis ad-
2 duntur, ³ plena omnia sacerdotalibus institutis. Quæ si quis
3 cognoscere volet, perfectius inde capiet. Nos enim susce-
pti operis modum custodientes, solam historiam persequi-
mur.

1 XXXV. Igitur ⁴ Levi tribu in sacerdotium segregata, re-
2 liquæ tribus ⁵ dinumeratæ, repertaque hominum ⁶ Ιοc &
III cIo. Cum ergo populus mannae cibo, ut supra retuli-
mus uteretur, tot tantisque beneficiis Dei, ut semper, in-
gratus, ⁷ viles, quibus in Ægypto assueverat, dapes deside-
3 rabat. Tum Dominus immensam copiam coturnicum ca-
stris

1 *Leviticus.*] Hic liber ab Ebr. *Vaicra* nuncupatur, & liber sacerdotum, id est, ספר כהני. Leviticus autem ideo à Græcis dicitur, quia Levitarum, quibus sacra ministeria tradita erant, officia complectitur. *Drus.* In hoc libro Deus Mosen docuit rationem sacrificiorum, quæ fuerunt oblationes, Holocaustum, Pacifica, sacrificium pro peccatis scienter & non scienter admissis, simulque qua lege & ritu unumquodque sacrificium esset faciendum. *Sigon.*

2 *Litandi.*] Id est, sacrificandi. *Idolis litaverunt; idola eis ritu gentium suarum, quibus litaverat, constituit. Vaccam auream, in Bethel, alteram apud Dan constituit, quibus populus litaret. In his locis omnibus litare posuit pro sacrificare, cum proprie sit sacrificio facto Deum placare. Drus.*

3 *Plena omnia sacerdotalibus institutis.*] Rabbinii dicunt Salomonem scivisse causas omnium præceptorum, excepto illo de vacca rufa. *Rambam.* Quem rationes harum legum reddentem, in More Nebochim vide.

4 *Levi tribu in sacerdotium.*] Num. 1. & seqq. Soli Aharonitæ sacerdotio fungebantur. Aharonitas voco posteros Aharonis, qui ex ipso genus ducebant: quibus reliqui Levitæ in templo ministrabant. Hi peculiariter Levitæ vocan-

tur, ut alii sacerdotes, licet ambo eundem autorem generis haberent. Siquidem Aharon quoque ex filiis Levi erat. Aut sacerdotii vocabulo etiam Levitarum munus comprehendit. Sane Samuellem sacerdotem appellat, cum Levita tantum esset. *Drus.* Translato in Aharonem sacerdotio summo, Moses Princeps populi & summus Propheta ac legislator mansit; & summam quoque in rebus ad sacerdotium spectantibus, prærogativam retinuit. Quæ causa est cur Rabbinii tradant, per cunctos annos quos in deserto transgere Israëlita, Mosen summi sacerdotii seu Pontificatus munus tenuisse. *Semoth Rabba, Parasch. 37.* Tum temporis anteriorum seculorum sacerdotium, hoc est, primogenitorum jus sacrum desit. Vide Seldenum de succession. in Pontif. Ebraeorum.

5 *Dinumeratæ.*] Id est, in tabulas publicas retulerunt eorum origines. ΙΧΧ. ἐπιξονῶσων voce Attica. *Grot.*

6 Ιοc & III cIo.] Omisit minorem numerum. Nam in editione Græca, ἑξακσία χιλιάδες καὶ τετρακίοι καὶ πεντακσίοι καὶ πενήκοντα: & in Latina, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Sic etiam codices Ebraei. *Drusus.*

7 *Viles quibus in Ægypto assueverat, dapes.*]

stris intulit : quas cum avide diriperent , primoribus ¹ labiis admotis carnibus, interibant. Magnaque eo die clades in ⁴ castris fuit , adeo ut xx & III virorum millia periisse tradantur. Ita populus eo, quem desiderabat, cibo punitus est. ⁵

XXXVI. Inde promotum agmen, & ² in Faran ventum ¹ est : edoctusque à Domino Moises, vicinam esse terram, cujus possessionem eis promiserat Dominus. ³ Exploratori- ² bus in eam missis, renunciatur, ⁴ felicem omni copia esse regionem: ⁵ sed ⁵ gentes validas, & ⁵ munita ingentibus muris oppida. Quod ubi ³

pes.] Cucumeres, pepones, porri, ca-
pe, allia. Num. 11. Josef. 3. 12. Hujus
seditionis authores fuerunt vulgus pro-
miscuum, quos Græci ἐπιμύχιστος vo-
cant: qui simul ex Ægypto egressi vel se
in via adjunxerant Judæis. Grot. Factum
hoc non anno xi. sed secundo post exitum.
Nam contigit mox ab egressu ex
Sina. Inde autem egressi anno secundo,
mense secundo. Rursum hoc murmur
contigit ob Manna. Manna autem cœ-
pit dari anno primo. Ergo paulo post
illud, puta anno secundo, murmur hoc
contigit, cum ex continuo esu esse illud
fastidire inciperent. *A Lapide.*

¹ Labiis admotis carnibus interibant.]
Id est, carnibus coturnicum, quibus
minime assuerant: unde fortasse mor-
bi, quos deinde mors consecuta, Deo
ita volente punire inordinatam eorum
appetentiam. Quanquam dubitari potest
sintne mortui ex cibo illo insolito, an
vero Deus alia plaga eos affecerit, pro-
pter inordinatum appetitum carniū,
præ quibus dulcissimum Manna con-
temnebant. *Drusus.* Versæ enim sunt
eis γλίγγων, ut 1. xx. eis ἀπεψίαν, &
Symmachus vertunt. *Tertullian.* Usque
ad choloram ortygométras cruditando.
Et hinc loco nomen קברות האריות
Καβρώταρα Josefho, ὅ ἐστι ἐπιθυμίας
μνημεία, sepulcra concupiscentiæ.
Horn.

² In Faran ventum.] Ex Haseroth,
quæ xiv. statio, ventum in Faran, deser-
tum vastissimum, in quo deinceps se-

quæ fuere mansiones usque ad xxxi. 11.
A Lapide. Atque ex hac commemora-
tione Moisis in deserta Arabia, gentiles
fabulam suam de Libero exornavere,
quem itidem in Arabia educatum vo-
lunt, & quidem in monte Nisa, qui per
μετὰ θεσιν literarum Sina est. *Vossius.*

³ Exploratoribus.] Num. 13. Duode-
cim pro numero tribuum, in quibus Jo-
sua & Chaleb. Reliquorum nomina in-
venies, Num. 13. Hi ab Ebræis כַּרְוֵלִים
vocantur, erantque primores tribuum
suarum. *Drus.* De exploratoribus vide
Grot. 3. de Jure Pacis ac Belli 4.

⁴ Felicem omni copia regionem.] Quod
vel ex palmite abscisso cum uva sua col-
ligere erat. Qui ingens fuit, adeo ut
ponderis causa necesse fuerit à duobus
deferri. Sic Philo existimat, imo arbi-
tratur his pondere defessis, bajulos suc-
cessisse alios atque alios. *Libro de vita*
Moisis. Sed metuo ne γὰρ ὑπερβολῶς
ista dixerit Philo. Vel si sic alios aliis
succedere opus erat, id credo fuerit non
tam ob pondus uvæ, quam ob veteris
molestiam & longitudinem viæ. *Voss.*

⁵ Gentes validas.] Quales erant A-
morraei & Enacimi generis gigantes. De
Amorraeis Amos propheta, *robustus est*
ut yphora. *Drusus.* Filii Enac, Græcis
Inachidæ. Eos enim antiquissimis tem-
poribus ab oriente in Græciam venisse
constat. *Grot.* Et hinc fabulæ illæ Græ-
corum, de Gigantibus, & pugna eorum:
de Libero, Hercule, & aliis Heroibus,
qui non alii fuerunt quam Moyses, &

populo compertum, magna mentes omnium formido incesserat: eoque mali ventum, ut spreto Moysi imperio, ducem sibi constituere pararent, ¹ cuius ductu in Ægyptum ⁴ reverterentur. ² Tunc Jesus & ³ Chaleb, qui inter exploratores terræ fuerant, ⁴ conscissis vestibus ⁵ flentes, populum obtestantur, *ne exploratoribus credant, formidolosa referentibus: se quoque una cum his fuisse, nihil metuendum in solo illo reperisse: promissis illos Dei confidere oportere, ⁶ hostes præda potius quam exitio fore.* Sed gens indomita, fanis consiliis male renitens,

Josua, ut Magnus Vossius prolixè ostendit in opere de *Idololatria*.

* *Munita ingentibus muris oppida.*] Quas per hyperbolen dicebant munitas fuisse in cœlum. Haud dubie munitissima per Chananæam oppida. Joseph. Πόλεις κτισθεὶς τειχεσι, καὶ ἀειβάδων ὄχυρότητι. Facile autem hæc in immensum ab exploratoribus aucta, apud timidos diuturna servitute, Hebræos prævaluerunt. *Horn.*

1 *Cujus ductu in Ægyptum reverterentur.*] Bernhardus: *Filii Israël corde redierunt in Ægyptum, quia corpore reverti prohibebantur.* Josephus: Δι' ὀνόμας ἐχούτες καὶ ἀλαστούσιες τὸν τε Μαυρίδιον καὶ τὴν Ἀραβίαν, ἐπὶ τῷ Αἰγύπτῳ ὑποσπέρφην. Mira ipsorum stoliditas. Redire enim ipsis impossibile per desertum illud. *Abul.*

2 *Tum Jesus.*] Qui & Josua, sive Jehosua, prius Hosea nominabatur. Josua & Jehosua, & Jonathan, & Jehonathan. Sic Joseph, & Jehoseph. Dicitur & Hofe, unde in editione Græca Ausse, quod aspirandum ut sit Hausse. Patrem habuit Nun, qui corrupte Nave vocatur in eadem editione, Nun, Naun, Nave, V cum N permutata. *Drus.* Non ergo Jesus & Josua diversa nomina, ut volunt Galatinus, Pagninus, Jansenius, & alii, sed unum plane ac idem. Et ab eo Gentiles Jovem & Minervam Soterem, Deam salutem, Minervam Sospitam, & similes Deos deduxere. *A Lapide.*

3 *Chaleb.*] Ex tribu Juda, filius Ie-

phonne Ios. 14. Num. 13. Hefron 1. Paralip. 2. Sed alius videtur. Aut Hefron, id est, הַצִּפְרִי, ejus avus fuit. Quippe nepotes etiam filii vocantur. Censæus Ios. 14. ὄλ. 7. perperam Caleb in libris Latinis. *Drus.* Caleb fidus Moysi socius. Moses gentiliū Liber. Ei canem socium dederunt. Origo fabulæ ex vocabuli צִפְרִי ὀμωνομεία. Cujus generis multa exempla. Sic dixere Cyrum canis ubera suxisse, quia ejus nutrix dicebatur Σπικῶ, quod Medis canis. Romulus à lupa altus, quia nutrix lupa, id est, meretrix. Liberi igitur socius canis, quia Caleb significat canem. *Vossius.*

4 *Conscissis vestibus.*] In luctu vestes concindere, lacerare comas, atque immundo pulvere perfundere apud varias gentes in usu. Virgil. xi 1.

— *Id scissa veste Latinus*

Canitiem immundo perfusam pulvere turbans.

Justinus 14. *Scissa veste, & crinibus sparsis in exilium abijt.* Sueton. in Cæsare: *Pro concione fidem militum flens, & veste à pectore descissa, imploravit.*

5 *Flentes.*] Hoc ex ingenio, non ex fonte sacro promittit. *Drus.*

6 *Hostes prædæ potius.*] Expressit verba quæ habentur Num 14. ὄλ. 9. *quia panis noster sunt.* *Drus.* Tradunt Ebræi sub hoc tempus in Chanaan mortuum esse Iobum, cujus precibus, dum viveret, placatus Deus, pepercerit Chananæis. Domus autem & sepulcrum ejus fuit in Trachonitide. *Hieron. Abul. Vossius.*

* *In perniciem eorum.*] Prætulim, in perni-

tens, in *perniciem eorum ferebatur. Queis rebus commotus 6
Dominus, 1 partem populi hostibus cædendam objecit.

XXXVII. * Exploratoribus interfectis ad vulgi formidi- 1
nem, secuta est eorum 3 contumacia, qui se 4 Dathan & Abi-
ron ducibus, adversum Moysen & Aaron erigere conati sunt.
Sed eos 6 vivos hiatu suo terra absorbit. *Nec multo post, to- 2
tius 3

perniciem suam. Druf. Imò in perniciem Josux & Chalebi, nec non Moſis & Aaronis.

1 Partem populi hostibus cædendam objecit.] Pervenerant jam Hebræi in Rethma & Cades, nec quicquam inter ipsos & Chananæam, præter Idumææ montes. Per eos cum præ impatientia, nimii & desperationis & audaciæ, penetrarent, à Chananæis, & Amelekitis caſi & deturbati ſunt. Nec fugæ & cladis modus, donec Hormam perveniſſent. Num. 14. xl. 44. 45.

2 Exploratoribus interfectis.] Qui ſeditionis authores, decem numero.

3 Contumacia.] Num. 16. Hujus ſeditionis cauſa fuit clades à Chananæis accepta. Tanta autem & tam immanis fuit, ut Joſephus ſcribat, τῶν ἐν αὐτῷ, οἷον οὐκ εἶσμεν, ἕτε παρ' ἑλκῆ (iv, ἕτε παρ' βαρβαρότης γυνοῦν, κατέλαβεν. 1v. 1. Apud quem originem hujus tumultus & progreſſum vide cap. II, III.

4 Dathan & Abiron ducibus.] Num. 16. Dux præcipuus erat Core, qui putatur pontificatum ambiiſſe. Dathan autem & Abiron offenſi erant propter jus primogenituræ, ut vulgo creditum, quod ademptum illis, datum erat filiis Joſeph. His ſe ſocium jungebat quidam On, filius Pheleth, de filiis Ruben. Αἰερώων cum n in fine: ſed ſcribendum Αἰερώωμ, ex libris Ebræis, id eſt, Abiron, cum m in extremo. Drufius. Rubenitæ concoquere non poterant, Rubeni, ut Jacobi primogenito, ablatum jus ſacerdotii. Grot.

5 Aaron.] Hic eſt gentiliſm Horus, Oſiris & Iſidis filius. Sanford. Quod non omnino probat Voſſius. Cui tamen

altera ejus conjectura apprime placet, Maïogor gentiliſm, cujus Nonnus in Dionyſ. meminit, eſſe Mariam, Liberi, hoc eſt Moſis, ſorem.

6 Vivos hiatu ſuo terra absorbit.] Numer. xvi. Ducenti & quinquaginta viri igne abſumpti, corpore integro. Et hinc Hebræi morem derivarunt, ut ubi pœna ignis eſt in lege, plumbum fervens damnato in os funderent, quo intus uſtus periret. Grot. Parvuli etiam, licet innoxii, abſorpti ſunt. Excipe tamen filios Core, de quibus dicitur cap. 26.

10. Et factum eſt grande miraculum, ut pereunte Core, filii non perirent. Quia patris rebellioni non conſenſerant. Unde miraculo factum, ut tabernaculo abſorpto, penduli in aëre hærent, quoad terra ſub pedibus eorum ruruſum coiret & hiatum concluderet. Unde cap. 26. 58. familia Core, quaſi ſuperſtes, inter Levitas numeratur, atque hi filii Core poſtea ſancti habiti ſunt inter Levitas, Pſalmosque plures vel compoſuerunt, vel decantarunt, qui etiamnum eorum nomine inſcribuntur, ut patet Pſalm. 41. 43. 84. 86. & 1. Chron. 24.

A Lapide. Illi autem qui abſorpti, deſcenderunt vivi in infernum, אלהם.

Quod Abalenſis de ſepulcro accipit. De loco damnatorum Epiphanius, Hieronymus, Beda. Ambroſius Epift. 82. Immugiens terra in medio plebis ſcinditur, aperitur in profundum ſinus, abripiuntur noxii, & ita ab omnibus mundi hujus ablegantur elementis, ut nec aërem hauſtu, nec cœlum viſu, nec mare tactu, nec terram contaminarent ſepulcro. An autem vivi pervenerint in infernum, ambigitur. Script. ita loqui videtur: ירדו תידי. Quod tamen de actu inchoato, non perfecto,

tius populi in Moisen & Aaron orta feditio est, adeo ut tabernaculum ('quod erat nefas, nisi sacerdotibus, introire)' ir-
 4 rumperent. Tum vero³ catervatim in eos grassata mors est: momentoque omnes interissent, nisi Moisi precibus placatus Dominus, cladem avertisset. Numerus tamen peremptorum, septingenti & xiv millia fuit.

1 XXXVIII.⁴ Nec multo post, ob aquæ penuriam, ut jam
 2 sæpius, populi exorta feditio est. Tunc Moises à Domino monitus, ut petram virga feriret, familiari sibi experimento
 (siquidem

intelligi potest. *A Lapide.* Putarim, quemadmodum Deus vitæ æternæ exemplaria viva extare voluit, Enochum & Eliam: sic & poenarum infernalium in his quos absorpsit terra. *Horn.*

* *Nec multo post.*] Num. 16.

1 *Quod erat nefas nisi Sacerdotibus introire.*] Tabernaculum tres partes habebat, quarum intima vocabatur Sanctum sanctorum, quod solus Pontifex ingrediebatur semel in anno. Media Sanctum dicebatur. Extrema erat atrium quod fas erat ingredi omnibus Iudæis. Hoc ætas posterior distinxit in duas partes, quarum una dicebatur atrium virorum, alterum atrium foeminarum, quod in eo solæ foeminae apparerent. *Drus.*

2 *Irumperent.*] Expressit verba illa editionis xxx. *ἡ ἀπειθήσασα ἐπὶ τῷ σκήνῳ τῷ ἱερῷ καὶ τῷ ἱερῷ.* Hic Ebraeus habet *מִדְּבַר*, & respexerunt, ad tabernaculum convenerunt. Sed Hieronymus ad Moisen & Aharonem retulit, interpretans, *fugerunt ad tabernaculum federis.* *Drus.*

3 *Catervatim in eos grassata mors est.*] Hac plaga fuit ignis. An corpora horum fuerint per ignem plane consumpta, & in cinerem redacta, ut vult *Abulens.* an vero tantum ambusta, non liquet. Neutrum enim exprimitur in textu.

4 *Nec multo post.*] Factum hoc in Cades, post obitum Mirjam sororis Moisis. Num. 20. Desertum vocatur *יִבְרָא*. Quod est aliud à Sin *יִבְרָא*, in quo Manna pluere coepit, ut ex diversa nominis scriptione patet. Hac fuit *יִבְרָא*. illa

xxxiii. statio. Cades & Faran auctori Phesichthæ idem sunt. Potius vicina loca erant. Cades ab Oncelo Recan vocatur. *Drus.* ad Num. Hæc autem contigerunt anno xl. ab exitu. Nam Moses tantum describit gesta trium annorum in deserto, videlicet duorum primorum, ab Exod. 22. hucusque, & xl. sive ultimi, ab hoc capite & deinceps. Reliquos xxxvii. annos intermedios silentio obvolvitur, forte quod nihil memorabile in iis contigerit. *Abulensis.* Cades autem hæc non est eadem cum Cadesbarne ut Abul. Mafius, Drusus volunt, quæ xv. statio: & in australi limite Chananaeorum: sed alia, in finibus Idumææ, non procul à mari rubro. Nam ab Asion Gaber venerunt Hebræi in Cades, inde in montem Hor. Hier. *Cades est urbs in deserto, juxta civitatem Arabia, quæ dicta est Petra.* Aben Esra: *Cades nomen urbis, Cadesbarne nomen deserti.*

5 *Ob aquæ penuriam.*] Num. 20. Diligenter loca itineris ex Ægypto describuntur, ne quis forte existeret, qui ea loca aut frugifera, aut aquosa fuisse diceret, ac sic miraculorum vim eluderet. *Græc.* Hebræi, & nominatim R. Salomo tradunt, propter Mirjam datum fuisse à Deo Judæis puteum aquæ, qui eos præcederet, ubicunque consisterent: propter Moisen Manna: propter Aaronem columnam nubis. Hinc iis mortuis ea defecisse, & Hebræos impugnatos fuisse ab Arad, cum videret subtractum esse Hebræis puteum. Sed hæc sunt fabula.

(siquidem id jam ante fecisset) ¹ semel atque iterum petram percussit, atque ita ² aqua effluxit. In quo quidem ³ notatus à Domino Moises refertur, quod per diffidentiam non nisi iterato ictu aquam eduxerit. Denique ⁴ ob hoc peccatum, promissam sibi terram non ingressus est, sicut inferius ostendam.

XXXIX. Igitur Moises ex eo loco promovens, cum ¹ præter Edom ⁶ agmen educere pararet, missis ⁷ ad regem legatis,

1æ. Certum enim est nec columnam, nec manna defecisse in morte Aaronis vel Moises, sed diu post, cum Hebræi jam ingressi essent Chananæam. *A Lapide.*

1 *Semel atque iterum.*] Paulo post: In quo notatus à Domino Moises refertur, quod per diffidentiam non nisi iterato ictu aquam eduxerit. Alia est hæc petra, & percussio, ab illa Exod. 17. Illa enim in Raphidim, juxta Sinai, anno secundo; hæc in Cades, anno x1. contigit. *Estius.*

2 *Aqua effluxit.*] Quæ ab hoc eventu dicta מַרְיָה, id est, jurgii aut contradictionis. *Moses.*

3 *Notatus à domino.*] Ob ἀπιστίαν, Quam non tantum dubitatione interna, sed etiam aliquo signo externo, prodiderat. Απιστία hæc consistit, eo quod petram, quasi ambiguus de successu, bis percussit. Deinde, quod aliam, quam Dominus designarat, petram. Denique quod non petra loquitur, ut jussus, sed populo. In summa, dubitavit an Deus populo toties rebelli aquam dare vellet. *Augustin. Rupert. Cajetan. Alii.*

4 *Ob hoc peccatum, promissam sibi terram.*] Grave igitur peccatum hoc Moises, nec cum Augustino xvi. contra Faustum 16. extenuandum. Moises autem promissam terram ingressus est, sed non illam quæ trans Jordanem, sita, & decem tribus promissa fuit, cujus termini circumscribuntur Num. xxxiv. *Abulenf.* Peccatum autem hoc ei commune fuit cum Aharon, qui etiam propterea eandem poenam sustinuit. *Drusius.*

5 *Præter Edom.*] Id est, Idumæam. Supra, *præter terram Philistin.* Sic Livius, *præter Caraliten amnem agmen ductum.* Sic, *præter mœnia ipsa fluere.* Drusius. Idumæi, à mari Erytheo profecti in regionem Tyri ac vicinam. Solin. cap. xxii. Et hinc ortum nomen Φοινίκων. Idem enim est Φοίνικες ac ἐρυθροί. Nam Φοίνιξ idem ac ἐρυθρός. Ergo Tyrii ab Idumæis, & originem, & nomen traxere. *Vossius.* Μετὰ πίστεως τῆς ἐραυλαῆς, ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ὄρεσιν ἦλθε. Joseph. 4. 4.

6 *Agmen educere pararet.*] Modus movendi castra hic erat: Vexilla in castris Israëlitarum quatuor erant, Judæ, Rubenis, Ephraimi & Dani. In vexillo Judæ erat leo, Rubenis homo, Ephraimi bos, Dani Aquila. Cæteræ tribus ad hæc vexilla referebantur. Quum videbant nubem adscendentem sacerdotes tubis & clavis ibant, & proficiscebantur castra Judæ initio, & sic deinceps. Ibant enim more castrametationis eorum. Levitæ & plaustra in medio. Gersonitæ & Meraritæ proficiscebantur inter vexillum Judæ & Ruben, Chaatitæ, & cum iis Aron, inter vexillum Ruben & Ephraim. *Drusius.* ad Num.

7 *Ad Regem.*] Reges Idumæi tum temporis alienigenæ, & Tyranni fuerunt. Unde & ipsorum stirpes, & patria, indicantur. *Rambam.* Quod huic nomen fuerit, nullibi refertur. Id constat, cum primo Reges, deinde Duces Idumææ præessent, hunc primum esse Regem qui in scriptura, post Duces memoretur. *Horn.*

I Trans-

legatis, ¹ transeundi copiam poposcit, ² ob jus sanguinis bello abstinendum ratus. Etenim gens illa Esau progenies ³ erat. Sed rex supplices aspernatus, ⁴ transitum negavit, ⁵ ratus armis contendere. Tum Moyses ⁶ in Or montem ⁷ iter convertit, vetita via abstinens, ne quam inter consanguineos neos causam belli præberet. In eo quoque cursu ⁸ regem gentis

1 *Transeundi copiam.*] Hoc est, quod ὁδὸν καὶ ἀγρὸν αἰτεῖν Græci dicunt: & ita hic Iosephus. Vide *Grot.* de Jure Pacis ac Belli II, 2. Poterant autem transire כַּרְרַךְ הַמֶּלֶךְ, LXX. ὁδὸν βασιλικήν, *via Regia*. Illa dicitur, non quam Rex Idumæorum præscripturus erat, ut vult Aben Esra: sed via publica, quam & militarem appellant. *Drusius.* ad Num.

2 *Ob jus sanguinis.*] In gravissima necessitate revivificavit jus illud pristinum rebus utendi, tanquam si communes mansissent: quia in omnibus legibus humanis, ac proinde & in lege Domini, summa illa necessitas videtur exorta. Exemplum habemus in Mosis historia, qui cum transitum petiisset ab Idumæo & Emoræo innoxium, nec impetrasset, justum eo nomine bellum intulit Emoræo. *Grot.*

3 *Transitum negavit.*] Ex Deuteronomio contrarium verum videtur. Sed respondet transiisse Israëlitas per fines terræ Edom, non per mediam terram ipsorum. Alii dicunt, cum præter illam regionem exercitus duceretur, Idumæos cibaria aliaque necessaria contulisse ac Israëlitis vendidisse. Quo restringunt verba illa Deut. II. 29. *sicut fecerunt filii Esau qui habitant in Seir.* Vide quoque Deut. II. 6. *Drusius.*

4 *In Or montem.*] Pro Or scribe Hor, cum aspiratione, mendum quale superius in Ur, quod Hur emendavimus. Hor, id est, הַר qui & הַר Har interdum. Scio montem ita dici appellative, sed & proprium nomen montis est, ut Taurus, quæ vox in lingua Syra montem denotat. Dicunt enim certe תַּוְרַי & תַּוְרַי: unde Taurus. *Drus.* Ibi Aa-

ron expiravit. Deut. IO. 6. Dicitur eum in Mosera expirasse ac sepultum. Quia nimirum Hor & Mosera idem locus fuit: sed mons ipse vocabatur Hor, locus vero adjacens in quo castrametabantur Judæi, dicebatur Mosera. *Tivinus.* Ioseph. montem in Arabia, apud Petram urbem collocat. *R. Salomo* fabulatur, Mosen, Aaron & Eleazarum in monte Hor invenisse speluncam & lectum paratum & lampadem ardentem, uti solet mortuis aptari; indeque cognovisse Mosen, illum locum à Deo esse paratum pro dormitione Aaronis. Exutum ergo vestibus incubuisse lecto, & clausis oculis, susceptum à Domino in pace. Omisit Sulpicius narrationem de igneis serpentibus, & ei opposito aneo Hinc gentiles in Liberi sacris, qui Moses, caput cinxerunt serpentibus. Euripides Bacchis: Στεφάναςεν τε δ'εραυγύτων σεφάνας. Ut ostenderent nunc quoque Liberi mystis serpentes non nocere. *Vossius.*

5 *Iter convertit.*] Ita ut reflexo cursu circumiverit Idumæam ad latus Orientale; ac necessario partem aliquam Idumææ transire debuerit, ut veniret in Moab & Ammon, & inde in Chanaan. *Menozius.*

6 *Regem gentis Chananæorum.*] Perperam interpretatus est Mosen, in quo, הכעני מלך ער, quod reddunt *Chananæus rex Arad*, Num. cap. 21. 1. Græci codices variant. Nam editio Basilienensis ea quæ in octavo folium complicat, ὁ χανανί; βασιλεύς Ἀράδ. Romana vero ὁ χανανίς, &c. Arad nomen est opidi. Hujus rex potuit esse ex una aliqua gentium terræ Chanaan. Nam hoc nomen, quando late sumitur, com-

gentis Chananæorum delevit. 'Seon quoque' regem Amor-
ræorum percussit, omniumque 'eorum opidis potitus est.
'Bafan etiam' & Balac reges devicit, & castra * super Jor-
danem,

comprehendit sex reliquas gentes, quæ
terram promissam incolebant. Ideo
Chananæus dicitur; cui roborando
articulus qui præcedit. Nam in Ebræo
יְיָיָיָיָ. Delevit ergo, non regem gen-
tis Chananæorum, sed Chananæum seu
è gente Chananæorum regem Arad:
quem portentosi Judæi Amalecum no-
minant. *Drusius*. Erat autem Arad in
austro. Diserte textus: *Chananæus Rex*
Arad, habitans in meridie. Incertum au-
tem, utrum idem Rex fuerit, an alius
qui ei postea successit, quem Iosua cum
reliquis interfecit. *Idem* in Num. R. Sa-
lomo fabulatur, ideo Aradum bello pe-
tuisse Hebræos, quod videret iis, post
obitum Mirjam, aquas subtractas.

1 *Seon.*] Duplex hoc nomen: & unus
vetustior ille est, qui fines Imperii us-
que ad fluvium Arnonem extendit. *Grot.*

2 *Regem Amorrhæorum.*] Num. 21. 22.
Qui Rex Hesbon. Deut. 11. vers. 27.
Amorrhæos autem Critici Ebræorum
nunc legunt Emorrhæos. *Drus.* Hebræi
eos pro Magis habent. Unde quicquid
Magica arte fit, illud *viam Amorrhæo-
rum* vocant. *Rambam.*

3 *Eorum opidis.*] Quæ recensentur
Num. xxxii. & alibi. Inter ea fuit
Hesbon, quam Sihon Moabitis extor-
serat, cum tota ad Araonem usque re-
gione. Et hoc domini, ex jure gentium,
bello translati, titulo, Israëlitarum tractum
illum possedere, cum alias vetitum ipsis
esset pugnare contra Moabitas. Et ta-
men Rex Moab, post ccc. annos eas
urbes repetiit. *A Lapide.* Hæc oppida
Rubenitis, Gaditis & Manassitis, con-
cessa sunt. Unde Samaritani ab eo tem-
pore quo eas cœperunt incolere, quod
factum anno II c10 cccc xevi. caput æræ
suorum annorum Sabbaticorum insti-
tuerunt. *Petitus.*

4 *Bafan etiam.*] Videtur in ea senten-
tia fuisse, ut putarit, Bafan esse nomen
regis. Quod si est, fallitur. Nam est

nomen regionis, cujus rex Og nomina-
tur. Num. 21. vs. 33. *occurrit eis Og rex*
Bafan. Forte sensus, *devicit regem Bafan*,
id est, terræ Bafan. Nihil affirmo. *Drus.*
Rex Bafan, id est, Galadenæ & Gau-
lonitidis. *Josephus*. Ogum autem Rab-
bini volunt ex posteris illius fuisse, qui
diluvium evaserit. Cadmus quoque Og
vocatus, quod nomen Græci duplican-
tes, Ω'γγωγ' inde fecerunt. *Salmas.* Ba-
fan gigantum terra dicebatur. Deut.
cap. 13. vs. 13. Continebat 1x. civita-
tes munitas. *Ibid.* vs. 4, 5. Præerat ve-
ro Rex Og. Is est qui à Græcis dicitur
Τυφῶν vel Τυφῶδης. Quæ voces à Τύ-
φῳ, accendo, vxo. Nempe Og, & Ty-
pho, significatione conveniunt. Nam
& Τυφῶν est usit, usulavit. Vir pererudi-
tus putabat, etiam fere illius lecti, de
quo apud Moysen legimus, memoriam
apud gentiles durasse. Sed hoc falsum.
Porro Rabbini non minus fabulosa re-
ferunt de Ogo quam Poëtæ de Tiphœo.
Quippe Rabbini ajunt lectum illum
Mosi memoratum, qui in Ramoth o-
stendi solet, nihil aliud fuisse quam cu-
nas Og: postea eum tanta cœpisse in-
crementa, ut pes solus cubitorum esset
cxx. Itaque uti adventare Israëlitas co-
gnosceret, vastissimum montem impo-
suisse capiti, & animo ut universum
exercitum Josuæ obtereret. Sed mon-
tem à formicis exesum, humeris Ogi
incubuisse. Et quia sic quoque in Israël-
litas injicere valuisset, fecisse Deum,
ut dentes ejus ad cubitos decem extra
os excreverent. Ita montem, ob den-
tium obstaculum, excuti nequivisse.
Deinde casum à Mose: & compertum
tibiam ejus tam longam fuisse, ut cum
cervus forte fuga se in eam prorupisset,
venatori dimidia die fuerit insequendus,
antequam capi posset. *Lyra, Abulenfis,*
Vossius de Idol.

5 *Et Balac.*] Nusquam hoc lectum: &
tamen credibile est victum Balacum,
cum

8 danem, haud longe ab Hiericho molitus est. Tunc ¹ad-
versus Madianitas certatum: victique & subacti sunt.
9 ²Moises mortuus est, ³cum XL. in deserto annos populo
præfuisse.

1 XL. Cæterum Hebræi ob hanc causam ⁴tanto tempore
in

cum legatur pugnavisse in Israëlitas. Jos. cap. 24. *vs.* 19. Erat autem Rex Moabitum. *Drus.* Et hic inserenda Historia Bileami, celeberrimi Magi, cui asina locuta. Sicut & agnus locutus Bouchore in Ægypto regnante, apud Eusebium. Bos locutus apud Livium sæpe. Meminere & Plinius: Polybius, Plutarchus. Sciendum, Hebræis non licitum fuisse federa inire cum Moabitibus & Ammonitis, nec bellum, nisi ad id coactis. Deut. 23. *vs.* 6. & 11. 19. Iud. 11. *vs.* 16. 11. Sam. 10.

* *Super Jordanem.*] Cap. 20. Num. visto Og castrametati sunt in campis Moab, ubi trans Jordanem Hiericho sita est. Interim 24. millia Israëlitarum occisa iussu Dei à suis sunt, quia cum mulieribus Moabiticis fornicati fuerant. Festos etiam dies rursus præcepit & nominavit: cap. 28. & 29. Numer. *Sigon.* Μωυσης ἠκέλευσε, ἐπὶ τῶν Ἰσραηλῶν συναγαγῶν, ὅπως νῦν πόλις ἐστὶν Ἀβελ. *Joseph.*

1 *Adversus Madianitas certatum.*] Numer. 21. Ioseph. 4. *vs.* 7. Madianitæ enim erant federati Moabitarum. Et venerant suppetias latenti Moabitis, quos percussit Hadad filius Badad. *Drus.*

2 *Moises mortuus est.*] Cujus vitam descripserunt gentiles apud Euseb. 9. *vs.* 26. 27. 28. Clem. Alex. 1. & 5. *Στεγμ.* Justin 36. Diod 1. Ptolemon, Appion, Ptolemæus Mendesium, Hellenicus, Philochorus, Castor, Thullus, Alexander, Polyhistor, ex quibus quosdam etiam Iulianus 1. contra Cyrillum recenser. Strabo 16. Plin. 30. 1. Tacitus 5. Hist. Dionys. Longinus 1. de sublimi dicendi genere. Chalcidius, & alii. Atque hic est gentilius Liber. Uterque bi-

mater, & forma præcellens. Liber creditus in Arabia natus, quia Moses inde in Ægyptum concessit. Nisa Libero incluta, quæ trajectis litteris Sina. Exilium urrique, & transitus maris rubri tribuitur. Quæ & alia recondita antiquitatis monumenta, incomparabilis, non infinita tantum eruditione, sed & humanitate, Vossius, 1. de Idol. 30. pandit. Iosephus: *νέφες αἰφνίδιον ὑπὲρ αὐτῆς ἐγένετο, ἀφανίσθη* κτλ. *Ἰωσ.* *φάρμακον*. Scripsisse autem se mortuum, ne à Deo raptum putarent. Quod falsum.

3 *Cum XL. in deserto annos.*] Deut. 34. Iosephus 4. 8. In terra Moab, cum mortem sibi imminere videret, repetita prius lege, quæ Deuteronomio continetur, & benedictis tribubus, montem Nebo conscendit, ac terram promissam contemplatus, expiravit. *Sigon.* Hilarius & Hieron. in 9. Amosi putat Mosén ascendisse in cœlum, ut Enoch & Eliam. Alii; mortuum quidem, sed statim resurrexisse. *R. Samuel.* vel in transfiguratione Christi. *Hieron.* in Matth. cap. 17. Ab exitu & lata lege ab baptismum Christi transierunt 1547. anni. Totidem à morte Mosi ad Excidium Hierosolymorum. *Buchole.* *Ἐπελάσθη τὸ ὑστάτω μηνὶ ἔτους, ὑπὸ τοῦ Μακεδόνων, δούρα καλεσθῆναι, ἀδελφὸν ἢ ὑφ' ἡμῶν, νεμελίω.* *Joseph.* Vixit 120. annos. Natus die 7. mensis 12. & eadem die mortuus. *Seder. Olan. Masius. Meridie. Salmanticensis.* Vide Petit. 1. Ecl. Chron. 10. 19. Seld. de Success. in Pont. 1. 1.

4 *Tanto tempore in eremo fuisse traduntur.*] Migrationes Israëlitarum in deserto, diabolus in Mexicanis imitatus est, ut Acofta ostendit.

1 Nemo

in eremo fuisse traduntur, donec omnes, qui verbis Dei non crediderant, interirent. Excepto enim Jesu & Chaleb, ² nemo ultra xx. annos natus, Ægypto profectus, Jordanem tranſiit. Ipſe Moiſes, ut terram promiſſam videret ³ tantum, nec contingeret, peccato ejus adſcribitur: quod eo tempore, quo faxum ferire & aquam producere præceptus eſt, poſt tot virtutum ſuarum experimenta, dubitaverit. Deceſſit autem anno ætatis vigefimo & centefimo. ⁴ De ſepulchri loco parum compertum.

XLI. Moife mortuo, ſumma rerum ³ penes JEſum Nave ¹ filium erat. Etenim illum ſibi Moifeſ ⁴ ſucceſſorem conſtituerat, virum ⁵ virtutibus ſuis ſimillimum. Principio autem ſuſcepti imperii, dimiſſis per caſtra nunciis, populum certiore facit, ⁶ frumentum uti pararent: triduoque proximo

¹ Nemo ultra xx. annos natus.] Omnes memorati, id eſt, qui erant xx. annorum & ſupra, murmurarunt: ideoque omnes in deſerto obierunt. *Abul.* Excipe Levitas, mulieres, pueros, Iofuam & Caleb.

² De ſepulchri loco parum compertum.] Sepelivit ſeipſum. *Rabbini.* Sepultus à Iofua. *Ephrem* Syrus ab angelis. *Epiphani.* Hæref. 9. *Oecumen.* *Abul.* ſepultus eſt in valle terræ Moab, contra Phegor. *Said.* Ba-

tricides في هورون في الجبل

Sepultus eſt in monte Hur. *Epift. Iudæ.* Sepulcrum ejus tam admirandum, ut nullus hominum dignus fuerit unquam illud conſpicere. *Philo.* & ne Iudæi illo ad Idololatriam abuterentur. *Chryſoſt.* *Theodoret.* *Procop.* Et hæc cauſa certaminis inter Michaëlem & Diabolum, cujus meminit *Judas* in *Epift.* Diabolus enim ſepulcrum patere volebat.

³ Penes Jeſum.] Iofuæ 1. Iofeph. 5. 1. Hic fuit primus Dux Iſraëlitarum, qui cum exercitu Iordane trajecto, Chanaanam ſubegit & diſtribuit. Atque hoc eſt argumentum libri Iofuæ. Ducum

hæc præcipua autoritas fuit, ut iudiciorum, conſiliorum & bellorum principatum tenerent. Fuit autem non hereditarium munus, ſed ſtudiis populi delatum. *Sigon.* Summus, poſt Aaronem, Sacerdos, fuit Eleazar. Vide *Seld.* de ſucceſſ. in Pontif. 1. 1. Iofuam *Annales* veterum Cuthæorum gigantem quinque ulnas altum faciunt, ut annotavit R. Samuel Schullam, in appendice Juchafin. *Schick.*

⁴ Succeſſorem.] *Deut.* 31. Non ex aſſe, id eſt, in omnes dignitates: ſed in Ducatum. Cætera multum inferior Moſe fuit. Sic qui Muhammedi ſucceſſerunt, Chalifæ dicebantur, ſive vicarii, per modestiam. *Horn.* *Iuſtinus* 36. *Poſt Moſen filius ejus Arras* (Codices quidam *Miſſ.* *Arruans*, pro Aaron) Sacerdos ſacris *Ægyptiis*, mox Rex creatur. Quem errorem, cum cæteris, gentili condonamus.

⁵ Virtutibus ſuis.] Puto legendum: Virum virtutibus ſuis ſimillimum. *Sigon.*

⁶ Frumentum.] Hoc ex ingenio ſuo addit. *Textus:* cibaria. *Sigon.* Quod de Manna intelligi non poteſt, quia illud ſervari in craſtinum nequibat, multo minus in tertium diem. Proinde accipiendum de aliis cibis, quorum tunc copia

3 proximo iter pronunciat. Sed 1 Jordanis flumen validissimum, transitum prohibebat: quia neque navium copia pro tempore erat, neque vadari fluvius poterat, qui tum 4 2 pleno alveo ferebatur. Igitur arcam præferri à sacerdotibus, eisdemque adverso flumine consistere jubet. Quo facto, 3 incisus Jordanis traditur. Ita per siccum 4 copiam traducta. Erat in his locis oppidum nomine 5 Hiericho, muris validissimis munitum, neque expugnationi, 6 neque 7 obsidioni, 7 facilis. Sed Jesus Domino fretus, non armis aut viribus urbem aggressus, 8 ferri arcam Dei circa muros jubet:

copia esse poterat Israëlitis in terra frugifera. Neque tamen Manna defecit, donec transissent Jordanem. Itaque cum Manna etiam aliis cibis usi. Sicut & Deut. 2. dicitur: Idumæos & Moabitas vendidisse filiis Israëlis cibaria. *Estius*. תרצ R. Salomo etiam arma significari putat hoc nomine, quæ necessaria ad expeditionem. *Cimius*: quemvis cibum, excepto pane. LXX. επισιτισμόν.

1 *Jordanis*.] Josua 3. qui Ebrais Jarden à Jonatha vocatur Jordena; unde Jordanis, id est, Ἰορδάνης, qui & Jordanus, id est, Ἰορδάνος. Oritur ex radicibus montis Libani, aut, ut alii volunt, è spelunca Phaneas, quod scribunt די פנא. Forte spelunca Phaneas in radicibus erat illius montis, & in tribu Dan, quod sonat Jordan, quasi descendens ex Dan. Alii dicunt nomen habere à duobus suis fontibus Jor & Dan. *Drus*. Pausania in Eliacis Ἰορδάνος dicitur. Falsam esse opinionem, à duobus fontibus, Jor & Dan, fluvium hunc & oriri & nominari, quod Hieronymus & Suidas volunt, multis ostendi posset. Philo, Josephus, nihil hujus. Neque Rabbini, pro quibus audiatur Menahem de Racanati in c. 1. Genes. Joseph ex uno fonte: Δοκεῖ μὲν Ἰορδάνος πηγὴ τὸ πίνειον. Φέρει δὲ ἵκανὸν γὰρ εἰς τὸ κρυπτόν ἐκ τῆς κλεισθῆνης Φιαλῆς. Vide eum 3. ἀλω. 18. Plin. 5. 15. *Horn*.

2 *Pleno alveo ferebatur*.] Sicut Nilus & Tigris, ita etiam Jordanes exundare

solet. Gen. 13. ἄλ. 10. Ecclesiast. 24. ἄλ. 36. & hic quidem mense Martio, ob nives, quæ sub id tempus è vicinis montibus liquatæ defluunt. *Tirinus*. Omisit Historiam Rachabæ Jos. 2.

3 *Incisus Jordanis*.] Aquæ Jordanis steterunt à Bethabara, usque ad urbem Adam, quæ est à latere Sarthan. Immotus ergo stetit, fere à mari mortuo usque ad mare Galilææ, hoc est, per xx. circiter miliaria. *Tirinus*.

4 *Copia traducta*.] Castra in Galgalis posita, ubi circumcisi qui in deserto nati. Jos. 4.

5 *Hiericho*.] Jos. 6. De situ hujus urbis Strabo 16. Josephus 5. ἀλω. 4. Sita fuit in fortunatissimo tractu, ab Hierosol. c. 1. ab Jordane 1x. stadiis. R. Salomo scribit Jordaniem ab urbe distare itinere unius diei. Iter unius diei continet quatuor parasangas: parasanga decem millia. *Elias*. Appellatio ab odore, ἰσχυρῆ, quem arbor balsami vicina emittit. Plinius. Vel certe à Luna, quæ ibi primum conspicitur. *Drus*.

6 *Neque obsidioni*.] Difficilis fuisse videtur ad expugnationem: at vero ad obsidionem non item. Quid enim est operosum eos obsidere qui clausi sunt, ut exire non audeant; igitur hoc ex ingenio suo potius quam ex Scriptura prompsit Sulpicius. *Sigon*.

7 *Facilis*.] Sic in Herdesiano lib. Quod recte mutavit Galestin. Nisi quid aliud latet. *Giselin*.

8 *Ferri arcam Dei*.] Quod Cathathitarum

jubet: Sacerdotesque præire arcam, & ¹tuba canere. Sed cum ²9
 arca ²septies circumlata esset, ³muri ac turres conciderunt,
⁴direptum oppidum atque incensum. ⁵Tum Jesus Dominum ¹⁰
 traditur **. Inde ⁶adversus Haë ductus exercitus: loca- ¹¹
 tisque à tergo urbis insidiis, Jesus ⁷metum simulans, terga
 hosti dedit. Quo viso, qui in oppido erant, patentibus por- ¹²
 tis cedentibus instare. Ita hi qui in insidiis fuerant, vacuum
 urbem cepere: ⁸cæsique omnes, absque ullius effugio: Rex
 captus, * summoque supplicio affectus.

XLII. Quod

rum erat. Ter quaterve id fecisse legun-
 tur Sacerdotes. Ut cum Jordanum
 transirent, Jericho circumirent; cum
 reducerent eam in locum suum, cæso
 Absolomo: cum è domo Davidis eam
 in Sanctum Sanctorum, sub Salomone,
 inferrent. *R. David.* Portabatur au-
 tem à quatuor: duobus ad singulum
 latus, facie contra faciem, & postero-
 ra eorum erant foris, $\Psi\Pi\eta$. *Drusius.*
 in *Jos.*

¹ *Tuba.*] Buccinis septem arietinis,
 quarum in Jubilæo usus erat. Quot tu-
 bæ tot Sacerdotes, qui arcam præibant.
Drus.

² *Septies.*] Numerus septenarius my-
 sticus est, cujus arcanum norunt optime
 intelligentes, ait *R. David.* Sic septem
 altaria, septem juvenci, &c. Excellit, in
 diebus, in mensibus, in annis, in homi-
 nibus. Vide *Augst.* xi. C. D. 31. *Hie-*
ron Amos 5. Septima vice totus exerci-
 tus $\alpha\lambda\alpha\lambda\alpha\mu\theta\iota$, sive barritum edidit.

³ *Muri ac turres.*] Pars murorum.
 Nam in muro erat domus Rachabæ, quæ
 una cecidisset, si totus murus corruisset.
 Ideo credibile est tantum eam partem
 muri cecidisse, quæ castra Israëlitarum
 spectabat. Non tantum collapsus fuit
 murus, sed etiam absorptus ex parte.
 Pars enim superior extabat. *R. David.*
 Fides penes ipsum esto.

⁴ *Direptum oppidum atque incensum.*]
 Falsum hoc. Nam *Josua* præceperat ne
 quicquam attingerent. *Sigon.* Excusari
 tamen potest, quia opes metallicæ ex æ-
 dibus in thesaurum Domini collatæ.

Quod sine direptione fieri non poterat.
 Cæli omnes incolæ, excepta Rahabæ fa-
 milia. Quam & uxorem duxisse *Josua*
 Rabbinus nugantur. *Horn.* Urbs ipsa in
 perpetuum devota, ne unquam reædifi-
 caretur. Ut hac ratione miraculum illud
 in perpetua memoria maneret. Nam
 quicumque visurus erat materiam illam
 in terram alte demersam, facile videbat
 non esse hanc formam ædificii alicujus
 destructi, sed miraculose collapsi. *Ram-*
bam 3. *More Neb.* l. III. *Reg.* 16.

⁵ *Tum Jesus Dominum traditur.**]
 Lacunam hanc ita ex *Jos.* 6. explere co-
 natus est *Galesin.* *Tum Jesus Dominum*
traditur allocutus, iis male precando, qui
Hiericem oppidum, ope divina disturbatam,
instaurare aggredierentur. *Giselinus.* Græ-
 ca sunt $\text{Καί, ὠρμισεν Ἰησοῦς ἐν τῇ ἡμέ-$
 $\text{ρῃ ἐμείνη ἐναντίον Κυρίου λέγων, ἐπι-$
 κατάρατα.

⁶ *Adversus Haë.*] *Giselinus, Sigonius,*
 ac *Drusius* habent, *adversus Geth.* *Cor-*
rigo, inquit *Drus.* *adversus Gæ.* Nam est
Fæj in codicibus Græcis. Secuti sumus
 editionem *Elzevirianam,* & *Latinam*
Hieronimi, quam proculdubio & *Sul-*
picius. Iosepho Aivæ. Omittit author
 sacrilegium *Achani,* de quo *Iosua* 7.

⁷ *Metum simulans.*] Vide *Grotium* 3.
 de *Iure Pacis ac Belli* 1.

⁸ *Cæsique omnes absque ullius effugio.*]
 Etiam infantes & foemina. Deus in bel-
 lis Hebræorum, etiam post pacem ob-
 latam & repudiatam, parci vult foeminis
 & infantibus: extra paucas gentes spe-
 ciali jure exceptas, adversum quas quod
 erat

1 XLII. Quod ubi ¹ vicinarum gentium regibus comper-
tum est, in bellum conspirant, Hebræos armis depellere.
2 Verum ² Gabaonitæ, gens valida, ³ ex urbe opulenta,
ultro se Hebræis dederunt, iussa facturos pollicentes: ⁴ re-
ceptique in fidem, ⁵ ut ligna & aquam conveherent, im-
3 peratum. Sed ⁶ regibus proximarum urbium, deditio eo-
4 rum, iras conciverat. Itaque admotis copiis, oppidum
5 eorum, Gabaon nomine, obsidione circumstant. Igitur
oppidani, arctis rebus suis, nuncios ad Jesum mittunt,
6 obsessis uti succurreret. Ita ille maturato itinere, inopi-

erat bellum, non erat hominum sed Dei, atque ita appellabatur. *Grotius.*

* *Summoque supplicio affectus.*] Innuit supplicium crucis aut patibuli, quod Ebræis יץ lignum aut arbor dicitur. Græci hic legunt ἐπὶ ξύλα δίδυμα, in ligno gemino. Non duo ligna in cruce quæ se invicem intersecant, ut fila in stamine & subtegmine. Unde hodie- que crux à Iudæis appellatur יצו יצו stamen & subtegmen. *Drus.* Iosephus hoc, ut alia multa, invidiæ declinanda ergo, ut gratiora essent auribus Vespasiani & Romanorum, præterit. Cætera ad pompam detorquet. Unde plurima habet quæ discrepant à Scriptura, & ei contraria sunt. Ut quod ait, Hebræos servasse parvulos, fœminas & servos urbis Hai. Quod manifeste falsum. *A Lapide.*

1 *Vicinarum gentium regibus.*] Ios. 9. Non solum Chananæi, sed & Palæstini, ac Phœnices. Addunt Rabbinii etiam Assyrios; & apud eos circumfertur Epistola confœderatorum horum, qua Iosua bellum denuntiant. R. Salomo Schullam in appendice Iuchasin. Vocantur hi Reges uno nomine vel Chananæi vel Amorrhæi ut Ios. 10, 5. Quia nimirum, ob *περσείαν*, pro omnibus ponuntur, nomine latius accepto. *Drus.*

2 *Gabaonitæ*] Ioseph. 10. Κατοικῶντες ἐξίστα τοῖς Ἰεργολύμοις. Κεφη-
ρίπας ἢ καὶ Καδερρημίπας γείτονας ὄν-
τας αὐτοῖς, ἐπὶ συμμυγίαν ἐνάλην.

Ioseph. Errat autem in eo quod dicit legatos dixisse ad Josuam: missos se à Gabaonitis & vicinis urbibus. Dixerunt utique se ex longinquis oris. Nec Gabaon, tam propinqua, præsertim urbs celebris, ignota Iosua. *Horn.*

3 *Ex urbe opulenta.*] Quæ fuit ὠσει-
μεία ἢ Μηεγπόλειον. lxx. Ut una civi-
tatum regiarum. *Complut. & Latin.*

4 *Receptique in fidem.*] Quam menda-
cio extorserunt. Quo tamen opus non erat. Neque enim deditibus se, etiam Chananæis, vitæ gratia denegata esset, sed fedus tantum sociale. *Grotius.* Poterant quidem Israëlita datam fidem Gabaonitis non servare, quia errore decepti fuerant, nec in pacem cum tam vicinis populis consenserant: nihilominus vel juramenti religione, vel iussu Dei, recte fidem datam non violant. *August. Lyra. Abul.*

5 *Ut ligna & aquam conveherent.*] Pri-
mo quidem toti populo. Unde Iosephus *δημοσίως* vocat. Successu temporis, maxime sub Davide & Salomone, soli tabernaculo & templo servierunt: vocati sunt *דְּוָנִי* quasi Levitis *donati*. Susceperunt ergo circumcisionem & Iudaismum: ac per omnem regionem, urbibus suis relictis, distributi sunt, velut Helotæ. *Hæron. Lyra. Abul.*

6 *Regibus proximarum urbium.*] Iosua cap. 10. Hæ fuerunt Ierusalem, Hebron, Iarmuth, Lachis, Eglon. Præcipuus inter hos Adonizedek fuit, & cui inter cæ-
teros

nantibus supervenit, cæsaque ad internecionem multa hostium millia. Cum dies cædentes deficeret, noxque victis 7 futura præsidio videretur, merito fidei, dux Hebræus, 2 noctem avertit, dies perseveravit: ita nullum hostibus effugium fuit. Quinque reges capti, interfecti sunt. Eodem 8 impetu 2 vicinæ quoque urbes imperio adjectæ, regesque earum perempti. Verum quia omnia hæc in ordinem perfectum qui non fuit consilium, dum brevitati studemus, id modo annotandum curavimus, 3 xx. & novem regna imperio Hebræorum subjecta: quorum terra 4 per undecim tribus vi-

ritim

teros aliqua major potestas. *Arius Montanus.* Vocabantur autem illis temporibus omnes Reges Ierosolymæ, vel Melchizedek, vel Adonizedek. Unde conjicitur urbem illam primo קרצ fuisse dictam: deinde מלש. *Masius.*

1 *Noctem avertit, dies perseveravit.* Ad Hebr. 9. Hoc portentum contigit 27. die mensis Iar, qui respondet nostro partim Aprili, partim Majo. *Serarius.* Circa meridiem Lyra, vel potius vesperam. *Cajetan. Abulens.* Stetit die uno naturali, seu horis 24. quibus si addas 12. horas, quibus Sol cucurrerat, dies ille fuit 30. horarum. *R. Elzevir. Justin.* Contra Tryphon. Verisimilius, stetisse tantum 12. horas. Unde *Ecclesiastici* 46. v. 5. Una dies facta est quasi duo. Stetit autem Luna quoque & omnia astra, æque ab hoc motu dependent, æstus maris, & tempus. *Comimbriensis.* Quidam Hebræi existimant, Solem revera non stetisse; sed visum stare, ob brevitatem temporis, quo hostes devicti. Alii: eversum dumtaxat tardiozem fuisse. Quæ falsa sunt.

2 *Vicina quoque urbes.* Maceda, Libna, Lachis, Eglon, Hebron, Dabit. *Ios.* 11. & 12.

3 *xx. & novem regna.* Legendum est, xxxi. Error ex notis ortus. *Sigonius.* Securus est (videtur certe) lectionem quæ in editione Romana *Ios.* 12. v. 24. εινσπονεβα viginti novem, cum alibi sit, puta in editione Veneta & Basileensi,

ut etiam in Ebræo, תשעוהשבעה עשרים. Quam lectionem veram esse, fide codicum Ebræorum, qui nihil hic variant, non dubitamus asserere. *Dius.*

4 *Per undecim tribus.* Sulpicius 12. in totum putavit esse tribus, atque in undecim terram divisam, exempto propter sacerdotium Levi, oblitus scriptum esse cap. 14. *Levite nihil acceperunt terræ: sed in eorum locum successerunt filii Joseph in duas divisi tribus. Manassæ & Ephraim.* Sic ergo tribus 13. Restans ergo dixisset 12. *Sigonius.* Hoc gentis Chananæ horribile excidium, tanto terrore percussit Palæstinos & Phœniæes, ut arreptis navibus, multa simul millia, fugam in Egyptum, Africam, Insulas, terrasque Occidentis, arripere. Cujus memorabilis rei meminit *Procopius* 2. de Bello Vandalico. *Eusebius* in Chæon. Græcis. *Sallustius* in Jugurtha, ex libris Punicis Hiempsalis. *Procopius* etiam columnæ Urbis Tingitanæ meminit, cui inscriptum: *Nos Maurusi sumus, qui fugimus à facie Josue filii Nun, prædonis.* Quæ verba Phœnicum lingua hæc fuisse *Seldenus* conjicit אנו כורחיים מפני יהושע איש החף בן ירי. Atabes hodieque Barbaros Africa, pro Philistæis, eo fuga delatis habent. *Golinius.* Sed quod *Aben Esra* in Obadiam, etiam Allemaunos ab his profugis Chananæis ortos vult, mera fabula est. In Africa Pœni dicti sunt, quasi Phœni. *Hieronymus.* Et totam eam oram usque

10 ritim distributa est. Levitis enim in sacerdotium assumptis,
 1 nulla portio data, quo liberius servirent Deo.

1 XLIII. Equidem hoc exemplum non tacitus præterierim, legendumque 2 ministris Ecclesiarum libenter ingesferim. Etenim præcepti hujus non solum immemores, sed etiam ignari mihi videntur: tanta 3 hoc tempore animos eorum habendi cupido, veluti tabes, incessit. Inhiant possessionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt, 4 venduntque, quæstui per omnia student. At si qui melioris propositi videntur, neque possidentes, neque negociantes, quod est multo turpius, sedentes munera expectant, atque omne vitæ decus mercede corruptum habent, dum 5 quasi venalem præferunt sanctitatem. Sed longius quam volui egressus sum, dum me temporum nostrorum piget, tædetque. Ad incæptum redeo.

1 XLIV. Igitur, ut supra dixi, 4 diviso per tribus capti-

vo

usque ad Herculis columnas suis coloniis inundarunt. Quarum tum ac postea, caput Carthago fuit, vero nomine chædreanech, קַרְתַּגְדֵּי אֲחַדְרַאן, ἑπιδρανεῖς Ἀνακκῆς, quod ab Anakceis structa atque habitata esset. De qua fuga pluribus Scaliger. de Emend. Temp. Vossius 1. Gramm. 9. Seldenus de Dis Syris. Ex Africa, successu temporis, & navigandi studio, in ipsam Americam penetrarunt, & eam vel primi vel maxime coluerunt. Id quod de Hispaniola, Cuba, Jucataca & vicinis regionibus, multis argumentis in opere de Origine gentium Americanarum, nondum excuso, ostendimus. Horn.

1 Nulla portio data.] Deut. 18. Jos. 13. Sed in alienis fortibus urbes habitavere. Ideo Levitæ eis tribus attributi sunt, in quibus confedere. Quare illud: quo liberius servirent Deo, videtur Sulpicius ex ingenio suo, non ex divina promissæ Scriptura. Sigonius. Etiam fors, κλήροσ. Unde Clerici nomen apud Christianos, quia hæreditatem Domini adepti sunt. Drus. Consecratæ tum omnes urbes

sunt. Quarum consecrationem Judæi tres numerant: duæ contigerunt, una sub Josua, altera Esræ temporibus. Tertiam sub adventum Messie expectant. Cuneus.

2 Ministris Ecclesiarum.] Hinc perspicimus ministrorum nomen, quo nunc utuntur, non esse recens, aut hisce temporibus primum excogitatum. Nam Sulpicius vixit ante annos mille ducentos. Drus.

3 Hoc tempore.] Carpit clericos sui temporis ob avaritiam insatiabilem. Ut mirum esse videatur, quam cito veteris mores Ecclesie lapsi sint in deterius. Sig.

4 Diviso per tribus captivo solo.] Ita igitur Chanaanæ in terram Israël mutata, regio optima frugumque feracissima, cujus amplitudo continebat τετρακισίας μισθιάδας δροσῶν, ut Hecateus Abderites apud Josephum tradit. Primo in tribus divisa. Deinde, singulorum tribuum familiis, certus cuique modus agri assignatus, ac Lege Agraria vetitum, ne quis venditione aut ullo contractu, plenum dominium fundi sui trans-

trans-

vo solo, pace summa Hebræi perfruebantur, finitimis bello territ, tot victoriis nobiles armis nemine audente tentare. Eodem tractu 2 Jesus 3 mortuus est, anno ætatis 4 decimo & centesimo. De imperii autem ejus tempore 3 parum definitio. Frequens tamen opinio est 5 xx. & vii. 4 annis eum Hebræis præfuisse. Quod si ita est, à mundi exordio in excessum ejus anni sunt * c l o l o c c c l x x x . & i i i i .

XLV. Jesu

transferret in alium. Nam & iis, qui egestate compulsi agrum vendidissent, redimendi quovis tempore jus; & ni redemptus esset, restitui in jubileo debebatur.

1 Pace summa Hebræi fruebantur.] Quorum omnis vita opere manuario & rustico exercebatur, mercatura incuriosum. Joseph. 1. contra App. Η μείς εστε χάρων οικεῖον τὸ Ἰσραήλ, εἴτε ἐμπολείας χαλεγῶν, εἴτε πῶς ἀγῶν τῶν πλεονεκτημάτων ἐπιμειξίας, ἀλλ' εἰσὶν ἡ ἡμῶν αἱ πόλεις μακροῦν ἀπὸ ἱερουσαλὴμ ἀνακισμῶν, χάρων ἰσραήλ νεμῶν, τῶν τῶν ἐμπονῶν. Quæ causâ, cur vel nihil, vel tam falsa de iis Græci Romanique prodiderint. Horn.

2 Jesus.] Sicut Moses est gentilium Liber: ita Iosua Hercules Phœnicus. Quem Phœnices ob stupendas victorias, ita nominarunt. Nam uterque cum gigantibus prælia commisisse dicitur in Arabia & Syria. Nec ætas Herculis & Iosue discrepat. Eusebius in Chronicis. Tantum ne intelligatur Thebanus ille, sed alter Orientis, quem Ægyptium vocare possumus, quia in Ægypto natus: Indicum, hoc est, Arabicum, quia hic res tantas gessit: tum Tyrium sive Phœnicium, quia res ab eo gestas Tyrii Herculi suo transferre. Eum autem non aptiori nomine dixeris quam Cananæum, à devicta terra Canaan: vel Ægyptio-Cananæum. Vide magnum Vossium 1. de Idololatria 26.

3 Mortuus est.] Sepultus fuit ad par-

tem Septentrionalem montis Syon. Fin- gunt autem Judæi hunc montem contremuisse ac commotum fuisse, cum Israë- lita non satis Josue mortem lugerent; atque ex illo motu nomen accepisse. Civitas ibidem eodem nomine: quæ & ὄρη ἰσραήλ similitudo Solis dicitur. Quia enim in prælio Sol subfiterat, ideo sepulcro Iosue Solis imaginem imposi- tam, volunt Judæorum plerique, civi- tatemque à Solis imagine denomina- tam, quod ibi istud sepulcrum, Solis imagine ornatum, conspiceretur. Const. l' Empercur.

4 Decimo & centesimo.] Natus est A. M. 11 c l o c c c i v . post mortem Josephi x c i i . Mose fuit junior x x v i i . Calebo senior x v . annis. Chronol.

5 xx. & vii. annis.] Ita & Augu- stin. xvii. C. D. i i i . & Euseb. Serarius duodecim Chronologorum sententias recenset, ex quibus duæ sunt probabi- liores. Prior dat Josue Ducatui x v i i . vel x v i i i . annos, posterior x x v i i . Con- ciliari possunt ita. Josue præfuit annos x v i i . Sed liber ejus extenditur usque ad mortem Eleazari, qui fortasse anno x x v i i . ab inchoato principatu Josue. A Lapide. x v i i . annos præfuisse Josue fufe docet Salius, Tornicellus, & alii, contra Iosephum, qui dat illi annos x x v . Eusebium, qui x x v i i . Masium, qui x x v i . Cajetanum, qui x . Mensis vero & dies mortis Iosue, memoratur in x x v i . Ni- san. Liberos ejus nulla mentio fit. Unde Seder Olam cœlebs videtur mansisse, ut propiorem veri Iesu imaginem referret. Ignatius Epist. ad Philadel. Hie-

1 XLV. Jesu mortuo, ¹ populus sine duce agebat. Sed
 2 cum adversus Chananæos bellandum esset, ² dux belli Ju-
 3 DAS assumptus est. Hujus ductu ³ res prospere gesta, domi
 militiaeque summum ocium: populus, aut subactis aut per
 4 deditioem acceptis gentibus, imperitabat. Inde, ut sem-
 per fieri ⁴ secundis rebus solet, morum disciplinæque im-
 memor, ⁵ matrimonia ex victis assumere, paulatimque ex-
 ternos mores trahere, ac mox, profano ritu, ⁶ idolis sacrifi-
 5 care occæpit. Adeo cuncta cum externis societas perni-
 6 ciosa est. Quæ Deus longe ante prospiciens, salubri He-
 bræos responso instruxerat, devictas gentes ut internecioni
 darent.

rouymus I. contra Iovianum. *Chryso-
 stomus* Sermone de Martyribus.

* cIo Io ccc LXXX & 1111.] Pro cIo.
 repono III. quod ante me Gifelinus an-
 notavit. Sigonius autem pro 1111. ad-
 monet scribendum 111. ut dicat, *anni
 sunt ter mille octingenti octoginta & tres.*
*Salmanticensis, mortuus est anno mundi
 bis millesimo quingentesimo decimo sexto.*
Drusius.

1 *Populus sine duce.*] Quidam tamen
 non tantum Eleazaro in pontificatu, sed
 & Josuæ in Ducatu successisse Phinees
 scribunt. Sic excerpta ex Eusebio & A-
 fricano: *Post obitum Hiesu filii Nave,
 praefuit populo Phinees Sacerdos annos xxxiii.*
 Ita & Saidus Batricides, Patriarcha A-
 lexandrinus & Nicephorus Patriarcha.
 Sed praefecturam hujusmodi in eo nulli-
 bi agnoscunt Hebraei. *Seld.* Non statim
 post mortem Josuæ Iudices creati, sed
 interregnum exitit. Quod est tempus
 illud, quod vocat Josephus Aristocra-
 tiam. *Sigonius.* Senes tum repub. ad-
 ministrabant, in quorum numero Cha-
 leb, qui praecipuus erat, prout habetur
 in capite, *Sacerdos magnus & Naziræus.*
 Phinees quoque iis accensetur, qui erat
 ex semine Ithamar, usque ad Eli sacer-
 dotem. Vide librum Iohasin. *Drus.*

2 *Dux belli Judas assumptus est.*] *Iud. 1.*
Malim Judæ. Nam de tribu sermo.
Drusius. Comitia in Silo coacta sunt,
 teste *Protopio*, ubi arca foederis. *Jud. 18.*

Ibi consulitur Deus per Phinees Sacerdo-
 tem, ut vult *Joseph.* seu per Urim &
 Thummim. Is tribui Judæ τὴν ἡγε-
 νειάν in bello Chananæo tribuit. Tri-
 bus Iuda tribum Simeonis, quia permi-
 xta sedibus, assumit. Non ergo per lu-
 dam unus quisquam intelligitur, ut Sul-
 picius velle videtur, sed tota tribus, &
 Ducatus non alius, quam quod prima
 adscenderit contra Chananæos. *Interpr.*

3 *Res prospere gesta.*] Nam Chananæo,
 Pherezæo, Jebusæo subactis, Hierosoly-
 mam captam incenderunt, & Gazam,
 Ascalonem, Accaronem Palaestinis eri-
 puerunt. *Jud. 1.* *Joseph. 5. 2.*

4 *Secundis rebus.*] Μετὰ ταῦτα ὡς
 ἢ τὸς πολεμικῆς, μεγαλῶς εἶχον, ἡ
 ἡ γὰρ, ἡ τὴν ταῦτα ἐργῶν ἐπιμελῶν.
Joseph.

5 *Matrimonia ex victis assumere.*] Deus
 jussit ut septem gentes extirparent
Deut. 20. 16. 18. Non hoc fuit crudelitas
 ac Tyrannis, sed justum æquumque, ne
 Israëlita seducerentur, *Ramban 1. More
 Neb. 5. 4.* Hujus mandati neglectu, coe-
 perunt paulatim externos mores indue-
 re, Idolis sacrificare, ut graviter auctor
 noster in sequentibus edisserit, & *Jose-
 phus* narrat.

6 *Idolis sacrificare.*] *Jud. 2.* quæ vo-
 cantur *בָּעֲבוֹרֹת* *בְּעֲבוֹרֹת* *Jud. 2. v. 23.*
 Per Baalim significantur omnes dii ma-
 res, per Astaroth Deæ scemina. De omni-

darent. Sed plebs cupida dominandi, imperare victis cum 7
pernicie malebat. Igitur cum, relicto Deo, idola cole- 8
rent, destituti divino auxilio, ¹ à rege Mesopotamiæ evi-
cti, & subacti, ² VII. annis ³ captivitatem pependerunt:
denec⁴ GOTHONIEL duce in libertatem restituti, ⁵ per quin-
quaginta annos rerum potiti sunt.

XLVI. Rursumque corrupti longæ pacis malo, idolis ¹
litaverunt. Moxque aderat pœna peccantibus. ⁶ Ab Eglo ²
enim ³

omnibus hisce Idolis & Diis, vide Seld.
de Diis Syris, Vossium in admirando o-
pere de Idololatria.

1 *A Rege Mesopotamiæ.*] Jud. 3. vo-
catur Chusan Rishaim, cuius magna
haud dubie potentia; quia ingens ille
inter Eufratem & Tigrim tractus, ארם
בבלי, Mesopotamia, sive interamnus
Syria. Ac facile apparet nullam tum
temporis Monarchiam Babylonicam si-
ve Assyriam fuisse, quia tanta Regis Me-
sopotamiæ in vicinia, potentia. Hunc
autem חצוסי פרוץ אסוריאן βασιλέα
vocat Josephus & Procopius, non tan-
tum Assyriæ & Mesopotamiæ, sed & to-
tius Syriæ Regem fuisse vult. Male.
Nunquam enim Assyria sub Mesopota-
mia comprehenditur, cum trans Tigrim
fuerit. Horn.

2 VII. annis.] Corrige VIII. Nam Jud.
3. 8. עת חלו. Drus.

3 Captivitatem pependerunt.] Sic infra:
aliquandiu Salomoni seruitutem pependerit.

4 Gothoniël duce.] Hic primus
שפני, sive Iudicum fuit. Iosiam pa-
ri potestate secuti sunt, qui Prætores
dici dictatoresque poterant, etsi in sacris
Annalibus Iudices appellantur, ratione
haud multum diversa. Flavius Monar-
chas vocavit. Quod nomen etiam Sylla,
Cinna, Mariusque & alii Dictatoribus
Romanis, Græci dedere. Hos iudices
in magnis motibus necessitas creavit;
& compertum est, in bello illis felici-
ter rem semper processisse. Fuit etiam
cum iidem rebus civilibus intenti age-
rent, causasque audirent, sed graviores.
Raro enim pro tribunali sedebant. Ius-

sus modo, imperiumque, & summa rei
ad eos pertinuit. Præter Iudices & post-
modum Reges, Synedria quoque fue-
runt, imprimis magnum concilium
Sanhedrin, in quod ascripti assessores
LXX. erant. *Cum. Hebræis, Tyriis,*
Carthaginiensibus ארם בבלו diceban-
tur, κατ' ἐξουχίω summi Magistratus,
quos Græci hic κραταις, Iosephus in
Tyriorum rebus δικαστῆς vocat, Latini
in Punica historia, servato Punico voca-
bulo, Suffetes, αὐτοκράτορες ἡγεμόνες
Iosepho. Viderur autem his temporibus
omissa per incuriam creatio Synedrio-
rum LXXII. quemadmodum & ante Io-
saphati tempora. 2. Paralip. 19. 5.
Itaque ubi tales extra ordinem viros
Deus non excivit, erat dissolutum Re-
publ. corpus, nec quicquam in commu-
ne agebatur. Tribus singulae suas res suo
periculo ac commodo agebant; nisi si
quæ ex usu temporum foedus inter se fe-
cerant. Talis fuit Græciæ status Conci-
lio Achaico, Romanorum artibus dis-
soluta, & Gallia ante Cæsaris tempora:
Germaniæ vero & Britannia multo et-
iam serius. Grotius.

5 Per quinquaginta annos.] Quadra-
ginta est Jud. 3. 5. 11. & apud Ioseph.
Nec interpretes dissentiunt. Salmanti-
censis, *judicavit Israël 40. annis. R.*
Iosé autor Seder Olam, Othoniël filius
Cenax. 40. annis. Sunt qui putant à Sul-
picio adjectos decem annos, quo sic
complecteretur totum tempus, quod à
monte Iosua effluerat. Consule Sig-
onium. Drus.

6 Ab Eglo enim.] Iudic. 3. Hæc
H 4 altera

enim rege Moabitarum devicti, duodeviginti annis servierunt, donec ¹ instinctu Dei, ² Adon, regem hostium ³ dolo interemit, contractoque tumultuario exercitu libertatem ⁴ armis vindicavit. Idem ⁴ per LXXX. annos in pace Hebræis præfuit.

¹ XLVII. Huic ⁵ SEMIGAR successit: hicque ⁶ adversus, Allophylos ⁷ congressus, * secundum eventum prælium fecit. Rursum

altera Hebræorum servitus.

¹ *Instinctu Dei.*] Et hac ratione excusatur Regicidium ejus. Deus enim eum suscitaverat, ut dicitur Iud. 3. 15. Dei jussus efficit ne in exemplum hoc trahi possit, ubi talis Dei jussus non est. Non magis quam quod Abraham de filio jussus est facere, & quod Israëlita res Ægyptiorum abstulere. Brutus qui Cæsarem occidit, paris videtur fuisse animi; sed ei ut divinum imperium, ita & successus defuit. *Grot.*

² *Adon.*] Corruptum ex Aod, id est, A'od, quod hodie in editione Romana Sed & in Hieronymo. Veritas Scripturæ Ahod, videlicet in Ebræo אהוד, quod nunc legunt Ehud. Alibi est Aoth, & in Polycratice Ajoth, lib. 8. cap. 20. Salmanticensis: Anno mundi 2573: cepit Ahod, qui judicavit Israël 80. annis. Hi anni finiunt in anno mundi 2653. Drusius. Iosepho, Ι'δης. Et vero nomen hoc & origine & significatione convenit cum Iuda; ideoque à quibusdam Aod exponitur confitens & laudans, ab *Origen.* Homil. 4. Laus.

³ *Dolo interemit.*] Secreti colloquii copia postulata, ipsum manu sinistra, qua æque utebatur ac dextra, peremit: deinde cæcis Moabitarum x. millibus, populum in libertatem vindicavit. Vide *Iosephum* lib. 5. 5. Qui dicit: *απληξας δ' αὐτὸν ὁ Ἰσδης εἰς τὴν καρδίαν.* Quod falsum. Nam Scriptura exertim, in ventre cæsum. *Horn.* Aod hostem potius interemit, quam populi rectorem Tyrannum. *Thomas.*

⁴ *Per LXXX. annos.*] Usque ad LXXX. annum à morte Othonielis, quo mor-

tuus est Aod successor ejus. Quare in his LXXX. annis includuntur XVII. anni servitutis Moabiticæ. Quis enim credat Aod LXXX. annis præfuisse Israël, totidemque annis nullum in Israël fuisse bellum? *Eusebius.* Alii.

⁵ *Semigar successit.*] Samgar filius Anath. Iud. 3. 31. In editione Rom. *σάμεγαρ*, & apud Iosephum *σάμιζαρ*, putarim scribendum *σάμιζαρ*. Legitur & Semegar in Origine. De hoc scribit Iosephus quod primo imperii sui, vel potius iudicatus, anno, mortem obierit. Salmanticensis, *Samgar præfuit anno uno.* R. Iose, *In diebus Ahod erat Samgar filius Anath, in fine dierum ejus. Eodem tractu temporis, videlicet in diebus Eglonis, accidit historia Ruth.* Drusius. Hunc Eusebius omittit. Et omittitur Iudicum 4. Quia non plene servavit Israël, nec errantes in viam reduxit. Vide Camium. Mentio Sangar & Iud. 5. 6. Quærendum etiam an Semgar iudex fuerit. Si servare Israël, & Iudicem esse convertuntur, tum *ἀναφί* (ὄνητος) iudex fuit, & Israël rex. *Drusius ad Jud.*

⁶ *Adversus Allophylos.*] Id est, Philisthæos, quos *ἄλλοφυλλοι* Græci vocant, id est, alienigenas, nomine generis ad certam speciem revocato. ita passim interpretes LXX. *Drus.* Quia alius originis, & ut videtur, linguæ Palæstini à Chananæis, ideo ad distinctionem vocantur *ἄλλοφυλλοι*. Quasi *ἄλλο* dicas. Sicut Gen. 14. *ἄλλοι*. *Horn.*

⁷ *Congressus.*] Per se solus, ait *Abulensis*, non per socios, ut *Lyra* vult. Percussit de Philistim sexcentos viros vomere,

Rursumque Hebræos sectantes idola, rex ¹ Chananaeorum, ² Jabin nomine, subjugavit, gravissimamque in eos ³ per xx. annos dominationem exercuit: donec pristinum ⁴ DEB-
BORA mulier statum reddidit. Adeo nihil spei in eorum
ducibus erat, ut ⁵ muliebri auxilio defenderentur. Quanquam ⁴
hæc * in typum Ecclesiæ forma præmissa sit, cujus auxilio
capti-

mere, Iud. 3. vs. 31. Videtur dux fuisse rusticorum quorundam, qui stimulis boum usi sunt cum armis destituerentur. מַלְאָכִים proprie baculus stimuli, ut מַלְאָכִים culpis in summitate baculi. LXX. ἐν τῷ δρότῳ ἢ βοῶν. Aliquot editiones ἐν τῷ δρότῳ ποδῶν. Drusus ad Jud. Videtur irruentibus Philistæis ab aratro, arrepto vomere, profiliisse ad pugnam, uti etiamnum faciunt Hungari, irruentibus Turcis, & olim fecerunt Hispani, ingruentibus Mauris: in cujus rei signum etiamnum rustici Hispani, dum arant, gladiati incedunt, quasi parati ad resistendum hosti repente invadenti. Sic ab aratro ad Dictaturam vocati præci Romanorum Heroës, Camillus, Curius, Cincinnatus, Fabricius. Plinius 18. Viri & milites strenuissimi ex agricolis gignuntur.

* Secundum eventum.] Magis placet, secundo eventum: ut, secundo prælio repulit Allophylos, & crebra deinde prælia secundo eventum habuit: &, secundo eventum perempto rege, gentem imperio adiungit. Rursum, victores secundo prælio Allophyli. Drusus.

¹ Chananaeorum.] Qui eladem & fugam evaserunt Chananaei, in gentem haud modicam, supina Israëlitarum negligentia, coaluerunt.

² Jabin.] Iud. 4. Ioseph. 5. 6. Hic erat ex posteris Iabin illius, cujus meminit liber Iosue cap. 11. 1. sedes regni Hasor, quæ à Iosue combusta, videtur postea reparata fuisse. Aut per Hasor intelligit agrum ejus. Vide R. David. ad Iud. 4. Et tum sedes fuerit Harferoth, urbs Sylvestris. מַרְסַרְתִּים enim Aramæis Sylvam notat, unde conjiciunt in Sylva illa

fuisse arces validas Chananaeorum. Drus. ad Iud.

³ Per xx. annos.] Qui annumerantur annis Debora. Nam ipsa durante adhuc servitute, iudicavit Israël. Non quod Princeps populi fuerit, ut Ambros. & Hieron. affirmant, sed quod lites nonnullas, absque jurisdictione, sola prophetia componeret. Abulens. Cajetan. Arias.

⁴ Debora mulier.] Δεβώρα, quod apem sonat, & est antiqua lectio pro Debora, ut Messias, quod nunc legunt & scribunt Mesia, id est, מִשְׁיָחָא. Coepit iudicare Israël anno mundi 1654. videlicet anno post Semigar. Non tantum Iudex erat, sed etiam Prophetes.

Drusus. Fuit uxor Lapidoth, γυνὴ Λαπίδοθ. Eum Ebraei putant fuisse Barac, in quo significatio fulguris. Nec alienum ab eo vox לפיר, quæ saepe de fulgure usurpatur. Sed obstat huic opinioni, quod Barac aliunde advocavit. Nam si maritus ejus fuisset, simul habitassent. Ideo in Medras exponitur, mulier lychnaria, quod lychnos, id est, לפיר conficeret, ad usum Sanctuarii. R. Salomo. R. David. Lyra.

⁵ Muliebri auxilio.] Paulinus: *Fœmineas quoque personas virtute virili*

Induit alma Fides: mulier qua sancta peremit

Terribilem Sisayam transfixum tempora palo.

Ambros. lib. de viduis: *Ad provocandos animos fœminarum, fœmina iudicavit, fœmina disposuit, fœmina prophetavit, fœmina triumphavit, & præliaribus intermixta copia, imperio viros docuit militare fami-*

5¹ captivitas est depulsa. Sub hac duce, vel iudice, 2^{XL} annis Hebræi fuerunt.

1 XLVIII. Rursumque ob peccata 3^{Madianitis} traditi, 4^{duro imperio} habebantur, afflictique malo servitutis divinum

neg. Secundum mysterium vero, fidei militia, Ecclesie victoria est.

* *In typum Ecclesie.] Augustin. 12. contra Faustum, 33. Quæ est illa mulier plena fiducia, hostis tempora ligno transfigens, nisi fides Ecclesie, cruce Christi regna diaboli perimens? Similia habet Origin. Homil. 5. Vide Gloss. Ordinar. ad illum locum Salomonis: mulierem fortem quis inveniat?*

1 *Captivitas est depulsa.] Caso exercitu Sifare. Contra quem ipsi cœli pugnarunt. Quod & factum tempore M. Aurelii Imp. Unde Legio Christiana dicta κερωνοσόλθ, Tertull. Apol. Euseb. 5. Hist. 5. Idem accidit Theodosio contra Eugenium pugnanti. De quo Claud. in 3. Consul. Honorii:*

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis,

Obruit adversas acies, revolutaque tela, Vexit in auctores, & turbine repulit hastas.

O nimum dilecte Deo, cui fundit ab antro,

Mobus armatas hiemes, cui militat æther, Et conjurati veniunt ad classica venti.

Cæsi ad internecionem hostes, ut ne cladis quidem nuncijs superesset. Sed quod Philo Annianus dicit, cecidisse 997000. incredibile est. Addit Iosephus: Βάραιθ δὲ ἐπὶ ὄπισθεν ἐπ' Ἀσσογγῶν, Ἰαβὴν δὲ ὑπερὸν ὄρεων κλεινῶν καὶ ἐπὶ ἐπὶ ἄλλῃ ἔπεισθη, καὶ ἔλαβον εἰς ἑδραίωσιν τὴν πόλιν.

2 *XL. annis.] Hieronymus, Augustinus, Sulpicius, Nicephorus, Sigonius, volunt annos servitutum seorsim subdaci ab annis Judicum. Sed hanc sententiam tueri non possunt, nisi exemplaria omnia Hebræa, Græca, Latina, 3. Reg. 6. 1. ubi Salomo dicitur templum suum inchoasse anno 480. ab e-*

gressu filiorum Israël ex Ægypto, corrupta esse affirmant. Ergo igitur anni servitutum comprehenduntur in annis Judicum. Sicut ex Historia Deborah & Samsonis manifeste colligitur. Sic Euseb. Cæsar. Lyræ. Abulens. Genebrard. Tornell. Sallianus. Alii.

3 *Madianitis.] Jud. 6. Joseph. 5. 7. 8. Et aliis Arabum gentibus Scenitis. Non enim alii erant Midianita illi, Ismaelitæ & Amaleciti, quam quos postea Saracenos dixere, & Arabas vagos. Et in hac Midianitica servitutis historia ad vivum nobis Scenitæ illi depinguntur, quemadmodum eos Ammianus accuratissime describit. Josephus. Μαδιανίται ὄρεσιν κλεινῶν Ἀραβικῶν καὶ Ἀσσογγῶν. Sciendum duplicem fuisse Madian. Unam ad mare rubrum. De hac non agitur hoc loco. Altera vicina Moabitibus, iuxta Arnon & Arcopolin, cujus incolæ masculi omnes excisi sunt à Mose, Num. 1. xxxi. Verum complures cladem metuentes, jam ante ad vicinas gentes profugerant, qui postea in Madian redierunt. Alii quoque vicini, Madian incolis vacuam occuparunt, & Madianitæ in posterum dicti sunt. A Lapide.*

4 *Duro imperio habebantur.] Per septem annos Jud. 6. 1. Salmanticensis, captivitas Madian duravit septem annos. Seder Olam, tradidit eos in manus Madian septem annis. Vix ulla unquam gravior Israëlitis domi servitus afflixit. Iosephus; Israëlitas in montana compulsi, campes tri solo cedere coegerunt. Qui spelunca & subterraneis adificijs excavatis, quicquid hostium violentiam evadere poterat, intra receptum afferbant. Nam Madianitæ penitentiam facientes expeditionem, biennio agros colere Israëlitas permittabant, ut possent denuo labores eorum vastare. Itaque*

num auxilium imploraverunt. ¹ Ita semper in secundis re-
 bus immemores cœlestium beneficiorum, idolis suppli-
 cabant: in adversis, Deo. Unde cum reputare in animo ³
 soleo, populum, tot beneficiis Dei obligatum, tot cladi-
 dibus, cum peccaret, coërcitum, expertumque & miseri-
 cordiam & severitatem Dei, nequaquam emendatum: &
 cum semper veniam erroris acciperet, semper peccasse post
 veniam: nihil mirum videri potest, Christum ab his non
 esse receptum, cum jam inde ab initio toties in Domino
 rebelles deprehendantur: magisque mirum est, illis semper
 peccantibus, nunquam Dei, si quando eum imploraverunt,
 defuisse clementiam. Igitur cum eis, ut supra retulimus, ⁴
² Madianitæ dominarentur, conversi ad Dominum, miseri-
 cordiam solitam flagitantes, impetraverunt.

XLIX. Erat in Hebræis ³ Gedeon quidam nomine, ¹
 vir justus, & charus Domino, acceptusque. ⁴ Huic ange-
 lus, ⁵ de campo messis domum revertenti, affuit: Domi-

*in perpetua fame ac egestate vivebant, nec
 jam ullum supererat presidium, nisi in pre-
 cibus ad Deum, & supplicationibus. Plane
 simile artificium Alyattæ contra Mile-
 sios narrat Herodotus Clio.*

¹ *Ita semper in secundis rebus.] Augu-
 stin. xviii. C. D. xlii. Judicium tempo-
 ribus alternaverunt apud Hebræos & hu-
 militates laborum pro peccatis eorum, &
 prosperitates consolationum, propter misera-
 tionem Dei. Addit deinde Sulpicius per
 excursum, haud mirandum esse si Judæi
 Christum non receperunt, cum neque
 Deum receperint, ejus eximiam justi-
 tiam ac misericordiam toties experti
 fuissent. Sigon.*

² *Madianitæ.] Quorum numen Baal-
 Peor, quod Saturnum, Iovem, Apolli-
 nem referebat. Baalphegor enim Pri-
 apus. Hic Sol. Vide Vossium 2. de Idol.*

³ *Gedeon quidam.] Qui & Ierubbaal.
 Iud. 7. 1. filius Ioas 6. 11. ex tribu Ma-
 nasse ibid. 15. Cur Ierobaal cognomina-
 tus sit, causâ expressâ Iud. 6. 32.
 Drus. Ophra pertinebat ad Ioasum pa-*

*tris, trem Gedeonis, quæ propterea Ophra
 Gedeonis vocatur, & urbs ejus. Iud. 8.
 27. Ambo erant ex familia Abiezer:
 unde Ioas vocatur Abiezrita. Familia
 ista nomen accepit à quodam Abiezer
 1. Paral. 7. 28. Male igitur Hiero-
 nymus, patrem familie Ezri. Nam fami-
 lia hæc vocantur familia Abiezer, non
 familia Ezri. Idem ad Jud.*

⁴ *Huic Angular.] In somnio hoc fa-
 ctum putat Maimonides. Angelus ille
 27. 14. dicitur אַנְגֵּל. Ex quo pater,
 eum fuisse Angelum federis, id est,
 Christum. Joseph. Πρωτομυησιος ὁ
 αὐτῶν ἀγγελος ἡ ἀγγελος ἡ ἀγγελος.*

⁵ *De campo messis domum revertenti.]
 Πρωτομυησιος ὁ αὐτῶν ἀγγελος ἡ ἀγγελος ἡ ἀγγελος.
 Addit Iose-
 phus non ausum eum propter hostes
 propalam hoc in area facere. Drus. A-
 lioqui in Palæstina, ut & in Italia hodie,
 boves triturabant segetes, eas ungulis
 calcando. Sed Gedeon flagello tritura-
 vit, quia secreto & festinanter id fecit,
 eademque de causa id fecit in torculari,
 quod erat in loco plano, & forte in hor-
 reo.*

2 nus, inquit, tecum, ¹ potens in virtute. At ille voce humili, ² non esse in se Dominum ingemiscebat: siquidem, quod populum captivitas premeret, virtutemque Domini, qui ³ eos de terra Ægypti eduxerat, ³ flens recordabatur. Tum angelus: *Vade*, inquit, ⁴ in hoc spiritu, quo locutus es, & populum de captivitate eripe. Ille vero abnuere, ⁵ se infractis suorum viribus, ⁶ cum ipse minimus esset, tantum onus suscipere. ⁴ Perstare ⁷ contra Angelus, ne dubitaret posse fieri, quæ Dominus

reo, ut vult Vatablus. Ebræi fabulantur, patrem ejus prius excussisse frumenta. Ipsum autem dixisse ei: *Pater senex es tu. Abi ergo domum, quia non potes fugere si Madianita venerint; ego decusiam frumenta.* Ob hoc dictum, quia stabilivit legem, *Honora patrem*, meruit esse Iudex. Vide Kimchium.

1 *Potens in virtute.*] Ambiguum est. Tam enim accipi potest de Deo, quam de Gedeone. De Deo videtur accepisse Augustinus, referens, *potens de fortitudine*: quod noster dixit, *potens in virtute*. De Gedeone autem Hieron. qui vertit, *virorum fortissime*: & aliis qui transtulit, *miles strenue*. Caterum in LXX. est *ἰσχυρός δυνάμεων*: in aliis, quos Sulpicius secutus, est *δυνατός ἰσχύι*, potens robore, sive, quod idem, virtute. Nam virtus etiam pro robore sumitur. Verba Sulpicii accommodari possunt ad Gedeonem, si adverbium subaudias vocandi; ut dicat, *o potens virtute*. Idem sentiendum de Augustini declaramento seu interpretamento, quod superius adduxi. In fonte *גבור ההר*, quod non male redditur *miles fortissime*. Nam *גבור* miles proprie robore valens. *In virtute* Græce diceretur, *ἐν δυνάμει*. Sic *Κύριος δυνάμεων*, Dominus virtutum. Locus est Jud. 6. 2. *Drus. Jof. Εὐδαίμων ἐν φιλίᾳ τοῦ θεοῦ.*

2 *Non esse in se Dominum.*] Id est, spiritum Domini, qui est spiritus fortitudinis & roboris; quo donatus fuit & Jephthe, cum ad populi ducatum vocaretur. Caterum in Ebræo legitur,

Est Dominus nobiscum? quod pronuntiatione juvandum, ac si diceret, *Estne Dominus nobiscum?* Græci habent, *εἰ ἐστὶ Κύριος μεθ' ἡμῶν*; si est Dominus nobiscum? Quasi dicat, *minime*. Vide sequentia. *Drus.* Hoc, inquit, meæ felicitatis argumentum est maximum, quod torculari utar pro area. *Joseph.*

3 *Flens.*] Hoc de suo adjicit ex conjectura. *Drus.*

4 *In hoc spiritu.*] *Εἰ ἐν ἰσχύι σου*, in virtute aut fortitudine tua. *Idem.*

5 *Se infractis suorum viribus.*] Locus haud dubie corruptus. Quid enim est: *abnuere, se infractis suorum viribus, tantum onus suscipere*. Ergo vel delendum se, vel transposita se & in. Ut scripserit Sulpicius: *abnuere, in se, fractis suorum viribus, tantum onus suscipere*. *Horn.*

6 *Cum ipse minimus esset.*] Textus: *ואגורי הצעיר בבית אבי*. *Καὶ ἐγὼ εἰμι μικρότερος ἐν οἴκῳ πατρὸς μου*. Ante quæ verba, *ἰδὲ ἡ χιλιάς μου ἠδένυσεν ἐν Μοραασῆ*. Scorsim ab aliis vertunt *ἰδὲ ἡ χιλιάς μου*; atque hinc eliciunt Gedeonem in sua tribu chiliarchum fuisse. *Drus.* Chiliadis militaris mentio est in Libro Iudicum vii. & apud Micheam: *Et tu Bethlehem parvulus es, ut sis in millibus*. Id est, ut Chiliadem & Chiliarchum creare possis. *Sigom. ביהמ* Hieron. Familia mea, *משפחתי*. *Joseph.* *Αὐδαιότης ἔχον ἔλεγε. τίω τε γὰρ φυλάω ἐξ ἡς ὑποήρχε, πάλῃ θες ὑπερεῖν ἐν νεόν αὐτὸν εἶκα; ἐξ τηλικύτων προσέμεττων ἐπινοίας ἀδενέσεσθον.*

7 *Contra Angelus.*] *Ὁ δὲ θεὸς αὐτὸς εἶνα τὴν*

minus loquebatur. ¹ Perfecto igitur sacrificio, ² dirutaque ara, ³ quam Baalis idolo ⁴ Madianitæ sacraverant, ⁵ ad suos profectus, castra ⁶ castris hostium contulit. Sed Madianitis ⁶ ⁷ etiam gens Amalech se conjunxerat. Gedeon vero non ⁷ amplius

ἀναπληρώσῃ τὸ λείπον ἐπεσχάδερ. Josephus.

1 Perfecto igitur sacrificio.] Idem volunt Augustinus Quæst. xxxi. Theodoretus & Abulensis. Verior sententia, Gedeonem obtulisse panem & carnes Angelo, non ad sacrificium, sed ad prandium. Neque enim ipse ex tribu Levi, ut sacrificare posset; & Prophetam primo aspectu, quia humana forma, esse putabat. Deinde carnes coctas attulit, quod sacrificio demum perfecto fieri oportuit. Et תנתנ nunquam sacrificium carneum, sed bene farreum notat. Denique Gedeonem non cogitasse de sacrificio, patet ex eo, quod non erexit altare, non attulit ligna & ignem: multo minus præscivit Angelum virga sua ignem eliciturum quo carnes cremarentur. Ita Procopius, Cajetanus, Arias, Serarius. Alii.

2 Dirutaque ara.] Fuit prope lucum. Quæ loca, præcipue in Oriente, magna religione culta sunt. Lucus קרשא. Inde Ἀσκησις Hesiodi patria. Eo enim primo omnium pervenit Cadmus; ibique proculdubio lucum consecravit. Colebant etiam unam sæpe arborem. Qualis illa Platanus Theocriti, quæ Helenæ sacrata fuit. Heinsius. Hieronymus ad cap. vii. & xxxii. Jeremiæ: Hic gentilitatis error omnes provincias occupavit, ut ad capita fontium lucosque amœnissimos, victimas immolarent, & omni prave superstitionis religio servaretur. Tales lucos violare & excindere summum nefas creditum. Si hoc facerent, secures in sua membra redituras. Lucanus III. de luco quem Cæsar excindere parabat:

Sed fortes tremuere manus, motique verenda

Majestate loci, si robora sacra ferirent,

In sua credebant redituras membra secures. Horn.

3 Quam Baalis idolo.] חגב commune Deorum in Oriente nomen. Chaldaei contractius חב dicebant. Ios. 46. xl. i. Unde Græcis Βῆλθ. Origo Idololatricæ à Nino. Quippe hic patrem suum Nimrodum, sub Beli nomine, inter Deos retulit, posita ei statua. Hieron. in Ezech. 23. Idolum Baal sive Bel, & ut apertius dicam, Beli, Assyriorum religio est, consecrata à Nino, Beli filio, in honorem patris. Idem in Osee cap. 11. tradit. Baal autem Saturnum, qui Sol, denotat. Unde & Phœnicibus vocabatur Beelsamen. Sanchoniatho: Ηλίου γὰρ θεὸν οὐνόμιζον μόνον, ἔργον κύριον, Βεελσάμην καλεῖντες. Euseb. i. περ. 7. De quo vide Magni Vossii libros de Orig. & progressu Idololatricæ. Haud dubie vero ara hæc Beelsameni, Deo Phœnicio, ab Ophratæis erecta fuit.

4 Madianitæ sacraverant.] Quarendum unde habeat. Nam ex textu non potest aliud colligi, quam hanc aram à civibus Gedeonis fuisse sacratam, quem propterea quod eam destruxisset, ad necem quærebant. Historia refertur Jud. 6. 30. Druſius.

5 Ad suos profectus.] Joseph. tradit eum hanc rem cum quibusdam juvenibus communicasse; διηγέμεθα ὁ Γεδεὼν πρὸς τῶν νέων, ἐπισδύει. In textu sacro dicitur assumpsisse decem viros de servis suis. Horn.

6 Castra castris hostium contulit.] Nam Madianitæ Jordanem transgressi, castra posuerant in valle Jezraël. Gedeon quoque, collecto fortissimo exercitu, se iis, pugnaturus, objecit. Παρρησια αὐτὸς τὸς ἀγῶνας ἐποίησεν ἰὼ τὸ στρατοπέδον. Joseph.

7 Etiam gens Amalec.] וְכַגִּי. id est,

amplius quam ¹ ad triginta & II. millia exercitum paraverat. Sed priusquam confligeret, Deus ad eum locutus est, *nimiam esse hanc multitudinem, quam in praelium vellet educere: Hebraeos pro solita perfidia, eventum pugnae non Deo, sed virtuti suae duros, itaque daret volentibus discedendi potestatem.*
⁹ Quod ubi populo divulgatum, ² xx. & II. c. Id. à castris
¹⁰ recesserunt. Sed ³ ex x. millibus, quæ refederant, admonitus à Domino, non amplius ⁴ quam trecentos tenuit: re-
¹¹ liquos ab armis dimisit. Ita ⁵ media vigilia ⁶ castra hostium

ingres-

est, variae Arabum gentes. Nam illa Arabia pars, respectu Israëlitis, ad Orientem erat. *קטרא* proprie sunt Keturai. Amalekitæ autem, famosissima Orientis natio, in hanc usque diem sedes suas habent in Diarbecra & vicinis Mesopotamiæ ac Arabiæ regionibus. *Horn.*

¹ *Ad triginta & II. millia.*] Certum ex Jud. 7. 3. triginta duo millia fuisse. Quocirca male adjecit (ad) præpositionem, quæ hic circiter denotat, ut in illo Terentii, *quasi talenta ad quindecim cœgi*. Sic infra, *Nam fere ad lxx. erant*, cum historia narret lxx. fuisse. *Drusius.*

² *xx. & II. millia.*] Sic audacter emendavimus. Prius erat in libris, xx. c. Id. à castris recesserunt. Vide Jud. 7. 3. *Idem.*

³ *Ex x. millibus.*] *Μυριάων ἀνδρῶν. Joseph.*

⁴ *Quam trecentos tenuit.*] Ergo uni militi Gedeonis oppositi fuerunt ccccl. Madianitæ. Quia in exercitu Madian fuerunt 135000 hominum: in exercitu Gedeonis 300. Divide 135000. per 300. & produces 450. *Bucholt.* Vide Gregorium l. xxxi. c. 32. Elegit autem eos qui lambebant aquas. Quod formidinis & mollitiei. Josephus: *Ὅσοι δὲ ἐν ἑσπέρῳ ἀσπιδῶς κὶ κλεῖς ἰσχυροὺς πινούσας τὴν ὕδατιν, τὴν τὸν νομίζον ὑπὸ δειλίας τὸν πᾶσαν κὶ κλεῖς πωληθέντας τὸς πολέμους.* Ita non numerum tantum ad tertiam primum partem: deinde hanc

tertiam ad minus parte tricesima, redigere voluit Deus; sed simul eos sibi assumere, de quorum virtute minima spes erat. Et hi trecenti, non quasi cohors Leonidæ, sed homines ingenio trepidi, cxxx. hominum millia disjecerunt. *Grosius. Abul.* Contra alii censent lambentes eiectiones præ illis qui curvato genu biberant, quasi temperatiores & tolerantiores sitis; & qui obiter ac cursim, more canum lambentes, ad praelium festinant. *Lyra, Arias, Seravius.*

⁵ *Media vigilia.*] Media vigilia incipiente, sive in principio ejus. *Iud. 7. 19.* Iosephus hic habet, *circa quartam vigiliam*, & ejus interpret Rufinus, *circa primam*. Mirum unde hæc varietas. De vigiliis vide quæ notavimus *Observat. lib. 10. cap. 10.* Quibus addo, tres vigiliis etiam à Macrobio statui, his verbis: *Nox in tres vigiliis distribuitur, vigilia vero in quatuor horarum spatia.* Manahem Ricinensis vigiliam mediam appellat *custodiam secundam*, quæ *media nocte*, tertiam autem definit, in qua homo fabulatur cum uxore sua. *Videndus R. David & Psalm. 63. 7.* Cæterum vespertinæ & matutinæ vigiliæ mentio apud *Paraphrasten Chaldaum. Drusius.*

⁶ *Castra hostium ingressus, iussis omnibus tuba canere.*] Simili stratagemate Hannibal à Q. Fabio Max. ad Casilinum obsessus, eum elusit. Nam duobus boum millibus ad cornua singulorum faces accensas alligavit, itaque eos impulit in montes à Romanis insecutos. *Livyus*

ingressus, iussis omnibus tuba canere, ¹ magnum terrorem iniecit, neque cuiquam resistendi animus fuit, turpi fuga, quo quisque potuit, dilapsis. Sed ² occurrentibus ¹² omni ex parte Hebræis, passim fugientes cadunt. ³ Reges ¹³ Gedeon ⁴ persecutus ultra Jordanem, comprehensos ⁵ neci dedit. Ea pugna ⁶ centum & xxc. ex hostibus cæsa, ⁷ xv. ¹⁴ capti

Livius Dec. III. lib. II. Similia recenset *Julius Frontinus* II. de Strateg. 4. Falisci & Tarquinienfes, compluribus suorum in habitu Sacerdotum subornatis, faces & angues furiali habitu præferentibus, aciem Romanorum turbaverunt. Idem Veientes & Fidenates, facibus arreptis fecerunt. Vide & 3. 8.

1 *Magnum terrorem.* Ταραχή δὲ λαμβάνει τὰς ἀνθρώπους ἐπὶ τὴν ἑναντίαν καὶ δειμάτω. ὅδε γὰρ λέγει, καὶ ὁ θεὸς τῆς ψυχῆς ἠθέλει. ὁ κλεινοῦτος δὲ ὀλίγοι μὲν ἴσθησιν πολέμων, οἱ δὲ πολλοὶς ἴσθησιν συμμάχων. Ἀλλὰ τὸ τῆς γλώσσης ἀφωνεῖν, ἀπὸ τῆς καὶ αἰσθησίνης εἰς ταραχὴν, πᾶν τὸ παρὰ τὸν ἀνθρώπον, νομίζουσιν εἶναι πολέμιον. *Joseph.*

2 *Occurrentibus omni ex parte Hebræis.* Conclamantes autem viri Israël & Naphthali, Afer, & omnis Manasse, persequerantur Madian. *Judic.* 7. Occurrerunt etiam vada Iordanis ad Abelmecholan & Bethbaran, quæ Tremellio & Scaligero Bethabara est, cujus mentio fit *Ioh.* I. 28. Serarius diversa loca fuisse putat.

3 *Reges.* *Jud.* 8. Quorum duo fuerunt, Zebæ & Salmunæ. Oreb & Zeb, non Reges erant, sed Principes Madian, & in fuga interfecti, nomen ab infelici exitu, locis indiderunt. Cæterum ex textu sacro patet, jam tum temporis, Lunulas Arabum insignia fuisse. Ita enim interpretantur Iudæi זב וזב, Zebæ & Salmunæ. Originem traxerunt, non ab Hegiræ Mahummedicæ memoria, ut Scaliger vult, quæ biduo post verum Lunæ coitum, corniculante jam Luna accidit: sed à Diis veterum Arabum, Urania, Alilat, Astarte, Cabar,

qui omnes Venerem seu Lunam notabant. Unde summis turrium & Melchitarum fastigiis impositæ Lunulæ. *Seldenus.* Inaures quoque, dicatas alicui fictitio numini, habebant. Qui mos olim Syrorum, & per Syro-Phœnicas in Africam venit. De quibus *Augustin.* *Epist.* LXXIII.

4 *Persecutus ultra Jordanem.* Ex clade Iezreelitica xv. millia (non ut *Joseph.* xviii.) evaserant trans Jordanem, jamque pervenerant Carcariam, quod est castellum unius diei itinere à Petra distans. *Lxx. Chaldaeus. Hieronym.* in Locis. Porto Gedeon non recta via, sed à tergo eos, per Arabum Scenitarum regionem, ne evadendi locus esset, adortus est. Illi autem, velut nullo periculo, securi agebant. *A Lapide.*

5 *Neci dedit.* Ad ulciscendam necem fratrum suorum, quos hi Reges in spelunca Thaboritica interemerant. Nam alioqui eos occidere non tenebatur illius præcepti vi, quod *Num.* 31. 17. datum. Hoc enim temporarium erat, quod *Num.* xxv. eadem Regum filio commisit, ut gladium in hostes patriæ suæ stringere disceret, regio initiatus sanguine. *Menochius.* Sed illi maluerunt ipsius Imperatoris manu cadere. In quo haud parva victis consolatio:

Aeneæ magni dextra cadis.

6 *Centum & xx. ex hostibus cæsa.* Primo prælio nocturno, apud Iezreëlem. Quod Abulensis cum victoria Iosaphati II. *Paral.* xx. comparat. Multifque nominibus præferenda est gloriosissima pugna Lacedæmoniorum ad Thermophylas. *A Lapide.*

7 xv. capti traduntur.] Miror quis hoc per-

15 capta traduntur. Tunc ¹ consensu omnium, Gedeoni, ut
16 princeps populi esset, delatum. ² Quod ille aspernatus,
communi jure cum civibus vivere, quam præesse suis, ma-
luit: Depulsa igitur captivitate, quæ septem annos popu-
lum continuerat, ³ pax per XL. annos fuit.

1 L. Sed defuncto Gedeoni, filius ejus ⁴ ABIMELECH,
⁵ ex concubina ortus, ⁶ fratribus interemptis, ^{*} pessimis
qui-

persuaserit Sulpicio. Cæsi enim, ut ex
Iud. 8. 2. patet. Multos fuga tum eva-
sisse, haud dubitandum, quia & duo
Reges ex fuga retracti: sed tot millia ca-
pta, absolum. Iosephus, more suo au-
dacter: ἀπώντες διέφθονε τῆς πολε-
μίας. Et mox, sui oblitus, non nisi
cxx. millia utroque prælio cæsa vult.
Qua mira incogitantia & supinitas est.
Horn.

1 Consensu omnium, Gedeoni, ut prin-
ceps populi esset.] Atqui jam à Deo con-
stitutus princeps erat. Non ergo Israë-
litæ judicem cum, sed Regem creant. Id
est, regnum ipsi, posterisque ejus, hære-
ditarium offertur. Estius.

2 Quod ille aspernatus.] Non Duca-
tum, sed Regnum, & quidem hæredita-
rium. Nec verum, quod Sulpicius dicit;
communi jure cum civibus vivere, quam
præesse suis maluit. Nam utique præfuit.
Iosephus: Γεδεων ἰ πτω δρχλω δὲ πο-
λεμίας βαλόμενος, βιασθεῖς ἐχεν αὐ-
τῶν ἐπ' ἐτη τεσσαρσίνοντα, βροχῶσαν
αὐτοῖς τὰ δίκαια, καὶ ὡσεὶ τῶν ἀγα-
φορῶν, ἐπ' αὐτὸν βαδίζοντων, κύρια
τε πάντα ἢ τὰ ἴσα αὐτῶν τελευτήσθαι.
Ergo igitur rejectit à se regnum populi
arbitratu, & in hæreditatem oblatum.
Unde dicit: Dominabitur vobis Dominus,
id est, is vobis Principes designabit.
Quod quamdiu faciebat Deus, Regem
populus suo arbitratu facere non de-
bebat. 1. Sam. 8. v. 7. multoque
minus uni se familiæ subicere. Grot.

3 Pax per XL. annos fuit.] Imo tan-
tum per 33. Nam 7. anni servitutis sub
his XL. more solito, comprehenduntur.
Horn.

4 Abimelech.] Jud. 9. Ioseph. 5. 9.
Nomen hoc præcudubio ex materna
ambitione impositum; quæ filium oc-
culte in spem regni educabat. Erat enim
insoletus, & inter tot fratres majoris di-
gnitatis merito suspectum. Idem.

5 Ex concubina ortus.] Id est, uxore
secundaria: cui nomen fuisse *Druma* Io-
sephus tradit: Νόθος δ' εἰς οὐ παλ-
λακῆς Δράμας. Ubi verum non est,
quod νόθος vocat. Nam filii ex concu-
binis nati, quanquam non cernerent
hæreditatem paternam ex asse, legitimi
tamen filii, sive naturales, haudquaquam
spurii, dicebantur. Horn. Non erat eo
tempore vetitus concubinatus: neque
concubina à matrona, nisi dignitate,
distabat. Solebant autem sumi de an-
cillis, aut de humilioribus fœminis.
Grotius.

6 Fratribus interemptis.] Quorum LXX.
fuerunt. Sic enim Scriptura, rotundo
numero, loquitur. Alias tantum erant
LXX. Nam Jothan, septuagesimus,
effugerat. Imo tantum LXXVII. si Abi-
melechum iis annumeres. Intereomit
eos, barbara crudelitate, super unum
lapidem. Quem Arias censet fuisse al-
tare, ab Abimelecho Baal-Berith Idolo
gentili dicatum, erectumque eodem
loco, quo ante Gedeon sive Jerubbaal,
aram Baalis destruxerat. Abulensis pu-
tat Abimelechum non hostis, sed judi-
cis personam sustinere voluisse; atque
ita, tanquam facinorosos, publico sup-
plicio affectos. Similes fraticidæ fue-
runt Ochus Persarum Rex, qui LXXX.
Phrahates Parthorum, qui XXX. fratres
interemerunt. Et solemnitas illa in O-
riente

quibusque consentientibus, & maxime ¹ Sichimorum principibus operam ei navantibus, ² regnum occupavit. Isque ³ discordiis civilibus exercitus, ⁴ cum suos bello premeret, ⁵ turrim quandam, in quam se amisso oppido fugientes receperant,

riente barbaries. Adeo verum quod Poëta dicit, omne regnum impatiens consortis esse. Horn.

* *Pessimis quibusque consentientibus.*] Conduxerat enim sibi latrones, quos manus, atque lingua, perjurio, & sanguine civili alebat: postremo omnes quos egestas, fugitium, conscius animus exagitant. Quo satellitio stipatus, velut alter Catilina, in perniciem Reipublicæ grassabatur. Horn.

¹ *Sichimorum principibus.*] סכמי הילך ב sunt cives illius urbis, qui & שנין סכמי, ἀνδρες Συχημ, quod in Hieron. & lxx. Jonathan: Habitatores Sichem. Intelliguntur autem primarii cives, & qui Magistratum gerebant. Drus. ad Iud. Facile autem hos, in sceleris sui societatem, callidus Tyrannus traxit, sanguine & affinitate iis junctus. Quippe ea urbe maternum genus ducebat.

² *Regnum occupavit.*] Constituerunt Sichemita Regem Abimelech, juxta quercum quæ stabat in Sichem. Hanc quercum Mafius & Serarius putant eam fuisse ad quam Abrahamus altare constituit Gen. 12. v. 6. Sic fuisset annosa quercus:

Religione patrum multos servata per annos. Quicquid sit, locus erat, ubi solennes conventus suos, & comitia magistratui creando, exercebant Sichemita. Vide Interpr. Hinc patet Abimelechum non fuisse Israëlitis Iudicem & Principem: utpote nec à Deo, nec populo, sed à paucis Sichemitis, civibus suis, electum & vi interitum Tyrannum. Unde nec tribus Iuda, nec cætera eum acceptasse leguntur. Hinc & ipse duntaxat in Sichem regnavit. *A Lapide.* Falso autem commentus fuerat, lxx. fratres suos, pari potestate, regnum affectare vel Principatum. Unde commendata Monarchia, facile Sichemitas, occulto

nt videtur Gedeonis odio flagrantibus, in partes suas traxit.

³ *Discordiis civilibus exercitus.*] Misit Dominus spiritum pessimum inter Abimelech & habitatores Sichem, qui cœperunt eum detestari. Lib. Jud. in Hebræo est ירדד' rebellarunt. Rebellionis author fuit, usus populi odio & abalienatione, Gaal Princeps Sichemitarum, & Abimelechi æmulus. Unde factum ut Sichemita eum urbe sua, tanquam crudelissimum Tyrannum, pellerent. Joseph.

⁴ *Cum suos bello premeret.*] Sichemitas. Quorum urbem, ex insidiis, & proditione Zebuli, captam, solo æquavit. Καὶ Σικιμίται πάντες ἕως δολοῦσθαι. Ruinas sale consevit, ad sterilitatem solo inducendam. Virgil. II. Georg.

Salsa etenim terra est, & quæ perhibetur amara,

Frugibus infelix. —

Alii existimant ad fertilitatis signum deletis urbibus salem inspersum. Quasi imposterum agri & sata futura essent ubi olim palatia & ædes. A sale enim omnis fertilitas, nisi nimius sit. Reliquias cum turri, in quam se receperant, concremavit. Hoc successu elatus, arma terroremque nominis sui late circumtulit, quicquid restaret tribuum, Tyrannidi suæ adjecturus. Josephus.

⁵ *Turrim quandam, in quam se amisso oppido.*] ירדד. Joseph. ἤλαυνεν ἐν ἐπ' Θήβας. Putavit igitur nomen ejus oppidi fuisse Thebas. Quarum Eustathius novem recenset. Thebes autem urbs fuit in Tribu Manasse, in finibus Neapoleos, pergentibus Scythopolin, quasi in decimo tertio ejus lapide. Hieronym. & Euseb. Fuitque alia à Thesbi, ex qua oriundus Elias Propheta, cognomen

ceperant; expugnare aggressus, dum incautius subiit, ¹ saxo à muliere ictus periit, cum triennio imperium tenuisset. ³ Huic successit ² THOLA, qui ³ duobus & xx. annis regno ⁴ potitus est. ⁴ Post hunc JAIR fuit, qui cum æque viginti & duos annos principatum obtinisset, populus, relicto ⁵ Domino, ⁵ idolis se mancipavit. Obque id Israëlitæ sub-

acti

Thesbitæ tulit, uti contra Lyranum iidem docent.

¹ Saxo à muliere ictus periit.] Iuste lapide percussus interiit, qui super lapidem lxx. fratres occiderat. Sic tegula à muliere dejecta misere Argis periit Pyrrhus Rex Epirotarum. *Plutarchus*. Hermannus quoque Saxonum Rex, arcem oppugnans, saxo à scœmina dejecto interemptus est. *Avent. 5*. Unde Lacedæmonii, ut author est *Plut.* in *Sylla*, τήρουχίας improbatunt, quod in illis vel à muliere interficeretur vir fortissimus. Seneca *Hercule Oeteo* :

*O turpe fatum! scœmina Herculeæ necis
Auctor feretur?* —

Ad quam infamiam declinandam, maluit Tyrannus Abimelech, manu armigeri sui cadere. Ο ἵ πιαύτην ἐπέεργε εἰς τὸς ἀδελφούς τῆς ἀνομίας ποιῶν ἐξέπεσε, ἢ ἴ εἰς Σικιμῆς αὐτῶ τετραμεθῶν. *Ioseph*. Nec tamen effugere potuit, quin Ioab diceret: *Quis percussit Abimelech filium Ierubbaal? Nonne mulier misit super eum fragmen mola de muro, & interfecit eum in Thebes?* *II. Regum 11. 21.*

² Thola.] *Iud. 10*. Ita *Sigon. Gifelin. Drusus*. Editio *Elzevir. Cholias*. Quod haud dubie corruptum, & præter mentem authoris, cum nec lxx. nec Latinus cum ita vocent. *Horn*. Fuit consobrinus Abimelech, utpote filius Phua, qui erat frater Gedeonis. Sed quia Gedeon ex tribu Manasse, Phua ex Issachar, patet fuisse fratres uterinos duntaxat, ita ut mater eorum nupserit Ioas Manassensi, ex eoque genuerit Gedeonem: deinde nupserit alteri viro è tribu Issachar, ex eoque genuerit Phua patrem Tholia. Sic *Augustinus & alii*. Videtur

electione populi creatus Iudex. Nam Dei hic nulla fit mentio. *Abul*. Sic & à populo electi Iudices Iephte, Abfan, Abialon & Abdon. Nimirum Hebraei ob merita Gedeonis, voluerunt ex ejus prosapia creare judicem: cumque filii omnes ejus extincti essent, acceperunt consobrinum & Tholam. *A Lapide*.

³ Duobus & xx. annis regno potitus est.] Sic *Eusebius*. Hebraei, lxx. & Latinus xxxiii. annis. Nihil præterea de illo tradunt sacri Annales, nisi quod vixerit ac sepultus sit in Samir montis Ephraim. Quod additur, quia alia in tribu Iudæ. *Iosua 15. 41. Menochius*.

⁴ Post hunc Jair fuit.] Non hic est ille de quo *Num. 32. 41*. Sed alius, Segubi filius, indicatus etiam *I. Paral. 11. 22. Grot*. Fuit Galaadites, ac proinde ex tribu Manasse, quæ trans Iordanem in Galaatitide habitabat. Unde & oppida, quibus filii ejus xxx. præfuerunt, erant in tribu Manasse. *A Lapide*. Ex quo videri possit hunc Iairum absoluto quodam Dominio Israëli præfuisse, quia oppida filiis suis dedit, quæ & à nomine ipsius dicta fuerunt Havoth Iair, *villa Iair*. Potest tamen etiam dici, Iairum sic præfuisse filios suos istis civitatibus, sicut legitur & Samuel præfuisse suos filios *I Reg. 8*. cum nuda potestate judicandi, non autem dominandi. *Estius*. Sepultus est in Camone Galadenes. *Ioseph*.

⁵ Idolis.] Baalim & Astaroth, Diis Syriæ ac Sidonis, & Moab ac filiorum Ammon, & Philistim. *Iud. 10. 6*. Cæterum hi omnes populi Solem imprimis, sub alio atque alio nomine coluerunt. Syris ac Sidoniis dicebatur generali nomine *הגב, Dominus*. Palmyrenis *Αγλα*

acti sunt Allophylis & ¹ Ammonitis, ² duoque de xx. annis sub eorum imperio fuerunt. Quo tempore eis Dominum ⁶ invocantibus, divinum scilicet responsum redditum est: ³ *Simulachra potius invocarent, se non ultra misericordiam ingratis præstiturum.* At illi flentes culpam fateri, & precari veniam, ⁷ abjectisque idolis Deum implorantes, negatam licet misericordiam impetraverunt.

LI. Igitur ⁴ *Septa* duce ad libertatem armis vindicandam frequentes conveniunt: missis prius ⁵ ad Amon regem ⁶ legatis ut finibus suis contentus, bello abstineret. At ille, ² prælium

Α'γλιωλ, Orbis Dominus. Accaronitis זב'ח ב'על, Dominus sacrificiorum, pro quo Israëlita contemtim dixerunt זב'ח ב'על, Dominus musca. Ammonitis Moloch & Milcom. In cuius numinis honorem liberi per ignem tradebantur. Quæ non erat crematio liberorum; sed febratio, hoc est, purgatio quædam, qua per spatium inter duos ignes intermedium, à Camaris Sacerdotibus, vel ipsis etiam parentibus, ducebantur infantes. In magnis tamen angustiis fuit etiam vivi-comburium. Sed de his, quæ ad gentilium Idololatriciam spectant Vossius, de Idol. proluxe. Vide & Rambam 3. More Neb. 37.

¹ Ammonitis.] Male. Nam fuerunt filii Ammon. Qui diversi ab Ammonitis. Druf. Quod tamen subtilius quam solidius. Horn.

² Duoque de xx. annis.] Hi xviii. anni comprehendi nequeunt sub annis Iephthæ. Hic enim tantum sex annis præfuit. Quocirca Serarius vult illos omnino addendos annis cæterorum Iudicum. Sed hoc fieri non potest. Quare comprehendi debent annis Iairi, qui præfuit xxi. annis, sub cuius imperio defecerunt. A Lapide.

³ Simulachra potius invocarent.] Sarcasmus, similis illi Deut. 32. Ubi sunt Dii eorum in quibus habebant fiduciam? Surgant & opulentur vobis, & in necessitate vos protegant.

⁴ Septa.] Scriptura hæc à scribis est,

non à Sulpicio, qui sine dubio Iephtha vel Iephthe scripsit, ita poscente prisca consuetudine. Druf. Fuit Galaadites. Ideoque non ex tribu Gad, ut Abulens. & Cajetan. vult, sed Manasse. Manassenses enim passim vocantur Galaaditæ, non Gaditæ, etsi & ipsi partem legionis Galaad occuparent. Perer. Serar. Fuit tamen etiam patris ejus nomen Galaad, ut ex textu patet; qui cum ex אשה זונה, quod sive meretricem, aut γυναίκα πόρνη, cum Hellenistis, sive cauponam interpretari licet, suscepit. Erat enim natus ex אשה אחרת, fœmina vel alterius tribus, vel alienigena. Quorum prius Iosephus adstruit, posterius Saidus Baticides, cujus verba sunt,

وكن ابن امرأة سمرية,
& fuit filius mulieris Saracene. Vide Seldenum de Success. 1. 10.

⁵ Ad Amon Regem.] Veritas historiarum postulat, ad Regem filiorum Ammon. Sic est etiam in xxx. consentientibus libris Hebræis & Latinis, ἡ βασιλέα τῶν Ἀμμων. Iud. 11. 12.

⁶ Legatis.] Casus hic erat. Sihon Rex bello occupaverat urbes aliquas Moab & Ammon. Moses eo occiso, urbes illas Hebræis dat. Queritur igitur Rex Ammon de injuria sibi facta, terramque suam ab Hebræis reposcit. Patet autem ex hac concertatione, eundem vel tunc, vel tempore Moysi, Ammonitarum & Moabitarum Regem fuisse, quod

3 praelium non abnuens, aciem instruxit. Tum Jepta, prius quam signum pugnae daretur, vovisse dicitur, si prospere pugnasset, eum qui sibi primus revertenti obvius fuisset, ¹ hostiam Deo ⁴ dandum. Ita victis hostibus, cum domum rediret, ² filia ei obviam fit, quae patrem exceptura victorem ³ cum tympanis & choris, laeta processerat. Tum Jepta consternatus, dolore conscissis vestibus, indicat filiae ⁴ voti necessitatem. ⁶ At illa, non foeminea constantia, ⁵ mori non recusans, duos tantum tamen menses, vitae spacium, petit, ⁶ ut aequales suas

quod Lyra vult, vel socias saltem ac federatas eas gentes. De jure praescriptionis, vide Grot. 2. de Jure Belli 4. Extra controversiam est, si jus gentium respiciamus, quae hostibus per nos erepta sunt, ea non posse vindicari ab his qui ante hostes nostros ea possederunt, & bello amiserunt: quia jus gentium hostes primum dominos fecit, dominio externo, deinde nos. Quo jure, inter alia, tuetur se Iephtes contra Ammonitas. *Idem.*

1 *Hostiam Deo dandam.* והיה ליהוה והעלי תירו עולות. Quod transferendum: *Erit Domino, aut ascendere faciam holocaustum.* Nempe si id animal holocausti sit capax. Id quod non nisi ex bubus, avibus, capris, turture, columba, fieri poterat. Quid si asinus aut canis occurrisset, debuitne holocaustum fieri? non sane. Ergo nec humani generis quicquam: sed dedicandum id ad ea ministeria quae homines Deo exhibent, puta in Sanctuario, si mas esset. Si foemina, ad preces, vini abstinentiam, & vitam, *μνηστέω.* Coelibatus sub custodia foeminae indicti, exemplum habes 11. Sam. 20. 3. *Grotius.* Simile Idomeni votum fuit, de quo Servius ad 3. & 11. Aeneidos: *Idomeneus Cretensium Rex in tempestate devovit, Diis sacrificaturum se de re quae primum occurrisset. Contigit ut filius ejus primum occurreret: quem cum immolasset, ut alii vero, immolare voluisset, & post orta esset pestilentia, a civibus pulsus est regno.* Simile votum Alexandri M. describit Aldrovandus in Asino.

2 *Filia.* Μοροχώς. 1. xx. & Joseph. Aquila מורח. Ei nomen fuisse Scilam Philo-Annianus tradit.

3 *Cum tympanis & choris.* Sed quia Sacerdotes eorum tibiis & tympanis concinebant. Tacitus de Judaeis. Solebant autem puellae *επιτυμνα* canere, ut ex 15. Exod. & 1. Reg. 6. 6. colligitur. *Menoch.*

4 *Voti necessitatem.* Quod impium, stultum, & parricidale. Ita *Ambros. Augustin. Chrysost.* & alii Patres ac Rabbini. Ceterum solvi hoc voto Jephthe per summum sacerdotem potuisset, pecunia summa. Targum: *Jephthe non interrogavit Phinees Sacerdotem. Quod si consulisset eum, potuisset redimere filiam aestimatione pecuniae.* Kimchi: *Dixit Phinees, Ipse indiget mei, veniat ad me. Jephthe autem, caput principum Israel, Egone ibo ad eum? In ista contentione periit puella.*

5 *Mori non recusans.* Sulpicius in eorum sententia est, qui immolatam putant. Quae communis patrum opinio, *Augustin. Hieron. Ambros. Tertull. Chrysost. Origen. Nazianz. Theodor. Bedae. Procop.* Et ex recentioribus *Rupertus, Abul. Saliani, Tornielli, Suarez, Lessii, Azor, & aliorum.* Vide *Serarium.* Contra Rabbini quidam, quos secutus est Lyra, & plerique Orthodoxorum hodie sequuntur, non immolatam, sed Deo perpetua virginitate consecratam putant. Quia nimirum fides Jephthae praedicatur Hebr. 11. 32.

6 *Ut aequales suas prius videret.* ואנבה על כתולי אנכי ורעיתי. *Et plan-*

suas prius videret. Quibus actis, ultro ad patrem rediit, 7
 1 votumque Domino reddidit. Jepta, 2 principatum sex an- 3
 nis tenuit. Huic 3 Efebon successit, & 4 tranquillis rebus 9
 exacto imperio, anno septimo decessit. Postque eum 5 Al- 10
 lon Zabulonites annis x. itemque 6 Abdon annis VIII. rerum
 potiti, pacis tempore 7 nihil, quod historia loqueretur, edi-
 derunt.

gam virginitatem meam cum sodalibus
 meis. Quod frigide Sulpicius reddidit.

1 *Votumque Domino reddidit.*] Rabbi-
 ni tradunt Phinees noluisse Jephtham
 voto solvere, & hac de causa פנינ' ש',
 id est, Numinis majestatem atque præ-
 sentiam ab eo recessisse. *Saidus Batrici-
 des*, ex versione Seldeni: *Consilium Jeph-
 thæ suaserant, ut adiret Phinees Prophe-
 tam, filium Eleazari, filii Aharonis, atque
 eum consulere, ut ab eo disceret, qua ratio-
 ne filiam morte eriperet. Sed monitus est ab
 Angelo ne ad eum adiret. Etiam & Phi-
 nees Propheta monitum accepit ex Prophe-
 tia, ne indulgeret ei. Itaque transactis bi-
 nis illis mensibus, ingens festum celebravit
 Jephthes, & filiam suam immolavit ead-
 em die, quem festum luctus nominavit.*
 Hujus facti memoria quater anno car-
 minibus & colloquio celebrata im-
 posterum fuit. Quod ad sua quoque
 tempora, eodem in loco, factum à Sa-
 maritis, docet Epiphanius. De hoc au-
 tem voto, & Pontificis in eo authorita-
 te, vide Diatribam singularem Ludovici
 Capelli. *Ioseph. Ἰηθῆς τῷ παύδα & λο-
 κῶ ποσεν, ἔτε νόμιμον, ἔτε τῷ θεῷ κε-
 ραεσὸν ἄρῳ Ἰηθῆαν ἐπιτελῶν, μὴ Δε-
 βατανί(ας τῷ λογομῶ τὸ γενησῶνρον
 οἶον τὸ ποχθῆν δὲξῆ τοῖς ἀκῆσαι(ι.*
 Hoc factum Jephthæ imitatisunt genti-
 les, Erichæus bellum contra Eumol-
 pum gerens. Agamemnon, Marcellus,
 Marius, & alii. Vide Plutarchum in Pa-
 rallelis.

2 *Principatum.*] Totius Israël. Nam
 licet initio Galaaditarum tantum prin-
 ceptus esset, postea tamen etiam reliquæ
 tribus ipsi paruisse videntur. Sic Augu-
 stin. Quæst. 49. Vide *Drus.* ad Jud.
 Omisit cladem Ephraimitarum Iud. 12.

3 *Efebon.*] In fonte Ebræo, Ebsan,
 quod nunc legunt Ibsan, ut Joseph. olim
 Absan, Hiero. Abesan & לxx. אבסאסאן,
 quod Latine scribes Abassan, Ibsan,
 Ebsan, Absan, ut Nimrod, Nemrod,
 Namrod. Sæpe ita variabant in legendo
 antiqui. *Dr.* Fuit Bethlehemita ex tribu
 Judæ. Ita fere omnes Interpretes. Sed
 Maldonatus in Matth. 11. ἄλ. 1. putat
 hic agi de Bethlehem quæ in tribu Zabu-
 lon, cujus mentio Iosua 19. 15. Di-
 cunt autem Rabbinii, hunc Absan fuisse
 Booz, maritum Ruth, abavum Regis
 Davidis. Coartanei sane fuerunt: sed
 eisdem fuisse, non videtur. Vide *Drus.*
 ad Jud.

4 *Tranquillis rebus.*] In Judæa. At
 Græcia tum omnis & Asia minor, hor-
 ribili bello tremebat. Nam sub eo ortum
 est Trojanum bellum. *Samuel Solem* ad
 librum Juchasin.

5 *Allon.*] Veritas lectionis Ailon.
 Nam sic est in codicibus Græcis αἰλῶν,
 quod nunc legunt ex Ebræo Elon. Hunc
 Eusebius in Chronico prætermisit eo
 loco ubi catalogum Judicum recenset.
 In ipso autem Chronico ait, *post Efebon*
in libro Ebræorum fertur iudex Adon re-
xisse populum annis 10. qui non habetur
apud lxx. Interpretes. Mirari libet. Nam
 in editione Romana Jud. 12. vers. 11.
 αἰλῶν legitur, in quo mendum quale
 in Edem & Madiam. Reperio & αἰ-
 λῶν. Ex αἰλῶν factum Ajalon, quod
 in Hiero. *Drus.* Sub eo excisa Troja.
Euseb.

6 *Abdon.*] Filius Hèlèl Pharatoni-
 tes ex tribu Ephraim.

7 *Nihil quod historia loqueretur.*] Et
 huic, & prioribus, Δετῶ τῷ εἰρήνω τῷ
 τῷ ἀδελφῶν & περὶ μετῶν, nulla data
 est

11 derunt. Rursum Israëlitæ ad idola conversi, divino desstituti præsidio, objecti Allophylis, ' per XL. captivitatis annos pœnas perfidiæ pependerunt.

1 LII. 2 Ea tempestate Samson natus traditur. Hujus
2 3 mater 4 diu sterilis, angelum vidit: dictumque ei est, 5 vino
& sicera atque immundis abstineret, fore uti puerum ederet * liber-
tatis

est rerum fortiter & gloriose gerenda-
rum occasio. *Joseph.*

1 *Per xl. captivitatis annos.*] Jud. 13. Joseph. 5. 10. Hi anni includuntur annis Samsonis. Licet enim in vita sapius Philistæos ceciderit, non tamen eorum jugum ab Hebræis prorsus abstulit, nisi in morte, cum principes eorum secum una ruina oppressit & sepelivit. Hinc cap. 15. 20. dicitur: *judicavit Israël in diebus Philistim* (quibus scilicet Philistæi dominabantur Israël) *viginti annis.* Hinc liquet hos XL. annos cœpisse XX. ann. antequam Samson esset judex, ac durasse per XX. annos, quibus fuit judex, cumque ejus vita finiri. Ità Sallianus, Torriellus, & alii. Eusebius, Lyra, Abulensis, Genebrardus, hos XL. annos ita numerant, ut cœperint cum principatu Samsonis, ac toto ejus tempore durarint per XX. annos sub Heli Pontifice. Minus vere. *Cornelius à Lapide.*

2 *Ea tempestate Samson natus.*] Id est, anno primo servitutis. Cœpit igitur munus suum anno ætatis XXI. vel XX. auspiciari. Pater ipsi Manoah. Ambros. Epist. 70. *Pater erat de tribu Dan, timens Deum, haud ignobili genitus loco, præstans ceteris.* Joseph. *Μανωῆης ὁ Δανιῶν ἐν ὀλίγοις ἄριστος, καὶ τὸ παλαιὸν ὀμολογῆσαι ἄριστος.*

3 *Mater.*] Cui nomen Harfeli Cophunith, de tribu Juda. R. *Abrah.* in Juchasin.

4 *Diu sterilis, Angelum vidit.*] Ambros. *Mater vero sterilis, sed virtutibus animi haud infecunda, quæ propria hospitio mentis recipere meruit visionem Angeli.* Josephus turbat castitatis ejus laudem, & zelotypiæ crimen Manox aspergit

Quasi, quia Angelum se vidisse pulcherrimum retulerat, hinc suspecta Mancho de adulterio fuerit. Nuga studio affectata, quas primus Sacrorum Annalium aspectus confutat. *Horn.*

5 *Vino & sicera atque immundis abstineret.*] Hæc Legem de Nazireatu efficiunt, quam vide Num. 6. Samzon Nazareus in utero erat. Jubetur ergo mater vino, sicera & immundis abstinere, ne ea infans sugeret. *A Lapide.* Tenebatur autem ad ea quæ in textu expressa sunt, non ad omnia Nazaræorum: sed hic perpetuo, illi ad tempus. *Grotius.* Sicera est *μεθυσμα* XXX. Lyra: *Sicera dicitur omnis potus inebriativus.* Jonathan: Vinum vetus *כרש*, vinum novum *יין*. Sic etiam R. Salomo. R. Eliezer Hacaphar, *יין*, vinum mixtum, *כרש* vinum vivum sive purum. Sunt etiam qui exponunt potum factitium ex pomis, quem Galli *Sidre* vocant: aut ex hordeo, qualis nostra cerevisia. Quorum sententiam juvat, quod hic & alibi passim, Sicera cum vino conjungitur. *Drus.* Ratio & causa præceptorum de Nazireatu est manifesta, abstinentia videlicet à vino, quod multis exitium attulit. Nazireatus vero proprietas est, ut per prohibitionem ab omnibus ex vite confectis potibus, homo ad excellentiorem dignitatem promoveatur. & rebus necessariis contentus esse discat. Nam qui ab eo abstinet, vocatur *sacerdos*, & collocatur in gradu sacerdotis magni, quoad sanctitatem, tam non ausus fuit se polluere, patre aut matre sua defunctis. Hæc etenim dignitas ipsi à sola à vino abstinentia provenit. *Rambam.* 3. More Neb. 48. De Naziræis, vide *Sigonium*

tatis vindicem, & hostium ultorem. Ita mulier enixa puerum, 3
 1 Samson nomen ei indidit. Is 2 intonso capite, 3 miræ vir- 4
 tutis traditur: adeo ut 4 leonem in via obvium, manu discer-
 peret. 5 Uxorem ex Allophylis habuit: quæ cum absente 5
 viro in alterius matrimonium convenisset, 6 dolore ereptæ
 conjug-

gonium 5. de Republ. Hebræorum. 8.

* Libertatis vindicem.] וְהוֹמִיחַ אֶת שְׂרָאֵל לְהוֹשִׁיעַ. Incipiet, quia plene & perfecte in vita sua non liberavit Israël. Menoch. Toto enim iudicatu Samsonis paruerunt filii Israël Philistis. Drusius.

1 Samson.] Critici Ebræorum legunt Simson. Cave putes lectionem veritorem esse. Samson ita legitur ut Mariam, ut Namrod, ut Magdal, unde Maria Magdalene. Sic Cimchi dicimus & Camchi. Huc refer Phalga, quod antiqua consuetudine ita lectum pro Phisga.

2 Intonso capite.] Comam alere voti signum. Votivum obligatumque virtutis oris habitum, dixit Tacitus in Germania. Ratio similitudinis in eo, quod coma longa onus est: sic & votum. Ita & funes voti signa, quia utrumque ligat. Grotius. Deus Israëlitis prohibuit ποιεῖν στέλω, sive ὀπιδοσμίαν. Ne scilicet, gens Dei, ritu cæterarum, consecratam Deo ulli peregrino, comam aleret aut devoveret. Soli נְיָרִים sive Νεζηγίος, ὀπιδοσμίαν alebant, sive נְיָרִים, Chaldæis נְיָרִים. Heins. De vestimento Naziræorum, vide Fuller. 4. Miscell. 8.

3 Miræ virtutis.] Jud. 14. Fortitudo non erat in eo virtute naturæ, sed erat donum gratis datum, quod in necessariis & expedientibus inerat ei quamdiu tenuit ritum Naziræorum. Ejus autem consecratio erat ordinata ad liberationem populi Israël; propterea etiam eo per rasuram violato, donum illud ei non adfuit. Lyra. Nec dubium, quin ex Samson, qui Thebano Herculi par vel suppar fuit, occasionem quoque raperint Phœnices, Ægyptii ac Græci,

tam multra de suo Hercule comminiscendi, ne heros suus ulla parte illo populi Dei inferior videretur. Vossius.

4 Leonem in via obvium.] Σωσὺς γαῖνδ λέοντι, ἢ γυνὸς ἄν, ἐκδεδάμωρ αὐτὸν ἀγὰρ τοῖς χερσὶ. Josephus. In ejus cadavere examen apum fuit paulo post repertum. Sive in utero ejus fuerint, ut est apud Ambros. Epist. 70. sive ἐν στήδι, in pectore, ut Josephus ait: sive, quod verius puto, in capite, hoc est, cranio, vel ore, ut est apud 1. xx. & vulgatum interpretem Latinum. Et hoc naturale fuit, non prodigiosum. Nam & Herodotus lib. 5. refert de examine apum, ingresso in caput Onesili suspensi: & in vita Hippocratis legitur, apes longo tempore mellificasse in ejus sepulcro. Ut non tantopere omnia cadavera averfari videantur, quam multi tradiderunt. Vossius.

5 Uxorem ex Allophylis.] Thimnatensem. Nuptiæ celebratæ sunt, propositis mutuo ænigmatis. Qui mos vetus virorum excellentium. Vide loca ex historia Dii & Menandri, de ænigmatis inter Salomonem Iromumque mutatis, apud Joseph. 1. contra Appionem. Adde 1. Reg. 10. 1. Habes & apud Herodotum exempla, & apud Scriptorem convivii septem Sapientum, inter opera Plutarchi. Grotius.

6 Dolore ereptæ conjugis, perniciem genti.] Neque jus naturæ, neque jus gentium prohibet se ulcisci. Sed quia modus excedebatur: deinde etiam ne ex quavis causa rixæ orirentur, prohibuit id jus civile. Heroës apud Homerum & Græcos alios, ut notatum Scholiastis dediti amoribus, dediti iræ. Grot. Nec privatas tantum ulciscabatur injurias; sed publicam spectabat vindictam. Noluit

conjugis perniciem genti molitus est: fretus Domino, & viribus, palam victores clade afficiebat. ¹ ccc. siquidem vulpibus captis, ardentis lampades ² earum illigavit caudis, ³ atque eas agris hostium immisit. Ac tum forte maturis messibus, facile incendium fuit, vineæque & olivarum arbores, exustæ. Grandi Allophylorum exitio abreptæ uxoris ⁴ injuriam ultus videbatur. Quo dolore Allophyli permoti, mulierem tanti mali causam, cum domo & patre, ⁵ incendio consumpserunt. Sed Samson parum se vindicantem ratus, urgere omnibus incommodis profanam gentem non desinebat. Tum compulsus Judæi, victum eum Allophylis tradiderunt. Sed traditus, ruptis vinculis, ⁶ arrepto osse asini, quod casus telum dederat, ⁶ mille ex hostibus prostravit.

luit tamen apertum bellum Philistæis indicere, quia non sentiebat se ad hoc à Deo moveri. *Estius.*

¹ ccc. siquidem vulpes.] Et facile fuit in regione vulpium feracissima, tempore anni commodissimo, à juvene robustissimo & venandi peritissimo, junctis sociorum operis, una alterave die, ccc. vulpes capere. Si potuit Julius Cæsar Romæ in spectaculum dare Leones cccc. Pompejus Idæ. Probus Imp. mille struthiones, damas, cervos, apros, ibices, oves feras, urfos, leones, leanas, leopardos Lybicos, Syriacos, & tot alia monstra. Si Heliogabalus colligere decem millia pondo araneorum, & muscarum, decem millia murium, mille mustelas, mille sorices, teste Lampridio, Plinio, & Vopisco, difficile fuerit Samsoni cogere ccc. vulpes? *Tivinus.*

² Earum illigavit caudis.] Binas & binas simul emittebat. Itaque fuerunt centum quinquaginta paria. *Menochius.* Et hoc stratagemate totam pene illius anni messem absumpsit, una cum vinetis & oliveris. Una vulpecula Carseolana, si Ovidio credimus, errore puerili, paleaceo igne segetibus illato, integros agros jam ad messem albos, exussit. Quid tot vulpium paria, tot titionibus armata fecisse putamus? *Tivinus.*

³ Injuriam ultus videbatur.] Hoc ipsum ἀμύνης νόμον vocat in vita Arati Plur. Hoc naturali jure defendens se Samson adversus Palæstinos infontem testatur fore, si Palæstinos qui se malo affecerant, malo vicissim adficeret: & post peractam ultionem, eadem se tuetur ratione, dicens se ipsis fecisse quod ipsi sibi fecissent priores. Plataenses apud Thucydidem: Ὁρθῶς ἐπιμωρησάμεθα κτ' ἔπειτα νόμον ἡγουμένω τε ἔπιόντες πολέμιον ὅστιον εἶνευ ἀμύνης. *Grot. 2. de Jure Belli 2c.*

⁴ Incendio combusserunt.] Πέμψοις τῶν ἀρχαίων εἰς θεμελίαν. *Iosephus.* Ingens crudelitas in eos qui malo occasionem tantum, nec id providentes dederant. *Grot.* Videntur Philistæi etiam quotannis in vulpes animadvertisse, & ardentis faces tergis illarum alligasse, cum risu & fannis totius populi, donec, post multam in circo cursitationem, facibus iisdem perustæ, conciderent. Et hunc eundem morem Romæ quoque in Aprili servari solitum, Seratius non ab illa Carseolana, ut vult Ovidius, sed ab his Samsonis vulpibus, originem traxisse putat. *Tivinus.*

⁵ Arrepto osse asini.] Maxilla, יחל.

⁶ Mille ex hostibus prostravit.] Percussit

vit. Ingravescente autem æstu, cum siti affectus esset, in- 11
 vocato Domino, ¹ ex osse quod manu tenebat, aqua fluxit. ²
 Ea tempestate ³ Samson Hebræis præerat, Allophylis unius 12
 virtute domitis. Igitur insidiantes vitæ ejus, nec palam eum 13
 tentare audentes ⁴ uxorem ejus, quam ille postea acceperat,
⁵ pecunia corrumpunt, virtutem viri uti proderet. Illa eum 14
 blandimento muliebri aggressa, ⁶ diu eludentem, & mul-
 tum

fit eos ingenti plaga, ita ut stupentes furas femori imponerent. *Hieron. Lyra.* Thargum Jonathæ: *percussit eos equites cum pedibus.* R. David enarrat de iis, qui fugientes cadunt super faciem; nam illi vertunt suram supra femur. Tremellius: *Crus vibrans in femora eorum.* Id est, non aliis armis eos petens quam pede. Sic fere Burgenfis, & dicit veteres Hebr. ita exponere. *1. xx. κνήμην ἐπὶ μηρῶν.* *Drus.* ad Jud.

1 *Ex osse.]* Aperuit Dominus molarem dentem in maxilla asini. Græci τὸ λάκκον. Alii τὸ τραχύμα. Credibile est significari hiatum, quem in maxilla projecta fecerat dens vi excussus. *Grot.* Nempe stæbant è terra aquæ, sed per loculamentum seu mortariolum dentis molaris. Et quia Deum invocante Samson obtenta fuerant hæ aquæ, vocatus est locus ille *בְּרֵיקְוֹן*, *sons invocantis.* Quin verisimile est, extare etiam hoc nostro seculo hunc eundem fontem. Nam certum est, quingentis ab hinc annis adhuc extitisse, ut testis est Michaël Glycas, qui vixit tempore Joannis Comneni, & disertis verbis affirmat, hunc fontem in hodiernum usque diem, in Eleutheropolis suburbano conspici, & fontem maxilla nuncupari. *Tirinus.* Οὗτος πηγὴ κατὰ τὸ πέντασ ἀνίσταν ἡδίαν ἢ πολλῶν. ὅθεν ὁ Σαμψώνης ἐκάλει τὸ χωρίον σαμψώνια. καὶ μέχρι τῆς δευτέρας λέγει. *Josephus.* Jonathan existimavit petram fuisse in eo loco, quæ similitudinem habuerit mortarii.

2 *Samson Hebræis præfuit.]* Annis xx. Jud. 15. γλ. 20. Infra, *enim xx. annis*

Ebræis præfuisse. Videtur aliquando varietas fuisse in codicibus Ebræis. Nam in Thalmud Jerosolymitano, *Samson xx. tantum annis judicavit. Cur igitur xli. ei Scriptura tribuit? Ut hinc discas metum ejus per xx. annos continuos post obitum in Philisthæis permansisse.* *Drus.*

3 *Uxorem ejus.]* Delilam Jud. 16. Sic vocatur in libris Ebræis & Latinis, sed in Græcis est Dalida, id est, *δαλιδά.* Sic cassida & cassila. Nam D & L communem familiam habent. Josephus Dalale scribit. Hodie legunt Delila, quod est *דלילא* in scriptura originali. *Drus.* Fuit autem *דלילא*, *meretrix.* Quod Targum & Kimchi pro caupona accipiunt. Lyra querit, Judæane an Palæstina fuerit? & existimat Palæstinam fuisse, quæ in valle Sores habitavit. Uxorem Samsonis fuisse, prætor authorem nostrum, etiam Chrysostomus, Cassianus, S. Ephrem & Pererius affirmant. Contra meretricem & quidem è pauperioribus fuisse, Joseph. Ambros. Hieron. Abul. Serar. & alii volunt. Quomodo enim ausi fuissent Philistæi principes, tam fidenter & primo aggressu, sola spe lucelli sollicitare uxorem ad prodendum maritum? quomodo toties & tam diu latuissent tot armati in domo propria Samsonis, nec ipso nec ullo familiarium conscio? *Tirinus.*

4 *Pecunia corrumpunt.]* Promiserant ei mille & centum argenteos, singuli. Jud. 16. 5.

5 *Diu eludentem.]* Ter in universum. Ligatus autem fuit *יתריס לחים*, quæ fuerunt vincula firmissima, de quibus disputantem vide Fuller. 5. *Miscellan.* 14.

tum cunctantem perpulit, ut indicaret, ¹ in crinibus ca-
 15 pitis virtutem suam subsistere. Mox dormienti insidiata,
² crinem ejus abstulit, atque ita eum Allophylis tradidit.
 16 Nam sæpe prius traditum, comprehendere nequive-
 17 rant. Tum illi ³ effossis oculis, vinctum compedibus,
 18 ⁴ in carcerem conjecerunt. Sed ⁵ spacio temporis acci-
 fos crines crescere, & cum eis virtus redire occæperat.
 19 Jamque Samson, conscius recepti roboris, tempus modo
 20 justæ ultionis operiebatur. ⁶ Erat Allophylis moris, cum
 dies festos agerent, Samson quasi in pompam publicam
 21 producere, capto insultantes. Ita die quodam, cum pu-
 blicum epulum in honorem ⁷ idoli dedissent, * Samson exhi-
 beri

1 In crinibus capitis.] Si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea. *Textus Sacer.* Quippe violato federe, quod ei cum Deo intercedebat. Non dissimile est quod de fato Nisi Megarensium Regis narrat, non Poëta tantum sed & Pausanias. Paulatim ad caput venit Samson, lapsuro propior, inquit, *Ambros.* Epist. 70. Martinus de Roa & Serarius putant, hanc Samsonis comam à Dalila præfectam, gentilibus occasionem dedisse comminiscendi fabulam de purpurea Nisi Megarorum Regis, sub hoc idem tempus imperantis, cæsarie seu coma. Apollodorus aliam similem tragœdiam narrat de Comethone Pterelai filia, quæ Amphitruonis amore infatuata, aureum de patris coma capillum profecuit, & fœda perfidia parentem & patriam perdidit.

2 Crinem ejus abstulit.] Septem cincinnos ejus. Unde intelligitur totum capillitium ejus, quod divisum fuit in septem floccellos, abrasam fuisse. Et simile est illud Cantic. 4. *Vulnerasti cor meum in uno crine colli tui.* Estius. *Simul comam & coronam, id est, miraculose vobis donum amisit.* Hieronym. Abrasit autem cincinnos manu tonsoris. Herodotus lib. 2. narrat, ab uno rasas multorum una dormientium maxillas. Quanto facilius radi potuit unius in septem quasi catenulas collectus capillus? Et

forte in cibis papavera quædam ei miscuit perfidum scortum, ut sæpe ab ejusmodi mulierculis factitatum, ex Apuleio, Virgilio, Cæsario, & aliis demonstrat Delrio.

3 Effossis oculis.] Oculi in pistrinum damnatis adempti, ne vertigo labori obstaret. Qua de causa & servis lac versantibus, & vas in quo lac erat circumcurstantibus, ademptos oculos, narrat Herodotus Melpomene.

4 In carcerem conjecerunt.] Textus: *molebat in domo vinclorum.* Hinc apparet in carcere molas fuisse, quibus vincti vinctum parabant. Lyra exponit, *graviter laborabat, ne gratis panem comederet.* Qui autem in obsceno sensu accipiunt, ut in Jobo: *molat alteri uxor mea, errant graviter.* Vide Kimchium. In ergastulo molere, abjectissimæ servitutis erat. *Drus.* ad Jud.

5 Spatio temporis.] Per aliquot ergo menses, tres nimirum aut quatuor, fuit in carcere. Neque enim citius renasci potuerunt capilli, ut diffusioris & proximioris Naziræorum comæ speciem præseferrent. *Menochius.*

6 Erat Allophylis moris.] Hujus moris nec Scriptura meminit, nec etiam Josephus. Unde verò habeat incertum. *Drus.*

7 Idoli.] Dagon, quod vel à pisce ita dictum, vel certe à frumento. Id enim Dagan

beri jubent. ¹ Templum autem in quo omnis populus, ²²
omnesque Allophylorum principes epulabantur, duabus
subnixum columnis miræ magnitudinis erat. Productus ²³
Samson, inter columnas statuitur. Tum ille tempore ar- ²⁴
repto, ² invocato prius Domino, ³ columnas dejecit: ⁴ tur-
baque omnis ruina domus obruta, ipse, ⁵ cum hostibus,

non

Dagan Hebræi vocant, ut Dagon sit
𐤃𐤁𐤍𐤁𐤃𐤃𐤁, quod Philo Byblius in
historia Phœnicum Σιτων interpretatur.
Drus.

* *Samson exhiberi jubent.*] Ut luderet.
Arius putat eum saltasse ridicule & tur-
piter. Lyranus ait eum cæcorum more,
impegnisse in parietes & columnas, in-
terdumque cecidisse, risumque spectan-
tibus præbuisse & ludum. Serarius pu-
tat, Philistæos Samsonem variis modis
vexasse & verberasse. Quod indicant
xxx. qui dicunt; ἐπιδεικνύον αὐτὸν,
colaphis cædebant eum.

¹ *Templum autem.*] Fuisse hanc non
privatam domum, sed publicam, &
quidem templum Dagonis, cum aucto-
re nostro censent Suidas, Abul. Salia-
nus & alii. Ibi enim Idolis suis immo-
labant, & Idolothyra comedebant. f.
Cor. 8. 10.

² *Invocato prius Domino.*] Precēs hæ
erant: Domine Deus memento mei, & red-
de nunc mihi fortitudinem pristinam, Deus
mi, ut ulciscar me de hostibus meis, & pro
amissione duorum luminum ultionem unam
accipiam.

³ *Columnas disjecit.*] Quas oportet
fuisse contiguas vel propinquas. Nec
enim alias uno nisu disjicere, vel am-
plecti utramque potuisset Samson. Jo-
sephus rem sic narrat: *Considentibus
optimatibus in quodam sano, cujus tectum
duabus columnis sustinebatur, accitus est
& Samson, ut misero inter compotandum
illuderent. Qui hoc extremum matum exi-
stimans, quod illusores ulcisci non possit,
jubet puerum à quo manu ducebatur, ut
ad illas columnas se acclinet, jam, ut
tum simulabat, defatigatum. Quibus ad-
motus, sic eas concussit, ut subverse to-*

tius adificii ruinam traberent. Ubi ma-
le dicit columnas illas tectum tantum
sustinuisse. Nam expresse in textu est:
העסרים אשר הבית נכון עליהם. *Co-
lumnæ quibus omnis imminet domus.* Horn.
Quod vero collisu duarum colunarum
prosterni potuerit tam vastum adifi-
cium, nulli mirum videbitur, qui me-
minerit theatri Curionis, uni solum-
modo nixi columnæ & alterius amphi-
theatri duabus suffulta, cujus meminit
Plin. 36. cap. 15.

⁴ *Turbaque omnis.*] Domus autem erat
pleta virorum ac mulierum, & erant
ibi omnes principes Philistæorum, ac
de tecto & solario circiter tria millia
utriusque sexus spectantes ludentem
Samson. Hi omnes una ruina oppressi
sunt, multoque plures interfecit mo-
riens, quam ante vivus occiderat. *Textus
Sacer.*

⁵ *Cum hostibus non inultus occubuit.*]
Quæritur, an Samson αὐτοχθες, & ejus
factum excusari queat? Augustin. 1. de
Civ. Dei 21. & 26. hoc sic interpretatur,
ut dicat eum seipsum, una cum Philis-
tæis, ruina domus oppressisse, Spiritu
latenter hoc jubente, qui per eum mi-
racula faciebat. Nec fas esse nobis aliter
credere. Nam ad id faciendum divi-
nitus ei redditam fuisse fortitudinem.
Hanc responsionem plerique etiam alii
sequuntur. Nec obstat quod dicit, *ut
ulciscar me de hostibus meis*, quasi priva-
tam injuriam ulciscendi cupidus. Nam
injuriam Samsonis, injuria publica erat,
ut qui judex esset populi. Irrisio quoque
ejus, irrisio Dei Israël erat, in cujus
contumeliam, Philistæi, pro capto Sam-
sone, Diis suis Solennes in templo gra-
tias agebant. *Estius.* Hebræi aliquas esse
mortis

non inultus, occubuit, ¹ cum xx. annis Hebræis præfuis-
fet.

¹ LIII. ² Huic *Simmichar* successit, de quo nihil amplius
² scriptura prodidit. Nam neque finem imperii ejus reperi,
³ & ³ fuisse populum sine duce invenio. Ideo cum adversus
Benjamin tribum civile bellum fuit, Judas temporarius dux
⁴ belli assumptus est. Sed plerique qui de temporibus scripse-
runt, annum unum imperio ejus annotaverunt. Plerique
ita

mortis sibi met consciscendæ causas satis graves existimarunt, nimirum si quis videat se deinceps victuram in probrum ipsius Dei. Atque huc referunt Samsonis exemplum, qui in suo corpore veram Religionem videbat esse derisui. *Grotius*. Ergo non peccavit Samson se communi ruinæ exponendo, sibi que modo illo mortem consciscendo. Nam fuit ad id à Deo excitatus, Deinde Samson primario ac directe non spectavit suam mortem, sed hostium populi Israëliti. Itaque, mortem suam indirec- te tantum voluit. *Cajetan. Abul. Lyræ*. Tota autem Herculis Historia ex Samsonis rebus expressa est. Herculis Nemaus Leo, nonne Samsonis Thamnathæus Leo est? Hydræ, Centauri, Stymphalides aves, aliaque id genus, nonne Philistæorum impetus sunt? Quid duæ Herculis columnæ, nonne illæ duæ sunt, quas concussit, & per quas, quendam velut malorum Oceanum, in Philistæos immisit? Foeda ita Herculis apud Omphalem servitus & effœminatio, cæteraque ejus libido, nonne Samsonis in Gazæ meretrice ac Dalila, petulantiam & servitutem clamat: Mors in Oeta monte sponte ac ultro suscepta, de voluntario etiam Samsonis interitu, non omnino nihil significat. *Serap. Ita & August. 28. Civ. Dei 19. Philastr. de Hæres. cap. 8. Otho Frising. 1. 25. & alii.*

¹ *Cum xx. annis.*] Obiit anno ætatis xl. *Salian. Tornicell. A Lapide*. Serarius ei 34. tribuit, totidem scilicet quot vixit Christus, cujus ipse typus erat. De

annis Magistratus ejus, supra dictum. *Hic finis viri fuit, admirandi ob incomparabilem animi simul ac corporis fortitudinem, qua in hostium perniciem, usque ad extremum halitum usus est. Nam quod à muliere deceptus est, humane infirmitati convenit, prona ad hujusmodi vitia. Cætera dignus sempiterna memoria virtutis nomine.* Joseph.

² *Huic Simmichar successit.*] Infra: *Nam cum post Samson judicem Semigar fuerit.* Graviter autem in Judicum successione Sulpicius impegit. Nam nullus talis Simmichar vel Semigar, post Samsonem, occurrit. Ille autem cujus Jud. 3. 31. mentio fit, non Samsoni, sed Aodo successit. *Horn.* Sulpicius recitat opiniones. Unam eorum, qui ipsi Simmichar annum unum tribuerint. Alteram eorum qui ipsum omnino silentio præterierint, atque Samsoni ipsum Heli subjecerint, quod omnes fecerunt, in quorum ego scripta incidi, ut Joseph. Euseb. Augustin. & alii. *Sigon.* Post Samsonem Judicum 17. refertur Historia Michæ. Hunc videtur significare Sulpicius per Simmicharem, quasi ab Hebræo aliquo audiverit שמׁיכר, *cujus nomen Michæ.* Et huc Samsonis etiam apud Cedrenum successor trahi potest Schamanes. Nam שמׁשׁ *vastare* est. Nullus autem perniciosior vastator quam Idololatra, qualis Michæ. Verum errat uterque. Nam Michæ non fuit Judex, sed potius hostis populi Dei, nec Samsoni alius successit quam Heli. *A Lapide.*

³ *Fuisse populum sine duce reperio.*] Jud. 18. *In diebus illis non erat Rex in Israël.* Innui-

ita cum præterierunt, ut post Samson ¹Heli sacerdotem subjunxerint: nos eam rem, ut parum compertam, in medio relinquemus.

LIV. ²Per hæc tempora civile, ut diximus, bellum ¹exarferat. Causa autem motus hæc fuit. Levites quidam ²cum concubina iter faciens, urgente nocte compulsus, ⁴in oppido Gabaa, quod ab Benjamitis incolebatur, secesserat. Cum eum ⁵senex quidam hospitio benigne recepisset, ³juvenes ex oppido hospitem circumstant, stupro eum subdere parantes. Multum à sene increpiti, ⁷ægreque ex- ⁴orati, ⁸vicario demum concubinæ ejus corpore in ludibrium acce-

Innuitur autem, non tribus singulas aut civitates suis Principibus vacavisse, sed universam duodecim tribuum Rempublicam summis præsidibus & tutoribus caruisse. *Signon.*

¹ *Heli Sacerdotem.*] Rectius scribitur *Eli* sine aspiratione. Sacerdotem autem appellat eum qui summus sacerdos sive pontifex erat, ut à *Melchisedec sacerdote benedicitur*. Sic sacerdotium pro pontificatu positum invenitur. *Drusf.*

² *Per hæc tempora.*] *Judic. xix.* Sequitur interregnum quo civile bellum gestum, quod undecim tribus tribui Benjamin intulerunt propter jus hospitii violatum. *Signon. Josephus v. xi.* hanc historiam, ut & Michæ, rebus Josuæ, & interregno, quod usque ad Iudices sequentes fuit, subjungit, & patet ex cap. xx. *Iud. 28.* hæc contigisse paulo post mortem Josuæ ante Mesopotamiam servitutem. Ita Hebræi in *Seder O-lam*, *Abulens. Lyra, Vincentius*, & alii. *Sulpicius* ordinem Scripturæ secutus est, atque ob id excusationem meretur.

³ *Cum concubina.*] In Hebræo פילגש, quod honestius quam Græcum πειλαστή, & Latinum *pellex*, quæ tamen inde venerunt. *Pellex* est uxorem habentis; concubina potest esse cœlibis: neque talis conjunctio contra legem aut bonos mores erat illis temporibus. *Grot.*

⁴ *In oppido Gabaa.*] Quod est opidum tribus Benjamin, & aliter *Gaba* dicebatur: unde *Gaba Benjamin*, *Jud. 20. v. 10.* גבעה Gabaa, ut שמשון Samson, & גבע Gaba seu potius Gabe, ut פוחיצר Photifara seu Potiphare. Nunc legunt *Geba*. *Drusf.*

⁵ *Senex quidam hospitio benigne recepisset.*] In cæteris civibus reprehenditur inhospitalitas. Nullus enim peregrinos hos recipere hospitio voluit. Nec erant tum temporis in locis illis hospitia omnibus patentia. *Grot.* Quæ postmodum demum erecta per Asiam, sub Imperio Saraceno & Turcico, Chanos vocant, voce Persica. Secus si quis diverfari velit, illi expectanda est ξενοδοξία alicujus civis, vel in publico pernoctat. *Hora.*

⁶ *Juvenes ex oppido.*] Mira hic hominum feritas describitur, ab Abrahami & ξενοδοξίας moribus, ad Sodomi civium mores deflexio. *Grot.*

⁷ *Ægreque exorati.*] Pro exhortati. Si ne dubio legendum est, exorati. *Signon.* Probo vehementer. *Drusf.*

⁸ *Vicario demum concubinæ ejus corpore.*] Obtulit illis filiam suam. Quo temerario facto contra pietatem paternam liberis debitam, vehementer peccavit. Simile exemplum in *Lotho* habemus *Gen. 19. v. 5.* *Lyra. Abulens.* Magis excusandus est *Levita*, qui ut propriam

accepto, advenæ pepercerunt: illufamque nocte tota, po-
 5 ſtero die reddiderunt. Sed illa, ¹ ſtupri injuria, an vere-
 6 cundia, parum definitio, ² viſo viro animam efflavit. Tum
 Levita in teſtimonium diri facinoris, ³ membra ejus in duo-
 decim diſciſſa partes, per duodecim tribus miſit, quo
 7 promptius omnes facti invidia commoveret. Quod ubi
 omnibus compertum, ⁴ undecim reliquæ tribus, adverſum
 8 Benjamin, in bellum conſpirant. Huic bello ⁵ Iudas, ut
 9 diximus, dux fuit. Sed duobus præliis male pugnatum:
 tertio demum Benjamitæ victi, ⁶ cæſique ad interneconem.
 10 Ita paucorum ſcelus, publico exitio punitum. Hæc quo-
 que

priam injuriam evaderet, obtulit oxo-
 rem ad ſtuprum, ſi ipſa ad hanc ſui ob-
 lationem, ad quam non obligabatur,
 conſenſit. *A Lapide.*

¹ *Stupri injuria, an verecundia.*] Le-
 gendum *verecundia*. *Druf.* Duplicem
 cauſam mortis affert Iosephus, unam
 ſummum eorum, quæ paſſa eſſet dolo-
 rem, alteram ſummum pudorem atque
 verecundiam, ob quam in viri ſui con-
 ſpectum venire non auderet. In ſacro
 textu ea cauſa maxime innuitur, quod
 labore & vexatione nocturna fatigata,
 deficientibus jam viribus, collapſa ſit
 & extincta. *Menoehius.*

² *Viſo viro.*] Imo priuſquam eum
 vidiffet. Nam ſimul ac oſtium aperuiſſet,
 mortuam comperit, quam adhuc vive-
 re putabat. *Druf.*

³ *Membra ejus in duodecim diſciſſa par-
 tes.*] Neque in hoc peccavit Levita,
 cum non ad dehonestandum corpus, ſed
 ad honorem defunctæ reſarciendum id
 fecerit, nempe ut duodecim tribus pro-
 vocaret ad vindictam. *Abul.* & alii.
Arias putat fruſta illa ſublimi aliquo
 loco ſtatuta, ut ab omnibus conſpici
 poſſent, ad eum modum quo corpora
 eorum qui ſententiam ſunt paſſi, ad
 terrorem loco edito ſuſpenduntur. Ali-
 qui putant ad tribum Benjamin corpo-
 ris illius ſectionem miſſam non fuiſſe,
 quod ſcilicet ea tribus nocens eſſet. Sed

nihil verat quo minus mitti potuerit,
 quia viri tantum Gabaa ſcelus admiſe-
 runt, non tribus univerſa. *Menoeh.* Tri-
 bus Manaffe diviſa erat in duas partes.
 Una pars habitabat ultra, altera cis Ior-
 danem. Fortaſſe utrique miſit unum
 fruſtum. Vide *Lynam*.

⁴ *Undecim reliquæ tribus.*] *Jud. xxi.*
 Conſpiratio hæc inita fuit Miſpa, per
 quam Maſius putat intelligi poſſe Silo.
 Alii putant Maſpam eam eſſe quæ in
 tribu erat Benjamin, non longe à Silo,
 & ex qua fortaſſe ipſum tabernaculum,
 quod erat in Silo, conſpici poterat.
 Porro in Maſpa frequenter comitia ha-
 bita legimus *i. Reg. vii. & x. Jerem. xi.*
Menoeh.

⁵ *Judas.*] Tribus Juda, ut paulo
 ante: *Dux belli Judas aſſumtus.* *Druf.*

⁶ *Cæſique ad interneconem.*] Viginti
 quinque millia & centum viri perie-
 runt. Sexcenti fugerunt ad petram Rem-
 mon. Quidam putant eos in prioribus
 præliis deſideratos fuiſſe, cum Iſraëli-
 tæ cæderentur. In *Medras* proditum,
 illos iviſſe in Romaniam, ibique ha-
 bitaſſe. Vide *Lynam* hoc loco. Præterit
 quæ ſequuntur in *Annalibus ſacris*, de
 raptu virginum. Sic *Romulus* & qui
 cum eo erant, magnis *Circenſibus*, *Sa-
 binas* rapuere. Defendit aut excuſat hoc
 factum Benjaminitarum *Ambroſius*. *Romano-
 rum raptus* contigit *xv. Kal. Sept.*
Plutarchi.

que Judicum volumine continentur. ¹ Regum libri sequen-
tur.

LV. Sed mihi annorum ordinem & feriem temporum ¹
persequenti, ² parum continuata videtur historia. Nam ²
quum post Samson judicem, Semigar fuerit, pauloque post
historia confignet populum sine iudicibus egisse, Heli etiam
sacerdos ³ libris regnorum fuisse referatur: sed quum, quot
anni inter Heli & Samson fuerint, minime Scriptura pro-
diderit: video medii quiddam fuisse temporis, quod labo-
ret ambiguo. Cæterum à die mortis Jesu usque in id tem- ³
pus quo Samson defunctus est, numerantur ⁴ anni cccc.

& ix.

Plutarch. Benjaminitarum eodem men-
se Septembris. Romani rapuerunt Vir-
gines Io xxvii. vel ut Halicarnassæus,
Io c lxxxix. Benjamina vero cc. Ben-
jamins ad raptum coëgit necessitas,
Romanos libertas, ut docet Augustin.
II. de Civit. Dei xvii. & III, xii.

¹ *Regum libri sequentur.*] Numero qua-
tuor, quorum priores in ritualibus E-
braeorum Samueli tribuuntur: postero-
res Regum nomine inscribuntur. Nota
hos omnes libros in codicibus Græcis
titulum habere βασιλειῶν, id est, re-
gnorum. unde paullo post, *Eli etiam
sacerdos libris regnorum fuisse referatur.*
Hier. Epist. 52. *Samuelem quoque &
Malachim, id est, quatuor regum libros.*
Idem lib. II. ad Rufinum cap. 7. *In
libris quoque Samuelis & Malachim, quos
nos regnorum quatuor nominamus, post ca-
talogum divinæ scripturæ hæc intuli, & c.*
Drol.

² *Parum continuata videtur historia.*] *Torsit hæc confusio temporum & Ju-
dicum plerosque eruditos. Optima eo-
rum explicatio, qui mortuo Samsoni
successisse statim Heli volunt, cum jam
per xx. annos, cum Samson, Rem-
publicam administrasset. Igitur Histo-
ria belli Benjaminici rejicienda ad
tempora præcedentia, ut dictum. Hirn.*

³ *Libris regnorum.*] Id est, מלכיות.
Rursum Hier. præfatione in libros re-
gum: *Meliusque multo est Malachim, id*

*est, regum, quam Malachoth, id est, re-
gnorum dicere. Non enim multarum gen-
tium describit regna, sed unius Israëliti-
ci populi, qui tribus duodecim continetur.*
Locus iste censura indiget. Nam non
memini legere usquam Malachoth hoc
significatu. Quid igitur? Regnum He-
braice Melucha dicitur & Mamlacha,
unde pluralis Mamlachoth, non Ma-
lachoth, quod potius opera denotat à
singulari מלכה Melacha sive Mala-
cha, opus, cujus thema Laach, non Ma-
lach, regnavit. Drol.

⁴ *Anni cccc. & ix.*] Ita Gifelinus
olim hunc locum correxit. Prius erat
cccc & ix. qui numerus proxime ac-
cedit ad eum qui habetur Act. xii, 20.
μὲν ταῦτα ὡς ἔπει τι ταραχῶσις, ἣ
πενήκοντα ἔδωκε κρατὶς εἰς Σαμὴλ.
Nam Eli sacerdos inter iudices memo-
ratur. Is iudicatum administravit an-
nos quadraginta, ut habetur I. Sam. 4.
18. Quamquam Sulpitius tantum vigin-
ti annos ei attribuat: ex cuius supputa-
tione Sigonius hoc loco reposuit ccc,
& xxxix. Sed ex subiecta tabula tantum
colliguntur trecenti & novem anni.
Othoniel præfuit annos l. Ahod lxxx.
Semigar i. Debbora xl. Gedeon xi.
Abimelech iiii. Thola xiiii. Jair xiiii.
Jephthe xvi. Ebeson vii. Ailon x. Ab-
don, quem Eusebius Labdon vocat,
viii. Samson xx. Summa cccix. His
adde annos tyrannidis, quos Hebræi
superio-

& IX. ¹ A mundi autem exordio anni IV CCC. & III.
⁴ Quamquam ab hac supputatione nostra, cæteros discor-
⁵ dare, non nesciam. Sed mihi conscius sum, me ² non cu-
 rioso, latentem annorum ordinem protulisse, donec in
 hæc tempora incidi, de quibus dubitare me fateor. Nunc
 reliqua exequar.

¹ LVI. Igitur, ut supra retuli, Hebræi sine iudice aut
² duce ullo, proprio arbitrio agebantur. ³ HELI sacerdos
³ erat: sub hoc ⁴ Samuel natus est. Huic pater * Elcha-

na,

superioribus inclusos arbitrantur. Chu-
 fan Rafathaim VIII. Eglon XVIII. Ja-
 bin XX. Madian VII. Philistæi sive Al-
 lophyli XVIII. Rursum Philistæi XI.
 Summa CXL. Ex his concludo, si annis
 Judicum annumeraveris annos tyranni-
 dis, Orthonielique tantum XI. attribue-
 ris, constari annos quadringentos &
 novem vel decem. Sic etiam se tuetur
 numerus qui Actor. cap. XIII. in libris
 vulgatis. *Drus.*

¹ A mundi autem exordio anni IIII M
 cccc & III. Hunc numerum conficit
 Gifelinus ex his duobus locis. Dicit à
 mundi exordio usque ad excessum Josuæ
 annos esse IIII M ccc lxxx. & IIII. Hic
 vero scribit à die mortis Josuæ, in id
 tempus, quo Samson defunctus est,
 numerari annos cccc & XIX. Simul hi
 numeri efficiunt 4303. Sigonius vero,
 qui superiori numero adjecerat viginti,
 hunc ita emendat, ut pro 3. reponat 23.
Drus.

² Non incuriose] Sic infra: quæ non in-
 curiose à nobis sunt digesta. Quantus au-
 tem in Chronologiæ studio Sulpicius
 fuerit, patet ex epist. Paulini ad ipsum
 nona, in qua hæc sunt: Præterea iusti-
 sti, ut quæ te de Annalibus non unius gen-
 tis, sed generis humani fugevent, ego te,
 quasi peritior, edoceram. Respondetque
 se in ea re hæsitantem, Rufinum pres-
 byterum consuluisse; & addit: Sed si ille
 has, quæ merito te permoverent de annorum
 sive regnorum non congruente calculo, hian-
 tis historiæ causis, non ediderit, qui à
 Scholasticis & salutaribus literis Græcæ

juxta ac Latine dives est, vereor ne apud
 alium in his regionibus frustra requiramus.
 Sigon.

³ Heli sacerdos erat.] Eli septimus e-
 rat ab Aharone, ab Ithamaro ejus filio
 altero, genus ducens. Fuit autem, ut Jo-
 sephus refert, pontifex ex hac familia
 primus, cujus genus in pontificatu man-
 sit usque ad Salomonis tempora, quan-
 do ad Eleazari familiam rursum rediit.
Drus. Phinees exauthorato, successit in
 Pontificatum Heli Ithamarides. Quod
 liquet ex eo, quia Abimelechus ab eo
 genus ducens, Ithamarides est. 1. Pa-
 ral. 24. 6. Quomodo autem sempiter-
 num sacerdotium Phineeso & posteris
 promissum à numine, Num. 25. 23.
 cum hac in Ithamaridas translatione ca-
 piendum optime disputat Camartus in
 Elia Thisbite suo, cap. III. Sed in
 Eusebio Hieronymi legitur de Heli:
 Hunc Hebræi tradunt esse Phinees. Quod
 nullibi apud Hebræos reperitur. Unde
 patet esse glossema imperiti alicujus sive
 librarii, sive Scholastici, quod nomi-
 num Heli & Eliæ affinitas peperit. Nam
 de Elia id tradunt, Phineesum fuisse.
 Selden. Μετὰ τὴν Σαμψὼν τὴν
 λουτὴν ἀπέστη τὸ Ἰσραηλιτῶν Ἡλὶς
 ὁ ἀρχιερεὺς. Joseph. v. XI.

⁴ Samuel.] Gregorius putat Samu-
 lem in Rama natum, fuisse ex tribu E-
 phraim. Sed certum est cum fuisse o-
 riundum è tribu Levi, adeoque à Levi
 per Caath & Isaac, non vero per Am-
 ram & Aaron fuisse progenitum: ideo-
 que Levitam non Sacerdotem fuisse.
 Vide

na, mater ¹ Anna. Hæc diu sterilis, cum conceptum à Deo peteret, vovisse traditur, si puer nasceretur, ² sacrandum Domino. Ita enixum puerum, ³ Heli sacerdoti tradidit. Mox ⁴ cum adolevisset, Dominus ad eum ⁵ locutus est. Heli sacerdoti ⁶ iram denunciatur, ⁷ ob vitam filiorum, qui sacerdotium patris in quæstum verterant, muneribus à sacrificantibus exigentes, quanquam plerumque eos pater increpasse referatur. Sed ⁸ levior objurgatio non satisfecerat disciplinæ. Igitur ⁹ Allophylis in Judæam irruebat, obviam itum. Sed victi Hebræi, parant aciem re-

stitue-

Vide Psalmum xcvi. v. 6. Samuël tamen ex Dei dispensatione Sacerdotio functus est. *Abul. & alii.* Ex 1. Paral. 6. 33. patet, pium Samuëlem ex impio Core, quem terra absorpsit, fuisse progenitum. Ita Deus ex spina rosam produxit. *A Lapide.*

* *Elcana.*] Malim Elcana. Sic enim & Græci scribunt *Ἐλκανά*. Genus ducebat ab Elcana filio Core, ac propterea creditur etiam propheta fuisse. Nam filii Core prophetæ erant. Rei firmandæ, quod 1. Sam. 1, 1. ex *Ramatham Saphim*. Si modo ibi Saphim, ut quidam opinantur, significat speculatores, id est, prophetas. Videndus R. David, quem Camium cognominant. *Drus.*

1 *Anna.*] Scribe Hanna cum adspiratione, id est, *Ἄννα*, Sic vocabatur etiam mater septem fratrum Machabæorum, quorum historiam Josephus descripsit peculiari libro, qui *ἱστορία τῶν ἑπτὰ ἀδελφῶν* inscribitur. Antiqui *ἱστορία τῶν ἑπτὰ ἀδελφῶν* appellant. *Drus.*

2 *Sacrandum Domino.*] Ut in templo serviat, sicut in Historia Jephthæ dictum. Sed hoc matris votum ratum esse tum demum cœpit, cum id probavit pater. Num. 30. 7. *Drus.*

3 *Heli sacerdoti tradidit.*] Lyra censet Samuelem in templo ministrasse Deo usque ad annum ætatis quinquagesimum duntaxat: illi enim Levitæ, quasi emeriti, libertate donabantur, nec amplius in tabernaculo servire tenebantur.

Num. 8. 25. Verum id repugnat Sacræ Scripturæ. Nam illa dicit, Samuëlem cunctis diebus sacrum Domini ministerio fuisse. Unde alii passim censent eum in templo servivisse per omnem vitam. Ita *Philo* libro de somniis. *Augustin.* in Psalm. 98. *Hieron.* in 44. *Ezech.* *Chrysostom.* Hom. 4. in Acta.

4 *Cum adolevisset.*] *Σαμὴλ ὅτε πτωλεθροῦς ἔτε ἤδη δωδέμηθεν ὡσεὶ ἐφύτωσε.* *Joseph.*

5 *Iram denunciatur.*] Horrenda in Ithamaridas ob scelera filiorum Heli sententia pronuntiatur 1 Sam. 2. 30. & restitutio Eleazaridarum promittitur.

6 *Ob vitam filiorum.*] Qui erant Hophni & Phinees. Virorum excellentium sæpe filii pessimi extiterunt. Causæ, præter phylicas hæ sunt: quod viri illi eminentes toto animo ad publica ferantur, privatamque rem ideo negligant. Deinde, quod liberis ex paterno honore accedat superbia & pigritia ex spe facili dignitatum. Accedit interdum, ut in Heli, bonitas, quæ ubi nimia est, nomen suum amittere, & dissolutio potius disciplinæ vocari meretur. *Grot.*

7 *Levior objurgatio.*] Hieronym. *Elis pro iniquitate filiorum suorum damnatus est. Corripuit quidem eos, sed lenitate patris, non auctoritate pontificis: & quia eos tenebatur corrumpere, ideo non solum pro iniquitate filiorum, sed etiam pro sua fuit punitus.*

8 *Allophylis in Judæam irruebat.*

R

bus.]

stituere: ¹ arcam Domini secum in pugnam efferunt, &
² cum ea filii sacerdotis prodeunt: quia ipse annis gravior,
 luminibus obductis, satisfacere officio nequiverat. Sed
 10 ubi arca in conspectum hostium deducta est, ³ majestate
 quadam praesentis Domini territi, ⁴ fugam parabant.
 11 Assumptaque rursus constantia, & non sine Domino mu-
 12 tatis animis, totis viribus concurrunt. ⁵ Victi Hebraei,
 arca capitur, ⁶ filii sacerdotis cadunt. Heli, delato ad se
 mali

[*bus.*] 1. Regum 4. Castra posuerunt
 Apheca, quam Josephus Ἀμφηκῶν
 vocat.

1. Arcam Domini secum in pugnam esse-
 runt.] Quae etiam arca federis dicitur,
 quia in ea erant tabulae federis tam inte-
 grae quam fractae. Vocatur & arca
 testimonii Jos. 4. v. 16. Nam in ea
 erat testimonium, hoc est, Lex. *Drus.*
 ad Samuel. Si bellum populo ingruerat,
 arca, in qua erant tabulae legis, ante omnes
 praecedebat, & hoc sufficiebat illis pro
 quavis acie in subsidium, nisi in bajulis
 arcae, aut in populo, aliquod scelus, aut hy-
 pocrisis haberet. Athanas. de Interpret.
 Psalm. ad Marcellinum. Dissentiunt
 autem Interpretes, num in hac arca ta-
 bulae fractae pariter ac integrae repositae
 fuerint? Quidam affirmant, & addunt
 etiam librum Legis in ea positum. Alii;
 capsulam extrinsecus factam, in qua li-
 ber Legis fuerit positus. Sunt alii qui
 dixerunt solas tabulas fractas fuisse in
 arca, quae exhibat ad bellum: sed textus
 arguit etiam integras fuisse in ea. *Drus.*
 ad Jud.

2. Cum ea filii sacerdotis prodeunt.]
 Τῶν πατρῶς αὐτοῖς ἐπισειλαῶν, εὐ-
 ληθησίης ἔκισωλῆ ζῆν ἑτέλεσσιν, εἰς
 ὄψιν μὲν ὠρῶ γινεῶλ. *Josephus.* Cum
 Heli Pontifex arcam comitari pro offi-
 cio deberet, quod captus oculis esset,
 filios misit. *Sigon.* Ipsius enim in sene-
 ctutem proveci vices in Pontificatu
 gessit Phinees eius filius. Φινέης ὁ
 ἡδὴ κὶ ἰσραῖο, ἔ πατρῶς αὐτῶ ὠρῶ
 κειχωρεῖστ. Ἀπὸ τὸ γῆρας. *Josephus.*

3. Majestate quadam praesentis Domini
 territi.] Textus sacer: *Timuerunt Phi-
 listini dicentes: Venit Deus in castra.
 Et ingemuerunt dicentes, Vae nobis, vae
 nobis! Quis nos salvabit de manu sub-
 limium istorum? Hi sunt dii qui per-
 cusserunt Aegyptum omni plaga. Sic
 Prudentius arcam vocat Deum circumva-
 gum, ante exstructum templum Salomo-
 nis. Nam tunc nullum certum locum
 diu habebat, modo huc, modo alio
 translata. *Drus.* ad Sam.*

4. Fugam parabant.] Fugam parasse
 non legitur in Scriptura, duntaxat scri-
 ptum ibi est, eos in magno metu fuisse
 ob praesentiam arcae. *Drus.* Vehementer
 Hebraei arcam animum addidit, victo-
 riam in hac sitam existimantibus. Con-
 tra, hostes metuebant ne arca Israelitis
 esset praesidio. Attamen utrorumque
 expectationem eventus fefellit. *Jo-
 sephus.*

5. Victi Hebraei.] Ceciderunt triginta
 millia peditum. Hebraei enim pedites
 pugnabant, vix equites, eo quod Deus
 Deut. 17. eis si non usum, certe copiam
 equorum vetuisset. *Abul.* Magis puniti
 Hebraei post adductam in castra arcam,
 quam ante. Nam ante adductam castra
 tantum quatuor millia: deinde triginta
 millia.

6. Filii sacerdotis cadunt.] Haec clades
 contigit A. M. II. Idccc. ab exitu ex
 Aegypto ccc. xcvi. Id patet ex eo quod
 ab hoc exitu usque ad aedificationem
 templi fluxerunt anni cccc. lxxx. *Chronol.*
Pseudo-Philo tradit duos filios Heli à
 Goliatho gigante caesos.

I. Mali

¹ mali nuncio, ² consternatus, animam expiravit, cum ³ per annos xx. ⁴ sacerdotium administrasset.

LVII. Victores secundo prælio Allophyli, arcam Dei, quæ in potestatem venerat, eorum oppido ⁵ Azoto, in ⁶ templum

¹ *Mali nuncio.*] Pseudo-Philo & Abulensis, ex traditione Hebræorum scribunt, hunc nuncium fuisse Saulem filium Cis.

² *Consternatus.*] De sella resupinus cecidit, cervicemque fregit. Sedebat enim in sella Pontificia, ante postes tabernaculi, ubi responsa dare consulentibus solebat. *Ἡλίας ὁ δρχιερός ἐκαθέζετο καὶ ἑπέσθη ἐκ πυλῶν ἐφ' ὑψηλῆς ἰσοπέδου. Joseph.*

³ *Per annos xx.*] In editione Romana, *ἔκαθεν τὸ ἱσθμὸν εἰκοσιν ἔτη*, viginti annis, & sic Eusebius in Chronicis affirmat scripsisse lxx. Interpretes. Cæterum in vulgatis editionibus Græcis, itemque in Ebræa, est *τεσσαράκοντα*, id est, quadraginta. Sunt etiam qui putant errorem hunc natum ex affinitate litterarum *μ* & *κ*: quarum hæc in numeris denotat 20. illa vero 40. *Druſius.* Scriptura inquit judicasse eum annos quadraginta, non Sacerdotium gessisse, ut Sulpicius. *Sigon.* Sublatis Hophni & Phinees, huic relicti sunt filii bini, Achitobus & Ichabodus posthumus. Achitobi filii memorantur etiam bini, Achias & Achimeleus, cui Abiathar filius. De hoc stemmate vide sis i Samuel. 4. 19. 14. 3. 23. 9. & 23, 6. Apud Eusebium in Chronico horum nullus ante Abiatharum in Pontificatum succedit. At vero Josepho lib. 6. cap. 7. Achitobus dicitur Pontifex ille qui Sacerdotis nomine, ubi Saul Rex Deum consulit, habetur in i Sam. cap. 14. 36. *καλέσας*, inquit, *ὁ βασιλεὺς Ἀχιθόβου τὸν δρχιερέα ἐκέλευσεν αὐτὸν γινῶναι εἰ δίδωσιν ὁ Θεὸς αὐτοῖς*, &c. Vocavit Rex, Achitobum Pontificem, jussitque ut consuleret, an Deus annueret, &c. Alii etiam Achitobum proxime post Heli avum collocant, ut Nicepho-

rus Patriarcha & Georgius Monachus. *Seldenus.* Heli successit in Principatu Samuel, in Pontificatu Achitob nepos ex filio. *Mendosa.*

⁴ *Sacerdotium administravit.*] Et *judicatum.* Nam simul & Sacerdos erat & Judex. Sane in fonte, *judicavit Israhel, &c.* Sacerdotium autem posuit Pro pontificatu, ut supra, qui sacerdotium patris in *quæstum* verterant. Sic *ἱερωσύνη* pro *δρχιερωσύνη* in libris Machabæorum. *Druſ.*

⁵ *Azoto.*] Azotus quasi Asdodus, aut ab Aza uxore conditoris appellata. Asdod antiquum urbis nomen, quam posterior ætas Palmim dixit. Autor *Benjamin* in itinerario suo. Hæc urbs obfessa fuit olim à Psammiticho Rege Ægypti, annos undetriginta continuos. Proinde scribit Herodotus libro II. *αὐτὴ δὲ ἡ ἀζωτὸ ἀπασιάν πολιῶν ἐπὶ πλείστον χρόνον πολιορκουμένη ἀνέχετο τῷ ἡμῶν ἰσθμῷ.* *Idem.*

⁶ *Templum Dagon.*] Piscis formam habuisse testatur R. Salomo. Sed & Nicolaus de Lyra R. David: *Ajunt Dagon ab umbilico, & infra piscem retulisse, supra umbilicum speciem hominis habuisse.* Quo accommodant illud, tantum *Dagon remanserat in eo*, quod interpretantur, quod referebat piscem: alii melius, *truncus Dagon.* Græci fabulantur hunc esse unum ex quatuor filiis Urani, quos ex γῆ, id est, terra, suscepit. *Druſius.* Interpres Sanchuniationis Philo: *Δαγών, ὅς ἐστι Σιτῶν.* Quasi dicas *Fruventivus.* Sed fallitur: quia plane est à *Δ* piscis, ut melius dicitur fuerit *Ἰχθυών, Piscio* vel *Piscinus.* Pro quo etiam figura ejus est. Nam erat semihomo ac semipiscis. Sæpe autem Scriptura meminit *יגדל דג* templi Dagonis. Et i. Maccab. 10. 83. 84. dicitur

² plum Dagon intulerunt. Sed ¹ simulachrum dæmoni dicatum, ubi arca illata est, corruit. Quinque idolum loco ⁴ restituisent, nocte infecuta ² discerptum est. Inde ³ mures per omnem regionem exorti, noxiis morfibus, multa hominum ⁵ minum millia, ⁴ leto dabant. Quo malo compulsi Azotii, ad

Jonathas accendisse Beth Dagon, cum Azoti se hostes in illud, velut asylum, recepissent. *Vossius.*

¹ *Simulachrum dæmoni dicatum.*] Nam dii gentium dæmonia, ut quidem Græca Ecclesia legit apud Davidem. Sane diabolus in Jovis aut Mercurii forma sæpe apparuit. Sulpicius in vita Martini, *segm. 24.* *Frequenter autem diabolus visibilem se ei formis diversissimis offerebat. Nam interdum in Jovis personam, plerumque Mercurii, per sæpe etiam se Veneris ac Minervæ transfiguratum vultibus offerebat.* *Drus.* Fluxit autem impius ille mox Dæmoniis simulacra dedicandi, ex disciplina Chaldæorum, qui singulis creaturis talia crexerunt. *Rambam 3. More Neb. 29.*

² *Discerptum est.*] *1. Reg. 5. Joseph. 6. 1.* Ita ut caput & manus à reliquo corpore avulsæ, in limine jacerent, ac tantummodo forma piscis relinquere-
tur. Kimchi. Dorsum totum invenerunt fractis omnibus membris. *Glossa Ord.* Cæterum erant ei & pedes humani, quasi ad caudam adnati. Unde *1. x. habent; αμφοτέρω τῶν ἰσχυρῶν ποδῶν αὐτῆ ἀφρημῶνα.* Quæ frustra in Hebræo quaeras. *Vossius.* Videntur alii etiam Philistæorum dii, in cæteris eorum urbibus, eadem vel simili, qua Dagon, pœna multati, uti insinuat cap. 6. *vl. 5.* De Dagon, vide *Selden. 2. de DIs Syris 2.*

³ *Mures per omnem regionem exorti.*] *1. Sam. 5.* in editione *1. x. x. καὶ μεσὸν τῆς χώρας αὐτῆς ἀνεφύησαν μύες.* Rursum cap. 6. *καὶ ἐξέξεν ἡ γῆ αὐτῶν μύας.* Josephus quoque libro 6. cap. 1. *τὰ δ' ἐπὶ τῆς χώρας, μύων πλῆθος ἀνελθὼν ἀπὸ τῆς γῆς κατέβλαψεν, μήτε φυτῶν μήτε κερπῶν ἀποχόμῳνον.*

Quæ sic versa repperi, *Ager vero totus scatebat muribus, quia omnia vastantes nec segetibus parcebant nec cæteris fructibus.* *Drusius.* Hæc tertia fuit afflictio. Omissis mariscas, morbum gravissimum. De quo Josephus: *Gravissima pestis Azotiorum urbem atque agrum adorta est. Corrupti enim dysenteria cruciabiliter moriebantur. Nonnulli interanea vitata, morboque corrosa evomebant. Ager vero totus scatebat muribus, qui omnia vastantes, nec segetibus parcebant, nec cæteris fructibus.* *Maginus in Palestina: Nonnulli in locis Palestinae, agri sunt penè deserti ob murium & soricum abundantiam, quos nisi quaedam aves devorarent, nullam sementem possent facere incolæ. Causa naturalis murium faldedo terræ ex nimia siccitate. Sic si indusium sordidum intra os vasis, in quo sit triticum, comprimat, intra paucos dies fermentum indusio haustum & odore granorum mutatum, ipsum triticum transmutat in mures profusus formatos, ac quod mirabilius, sexu distinctos & cum illis prolificantes qui è parentum semine nati.* *Helmont.*

⁴ *Leto dabant.*] In eadem editione, *καὶ ἐβόησαν σύσχυσις θανάτου μερῶν ἐν τῇ πόλει. ημωημω* interpretantur *σύσχυσις θανάτου.* *Drus.* Plinius *viii. 29. & 57.* narrat ex Theophrasto, incolas ex Gyaro insula, Cycladum una, fugatos à muribus. Idem *10. 65.* refert, ab iisdem patriam coactos deserere incolas Troadis. Justinus *xv.* *Abderitas propter ranarum muriumque multitudinem, relicto patriæ solo, sedes quasivisse.* Nec ista mirabitur, qui cogitarit murium foecunditatem, præsertim in arvis siccis. A cuniculis suffossum in Hispania oppidum. *Plin. viii. 59. & Balacacos adver-*
sus

ad declinandam calamitatem, arcam Dei ad Gethæos transfulerunt. Qui cum simili clade afficerentur, in oppidum⁶ * Afcalonensium arcam transvexerunt. His vero, advocatis⁷ gentis ejus primoribus, consilium fuit, arcam Domini Hebræis reddere. Ita³ ex sententia principum, ⁴ augurumque⁸ & sacerdotum, ⁵ imposita vehiculo, ⁶ multis cum muneribus⁹ remittitur. * Illud mirabile, quod cum oneri boves⁹ fœmi-

sus proventum eorum, auxilium militare à Divo Augusto petierunt. Idem 8, 55. *Vossius*. 111. de Idolol. 1XXII. Æthiopes à scorpionibus & arancis fugati. Strabo xvi. Sic Popielus Polonia Princeps, & Hatto Archiepiscopus Moguntinus à muribus comesti. Quamquam hoc posterior neget & refutet Serarius in sua Moguntia. Ex *Mariscis* sanguinem mures suxisse, Hebræi quidam tradunt. Addit Gregorius, *memordisse ventrem Philistinorum, cum eum in secessu exonerare vellent.*

1 *Arcam Dei ad Gethæos transfulerunt.*] 1. Sam. 5. *ψλ.* 7. eadem editio habet *κὴ λέγουσιν οἱ Γεθαιῖοι, μετελήθητι κίβωτος ἡ θεῶν ὡς ἡμεῖς, καὶ μετήλθεν κίβωτος ἡ θεῶν Ἰσραὴλ εἰς γάθ.* Latina vero, & responderunt Gethai, circumducatur arca Dei Israël. Et circumduxerunt arcam Dei Israel, nempe per omnes urbes Philisthæorum. Quod etiam Iosephus annotavit ita scribens, atque in hunc modum per quinque Palæstinorum urbes pervagata est arca, veluti tributum per singulas pœnas violatæ religionis exigens. *Drus.* Hoc consilium dederunt Gethai, quia putabant cladem hanc Azotiis accidisse, non ex arca, sed ex natura loci, velut ut pestilente aëre, vel influxu astrorum maligno. *Theod. & Procop.*

2 *Afcalonensium.*] Eis *Ἀσκαλωνῶν*, id est, Afcalonem. Sic Græci codices. Sed Latini, ut & Ebræi, in *Accaron*. Utrumque opidum erat Palæstinæ proprie dictæ. *Drus.* *Κρημύων ἀγαθός ἐστιν ἡ χώρα τῶν Ἀσκαλωνεῖων, πόλις αὐτῶν δὲ μικρὴν.* Strabo xvi. Descri-

ptionem ejus accuratam vide apud Tyrium xvii. Belli sacri xxi.

3 *Ex sententia principum.*] 1XX. *Καὶ καλεῖσιν Ἀπόφυλοι τὰς ἱερεῖς καὶ τὰς ἐπωδῶς αὐτῶν*, id est, sacerdotes, vates & incantatores suos. Latina vetus, vocaverunt sacerdotes & divinos. Sic etiam Ebræi. *Drus.*

4 *Augurumque.*] Quos in arduis rebus Palæstini consulebant. Unde Procopius in Esa. 11. *Ægyptiorum est & veneficum, ἐπωδαί τε καὶ φαρμακῶν, ut Astrologia Chaldæorum, & divinatio Allophylorum, & auguratio Cretensium.* Divinabant autem per ferrum sagittæ, per unguem pollicis, per Theraphim, gladium & hepar. *Kimchi* in Ezech. 21, 21.

5 *Imposita vehiculo.*] In trivio, absque auriga, quinque Satrapis Philistinorum spectantibus, quam viam sponte sua vacca inirent, an eam quæ ducebat in Israël, an aliam. *Iosephus.*

6 *Multis cum muneribus.*] Nimirum ex Idololatrarum sententia:

Δῶρα θεῶν πλεθρὰ, δῶρ' αἰδύλης βασιλῆας.

Munera illa fuerunt, quinque ani totidemque ex auro mures, piaculum utriusque plagæ. Simile quid ab Atticis factum docet nos ad Acharnenses Aristophanis Scholiastes.

7 *Remittitur.*] Cum fuisset in agro Philisthæorum septem menses. 1. Sam. 6. *ψλ.* 1. Nam quod in Iosepho *μῆνας τέσσαρας*, emendandum est ex hoc loco, maxime cum in Rufino sit, *mensibus septem*, id est, *μῆνας ἑπτὰ.* *Drus.*

foeminas subiecissent, vitulosque earum domi retinuissent, iter nullo duce in Judæam pecudes direxerunt, non revocante affectu foetus relictæ. Cujus rei miraculo, reguli Al-
 10 lophylorum, usque in fines Hebræorum, arcam secu-
 11 ti, religiosum officium præstiterunt. Judæi autem, ubi referri arcam viderunt, certatim, ¹ ex oppido ² Bethsamis cum gaudio, obviam ruere, festinare, exultare, grates
 12 Domino referre. Mox, ³ Levitæ, ⁴ quorum hoc nego-
 13 cium erat, sacrificium Deo celebrant; bovesque eas, quæ
 14 arcam adduxerant, immolant. Sed in oppido, quod supra diximus, teneri arca non potuit. Itaque passim, Dei nutu, ⁵ per totam urbem, sævitum. Arca ⁶ in Cariath-

Theodoretus: Cum nulla civitas aude-
 ret arcam excipere, eam foris reliquerunt
 sub dio. Postquam autem existimarunt foris
 manente arca se esse liberos à plagis à Deo
 immisissis, intulit Deus supplicia etiam re-
 bus inanimis. Immisit enim murium multi-
 tudinem in vites & segetes, qui omnes eo-
 rum fructus perdidit. Sic & Proco-
 pius. Hinc colligitur arcam à Philistæis
 fuisse captam in Septembri. Nam rem-
 issa est, cum esset messis tritici. Hæc
 autem in Palæstina fit in fine Aprilis. *A*
Lapide.

* *Illud mirabile.*] Vide Joseph. lib. 6.
 cap. 2.

¹ *Ex oppido.*] Imo ex agro, ubi triti-
 cum metebant. *Drus.*

² *Bethsamis.*] Melius, Bethsames,
 שמש Sames, ut חבל Habel. In edit.
 Romana βαϊθσαμυς, quod scribes
 Baithsamys, vel certe Bæth-samys. Opi-
 dum hoc situm erat in termino tribus
 Judæ. Ios. 15. 10. Quod firmabis alio
 loco qui habetur II. Reg. 14. 11. in
 Bethsames opido Judæ. *Drusius.* Κάμη
 δὲ πρὸ ἐστὶ τῆς Ἰσραὴλ φυλῆς Βαθσάμη
 ἑνομοῦ. *Joseph.*

³ *Levitæ.*] Hoc Bethsamitæ fecisse
 leguntur I. Sam. 6. 15. & ideo puni-
 ti fuerunt. *Josephus.*

⁴ *Quorum hoc negocium erat.*] Imo ne-
 gocium hoc erat Sacerdotum, non Le-

uitarum. Verum noster hæc nomina
 confundere videtur. *Drusius.*

⁵ *Per totam urbem sævitum.*] Josephus:
 Ὁρῆ δὲ καὶ ἰσραὴλ τῶν ἱερέων μέτεισιν, ὡς
 τε ἐσοδομήκων τῶν ἐν τῇ Βαθσάμης
 κάμης, ὡς σὺν ὄναις ἀξίως ἀψαλ-
 τῆ κίβωτος, ἰσραὴλ γὰρ σὺν ἡσάν καὶ ἀπο-
 ελθόντες αὐτῇ βαλὼν ἀπέκλειον.
 Omisit quinquaginta millia, veritus
 haud dubie, Romanos minime credi-
 turos, tot millia unicum vicum in Li-
 bitinæ censum conferre potuisse. Eum
 sequuntur Hieronymus in *Questionib.*
 Rupertus, Isidorus, Lyra, Abul. 1. xx.
 tantum percussos fuisse statuunt. Facilis
 autem responsio tantam multitudinem,
 ex vicinis oppidis ac pagis confluisse,
 ibique extinctam. Causa tantæ cladis
 ita exprimitur; eo quod vidissent arcam
 Domini. Nempe intactam & nudam,
 hoc enim sub poena capitis vetitum erat.
 Num. 15. Abul. Imo quod introspexif-
 sent, ut viderent num Philistæi tabulas
 Legis ex ea sustulissent, vel aliud quid
 imposuissent. *Vatabl. Cajetanus, Serr-*
rius.

⁶ *In Cariathjarim.*] I. Reg. 7. Adri-
 chom, Cariathjarim, urbs Sylvarum,
 quæ & Cariath-Baal & Baala, & Pha-
 rasim, & conjunctim Baal-Pharasim.
Hieronymo etiam Farim. Est de Jerusa-
 lem ad quatuor miliaria & dimidium,
 contra

riathjarim oppidum translata est, ¹ ibique per viginti annos fuit.

LVIII. Ea tempestate ² Samuel sacerdos Hebræis præ-¹ erat, quietis à bello rebus, populus in ocio degebat. ³ Pax ² deinde Allophylorum irruptione turbata, trepidantibus cunctis ob conscientiam peccati. Samuel, ⁴ cæsa prius ho-³ stia, Domino fretus, suos in prælium deduxit: ⁵ primo- que impetu fufis hostibus, victoria penes Hebræos stetit.

Sed

contra Occidentem, euntibus Diospolin. Hieron. ait milliari uno. Urbs prius Gabaonitarum, postea tribus Juda, estque terminus tribus Juda & Benjamin, sita in colle.

¹ Ibi que per viginti annos fuit.] In domo Abinadab, quæ in colle excelso sita fuit, אבנאדב, quod male Latinus transfert, in Gaba. Quasi esset hujus nominis urbs, in Benjaminia. Horn.

² SAMUEL Sacerdos.] Judex erat, Prophetes & Levita. Etiamne Sacerdos? Si Sacerdotis vocabulum striete accipiat pro Pontifice, verum non est. Nam תלמי Eli successit in Pontificatu A hitob. Neque vero late sumptum verum esse potest, cum non fuerit ex posteris Aharon, qui soli Sacerdotes dicebantur. Supra, Igitur Levi tribu in Sacerdotium segregata. & Levitis in sacerdotium assumptis. Sic infra: Samuel admodum senex sacerdotio functus. Huc retulerim, quod erat nefas (loquitur de tabernaculo) nisi sacerdotibus introire. Firmabo nunc, quæ dixi, autoritate Hieronymi. Adversus Vigilantium cap. 2. Samuel & Levita & Prophetes fuit. Contra Helvidium lib. 1. cap. 13. Simulque noscendum quod Samuel Levita, non Sacerdos, non Pontifex fuerit. Unde & faciebat illi mater sua Ephod אבן, superhumerali videlicet linteum, qui habitus proprie Levitarum & minoris est ordinis. Unde & in Psalmis non nominatur inter Sacerdotes, sed inter eos qui invocant nomen Domini. Moyses, inquit, & Aaron, in sacerdotibus ejus, & Samuel inter eos qui invocant nomen ejus. Druf. Contra successif-

se Heli Samuelem non in Principatu tantum, sed etiam Pontificatu, volunt Augustin. xvii. C. D. 4. & in Psalm. xcvi. Hieron. ad 1. Corinth. 1. & alii. Contra quam opinionem disputant Abul. Hugo, Lyra, Cajetan. & alii. Nunquam in ferie Pontificum, quam texuit Josephus & alii, ponitur Samuel. Vide Seldenum de Successionibus.

³ Pax Allophylorum irruptione turbata.] Causa hujus belli fuit conventus Israëlitarum in Maspa. Nam Philistæi filii Israël omnes conventus & congregationes interdixerant, cum illos ultimo prælio sibi subjecissent. Lyra. Suspicabanur enim Hebræos velle rebellare. Cajetan.

⁴ Cæsa prius hostia.] Doctores dicunt fuisse agnum foeminam, unde colligunt holocaustum foeminæ rectum esse in ara privata. Tradunt similiter alienum, hoc est, non Sacerdotem, offerre posse in ara privata. Tales aræ fuerunt licitæ, ab eo tempore quo destructum fuit tabernaculum in Silo. Drusus ad Judices.

⁵ Primoque impetu fufis hostibus.] Cum adhuc agni victima arderet, perterruit Dominus hostes fulmine, tonitru & terræmotu. Joseph. Et per fulmina contrivit Pharaonis exercitum in mari rubro. Exod. xiv. Chanaanæos per Josuam. cap. 18. xvi. 2. Barbaros per legionem fulminatricem sub Antonino Imp. Euseb. 5, 5. Hist. Eugenium Tyrannum per Theodos. Imper. Oros. 7. 35. Continuo magnus ille & ineffabilis turbo venturum in ora hostium ruit: ferebantur per

4 Sed hostili metu remoto, ¹ secundis tranquillisque rebus, corruptis consiliis, more vulgi, ² cui praesentia fastidio, infueta desiderio sunt, ³ regium nomen (cunctis fere liberis gentibus semper invisum) populus desiderabat, planeque non sine exemplo amentiae, praoptabat libertatem servitio ⁵ mutare. Igitur frequentes Samuelem circumfistunt, ut quia ⁶ jam ⁴ ipse senuisset, ⁵ regem eis constitueret. At ille placide,

*aërem spicula missa nostrorum, atque ultra mensuram humani jaetus, manu in aëre portata, nusquam propemodum cadere, priusquam impingerent, sinebantur. Tela etiam, quae hostes vehementer intorserant, excepta ventis, impetu supinata, ac retrorsum coacta, infeliciter confugebant. Ad-
dit Josephus: Terra sub pedibus intremuit; nonnulli in improvisos hiatus prolapsi, alii fulminibus crebris attoniti, & ignitis fulguribus oculos ac manus semiustulati, ut ne arma quidem retinere possent.*

1 *Secundis tranquillisque rebus.*] Non solum Philistæorum jugum excussit Samuel, recuperavitque oppida amissa: sed etiam vicinos populos coëgit à bellis abstinere. Hinc illa luxuria, & ut in alto otio, negligentia. Ne arma quidem, cessantibus bellis fabricabant & vetera rem in rusticam convertebantur. Ut mirum non sit, sub initium regni Saulis, nulla pene toto Israële arma reperita fuisse, & omnino fabrilem artem, cum iterum praevaluissent Philistæi, interdixerunt Israëlitis. *Tirinus.*

2 *Cui praesentia fastidio.*] 1. Reg. 8. Joseph. vi. 3. Fastidiebant statum praesentem cum ob alias causas, tum propter filios Samuelis, qui patri moribus dissimiles, ad avaritiam declinantes munera ob jus pervertendum accipiebant, populumque pessime regebant, quæstui per omnia studentes. *Drus.*

3 *Regium nomen, cunctis fere liberis gentibus semper invisum.*] Hoc ex Demosthene sumit in Olynthiacis. Liberi populi obediunt legibus, id est, rationi, qui vero parent regi, obediunt voluntati, id est, libidini unius, plerumque

pravi. Quare amens est qui Regem libertati anteponit. *Sigon.* Quod non ul-
quequaque verum est. Certe *Oriens Regibus assuetus*, gravissimis authoribus dicitur. Cappadoces, ut Justinus ait, vivere sine Rege gentem suam posse, negabant. Apud hos igitur regium imperium in pretio, libertas gravis est. Secus se res in Occidente habet, & Septentrione, ubi gentes ad Rempublicam natæ, Regum, nisi legibus subsint, intolerabiles deprehenduntur. *Horn.* Dicunt Ebræi, populo terram ingredienti tria praecepta fuisse, 1. ut regem sibi constituerent. 2. ut delerent memoriam Ameleci. 3. ut extruerent domum electam. Neque senes peccarunt regem petendo, sed populus. *Qua* de re aliquid in *M.D.* fol. 191. col. 4. ubi de regibus in genere. *Drus.* Idem Cunaus, quem vide 1. de Rep. Hebr. xiv.

4 *Ipsè senuisset.*] Hebræi tradunt Samuelem fuisse lxx. annorum, tumque mortuum: Sed errant. Senex fuit, sed diu adhuc, regnante Saule, superstes. Quare melius Abulensis, Salianus & alii censent, Samuelem fuisse hoc tempore circiter 15. annorum, ac cum Saule Rege xv. annos adhuc vixisse, ac defunctum anno ætatis lxxvii. *A Lapide.*

5 *Regem eis constitueret.*] Causa vel occasio hujus postulati, fuit senectus Samuelis, & iniquitas filiorum ejus. Deinde sperabant se à Rege melius defensum iri contra Philistæos, ait *Joseph.* Denique exempla aliarum gentium, etiam regio splendore imitari volebant. *Idem.*

de, salubri oratione ¹ ab infana voluntate detorquere plebem: ² dominationem regiam & superba imperia exponere, libertatem extollere, servitutem detestari: postremo, divinam eis iram denunciare, siquidem homines mente corrupti, ³ Deum Regem habentes, regem sibi ex hominibus flagitarent. His atq; aliis istius- 7 modi frustra dictis, cum populus in sententia perseveraret, Dominum consulit. Qui perinotus ⁴ vecordia insanæ gen- 8 tis, nihil adversum se petentibus negandum respondit.

LIX. Igitur ⁵ Saul, sacerdotali prius à Samuele unguento, 1
perfu-

¹ Ab infana voluntate.] Textus Sacer: *difficuit sermo in oculis Samuelis. Ioseph. Ελύπησεν δὲ σφόδρα τὸν Σαμὴλ ὁ λόγος, ἃς τὴν σύμφωνον δικαιοσύνην, καὶ τὸ πρὸς τὰς βασιλείας μίσος.* Deo hoc postulatam tumultuantis populi displicuit, quia Regem concupiverunt per ambiguas querelas, seditiosasque voces, non uti legis præceptum peragerent, sed quod displicebat illis sanctissimus vates Samuel, ad quem vox illa numinis extat: Non te illi, sed me fastidierunt. Maimonides in parte postrema Misnæ. Unde patet non peccasse Judæos quod Regem peterent (nam Deut. 18. facta fuerat illis ejus petendi potestas) sed quod peterent Regem, qualem universa habent nationes, qui non juxta leges divinas, sed suo arbitrio populum regeret. *Tirinus.* Putabant enim, ut ait Iosephus, *εὐδὲν ἄτοπον εἶναι τὴν πλησιοχώρων βασιλευσίνων, τὴν αὐτῶν ἔχειν αὐτὰς πολιτείας.*

² Dominationem regiam, & superba imperia exponere.] Textus Sacer: *Hoc erit jus Regis qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, faciens eos sibi equites & præcursores quadrigarum suarum, &c.* Vide sequentia 1. Reg. 8. 12. Loquitur non tam de jure, quam de more. *Bucholz.* *משפט* non est intelligendum de jure vero, sed facto, quod effectum aliquem juris habeat, id est, non resistendi obligationem. Ideo additur populum pressum istis injuriis, Dei opem imploraturum, quia scilicet

humana remedia nulla exstarent. Sic ergo hoc jus vocatur, quomodo prætor jus reddere dicitur, etiam cum inique decernit. *Grot.* de jure Pacis 1. 14. Rabbini variant. R. Jofe ait: quicquid hic dicitur, licebat ei facere. R. Juda vero: dicitur ad metum eis incutiendum. Sic & R. Levi. *Drus.* ad Sam. *Δικλῶσετε μετὰ πόντων τὰ ὑμετέρων τῶν βασιλεί, καὶ τοῖς αὐτῶν οἰκεταῖς ἴσοι γυόμθοι.* *Ioseph.* Vicini enim Reges subditis suis imperabant quæ vellent, ut *ἀνυπόθυνοι.* Syros servituti natos, ait *Livius*: de libertate eos nihil cogitare, *Apollonius.* Judæi vilissima pars servientium Tacito. Ac plerique Judæorum Reges durissimi fuerunt, ut Salomon, Roboam, Jeroboam, ac ceteri.

³ Deum Regem habentes.] Unde Republicam Hebræorum Iosephus adversus Appionem persignificanter dicit vocari posse *θεοκρατίαν*, quasi tu ejusmodi civitatem dixeris, cui præses rectorque solus Deus sit. *Cunaus.* Ergo hac petitione Deum Regem suum, qui eos partim per se partim per Judices à se excitatos gubernabat, sprevere. *Theodor. Procopius, Lyra, Abul. Cajetanus.*

⁴ Vecordia insane gentis.] Acerime Sulpicius hoc Judæorum postulatam reprehendit. Ac prolixè disputant interpretes: an & quatenus peccarent Israëlitæ petendo regem. Vide *Lyram, Burgensem, ac alios.*

⁵ Saul sacerdotali prius à Samuele unguento.] 1. Reg. 9. & 10. Ioseph. vi. 5. Sacra-

2¹ perfusus, rex constitutus est. Hic ex tribu Benjamin, Cis patre ortus, 2² modestus animi, forma excellenti erat: ut 3³ merito 3³ dignitas corporis dignitati regiae conveniret. Sed principio regni hujus, 4⁴ aliquanta ab eo pars populi desciverat, parere imperio abnuens, 5⁵ seque Ammonitis conjunxerat. Verum hos Saul impigre ultus est: 6⁶ victique hostes,

& ve-

Sacerdotum exemplo uncti sunt & reges Hebraei, non Sacerdotes quidem, sed multum habentes Sacerdotale, sedem & jus loquendi in Sanctuario, inspectionem in sacra, jus eligendi aut destituendi Pontificis Maximi, aliorumque Sacerdotum, & alia plura. Ungebantur tamen alio modo: Sacerdotes in fronte decussatim; Reges in vertice, ad coronae modum illito oleo. *Grot.* Dicitur Sacerdotale unguentum, quia nulli adhuc Reges fuerant. Cur non potius, regali unguento? David regali unguento perlinuit. An quia regale unguentum dici non potest cum nulli adhuc reges essent? Aut appellat sacerdotale, quia ejusdem erat cum altero generis. Prius, verius videtur. Nam ut demus ejusdem generis fuisse hoc cum illo, tamen quum eo futurus rex ungeretur, regale potius erat appellandum quam sacerdotale. David Camius negat Saulem fuisse unctum oleo unktionis, quod adhibitum duntaxat ait in familia David. Idem annorat litum fuisse oleo balsamino, quod $\text{מִשְׁחָא דְּבַלְשָׁמִים}$ vocant. Scribit eadem fere autor libri qui גִּבְרָא per sigla vocatur. *Drusus.* De unktionis ritu, vide Seldenum de Succession. in Pontific. cap. 9.

1 *Perfusus.*] E lenticula. Nicolaus de Lyra, 1. Sam. 10. 1. Lenticula olei est vasculum factum ex auro vel argento ad reponendum oleum unktionis, unde inungebantur reges & pontifices. Etiam e cornu perfundebantur. In scholiis Ebraeorum Dicunt Doctores. Saul & Jchu uncti fuerunt e lenticula, non fuit diuturnum regnum eorum: David & Salomo uncti fuerunt e cornu, fuit diuturnum regnum eorum. Videndus R. David loco citato. *Drus.*

Λαζών ὁ ἀσθητής τὸ ἀγσίον, ἔλαιον καὶ ἀγί τ' ἔ νεανίσκος κεφαλῆς. *Josephus.*

2 *Modestus animi, forma excellenti erat.*] Abulensis: Bonitas Saulis maxime erat circa humilitatem: quod erat valde in eo admirabile. Nam ipse erat vir in virtutibus excellens, corporis statura admirabilis; quod solet homines superbos efficere: ipse autem haec omnia habens, erat valde humilis.

3 *Dignitas corporis dignitati regiae conveniret.*] Formam in regibus suis Orientales populi admodum aestimant; ita ut apud Aethiopes, honores mandatos ex corporis magnitudine, dixerit Aristoteles 14. Polit. 4. & Sparta multatus Rex, quod exigui corporis uxore ducta, reges minutos daturus diceretur. Nec spernit Euripides, εἰδ' ἄξιον Τυραννίδ'. *Grot.*

4 *Aliquanta ab eo pars populi desciverat.*] Haec paulo aliter narrantur, 1. Sam. 10. 27. & 11. 1.

5 *Seque Ammonitis conjunxerat.*] Viri Jabes Galaad hoc in animo habebant, nisi duris conditionibus, quas eis proponebat Nahas Ammonites, deterriti fuissent. *Drus.* Sulpicius scribit partem populi ad Ammonitas defecisse & à Saule vindicatam. Quod non est in sacris libris, sed ab ipso additum. *Sigon.* R. David hos Ammonitas plane diversos à filiis Ammon fuisse vult. Contra Stephanus: Εἰσὶ καὶ Ἀμμωνῖται, καὶ τ' Ναηαταίων Ἀργείων, ὡς ἰώσηπτος. ἐκλήθησαν ἡ δὲ τ' Ἀμμων τ' παιδ' ἁπλῶς, καὶ τ' νεωτέρας ἡγερέσ.

6 *Victique hostes.*] Mendaciter Josephus,

& venia Hebræis data. Tum Saul ¹ iterato à Samuele unctus traditur. Inde Allophylorum irruptione ² atrox bellum exortum: locum exercitui ad conveniendum Saul ³ in Galgalis constituerat. Et quum per septem dies Samuelem operitus esset, ut sacrificium Domino fieret: tardante illo, quum populus dilaberetur, ⁴illicita præsumptione, rex ⁵ ad vicem facordotis ⁶holocaustum obtulit: multumque à Samuele increpitus, * fera peccatum pœnitentia fatebatur. Igitur ex ⁸ pecca-

phus, ut vires suorum Israëlitarum Vespasiano & Romanis ostendet, ait ex Israël fuisse septingenta millia, ex Iuda vero septuaginta. LXX. quoque numerant sexcenta millia Israëlitis. Hebræi illorum ccc. Id. horum xxx. habent. Addit Josephus ipsum Naas Ammonitarum Regem occisum fuisse.

¹ *Iterato à Samuele unctus.*] Prius in Maspha, nunc in Galgalis. Ita Josephus. Sed Scriptura nullam iteratæ unctio- nis mentionem facit. Tantum dicit: innovatum fuisse regnum. 1. Reg. XI. 1. Gemara Hierosol. *Reges ungi non solebant, nisi ob adversam factionem.* Quia semel unctus Saul, non opus erat iterare unctio- nem: sed rebelles alteram unctio- nem expresserunt. Dici etiam potest, hanc fuisse publicam unctio- nem, alteram privatam. Horn. Ter unctus Saul, primo à Samuele privatim. Deinde publice in Masphat. Tertio post victoriam, publice, pariter in Galgalis. *Abul. Sanchez. Serar.*

² *Atrox bellum.*] 1. Reg. XII. Joseph. VI, 7.

³ *In Galgalis.*] Sunt qui putent hoc bellum accidisse duobus annis post inaugurationem Saulis quæ Galgalis facta. *Grot.* Quod si verum, male Sulpicius, locum exercitui ad conveniendum in Galgalis fuisse dicit. Nam ex textu patet Michmasam convocatos milites. Horn.

⁴ *Illicita præsumptione.*] Sequentia docent Sulpicius in eadem sententia fuisse cum Nicolao de Lyra & aliis, qui inter peccata Saulis recensent quod holo-

caustum obtulerit, rem ei illicitam, eo quod sacerdos non esset. Quasi vero solis sacerdotibus licuerit offerre holocaustum, ac non etiam aliis, qui sacerdotes non erant. Nam ne Samuel quidem sacerdos erat ex genere Aharonis. Quod si dicas Levitam fuisse, quibus hoc quoque concessum fuerit, respondeo, Gedeonem etiam holocaustum Domino obtulisse, nec propterea reprehensum fuisse. Dicunt insuper Ebræi licitum fuisse extraneo (sic vocant eum qui sacerdos non est) offerre in excelso *והזריח*. id est unci: quemadmodum expositum est in Zebachim, hoc est, ejus tractatus Thalmudici, ubi de sacrificiis agitur. *Drus.* Sed quod de Gedeon dicit, sacrificium obtulisse, falsum esse supra ostendimus. *Gregor.* *Idcirco per inobedientiam cecidit, quia integris septem diebus, sicut jussus fuerat, non expectavit.* Et postea: *Ecce septem diebus Prophetam sustinuit, sed dum præstolavi cum in fine diei desit, gloriam tantæ dignitatis amisit.* Peccavit igitur in eo, quod finem septimæ diei non expectavit.

⁵ *Ad vicem sacerdotis.*] Usitatus est, in vicem, aut vice sacerdotis: quod etiam dicunt, vicem sacerdotis. Sic Plautus & alii quandoque locuti sunt. *Drus.*

⁶ *Holocaustum obtulit.*] Per se, absque Sacerdote. *Rupert.* Lyra & favet Josephus. Addit R. Levi, Saulem hæc sacrificia obtulisse, ut à Deo Spiritum Prophetiæ impetraret, quo deinceps sine Samuele regeretur. Sed Scriptura nihil hujus meminit; alioqui Samuel id

ci

9 peccato regis, metus omnem exercitum pervaserat. ² Castra hostium haud longe sita, praefens periculum ostendebant: neque cuiquam exeundi in praedium animus, plures ³ lacrymas ³ & latebras petiverant. Nam praeter imbecillitatem animorum, qui alienum a se Dominum, delicto regis, arbitrabantur, ⁴ in maxima ferramentorum inopia exercitus erat: adeo ut, praeter Saul & Jonathan filium ¹¹ ejus, nemo gladium aut lanceam habuisse tradatur. Nam Allophyli superiore bello victores, usum Hebraeis ademerant,

ei acerrime exprobrasset. Tum in castris Sacerdotes qui offerre poterant. *Abulens.*

* *Sera peccatum poenitentia fatebatur.* Quodnam peccatum? An quod Samuel non fuerit operitus? plane sic videtur. Nam cum iussus esset expectare dies septem, non debuisset offerre ante vesperam diei septimi. Quo die Samuel venit, sicut promiserat: serius tamen, quia peractum tunc erat sacrificium. *Drus.*

1 *Castrabostium haud longe sita.* In Machmas, Gabaa & vicinis oppidis.

2 *Lacrymas.* Suspicor Severum edidisse, lacunas (sive lacus) & latebras. Nam in editione Graeca, ἡ ἐκρύβη ὁ λαὸς ἐν τοῖς ἀπηλαίοις, ἡ ἐν ταῖς κἀνδροῖς, ἡ ἐν ταῖς πέτροις, ἡ ἐν τοῖς βόθροις, ἡ ἐν τοῖς λάκκοις. Lexicon Graeco-Latin. vetus βόθρο, fossa, fovea, lacuna. Idem Lexicon λάκκο, lacuna, lacus, cisterna. Locus est 1. Sam. 13. 6. Cui haec mea conjectura non placet, & per me licet ut deleto, lacrymas & , legat, plures latebras petiverant. *Drus.*

3 *Et latebras.* Hebr. & Chald. munitiones, Vatablus *Spineta*, Cajetan. scissuras montium, Abulensis explicat *abditas* esse loca secreta tam urbium, quam domorum. Tales sunt Romae Cryptae & cameteria Priscillae, Sebastiani, Laurentii, Pancratii, in quibus tempore persecutionum se abdebant Christiani; quae ego saepius subintrans, vidi sub

terraneam Romam & obstupui. *A Lapid.*

4 *In maxima ferramentorum inopia.* Οἱ γὰρ τῶν Γαλασίων Παλαιστικοὶ καὶ ἄλλοι Φοῦροι τῆς Ἰσραήλ, τότε ὄντα αὐτοῖς ἀφῆρῶντο. *Joseph.* Idque extorto federe factum, cui non dissimilis lex, quam Porfena in foedere cum Romanis posuit, *Ne ferro, nisi in agricultura uterentur.* Tacent id Historici, ut pudendum victori postea gentium populo. At Plinius ingenue fatetur xxxiv, 14. *Græc.* Sic Romani Carthaginensibus & Antiocho extorserunt classes. Quid nunc molitur nova quaedam Respubl. notum est: Scriptura dicit non inventum fuisse enses, nisi penes Saulum & Jonathanem. Populus ergo armabatur fundis, arcibus, peticis, fustibus, & omni apparatu rustico. Et forte illa ferramenta in rudes gladios & arma confabant. *Virgil.* *Et curvae rigidum falces constantur in enses.* Sic Samgar vomere aratri occidit Ioc. Philistaeos. Samson carens ense, mandibula asini, millenos. Ex quibus liquet antiquam fuisse hanc Philistinorum cautionem, ne Israelitae haberent arma & fabros ferrarios. Vide Kimchium ad Samuel. Praebuit igitur exercitus Saulis speciem primae & antiquae militiae, ubi adhuc

Arma antiqua manus, ungues, dentesque fuerunt.

Et,

— *Hic torve armatus adusto Stipitis hic gravidi modis, quod cuique reperitum*

Riman-

rant, nequē cuiquam conficiendi teli bellici, aut rustici fer-
ramenti potestas fuerat. Igitur ¹ Jonatha, audaci consilio, ¹²
² solo armigero suo comite, castra hostium ingressus, vi-
ginti fere ex hostibus interemptis, universum exercitum
terrore perculerat. Tum vero, nutu Dei, in fugam versi, ¹³
non imperia exequi, non ordines observare, omne præsi-
dium in pedibus habere. Quod ubi Saul animadvertit, suis ¹⁴
propere eductis, fugientes persecutus, victoria potitus est.
Eo die ³ rex edixisse traditur, *ne quis, nisi confectis hostibus,* ⁴ *ci-* ¹⁵
bum caperet. Sed Jonatha, interdictionis ejus inscius, ⁵ favo re- ¹⁶
perto, tincto ⁶ spiculo, mel degustaverat. Sed ubi regi, ¹⁷
ex Do-
mini

Rimanti, telum ira facit.

Stipitiibus duris agitur, sudibusque præ-
ustis.

1. *Jonathan audaci consilio.*] 1. Reg. 14. Joseph. 6. 7. Exercitus maximus de-
mum à duobus est fugatus, Jonathane
qui hostes terrore perculit, & Saulo qui
eos percussos, cum Hebræis ex latebris
egressis, delevit. *Sigon.* Jonathan fuit
fortis, comis, minime ambitiosus.
Talis ferme Germanicus. *Grotius.* Fuit
autem ad hoc facinus à Deo excitatus.
Ideoque patri suo non indicavit, ne im-
pediret tanquam temerarium. *Theoder.*
Procop. *Abul.* *Cajetan.*

2. *Solo armigero suo comite.*] Talis Au-
tomedon Achilli, Ænez Achates. Vul-
gus Scutarium vocat. *Grot.* Videtur au-
tem usus augurio quodam sed licito. De
quo Rabbini dicunt. *Omne augurium*
quod non est sicut augurium Eliezeris servi
Abraham, & sicut Jonathæ filii Saulis,
non est augurium. Nam si male fecissent
Eliezer & Jonathan, Deus non exaudivis-
set eos, nec auxiliatus fuisset iis. Kim-
chi. Omni Jonathæ simile fuit omen
Pazonum, de quo Herodotus initio
libri v.

3. *Rex edixisse traditur.*] *Επιτάξει*
τοῖς ἑσθλοῖς ἢ εἰς ἀπαρχὰς & ἔ-
φάρσεν τὸς ἐχθρὸς φάγει, καὶ μὴ
μείξει & οὐκ ἐπελθῶσα, &c. *Joseph.*
Populum temere satis jurejurando ad-

strinxit ac diris devovit eum, qui ante
vesperam, priusquam hostes confecti
essent, cibum sumeret. Hoc factum Saulis
culpat Josephus: culpant exposito-
res. Idem excusant Jonathanem. Pri-
mum quod inscius fuerit edicti paterni:
deinde quod necessitate compulsus hoc
fecerit. *Drus.* Edictum hoc Saulis, ho-
minis imperiosi & ἀσπείδης impru-
dentiam arguit. Nam & diu pugnantibus
opus cibo refici & pœna gravior tali
delicto. Præterea excipi debent igno-
rantes. *Grotius.* Similia habent *Lyra,*
Gregor. *Chrysostom.* Contra factum lau-
dant & commendant *Hieronymus.* *Am-*
brosius. *Abulensis.* *Cajetanus.* *Serarius.*
ne hostes, comedente populo, elabe-
rentur.

4. *Cibum caperet.*] *סנה.* Quod om-
nem cibum, etiam mel comprehendit.
Quod ex eo patet, quia etiam à melle
abstinuerunt. *Drusus.* ad Sam. Potus
non videtur interdictus, quia brevior
in bibendo mora, & urgentior illius
necessitas, astu & pugna fatigatis.
Menuch.

5. *Favo reperto.*] Apes enim sylvestres
mellificant, uti videre est in Polonia &
Moscovia.

6. *Spiculo mel gustaverat.*] Baculi ex-
tremo. *LXX.* τὸ ἄκρον ἔσκηπτε.
Quamprimum autem gustavit mel, il-
luminati sunt oculi ejus, hoc est vires
ipli

18 mini ira compertum est, morte affici filium iussit. Sed populi auxilio ab exitio vindicatus est.

1 LX. 2 Ea tempestate Samuel à Domino monitus, regem adiit, verbis Domini nuncians, uti genti Amelech, quæ olim Hebræos ex Ægypto venientes transitu prohibuerat, bellum inferret: addito interdicto, *ne quid ex spoliis devictorum concupisceret*. Ita 3 in fines hostium ductus exercitus: 4 rex captus, 5 gens subacta, Saul victus prædæ magnitudi-

ne,

ipsi redditæ priores, quæ fame antea plane erant debiles, sic ut oculi vix viderent, genua vix sustinerent. Quod à fame provenire docet Curculio Plaut.

— *Tenebræ oboriuntur, genua inedia succidunt.*

Perii, prospicio parum. —

Quæ satis ostendunt, cur Jonathas famelicus, paullulo mellis comesto sibi oculorum dixerit redditum lumen. Nam cum omnis id habeat cibus ut vires perditas instauret: tum præcipue hoc, uti vinum, sic mel præstat, quia ambo subtilia sunt, eoque citius vires diffundunt. *Vossius*. Mel enim inter saluberrima edulia. Unde quidam suadent infantes ad longævitatem non lacte, sed pane & melle vel saccharo nutriendos. Hinc de Messia: *Mel & butyrum comedet*. Nam mel est roris & florum, butyrum vero omnium herbarum sumen. *Horn*. R. Salomo putat eum degustasse cannam sacchari. R. David hanc opinionem confutans, dicit: *in arboribus sylvæ erat examen apum, mel stillabat ex iis*.

* *Ex Domini ira.*] Ex silentio Domini, qui non respondit ei toto die, compertit peccatum fuisse: deinde fors Jonatham prodidit. *Drus.* Summus autem tum Sacerdos Achias fuit, filius Achitob. De quo vide *Seld.* de success. in Pontif. 1, 3.

1 *Sed populi auxilio.*] Quem ipse Jonathan, criminando patris edictum, concitarat. *Negavit id recte à patre factum.* Josephus. Liberavit populus Jonathan, non imperio sed deprecatione, quomodo populus Romanus Fabium

Rutilianum apud Papyrium Dictatorem. *Livius* VI II. Neque hic ob stare debebat jusjurandum Saulis, ut quod injustam in se atrocitatem contineret. *Gr.*

2 *Ea tempestate.*] 1. Reg. 15: Joseph. 6. 8. Bellum hoc Amalekiticum, pro internectione totius gentis, gestum est, ut juxta *Mosis præceptum, Amalekitarum nomen ex rerum natura deleatur.* Joseph.

3 *In fines hostium ductus exercitus.*] Uno prælio contulis Amalekitis, oppidatim bellum circumferre coepit, quorum aliquot machinis, alia cuniculis & operibus, nonnulla fame, siti, aliisque modis cum expugnasset, usque ad mulieres & pueros cadibus grassatus est, nec crudele, nec inhumanum hoc ratus, quoniam in hostem, & Dei jussu ita ferveretur. Deus enim ita Amalekitas oderat, ut ne infantibus quidem parceret, quos natura ipsa cæteris miseratione digniores esse voluit. *Joseph.*

4 *Rex captus.*] Agag. Cujus magnitudinem & pulchritudinem corporis miratus, servare eum decrevit, idque non ex Dei sententia, sed victus affectu proprio, inconcessam miserendi sui licentiam, suo periculo usurpans. Ita Saulus Regem ipsum hostium, & malorum omnium Hebræis authorem servavit, pluris ejus formam, quam mandata Dei faciens. *Joseph.* Pepercit ei ex superbia, ut de eo triumpharet. *Serav.* Ex avaritia, ut thesauros ab eo extorqueret. *Lyra.* Ex humana erga Regem commiseratione. *Abul.*

5 *Gens subacta.*] *Annales Sacri; Percussit*

ne, præcepti divini immemor, ¹ capta fervari & ferri jubet. Quo facto offensus Dominus, Samuelem alloquitur: ³ *pœnitere se quod Saul regem constituerit.* ³ Dicitur sacerdos regi ⁴ refert. Mox à Domino monitus, ⁴ *David* ⁵ regali unguento ⁵ perlinit, ⁶ parvum etiamnum puerum, sub patre agentem, pasto-

cusit Saul Amalec, ab Hevilia, donec venias ad Sur, qua est è regione Ægypti, Νικήτας δὲ Σάβλ' ἀπὸ πηλυσίας τῆς Αἰγύπτου καὶ θήρον' εἰς τὴν ἐρυθρὰς θαλάσσης διέφθιρε τὴν πόλεμίαν, ὡς ἄλλων τὸ Σικιμιτῶν ἔθνος ἔτοι γ' ἐν τῇ Μαδιανῇ χώρα μέσσοι κησίουται. Hos enim ante bellum admonuit per nuncios, ut scederent, neve res suas cum Amalectarum rebus miscerent. Studere enim se eorum incolunitati, propter cognationem qua illis cum Raguelo Moysis socero intercedebat. Joseph. Σικιμιτῶν ἔθνος sunt Cinai, de quibus in textu sacro.

¹ *Capta fervari & ferri jubet.* Regis peccatum imitatus est populus; & iumentis ac pecoribus pepercerunt, pecunias opesque diripuere. Joseph. Sed Saul quoque particeps hujus peccati fuit, ut ex textu patet. Prætextebatur autem religio & sacrificium. Vera causa infatiabilis habendi cupidus fuit. Horn. Saul tamen postea etiam metum, & necessitatem obtentui habuit, quod non ausus fuerit militem prædæ cupiditate accensum cohibere. Joseph.

² *Pœnitere se.* Hieron. in Ezech. 11. *Electio Judæ, & Saulis unctio, non arguunt Deum ignorantia futurorum, sed præsentium monstrant esse judicem.*

³ *Dicitur sacerdos Regi refert.* Cum per totam noctem, fufis precibus Deum frustra conciliare conatus esset. Orationem ejus qua Regem increpavit, lectu dignissimam, apud Josephum vide.

⁴ *David.* Hujus nominis דָּוִד diminutivum est דָּוִד, cognomen Elyse Tyriæ, quod dilectulam notat. De quo tamen aliter veteres. Vide Voss. 1. de

Idol. xxxi. Fuit filius Isai, Bethlehemita, ex tribu Judæ.

⁵ *Regali unguento.* Oleo unctio. Hæc unctio extendebatur in omnes ipsius posteros. Quod autem Salomo unctus fuit, id factum propter Adoniam. Sic & alii quidam uncti fuerunt propter singularem aliquam causam. Ratio ungenti Reges: Qui ungebat digito suo exprimebat Χ Græcum quod vocant Ψ vel certe פִּי יְיָ הַבַּיִת, id est, Chaph Græcicum. Quæ figura est crucis Andæanæ. Chaph Græcicum vocatur à Davide Camio in comment. ad Psal. cxxxiii. ubi de unctioe sacerdotis, *Initio indubat eum vestibus sacerdotalibus, postea fundebat oleum super caput ejus ungebatque eodem oleo cilia oculorum ejus in modum Chaph Græcici.* Drusius. Chrysof. Hom. 14. in Philipp. *Idcirco sacerdotes, Reges, & Prophetæ ungebantur, quia divina benignitatis Symbolum habebat oleum.* Unxit autem Samuel Davidem, non insufurrando in aurem ejus, ut Ioseph. vult, sed palam, ut omnes fratres spectarent, minoreque invidia laborarent, cum sibi eum præferri viderent. Theodoret. Hinc patet patrem & fratres cognovisse eum ungi in Regem. *Abulens.* Licet id Cajetanus neget.

⁶ *Parvum etiamnum puerum.* Παις ἔαυθός. Joseph. Puerulum fuisse Chrysofomus tradit in Psal. 1. contra Hebræi in Seder Olam, censent eum fuisse xxix. annorum, eo quod putent Saulem duos duntaxat annos regnasse, quo mortuo statim successerit David annorum xxx. 11. Reg. c. 4. Media sententia verior est, Davidem cum ungeretur, fuisse xx. annorum circiter. *Abulens.* *Salianus.*

¹ *Pasto-*

¹pastorem ovium, assuetum sæpius cithara canere: ob quod postea à Saule assumptus, inter ministros regio habebatur. ⁶Qua tempestate, Allophylis atque Hebræis bello flagrantibus, cum ex adverso acies constitissent, ²Goliath quidam ex Allophylis, vir ³miræ magnitudinis & roboris, ⁴suorum ordines prætergressus, ferocibus verbis probra in hostes jaciens, ⁵singularem pugnam ciebat. Tum rex magna præmia, & filiarum nuptias despondit, si quis provocantis spolia retulisset. Sed nemo, ex tanto agmine, aggredi audebat. Igitur David, ⁶etiamnum puer, pugnae se obtulit: rejectif-

¹ Pastorem ovium.] Sic apud veteres Romanos:

Jura dabat populis posito modo prætor aratro,

Pascebatque suas ipse senator oves.

Forma autem Davidi similem fuisse Valentinianum Imperatorem, Cedrenus scribit, eo quod rubicundus esset, rufis capillis, oculis caecis & pulchris.

² Goliath quidam.] 1. Reg. 17. Frater ejus fuit Iischbi Nobensis 11. Sam. 21. 16. à quo iidem Rabbini fingunt, postea Davidem in venatione captum, & miraculo liberatum fuisse. *Sambdrim* in Perck Cheleck. Vocatur autem $\square$ $\square$, quod vulgatus vertit *Spurius*. Nam Hebræi norant, cognomen esse gigantum, qui legum omnium & matrimonii contemptores, ob id incerto patre nascebantur. *Grot.* Verisimile est natum fuisse ex stirpe Enakim, & matre Gethæa. Nam reliquias Enakim seu gigantum permansisse in Geth, constat ex Josua. Et incertum ignotumque ejus patrem fuisse, vel inde colligitur, quod cum generis illius & parentum sit mentio in Scriptura, nunquam patris nomen exprimitur, sed matris solius, nempe Arapha 11. Reg. 9. 19. 1. Paral. xx. Quod quia videtur aliquam habere similitudinem cum Orpha nuru Noëmi, hinc Thalmudistæ & alii Rabbini fingunt eum fuisse filium Orphæ. Sed neque nominum magna est similitudo, neque tempora id permittunt, cum secundum

hunc calculum, Goliath esset centenarius jam major ut patet ex 1. Ruth. *Tirinus.*

³ Miræ magnitudinis.] Sex cubitorum & palmæ altitudine. Erat enim de stirpe Gigantum, ait Nazianz. Orat. xxx. & Philast. hæref. xxxix. Quod vero interdum ossa magna eruuntur quæ gigantum esse putant, sæpe fallit. Nam vel elephantum sunt, ut probavit Peirescius, vel aliorum animalium. De vana opinione Carolum Magnum gigantem fuisse vide Leodium in Annal. Frid. II. & Freherum.

⁴ Suorum ordines prætergressus.] Sic in medium inter castra pontem processit Gallus ille provocator, quem interfecit Manlius Torquatus, narrante Liv. l. 7.

⁵ Singularem pugnam ciebat.] Subinde licet bellum vertere in duellum, publica autoritate, ut unius eade multorum strages redimatur. Sic Romani bellum contra Albanos verterunt in duellum trium Horatiorum cum tribus Curiatiis. *Livius* 1. Et frequentes ejusmodi sponsiones illis seculis, ut inter Lacedæmonios & Argivos Othryadis tempore, inter Romanos & Albanos cum Horatii & Curiatii decertarent. *Grot.*

⁶ Etiamnum puer.] Patet tamen eum procerum fuisse corpore. Quia nimirum Saul procerus, vestes ipsi suas & arma adaptavit. Minus enim congruum est, quod ait Lyra, Serarius & alii, vestes has dici Saulis, non quod essent ipsius, sed

¹ rejectisque armis, quibus infirma ætas gravabatur, ² virga tantum & quinque lapidibus sumptis, in prælium processit, primoque ictu, ³ misso funda lapide, Allophylum ⁴ perculit, ⁵ caput victi & spolia abstulit, ⁶ gladium postea in tem-

plum. Alii dicunt Archangelum Michaëlem percussisse Goliath.
⁵ Caput victi & spolia abstulit.] Prius illud in castra intulit, deinde per urbes circumtulit, ac tandem in Jerusalem detulit, ut Jebusæi, qui arcem ejus obstinate adhuc tutabantur, ex hoc tropæo discerent, se quoque superari posse, sicut post novennium contigit. *Annales Sacri.* *Τὸ δὲ κεφαλὴν τῆς Γολιάθ. Δαβίδης εἰς τὸν ἰδίων σπηλιῶν ἐκόμισεν.* *Josephus.* Capita hostibus præscindere Orientalibus & in universum Scythis receptum. Sic Hiberni nulla cæde occisum putant quoad usque gladiatoris ictibus caput abscissum vident. Tum consecram rem colli sectores arbitrantur imo pene credunt. *Stanhurstius lib. 1. de Rebus Hibern.*
⁶ Gladium postea in templum posuit.] *Τὴν ῥομφαίαν ἀνέθηκεν τῷ Θεῷ.* *Joseph.* Posuit eum Nobæ in tabernaculo Dei, victoriæ monumentum; & inde eum postea, Saulem fugiens recepit 1 Reg. xxi. 8. Falso igitur Sigonius hoc loco Sulpicium erroris insinuat, quasi tentorium militare pro templo accepisset. Fuitque ille mos antiquissimus, arma hostium devictorum Diis consecrare, & in publico suspendere. Ita igitur:

1 Rejectisque armis.] *Ambros. 1. offic. 25. David adversus Goliath, immanis corporis virum, singulari certamine dimicaturus, arma quibus oneraretur, respuit. Virtus enim suis lacertis magis, quam alienis integumentis, nititur.*

2 Virga tantum.] *Pedum erat, id est, baculus pastoralis sive agolum. Ita Festo baculus ille dicitur, ab agendis pecoribus. Drus. Historia non dissimilis est apud Strabonem 8.*

3 Misso funda lapide.] *Vegetius 1. 6. In omnibus veterum præliis funditores militasse nullus ignorat. Ubi & multa alia ad laudem fundarum. Paulinus:*

*Ille Gigas pueri funda pastoris obivit
Ut canis.*

4 Perculit.] *In fronte. Hebr. Super domum oculorum. Chald. In cerebrum. Joseph.* Unde patet Davidem insignem fuisse fundibularium, quia frontem tetigit: & ictum ejus validum, quia penetravit. *Prudentius:*

*Trajectumque caro terebravit vulnere
frontem.*

Glossa & Hugo censent, Goliath ternis lapidibus & ictibus à David fuisse prostratum. Contrarium ex textu patet, primo ictu corruisse. *Chaldæus & Rabbinus* nugantur, lapidi fuisse inscriptum nomen *τὴν ἀρμαγεζόν*, & Patriarcha

rum. Alii dicunt Archangelum Michaëlem percussisse Goliath.

5 Caput victi & spolia abstulit.] Prius illud in castra intulit, deinde per urbes circumtulit, ac tandem in Jerusalem detulit, ut Jebusæi, qui arcem ejus obstinate adhuc tutabantur, ex hoc tropæo discerent, se quoque superari posse, sicut post novennium contigit. *Annales Sacri.* *Τὸ δὲ κεφαλὴν τῆς Γολιάθ. Δαβίδης εἰς τὸν ἰδίων σπηλιῶν ἐκόμισεν.* *Josephus.* Capita hostibus præscindere Orientalibus & in universum Scythis receptum. Sic Hiberni nulla cæde occisum putant quoad usque gladiatoris ictibus caput abscissum vident. Tum consecram rem colli sectores arbitrantur imo pene credunt. *Stanhurstius lib. 1. de Rebus Hibern.*

6 Gladium postea in templum posuit.] *Τὴν ῥομφαίαν ἀνέθηκεν τῷ Θεῷ.* *Joseph.* Posuit eum Nobæ in tabernaculo Dei, victoriæ monumentum; & inde eum postea, Saulem fugiens recepit 1 Reg. xxi. 8. Falso igitur Sigonius hoc loco Sulpicium erroris insinuat, quasi tentorium militare pro templo accepisset. Fuitque ille mos antiquissimus, arma hostium devictorum Diis consecrare, & in publico suspendere. Ita igitur:

*Vidimus horrendum membris animisque
Goliath*

*Invalida cecidisse manu: puerilis in il-
lum*

*Dextera fundali torset stridore lapi-
lum.*

*Ille minax, rigidus, jaculans, ruculen-
tus, amarus,*

*Dum sese ostentat clypeo, dum territat
auras,*

*Expertus pueri quid possint ludicra par-
vi,*

*Succubuit teneris bellator turbidus ar-
mis.*

Paulinus. L. 1. Victo-

in templum posuit. Allophyli autem omnes in fugam versi,
 1 victoriam concessere.

1 LXI. Sed è prælio reversis, 2 multus circa David fa-
 2 vor, invidiam regis accenderat. Timens autem, tam cha-
 3 rum omnibus, cum invidia & pernicie necare 3 sub specie
 3 honoris, objectare eum periculis statuit. Ac primum 4 tri-
 4 bunum eum fecerat, 5 ut rem bellicam curaret. Inde, 6 cum
 ei filiam spondidisset, fidem fregit, eamque 7 alteri tra-
 5 didit. Mox filia regis natu minor, 8 Melchol nomine, 9 a-
 6 more David flagrare occæperat. Igitur nuptiarum ejus
 istiusmodi conditionem proponit: 10 *Si centum præputia David*

ex hosti-

1 *Victoriam concessere.*] Tum Saulus & universus Hebræorum exercitus, sublato militari clamore, in trepidos irruunt, & quotquot assequi poterant cædentes, usque ad Gittæ fines ac portas A scalonis persequuntur. Cecideruntque Palæstinorum triginta millia, & duplo plures sunt vulnerati. Saulus vero à persequendo reversus, castra hostium diripit ac incendit. *Josephus.* Nihil de numero cæforum & vulneratorum in Sacris; sed tantum, *cecidisse toto campo*, narratur. *Horn.*

2 *Multus circa David favor.*] 1 Reg. 18. Cum dicerent eum decem millia superasse, Saulem vero mille tantum. Hoc ei invidiam conciliabat apud Regem. *Drus.* Vide Joseph. Sic Aureliano Imp. qui sua manu Sarmatas XLV III. interfecerat, & diversis diebus ultra locceci. acclamatum est à pueris: *Mille, mille, mille, mille, mille, decollavimus. Vivat qui mille, mille occidit.* Et alibi: *Mille Francos, mille Sarmatas occidimus, mille, mille, mille Persas quarimus.* Vopiscus in Aureliano.

3 *Sub specie honoris.*] Sic cum Germanico Tiberius egit. Tacitus 11. Annal. Frequens id in Principum aulis arcuum.

4 *Tribunum eum fecerat.*] Parum tutum putans armatum circa se versari, ex satellite tribunum fecit, non tam illius honori, quam suæ securitati consultum

volens, ut sæpe hostibus objectum, aliquis casus è medio tolleret. *Josephus.* Idem Corbuloni apud Neronem, Agricolaæ apud Domitianum, contigit. *Tacitus.*

5 *Ut rem bellicam curaret.*] Cuius ab omni ævo studiosissimi erant Hebræi. Vide Cunnæum 11. de Republ. Hebræorum 18.

6 *Cum ei filiam spondidisset.*] Natu majorem, Merob nomine.

7 *Alteri tradidit.*] Adriæli Molathitæ.

8 *Melchol.*] Μελχόλ. Sed in Hieronymo *Michol*, & in textu Ebræo, *Michal*. *Drus.*

9 *Amore David flagrare occæperat.*] Sic veritas Ebræa 1 Sam. 18. vers. 20. Sed & Græca Editio, *καὶ ἠγάπησε Μελχόλ ἡ θυγατὴρ Σαὺλ τὸν Δάβιδ*, *Dilexit Melchol filia Saul Davidem.* Latina exemplaria variant. Nam in aliis, *dilexit autem Michol filia Saul altera David:* & in aliis, *dilexit autem David Michol filiam Saul alteram.* Utrumque verum esse potest. *Drusius.* Ὡς δὲ ὑπερβολὴν τῆς ἀνδρείας τὸν τε λαὸν αὐτῆς ἐρᾶν καὶ τῷ Σαύλ τῆς θυγατρὸς παρθένον ἐπιβραβεῖν ἐραστὴν, καὶ τῷ πατρὶτι ὑπερκαρτερῶν τῶν γυναικῶν φανερόν καὶ ἀπεδληθῆναι ὡς τὸν πατέρα. *Joseph.*

10 *Si centum præputia.*] Cur non capita

ex hostibus retulisset, regiam virginem matrimonio illius cessuram. Sperabat enim, juvenem periculosa audentem, facile periturum. Sed longe aliter, ac ratus erat, evenit. Nam ut proposuerat, impigre David centum præputia ex Allophylis retulit: atque ita regis filiam in matrimonium accepit.

LXII. Crescebat indies in eum regis odium, stimulante invidia: quia bonos semper mali insectantur. Igitur ministris & Jonathæ filio imperavit, vitæ ejus ut insidias pararent. Sed Jonathæ charus acceptusque jam inde à principio David fuerat. Itaque rex increpitus à filio, cruentum imperium repressit. Sed non diu mali boni sunt. Nam cum spiritu erroris Saul affligeretur, eique David assisteret, cithara laborantem deliniens, lancea eum ferire

petiit? Ne David afferret capita Hebræorum, vel aliorum, fingens ea esse Philistæorum. Nam præputia Hebræi in circumcissione posuerant. Non ergo falli Saul poterat. Ita Theodoret. & Procop. Pari animo Eurystheus Herculem objecit periculis. Josephus iterum turbat, qui Saulem petiisse refert κεφαλὰς Philistæorum. Nempe apud Romanos præputiorum mentionem subterfugit, ne risu rem exciperent.

1 David centum præputia ex Allophylis retulit.] Non solus, sed μετὰ τὴν ἐταιρείαν, cum sodalitiis & commilitonibus fuis. Ita Joseph. Obtulit autem non centum præputia tantum, sicut convenerat, sed ducenta. Intolerabilis in Josepho mentiendi libido. Ecce enim, ex ducentis præputiis sexcenta capita facit: Κτείννας γὰρ πολλὰς, κεφαλὰς ἐξακροσίων δόποτεμῶν, ἤκε ὡρὸς τὴν βασιλείαν. Horn.

2 Ministris & Jonathæ filio.] 1 Reg. 19. Joseph. 6. 12. Παρῆσαν δὲ τὴν ἀναιρέσιν αὐτῷ, Γονάθη τε τὸ παιδί καὶ τοῖς πιστοῦσι οἰκετῶν. Joseph.

3 Spiritu erroris.] Hebræi, Josephus, Cajetanus, Deltio, censent fuisse atram bitem, sive melancholiam & μανίαν,

quæ in Saulo causabatur suspiciones, invidiam, mœrorem, furores, deliria. Alii censent fuisse Angelum bonum à Deo Sauli immissum. Verius est Diabolum fuisse, qui occupavit Saulem. Ita Josephus, Isidorus, Abul. Vatabl. Theodor.

4 Cithara laborantem deliniens.] Laudatum ab arte Musica Davidem à Doëgo Idumæo, censent Rabbinii apud Hieronymum in Quæst. & Lyræ, ut dum ante furentem Saulem staret, interimeretur. 1 Reg. 16. 16, 18. An autem & quatenus per Musicam Dæmones ac morbi profiguntur, disputant Physici. Vide Valesium & alios. Ea vis est sonorum ut animum concitatum tranquillunt; alii torpentem excitant & rebus magnis præparant 11 Reg. 3. 15. Sic ferocientes animos mollivit Pythagoras, seditiões accensas inhibuit Asclepiades, Damon ebrios ac petulantes juvenes ad modestiam reduxit, lymphaticos morbo liberavit Xenocrates. De quibus vide Cappellam Saturæ l. 10. Marinus de Proclo: παρεκέλευε εἰς ἐκάστην ὕμνος λέγειν καὶ λεγόμενων τῶν ὕμνων, πᾶσαι εἰρήνη τῶν παιδῶν ἐγένετο καὶ ἀταραξία. Apollonius de Miris: ἰσὴ) ἡ καὶ αὐλὴ-

rire conatus est, nisi ille lethalem ictum propere declina-
7 set. Exinde jam non occulte, sed ¹ palam ei necem para-
bat: ² nec ultra se David regi credidit.

¹ LXIII. Ac primum fugiens, ³ ad Samuelem se con-
tulit: inde ⁴ ad Abimelech, ⁵ postremo ad regem ⁶ Moab
² cōfugit. Mox per Gad Prophetam monitus: ⁷ in terram
Judæ

οἷς τὸ Ἀγνοίας ἐνστίονος. Pythagoræis
moris fuit, cum somnum peterent, ad
Iyram prius lenire mentes, ut si quid
fuiſſet turbatarum cogitationum, com-
ponerent. *Quint.* 20. 4.

¹ *Palam ei necem parabat.*] Cum mi-
ſiſſet ſatellites in domum David qui
eam cuſtodirent, & mane interficerent,
inde indicio uxoris evaſit, nec ſe am-
plius Sauli commiſit. Qua calliditate
Michal Davidem periculo ſubduxerit,
ita refert Joſephus: *Parato lecto tanquam*
ægotanti, ſtragulis jecur capræ receus exem-
ptum ſubje cit, diluculoque venientibus,
quos pater ad Davidem miſerat, oſtendit le-
ctum opertum, & quod palpitacione jecoris
ſtragula moveri viderent, maritum ægrum
anbelare perſuaſit, addens totam noctem
inquietaſſimam eum egiſſe. Sed quod de je-
cinore dicit, vanum eſt. *דברי* ſunt
מורפואג juxta Aquilæ interpreta-
tionem. Ex veſtibus aliquid inſtar Da-
vidis in lecto recubantis, callida mulier
compoſuit. *Horn.*

² *Nec ultra ſe David Regi credidit.*] Sed ultimo neceſſitatis præſidio, armis, uſus eſt, ad vim arcendam ſi inferretur. Notandum eſt, non factum id à Davide, niſi poſtquam & Jonathanis indicio, & pluribus aliis certiffimis argumentis compererat, Saulem vitæ ſuæ imminere. Deinde nec urbes invadit, nec pugnandi captat occaſiones, ſed latebras quarit, modo in locis deviis, modo apud exteros, & hac religione, ut nunquam popularibus ſuis noceat. Vide *Grotium* 1. de Jure Belli 4.

³ *Ad Samuelem ſe contulit.*] Rama-
tham. Inde uterque Najotham conceſ-
ſit, ubi erat collegium Prophetarum. Najoth autem & Ramatha non erant

diverſa vel diſtantia loca: ſed Najoth
fuit locus in urbe, vel juxta eam, ubi
conventus ſacri & ſolemnes habeban-
tur. *Adrichom.*

⁴ *Ad Abimelech.*] 1 Reg. 20. 21. Jo-
ſeph. 6. 14. Adde ſi placet, *poſt ad Re-*
gem Geth. Nam id omiſſum à Sulpicio.
Deuſ. Vide Seld. de Succell. in Pontif.
Abimelech autem Nobæ debebat, quæ
urbs ceſſit ſacerdotibus occaſione taber-
naculi federis eo tranſlati. Noba hæc in
tribu Manaffe, trans Jordanem ſita
erat. *Abul.* Tabernaculum federis con-
tinens arcam, fuit in Silo, ibique man-
ſit uſque dum caperetur arca à Philiftæis,
à quibus poſt ſeptem meſes remiſſa,
collocata fuit arca in Cariathjarim. Inde
tranſlata fuit in domum Obededom: à
Davide in Sion: à Salomone in tem-
plum ab eo erectum. Tabernaculum
vero Moſaicum capta arca, videtur in
Nobe fuiſſe; qua à Saule ſubverſa, tranſ-
latum fuit in Gabaon & à Salomone
traductum in templum. 111. Reg. 8.
A Lapide.

⁵ *Postremo ad Regem.*] Adde *Geth.*
Nam id omiſſum à Sulpicio.

⁶ *Moab.*] Elapſus ex Palæſtina non
abſque ingenti diſcrimine in ſpeluncam
agri Adullami ſe abdidit, & recepta ad
ſe paterna familia, undique etiam con-
fluentibus quos neceſſitas cogebat, nu-
mero auctus, ad Moabitarum Regem
proficiſcitur, rogatque eum ut parentes
intra regni ſui fines tantisper reciperet,
dum res eorum in meliore ſtatu collo-
carentur. Quo impetrato, & parenti-
bus in magno honore apud Regem
quamdiu illic manſerunt, habitis, &c.
Joſeph.

⁷ *In terram Judæ.*] Judææ. Col. Ve-
nit in

Judæ regressus, ¹ vitæ periculum adiit. Ea tempestate Saul ³
² Abimelech sacerdotem interemit, quod David recepisset:
 & cum ex ministris regiis nemo in sacerdotem manus infer-
 re auderet, ³ Doëg Syrus cruentum ministerium exe-
 cutus

nit in saltum Haret, qui locus desertus erat, inuius, & incultus. Nihilominus, inquit R. Salomon, divina virtute factus, est idem locus abundans fructibus & animalibus, & irriguus fontibus, ut Davidem & viros ejus non solum sustentaret, sed etiam mirifice recrearet. Quo alludit Psalm. 23. 1. Suspicatur Abulensis, regem Moab clanculum insidias Davidi struxisse, ut eum Sauli traderet. Huic avertendo, monitus est, ut in Judæam concederet.

1 Vita periculum adiit.] Quodnam periculum innuat, incertum. Nam in saltu Haret periclitatum, non legimus. Innuit ergo sine dubio obsidionem Cehillensem à Saule decretam, cum in illo oppido David versaretur. Vide 1 Regum 23. Horn.

2 Abimelech sacerdotem interemit.] Saul concione suorum advocata, multa de perduellione Davidis, & suorum conspiratione conquestus, audivit Abimelechum ipsi, præter panes, etiam gladium Goliati tradidisse. Hinc ira incensus, & ipsum & omnem Ithamaridum familiam, quæ in 1 xxxv. Sacerdotibus consistebat, interim jubet. 1. Reg. 22. Vide Josephum 6. 14. Atque huc spectare volunt, id quod prædictum erat Heli Pontifici, de suæ, id est, Ithamaridarum domus futura clade 1 Sam. 2. 13. Nec tamen putandum Abiatharem hunc solum fuisse generis sui superstitem, ut male legitur in Gelenii versione Josephi. Is plane ὁ μόνος Ἀβιαθάρων δυνάστης ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Σαύλ φονδευτῶν ἱερέων erat, id est, solus de Sacerdotibus à Saul interfectis ereptus, ut recte satis interpretis vetus, seu qui eripi potuerit. Abiathar hic in Pontificatum, demortuo patre, successit, Achimelechus item, & Abimelechus interdum dictus; quem admodum etiam pater ejus tam Abia-

thar quam Achimelechus dicebatur; ut observant viri docti, tam in Pontificum successione, quam ad D. Marci cap. 11. ubi Pontifex ille Abiathar nuncupatur, qui manifesto Achimelechus erat, Abiatharis hujus pater. Unde & Abiathar hic, pro eodem qui Achimelechus, filius Abiathar 11. Sam. 8. 17. & Abimelechus filius Abiathar 1 Paralip. 18. 16. nuncupatur, sumi solet; tamen si Ebræorum aliquot Achimelechum ibi pro Achimelechi à Doëgo occisi ex Abiathare filio nepote capiant, ut infra dicitur. In Josepho autem & tam in Ebræorum Chronicis quam in vetustis Christianorum, præter Abiatharem, non reperitur, post Achimelechi pronepotis Heli necem, alius ante Sadocum Pontifex. Attamen non desunt in Magistris qui Jehoiadam interponunt & sub initiis Davidis Regis Pontificatum gessisse volunt. In iis qui Davidi Saulem fugienti adhæserunt, censetur Jehojada seu Joida } חננ'י בן אהרן Princeps de stirpe Aaron (ut in vulgata) seu, ὁ ἡγεμὸν τῶν Ἀρχόντων Dux ipsi Aaron, ut Hellenista, 1. Paral. 12. 27. Atque capite ejusdem lib. 27. 5. Benajas filius Joiadae כהן ראש memoretur, quod vulgata Sacerdos tantum & ὁ ἱερεὺς ὁ ἀρχὼν, Sacerdos princeps Hellenistis vertitur. Sed magistris intelligitur casu genitivo, ut sit Benajas filius Joiadae Sacerdotis Principis seu Primarii. Seldenus.

3 Doëg Syrus.] Δωὴγ ὁ Σύρος, quod perperam Δωὴα scriptum, & Syrus, id est, Ἰδαρμὶ Aramaeus, error lectionis. Nam in Ebræo Ἰδαρμὶ, id est, Idumæus. Quomodo sane Hieronymus olim legit. Josephus Græcam lectionem a secutus. Forte autem, inquit, adevat quidam servus natione Syrus, regiæ mularum curator. Ant. hist. lib. 6. cap. 14. Error natus ex affinitate litterarum, Res & Daleth, quæ teste

4 cutus est. Post id David ¹ desertum petiit: illuc quoque
 eum Saul persequutus est, sed inani opera ejus exitium mo-
 5 liebatur, quem Dominus protegebat. ² Erat in deserto spe-
 6 lunca, vasto recessu patens. In hujus interiora David se
 7 conjecerat. Saul nesciens, in primo speluncæ aditu, ³ re-
 ficiendi corporis gratia, successerat: ibique ⁴ somno captus
 8 quiescebat. Quod ubi David animadvertit, hortantibus
 cun-

teste Hieron. apice duntaxat distinguuntur. An variatum fuerit aliquando in codicibus Ebrais, nescio: hoc scio scripturam à lectione variare in his vobis, IV. Reg. 16. 6. Nam scriptum ארמי per Res & lectum ארמי per Daleth. Scripturam expressit interpres Chaldaus, ut lectionem noster Hieronymus. *Drusus*. Interemit autem LXXXV. Ita Hebr. Chald. Roman. Septuag. Compl. At LXX. Vaticani numerant CCCV. Theodoretus CCCI. Male. Descriptionem hujus nefarii Doëgi, vide in Psalmo 11. qui cæde Sacerdotum peracta compositus est.

1 *Desertum petiit.*] Engaddi I. Sam. 24. Quæ olim nobilissima urbs, non longe à mari mortuo. A qua urbe adjacens regio & desertum, vocatur etiam Engaddi. Magna agri illius ubertas & amœnitas. Desertum autem plenum est altissimis montibus præruptisque, ita ut ruinam minari videantur, ac transeuntibus solo aspectu, metum inferant. *Borcard. Adrichom.*

2 *Erat in deserto spelunca.*] In montibus collibusque, ubi summa erat devexitas. Prisci mortales, præsertim in Judæa, & vicina Arabia maxime Trachonitide, effossa habebant & excisa antra quam laxissima capacissimaque, quo, tanquam ad arces tutissimas, penèque inexpugnabiles confugiebant, repentino hostium, vel gravioris alicujus periculi metu impellente. *Arabiam & Iuvæam versus* (inquit Strabo) *sunt montes asperi, & altis speluncis insignes: quarum una quatuor hominum millia recipere possit.* Multa & mira narrat Josephus de Tra-

chonitarum חמרינו, hoc est, *scalaribus*, seu *gradatis* istiusmodi rupibus, earumque amplissimis, & immanibus sanè speluncis: quibus se diu tutati sunt adversus Herodem, & lectissimas illius copias, acerrime & summa vi pertinacissime oppugnantes. Tales fuisse narrantur rupes Engaddi, præcellæ scilicet atque abruptissimæ, solis ibicibus seu rupicapris perviæ. Ubi quam spatiosissima fuerit oportet spelunca illa, cujus intimus abditissimusque recessus perfacile Davidem, una cum sexcentis militibus inibi latitantem, occultaret & contegeret. *Fullerus*. Chaldaus miram fabulam versioni suæ intexit. Nam dicit Psalm. 65. *Ad Deum qui accersivit araneam, ut conficeret in ore speluncæ telam propter me.* Res sic se habet. Dicunt araneorum telis aditum ita fuisse obductum, ut nemo suspicaretur quenquam ibi in spelunca latere. Huic telæ Rabbini sua attextunt commenta de musca & insano, quæ refert & confutat *Abul*. Quanquam Veteres tale quid de Felice Martyre narrent.

3 *Reficiendi corporis gratia.*] Παροσδοσεως, quod in editione Græca vertit, *reficere corpus*: vulgata lexica exponunt, *purgare ventrem*. Quod sumptum ex Hieronymo, qui tamen non Græca, sed Ebræa transtulit. H. Stephanus in Thesaurò suo conjicit legendum *δρασσε δασσεως*. Id Aquila dixit *δρασσεως*. In Ebræo est *tegere pedes*: de quo aliquid *Quæst. lib. 1. quæst. 35. Drus.*

4 *Somno captus.*] Mirum unde hoc hauserit. Nam non habetur in fonte sacro. *Idem.*

cunctis, ¹ ut opportunitate uteretur, ² abstinuit regis exitio: ³ diploidem tamen ejus abstulit. Mox egressus, tuto eminus ⁹ loco à tergo regem allocutus est, sua in illum commemorans beneficia, ut sepe pro regno ejus caput periculis objectasset: utque postremo, presenti tempore à Domino sibi traditum, interimere noluisse. Ad hæc, culpam Saul fateri, veniam precari, lachrymas ¹⁰ fundere, pietatem David extollere, malitiam suam incusare, ⁴ regem eum & filium appellans. Tantum ex feroci illo animo ¹¹ mutatum: crederes nihil ultra adversum generum ausurum. Sed David, qui ⁵ penitius ingenium mali spectatum haberet ¹² & cognitum, nihil regi credendum ratus, ⁶ intra cretum se continebat. Saul vecors animi, quia comprehendendi gene- ¹³ rum potestas non erat, filiam suam Michol, David, ut supra retulimus, nuptam, ⁷ Faltim cuidam in matrimonium dedit. ⁸ David ad Allophylos confugit. ⁹ Ea tempestate ¹⁴ Samuel diem functus est.

LXIV. Saul

¹ Ut opportunitate uteretur.] Vide Grot. II. de jure belli r. Commilitones ejus vix multis precibus & vi à cæde Saulis potuisse abstrahi, Scriptura innuit.

² Abstinuit Regis exitio.] Ex textu patet, primo Davidem Sauli necem molitum, & eo animo ad ipsum accessisse. Ita enim inquit: *Cogitavi ut occiderem te.* Disputant, an licite potuerit? Et videtur Cajetano, atque aliis. Contra sunt Tostatus, & plerique Interpretum. Vide Homiliam Chrysostomi: *Quod David magnificentiùs tropæum crexerit parcendo Sauli, quam occidendo Goliath.*

³ Diploidem tamen ejus abstulit.] Oram diploidis, quod Græci dicunt το πλερύνειον ἢ διπλοῖδον. Hieronymus, *oram chlamydis.* Druſ.

⁴ Regem eum.] Non regem eum appellabat, sed dicebat, *nunc scio quod certissime rogaturus sis & habiturus in manu tua regnum Israël.* I. Samuel. 24. ῥf. 21. Druſ.

⁵ Penitius.] Penitus. Col.

⁶ Intra cretum.] Pharan. I. Reg. 25.

xxx. habent Maon. Desertum Pharan erat ad meridiem terræ sanctæ. Hab. III. 3. Hujus deserti pars est Maon. Menoch.

⁷ Faltim cuidam.] Vocatur Phaltim filius Lais ex Gallim, I Sam. 25. ῥf. 45. Quæ corrupta sæde apud Josephum in textu Græco. Editio Romana Bibliorum φάλτι habet: cetera φάλτιλ. Faltim autem est ex φάλτιμ, quod in locum φάλτιν irrepsit librariorum vitio. Qualia sunt λδὸν & σαδὸν. Nam veritas lectionis λδὸν & σαδὸν. Druſ. Fabulantur Rabbini Phaltim non cognovisse Michal, eo quod gladius inter ipsum & Michal interjaceret, ideoque ipsum mansisse improlem.

⁸ David ad Allophylos confugit.] Inſere quæ extant I. Reg. 26. Fugit ad Achin Regem Gathæ, à quo oppidum Siclag accepit. Mansit in Palestina per annum & quatuor menses. Ita enim Hebraica se habent. *Vulgata: quatuor mensibus & aliquot diebus.* Male.

⁹ Ea tempestate Samuel diem functus est.] Salmantiensis Judæus, *Obiit anno*

1 LXIV. Saul Allophylis bellum inferentibus, 1 Domi-
 2 num consulit, 2 nullumque est ei responsum redditum. Tum
 3 per mulierem, cujus viscera spiritus erroris impleverat,
 3 4 Samuelem evocatum consulit. Dictum ei ab eo est, po-
 stero

mundi 882. *supra ter millesimum, vigesimo octavo mensis Ijar in Rama.* Hoc & supra notavimus. Rursum Salmanticensis, *Dixerunt Doctores nostri, quorum fausta sit memoria, Samuel & Saul mortui sunt eodem anno.* Et mox: *Samuel decessit quatuor mensibus ante Saulem.* Et post aliquanto: *Videtur quod Samuel egerit annum trigesimum octavum cum diem suum obiret Eli sacerdos.* Vide sequentia. *Dru- sius.* Clemens Alexandrinus scribit, Samuelem obiisse duobus annis ante Saulem. Vatablus & Munsterus ex Hebræorum traditione asserunt, mortem Samuelis præcessisse obitum Saulis septem mensibus.

1 *Dominum consulit.*] Modus hic erat: Stabat pontifex, & vultum componebat arcam versus. Erat autem à tergo, qui responsum petebat. Is, cum sciscitatus de successu rei esset, quam apud animum suum proposuerat, ibi pontifex statim, spiritu cœlesti concitus, amiculum Coschen inspexit, atque ex literis mira vi illic protuberantibus, quid futurum esset, didicit, responditque. Ea consulendi ratio non privatis, aut de plebe hominibus, sed regibus duntaxat, summisque iudicibus, aut iis, qui publice missi à populo essent, usurpata fuit. Quoties enim res magna agebatur, itum illuc est. Privatorum negotia votis precibusque relicta sunt, ne oraculi sanctitas evilesceret. *Cumæus.*

2 *Nullumque est ei responsum.*] Hebr. נס כהלמות גם כאורים גם כנביאים neque per somnia, neque per Urim, neque per Prophetas. Quomodo edita fuerint oracula, sciscitantibus Sacerdotibus, incertum est. Alii quæstioni in scheda inscriptæ responsum divino miraculo subscriptum fuisse; alii ad Sacerdotis aures sonum quendam accidere, quo quid facturo opus esset indicaretur: alii in Sardo-

niche, qui erat ad humerum dextrum Pontificis, splendorem apparere solitum, quo numinis præsentia & prosper eventus significaretur. *Mtnoch.* Licet enim Abiathar fugisset ad Davidem cum Ephod, tamen alius erat Pontifex cum Ephod in tabernaculo apud Saulem, per quem ipse Deum consulebat. Alioquin enim caruissent Hebræi Pontifice & Sacris. *Interp.*

3 *Per mulierem cujus viscera spiritus erroris impleverat.*] Circumloquitur *עשׂא שפלה*, id est, in ventre loquentem: quam qui Ebræa in Latinum sermonem transfulerunt, Pythonissam appellant. *Drus.* R. Eliezer, Kimchi & alii Rabbinii fabulantur, mulierem hanc fuisse matrem Abner, cui Saul ob cognationem pepercerit. Sed errant. Nam mater Abner habitabat in sua tribu Benjamin, hæc vero in Endor, quæ erat in tribu Issachar. Rursum mater Abner erat matrona nobilis, hæc vero obscura & vilis muliercula, ut ex Josepho patet.

4 *Samuelem.*] Dæmonem in specie Samuelis, quem Scriptura Samuelem appellat eo modo loquendi quo angelos vocat homines aut viros, & Raphaël in historia Tobie vocatur Azarias filius Ananias: aut ipsum Samuelem, quem Deus permisit excitari ut futura prædiceret regi quondam suo. Qui hanc opinionem tuentur in duas sententias abeunt. Nonnulli animam ipsius excitatam putant: alii corpus tantum. Quæ magiæ species necromantia nominatur, quando videlicet per mortuos divina-mus, postque ventura prædicimus. Quæ de re consulendas præter Nicolaum, Paulus Episcopus Burgenfis in Addit. 1. Sam. 28. Videndus quoque Augustinus lib. 2. ad Simplicianum quæst. 3. ubi hanc quæstionem in dubio relinquit,

stero illum die, ¹ cum filio, victum ab Allophylis, ² in prælio casurum. Igitur Allophylis, ³ castris in hostili solo ⁴ positis, postero die aciem instruunt: David tamen ex castris remisso, quia parum crediderant sibi illum, adversum suos, fidum fore. Sed ⁵ conferto prælio, Hebræi fusi, ⁶ filii regis cadunt:

quit, nec quicquam certi definit. Credibilis tamen, dæmonem in forma Samuelis apparuisse, quem opinabatur Samuelem esse: ex quo discere cupiebat eventum belli, quod tum cum Allophylis gerebat. Quo facit canon hic Theologicus, *Species rerum appellantur de nominibus ipsarum rerum.* Drusius. Verum Samuelem fuisse censent Abul. Lyra. Cajet. & ex vetustioribus Joseph. Justin. Ambros. August. Basil. & alii plurimi. Dæmonem sive Φάντασμα, Procop. Theod. Tertull. Cyrill. Beda. Νεχὴα omnium divinationum antiquissima, & signum credita τὸ ψυχῶν Διαιμόνων. Frequenter id factitatum in Oriente, discimus ex Æschyli Persis & Herodoto. Quanquam autem hic vocatur Samuel, credibilis tamen est, fallacem spiritum fuisse, ejus generis de quo Porphyrius secundo de abstinentia animantium: Γένος ἀπειρηλῆς φύσεως πανέμορφόν τε καὶ πολύτροπον ὑποκεινόμενον καὶ θεῶν, καὶ δαιμόνων ψυχῶν τεθνηότων. Videturque id ipsa mulier satis significare, cum dicit **דַּוִּד**. Deos adscendisse de terra, ita appellans spiritus illos quorum unus Samuelis figuram induerat, ceteri ei velut comites erant. Grot. Fabulatur ergo R. Kimchi, dum ait illum duos vidisse, scilicet Moysen & Samuelem. Et in libro Midras Samuel dicitur: Multi justi adscenderunt cum illo.

¹ Cum filio.] Cum filiis potius. Paulo post, filii regis cadunt. Nam tres erant numero; Jonathan, Abinadab, & Melchisua. Vide sis 1 Sam. 28. v. 19. Drusius.

² In prælio casurum.] Hebr. Cras tu, fili tui, mecum eris. ἰσθὶ ἔσιν καὶ τὸ

λαὸν ὑποχείριον εἰς ἐχθροῖς ῥηυσάμενον καὶ σωθῆν μετὰ τέκνων, αὐτοῦ πεσόντα ἐπὶ τῆ μάχης, μετ' ἐμὲ ῥηυσάμενον. Joseph.

³ Castris hostili solo positis.] Apheca. 1 Reg. 29. David autem cum suis copiis, quod ei diffident Palæstini, remissus est. Sic Tacitus 4. Histor. de ala Batavorum: *Quæ jam pridem corrupta fidem simulabat, ut proditis in ipsa acie Romanis majore pretio fugeret.* Reversus Amalecitas, Ziglaca capta, locordius agentes cædit 1 Regum 30. Vide Josephum.

⁴ Conferto prælio.] 1 Reg. 31. Joseph. 6. 15. Saul licet futuri gnarus, & de obitu suo præmonitus à Propheta, noluit tamen eum vitare. & ob vitæ cupiditatem exercitum hosti prodere, atque hoc modo regiam majestatem dehonestare: sed cum liberis totaque familia periculo se objiciens, pulchrum existimavit in prælio cadere, & filios in ejusdem laudis societatem assumere potius, quam superstites relinquere, incertum qualesnam futuros. Josephus, quem vide multa magnifice in laudem Saulis dicentem. Inter alia: *Εὐψυχὸν δὲ καὶ μεγαλότολμοι, καὶ τὸ δέναν καὶ φεθνηταὶ μόνοι δεικνύοντες ἀν' ἐχθρῶν πάντες οἱ Σάβλον μεμνησάμενοι.*

⁵ Filii regis cadunt.] Saulus & filii contra hostem egregie certantes, & hoc tantum agentes ne inulti caderent, utque honestis vulneribus confecti, lucuosam hosti victoriam relinquerent, totam vim hostium in se converterunt, & circumventi multitudine, magna circum se strage Palæstinatorum edita, postremo & ipsi hostium telis sunt obruti. Joseph.

dunt : ¹ Saul equo delapsus, ne vivus in potestatem hostium veniret, gladio suo incubuit. ² De ætate imperii ejus parum certa comperimus, nisi quod ³ in actibus Apostolorum XL. annos regnasse dictus est. Quanquam ego arbitror, tum à Paulo, cujus illa prædicatio refertur, ⁴ etiam Samuelis annos sub regis istius ætate numeratos. Plerique tamen

1 Saul equo delapsus.] Hoc de suo addit, ut apparet. Nam nec in Scriptura, nec etiam apud Josephum legitur. *Drus.* Dum nullo ordine trepidi fugiunt, ingens cædes est perpetrata. Saulus quoque stipatus suorum caterva fugiebat: in quem Palæstini immixtis sagittariis & jaculatoribus, omnes, paucis exceptis, confixerunt. Ipse vero, post multa fortia facinora edita, gravatus vulneribus, ut jam nec subsistere, nec sibi ipsi manus inferre posset, obsecravit armigerum ut se ferro transfigeret, priusquam vivus in hostium potestatem veniret. Quo, ob majestatis reverentiam detrectante, ipse admoto ad pectus proprii gladii mucrone, in eum incubuit. Et cum deficientibus viribus trajicere se non posset, circumspiciens, juvenem proximum rogat quisnam esset; auditoque esse Amalecitam, orat ut se juvaret efficere, quod ipse non quiret. Qui postquam ejus optata executus est, ademptis aureis armillis, & corona insigni regio, quantum potuit, festinus inde se proripuit: Armiger autem regius (quem Rabbinus fuisse Doëgum Idumæum volunt) conspecta Sauli nece, ipse quoque se jugulavit. *Josephus.* Ubi, suo more, contra Scripturam, nugatur. Nec Rabbinus diffitentur, si unum R. Levi excipias, qui Amalecitam istum in scenam producit. Hæc ita in honorem Saulis & Judæorum, sed cum mendacio, asseruntur. *Antiochus* hanc Saulis licitam & gloriosam fuisse, iidem & omnes Rabbinus, cum Lyra, asserunt. Contra stat communis omnium Interpretum consensus.

2 De ætate Imperii ejus parum certa comperimus.] Miræ enim tenebræ sunt,

& opinionum divortia. Josephus dicit, Saulem, vivente adhuc Samuele, regnasse XVII. annos, & eo mortuo XX. id est simul XXXVII. Legionensis XXXIX. Augustinus, Salmeron, Serarius XI. Salius XVII. Sanctius II. Alii XX. Bucholcer. X. Petavius XII. Calvisius XV. Tot sensus quot capita.

3 In actibus Apostolorum XL. annos.] Act. 13. v. 20. Salmanticensis, Gentes, hoc est, Christiani, scribunt Saulem regnasse annis XL. Josephus autor, cum regnasse una cum Samuele annis duodeviginti, & post, quum jam diem suum prophetes obiisset, annis XX. sed in Rufino duobus: quæ lectio in omnes partes melior est. Eam firmat historia Ebraica, cujus Salmanticensis meminit per hæc verba, *Joseph ben Gorion ait, Saulem regnasse annis viginti, videlicet octodecim cum Samuele, & duobus post eum. Quod fieri non potest secundum id quod diximus, & secundum numerum annorum, qui à Iephthe usque ad quartum annum regni Salomonis.* *Drus.*

4 Etiam Samuelis annos.] Sic & Rabbanus, cujus verba extant in glos. ordin. Si autem, inquit, à morte Eli omne tempus concluditur, quo Samuel & Saul regnaverunt, inveniuntur XL. anni usque ad mortem Saul. *Drus.* Certum est Saulem non regnasse XL. annis. Quia plures alioquin anni effluxissent quam cccc. xxx. ab egressu ab Ægypto usque ad structuram templi. Davide Saul cum regnare inciperet, non potuit esse X. minor, cum filium tunc habuerit robustum & prudentem. Illi autem in actis XL. anni tam Samuelem respiciunt quam Saulem, cujus utriusque præfecturæ tempora Paulus conjungit. *Tirinus Chronico sacro.*

tamen qui de temporibus scripserunt, ¹ xxx. eum annos regnasse annotaverunt: cui opinioni nequaquam accedimus. Nam ea tempestate, qua Domini ² arca in Cariath-jarim ⁹ oppidum translata est, necdum regnare Saul cœperat: refertur autem, per David regem ex illo oppido arcam sublata, ³ cum per xx. annos ibi constitisset. Ergo, cum intra ¹⁰ id tempus Saul regnaverit atque decesserit, ⁴ parvo admodum spacio tenuit imperium. ⁵ Eadem nobis de temporibus Sa- ¹¹ muelis caligo, ut qui, ⁶ cum Heli sacerdote natus, admodum senex ⁷ sacerdotio functus referatur. A nonnullis tamen, ¹² qui

¹ xxx. eum annos regnasse.] Hic numerus propius accedit ad eum, qui in Seder Olam, ubi memoriæ proditum, Samuel solum præfuisse annis tredecim, & simul cum eo Saulem annis viginti: nisi mens auctoris, si anni Saulis annumerentur annis Samuelis efficere simul viginti annos. expende. *Drusus.*

² Arca in Cariath-jarim oppidum translata.] Arca capta mortuus est Eli, cui Samuel successit. Eadem hæsit in agro Philisthæorum septem mensibus: inde translata est in Beth-sames, & statim post in Cariath-jarim, ubi fuisse traditur annis viginti, usque dum David Jerosolymam venit. Educ ex annis istis septem annos cum dimidio quibus regnavit in Hebron: reliqui sunt anni duodecim & sex menses: adde septem illos menses quibus arca fuit in agro Philisthæorum, ecce tredecim anni cum uno mense. *Idem.*

³ Cum per xx. annos ibi constitisset.] In Seder Olam Rabba, quod est Chronicum Hebræorum majus: Tabernaculum conventus fuit Nobe annis tredecim, & Gabaone septem. Interim arca mansit in Cariath-jarim annis viginti. *Drus.*

⁴ Parvo admodum spacio tenuit imperium.] Verisimillimum videtur Saulem non nisi duobus integris annis regnum tenuisse. Ita Hebræi in Seder Olam, Rabbi Abraham, Gerardus Mercator, Arias Montanus, Adrichomius, Sanctius, alii. Et probatur I Reg. 13. v. 1.

Filius unius anni erat Saul cum regnare cœpisset, & duobus annis regnavit super Israël. Quibus verbis, nescio quid clarius esse possit. Vide Tirinum in Chronico Sacro. Sane exiguum tempus regno Saulis adscribendum est. Putatim triennium vel amplius. Nam filius unius anni erat, id est, jam uno anno regnaverit: & deinde duobus adhuc annis. Horn.

⁵ Eadem nobis de temporibus Samuelis caligo.] August. Salmeron. Serarius, x. annis ante Saulem regnasse volunt. Sallianus xxii. Sanctius xxxviii. alii xx.

⁶ Cum Eli sacerdote natus.] Salmanticensis: Samuel agebat annum 39. cum diem suum obiret Eli. Nam Eli cœpit judicare quum Hanna mater Samuelis precatum venisset.

⁷ Sacerdotio functus.] Locus iste suspectum facit Sulpicium erroris, & omnino erravit, si putavit Samuelem summum Sacerdotem fuisse. Quomodo enim Pontifex esse potuit, qui ne Sacerdos quidem erat? Dico Sacerdos, ut nomen hoc vulgo sumitur. Alioqui Levites erat, ut & Judex & Prophetes. *Drusus.* Nullus hic locus Samueli, quem tamen nonnulli inter Pontifices posuere, ut Chronici Alexandrini auctor, & Gregorius Monachus, qui Achitobo eum successisse vult. Vide etiam D. Augustinum contra Faustum lib. xi. cap. xxiii. Et Sulpitius Severus; Samuel cum Heli Sacerdote natus, admodum senex

qui de temporibus scripsere, (quia fere nihil de ejus annis
 13 sacra historia) ¹ LXX. annis præfuisse populo refertur. Sed
 14 unde hæc autoritas fuerit assumpta, non reperi. Nos in
 tanta erroris copia, ² Chronicorum annotationem secuti, quia
 eam ex Apostolorum actibus (sicut superius memoravimus)
 profectam arbitramur, Samuelem & Saulem XL. annos
 principatum egisse referimus.

11 LXV. ³ Saul perempto, DAVID ⁴ in terra Allophylo-
 rum

senex Sacerdotio functus refertur. Quod de Pontificatu dictum merito sane suspicatur Druf. Sed error est manifestus. Nam is non solum non fuit Pontifex, sed nec Pontificatus jure ordinario capax, aut ex genere Sacerdotali, sed tantum Levitico. Scilicet non ex Aharonis posteris, sed ex Izharis, Aminadab item dicti, Aharonis patris, nepotibus. Id liquet ex I. Paralip. 6. 28. atque initio Samuelis, ubi atavus ejus Zuph Ephraites, domicili, non sanguinis ratione nuncupatur, ut Magistri ibi & Jonathan paraphrastes. Et vir magnus, dum crassum Georgii Monachi hac de re errorem perstringit: suum item, sed ex incogitantia, prodit. *Crassus est*, inquit ille, *error immiscere Pontificibus Samuelem, qui erat de plebe Sacerdotum, non de domo stirpis Pontificiæ.* Sed vero neque ex Pontificia, neque ex sacerdotali stirpe ille, aliter ac Levita qualiscunque, dicendus erat. Quod & D. Hieronymus observavit: *Noscendum*, ait ille, *quod Samuel Levita, non Sacerdos, non Pontifex fuerit.* Vide sis eum contra Helvidium lib. I. c. XIIII. Sed Dionysius Petavius lib. de Doctrina Temporum x. c. XLVIII. extra ordinem à Deo constitutum Samuelem Pontificem existimat. Atque eis, qui dignitatem pontificalem regiæ anteferendam disputant, Samuelem pontificem fuisse asserere novum non est. Scilicet ex ejusdem in Saule unguendo functione, prærogati vana Pontificalem elicere conantur. Sed hisce olim optime respondit Guilielmus Ockamus nostras, & Samuel, inquit, non erat summus Pontifex nec Sacerdos in

Israël, sed Judex tantummodo. Imo etiam non fuit de genere Aaron; & per consequens nec Sacerdos nec summus Pontifex, nec minor, ut colligitur ex primi Paralipomenon cap. 6. Vide sis ea de re plura apud eum in Decisionibus de Potestate summi Pontificis quæst. I. cap. II. & 12. Selden.

I LXX. annis.] Quærendum quinam chronologi sic sentiant, & an non potius legendum sit *XX. annis*: quæ autoritas à Josepho assumpta. *Druf.*

2 Chronicorum annotationem secuti.] Eusebii verba sunt: *Hebræorum primus rex Saul ex tribu Benjamin & Samuel ann. XI. Idem.*

3 Saul perempto.] Cadaver ejus sublatum Jabesiani Giladitæ combusserunt. Non quod moris in universum apud Hebræos, Reges comburere. ut existimant nonnulli Interpretes. Sed urgente metu hostium, ne cadavere sepulti Regis iterum potiti, gravius quid de eo statuerent. Hebræi causam reddunt, quod caro Saulis jam scateret vermibus. Igitur combustum, foetori avertendo. Alii Ψ putant idem esse quod aromatibus perfundere, teste Munstero. Interdum igitur, ob quasdam singulares causas, combusti Reges, ut Asa 2. Paral. 16. 4. Vide & 2. Paral. 21. 19. *Horn.* Alias apud Hebræos, qui sibi mortem consciverant, insepulti abjiciebantur. *Joseph. III. c. 11. ἀλώσ. xxv. Hegel. III, 17.* Exceperunt illos qui pro causa Dei ita ceciderant. Vide Grot. II. de Jure Belli ac pacis XIX.

4 In terra Allophylo.] Ziglaxæ, quod oppidum ei Achis dederat, ademptum

rum ¹ perlato ad se mortis ejus nuncio, miro pietatis exemplo ² flevisse traditur. Tum Chebron ³ Judææ oppidum per-
tiit. Ibi rursum regali unguento illitus, ⁴ rex appellatus est. ³
Sed ⁵ Abner, qui magister militiæ Saul regis fuerat, spreto ⁴
David, ⁶ ISBAAL, regis sui filium, regem constituit. Cre-
bris deinde præliis inter duces regum concursum. Pulsus ⁶
Abner sapius: ⁷ fratrem tamen Joab, qui ex parte David
exercitui præerat, fugiens peremit. Quo dolore postea ⁷
Joab,

prum olim tribui Juda & postliminio jam restitutum.

1 Perlato ad se mortis ejus nuncio.]

2. Reg. I. Joseph. 7. 1. Nuncium hunc Rabbini fuisse volunt filium Doëg Idumæi, qui armiger Saulis. Amalekita fuit, filius Agag Regis, cui nomen Edab, si fabulis Pseudo Philonis credimus. Mentiebatur autem se saulem occisum, ut gratiam Davidis aucuparetur. Theodor. Procop. Eucher. Lyra. Abulens. Diademate tamen Saulis potitus fuit & illud vere attulit. Abul. Cajetan.

2 Flevisse traditur.] Non tam de Davide hoc dicitur, quam de iis qui cum eo erant, II. Reg. 1, 3. Drus. Sic Cæsar viso Pompeji capite.

3 Judææ oppidum.] Tribus Juda. Ut supra: In terram Judææ regressus. Sic Bethlehem Judææ & Judææ, variantibus libris. Drus. Regiam autem Hebræorum David jussu Dei, delegit, quia ibi vixerant & sepulti erant Patriarchæ, eratque tunc metropolis tribus Juda. Procopius.

4 Rex appellatus est.] A tribu Juda tantum. Salmanticensis, David cæpit regnare anno creationis 3884. Post trigesimum septimum annum regni ejus rebellavit Absalom, quemadmodum dicitur, & fuit à fine xl. annorum. Hi anni numerantur ab eo tempore quo postularunt sibi regem. Et aliquanto post, David regnavit xl. annis. Drus. Tribus eximia, sed una, Regem facit pernicioso exemplo, nisi Dei voluntas cognita omnem legem perfringeret. Grot.

5 Abner.] Consobrinus Saulis. Nam

Ner pater Abner, erat frater Cis, qui pater Saulis.

6 ISBAAL Regis sui filium, Regem constituit.] Sic vocatur I. Paralip. 8. 33. ubi Latin. vetus, Esbaal. Caterum II. Sam. 11, 8. Isbofeth nominatur. Drusius. Interea Sauli copiarum præfectus Abnerus filius Neri, vir strenuus, & ad magnas res obeundas natus, quamprimum cognovit cecidisse Regem & Jonathan, aliosque duos ejus filios, prope in castra delatus, reliquum ex omnibus filiis Jebofthum periculo eripit, & superato una cum illo Jordane, totius populi Regem eum constituit, excepta tribu Judææ, regiamque ei elegit apud locum qui Hebraice Manalis dicitur. Josephus. Factus est Rex undecim tribuum, id est, Israël totius, excepta tribu Juda. II. Samuel. 11. Μαυάλις corrupte dixit pro Μανάλις. Quod vel castra denotat, vel locum illum, cujus mentio Gen. 32. 2. Fabulam refert R. Salomo, quod cum populus Davidem vellet Regem, Abner probarit, Isbofeth deberi regnum ex Gen. 35. 18. ubi Jacob filium à Rachele in partu moriente vocatum Benoni, id est, filium doloris, nuncupat Benjamin, id est, filium dexteræ. Dextera enim symbolum regis & regni. Isbofeth vero & Saul erant prognati ex Benjamin, David ex Juda.

7 Fratrem tamen Joab.] A saëlem. Οὗτ' ἐπὶ ποδῶν ἀκύντη κλέει γεν. ἔ γδ ἀνθρώπος ἐνίκα μένος, ἀλλὰ καὶ ἰππων καὶ αἰγῶν εἰς ἀμύδαυ λίγες (ὡς Ἰσραὴλ) μείν. Joseph.

I. Jugh.

Joab, cum se Abner David regi dedisset, ¹ jugulari eum præcepit ² non sine dolore regis, cujus fidem cruentaverat.

- ¹ LXVI. Per idem tempus, ³ omnes fere natu majores Hebræorum, publico consensu, regnum ei totius gentis detulerunt. nam ⁴ per septem annos in Chebron tantum ² regnaverat. Ita ⁵ tertio rex ungitur, annorum circiter xxx. ³ Allophylos in regnum irruentes, secundis præliis repulit.

Ea

¹ *Jugulari eum præcepit.*] Imo ipse jugulavit eum 11. Sam. 3. 7. Prætextus fœdi facinoris fuit ultio Asaëlis. Vera causa, quod misere timeret, ne honore quem obtinebat, privaretur, Davide imperium exercitus in Abnerum transfere-
Joseph. Theodoret. Procop. Hebræi fabulantur, Joab jussisse Abner, ut se doceret modum, quo se excalceare solebat is, qui volebat ducere uxorem fratris sui sine liberis defuncti: cumque Abner ei obsequens caput ad calcem inclinaret, à Joabo fuisse obruncatum.

² *Non sine dolore Regis.*] Qui sublata ad coelum dextera, magna voce protestatus, quod nec jubente se, nec consensio, cædes ea fuerit commissa. Adhæc diris imprecationibus authorem necis hujus execratus, & familiam ejus, & facinoris socios, præjudicio suo damnavit. *Joseph.* Tanta autem Joabi in regno Judæ potentia fuit, ut cum ple-ctere David ausus non fuerit. *Theod.*

³ *Omnes fere natu majores.*] Cur adjecit fere? nam nemo excipitur. Caterum universæ tribus ei regnum detulerunt, cum prius seniores cum eo fœdus pepigissent. Quidam scribunt primum universas tribus, deinde omnes seniores venisse in Hebron, ibique eum unxisse regem super Israël. Vide 1. Sam. 5. 1. & 3. *Dryfus.* Factum id post cædem Isbofethi 11. Reg. 4. *Josephus* vii. 2. cujus interfectores David *πῖσσω ἀκίαν αὐτῶς ἀκιστάμυρ & διεχρήσατο.* *Joseph.*

⁴ *Per septem annos.*] Et menses sex. 11. Sam. v, 5. Tanto etiam tempore Is-

bofeth regnavit; quia statim post ejus cædem ab undecim tribubus electus est, teste *Josepho.* Quod autem 11. Reg. 11. 10. dicitur enim duobus tantum annis regnasse, id non de toto regni tempore capiendum est, ut R. Salomon & Hebræi in Seder Olam volunt; sed de pacato statu, antequam civile bellum inter Judam & Israël emeretur. *A Lapide.*

⁵ *Tertio Rex ungitur.*] De Regum unctione fuse & docte *Guilielmus Schickardus* de Jure Regio. Gemara Hierosolymitana ad t. Horaijoth, fol. 47. col. 33. מִמֶּנּוּ נִמְשַׁחוּ כְהֹנֵי־גֵרֻלִים וְלֹכְדִים
Ex oleo sancto ungeri solebant Pontifices & Reges. Ita tamen ut tamen Regni hæres, nunquam, nisi ob adversam factionem, atque ut dissidium inter competitores facilius sopiretur, ungi soleret, hæres nihilominus pontificatus nunquam non esset, cum initiaretur, ungendus. Eadem Gemara ibidem: *Rex qui primo constituitur, ungendus erat; Regis autem filius qui in regnum succederet, ut is eisdem ungeretur, necesse non erat.* Nam & scriptum est (1. Samuel. 26. 12. de Davidis unctione) *Surge & unge eum; ipse enim est. Ipse ungendus erat. Filii ejus ut ungerentur necesse non erat.* At vero pontifex Pontificis filius erat ungendus, usque in decem generationes. Id est, ex lege, in perpetuum. Et de factione adversa, quæ in causa erat regni heredes ungenti, sequitur ibi paulo post, *Reges ungi non solebant, nisi ob adversam factionem.* Ita unctus est Salomon, ob factionem Adoniae, Joas ob Athaliae, & Jehu ob Joram. *Seldenus.*

111

Ea tempestate arcam Domini, quæ in Cariathjarim oppi-
do, ut supra retulimus, erat, ¹ in Sion transtulit. Cumque ⁵
ædificare Domino templum in animo haberet, divinum ei
responsum redditum, ² semini illius id reservari. Bello dein- ⁶
de ³ Allophylos domuit, ⁴ Moabitas subjugavit, ⁵ Syriam
sub-

¹ *In Sion transtulit.*] Prius in domum Oben-Edom, ubi fuit per tres menses. Sion autem alio nomine urbs David appellatur, & superior civitas. *Drusus.* Josephus tradit Jebusæos portas adventanti præclusisse. Oppugnatio fuit difficillima, ob naturam loci. Ideo Jebusæi καὶ ἐφρονῆντες τῆ ἰσχυροῦς τῆ, τὰς πεπηρωμένους τὰς ὄψεις, καὶ τὰς βάρους, καὶ πᾶν τὸ λελωθῆναι in moenibus collocarunt, distantes hos ad arcendum hostem sufficere. Ita Joseph. Procop. Theodor. Descriptionem Hierosolymorum vide apud Josephum vi. ἀλωσ. 6. Hæc urbs impostero totius gentis, tam πολιτείας quam ἡρωικίας metropolis fuit, ut Magnus Salmasius contra Scaligerum ostendit. Inter omnes urbes insigniter eminuit unius Hierosolymæ sanctitas, atque etiam perpetua mansit, ut Talmudici tradunt, ex quo semel eam urbem, maximus rex Salomo dedicaverat. Itaque, quod postea consecravit eam rursus Ezras, fuisse supervacuum ajunt, siquidem prophæta ne utiquam fuit, cum ceteræ urbes pollutæ sacrilegorum manibus sunt. Ex quo illud fieri iidem tradunt, uti in Hierosolymæ everte cineribus sacra facere, atque victimas epulari fas fuerit. Sed quanta loci religio esset, ii Judæi significavere, quibus Hadrianus Imperator permisit, uti semel in anno adirent sanctæ urbis deformes reliquias, atque ibi lugerent deplorarentque miseram gentis suæ sortem. Hæc urbs nulli tribui assignata sorte est, sed communis omnium fuit. Quamobrem teneri illam ea lege negant Talmudici, quæ vitulæ mactatione expiari eadem jusserat, quæ clam patrata in tribunal finibus esset. *Cinnaus.*

² *Semini illius id reservari.*] Filio Salomoni. Nota semen de uno dici. Sic Gen. 4. 25. *posuit mihi semen pro Habel.* Sensus est, dedit mihi filium alium. *Drusus.* Colon. pro *reservari* habet *servari.* Vide II. Regum VII. Josephum VII, 4.

³ *Allophylos domuit.*] II. Reg. VIII. Nemo suspicetur modicum aut ignavum fuisse Palæstinorum exercitum, qui Hebræos invasit: sed sciat universam Syriam Phœnicen, consociatis armis, auxilium illis tulisse. Quæ causa fuit, ut toties victi, tam multis millibus desideratis, denuo bellum majoribus viribus redintegrarent, quandoquidem post præsentem quoque cladem, triplicato exercitu, Davidis ditionem invaserunt, & eodem quo prius loco, castrametari sunt ausi. *Josephus.* Occupavit autem David בית הגומא, id est, claustra montis Ammæ, ubi erat Gitta oppidum, ex quo Palæstini perpetuo infestabant Judæam.

⁴ *Moabitas subjugavit.*] Tanta captivorum fuit multitudo, ut numerus eorum iniri non posset. Hinc funiculis dimensus eos David, duas partes inter necioni addixit, tertiam servavit. Ita Chald. lxx. Theodor. Procop. Joseph. Tres designavit partes terræ Moabiticæ, in quarum una tantum indigenas reliquit superstites, occisis ceteris, ne difficilis esset custodia. *Grot.* Atque hic impleri incipiunt promissa illa magnifica Gen. 15. 18. Num. 24, 17.

⁵ *Syriam.*] Adeo laxè voce hæc veteres Geographi usi, ut etiam Assyriam sub ea comprehenderent. *Mela* I, XI. *Syria & Cæle dicitur, & Mesopotamia, & Damascus, & Adiabene, & Babylonia, & Judæa, & Sophone.* Idem *Plin.* v, 13. Ita-

7¹ subegit, ² stipendiumque ei imposuit. ³ Auri atque æris ex
8 præda immensum modum retulit. Bellum deinde ⁴ adver-
sum

Itaque videas ab ipso Tullio 1. de Div. Chaldaeos in Syria statui, & Sardanaplum dici Syriæ Regem v. Tusc. quem Assyriæ alii nuncupant. Nec mirum, quando Syria prius Assyria, quique Syri illi auctori Assyrii, ut ex Herodoto in *Polyhymnia*, Trogo 1. & aliis constat. Unde & Maro 111. Georg. *Assyrium venenum*, pro Syra, sive Tyra purpura dixit, & Seneca in Hippolyto, mare mediterraneum *Assyria tenuis* se extendit *Vossius*. Postea per *δοκρυπῶ* ex Assyria factum Syria. Sicut Chonia pro Jechonia, apud Jerem. 22. Spania pro Hispania. Rom. 15. Spahan pro Hispahan. Vox ergo Syriæ facta est ex Assyria; vel potius Tyro, quæ *Ἰζ*. Unde Græce fecerunt *Sor*. Hinc Sorra, Sorranum ostrum, Syria. In Sacris vocatur *סור*, & hoc genuinum nomen. Strabo 1. *Τῆς γὰρ ὑφ' ἡμεῶν Σύρας καλεμύρας, ὡς αὐτῶν τῶν Σόρων Ἀρχαίσις καλεῖται*, dicit. Hoc autem loco intelligitur Syria strictim accepta, quæ Euphrate terminatur. Eo enim usque David imperium suum extendit. *Hornius*. Vocatur Tzoba 1. Reg. 8. 3. Hemath 1. Paral. 18. 3. Sophene Joseph. 7. 5. Soba pars Coelesyriæ trans Jordanem, confinis dimidiæ tribui Manasse, non longe à Damasco. *Adrichom*. Videtur esse Halebum, vel non longe ab ea. Nam ibi est vallis falis de qua Pl. 1x. Judæi dicunt Haleb esse Sepharvaim. Cæterum hoc regnum Tzobæ potentissimum fuit, cujus prima mentio fit 1. Sam. 14, 48. quo quidem tempore, vel non longe ante, Rechobus regnavit, à quo dicta *בְּרֵךְ רֶחֱבִי* ארם. 11. Sam. 10. 9. ejus filius Hadad Eser vel Hadar. Eser celebris apud Justinum xxxvi. sub nomine Adoris, & Nic. Damasc. apud Jos. sub nomine Adadi. Ubi dicit eum *Δαμοσκῆτε* ἢ *ἄλλης Συρίας*, ἢ *ἔξω Φοινικῆς*, potitum. Errat autem in eo gravissime, quod

hunc Adadam alium ab Hadadesere facit Regem, & regna Tzobæ ac Damasci confundit. Nihil enim hujus in Scriptura. Damascus tum sub Tzoba, nec regnum peculiare fuit. Quod demum, aliquandiu post, Rezon constituit, ut suo loco monebitur.

1 *Subegit.*] Joseph. vii, 5, 6. Annales sacri: *Et percussit David Adazer filium Robob, Regem Soba*. Causa belli, fuit, tum quod tota illa regio cis-Euphratensis ad Israëlitas, de jure divino spectaret: tum quod Adazer in Euphratis accolas bellum gerens, non postulato innoxio itinere, fines Israëlitarum vi invaserat, ejusque rei poenas dedit. Ita Dion. & Hugo. Abulensis expeditionem hanc Euphratæam à David ipso susceptam fuisse vult. Ita & Vatablus.

2 *Stipendiumque ei imposuit.*] Tributum. Sic paulo post: *Cum laxari sibi stipendium poposcissent, quod Salomon gravissimum imposuerat*. Sic alibi passim. *Drusus*.

3 *Auri atque æris ex præda.*] Jus prædæ herciscundæ hoc fuit. Militi cedebant privatæ opes, Regis publica & regia bona erant. Ita legitur Macedonas, cum Darii castra ad Piramum amnem irrupissent, ingens auri argentique pondus diripuisse, nec quicquam reliquisse intactum, præter regis tabernaculum: *tradito more*, inquit Curtius, *ut victorem victi regis tabernaculo exciperent*. Unde non abit mos Hebræorum, qui victi Regis coronam Regi imponebant victori, eidemque assignabant, quod Thalmudicis digestis legitur, regiam suppellectilem bello captam. Grot. 111. de Jure Belli 6.

4 *Adversum Ammonitas ex injuria.*] Violatorum legatorum. 11. Reg. x. Joseph. vii, 6. David cum fugeret Achisum Regem Geth, venit ad Naas Regem Ammon, & ab eo humaniter susceptus est. Ita ex tradit. Hebræorum reten-

sum Ammonitas, ex injuria ¹ Chanun regis eorum, exortum. Syris denuo rebellantibus, qui cum Ammonitis in bellum conjuraverant, David summam rerum ² Joab, principi militiæ, permiserat: ipse à bello remotus, ³ intra Hierusalem commorabatur. ⁴ Qua tempestate ⁵ Bersaben quandam, ⁶ miræ ⁹ fœminam pulchritudinis, stupro compertam habuit. Hæc ¹⁰ ⁷ viri cujusdam uxor, qui tum in castris erat, fuisse traditur. Hunc David ⁸ iniquo pugne loco objectum hostibus, inter-

ficien-

recenset Hieron. Nam in Scriptura hujus rei expressa mentio non extat. Tantum dicitur, *Sicut fecit pater ejus Naas mecum misericordiam.* Hujus beneficii memoria motus David, filium ejus per legatos officiose consolatur, paternam cum eo amicitiam renovaturus. Contra novus Rex suspectare potentiam Davidis, & Legatos, abrafis ex parte barbis, cum ignominia dimittere. Hæc iusta belli causa. Legati enim sunt, *Sanctum populi per secula nomen.* Statius.

Et jus legatorum, cum hominum praesidio munitum, tum etiam divino jure est vallatum. Cicero de Harusp. responsis. Nec aliam causam justiore existimat Cicero adversus Mithridatem. Ob legatos contumeliose habitos Romani bella sumserunt in Tarentinos, Illyrios, Ligures, Senonas, Istios, Corinthios, aliæque gentes idem fecerunt.

¹ Chanun.] Vel, Chanon, sive Hanon, quod scribunt Anon, sine aspiratione. In editione Græca est *Αναν*, cum duplici v. ¹¹ Sam. ¹⁰. ¹. Chanon, Hanon, ut Cham, Ham: Clebron, Hebron: Chermon, Hermon. *Drus.*

² Joab principi militiæ.] *Joseph. 7. 7.* Maxima Syrorum strages facta est, diversis præliis. De quibus vide ¹¹ Reg. ¹⁰. ¹¹. ¹².

³ Intra Hierusalem.] In sacris libris, sola Judæa sæpe venit nomine *αἰξυ-ρῶν*. Quo sensu accipiendum dictum vetus Judæorum, in medio telluris sitam urbem Hierosolyma, id est, in medio Judææ, sicut in medio Græciæ Delphi,

similiter dicti orbis umbilicus. *Grotius.* Et hinc sedes Regum Judæ in meditullio regni sui, quo in omnes partes prompta mitti subsidia & accipi possent. Vide Tyrium 8. 5. Belli Sacri ¹.

⁴ Qua tempestate.] ¹¹ Reg. ¹¹. Torriellus hoc contigisse putat anno regni Davidis xv. Salianus & Pineda xix. atatis xlix. Quod verius videtur.

⁵ Bersaben quandam.] Secutus errorem Græcorum, vocat Bersaben, quæ in Ebræis & Latinis codicibus Bethsabe dicitur: quem errorem libentius scribis imputaverim quam interpretibus. Videtur natus ex affinitate litterarum *β* & *ρ*. *Drus.* Fuit filia Eliam. Quem Hebræi apud Hieron. tradunt fuisse filium Achitophel, qui ob eam causam postea conjuravit cum Absalomo. Id probabile esse censet ex Hugone Salianus. Potuit enim Achitophel avus esse ^{1x}. annorum. Eliam pater ^x. Bethsabe filia ^{xvi}. ¹¹. Idem censent Abulens. & alii.

⁶ Mira fœminam pulchritudinis.] *Καλλίστη τὸ εἶδος, καὶ παρὰ τὴν ἀγαθήτητα. Joseph.*

⁷ Viri cujusdam.] *Uria Hebræi.* Quem ex Cananaeis fuisse conversum & profelytum factum, censent Procop. & Theodor. Minus recte. Potius quia in terra Hethæorum habitabat. *Abul.* Vel præclare quid ipse majoresve ejus contra Hethæos gessissent. *Sever.* Alias rationes vide apud Interpretes.

⁸ Iniquo pugne loco.] Ita jussus erat Joab per literas quas ipse Urias, miser, & ignarus fati sui, attulerat. Sic Proetus Bellerophonti dedit litteras ad Jobaten,

M

ten,

12 ficiendum curavit. Ita mulierem in matrimonio¹ viduam,
 sed jam ex stupro gravidam,² numero uxorum aggregavit.
 13 Tum³ per Nathan prophetam graviter increpitus, licet agnito
 14 errore,⁴ castigationem Domini non effugit. Namque fi-
 lium, ex furtivo illo concubitu editum, paucos post dies
 amisit,⁵ multaque in domum familiamque ejus execranda
 acciderunt.

I. LXVII. Ad extremum,⁶ Absalon filius ejus *arma impia
 adversus

ten, quibus Bellerophontis nex mandabatur. Homerus & alii. Et existimat Sanchez fabulam de Bellerophonte ex hoc casu Uriæ derivatam. Quia & frequens hoc in scriptoribus profanis, ut pluribus Clemens Alex. demonstrat, & Jobates haud multum à Joabo distat. David rectior fuit in servicio quam cum perveniret ad regnum. Servus enim adversarium ferire timuit: Rex factus, luxurie persuasione Uriam fraude extinxit. Gregor. in Pastoralis cap. 27. Facta hæc cædes in obsidio Rabbæ, quam Polybius Raba-thamana, vocat. Postea Philadelphia dicta est sub imperio Græcorum.

1 Viduam, sed jam ex stupro gravidam.] Videtur Bethsabea fuisse foemina non impudica, sed quæ spe dominationis, ut Agrippa mater Neronis, nihil abnueret. Adeo cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est. Tacitus xv. Annal.

2 Numero uxorum aggregavit.] Rabbinus, ut Davidem excusent à peccato, nugantur Uriam æque ac ceteros milites ad bellum euntes, uxori dedisse libellum repudii. Quare illam jam repudiatam nubere potuisse Davidi. Quod falsum esse ex sacra Historia liquet. Ceterum Polygamiam regibus Judæis lege concessam fuisse volunt Hebræi, & ad legem Deut. 17. 16. 17. notant octo-decim sive uxores sive concubinas Regi fuisse concessas.

3 Per Nathan.] 11 Reg. 12. Joseph 7. 7. Vir fuit prudens, lenis, & quod Josephus addit אֲשֵׁרֵי, id est, suavitate quadam gravitatem temperans, & qui

etiam cum Regibus nosset vivere. Talis apud Tacitum Annal. 4. Manius Lepidus. 6. Annal. L. Piso Pontifex. Grot. Fuit hic alius Nathan à filio Davidis & frater Salomonis, nondum nato, vel admodum parvulo. A Lapide.

4 Castigationem Domini non effugit.] Consentiunt Hebræi, inflicta Regi in leges de officio Regis peccanti, verbera: sed ea apud illos infamia carebant, & à Rege in signum pœnitentiæ sponte suscipiebantur, ideoque non à liçtore, sed ab eo quem legisset ipse cædebatur, & suo arbitrio verberibus statuebat modum. A pœnis autem coactivis adeo liberi erant Reges, ut etiam exalceationis lex, quippe cum ignominia conjuncta, in ipsis cessaret. Grot. 1. de jure Belli 3.

5 Multaque in domum.] Thamar vi compressa. Ammon, qui eam compresserat, occisus à fratre Absolomo. Quæ duo sunt execranda crimina, videlicet incestus & fraternum parricidium. Drusus. 1. Reg. 13. 14.

6 Absalon filius.] 11 Reg. 15. 16. 17. Mirantur multi, quomodo Absolomus tantam populi partem concitare poterit in Regem, tantis meritis, victoriis, ac virtutibus præclarum. Sed sciendum, fuisse in populo multos Sauli quondam caros, nunc non pari in honore & gratia. Multos qui Isbosethi partes secuti fuerant. Tum Joabi superbia, & in atroci facinore impunitas, regem onerabat. Ceteri quoque Davidis ministri minus populares. Davidis ipsius pauca quidem, sed gravia in Uriam peccata. Post adulterium

adversus patrem sustulit, regno eum depellere cupiens. Adversus hunc, Joab acie conflixit, admonitus à rege, ut victo parceret. Sed ille, spreto imperio, parricidiales conatus ferro ultus est. Flebilis ea victoria fuisse regi traditur: tanta in eo pietas erat, ut etiam patricidæ filio ignosci voluerit. Vix hoc bellum extinctum videbatur, aliud rursus exortum, Sabæa quodam duce, qui pessimum quemque ad arma incitaverat. Sed propere motus omnis, morte ducis repressus. Crebra deinde, adversus Allophylos, David prælia, secundo eventu, habuit: cunctisque bello domitis, & tam

terium cædes, post cædem nuptiæ, omnes homines incertos reddiderant rerum omnibus carissimarum, conjugii & vitæ. Apud scæminas quoque infame fuisse Bathsebæ nomen, invisam potentiam, credibile est. Ad has odii causas accessit vindex Deus. *Grotius.*

* *Arma impia adversus patrem.*] Absalom patrem persequens hucusque livoris protupit, ut in seipso destrueret jura naturæ. Quem enim naturaliter amare debuerat ut patrem, eum inhumane persequabatur, ut hostem. *Gregor. M.*

1 *Parricidiales conatus ferro ultus est.*] Prælio commisso accidit, ut Absalom occurreret exercitui David, vectus mulo, & cum subiisset quercum, adhæsit caput ejus quercui, & illo suspensio inter coelum & terram, mulus, cui insederat, pertransivit. Quo comperto Joab accurrens, lanceas tres in cor ejus infixit, cumque armigeri confecerunt. I Reg. 18.

2 *Flebilis ea victoria Regi fuit.*] Conscensa editissima urbis parte descebat filium, plangens pectus & capillitium lacerans, & modis omnibus se afflictans ac vociferans: Fili mi, utinam mihi tecum mortem oppetere contingeret. *Φύσας γὰρ ἀνὰ Φιλόσορον, ὡς ἐστὶν ἐν ἐπιμύθητον ἀντιπαθῶς εἶχεν.* *Josephus.* Flebat autem David non tam præsentem Absolomi quam æternam mortem. *Plus impius Absalom patrem*

extinctus, quam rebellis afflixit. *Augustinus.*

3 *Aliud rursus exortum.*] Sigonius legendum opinatur, cum aliud rursus exortum. Quod non improbo. *Drusus.* Causa dissidii fuit invidia inter Israël & Judam.

4 *Sabæa.*] Malim, *Sabea*, qui & Sabee in editione Romana, id est, *Σαβῆα*. Editio Lat. vulgata, *Seba filius Bochri, vir Iemineus*, id est, Benjamita. In Hebræo *שבעי*, quod antiquitus Sabe legabatur, ut *פרע*, Phare. Unde Potiphares. *Drusus.*

5 *Morte ducis repressus.*] Qui in oppido Abel obsessus, & conspiratione civium, capite truncatus est. Quod de muris ad obsessores dejectum, finem bello imposuit. *Ioseph.* Sic Scribonianus sub Claudio interfectus, finem bello imposuit.

6 *Crebra deinde adversus Allophylos prælia.*] II Reg. 21. Intercessit fames gravissima, ob iniquam Gabaonitarum cædem, quam Saul fecerat. Lyra tamen & Abulensis putant, ideo immensam famem, quod David illam Saulis injustitiam non castigasset. Quod minus eum textu convenit. Placatus fuit Deus suspendio septem filiorum Saulis. Quatuor autem prælia adversus Palæstinos recensentur, quæ hoc ordine contigerunt, ut author noster, secutus *Annales Sacros*, & *Josephum*, existimat.

& tam exteris quam domesticis motibus compressis, ¹ florentissimum regnum in pace habebat.

- 1 LXVIII. Tum eum subita cupido incessit, ² ad metiendas imperii vires, populum censere. Ita à Joab militiae magistro, ³ decies centena & trecenta civium millia dinumerata.

Idem Lyra, Abul. Cajet. Vatabl. Ea caede gigantum famosa sunt. In iis enim caesi sunt Jischbi Nobensis, Saph, Goliath, & alius innominabilis. Goliath hic, alius est ab illo cujus mentio i Reg. xviii. & vel frater ejus vel æmulus. Πάντων ἀνδρείοται & Παλαιστίνων. Joseph. Bella hæc, & fames, ante rebellionem Absolomi contigisse videntur Abulensi. Qua trajectione, cum nullum ejus fundamentum sit, opus non est.

1 Florentissimum regnum.] i Reg. 22. 23. David perfunctus jam bellis & periculis, ὁδὸς εἰς τὸ θεὸν καὶ ὑμνος σινε-
τάξασθε, μέτρη ποιμίαν. Τὸς μὲ γὰρ
τελειώσεως, τὸς ἢ πενταμέτρους ἐποίη-
σεν. ὄργανά τε καὶ ἰασησάσας ἐδίδαξε
ὡς αὐτὰ τὸς Δούτως ὑμνεῖν τὸ θεόν.
Joseph.

2 Ad metiendas imperii vires populum censere.] i Reg. 24. Hoc peccatum elationis vocat August. 20. contra Faust. 66. Aliud peccatum assignant Joseph. Cajet. Abul. quod in hoc censu neglecta fuerit lex Ex. 30. 13. quæ jubet ut in censu quisque persolvat dimidium siclum. Τῶν Μωύσεως ἐνβλῶν ἐκλαθόμε-
νον, ὃς ὡς εἶπεν, ἐὰν ἐξέλθῃς μεθ᾽ ἐπὶ τὸ
πλῆθος, ὑπερ ἐκείνης κεφαλῆς
αὐτὸς τὸ θεῶν τελέσειν ἡμίσιλον.
Joseph. Erat autem non parvum peccatum, ut in tanta opulentia Deum jure suo velle fraudare. Grotius. Ergo David ambitione & fastu, populus negligentia, non soluto siclo, peccavit. Et frustra. A Lapide illum legis neglectum remove conatur, propter quem utique populus, cætera insons, punitus est. Et tales censuræ apud Romanos frequentes. Suidas in voce ἀπὸρροφή. Οἱ ἢ Καύσας. Ἀν-
γυς & μοναρχίους, εἰς τὸν ἀνδρῶν

τὸς δούτως τὸ βίον, καὶ τὸ τρέπον ἐπι-
λεξάμενος ἐπὶ πάντων τῶν γῆν τὴν ἰσρα-
ηλῶν ἐξέπεμψε, δι' ἃν ἀπογραφὰς ἐ-
ποιήσας τὸ ἢ ἀνθρώπων, ἔτ' ἐστῶν.
Vide Frider. Spanhem. Incomparab.
Theologi partem secundam Dub. Euan-
gel. 3.

3 Decies centena, & trecenta civium millia dinumerata.] Annales Sacri: Et inventa sunt de Israël octoginta millia virorum sortium, & de Juda, quingenta millia pugnantium. At in i Paralipom. 21. 5. Omnis numerus Israël millia millia, & centum millia virorum, & quadringenta septuaginta millia ex Juda. Varia varii afferunt, ad diversitatem hanc conciliandam. Certum est censum, plaga divina, interruptum fuisse, nec omnes numeratos. Exertim tribus Benjamin & Levi excipitur. Et cum à diversis census ageretur, facile illa in numero differentia, non omnibus pariter animatis, oriri potuit. Tum duplex ἀπο-
γραφὴ. Una particularis, per singula oppida, & tractus. Altera generalis, qua omnium nomina in Fastos & Annales publicos relata. Priorem secutus author Paralipom. alteram Regum. Tum omisi ab hoc profelyti, ab altero additi esse potuerunt; ac tribus Judæ interdum spectatur sola, interdum cum tribu Simeon & Dan jungitur. Hæc fere Interp. Grotius paucis, octingenta millia Israël, quingenta Judæ, extra legiones ordinarias, quæ sub 12. erant ducibus, ut colligas ex i Paral. 27. 1. Josephus, præter omnem necessitatem, iterum variat; ἡ δὲ τὴν ἀλλὰν ἰσραηλιτῶν δούτως ἐνεμήσθη μεριάδες, ὅπλα βασιλῆος καὶ στρατοῦ δυναστῶν. ἡ δὲ ἰσραηλῶν φυλῆ, καὶ ἑαυτῶν τεσσερακκοντα μεριάδες ἦσαν.

merata. Hujus eum ¹ facti mox piguit, pœnituitque, veniam ³ à Domino petens, cur in id animos extulisset, ut regni sui potentiam, ex suorum potius multitudine, quam ex favore divino æstimaret. Itaque missus ad eum ² angelus, ³ trinam ei ⁴ pœnam denunciat, datque arbitrium unam eligendi. Sed ⁵ proposita ⁴ triennii fame, trium mensium fuga, morte tridui: ⁵ fugam & famem detestatus, mortem elegit, ⁶ momentoque temporis ⁷ LXX. millia virorum * interiere. † Tum David, ⁶ videns

1 Facti mox piguit pœnituitque.] Religio erat veteribus numerare populum, quod Davidi etiam male cessit. Ideo eum vellent inire numerum ejus, singuli dabant lapidem aut agnum, qui postea numerabantur, atque ita sciebant quanto numero essent. Kimchi. R. Eliezer. Quæ tamen inceptiæ Rabbiorum sunt. Licuit numerare populum, bello imminente, vel ob aliam necessariam causam. Non licuit ubi nulla facti insolentis causâ. Drus. ad Samuel. Josephus dicit Gad Prophetam aliòsque Davidi ostendisse quod peccasset. Liber Regum: Percussit autem cor David eum.

2 Angelum.] Prophetam Gad.
3 Trinam ei pœnam denunciat, datque arbitrium.] Quamcumque eligeret, numerus ille Israëlitis ingens, simulque Davidis fastus deprimebatur. Augustin. 22. contra Faustum 66. Sunt illa tria flagella Dei, de quibus. Deut. 28. Unde oraculum de bello Peloponnesiaco: Η'ξί Δωλειανός πόλεμος και λοιμός έμ' αυτόν. Ubi dubitatum, essetne λοιμός an λιμός. Thucyd. lib. 1.

4 Triennii fame.] עב יום שבע שנה. Hebr. Et ita Joseph. ac vulgata. At LXX. tres, ut & Hebræi 1 Paralip. 21. 12. Videntur numeri hi olim per notas scripti ut & apud gentes alias, & hinc facilis mutatio. Græc. Vel septem annos pro multis Prophetæ Hebræorum more proposuit: vel septem à principio proposuit, deinde ad tres descendit. Menoch. Bene autem cum hoc loco convenit illud Hesiodi:

Πόλλαι & ζύμπασσι πόλις και ε
άνδρος έπωρηί,
Τοίσιν δ' έρωνόθεν μέγ' επήμαγα
πήμα Κερνίων
Λιμόν όμύ και λοιμόν.

5 Fugam & famem detestatus, mortem elegit.] Id est, pestem. Hoc ex LXX. hausit Josephus: Rex cogitans quod si famem peteret, sui magis quam aliorum rationem habuisse videri posset, quandoquidem ipse nihil periculi esset, multum frumenti in horreis habenti, illis non item. Quod si per tres menses ab hoste vinci elegisset, sic quoque sibi consuluisse, qui arcem & fortissimam circa se cohortem haberet: optavit malura, regnantibus æque ac regnatis commune, in quo omnibus par metus immineret, præfatus ότι πολυ κρείττον εις τις ε' ηεε χειρας εμπεσειν, η τις ε' πολεμίων. Sic & Theodor. Abul. Cajetan. Vide & Chrysoft. Homil. 29. in Epist. ad Rom.

6 Momentoque temporis.] Tridui pestis proposita Davidi. Multi putant eam tantum durasse per sex horas, à matutino tempore usque ad prandium ejusdem diei. Sic LXX. Chald. Josephus. έωθεν εως ώρας δ'είσε. Sic Theodor. Ambros. in Psalm. 37. Et in eadem haud dubie opinione Sulpicius fuit. Lira, Rupert. Vatabl. usque ad vesperam extendunt. Abulensis simplicius per 7 יום 7 ימים 7 ימים intelligit triduum. Ita & Cajetan.

7 LXX. millia virorum.] Perperam Rabbini apud Hieron. in Tradit. numerant

videns Angelum, cujus dextera ¹ populus prosternebatur, ² veniam precari, seque ³ vivum pro omnibus pœnæ ob-
7 cere: *se dignum exitio, quia ipse peccasset.* Ita aversum plebis
supplicium: David ⁴ in loco, in quo angelum viderat, ⁵ aram
Domino

trecenta millia. Jos. *μυριάδες ἐπ' αὐτῷ.*
In Carthaginensium castris, cum Sy-
racusas obsiderent, brevi tempore cen-
tum hominum millia periere. *Dio-
dor. 14.*

* *Intiere.* *Ἀπέθνησκον δ' ἢ μὲν οὐκ ἔστιν ἄλλο ἢ ὡς ἰατρὸν καὶ νοσοῦντι ἡμεῖς τὸ νόσον ἀλλὰ τὸ μὲν καὶ ἐν τῷ, μυρίας δ' αὐτὰς αἰτίαις καὶ παρὰ φάσιν ἢ δὲ ἐπινοῶσι δυνάμεις ἀνὴρπαζεν.* Quidam enim re-
pente cum vehementi dolore, & amaro
cruciatu animam exhalabant: alii paulo
lentiore vexati malo, ne curationem
quidem ferre poterant, sed inter officia
medicorum expirabant. Alii subito te-
nebris obortis, seu præfocati, exani-
mabantur. Nonnulli interim dum ali-
quem domesticorum funerant, sepultu-
ra nondum absoluta commoriebantur.
Ioseph.

† *Tum David videns Angelum.*
*Ἐξέτηνε ὁ Ἀγγέλῳ τὸ χεῖρ ἐπι-
τὰ ἰεργόλυμα.* Joseph. Apparebat au-
tem gladio armatus, in signum ita di-
vinæ, ut ex textu patet. Similia pesti-
lentiæ divinæ exempla recensent Româ-
ni scriptores, Baronius A. C. 15. xc.
& 15. xciv. Procop. 11. de Bello Per-
fico & 15. 15c. 1. xxxix. de qua Re-
gino in Chronico: *Tunc visibiliter mul-
tis apparuit, quod bonus & malus Angelus
noctu per civitatem pergeret, & ex jussu
boni angeli, malus angelus, qui videbatur
venabulum manu ferre, quoties de venabu-
lo ostium domus cujuscunque percussisset,
tot de eadem domo sequenti die, homines
interirent.* Pestis duplex: una divina
quæ immediate à Deo per angelum per-
cussorem immittitur. Hujus sanatio so-
li Deo committenda *Psalm. 91.* altera
naturalis, quæ curatur arcanis Hippo-
cratis. *Horn.*

1 *Populus prosternebatur.* Applicando
corporibus aliquid pestiferum, quod per
occultissimos meatus vitalia corrumpet.
Abulensis.

2 *Veniam precari.* Textus: *Ego sum
qui peccavi, ego inique egi. Isti qui oris
sunt, quid fecerunt?* Simile illud Maro-
nis:

Me me, adsum, qui feci.

Neque tamen innocens plane populus,
qui silentio suo factum probavit, &
Deus in vitam ipsorum jus habebat ple-
nissimum. Præterea, ut ait scriptor Chri-
stianus Quæst. ad Orthodox. cxxxvi 11.
*Πικρῶτατι πικρῶτα. ἢ ἡμαρτησάντων
βασιλέων ἢ πικρῶτα ἢ λαῶν.* Hiero-
nymus: *Ajunt Hebræi Sadoe sacerdotem
insulatum, Dominum deprecatum fuisse,
& imitatum patrem suam Aaron, & illius
preces ac devotionem Dominum vidisse &
misertum fuisse.*

3 *Vivum pro omnibus.* Forte legen-
dum: *Unum pro omnibus.* *Drus.* Haud
dubie vera lectio. Nam frigide illud vi-
vum cum omnibus cohæret. Unus David
omnibus opponitur, non vivus, quia &
cæteri adhuc vivi. *Horn.*

4 *In loco in quo Angelum viderat.* In
area Areuna, alias Orna, Jebusæi. Fuit
is Princeps Jebusæorum, sive ut in He-
bræo est *יהוה*, Rex, amicus & familiaris
Davidis, haud dubie profelytus factus.
Abul. Vatablus putat fuisse Regem Je-
busæorum, ante captam Jerosolymam,
deinde factum Davidi tributarium. I-
dem vult Augustin. *Segm. excviii. de
Tempore.* & alii.

5 *Aram Domino statuit.* David cum
animadvertisset se exauditum, decrevit
totum illum locum altare universi po-
puli appellare & Deo templum ibi ex-
dificare, quam ejus vocem Deus in fu-
turum ratam esse voluit. Erat autem is
locus

Domino statuit. Mox annis & morbo infractor, Salomo-⁸
nem filium ex Bersabee Uriæ uxore susceptum, ¹ successo-
rem regni constituit. ² Is regali unguento per Sadoc sacer-⁹
dotem, unctus, patre adhuc incolumi, ³ rex appellatus. ¹⁰
David, ⁴ cum regnasset annos XL. ⁵ defunctus est.

LXIX. Salomon, initio regni urbem muro circum ¹
dedit. Huic per soporem astare Dominus visus est, pe-
tendi quæ vellet, tribuens optionem. Sed ille non aliud ²
sibi

locus in quo olim Abrahamus filium
Isaacum ὀλοκωπτῶσαι voluit. *Joseph.*

¹ Successorem regni constituit.] III.
Reg. I. Joseph. 7. II. Exheredato A-
donia. Erat enim regnum illud, velut
patrimoniale Davidi, non quidem belli
jure, sed Dei ipsius dono. Affectabat
autem, Absalomi exemplo, Adonias re-
gnum, superstitite adhuc Davide, haud
dubie scelus ausurus in patrem fratrem-
que, nisi id cura Bathsabs præventum
fuisset.

² Is regali unguento, per Sadoc Sacerdo-
tem, unctus.] R. Levi ben Gersom ad
I Reg. I. Necessè non erat ut ungeretur
Salomon, nisi ob adversam Adoniae factio-
nem, quoniam in unctioe Davidis universi
successores sui, qui ex ejus erant semine,
iidem ungebantur, quemadmodum in un-
ctioe Aharonis & filiorum ejus, unge-
bantur eorum posteri universi in Sacerdo-
tes, unde evenit postmodum ut nemo eorum
necessario esset unctus, præter Sacerdo-
tem summum. Seldenus. Quod autem
hic fecit David, idem post eum fecit
Artaxerxes, qui ad præscindenda inter
fratres certamina vivus Darius filium
Regem fecit. Quod & alii imitati sunt,
inter Romanos maxime Imperatores.
Grot.

³ Rex appellatus.] Ex annalibus sac-
cris patet, Salomonem, patre adhuc
vivo, regnare cœpisse. Nam mox Salo-
mon ut Rex, Adonia pepercit, eumque
domum remisit. *Joseph. Παράκλησις*
εἰς τὸ οἶον βασιλικόν, καθίζουσαν αὐ-
τὸν ἐπὶ τῆς ἱερῆς. Idem Ambros. lib. 3.
in Lucam. August. 17. C. D. 8. Hieron.

Epist. cxxxv. & author noster. Salman-
ticensis, David obiit anno mundi 3924.
& tunc incepit regnare Salomo filius ejus.
Drus.

⁴ Cum regnasset annos XL.] Et septem
menses. Nam septem annis & sex men-
sibus regnavit super Judam, deinde tri-
ginta tribus annis super totum Israël.
Nisi dicas hos triginta tres annos
non fuisse integros, & defuisse eis sex
menses. Sic enim præcise regnasset XL
annos, mortuus anno ætatis LXX. He-
brai apud Hieron. in Tradit. dicunt Da-
videm regnasse XL. annis & sex mensi-
bus: sed hos menses non computari,
quod David per eos Absalomum fuge-
rit, vel morbo laborarit.

⁵ Defunctus est.] Sepelivit eum filius
Salomon Hierosolymis magnifice, præ-
ter solennia illa in regum funeribus,
inlatis etiam in monumentum ejus ma-
ximis divitiis, quarum magnitudinem
facile est conjectare ex hoc quod dice-
mus. Nam post annos ccc. Hyrcanus
pontifex, oppugnatus ab Antiocho, co-
gnomine Pio, Demetrii filio, volens
pecuniam ei dare, ut abducto exercitu
obsidionem solveret, nec valens aliunde
sumere, aperta cella Davidis, & pro-
latis inde tribus talentorum millibus,
eorumque parte Antiocho numerata,
oppugnationis periculo se exemit, sicut
& alibi indicavimus. Ac rursus, post
multos annos elapsos, Herodes rex, alia
cella aperta, magnam pecuniam sustulit.
Ad loculos tamen qui regum cineres
continent, neuter eorum pervenit. Sin-
gulari enim arte ita erant sub terram
condi-

sibi quam sapientiam dari poposcit, reliqua omnia parvi æstima-
 3 mans. Ita somno excitatus, cum ante sacrarium Domini
 constitisset, indultæ sibi à Domino sapientiæ documentum
 4 dedit. Namque duæ mulieres, una in domo diversantes, cum
 eodem tempore pueros edidissent, atque ex his alter, post
 diem tertium, nocte obisset, mater defuncti somno alterius
 insidiata, mortuum suum supposuit, viventem abstulit.
 5 Inde inter eas de puero altercatio; postremo res ad regem
 delata: difficilis iudicii absolutio inter negantes, ubi testis
 6 deerat. Tum Salomon divinæ sapientiæ munere perimi
 puerum, corpusque ejus dividi inter ambigentes jubet.
 7 Cunque una earum iudicio acquievisset, alia vero cedere
 potius puero, quam discerpi eum mallet, Salomon, ex
 affectu foeminæ, hanc vere matrem esse conjectans, pue-
 rum illi adjudicavit, non sine circumstantium admiratione:
 siquidem latentem veritatem prudentia protulisset.

LXX. Ita

conditi, ut ab ingredientibus monumen-
 tum inveniri nequiret.

1 Sapientiam.] III. Reg. 4. Maxime
 πολιτικῶ ἢ πρακτικῶ. Quanquam
 & in Theoretica incomparabilis. Vide
 librum Sapientiæ, cujus author Philo
 Byblius, 7. 17. & Josephum 8. 2. Qui
 addit: ἐπωδὸς τῆ σωφροσύνης αἰσ
 παρηγορεῖ τὰ νοσήματα, ἢ τῶν
 ἐξορκῶ (εὐωνοτελεῖται, οἷς ἐνδύματα
 τὰ δαιμόνια, ὡς μετέτ' ἐπανελεῖν
 ἐνδύματα.) Horum exorcismorum me-
 minit. Origen. tract. 35. in Matth. Justin.
 in Dial. Epiphani. in hæresi Ebionit. Sed
 hæc non sapientia, verum Magia est.
 Rabbinii insuper fabulantur, Salomo-
 nem cognovisse garritus avium, latratus
 canum, cæterarumque bestiarum voces
 & sermocinationes intellexisse. Quæ
 deliria sunt Judaica.

2 Ante sacrarium Domini.] Arcam
 federis. Drus.

3 Duæ mulieres.] III. Reg. 3. 1xx.
 γυναῖκες πόρνοι, Josephus: ἐτεῖραι ἑ-
 βίον. Extraneæ scilicet, non compre-
 hensæ lege Deut. 23. 17.

4 Perimi puerum.] Non dissimile il-
 lud Antiopharnis regis Thracum, qui de
 tribus, filios se Cimmericorum regis di-
 centibus, cum pro filio habuit, qui ius-
 sus, cadaver patris jaculis noluerat in-
 cessere. quæ historia est apud Diodorum
 Siculum. Item illud Galbæ, qui cum
 de proprietate jumenti quareretur, le-
 vibus utrinque argumentis & testibus,
 ideoque difficili conjectura veritatis,
 ita decrevit, ut ad locum, ubi aduari
 solebat, duceretur capite involuto, atque
 ibidem revelato, ejus esset ad quem
 sponte se à potu recepisset, narrante Sue-
 tonio. Qui & Claudii minime spernen-
 dum iudicium refert, qui foeminam,
 non agnoscentem filium suum, dubia
 utrinque argumentorum fide, ad con-
 fessionem compulit, indicto matrimo-
 nio juvenis. Hæc sunt illæ fraudes, qui-
 bus uti magistratum bono subditorum,
 & medicamenti vice, vult Plato de Re-
 publica Quinto. Inter illa signa quæ
 εἰρήνη vocant Rhetores, validissimum,
 est ad matrem indagandam, σπέρμη. Cro-
 tius.

I In

LXX. Ita ¹ in admirationem ingenii prudentiæque ejus, ² reges vicinarum gentium, amicitiam ab eo, fedusque petiere, parati imperata facere. Quæ opibus confusus, ³ templum Domino immensi operis facere aggressus, ^{*} paratis

In admirationem ingenii.] III Reg. 4. Conscriptit volumina de abstrusissimis naturæ secretis. Quæ omnia Dei providentia interierunt. *Abul.* Glossa censet combusta fuisse à Chaldæis; Eusebius vero, & ex eo Glycas, ab Ezechia Rege. Et in monte Sion ipse docuit, constituta ibi celeberrima Academia. Proverb. 9. 1. ab eoque doctrinam suam hausere Pythagoras, Socrates, Plato, Aristoteles, teste Eusebio, Ambrosio, Clem. Alex. & aliis. Addit Pfellus, eum scripsisse libros De Gemmis, & geniis evocandis. Vide Pinedam.

² *Reges vicini.*] Ut Tyrius, quem Eupolemus apud Euseb. 9. *αὐτοῦ*. 4. Sironem vocat; & Regina Sabæ, quæ Cedreno Nicanna, Annalibus Æthiopum Makeda dicitur. Saba autem regioni Jemen particula est, cujus metropolis Marab, Straboni Mariaba. Hinc fuit regina quæ Salomonem visitatum venit, quam Arabes Bulkin vocant, & palatii rudera, quod in urbe Marab incoluit, hodieque ostenduntur. Æthiopes quoque sibi eam vendicant; & utrisque favor, quod in Evangelio Regina Austri dicitur, ad quam plagam à Palæstina vergunt ambo. Sed Arabum fuit; quia ibi thus, non in Æthiopia. *Golius.*

³ *Templum Domino.*] In monte Sion, qui tres colles compledebatur. Unus peculiariter Sion, alter Moria, tertius Acra dictus. Joseph. 5. *ἀλλῶς*. In uno civitas David, in altero arx, in tertio templum fuit. Nihil rerum Judaicarum pulchrius magnificentiusque fuit, nec quod magis celebratum monumentis omnium sit, quam illud immensæ opulentæ templum, quod in urbe Jerosolyma extructum, dedicatumque à Salomone est. Ejus descriptio luculenta apud Flavium Josephum extat in octavo Antiquitatum libro. Quare nos, quæ

de magnitudine, deque arte & modo operis dici possunt, non exequemur. Utique, quod hujus ædis interioris sacrarium auro magni ponderis obductum erat, quodque vasa innumera ex puro puro auro conflata sunt, non regis effusa quædam liberalitas in summa opum affluentia videri debet, sed justus edictumque numinis fuit. Templi admiranda moles urbem ex alto despectavit. Posita enim in montis crepidine fuit, cujus spatium Rex Salomo ampliavit, aggesta in profundissimam vallem humo, ad altitudinem quadringentorum circiter cubitorum. Consummata autem tanti operis constructio intra septem annos est. Quod pene incredibile dixeris. Sanè tardior in ædificando Græcia fuit, quæ Dianæ Ephesiæ templum ducentesimo & vicesimo anno vix absolverat, etsi adjuncta totius Asiæ opibus est. Sed cœpti difficultas ex natura loci fuit. Quippe condi eam ædem in palustri solo placuit, ne terra motibus quateretur. Vanissimum est, & exhibitari debet, quod Rabbi Etiezer in capitulis suis, ex communi Judæorum opinione prodidit, montem, in quo ædes Jerosolymitana steterit, hunc ipsum esse, in quo primus hominum parens Adamus sacra fecit, atque ibidem mox Abelum, Cainumque munera sua numini obtulisse. Rursus vero & Noachum illic altare posuisse, cum ex arca egredereetur: & Abramum cœlestibus monitis huc profectum fuisse, uti filium inaret. Eiusdem generis est, quod in Bereſchit Rabba, in Pasuk *רצ"ו*, & in Thalmudis Hierosolymitani tractatu, qui *נדר* inscriptus est, in capite 23. legitur, Adamum ex pulvere illius montis esse conditum, atque recte dictum à sapientibus veteri verbo esse *שנברא ממקום כפרתו*, creationem ejus in illo loco contigisse, ubi peracta

per triennium impendiis, ¹ quarto fere imperii anno, primum fundamentum jecit: à profectioe Hebræorum ex Ægypto, ² anno fere octavo & octogesimo & quingentesimo. Licet libro regnorum III. ³ cccc. xl. fuisset referantur: ⁴ quod nequaquam convenit. Si quidem per seriem superius comprehensam facilius fuerit, ut minus fortassis annorum, quam amplius, annotarim. Sed non dubito, † librariorum potius negligentia, præfer-

tim

ejus expiatio est. Nemo nostrum tam bardus est, qui hæc credat. *Cuneus*. De monte Moria, vide Full. II. Miscel. 14.

* *Paratis per triennium impendiis.*] III Reg. 5. Maxime adjutus fuit fidesima Hiromi opera, qui est ille Eupolemi Suron. Ab eo cedros de monte Libano, ad structuram, accepit. Illius autem filiam nupsisse, asserit Tatianus. A Josepho I contra Apionem, & 8. Ant. 2. vocatur εἰρωμε & Ἀβιβαίλα υἱός.

1 *Quarto fere imperii anno.*] Salmanticensis: *Quarto anno regni sui cepit edificare templum, videlicet anno Mundi III 13cccxxviii. in quo completi sunt anni cccc lxxx. exitus ex Ægypto. Nam anno ccccxlvi. egressi sunt.*

2 *Anno fere octavo & octogesimo & quingentesimo.*] Apud Josephum Rufini, anno quingentesimo secunda. Sed in exemplari Græco, πενταήκοντα καὶ ὄγδοον καὶ δύο, quingentesimo nonagesimo secundo. *Drus.* Annus jæctorum fundamentorum templi, est annus cccc lxxx. exactus ab exitu ex Ægypto I. Regum 6. Est igitur annus mundi II 13cccxxviii. Cœptum opus die secundo mensis secundi. II Paral. 3. 2. qui nobis incidit in sextum diem Maji, feriam secundam. Noluit Salomon incipere opus die primo mensis, quia omnis Neomenia sacra. *Catrysium.*

3 *ccccxi.*] III Reg. 6. 1. Εὐ τῷ πεσάρρα κῆρ καὶ πεσάρρα (105ῶ ἐτὶ τὸ ἐξόδα ἡμῶν Ἰσραήλ ἐξ Αἰγύπτου. Sic editio Romana. In Complutensi est ἐν τῷ ὄγδοον καὶ δύο, id est, octogesimo. Sic veritas Ebraica. Autoi Seder Olam

non dissentit. Salmanticensis Judæus, *Anno quarto regni sui cepit Salomo extruere templum, ann. mund. 3928. quo tempore finiunt. ann. 480. egressiois ex Ægypto. Nam ann. 448. egressi sunt. Dru.*

4 *Quod nequaquam convenit.*] Imo convenit optime. Nam anno altero Jephthe habitaverant Israëlita in oppido Hesebon ann. 300. Ab eo anno usque ad quartum Salomonis numerantur anni 140. His adde 40. quibus vagati sunt per desertum, habes annos 480. *Drus.* Mira enimvero veterum audacia fuit, qui corrupta innixi annorum priorum supputatione, hæc clarissima S. Scriptura de cccc lxxx. annis verba, erroris insimulare ausi sunt. Unde illa inter ipsos opinionum dissepantia. Josephus numerat annos 10 xcii. (sic enim in eo legendum) Beda cccc xc. Theophilus 13cxi. Cedrenus 13cxi. Philastrius 13ccxiii. Contra Hebræi lxx. Complut. & Regii. Chaldaea & Latina versio constanter cccc lxxx. Nam quod lxx. Roman. habent tantum annos ccccxi, id propterea fit, quia xl. annos in deserto exactos, non annumerant. Josephus ait fabricatum fuisse templum annos xli. Hiram, indeque numerat cxlii. annos usque ad ædificationem Carthaginis, per Didonem factam. Cæterum hic locum habet Plutarchi observatio in Solone: Οὐ μοι δοκῶ ἀρεθῆσαι, ἡθρονικῆς ἡσὶ λεγόμενης κἀνοσιν. Οὐς μὲν δὲ διαρθῆντες ἀγρι σήμερον, εἰς ἑδὴ αὐτοῖς ὁμολογῆμερον δύναν) καὶ σῆσται πῶς ἀνὴλογίας.

† Libra-

tim tot jam seculis intercedentibus, veritatem fuisse corruptam, quam ut propheta erraverit. Sicut ¹ in hoc ipso ⁶ nostri opusculo futurum credimus, ut describentium incuria, quæ non incuriose à nobis sunt digesta, vitientur.

LXXI. Igitur Salomon, cœptum ² templi opus, ³ vigesimo anno ⁴ explicuit. * Celebrato deinde ibidem sacrificio,

[¹ Librariorum potius negligentia.] Non extendendum Sulpicii effatum ad Hebraicos Scripturæ libros. De Latinis & Græcis loquitur. Hebraica an unquam viderit, ex hoc certe opusculo ejus colligi nequit. Et tamen vitari etiam Hebraici libri potuissent, idque contigisset in tanta rerum Judaicarum confusione, nisi Deus Masorethas excitasset, ac incomparabili Judæorum diligentia usus esset. Horn. Quinam sunt enim illi, qui nobis Biblica volumina facta tecta servavere, nisi Judæi? Quot menda scriptio in sacrum codicem irrepsissent, si illius custodia solis Lactantiis, Augustinis, Gregoriis, Chrysostomis, viris sanctissimis, sed imperitis Hebraicis, mandata fuisset? Inter Græcos omnes Latinosque, qui veterem Ecclesiam rexerunt, unus Origenes cum Hieronymo Hebraice scribit. Et ferme nimium dixerunt. Quare, si quid collapsum incuria librariorum esset, non tali auxilio, nec defensoribus istis, tempora tunc egabant. At Judæis unum studium, unaque omnibus cura fuit, libros Mosis, vatumque, & ea quæ Hagiographa appellantur, à temporum injuriis vindicare. Hæc laus eorum propria est. Nulla alia gens in illius gloriæ societatem se offerit. In libro Juchasin, quem scripsit Rabbi Abraham Salmanticensis, admodum illustris est locus, ex quo discimus, omnia Biblica exemplaria fuisse emendata ad quandam venerandæ antiquitatis codicem, quem sua manu olim conscripsit Rabbi Hillel, summus Judæorum præsul, qui Babylone in Syriam venerat sexaginta annis antequam Deus dominusque noster Christus nasceretur. E-

quidem ego, quoties Masoritarum indefessam diligentiam considero, pene obstupesco. Omnis enim Hebræi codicis partes accurate recognitas & collatas, notis quibusdam impressis obgnaverunt. Id factum est post templi secundi excidium anno plus minus quadragesimo tricesimo & sexto. Ob- servatum ab illis est, non modo quot commata & verba, sed etiam quot literas continerent libri singuli. Quare, quod postea, cum summa barbaries orbi incubuisset, nullus apex de præstantissimo illo scripto perierit, illorum beneficium est. Non sine causa illud à Rabbiniis est dictum, מסורת סיג לתורה. Masora est velut paries & sepimentum legis. Cunaus.

¹ In hoc ipso nostro opusculo.] Nimis vetus vates Sulpicius fuit. Neque enim quicquam apud eum numeris est vitiosus. Sigon.

² Templi opus.] Cujus descriptionem vide in Scriptura & apud Joseph. lib. 8.

³ Vigesimo anno.] Non videtur recte expressisse sententiam Script. Sulpicius. Nam cap. 6. III Reg. scriptum est, Domum Domini anno quarto fundatam, undecimo perfectam esse: idque opus septennio consummatum. Et c. 8. Salomonem domum suam ædificasse ac absolvisse annis tredecim. Hic vero utrumque spatium ad templi ædificationem accommodavit ac xx. effecit. Sigonius. Μετά τὴν ἑνῶν καὶ ἑξήκοντα ἔτη, ἐπέσει ἐπὶ τὸ θεῖον ἔργον, τὸν βασιλεὺς οὐκ ἔδειξε μέτρον καὶ ἔσθλα, ὡς ἐπεὶ πρὸς τὸ δὲ καὶ μὲν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. Joseph.

⁴ Explicuit.] Absolvit, ut infra, nihil territus cœpta explicuit. Druf. Certum est

ficio, dictaque oratione, qua populum templumque benedixit, ¹ Dominus ad eum locutus est, denuncians fore, si quando peccassent, ac Dominum reliquissent, templum illud solo ³ equandum. Quod jam pridem impletum videmus, & mox ⁴ connexum rerum ordinem exponemus. Interea Salomon, ² florens opibus ³ omnium qui unquam fuerant regum ditissimus, quique semper ordo rerum est, ab opibus ⁴ in luxum & vitia

est in structura templi nullum fabrile instrumentum adhibitum. I. Reg. 7. 7. Ideo ad miracula recurrit orientales. Mohammed Surata XXI. opera Demoniorum structum vult. Judæi auxilio cujusdam vermiculi nomine Schamir, ex Paradiso allati, quo etiam Mosen usum volunt, cum gemmis insculperet nomina filiorum Israël. Nam cum omnia, etiam durissima, perterebrare. Plura de his nugis vide apud Schikardum in Tarich.

* Celebrato deinde ibidem sacrificio.] III. Reg. 8. In encarnis, qua fuerunt solennitas anniversaria, in dedicatione templi adhibita. Quatuor autem Hierosolymitani dedicationes, diversis anni temporibus, observatae sunt. Prima fuit Salomonis, mense septimo. Secunda fuit templi secundi, mense Adar, de qua Esdra 6. Tertia fuit dedicatio, non templi, sed altaris, a Macchabæo Juda instaurati, mense nono, id est, Novembri. Quarta fuit dedicatio templi ab Herode constructi. Joseph. 15. Sign. III. Reg. Hebr. 16. Obtulit Salomo in hac dedicatione, boum millia viginti, & ovium centum viginti millia. Nam ingens victimarum numerus in eo templo immolari potuit. Notat Josephus 6. *ἀλώς*. 45. uno die Paschatis, ducenties quinquagies quinquies millena, & sexcenta animalia immolata fuisse. Durante sacrificio cantores accinebant. Et fabulantur Rabbini, portas templi eo tempore sponte fuisse clausas, & cum cantaretur Psalmus 131. sponte reclusas.

1 Dominus ad eum locutus est.] III. Re-

gum, cap. 9.

2 Florens opibus.] Quas magnam partem, duplici classe, ex Tharsis & Ophir attulit. Pro *תִּרְשִׁיִּת* & *לִּזְרָיִם*. & Josephus legerunt *תִּרְשִׁיִּת*. Ubi vero dicemus hanc fuisse terram, an ad dextram egredientibus mare rubrum, id est, in Africa, an ad sinistram, id est, in Asia? In Asiam, & quidem eam partem Indiæ, quæ aurea dicitur, nos ducunt, & Josephus, & Hieronymus, & Lusitani earum terrarum peritissimi. Cogitemus tamen an forte non in Indiam usque iverint naves Phœniæ & Judaicæ, sed ad oppidum adstitum Arabico sinui, qua is ad Oceanum spectat, quod Aphar vocat Arrianus, Plinius Saphar, Ptolemæus Sapphara, Stephanus Sapphirinam, ut Indi nempe suas res huc tulerint: inde autem petierint longius ab India abisti. *Grot.* Sed de Ophir & Tharsis vide Pinedam, Purchasium, & alios. Classis Tharsisita omnino per mediterraneum mare in Americam venisse videtur, de quo alias. Vide origines nostras Americanas lib. 2. cap. 8.

3 Omnium qui unquam fuerant Regum ditissimus.] De immensis ejus divitiis, vide Pinedam 4. de Salomone 19. Vilalpand. Tom. 2. l. 5. 44. usque ad c. 54. ubi docet Salomnis opes majores fuisse, quam Imperatorum Assyriorum, Babyliorum, Medorum, Græcorum, Romanorum, cæterorumque omnium.

4 In luxum & vitia delapsus.] Vide Syriacidem cap. 47. & Ecclesiasten, ubi ipse luxum suum ac vitia, graphicè depingit, & lamentabiliter deplorat.

1 Adver-

vitia delapsus, cum ¹ adversus interdictum Dei, ex alienigenis, conjugia sumpsisset, ² etiam septingentas uxores, & trecentas concubinas haberet, ³ idola eis ritu gentium suarum, quibus litarent, constituit. Quibus rebus averfus Dominus, graviter increpito, pœnam denunciavit, fore ut ⁴ regnum ex parte majore ademptum filio, servoillius traderetur. Idque ita accidit.

LXXII. Defuncto Salomone, ⁵ anno imperii quadragésimo,

¹ *Adversus interdictum Dei ex alienigenis.*] III Reg. II. Contra legem Exodi 34. v. 16. Quæ tantum loquitur de Chananæis. Aliarum gentilium conjugia, siquidem sponsa prius Idololatriam abjuraret, & ad verum Deum converteretur, non interdicta fuerunt. *Abul.* Præcipua uxorum, sive Augusta, fuit filia Pharaonis. Qui tum fuit Sefostris, juxta Calvisium. De cujus incredibili expeditione Herodot. II. Diod. I. Eupolemus apud Eusebium 9. *ωστρ.* Vaphren vocat, qui alius ab eo cujus meminit Jer. 44. v. 30. Porro hæc ad Judaismum conversa videtur Abulensi, Pinedæ, aliis.

² *Etiam septingentas uxores & trecentas concubinas.*] Duplex ergo crimen commisit: primum, quod multas ingenti numero, barbarico more, contra interdictum Deut. 17. 17. Deinde, quod Sidonias, id est, Cananæas, & Hethæas duxit contra interdictum Deut. 7. 3. *Grot.*

³ *Idola eis, ritu gentium suarum, quibus litarent, constituit.*] Annales sacri: *depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur Deos alienos.* Unde patet non permissam tantum à Salomone Idololatriam, sed etiam exercitam. *Iren.* 4. 45. *Iustin.* Dial. contra Tryph. *Tertull.* 5. Contra Marcion. *Basil.* Epist. ad Cælid. August. 14. C. D. 2. & II. de Genesi ad lib. 42. Idola quæ coluit, fuerunt Astarte Dea Sidoniorum, & Moloch Ammonitarum. *וַיַּעֲבֹד* gregem significat. Unde aliqui Rabbiorum censent, simulacrum ejus fuisse ovis figura; alii oves illi immolatas. Fuit

filia Agenoris à Jove Cretensi rapta. Hinc in solatium patris, hæc sacra instituta. *Lucianus* de Dea Syria. *Vossius*: quem & de Moloch vide II. de Idol. 5. Magiam quoque exercuit, ut præter Josephum, Targum, & Judæi omnes communiter tradunt, ac Alcoranus Surat. II. & alibi. Innumera Judæorum & Muhammedanorum de Salomone fabulæ sunt.

⁴ *Regnum ex parte majore ademptum filio.*] Tribus undecim. Facta etiam superstitite adhuc Salomone, Damascenorum defectio. Quippe Rezon fugitivus, Damasci regnum invasit, quod postea totam Syriam complexum est, & grave Israëlitis fuit. Hadad Idumæam occupavit. *Joseph.*

⁵ *Anno imperii quadragésimo.*] Ætatis circiter LX. *Lynn.* *Abulens.* A templo condito xxxvii. à natali Abrahamæ cIo. xxi. Davidis ex. Hinc ad Romam conditam ccl. regnum Alexandri Magni lOc LXVI. Conceptum Christum cIo. excidium Hierosol. cIo. LXX. *Buchole.* Josephus ei vitæ annos xciv. regni LXXX. attribuit. Quod nimium est. Narrant Zonaras & Cedrenus ejus sepulcrum sub Hadriano Imper. concidisse; eamque rem motus & tumultus Judaicos portendisse. Sic & Dio in Hadriano LXIX. *Id eis*, inquit, *antequam bellum gereretur, fuerat denunciatum ex eo, quod monumentum Salomonis, quem illi summa reverentia colunt, sua sponte divinum corruerat.* Figuram & formam Salomonis ex Cant. 5, 10. collegit Pineda VI, 4. & ex eo Saliarius.

I LXXII

gesimo, cum Roboam filius anno ætatis sexto & decimo regnum patrum tenere cœpisset, pars populi ab eo offensa
 2 discedit. Etenim cum ¹ laxari sibi stipendium poposcisset, quod Salomon gravissimum imposuerat, repudiatis precibus
 3 supplicum ² favorem universæ plebis averterat. Itaque ³ consensu omnium, imperium, ad ⁴ Jeroboam defertur. Is medio genere ortus, aliquandiu Salomoni servitutem pependerit.
 5 Sed cum ei, responso Achaia prophetæ, regnum Hebræorum annunciatum comperisset, ⁵ necare eum clam destinaverat.
 6 rat. Quo ille metu ⁶ in Ægyptum confugit, ⁷ ibique uxore accepta, ex stirpe regia, cognita demum Salomonis morte,

in

1 *Laxari sibi stipendium.*] 1. Reg. 12. Joseph. 8. 3. Salomon immane populo tributum imposuerat. Ejus levamentum poscit populus sub novo Rege, nec impetrat. Quippe ab assentatoribus corruptus, duriora minabatur. Tacitus: *Adulatio perpetuum malum principum, quorum opus sepius assentatio quam hostia evertit.* Solenne autem & inter novi Imperii firmandi arcana est, tributum populo remittere. Sic magi apud Justinum lib. 111.

2 *Favorem universæ plebis.*] Fuit Roboam quale apud Romanos fuit Appii Claudii, quem percelli nunquam quisse, ait Livius, ut apud populum ex consueta asperitate orationis aliquid leniret atque submitteret. Quæritur, an damnatus Salomon? Ita censent Tertull. de præscript. 11. Cyprian. Epist. 7. Augustin. 17. C. D. 8, 20. Chrysofom. Serm. de Pœnitentia. Bena in 111. Regum. Lyra. Abul. & alii. Contra sunt Rabbini veteres, & ex iis Hieron. Gregorius Thaumaturgus, Rupertus, Pineda, & alii qui asserunt eum post lapsum scripsisse Ecclesiasten, & respuisse. Vide Pinedam VIII. de Rebus Salomonis 1. Et hæc sententia communis doctorum orthodoxorum hodie est.

3 *Consensu omnium.*] Πληγέντες ὑπὸ τοῦ λόγων, ὡς ὑπὸ σιδήρε καὶ ἀλγύσεων, ὡς ἐπὶ πείρῃ, τοῖς εἰρημαίοις ἠραναίησιν. Joseph.

4 *Jeroboam.*] Γεναιὸς καὶ πολυμήρῳ, φύσῃ φερῆς ἄν, καὶ μετὰ λαὸν ἐπιθυμητῆς προαίματων. Joseph.

5 *Necare illum.*] Arcanum hoc dominationis est tollere viros ob potentiam suspectos. Unde illæ illustrium virorum sub Tyrannis cædes. At nemo successorem suum tollere potest.

6 *In Ægyptum confugit.*] Ubi tum regnabat Sulakim & Semendis. Ergo consequens est, ut aut Sulakim & Semendis sit unus idemq; Rex διάνυμῳ, aut duos Reges eodem tempore in diversis Ægypti partibus regnasse, quod olim sæpe contigisse, patet ex prioro libro Eusebii. Scaliger. Nec enim primitus, per Ægyptum universam, Rex unus tenuit imperium, sed varii fuere reguli, alii aliis majores. Ita initio imperarunt simul tum Thinitæ, tum Memphitæ, tum Elephantini. Multæ autem Dynastia non successivæ fuerunt, sed collaterales. Manetho igitur optima quidem fide descripsit Dynastias, sed in eo peccavit quod annos implicitos & explicitos non distinxerit. Sulakim 1111. est ille Sefak vel Sofonchis, qui sub Roboamo templum Hierosolymitanum spoliavit, & in Syria Palestina monumenta erexit, cum mulieris genitali, quæ se vidisse Herodotus testatur, Kossius. Vide Josephum 8. 4.

7 *Ibique uxore accepta.*] Hoc de Hadad Idomæo Scriptura prodidit. Vide 111 Reg. 11. 19. Drus.

1 In

¹ in solum patrum regressus, ² voluntate populi, ut supra retulimus, ³ sumpsit imperium. Penes Roboam tamen ⁷ ⁴ duæ tribus, Judæ & Benjamin refederant: ex his * ad trecent-

1 *In solum patrum regressus.*] Μετὰ τῶν ἑσολομῶν τελευτῶν, πῆμ-
 νωσις αὐτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον οἱ ἄ-
 ὄχλων ἀρχαίης, ἐκάλειν τὴν Ἱερωδο-
 μον. Joseph.

2 *Voluntate populi.*] Gentis Hebrææ unitas, & pulcherrimi imperii contextus in duas partes dissiluit, Hieroboami, hominis gnavissimi acerrimique, artibus, qui, quod apud Aristotelem Thestalus ille ait, esurire sibi visus fuit, ni imperitaret. Is, cum in bello tribui Josephi præset, atque à vate adductus in spem regni esset, ratus, id quod res est, principatum fato dari, animum vastum cupidumque ad obrinendam dominationem flexit. Jam primum fidem militum sollicitavit, eorum studia à Salomone avertere se conatus est. Sed cum palam esse id consilium intellexerat, supplicium ut vitaret, in Ægypto delituit. Mox defuncto Salomone, in patriam reversus, oportunos magnis conatibus reperit transitus rerum. Ibi tributorum onera, exactationumque iniquitatem obtentui sumpsit ad commovendam plebem, omniaque late turbavit, & maximarum calamitatum, quæ Palæstinam mox invasere, autor fuit. E-
 nimvero, est hoc ita natura comparatum, nullius ut magnæ civitatis diu eodem loco stet fortuna. Pervenerat tunc ad summum felicitatis Hebræa respublica. Tutæ tranquillæque res omnes, adfluentia opum incredibilis, reges principesque in vicino, atque etiam procul, amici erant. Neque jam ultra fuit, quo exurgeret ejus magnitudo. Quare, incrementis consumptis, restabat uti facti lege decreceret, iretque in pejus. Et enim, defuncto Salomone, etsi hostem foris non habebat, domi tamen reperit. Exortus est is, quem dixi, Hieroboamus, inquietissimus mortalis, qui tentatum semel infeliciter facinus, mox

meliore successu perfecit. Concione enim convocata, statum publicum, temporumque conditionem, & principis acta incusavit apud plebem, cui inesse semper malignum quiddam & querulum in imperantes sciret. Ipse interim libertatem & alia id genus speciosa nomina prætexuit, cum nihil, nisi alienum servitium, & dominationem sibi concupisceret. Ibi magna populi pars, quod fieri solet, violentis his vocibus inflammata, deteriori accessit, seditio-
 nesque & motus civiles extirere, quibus interire ferme aut mutari vetustissima regna, atque maximæ respublicæ solent.

Cyprian.

3 *Sumpsit imperium.*] Atque hæc illa fatalis regni Israëliti in duas partes distractio, quæ nunquam impostera coaluerunt. Unum regnum Judæ fuit, alterum Israël, vel xi. tribuum, quod à potiore tribu, & quia de eo oriundus erat Jeroboam, Ephraimi frequenter dicitur. Horn. Duravit regnum Israël annis cclxii. sub xix. Regibus. Judæ sub xx. Regibus annis ccc xcv. Escholz.

4 *Duæ tribus, Judæ & Benjamin.*] Quippe tribus Juda cum non deseruit propter sanguinis conjunctionem: tribus autem Benjamin, quia ipsi tribui Judæ juncta erat. Sigon. Atque hinc incipit sceptrum Judæ. Quorum respublica est, eorum & sceptrum dici debet. Respublica autem Hebræa à Mosis seculo ad usque Roboami regnum, non Judæorum, sed duodecim tribuum fuit. Ex quo efficitur, etiam sceptrum per ea tempora omnium fuisse Israëlitarum. Cæterum de hoc sceptro, quod diu commune duodecim tribuum fuit, non locutus est divinus Patriarcha in celeberrimo oraculo. Seros enim annos, & ventura spectavit secula, cum tribus Judæ, scisso in contrarias partes populo,

- 8 trecenta millia paravit exercitum. Quinque acies promoverentur, verbis Dei populus admonetur, ¹ pralio abstineret,
 9 ex suo nutu Jeroboam regnum accepisse. Ita spreto regis imperio, exercitus dilapsus, Jeroboam imperium invaluerat.
 10 Sed cum Hierosolymam Roboam obtineret, ubi templo à Salomone factò populus sacrificare Domino consueverat, ² veritus Hieroboam, ne ab eo plebem religio averteret, ³ statuit animos ejus superstitione occupare. Itaque
 11 ⁴ vaccam auream * in Bethel, alteram apud Dan constituit, quibus

10, suam sibi rempublicam habere seorsim ab Israëlitis cepit, quam probavit dilexitque Deus, atque appellari de solo Judæ nomine Judaicam voluit, donec is mortalium datus cœtibuset, cui imperium destinabatur non Iudæorum modo, sed gentium omnium. Atque hanc quidem sceptri majestatem, ex quo tempore semel esse Iudæorum cepit, mansisse eorundem dicimus, etsi mutatus interdum reipublicæ status sit, ac penes optimates modo pontificesque, modo penes reges principesque, summa fuerit imperii. Nimis inépte faciunt, qui hic in arcum dissiliunt, & nominis hujus honorem haud pertinere nisi ad reges autumant. Quicumque enim populus sua quadam republica, suisque legibus utitur, is recte gloriari de imperio, deque scepro potest. Memoria proditum est, Ierosolymæ, etiam eo tempore cum populum non principes, sed optimates regerent, in medio magni concilii, quod Sanhedrin vocant, sceptrum pependisse. quæ res fuit profecto quoddam insigne illius majestatis, quam Marcus Tullius esse magnitudinem quandam populi ait in ejus potestate ac jure retinendo, quæ veritur in imperio atque omni populi dignitate. Vide & eundem I. de Republ. Hebræor. viii. Non enim respublica, non imperium de Judæ nomine dici cepit, nisi postquam secessionem major Israëlitarum pars fecisset Hieroboami auspiciis, qui statim Samarix regnum sibi munivit ceremoniarum atque religionum mutatione.

* Ad trecenta millia paravit exercitum.] Legendum, ad ducenta millia. Nam erant centum octoginta millia. Quamvis in editione Romana ἐνεῖεν καὶ ἐνεῖον, III. Reg. xii, 29. Drus. Opinor Sulpicium cc. scripsere, numero rotundo, addito ad, sed ex notis cc. errorem mansisse, & ccc. facta esse. Sigon.

1 Pralio abstineret.] Delectu cxxx. millium habito, conaturus erat reliquas decem tribus vi ad officium retrahere, nisi Deus per Prophetam intercessisset, admonens nefas esse civile bellum movere, præsertim cum Deo volente populus ab eo defecisset. Iosiph. Propheta ille fuit Semeja.

2 Veritus Hieroboam.] Philo: αἰσίων τῶ ὁμοιοῦσας τὸ ἀνάτωλον καὶ μέγιστον, ἢ πᾶσι τῷ ἐνὸς θεοῦ δόξα, αἰφ' ἧς οἷα πηγῆς ἐναλικῆ καὶ ἀδιαλύτου φιλίας κίχου] πᾶσι ἀλλήλων. Tum vero potior videbatur causa templum possidentis, & Rex ejus portionis, venientes ad se religionis occasione, multis modis devincere poterat. Grotius.

3 Statuit animos ejus superstitione occupare.] Orationem ejus ad populum vide apud Iosephum. Præcipue id egit, ut impium illud mysterium suis inculcasset, posse Deum alibi quam Hierosolymis coli. Horn.

4 Vaccam auream.] Quam hic vaccam dicit, alii vitulum, alii bovem vocant. Vacca enim dicitur I Tob. i. vers. 5. τῆ βαῶλ τῆ δαμῶλ, id est, vacca, Lexicon Græco-Latin. vetus δαίμαλις, bucula,

quibus populus litaret : sacerdotisque, ¹ omiffa Levi tribu, ² ex plebe instituit. In visu. n. Domino flagitium ³ ex- 12
postulatio consecuta. ⁴ Crebra deinde inter reges prælia, ¹³
dubio eventu, regnum obtinebant. ⁵ Roboam * septimo ¹⁴
& decimo imperii anno exacto, vita functus est.

LXXIII. In

bucula, juvenca, vacca. Sed & vocem
בולג, quam nunc vitulas reddunt,
interpretis vetus vaccas exposuit. Hof. 10.
5. In 1xx. quoque בולג, δάμαλις,
ibid. 11. Vituli vox usitator est. Sed
Hof. 13. 2. בולג vitulos, Jonathan
convertit בולג boves. Si בולג est bos,
quis culpet Sulpicium בולג vaccam
reddenti. *Drusus.* Δαμάλις χεύσας
ἐπινομὸς θεῶ. *Joseph.* Volebat Deum
coli in ea figura, quæ Josepho, unde
ortus erat Jeroboamus, dicata olim
fuerat, & quæ in Cherubinis partem
faciebat præcipuam : ut vel illo aspectu
populus retineretur in veneratione po-
steritatis Josephi, faciliusque crederet
eis regnum deberi, qui orti essent ab
eo, cujus maxima in omnes Israëlitas
fuerant beneficia. Sic Julia Æneæ lau-
des per omnes Poëtæ cani voluit, ut
eo lenius ferret populus imperium il-
lud, velut factis datum. Sic solent prin-
cipes, etiam sacra, ad suas utilitates
torquere. Non debuerat autem Jeroboa-
mus decurrere ad ejusmodi vaframenta:
sed Deo, qui regnandi ipsi auctor erat,
confidere, & facere quod fuerat officii.
At ille non in eo contentus peccare,
quod exstantem imaginem erexisset con-
tra legem, quodque apud eam sacra fe-
cisset, plura pro uno fecit templa, &
sacerdotes, non ex familia quam Deus
elegerat. *Grot.* Hieroboam vitulos au-
reos fabricatus est, ut quod in Ægypto
didicerant, ἄπιν καὶ Μνιδιν, qui sub
figura boum colebantur, esse Deos,
hoc in sua superstitione servarent. *Hie-
ronymus* in Hof. Vide & Fullerum 11 Mis-
cell. vii. Vossium 1. de Idol. 111.

* In Bethel, alteram apud Dan. Verba
ejus fuerunt, ἄνδρες ἀμβρόσιοι, γνώ-
σκετε ὑμῶν νομίζω τῆς, ὅτι πᾶς τῆ-

πῶ ἐχθρὸν θεῶν, καὶ ὅτι ἐστὶν ἐν ἀπο-
δεδειγμένον ζωολίον ἐν ᾧ παρέστιν,
ἀλλὰ παναχάστε ἀκέραι, καὶ τῆς θρη-
σκουδοντίας ἐφορεῖ. *Joseph.* Posuit igitur
Idola in duobus extremis regni sui limi-
tibus. Bethel interdum tribui Benja-
min, interdum Ephraim assignatur,
quod in confinio utriusque sita esset.
Adrichom. Et credibile est Jeroboamum
allegasse loci hujus sanctitatem, quod
de eo Jacob dixerit, Vere Dominus est in
loco isto. Bucholz. Videtur autem hoc
oppidum tribus Benjamin, adhæsisse
Jeroboamo. *A Lapide.*

1 *Omiffa Levi tribu.* Non quod nulli
omnino Levitæ adhæserint Jeroboamo,
sed quod admodum pauci, cæteris om-
nibus ad Roboamum migrantibus.
Ezech. 44. 10. 11 Paral. 11, 15.

2 *Ex plebe.* Ex plebe infima, pro quo
111 Reg. 12. 31. de extremis populi. & in
1xx. μέροσ π ἐν τῷ λαῷ, partem ali-
quam ἐ populo. *Drusus.*

3 *Ex postulatio consecuta.* 111 Reg. 13.
Per Prophetam quendam Jadon nomi-
ne. Sic Josephus eum appellat Origin.
lib. 8. cap. 3. *Drusus.* Ab Hieronymo
Jaddo, ab Hugone, Lyrano, Serario,
Addo, qui 11 Paral. 9. 29. dicitur scri-
psisse gesta Salomonis in visione quam
habuit contra Ieroboam. Verum quia
hic Propheta statim initio regni Ro-
boam occisus, non potest esse ille Ad-
do. Versimilius est fuisse Joam, quem
Theod. & Glycas vocant Joël. *Epiphani.*
in vitis Proph. Tertull. eum vocat Seme-
jam. Lib. de Jejuniiis contra Psychicos.
Sic & Clemens Alex. 1. Strom. 1.

4 *Crebra deinde inter Reges prælia.*
111 Reg. 14. Fuit bellum inter Roboam
& Jeroboam cunctis diebus.

5 *Roboam.* Ita demum regnum con-
stitutum

1 LXXIII. In hujus locum ¹ *Abiud* filius ejus regnum Hierosolymæ sex annos tenuit : quamvis in Chronicis triennio
2 ² regnasse referatur. Huic ³ *Afab* filius successit, ⁴ à David
3 quintus fere, quippe abnepos ejus. ⁵ Fuit religiosus Domini cultor. Namque ⁶ deletis aris lucisque idolorum, * vesti-

stitutum est, quod Israëliticum dicebatur, à quo diversum deinceps fuit Judæorum regnum, cujus arx & caput Hierosolyma erat. Atque hæc ipsa res omnium malorum causa Hebræis fuit. Defessi enim, exanguesque, nationibus exteris præda facti sunt, quos antea non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ, movere aut contundere quibant. Statim Sufacus Ægyptius sacram urbem, templumque expilavit, & ne contumelia deesset, columnas passim disposuit, in queis, fœdum dictu, incisa mulierum verenda erant. Nam quod Herodotus factum id à Sefostri esse prodidit, error nominis est, uti recte Flavius judicavit. *Cunæus.*

* *Septimo & decimo imperii anno.*]
Ε'τελδύτη (ε βιώσας έτη πενήκοντα κ' έπ'α, βασιλεύσας δ' αυτών έπ'α-καίδεκα, τ' τρέπον αλαζών άνήρ και άνόητος, & δ'α το μη ως ερχην τοις παύρωοις φίλοις, τλω δρχλω δποτελέσας. *Joseph.*

1 *Abiud.*] III Reg. 15. Mendum quale supra ubi Abiud pro Abihu legitur. Sic hoc loco legendum Abiu, abjecto *d*, nempe ex Græco Α'βις, quod in Editione Romana III Reg. 15. 1. pro quo in fonte Abiam. Sed II Paralip. 12. 16. Abia legitur & Græce Αβία. Par varietas in Αβδια & Αβδιδ. *Drus.* Sex annos tenuit, quamvis in Chronicis triennio. Præterit memorabile illud prælium, in quo ex Israëlitis quingenta millia ceciderunt. II Paralipom. XII.

2 *Regnasse.*] Ad historię fidem emendat Sigonius, tres annos tenuit : quamvis in Chronicis regnasse referatur. Mirari satis non possum. Nam in Chronicis Eusebii, post quem *Abia* annis tribus, nisi

legendum hoc loco, *annis sex.* Sane scriptum est, II Paralipom. cap. 13. 1. *tribus annis regnavit*, & in LXX. *τρία έτη έβασίλευσεν.* Idem numerus III Reg. 15. 2. *Drus.*

3 *Afab.*] Rectum est *Afa*. Nam etiam in LXX legitur Α'σά. III Reg. 15. *Josepho* Α'σά. Rarissime autem permutantur nomina regnorum Israël & Judæ. *Afa* & *Josaphat* soli ex Regibus Judæ, vocantur Reges Israël II Chron. 21. 2. Utrumque locum LXX. transtulerunt, *Rex Judæ*, ne rudiores ea permutatione offenderentur. Regnum Israël semel tantummodo vocatur regnum Judæ, in Jeroboamo secundo. II Reg. 14. *Broughton.*

4 *A Davide quintus fere.*] Quartus erat à Davide, ut ex serie regum videre licet, Salomo, Roboam, Abiam, *Afa*. Sane Davidis filius Salomo erat, nepos Roboam, pronepos Abiam, abnepos vero, id est, filius pronepotis, *Afa*. Ideo sequitur, quippe abnepos ejus. Quod autem in Chronicis Eusebii, post quem *quintus Afa*, an. 41. id aliter legitur in editis à Scaligero, *Hebræorum Judarum quintus Afa*, an. 41. *Drus.*

5 *Fuit religiosus Domini cultor.*] Fuit inter Reges Judæ & Israël illud discriminis, quod Israëlita semper in institutis Hieroboami manserunt, perpetui Idololatæ. Ex Regibus Judæ alii Roboami impietatem secuti sunt, alii Davidis pietatem. Ex his *Afa*. *Sigonius.* Τον τρέπον Αβις, & ως το δειον Αφορών, και μηδέν μήτε πρήπιον, μήτ' ενοειδμος, ο μη ως ες τλω δσέβειαν είχε, και τλω τ' το μίμων φουσκλω τλω αναφορών. *Joseph.*

6 *Deletis aris lucisque idolorum.*] Imprimis Idolum matris suæ Maachæ abstulit.

gia paternæ perfidiæ sustulit. Fœdus ¹ cum rege Syriæ firmavit: ejus auxilio ² Jeroboæ regnum, quod tum à filio tenebatur, multa clade affecit: ac sæpe victis hostibus, prædam ex victoria retulit. Post unum & quadragesimum annum, ³ æger pedibus, decessit. ⁴ Huic triplex peccatum adscribitur: unum, quod societate regis Syriæ nimium confusus sit: alte-

tulit. Quod *קריאת פריאפוס* vocatur, id est, tremor. Latinus *Priapus* vertit. Colebatur in hortis, ut terrorem avibus furibusque incuteret. Horatius:

*Deus inde ego, furum, aviumque,
Maxima formido;*

Ejusmodi imagines *Terricula* vocantur, à terrendo. *Horn.* Fortasse *Miphlezeth* Idolum erat. *Astartes* *σήμεωμην*. Nam *Venus* & *Priapus* non discordant. Græcis *Φαλλός* & *Πρωφαλλός*. Vide *Seldenum* 11. *Synt.* de *Isis* Syris 5. Lucorum autem religio vetustissima. *Claudianus*:

— *Lucosque vetusta*

Religionē truces, & robora numinis instar.

Ovidius:

— *quercus oracula prima.*

Et *prisci Germani*, lucos ac nemora consecrabant, Deorumque nominibus arbores appellabant. *Tacitus*.

* *Vestigia paternæ perfidiæ.*] *Excelsa* tamen non sustulit, per quæ *Abulensis* intelligit templa à *Salomone* *Idolis* exstructa, quæ manserunt usque ad *Iosiam*, sed clausa, & sine usu. *Cajetanus* per *קריאת פריאפוס* intelligit templa in montibus & locis excelsis, Deo vero dicata. Quæ licet vetita, tamen *Asa* permisit, ne populus, ab ea consuetudine abductus, *Idololatriam* amplecteretur. Interdum melius omittere prævalida & adulta vitia, quam hoc assequi, ut palam fiat, quibus flagitiis impares simus. *Tacitus Annal.* 111. Quod sicut in civilibus locum habere potest; ita ubi de cultu Dei agitur vitiosum est. Nec ab omni peccato *Asa*, ob hunc neglectum, excusatur. Unde zelosi reges, *Ezechias* & *Iosias*, abstulerunt. *Horn.*

1 *Cum Rege Syriæ.*] *Benhadado*. Qui fuit quartus in serie Regum Syriæ. Quæ ita se habet: *Rezon*, dictus *Hadad*, *Chetzion*, *Tabrimmon*, *Benhadad* 1. *Benhadad* 11. *Chazael*, *Benhadad* 111. *Rezin*. *Rezon* potitus regno, nomen quoque Regum Syriæ, quod *Hadad*, assumpsit. 1 *Reg.* 11. 23, 24, 25. idque exinde commune omnium ejus successorum fuit, teste *Damasceno* apud *Iosephum*. Qui ab hoc *Hadad* decem ordine Reges ex eadem stirpe regnasse vult. De numero non repugnarem, quamquam in *Scriptura* non nisi septem, ad summum octo inveniantur. Sed ex eadem omnes stirpe fuisse, falsum est. Nam ex alia *Benhadad* 1. ex alia *Hazael*, & unde *Retzin*, non constat. Ergo tres ad minimum. Post *Rezonem* regnasse *Chetzionem* videtur colligi posse ex 1 *Reg.* 15. 19. *Tabrimmonem* filium ejus Regem fuisse certissimum est, quia *Abia* Rex *Judæ* cum eo fœdus inivit. Ille autem cujus in *Asa* mentio, *Benhadad* primus fuit. *Horn.*

2 *Jeroboæ regnum, quod tum à filio tenebatur, multa clade affecit.*] Hoc fœdus percussit cum Rege Syriæ contra *Baasa* tertium Regem *Israël*, & communibus armis urbes multas ejus excidit. Quare *Sulpicii* merito hoc loco requiri vigilantia potest. Non enim *Baasa* filius fuit *Ieroboam*, verum hostis adeo infestus, ut genus ejus extinxerit, eumque in regno successor exceperit. *Sigon.*

3 *Æger pedibus decessit.*] 11 *Paral.* 16. *Asa* Rex *Judæ* anno xxxix. regni sui, dolore pedum vehementissime laboravit. Inde mortuus est xli.

4 *Huic triplex peccatum adscribitur.*] Quæ expressa sunt 11 *Paral.* 16.

alterum, ¹ quod prophetam Domini, hoc ipsum increpantem, in vincula coniecit: tertium, quia in pedum dolore, remedium, non à Domino, sed à medicis speraverit.

¹ LXXIV. Sed ² initio regni hujus ³ Hieroboam, rex decem tribuum, ⁴ defunctus est: regnum Nadab filio reliquit. Is malis operibus, & tam suis, quam ⁵ maternis meritis, invisus Domino, ⁶ non ultra biennium regno potitus est, ⁷ privataque imperio indigna progenies, ⁸ Banachia filium, successorem habuit, ⁹ æque à Domino alienissimum.

Itaque

¹ *Quod Prophetam Domini.*] Ananiam quem appellat videntem Scriptura. Unde Prophetiæ Oracula *visiones* vocatæ, olim autem *videntes*, post *Propheta* dicti. I. Reg. 9. *Sigon*.

² *Initio regni hujus.*] Si Iosepho credendum, secundo jam anno regni *Asa exacto*. Scribit hoc Iosephus Origin. Iud. lib. VIII. cap. 5. Quod tamen verum non videtur. Nam legimus I Reg. 15. v. 25. *Nadab filius Ieroboam regnavit super Israël anno secundo Asa regis Iuda. Dru-*

³ *Hieroboam, Rex decem tribuum.*] Placuit Talmudicis, reges Israël, qui, secessionem à Iudeis facta, sedem imperii Samariam tenebant, haud delibutos illo oleo fuisse, quod ex edicto numinis confectum à Mose erat. quare Eliam non nisi balsamo vulgari usum esse, cum Iosaphati filium Iehu ungeret. Sed ipsi addunt *שכבר זה מסור ביר החכמים*: id modo sic traditum à sapientibus esse. ut jam non magnopere laboremus, quam hoc verum sit. *Cunæus*.

⁴ *Defunctus est.*] Dicitur annis plenis regnasse XXI. III Reg. 14. 20. Sed ultimus tantum inchoatus fuit. Nam III Reg. 15. 18. 33. dicitur Baasa, cum ex insidiis sustulisset Nadab filium Ieroboami, pro eo regnasse, anno tertio Asæ Regis Iuda, .i. XXI. anno ab initio Regni Ieroboami & Roboami, ut dicitur ibidem v. 9. Ergo ut vel unus integer annus dari possit Nadabo, debent Ieroboamo, non nisi XXI. anni concedi. *Tirinus*.

⁵ *Maternis meritis.*] Legendum est *paternis*. Loquitur enim de Hieroboam, patre Nadab, auctore omnis superstitionis & defectionis à Deo. *Sigonius*. Assentior Sigonio legenti, *paternis meritis*. Nam quia Ieroboam cultum vitulorum instituerat, ideo progenies ejus invisus Domino erat. Vide III Reg. 15. v. 30. *Drus.* *Τῷ πατρὶ, τὴν ἀσθεῖαν ἢ τὴν πονηρίαν ἐμφερῆς ἄν.* *Iosiph.*

⁶ *Non ultra biennium.*] Regnavit anno integro. Alterum solum inchoavit. III Reg. 15. 25.

⁷ *Privataque imperio indigna progenies.*] *Στραβωνισμῶν ἐπὶ Γαβαθὰ πάλαι παλαιστίνων ἔσαν πολιορκία λαβῶν αὐτῶν ἀσθεῖαν. Ἐπιεσλθεῖς δὲ ἐκεῖ ἐπὶ φίλας πνὸς βασιλεὺς ὀνομαζομένησκι ὅς μιν τὴν τελευτῶν αὐτῆ τὴν βασιλείαν ἀφλάσαν ἀπαν τὸ Ἱεροσόλυμα ἤδη διέφθειρε* *Iosiph.* Non idem evenit in Regibus Ephraim atque in Regibus Iudæ. Nam in his regnum semper mansit in eadem tribu & familia. In iis vero vix pervenit ad filium aut nepotem. *Sigon.*

⁸ *Banachia filium.*] *Μαχίλας*. *Iosiph.* Vox *Bannachia* est corrupta, cum sit legendum *Basan*, aut *Ban Achia*, direntis vocabus. *Sigon.* Olim emendavi, nec adhuc pœnitet, *Basæ Achia filium*. Vix dubito quin Severus ita scripserit. Vide III Reg. 15. v. 27. *Drus.*

⁹ *Æque à Domino alienissimum.*] Posteaquam cognovit per Prophetam, imminentes sibi ac suo generi calamitates, non

Isque ¹ sexto & vigesimo imperii anno defunctus est: re-
 gnum ² ad *Helam* filium devolutum, ³ nec ultra biennium
 retentum. Namque eum ⁴ *Zambri*, ⁵ princeps equitum, ⁴
⁶ epulantem interfecit, ⁷ regnumque occupavit, ⁸ vir per-
 inde

non hoc curavit ut correctior imposte-
 rum, & anteaكتورum poenitens, placato
 numine vitaret exitium: sed velut pro-
 posito premio, si strenue pergeret, ac
 si per prophetam ampla spes propo-
 sita, non calamitas denunciata esset.
*χειραν ἐγγίσει, κὶ κερθ' ἐκράσει ἡμέ-
 ρων, ὡς περ ἀθλητῆς κερκίας, τοῖς ὡσεὶ
 αὐτῶν πόνοις ὡσεὶ πῦρ.* *Joseph.*

¹ *Sexto & vigesimo imperii anno.]* Le-
 gendum, quarto & vigesimo. *Sigonius.*
 Nam diserte ibi vers. 33. *regnavit Baasa
 filius Aha super omnem Israël in Therfa
 xxiv. annis.* Nec dissident *lxx.* ubi
εἴκοσι ἔτεος αρα ἔτη. Idem numerus
 est in Eusebio, nisi quod in Latinis Sca-
 ligeri lectum *xxix.* pro *xxiv.* Nam
 etiam Græcum exemplar habet ἔτη κδ.
Drusius. Regnavit integris annis *xxiii.*
 & inchoavit tantum *xxiv.* Nam *iii.* Re-
 gum *16.* ἄρ. *8.* dicitur filius ejus *Ela*
 regnasse super Israël anno *xxvi.* *Afa*
 Regis *Juda.* Atqui à tertio anno *Afa*,
 quo coepit *Baasa* regnare, usque ad *xxv.*
 ejusdem exclusum, non sunt nisi *xxiii.*
Tirinus.

² *Ad Helam filium.]* Scribendum hoc
 nomen absque aspiratione, ad *Elam* fi-
 lium, nisi magis placet, ad *Ela* filium.
 Nam est *הלם* in textu Ebraeo *iii.* Re-
 gum *16.* *6.* Græce ἡλὰ ὑὸς βαασά.
 Quod cum leniter ibi scriptum sit, mi-
 rum cur *Sulpicius* aspirarit. An exem-
 plari usus fuit, in quo ἡλὰ; videtur.
Drus.

³ *Nec ultra biennium retentum.]* Anno
 integro regnavit, alterum inchoavit.
 Nam sub initium illius occisus est.

⁴ *Zambri.]* *Ζαμβρι* *Josepho.* An-
 tiquum est pro *Zamri.* Sic *Mambre* pro
Mamre: *Ambri* pro *Amri.* His adde
Nembrod quod nunc scribunt *Nem-
 rod.* Cæterum in uno codice offendi,
Jambri. *Drus.*

⁵ *Princeps equitum.]* *Τελδοβιά, Φο.
 υδισσαύ* *αὐτὸν ἐξ ἐπιβουλῆς Ζαμβρι-
 οῦ ἔκτελε ἡμισείας ταξείας.*
Joseph. Inno curruum, falcatorum scili-
 cet. Meruendi regibus illi maxime, qui
 milites habent sibi obnoxios, quales
 præfecti prætorio, Magistri militum,
 Magistri Equitum, & similes. *Grot.*

⁶ *Epulantem interfecit.]* Apud *Osam*
 procuratorem suum. Ibi immissa equi-
 tum turma oppressus, per absentiam
 tam præfectorum quam militum, qui
 tum omnes in obsidione *Gabathonis*
Palæstinorum occupati fuere. *Joseph.*
 Tales præcipue occasiones, captant re-
 gum aut principum percussores. Vide
Dan. c. 5. 30. & *Guntharidis* cædem *ii.*
Vandalicorum *Procopii.* Hoc consilium
 & *Pifoni* datum videbis apud *Tacitum*
Annal. 15. Extinxit etiam totam *Baasa*
stirpem, ex illo præcepto quod nonnisi
 Tyranni probant:

*Νήπιον, ὃς πατέρου κλείνας ὑὸς κη-
 τέλειπε.*

Excidit etiam propinquos ejus & ami-
 cos, quinque proximas domos, ut mor-
 ris fuisse in illis locis, ait *Philo*, in vita
Josephi. *Grot.*

⁷ *Regnumque occupavit.]* Nescio quid
Sigonio in mentem venerit, cum scri-
 bit: *Sulpicius Eusebium secutus omittit
 Zambri, ut qui dies tantum septem regna-
 rit, & Elam ab Amri percussum facit, &
 nomina Zambri ac Ambri, credo librario-
 rum culpa, confundit. Quare ubique apud
 eum Amri legendum.* Plane, vir doctissi-
 mus, *Sulpicio* vim facit. Quid enim?
 annon *Zambri* & *Jambri* apud eum di-
 stinguuntur? Ac ne dubitandi locus sit,
Principem equitum vocat, & *Regnum oc-
 cupasse*, dicit. Et immemor sui *Sigo-
 nius*, mox quæ dixerat, subvertit, *Zam-
 bri* & *Amris* res enarrans. *Horn.*

⁸ *Vir perinde in Dominum atque in ho-
 mines*

5 inde in Dominum atque homines impius. ¹ Ab hoc pars
6 populi secessit, ² *Thamni* cuidam regium nomen delatum.
³ Sed *Jambri* ⁴ ante hunc septem annos, & cum eodem
duodecim regnavit.

LXXV.

mines impius.] In homines, quia Elam occidit, & familiam Baasi funditus extinxit. Nam *ne mingentem quidem ad parietem*, id est, canem, reliquit. In Dominum, quia *malum fecit coram Domino, & ambulavit in viis Jeroboam*. Sigon. Justo Dei judicio, omnes hi Tyranni sibi invicem carnifices fuerunt. Baasa enim fuit carnifex filiorum Jeroboam, *Zambri* Baasa, *Zambri* Amri. Sic apud Romanos Julius Cæsar sustulit Pompejum, Cæsarem Brutus & Cassius, hos Augustus. Mox Neronem Senatus, Galbam Orho, Othonem Vitellius, Vitellium Vespasianus, Titum Domitianus, hunc Nerva & Trajanus. *Historia Augusta*.

1 *Ab hoc pars populi secessit.*] Non à *Zamri* secessit, sed post excessum ejus populus divisus est in partes duas; quarum una *Thebni* secuta eum regem facere satagebat, altera vero *Amri* sequebatur, quæ etiam prævaluit. Vide *1 Regum*, 16. *vs.* 22. *Drusus*. *Annales* 111 *Reg.* 16. *vs.* 16. Sic Othonem sibi principem fecerunt, qui in urbe erant: exercitus vero Vitellium: & cum Vitellium urbs recepisset, exercitus Imperatorem fecit Vespasianum, multaque talia sunt in historia Romana. Et olim exercitus destruxit decemvirale Imperium. Sunt enim tali tempore quasi duæ civitates, & pars validior infirmiore trahit. *Græc.* *Zambri* obsesus, *Sardanapalum* imitatur, & se, cum regia, incendio consumit. *Diod.* *Strabo.* *Justin.* Sic uxor *Asdrubalis*, capta à *Scipione* incensaque *Carthagine*, dextra lævaque tres filios, mortem non recusantes, trahens, incendio se flagrantis patriæ objecit, ait *Valerius Maximus*. Ita *Saguntini*, excitant rogum: tum desuper se suosque, cum omnibus opibus suis, ferro &

igni corrumpunt. Quod factum *Numantini* imitantur. *Florus*.

2 *Thamni cuidam.*] *Θαμνι* habent codices Græci, sed in Ebræo *תבני* *Thebni* sive *Thabni*, ut quidem antiqua lectio erat. *Josephus* *Thamnum* appellat. error natus, ut credibile est, ex antiquo caractere. Qualis & in *σενναχρημ*. *Drusus*. Perturbator in his *Sulpicius* est, nimia brevitatis studio. Quanquam potius eo inclinem, aliquid heic omisum à librariis, & præcessisse res *Amri*, qui *Zambri* ad desperationem adegit. *Horn.* Inter pœnas, quas Deus infligit contumacibus populis, non minima est divisio. Sic ex assè *Hebræo* fecerat sextantem & dextantem; nunc ex dextante duos quincunces. *Græc.*

3 *Sed Jambri.*] Veritas Scripturæ *Amri*, quod nunc legunt *Omri*. *Amri* *Ambri*, ut *Zamri* *Zambri*. Simile mendum 1 *Machab.* 9. *vs.* 87. in *Γαμβελ*. Nam emendant *Αμβελ*: recte an seculus, viderint eruditi. *Drus.*

4 *Ante hunc septem annos, & cum eodem duodecim regnavit.*] Cum bona venia, cumque pace tua, *Severe*, *Amri* regnavit duntaxat duodecim annos, videlicet sex in *Thersa*, & totidem in *Samaria* à se condita, 111 *Reg.* 16. *vs.* 23. minus certum quod de *Thamni* scribit. Nam quamdiu regnaverit *Amri*, occiso *Zambri*, non est proditum sacris monumentis. *Drus.* Anno xxvii. A sà à populo Rex proclamatus, regni æmulum habuit *Thebni*, cum quo colluctatus est per quinque annos, donec eo mortuo solus regnavit, quod anno xxxi. A sà factum. *Abul. Torniel. Salian.* Regnavit integris xi. annis, inchoato xii. Quatuor cum æmulis *Zambri* & *Thebni*; reliquis septem pacifice. *Tirinus*. Emto monte *Schemeris*, in eo urbem *Schemeron* struxit,

LXXV. At in parte tribus Judæ ¹ Afab mortuo, ² Josphat filius ejus regnare cœpit, vir ³ religiosus virtutibus merito clarus. Is ⁴ cum Jambri pacem habuit. Defunctus est ⁵ autem, ⁶ cum regnasset annos v. & xx. Hujus imperii tempore, ⁷ Achab Jambri filius, rex decem tribuum fuit, ⁸ ultra omnes ⁹ in Dominum impius. Namque ¹⁰ Jezabel, ¹¹ filia Basæ

struxit, & eo Thirza, quod incendio & direptione fœdata esset, delectatus etiam natura loci sedem regiam transtulit. I Reg. 16. v. 26. 30. A quo tempore regnum Israël etiam dictum fuit Samaria. Quod nomen postea semper duravit, ut ex Joh. 4. 7. patet. *Lyra Casaub. alii.*

1 *Afab mortuo.*] Afa mortuus est anno regni sui quadragesimo primo, II Paralip. 36. 13. Quamvis in editione Græca, *ἐν τῷ τεσσαρῆκοντῷ ἔτη τῆ βασιλείας αὐτοῦ.* In Chronico Eusebii, *Hebraeorum Iudæ rex quintus Afa, an. XLII. Drus.* Hinc certe videre licet, quam curæ sint Deo res hominum, & quomodo bonos diligit, malos contra funditus eradicet. Israëlitarum enim reges propter impietatem brevi tempore alius ab alio, cum totis familiis, sublatis sunt. Afabus verò Hierosolymorum duarumque tribuum rex, ob pietatem ac justitiam feliciter Dei favore vivens, ad extremam pervenit senectam, & post unum & quadraginta regni annos bona morte decessit. *Josephus.*

2 *Josphat filius ejus.*] II Paralipomenon. cap. 18. *Josephus VIII. 7. Τὸν μιμητὴν Δαβὶδ ἔπειτα πᾶσι κατὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ δυνάμειαν ἀπάντες ἐν τοῖς ἔργοις Ἰσραὴλ.*

3 *Religiosis virtutibus.*] Malim *religiosis.* Sigonius. *ἔχον δυνάμεις τε καὶ σωεργὸν τὸ θεῖον, διὰ καὶ ὧν καὶ δυνάμεις, καὶ πᾶσι καὶ ἐκείνων ἡμέραν ἡδὺ πειρήσει καὶ σωσινὲς τῷ θεῷ Ἰσραὴλ.* *Josephus.*

4 *Cum Jambri pacem habuit.*] Potestne hoc ita esse? Nam Amri ante Josphatum fato functus est. Id liquet ex III

Regum 16. v. 29. Achab autem filius Amri sive Omri regnavit super Israël anno trigesimo octavo Afa regis Juda, ut habetur III Regum cap. 16. v. 29. *Drusius.*

5 *Cum regnasset annos v. & xx.*] Sic II Paralip 20. 31. & in Chronicis Eusebii, *Hebraeorum Iudæ rex sextus Josphat religiosus ann. 25. Drus.* Solus non regnavit nisi annis xxii. Nam tres ultimi ipsius anni adscribuntur filio ejus Joram. qui 4. Reg. 8. v. 16. dicitur cœpisse regnare anno quinto Iorami filii Achab. Hic vero Ioram Rex Israël cœpit regnare finiente anno xviii. Iosaphat Reges Iuda. 19 Reg. 3. v. 1. Et his xviii. annis, si superaddas quinque, invenies xxxiii. annum regni Iosaphat, esse primum Iorami ejus filii. Ergo soli Iosaphat non cedunt nisi xxxiii. anni. *Tir.*

6 *Ultra omnes.*] Id est, supra omnes. Sic alibi, *ultra modum, ultra famam, & admodum ultra omnia mortalia illustrem.* In vita Martini: *ultra humanum modum.* *Drus.*

7 *In Dominum impius.*] III Reg. 15. Quia non exemplo tantum, sed & legibus homines sibi subditos coëgit ad malos cultus Mich. 6. v. 16. Sulpicius pii Regis multa memorabilia, imo universa omisit. Quippe affinitatem cum Achab impio Rege junxit, Athalia filia ejus in matrimonium Joram filio collocata, eumque ad Syriacum bellum secutus, divina ope servatus est. Vatem Jehu affinitatem illam increpantem, benigne audivit. Iterum Rempublicam constituit. Bello finitimorum petitus, jejunio & precibus victoriam retinuit. Inde eum Ochozia & Joto, ipsius Achab successoribus, societates renovavit

Basæ ' regis ex Sidone, ' in matrimonio accepta, Bahali idolo aram lucosque constituit, & prophetas Domini inter-
s emit. Quo tempore ' Helias propheta, * oratione cœlum

conclu-

vavit, & cum Moabitis congressus vi-
ctor decessit. In *Regum & Paral.* libris.

Sigon,

* *Jezabel.*] Fœminam & imperio-
sam & crudelem. Vide *Apoc.* II. 20.
Talis Tullia Tarquini uxor, Fulvia An-
tonii, Eudoxia Arcadii. *Grot.* H'ν δὲ τὸ
γυναικίον δραστήριον τε καὶ ἄλμυρον.
Joseph.

† *Filia Basæ.*] Mirum cur Basam vo-
cer, qui Ethbaal dicebatur. *Sigon.* Aut
Basæ delendum, aut Ethbaal pro eo re-
ponendum. Sic enim vocatur *III Reg.*
16. 31. Quamquam in libris Græcorum
Ἰθὲβαάλ. *Josephus* Jethebalem vocat
lib. 8. cap. 7. Apud *Menandrum Ephes.*
Ἰθὲβαάλ ὁ ἑσάρτης ἱερδός. *Drus.*
Hi Jethebaal πόλιν βότρεω ἔκτισε τὴν
ἐπὶ Φοινίκῃ, καὶ Αὐζατὴν ἐν λιβύῃ.
Joseph. De Regibus his, Phœnicum An-
nales apud *Josephum* 8. Ant. Dius in
Hist. Phœnicia & Menander Ephesius, 1.
contra *Apion.* *Theophilum Antioch.*
III. ad Autolycum. *Tertullian.* *Apol.*
cap. 19. *Alexander Polyhistor,* *Menan-*
der Pergamenus, & *Lætus* in Phœniciis
apud *Clem. Strom.* 1. *Theodoretus,*
Hypsicrates & Mochus à *Læto* translati,
apud *Tatianum,* ubi pro ζαῖτ ὁ
legendum est λαῖτ ὁ, monente *Grotio.* Se-
ries Regum hæc est: *Abibalus,* *Hiram*
Baalser, *Abdestartus,* * *Astartus,* *Ase-*
rymus, *Pheles* sive *Phelletes,* *Ithobaal,*
Badezorus, *Margenus,* *Pigmalion,* *Elu-*
læus. Post quem Reges Tyrii deficiunt
per annos *CCXXXVI.* Unde patet reg-
num sub Assyriorum imperio fuisse.
Horn.

1 *Regis ex Sidone.*] *Sidonem* *Justinus*
à piscium copia dictam vult, ignarus
scilicet, à primogenito Chananæ filio,
cui hoc nomen, conditam. *Strabo* 16.
Μετὰ δὲ Σιδόνα, μεγίστη ἔστι Φοινίκων
καὶ ὄρχειοῦ πόλις Τύρ ἔστιν. ἢ
ἐνάμιλλ ὁ αὐτῇ καὶ τε μέγαν ὁ,

καὶ κτ' τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τὴν ὄρχειο-
τητα ἐν πολλῶν μυθῶν ὡρᾶ δὲ δὴ μέρη.
Οἱ μὲν ἐν ποιητῶν, τὴν Σιδόνα τε-
τηυδὴν καὶ μεγῶν. Ὁ μὲν δὲ ἐδὲ
κέμνη ἔστι Τύρ. Αἱ δὲ εἰς Λιβύην καὶ
τὴν Ἰσηρίαν ἀποικίαι, μέγαν ἔξω
σηλῶν τὴν Τύρην πλεον ἐξυμνῶσι
μεγῶν ἀμφοτέρων δὲ εἰ ἐνδοξοί
καὶ λαμπροί, καὶ πάλαι καὶ νῦν ὀπο-
τέρων δὲ ἀνὴρ εἶποι μὴ ἰσοπολι-
φονίκων, ἔστι ἐν ἀμφοτέροις ἐστίν.
Clarum autem ex historiis est, interdum
ἄρχειον penes Sidonem, frequentius
apud Tyrios fuisse. Nonnunquam utro-
bique regnatum est. *Horn.*

2 *In matrimonio accepta.*] *III Reg.* 16.
17. 7. *Nec sufficit ei ut ambularet in pecca-*
is Ieroboam filii Nebat, insuper duxit ux-
orem Jezabel filiam Ethbaal Regis Sidonio-
rum. Hoc peccatum propterea adeo ex-
aggerat Scriptura, quia Jezabelem, non
ejurata patria religione, rem hæcenus
inauditam in Israël, uxorem duxerat.
Nam *Davidis,* *Salomonis,* & aliorum
Regum gentiles uxores, profitebantur
Judaismum. *II Reg.* 21. 9. *III Reg.* 1. 1.
Tirinus.

3 *Helias.*] *III Reg.* 17. Leniter scri-
bendum *Elias.* Nam est Aleph in scri-
ptura Hebraica. *Drusius.* Fuit Thesbites,
ex tribu Gad, non ex Thebe tribus E-
phraim, ubi *Abimelech* occubuit, ut
volunt *Abul. Hugo,* *Lyra,* *Gregorius*
Nyssenus: Cum *Achab* ille, mulieris
mancipium à religione ad Idola defecisset,
et in eundem errorem populum Israël at-
traxisset, Deus *Eliam* ostendit, virum qui
morbi magnitudini parem haberet curandi
facultatem. Vide & *Syracidem* *xlviii.*
vir fuit excelsi animi, & acer legum vin-
dex, cui (salvo pietatis & Prophetiæ
privilegio) inter Græcos *Timoleontem*
conferam, inter Romanos *Scipionem*
Nasicam. *Grotius.* Plerique Rabbino-
rum statuunt, *Phinees,* per metempsy-
chosin

conclufit, ne pluuiam terræ daret, idque regi denunciavit, ut fe impius caulam mali eſſe cognoſceret. Igitur ſuſpenſis 6 cœlo aquis, ¹ cum loca omnia, aduſta Solis ardoribus, non victum hominibus, non pabulum jumentis darent, ipſe fe intra periculum famis propheta concluſerat. Ea tempe- 7 ſtate, ² cum eremum petiſſet, ³ corvis cibum miniſtranti- bus, vixit. Aquam ⁴ torrens proximus, donec aruit, de- 8 dit.

choſin Pythagoricam, ſive aliter, ipſum fuiſſe Eliam prophetam. De ea re obiter David Kimchius ad 1 Paral. 9. 20. Et de Elia, Samuel Schullam ad *Sepher Iuchafin*, כל ישראל נהגו לאמר שהוא פנחה והדבר נשאר בתיקו והוא בא במהרה ויגיר לנו, *Solenne eſt uniuerſis Iſraëlitis affirmare, ipſum fuiſſe Phinees. Sed ipſe optime novit. Cito igitur veniat ut rem explicet nobis.* Scilicet dubiorum inexplicabilium ſolutionem ab Elia ſe expectare dicere ſolent. Rationes quibus in hanc adducti ſunt ſententiam aperit Levi Gerſomides ad 1 Regum 17. v. 1. Etiam Saidus Patricides, Patriarcha Alexandrinus. *Seld.* Qui & tradit Arabes

etiam vocare Cheter. وهو لخصر
Qua de voce differentem vide Selde- num 1. de Succell. in Pontif. 11.

* *Oratione cœlum concluſit.*] Triennium & ſex meſes. Jac. 5. 17. Hujus ingentis *ἀνομβρίας* memoria exitit apud Menandrum in Phœnicis, teſte Joſepho. Verba ejus ſunt: *Ithobaale regnante etiam pluviarum defectus fuit, ab Hyperbeteo meſe, uſque ad inſequentis anni Hyperbeteum continuus, qui cum ſupplicationes indixiſſet, ſequuta eſt magna vis tonitruum.* His verbis dubio procul ſiccitatem innuit, factam ſub Achabo, cujus tempore Ithobalus apud Tyrum regnavit, ut Menander in ſuos commentarios retulit. *Hæc ille.*

¹ *Cum loca omnia aduſta.*] Et talis temporis deſcriptio in declamatione Quintiliani, qua inſcribitur, Paſti cadaveribus: *Nullus imber ſitientis ſoli pulverem terſit, nulla ſupra arentes campos ſaltem umbra nubium pendit, calidi ſpirare*

venti. Videtur ſiccitas, & qua eam ſecuta fames eſt, tantum in Iſraële fuiſſe; ejus enim Idololatriam Elias puniebat. Quare quod Luca 4. 25. dicitur, eam fuiſſe *ἐν τῷ παρωσαν τῷ γλω.* accipiendum eſt pro omni terra Achab Regi ſubjecta.

² *Cum eremum petiſſet.*] Secus Torrentem Crith, qui deſcendit de montibus Ephraim juxta urbem Phafelum, unde juxta eum multa erant cavernæ & ſpeluncæ in quas ſe abdere poterat Elias. Hic ergo latuit per triennium ſiccitatis, paſtus à corvis. Unde in ejus memoriam S. Helena ibidem eccleſiam extruxit, teſte Niceph. lib. 8. cap. 30. Speluncam illam Adrichomius collocat cis Jordanem, prope urbem Phafelum, Hieronymus trans Iordanem. Deſertum eſſe locum oportuit & invium, ut ibi illum latere ſuſpicari nemo poſſet. *Men.*

³ *Corvis cibum miniſtrantibus.*] Rapaci imprimis volucre. Ita ſolet Deus oſtendere, ſe naturæ, ut artificem, ita mutatorem. Paulo eremita idem eveniſſe, narrat Hieronymus. Quos lupa, equæ, cervæ, vulpes, aluerint, exempla ſunt apud Poëtas & Ælianum. Agyſtum à capra educatum, quo magis credamus, facit hiſtoria pueri quem ſi educatum vidit Procopius, narratque Gotthico- rum ſecundo. *Grot.* Cibi illi ex culina Achabi fuerunt optimi, & optime cocti, inquit Abulenſis. Fuit autem Ioannes Baptiſta, omni vita ſua, Eliæ ſimillimus. Qui & ipſe in deſerto vixit. *H' δὲ τῶν ἀντὶς τῶν ἀρείδες.* De quo cibo vide differentem ſæculi noſtri Varronem Voſſium, 4. de Idol. 78.

⁴ *Torrentis proximus.*] Carith. De cujus origine & ſitu dictum.

9 dit. Inde admonitus à Domino, ¹ Sareptæ oppidum pe-
 10 tiit: ad mulierem viduam divertit. Cunque ab ea, esu-
 riens, cibum peteret, illa causari, *non esse sibi* ² *nisi pusillum*
farris, & pusillum olei: quo absumpto, ³ *una cum filiis mortem ex-*
 11 *pectaret.* Sed cum Helias, verbis Dei, polliceretur, ⁴ nec
 hydriam farre, ⁵ nec vas oleo esse minuendum, mulier
⁶ poscenti fidem, non cunctata prophetæ credere, pro-
 12 missorum fidem consecuta est. Siquidem ⁷ divinis in-
 crementis tantum accresceret, quantum quotidie detra-
 13 hebat. Eodem tempore, ⁸ ejusdem viduæ filium ⁹ mor-
 tuum,

1 Sareptæ oppidum.] Locutio est ut, *urbis Romæ*: alioqui dixisset, *Sareptam oppidum*. Sed est cur malim *Saraptham*, haud nescius in Bibliis Græcis esse *σαρεπτι & σιδωνίας*. *Drus.* Hujus oppidi etiam Plinius meminit. Iosephus: *εις σαρεπτι & πόλιν σιδωνίας* & *Σιδων* & *Τύρος*, μεταξὺ γὰρ κείτων.

2 Nisi pusillum farris.] Eo labor ut credam Severum scripsisse, *pugillum farris*: tamen non adsevero. Mover me primum, quod in editione *¶ Lxx. ἀράξ ἀλάδρος ἐν τῇ ὑδρία*: deinde quod apud Hieronymum, *quantum pugillus capere potest*, ἀράξ enim est pugillus, quantum videlicet pugno comprehendi potest. Mirum autem cur pro farina, far posuerit. *Drus.*

3 Una cum filiis.] *Καὶ τοῖς τέκνοις μὲν*, est in *Lxx.* qui *בני* legerunt pro *בני*, id est, filio meo. Sic apud Hoseam iidem legerunt *filios meos*, ubi nunc in *Ebræo*, ex *Ægypto* vocari *filium meum*. *Drusius.*

4 Nec hydriam farre.] Videtur farris vocabulum pro farina usurpare. Hoc primum: deinde hydriam appellat quem *Ebræi* cadum indignant, quia videlicet in Bibliis Græcis legerat, *ἡ ὑδρία & ἀλάδρος*, & hydria farinæ. *Drus.*

5 Nec vas oleo esse minuendum.] Hoc vas *Ebræis* dicitur *קנהץ*, Græcis interpretibus *κατάκλις*, quæ & *κλίψα*, id est, capsula. In Hieronym. est *lecythus*. *Drusius.*

6 Poscenti fidem non cunctata.] *Eucherius*: *Erat illo tempore spectaculum Angelis hominibusque gratissimum, quod inter gentes, in terra profana vidua mulier, jam tunc esse filia Abrahæ, multo hospitalior ipso parente.*

7 Divinis incrementis.] *Augustinus*: *Laguncula olei facta est fons olei: farina parva uberrimas segetes superavit.* Idque factum non per rarefactionem, sed additionem novæ farinæ & olei continuam. *Abulen.* Deo adjiciente incrementum latens, ut *Matth. 14. 19. c. 15. 36.* *Grotius.* Similia memorant de *Maryma Anachoreta*, qui instar *Elia*, in duobus doliis pro pauperibus multiplicavit frumentum. *Theodor.* in *Histor. Religiosa cap. 14.* *Dicitur habuisse duo dolia, unum quidem frumenti, alterum vero olei. Ex his semper quidem suppeditabat omnibus egentibus, habebat autem ea semper plena benedictione, quæ data est viduæ Sarapthanae.* Eadem fere de *S. Euthymio Baronius A. C. 10 Lxxiv.* refert.

8 Eiusdem viduæ filium.] Liber est inter opera *B. Augustini*, cui titulus, *De mirabilibus Scripturæ.* In eo scriptum lectum, *Ebræi censent Jonam fuisse filium illius viduæ, quem Elias è mortuis suscitavit.* Quod verum an falsum sit, aliis expendendum relinquo. *Drus.* Sic & *Hieronymus præf. in Jonam.* Sed hoc probari non potest. *Jonas enim Ebræus erat: hic vero filius Sidonius.*

9 Mortuum.] *Miraculum hoc elevant qui vere mortuum fuisse negant.* In qua opinione

tuum, Helias ¹ in vitam reduxit. Tum jussu Domini ² re- 14
gem adiit, exprobratoque ei sacrilegio, poposcit ad se om-
nem populum congregari. Qui cum propere convenisset, 15
accitis idolorum ac ³ lucorum sacerdotibus ⁴ cccc. fere &
l. inter eos inde orta est altercatio. Helia Dominum præ- 16
dicante, illi superstitiones suas asserebant. Postremo, pla- 17
cuit fieri periculum, ut *si cujus casam hostiam ⁵ missus celo
ignis absumeret, rata esset religio, quæ virtutem edidisset.* Ita sa- 18
cerdotes, ⁶ occiso vitulo, ⁷ Baal idolum invocare cœpe-
runt: frustra que consumptis invocationibus, imbecillita-
tem domini sui, tacite fatebantur. ⁸ Tum vero Helias irri- 19
dens eos: ⁹ *Ne forte, inquit, dormiat, clamate vehementius,
ut somno, quo tenetur, evigilet.* Enimvero miseri trepidan- 20
tes, mullare, & tamen, quidnam Helias facturus esset, ex-
pectare.

opinionem fuisse videtur Moses Cordu-
benfis, cognomento Ægyptius. Nam
quod in textu, & *anima ejus non relicta
in eo*, tale quid legimus in Daniele, cu-
jus hæc verba sunt, & *anima non relicta
fuit in me.* Id certis in morbis accidere,
certius est quam ut probari debeat. A di-
to sis ad More part. 1. cap. 42. & lege
quæ interpres Sem Tob annotavit ad il-
lud caput. *Drus.*

¹ *In vitam reduxit.*] Hæc est prima
resuscitatio mortui hominis in Scriptu-
ris recitata. *Cajet.* Augustinus & alii,
recensent octo resuscitationes: filii vi-
duæ Sunamitidis, filia Jairi, filii vi-
duæ in Nain, Lazari, Jesu Christi, Tha-
bitæ, Eutychi. *Buchole.* Cœnaculum si-
ve locus, in quo Elias hunc puerum su-
scitavit, etiamnum ostenditur. *Adri-
chom.*

² *Regem adiit.*] III. Reg. 18. Joseph.
8. 7.

³ *Lucorum Sacerdotibus.*] Deorum qui
in silvis & lucis colebantur. *A Lapide.*

⁴ *cccc. fere & l.*] Suo more addidit
fere, quod hic plane redundat. Nam
propheta Baal erant numero quadrin-
genti & quinquaginta. Præterea non
optima fide hæc refert cum ait, *accitis*

*idolorum & lucorum sacerdotibus cccc.
& l.* Nam præter idoli Baal sacerdotes
cccc. & l. erant etiam luci sive luco-
rum sacerdotes cccc. Vide III Reg. 18.
¶ l. 19. *Drusius.*

⁵ *Missus celo ignis.*] Solebat enim
Deus per ignem à celo missum absum-
mere sacrificia sibi oblata, uti fecit in
sacrificio Abelis Gen. 4. 4. Aaronis
Lev. 9. ¶ l. 24. Salomonis I Paral. 7. 1.
Davidis I Par. 21. 20. Gedeonis Jud. 6.
¶ l. 11. Manue Iud. 13. ¶ l. 20. & alio-
rum.

⁶ *Occiso vitulo.*] Bovem, ut est in
nostra vulgata, & אֶבֶר in Codice Ebr.
id est, juvenum. Quas ætates sub uno
nomine *μῆλα* Græci comprehendunt.
Drus. Fabulantur Rabbini bovem hunc
fugisse à Baalitis ad Eliam, quasi qui de-
dignaretur immolari Baal, velletque ab
Elia immolari Deo vero. *Lyra Abul.*

⁷ *Baal idolum.*] De quo supra.

⁸ *Tum vero.*] Editiones Giselini, Si-
gon. *Drusii:* *Tum forte.* Quod mendo-
sum vel superfluum esse Sigonius agno-
vit, ac non nisi absurdum sensum parit.
Ergo secuti sumus edit. Elzev. *Tum vero.*
Horn.

⁹ *Ne forte, inquit, dormiat.*] Cumque
esset

21 pectare. At ille, cæsum vitulum imposuit: quum prius
 22 sacrarium aqua opplesset, invocatoque Domino, expe-
 ctantibus cunctis, 2 ignis cælo delapsus, aquam cum
 22 hostia absumpsit. Tum vero populus solo stratus, Do-
 minum fateri, idola execrari: postremo, Helix jussu,
 prophani sacerdotes comprehensi, 3 deductique ad tor-
 23 rentem, necati sunt. 4 Redeuntem inde regem propheta
 24 profecutus est. 5 Sed cum ei Jesabel regis uxor, vitæ peri-
 25 culum pararet, 6 ad remotiora secessit. Ibi eum Dominus

allo-

effert jam meridies, illudebat illis Elias, dicens: Clamate voce majore, Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit ut excitetur. Clamabant ergo voce magna, & incidebant se cultris ac lanceolis. *Annales sacri. Διασυρμός*, non iniquus in homines veræ pietatis hostes, populi corruptores. *Grot.*

1 *Sacrarium aqua opplesset.*] Aquæductum, qui circum altare. Vocat autem sacrarium, quia locus erat sacratus Deo. Cæterum aquam effudit super holocaustum, tanta copia, ut circum aram redundaret, ipsamque scrobem (aquæductum alii vocant) quæ circum altare, repletet. *Drus.* Textus: *Fecitque aquæductum quasi per duas aratiunculas, in circuitu altaris.* Idque eo consilio, ne putaretur ignem sub altari absconditum. *Chrysost.* apud *Metaph. & Surium*, *Hom. de Petro & Elia: In Idolorum altaribus foramina quadam sunt ex inferiore parte altaris, & fovea quadam obscura: descendunt autem erroris Artifices in foveam illam, & ex foraminibus ignem sufflant ad sacrificium conficiendum, ita ut multi decepti ignem illum caelestem esse putent. Ne igitur & Elias in eam suspicionem veniret, aquam effudit, ut aqua illa, nulla esse infra altare foramina ostenderet. Ubi enim aqua foramina invenerit, illic aqua non consistit, sed per ipsa defluit, necesse est.* Fabulatur *R. Salomon*, Eliam, cum tantum alveum, aqua in hydria allata implere non posset, fecisse ut pars aquæ ex hydria à se effusa manus suas attin-

geret. Itaque novo miraculo ex Elie manibus, quasi è duobus fontibus aquas largissimas emanasse, quæ totum alveum implerent; ideoque *iv. Regum 3. v. 11.* dici ab *Elisæo* in *Elie* manus aquam effusam.

2 *Ignis cælo delapsus.*] Distat hæc inflammatio victimarum *Elie* annis centum à dedicatione templi *Salomonis*, ubi etiam victimæ incendebantur igne caelesti. Hinc annis *civ.* ad excidium *Jerusalem*. *Bucholz.* *ΑΨνω πῦρ ἐπὶ τῶν θυσιῶν ἐδραπίνησεν, ὡς ἀνακαθῆναι τὴν ὕδαρ καὶ ψαφάρων Ἰηού καὶ τὸ τόπι.* *Josephus.* πῦρ γὰρ, φησὶν, ἐκείνην, ὡσπερ ἐπὶ *Μωσέως* ὡς θυσιῶν ἀκαθάρτων ἀπαῖξεν τὸ ἐπὶ *Μωσέως* ἐκείνη καὶ ἐπὶ *ἡλίου* ἔθεσεν πάλιν μὲν πολλὰς χρόνους. *Josephus.*

3 *Deductique ad torrentem.*] *Cison*, *Alilax* inferioris, ad radices montis *Thabor*, ubi *Barac* cecidit *Sisera*. *Jud. 4. 7.* Ibi eos necavit, ne terra sancta eorum scelesto sanguine pollueretur. *A. Lapide.* Putatur quosdam sua manu confecisse, ut *Samuel Agagum.* *Estius.* *Συλλαβόντες δὲ αὐτῶν καὶ τὸς ἀσφύλας, ἀπέκτενον, ἡλίω τῆς ἀφῆνεσεν.* *Joseph.*

4 *Redeuntem inde Regem.*] Promissa pluvia, quam & precibus suis à Deo mox impetravit.

5 *Sed cum ei Jesabel.*] *III Reg. 19.*

6 *Ad remotiora.*] Desertum *Bersabe.* Hinc quadraginta dierum itinere ad montem

allocutus est, ¹ septem millia virorum esse adhuc pronuncians, ² qui se idolis non dedissent. Mirum id Helix fuit, qui solum ²⁶ se ³ à sacrilegio immunem esse crediderat.

LXXVI. Ea tempestate Achab, rex Samariæ, ⁴ vineam Nabuthæi, ⁵ adhærentem sibi, concupivit. Quam cum ² ille ei ⁶ vendere nolisset, ⁷ dolis Jezabel interfectus est. Ita Achab vinea potitus est, cum tamen ⁸ Nabuthæi mortem ³ doluisse referatur. Mox per Heliam, verbo Domini ⁴ ⁹ increpitus, agnitoque crimine, ¹⁰ cilicio indutus, * egisse pœni-

montem Horeb venit, & ibi in spelunca se abdidit. Josephus: *Elias territus, fugit in urbem Bersabe, qua est in extremis tribus Judæ finibus, Idumææ conterminas, relictoque ibi famulo, ipse in desertum abiit. Cumque precatus esset mortem, quod non esset ceteris melior, sub arbore quadam obdormit: & excitatus à quodam, surgens invenit aquam ac cibum appositum. Et cum comidisset, collectis ex hoc cibo viribus, ad Sinæum usque montem pervenit, ubi nactus amplam quandam specum, ingressus, habitare illic decrevit.*

¹ Septem millia.] Id est, multa millia. Menoch.

² Qui se idolis non dedissent.] Pro dedidissent. Drusus. Quorum genua non sunt curvata ante Baal. Textus Sacer.

³ A sacrilegio.] Ab Idololatria.

⁴ Vineam Nabuthæi.] III Reg. 21. Suspicio initio scriptum fuisse, Nabuthæ. Nam in edition. Græca ναβουθαι. Solet autem nomina Ebraica indeclinata relinquere. Apud Josephum invenio Nabuthus, ut in nostra vulgata, Naboth. Nabuthæus aliud est. Sane Nabuthæi Arabes appellantur, quos Ναβουθαις Græci vocant, I Machab. 9. 35. Drus. Fuit autem Νόσς ἐπιφωνῆς. Jof.

⁵ Adhærentem sibi.] Id est, palatio suo. Tale est, irit ad Pompejum, pro ad domum Pompeji. Drus.

⁶ Vendere nolisset.] Neque lex id permittebat, nisi inopia gravi presso. Deut. 15. 25. Deinde naturaliter amamus res avitas. Gros.

⁷ Dolis Jezabel interfectus.] Falsis subornatis testibus, qui dicebant eum Deo ac regi maledixisse, lapidibus obrutus est. Drus. Additur IV. Reg. 9. 26. filios quoque ejus fuisse interfectos. Simili modo Eudoxia, uxor Arcadii Imp. ambiens vineam Callytropes viduæ, Chrysofomum, qui viduæ causam agebat, in exilium egit, & per mille calamitates extinxit.

⁸ Nabuthæi mortem doluisse referatur.] III Reg. 21. 16. καὶ ἐθρόετο ὡς ἦκε ἐν ἀρχαῖς ὅτι τέθνηκεν ναβουθαι ὁ ἱεραρχὴς, & διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ᾤδεδάλετο σάκκον. Hæc non habentur in Ebræo, nec apud Hieronymum. Sumpta autem videntur ex vers. 27. ejusdem capituli: ubi Græci, καὶ ᾤδεδάλετο σάκκον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἐπάταξεν τὴν ναβουθαι. Aliter Josephus, qui narrat ipsum exiluisse gaudio, & ad visendum id prædium se confestim contulisse, libro 8. cap. 7. Drusus.

⁹ Increpitus.] Turpe ratus objurgari, prior factus erratum, ad satisfaciendum ipsius arbitratu se obtulit. Tum vates prædicit, eo loco ubi Nabuthi cadaver à canibus absumentum est, fundendum & regis & reginæ sanguinem, & totum eorum genus delendum, propter tam crudele scelus, quo civem, contra jus, per calumniam oppresserat. Jofeph.

¹⁰ Cilicio indutus.] Σάκκον ἐνδοσάμυρον, γυμνὸς τοῖς ποσὶ διήλθο, ἐχ' ἀπέμυθε τρεφῆς. Josephus. Scidit quo-

5 pœnitentiam traditur. ¹ Quo facto, imminentem pœnam avertit.

1 LXXVII. Namque ² rex Syriæ, magno cum exercitu, ³ duobus & triginta regibus in societatem belli ascitis, fines ² Samariæ ingressus, cum rege urbem obsidere cœpit. ⁴ Actis deinde obsessorum rebus, dat belli conditiones, si aurum & argentum ⁵ & fœminas tradidissent, fore uti vitæ eorum ³ parceret. Sed ⁶ tam injustis conditionibus extrema perpeti fatius visum. Et cum jam omnium ⁷ desperata esset salus, ⁴ propheta à Domino missus, regem adit, hortatur ut in ⁵ prælium exeat: cunctantem, multis confirmat. Ita ⁸ eruptione

quoque vestimenta sua, ac ambulavit de misso capite. Quæ signa magni doloris sunt. *Horn.*

* *Egisse pœnitentiam traditur.*] Quæ non vera & seria fuit, ut volunt Abul. Hugo, Vatabl. sed simulata & evanida. *Lyra. Cajetan. Calvin.*

1 *Quo facto imminentem pœnam avertit.*] Aliquid de commiserata pœna ob hoc detractum est *Grot.* Eaque in filium translata *Lyra.* Ζώντες ἢ αὐτῆς ὑπερβαλέως τῶν ἑσθίων πρὸς τὸν Τσάριον δὲ τῶν ἀπὸ τῆς ἐπιτοῦ ἡμῶν ἑσθίων. *Ioseph.*

2 *Rex Syriæ.*] III Reg. 20. *Ioseph.* VIII. 8. *Benhadad.* ὁ ἑσθίων ἡμῶν, βασιλεὺς τῆς Συρίας ἑσθίων. In titulo capitis *Adad* dicitur. Adores apud Justinum ex Trogo. Hunc Adadi, rebellis Idumæi, cujus mentio supra c. II. III Reg. filium fuisse vult *A Lapid.*; sed tempora repugnant. Nam potius fuit filius vel nepos alterius *Benhadad*, qui ante annos xxxix. ut computat *Salianus*, pugnavit contra *Israëlem*, III Reg. 15. 20. *Mench.* Causa belli fuit, quod *Achab* tributum recusaret pendere. *Salianus.*

3 *Duobus, & triginta regibus.*] Qui in clientela ipsius erant. Συμμάχους τῶν πύργων ἑσθίων βασιλείας ποιήσιν. ἡμῶν ἑσθίων ἑσθίων. *Ioseph.* Sed per hos non tam bene bellum geritur quam

per subditos. Norunt enim illi non suam rem agi.

Armeniosne moxet Romana potentia cuius Sit Ducis?

ait apud *Lucanum* *Cæsar.* Erant autem hi urbium & Provinciarum rectores, qui in Oriente, Reges, Principes, Sultani, Amiræ, Scha, Sabeb, vocantur. Talium plurimi uni magno Regi subjiuntur. *H.*

4 *Actis deinde obsessorum rebus.*] *Sigonius* reponit *fractis.* Quid si *arctis*, ut infra, *arctis suorum rebus?* nisi sane respexit ad illud *Terentii*, *actum est.* *Druf.*

5 *Et fœminas.*] Uxores & filios. Hac historia refertur in libris *Ebræor.* c. 20. & in libris *Græcorum* cap. 21. post occisum *Naboth.* Hos, ut solet, secutus est *Sulpicius.* Nam secundum *Ebræos*, *Samaria* obsessa fuit antequam *Naboth* occideretur. *Idem.*

6 *Tam injustis conditionibus.*] Reclamavit tota concio contemnendum esse cum suis mandatis insolentem barbarum, & bellum alacriter gerendum. *Ioseph.* Simile illud apud *Tacit.* *Annal.* 15. *Consuluit inter primos civitatis Nero, bellum anceps an pax inhonesta placeret, nec dubitatum de bello.*

7 *Desperata esset salus.*] Ἡν δὲ ἑσθίων ἑσθίων ἐν ἀγωνίᾳ δεινῇ οὐκ ἔμελλεν τῶν λαῶν. *Ioseph.*

8 *Eruptione facta fusi hostes.*] Per cccxxxii. Principum filios, sive pedisequos, qui cum

ptione facta, fusi hostes, ¹ copiosaque præda reperta. Sed ⁶ post annum, reparatis viribus, ² Syrus in Samariam regressus, acceptam cladem ultum ire cupiens, rursus victus est. Eo prælio ³ cxx. millia Syrorum interiire: ⁴ Regi ⁷ venia data, regnum ei & pristinus status concessus. Tum ⁸ Achab verbis Dei ⁵ à propheta increpitus, ⁶ cur abusus divino munere, hosti sibi tradito pepercisset. Igitur Syrus ⁷ post ⁹ triennium, ⁸ bellum Hebræis intulit. Adversum hunc A- ¹⁰ chab,

cum excubitoribus congressi, turbatis castris, victoriæ viam aperuerunt. Nam insecutus cum toto exercitu Achabus, magnam stragem edidit, & Rex ipse præcleri equo vix evasit. *Joseph.*

¹ Copiosaque præda reperta.] Πλῆθος δὲ τῶν σκευῶν ὀλίγον, ἀλλὰ καὶ χρυσὸν πολλόν, καὶ ἀργύριον, καὶ τε ἀρμύρα & Ἀδάδου καὶ τῶν ἰσραηλῶν λαῶν, ἀνέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν. *Joseph.*

² Syrus in Samariam regressus.] Adadus servatus ex clade cum reliquiis exercitus, advocatis amicis, consultabat quomodo cum Israëlitis bellum gereret. Illi suaserunt, non esse posthac cum eis in montanis confingendum: Deum enim illorum in talibus locis pollere, & ideo se nunc ab eis victos. Sed si in campestribus committatur prælium, facile se superiores fore. Præterea consuluerunt, ut demissis regibus quos secum in expeditionem duxerat, copias eorum retineret, & satrapas illis præficeret. Placuit Regi consilium. Mox ubi primum veris signum se prorulit, exercitum in Hebræis duxit, & cum pervenisset prope oppidum Apheca, in magno campo castra posuit. *Joseph.*

³ cxx. millia.] In fonte est centum millia duntaxat. Quem numerum etiam Græca editio agnoscit. III Regum 21. v. 29. Sed & Josephus libro 8. cap. 8. Eodem tempore fuerunt ruina muri oppressa in Aphec viginti septem millia, ut fortasse Sulpicius ediderit cxxii. millia. *Drus.*

⁴ Regi venia data.] Adadus aliquot fidelissimis famulis concomitatus, in quan-

dam subterraneam cellam se abdidit, quibus clementiam Israëliti Regis prædicantibus, & spem veniæ facientibus, si consueto supplicum habitu ad eum mitterentur, permitti sunt hoc facere. Illi induti sacco, & restibus capita redimiti, qui tum priscus apud Syros supplicandi mos fuit, Achabum adeunt, & gratiam impetrant. Federe deinde icto, & jurejurando firmato, Adadus egregie donatus, in suum regnum remissus est. *Joseph.*

⁵ A Propheta.] A Propheta quodam qui & unus de filiis Prophetarum dicitur, III Reg. 20. v. 35. Quod noto ut discas filios Prophetarum etiam Prophetas vocari. *Drus.* Josephus censet hunc fuisse Michæam. Idem tradunt Glycas & Hebræi in Seder Olam. Verum hæc res incerta est. Serarius & alii censent hunc diversum à Michæa fuisse, ideoque non nominari.

⁶ Cur abusus divino munere.] Achabus victoriam non servitute, sed singulari Dei dono nactus, non debuerat de Adadato aliquid statuere, nisi Deo consulto per Urim & Prophetas. Confer I Sam. 15. *Grot.*

⁷ Post biennium.] III Reg. 22. Joseph. 8. 9. 10. Tribus annis, sed non integris, pax Israëlitem inter & Syriam duravit II Paral. 18. 1.

⁸ Bellum Hebræis intulit.] Atqui non Syrus belli author, sed Achabus fuit, ἵνα τὴν γαλαδικὴν πόλιν ἐξείμασθαι ἀφελῆν. *Joseph.* Nec credibile, post tantam cladem, ausum denuo invadere Israëlitas. *Horn.*

1 Pseudo-

chab, ¹ Pseudo-prophetarum impulsu, in prælium descendit: ² spreto Michæa propheta, & in vincula coniecto, quod ei exitiabilem fore pugnam denunciaisset.

¹ LXXVIII. Ita eo prælio ³ Achab interfectus, ⁴ Ochozia filio imperium reliquit. Is ⁵ æger corpore, cum ex ministris, qui ⁶ idolum pro salute ejus consulerent, misisset: Helias ⁷ à Deo monitus, obviam se eis obtulit, increpitosque renunciare regi jubet, *mortem ejus consequuturam*. Tum rex comprehendi eum, ac deduci ad se jubet: ⁸ sed missi, cœlesti

4

¹ Pseudo-prophetarum impulsu.] Qui numero erant circiter cccc viri. III. Regum 22. 6.

² Spreto Michæa.] Est cur prætulerim Michaja. Nam in *μικαία*, unde vulgatum Michæas, non est diphthongus Græca, ut vulgus existimat. Quod etiam Ebraei scribunt *מִיכָיָהוּ*, in qua Scriptura prius Jod quiescit, posterius legitur & est j consonans. Ex quo liquet sonandum esse Michaja per j consonam, & non Michæas per diphthongum. *Drus.* Est hic alius & diversus à Michea, qui inter minores Prophetas sextus. Hic autem eum præcessit c. l. annis, ut ex legum & temporum collatione patet. *A Lapide.*

³ Achab interfectus.] *Παῖς δὲ Ἰσραὴλ βασιλεὺς ἦν Ἀχάβ, ὃν ἔθρονον ἔστησε Ἰσραὴλ ἐν τῷ ἔσχατῷ ἔτι βασιλείᾳ Δαυὶδ. Ἦν Ἰσραὴλ βασιλεὺς. Josephus.* Regnavit cum patre duobus annis, solus xx. Nam primus Achabi annus cum xxxviii. Asæ Regis Juda convenit, & Achabo mortuo successit ejus filius Ochozias ann. xvii. Josaphati. Asa vero regnavit xli. annis: Ergo non nisi quatuor annis cum Achabo. Quibus si addas xvi. annos Josaphati, reperies annos 20. *Tirinus.*

⁴ Ochozia filio.] *IV. Reg. 1. III. Reg. cap. 22. vs. 40. Ἐὐχάσταν οὐχὺς ἦν ὁ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῶν ἀνὴρ αὐτῶν.* Critici Ebraeorum legerunt Achazias. *Drus.*

⁵ Æger corpore.] Ex casu quodam, de quo *IV. Reg. cap. 1.*

⁶ Idolum pro salute.] *Θεὸν μύαν. Josephus.* Numen Accaronitarum, Beelzebub dictum sive Baalzebub: quod Latine sonat, ut si dicas, *Iupiter musca.* Nam Baal, Iupiter, & Zedub, musca, id est, *μύα.* Græci certe hic legunt: *ὃν τὸ βαάλ μύαν θεὸν ἀκαθάρτων. Drusus.* Iudæorum sapientes solenniter præceperunt contumeliosas appellaciones in fictorum numinum ignominiam. Ita pro Beelzebub dicebant Beelzebub, quasi dicas, Iupiter stercoreus. Vide Seldenum, de *DI*s Syris *II. 6.* Verisimilis mihi semper visa est conjectura Scaligeri, qui *בְּעֵלזְבוּב* per contemtum factum putabat ex *בְּעֵלזְבוּב*, quod significat sacrificiorum seu victimarum Dominum. Nempe simili ratione ac Bethel, quod est domus Dei, priusquam Idololatria istic ad lapidem, ubi recubuerat Iacob, exerceri cœpit, fecere Bethaven id est, domus vanitatis. *Voss.* Sed mihi persuasissimum est, inquit Seldenus, Accaronitis ipsis *Beelzebub* dictum ex *II. Reg. 1. 1. 2.* ubi Achazias honorificentissime id nominans, Baalzebub vocat. Sic Arcades solenni sacrificio *τὸ μαγαρον* quotannis propitiabant, ut & Elei. Verisimilius est vocatum hunc Deum à Palæstinis *בְּעֵלזְבוּב*, ab Hebræis vero, ridiculi causa *בְּעֵלזְבוּב*. *Grot.*

⁷ A Deo monitus.] Per Angelum.

⁸ Sed missi.] Duo *πενήντην* (αργεῖ, hoc est, quinquagenarii, sive semicenturiones cum militibus ipsorum. *Drus.*

I Obiit.]

cœlesti igne absumpti. Rex, ut propheta prædixerat, 4
1 obiit.

LXXIX. Successit autem *Joram* ei frater ejus: isque 1
2 duodecim annis imperio potitus est. At in parte duarum 2
tribuum, *Josaphat* rege defuncto, 3 *Joram* filius regnum te-
nuit, 4 annos duodeviginti. Is *Achab* filiam uxorem habuit, 3
focero, quam patri, propior. 5 Post hunc, *Ochozias* filius, 4
imperium adeptus est. 6 Hoc regnante, *Helias* * transla- 5

tus

1 obiit.] Sine prole, sive, ut cum Tertulliano loquar, improlis aut illiberis. Itaque in regnum ei successit *Ioram* frater ejus, anno secundo *Ioram* filii *Josaphat* regis *Judæ*. *Drus.* Regnavit biennio. III Reg. 22, 52.

2 Duodecim annis imperio potitus est.] IV Reg. III. 1. Καὶ Ἰωρὰμ υἱὸς Ἀχαάβ ἐβασίλευσεν ἐν Ἰσραὴλ ἐν ἑτὲ ἀκλῶ καὶ δεκάτῳ Ἰωσαφὰτ βασιλέως Ἰσραὴλ, καὶ ἐβασίλευσε δώδεκα ἔτη. *Drus.* Regnavit à fine XVIII. anni *Josaphati* usque ad *Ochoziam* Regis *Judæ* vitæ finem. Nam una cum illo occisus est à *Iehu*. IV Reg. cap. 9. ᾠ. 24. 27.

3 *Ioram*.] Hujus tempore *Idumæi* jugum excusserunt, & à dominatu *Judæorum*, per 1000. annos, liberi manserunt, usque ad *Hircanum*, qui eos rursum subegit. Deinde *Herodes*, Antipatri *Idumæi* filius, regnum adeptus fuit & tenuit, *Idumæique* obsidioni & expugnationi *Hierosolymæ* interfuerunt. *Horn.*

4 Annis duodeviginti.] Id est, octodecim, cum octo tantum regnaverit, II Paralip. 21. 5. triginta duorum annorum erat *Ioram* cum regnare cepisset, & octo annis regnavit in *Ierusalem*. Si fides habenda *Davidi Camio*, *Ioram* iste una cum patre regnavit annis septem. Si quidem *Ioram*, rex decem tribuum, cepit regnare anno secundo hujus *Iorami*, IV Reg. 1. 17. qui erat decimus octavus *Josaphati*, IV Reg. 3. ᾠ. 1. *Josaphat* autem regnavit annis xxv. Aditio ad commentarium ejus in hunc locum. *Drus.*

5 Post hunc *Ochozias*.] Qui *Achazias* Hieronymo. Sic etiam *Hebræi* hoc nomen legunt & scribunt. *Idem.*

6 Hoc regnante *Helias*.] De tempore quo translatus fuit *Elias*, nihil mihi lectum, præter quod *Judæus Salmanticensis* observaverit in libro *Iohasin*, cujus verba non pigrorum Latina facere: *Ascenso Elia* fuit anno mundi 3047. anno decimo octavo regni *Josaphat*, quando regnabat *Ioram* filius *Achab*. Videtur autem quod *Eliseus* tunc accepit patrum traditiones ab *Elia*. Caterum ex libris præteritorum apparet, quod venerit epistola ab *Elia* ad *Ioram* filium *Josaphat* circa annum 3062. mundi conditi, translato jam ante *Elia*. *Josaphat* pater ejus. & *Ioram* filius *Achab*, venerunt ad *Eliseum* Prophetam. Sed in *Seder Olam* relatum, allatam fuisse illam epistolam in principio regni filii *Josaphat*, septem videlicet annis postquam raptus est. Et aliquanto post: Videtur ex textu quod *Eliseus* mortuus sit anno trigesimo septimo regni *Ioas* regis *Judæ*, qui est annus mundi 98. secundum *eram* minorem. Quod si est, vixit *Eliseus* annum unum supra quinquaginta post ascensionem *Elia*. Et iterum: Ex *Seder Olam* discimus, anno decimo *Ioas* regis *Israël*, qui fuit septimus post obitum *Ioas* regis *Judæ*, vita functum *Eliseum*. Quod si verum, vixit *Eliseus* 61. annis post raptum *Elia*. Et rursum: *Antor Seder Olam* ait, *Eliam* revelandum quum venerit *Messias*, qui mox iterum abscondetur, & postea revelabitur, ubi venerint *Gog* & *Magog*. Hactenus *Salmanticensis*. De ipso *Elia* variant quoque sententiæ doctorum. Alii sacerdotem fuisse tra-

O

se tra-

6 tus refertur. Eodem tempore ¹ Elifeus discipulus ejus,
² multis signis potens, extitit: quæ omnia notiora sunt,
 7 quam ut nostro stylo egeant. ³ Ab eo est viduæ filius resu-
 8 scitatus, ⁴ Syrus lepra purgatus. * Famis tempore, omnium

rerum

se tradunt, & quidem R. Levi contem-
 dit eum Phinees fuisse, quem sequitur
 universus Israël, ait idem, nobis mo-
 do nominatus Salmanticensis. Alii scri-
 bunt oriundum Gad ex tribu, in qua Ga-
 laad. Certum autem fuisse ex inquilinis
 Galaad. Patrem habuit, ut alii volunt,
 ex eadem tribu, matrem ex Benjamin:
 unde alibi de seipso, *Ego, inquit, sum
 ex filiis filiorum ipsius Rachel. Quicquid
 horum verius, inquit Judæus ille, cum
 venerit, ipse indicabit nobis. Idem.*

* *Translatus fuit.*] Judæorum vulgus
 & sapientes, credunt eum translatum in
 hortum Eden, hoc est, in Paradisum,
 ibique vivere cum anima & corpore: à
 quibus diversi abeunt recentiores Rab-
 bini, & in his R. David, qui scribit
 eum turbine raptum è terra in aërem
 usque ad sphaeram ignis, ibique consum-
 ptum corpus ejus, spiritum autem re-
 diisse ad Deum, qui dedit ipsum. *Idem.*
 Ex hoc Elia raptu in coelum, poëtas ac-
 cepisse fabulas de Solis quadriga, asserit
 Beda Quæst. xxxvi. Chrysostomus Ho-
 milia prima de Elia.

1 *Elifeus.*] Scribo Elifeus; quod fa-
 ctum putarim ex Ebræo Elife, Latina
 declinatione. Nam ex Græco ἐλισεύς
 esset Elifæus cum diphthongo. Quan-
 quam in edit. Romana esset ἐλισεύς.
 עֵלִישָׁא Elifa, & εὐλαϊκῶς Elife, ut עֵלִישָׁא
 Thare. *Idem.*

2 *Multis signis potens.*] Apud Nico-
 laum de Lyra recensentur miracula se-
 decim edita ab Elifeo, cum Elias tan-
 tum octo ediderit. Quo accommodant
 duplum, quo præditus fuit, spiritum
 Elisei. Quem tamen locum alii aliter e-
 narrant. Habetur autem, IV Regum
 11.9. *Idem.*

3 *Ab eo viduæ filius resuscitatus.*] Su-
 namitidis. Enumerat nunc aliquot signa
 sive miracula Elisei, sed plura Schola-

stici recensent ex libris Ebræorum. Sede-
 cim Elisei miracula. I. Jordanis divisio.
 II. Aquarum sanatio. III. Puerorum
 laceratio. IV. Aquæ impetratio pro tri-
 bus Regibus. V. Olei multiplicatio. VI.
 Sunamitidis foecundatio. VII. Filii ejus
 suscitatio. VIII. Pulmenti dulcoratio.
 IX. Panum multiplicatio. X. Naaman
 leprosi curatio. XI. Giezi infectio. XII.
 Ferri natatio. XIII. Oculorum pueri
 sui apertio ad videndum equos & cur-
 rus igneos, &c. XIV. Adversariorum
 excæcatio. XV. Abundantia comæatus
 inopinata in porta Samaria. XVI. Susci-
 tatio mortui ad tactum ossium ejus.
Idem. Porro exempla resuscitatorum à
 mortuis extant apud gentes, *Eris Ar-
 menius* de quo Plato x. Reipubl. quem
 locum transcripsit Eusebius 1x. *ἑσπ.*
 35. Val. Max. 1. *ἄλ.* 1. Clemens v. Strom.
 Orig. 11. contra Cels. Plut. 1x. Sym. 5.
 Macro. in somnium Scip. *Fæmina*
 quædam, de qua Heraclides Ponticus
 librum scripsit, teste Diog. Laërt. Ga-
 leno vi. de locis affectis, Plin. vii. 32.
Aristaus. Herodot. Melpom. Plin. vii.
 52. Plut. Romulo. *Thesthesus.* Plut. 1.
 de sera Dei vindicta. *Antyllus.* Plut. 1.
 De anima apud Eusebium 1x. *ἑσπ.*
 36. Theodoret. Serm. xi. Ac haudqua-
 quam dubito, quin *Eris Armenius*, sit
 ille miles Syrus, qui contactu ossium
 Elisei suscitatus. Quis enim dubitet fa-
 mam de eo longe lateque sparsam, ad
 Græcos pervenisse? Quia autem Syria
Avam, hinc ipsi eum fecere Armenium.
Horn. Sunamitidem hanc R. Salomo
 fabulatur sororem fuisse Abisag, quæ
 Davidi seni uxor data. Quod si verum,
 debuisset annos amplius centum nata
 esse. Nam à morte Davidis ad Eliseum
 fluxere anni plusquam lxxx. *A Lapide.*

4 *Syrus.*] Naaman, princeps exerci-
 tus Regis Syria: qui à Græcis vocatur
 ναμαν

rerum copia, fugatis hostibus, in vecta ¹ in usum trium exercituum aquæ præbitæ: ² de exiguo olei, in modicis incrementis, solutum ³ mulieris debitum, & ipsi sufficiens vivendi substantia data. Hujus temporibus, ut diximus, ⁹ ⁴ Ochozias duarum tribuum erat rex: decem vero Joram, ut supra retulimus, imperabat. ⁵ Interque eos fedus ictum. ¹⁰ Nam & ⁶ adversus Syros junctis viribus bellatum: & ad-

versum

ναμὴν ὁ ἄρχων τῶν δυνάμεως συρίας, aut variantibus Libris ὁ ἀρχισπᾶτης, β. α. σ. λ. ε. ὡς συρίας. Idem.

* *Famis tempore.*] iv Reg. VII. VIII. Joseph. ix. 2. Samaria à Benhadado obfessa, & ad immanem famem deducta erat, adeo ut caput asini venderetur octoginta argenteis, & quarta pars stercoreis columbarum quinque argenteis. Ea de re anxio Rege Joram, cum jam ad humanas carnes ventum, Heliseus prædixit ingentem copiam mox affuturam. Ac paulo post exercitus Syriæ panico terrore copiarum Israëlitarum percussus, obsidione soluta discessit, & tabernacula cibariorum opumque plena reliquit, prædaque opima potiti sunt Israëlita. *Sigon.* Quatuor autem illos leprosos, qui primi fugam detexerunt, fuisse Giezin & tres filios ejus, putant Hebræi. Quod ego nec affirmem nec refellam. *Grot.*

¹ *In usum trium exercituum.*] Israël, Juda & Edom. iv Reg. III. Tres hi Reges ducebant exercitus adversus Moabitatum Regem Mesam, per solitudinem Idumææ. Laborantes autem penuria aquarum, Rex Israël Eliseum consuluit, qui ita dixit: *Facite alveum torrentis hujus fossas & fossas. Non videbitis ventum, neque pluviam, & alveus iste replebitur aquis.* *Sigon.* Rex Moabiticus obfessus, præ desperatione filium suum, τὸν υἱὸν πρῶτον ἐμελλεν, ὃς μετ' αὐτὸν βασιλεὺς ἔμελλεν, sacrificavit. *Ios. ph.* Suum ergo, non Idumæi Regis filium, ut male quidam ex Amoso II. I. colligunt, immolavit. *Grot.*

² *De exiguo olei.*] Querente muliere vidua, quod non haberet unde solveret

debitum mariti mortui, Eliseus modicum olei, quod illa habebat, in tantam magnitudinem auxit, ut abunde haberet unde æs alienum dissolveret. *Sigon.*

³ *Mulieris.*] Josephus: Ὁ ἔσθια, τῆς ἀρχῆς οἰκονόμου γυνῆ. Eam sequuntur Hebræi: Theodor. Lyra, Abul. & alii, & volunt hoc beneficium viduam ejus consecutam, ob centum Prophetas in persecutione Iesabelis absconditos & altos.

⁴ *Ochozias.*] Filius Joram. Præclarius fuerat dictu, Heliam translatum esse, & Eliseum prodigia edidisse sub Joram Rege Israël & Joram Rege Judæ, quam sub Ochozia Rege Judæ. Nam Joram Rex Israël, imperium tenuit annos XI. Joram Judæ annos VII. eodem tempore. Ochozias vero annum unum, qui fuit duodecimus Joræ Israëliti. Sic enim omnia in unum conjiciuntur, cum in multos sint digerenda. Adde quod Helias & Eliseus inter decem tribus vaticinium exercuerunt, non inter duas. *Sigon.*

⁵ *Inter eos fedus ictum.*] iv Reg. 8. Anno duodecimo Joram Israëliti, Ochozias fedus ictum cum eo contra Hazael Regem Syrorum. In eo bello Joram vulnus accepit, & curandi sui causâ in Jesreel recessit. Elias interim, jussu Dei, unxit Jehu, ut ulcisceretur domum impii Achab. Ille ad Jesreel contra Joram profectus est, qui in lecto cubabat ægrotus, assistente sibi Ochozia Rege Juda, & cum ambo sibi obviam processissent, adortus eos disjecit, ac post necavit. *Sigon.*

⁶ *Adversus Syros.*] Azaëlem.

versum ¹ *Jehu*, qui ² per Prophetam in regem decem tribuum unctus fuerat, pariter in prælium egressi, ³ eadem pugna interiere. Sed regnum Joram Jehu tenuit, ⁴ posito *Ochozia*, in Judæa rege. Qui uno anno regnavit: mater ejus ⁵ *Gotholia* imperium post occupavit, ⁶ adempto nepoti imperio, etiam tum parvo puero, cui *Joas* nomen fuit.

¹ LXXX. Sed huic ⁷ ab avia præreptum imperium, * post octo

¹ *Jehu*.] Annis viginti octo. *Druf.*

² *Per Prophetam in Regem decem tribuum unctus fuerat.*] Bis videtur unctus fuisse. Semel ab Elia, III Reg. XIX. 15. deinde ab Eliseo. *Cajet. Histor. Schol.*

³ *Eadem pugna interiere.*] IV Reg. IX. Jos. IX. 5. Non eodem loco & tempore. Nam cæso Joram Rege Israël, Ochozias fugit & latuit Samaria. II Paral. XXII. 9. Ibidem postea deprehensus, & ad Jehu in Gaber deductus, accepto vulnere, in Mageddo fugit & obiit. *Lyræ.* Jesabel quoque *υγομεσσαμνη*, malignum spiritum, de fenestra præcipitata, inter equorum ungulas curruumque rotas, exhalavit, ac rota Achabi domus deleta est. *Joseph. IX. 6.*

⁴ *Posito Ochozia.*] Male hæc librarii interpunxerant. Tu igitur sic distingue: *Sed regnum Joram Jehu tenuit. Posito Ochozia in Judæa Rege, qui uno anno regnavit, mater ejus Gotholia imperium occupavit.* Posito, videtur scriptum, pro deposito, id est, sepulto. *Sigon.* Sepultus autem fuit cum patribus suis in civitate David. Vide IV Reg. cap. IX, vers. 24. Aut *posito*, id est, mortuo, quod in Evangelio, *animam ponere.* *Druf.*

⁵ *Gotholia.*] IV. Reg. XI. *Joseph. XI. 7.* Athalia pro Gotholia scribitur, sed Gotholia nomen est in Paral. *Sigon.* Nam γ interdum omitti, interdum per γ reddi solet. *Grot. Γοθολία.* Sic Græci olim legerunt, ut Hieronymus Athalia. Quomodo & critici Ebraeorum Masoritarum. Hujus Athaliae furorem evasit Joas à Iofaba sorore Ochozia occulatus. IV Reg. II. 2. *Druf.* Fuit filia Achabi & Iezabelis, nupta Joram filio

Iofaphat Regi Iudæ, ex eoque genuit Ochoziam. Quo occiso invasit regnum, & omnes filios Regis, quorum ipsa erat avia, interfecit, velut altera Medea. *Ἐσπάρδαζε μηδὲνα τῶ ἐκ τῆς Δαδίδος υἱοῦ λαλῆπιῶ οἴκῃ. πάντων δὲ ἕξαφωτίσθη. σὸ γένος, αἷς ἀνὴρ μηδὲ εἰς ἕξ αὐτῆς βασιλεύσῃ ἐπὶ γένους.* *Joseph. Theodor. Procop.* Ei simile fuit Drachomira imperia & Idololatra mater S. Wenceslai Regis Bohemiarum & martyris, quæ fratrem ejus Boieslaum in necem ejus impulit: sed eam terra vivam absorpsit. *Æneas Sylvius.* Fœmina violenta & dominationis cupida, qualem nobis Agrippinam Neronis matrem describit Tacitus. *Grot.*

⁶ *Ademptoque nepoti imperio.*] Quem surripuit Iofaba amita, uxor Ioiada Pontificis. *Joseph.* Sic Electra fratrem Orestem. *Seneca* Agamemnonem. Sic domus Davidis servata in uno puero, ut olim Gedeonis. Iud. IX. Errat ergo *Pseudo-Philo*, & qui eum sequuntur, defecisse stirpem Salomonis in Ochozia, asserentes, & quotquot eum sequantur, ex Nathan, non Salomone, descendere. Nam diferte Ioas hic vocatur filius Ochozia, qui ex Salomone, non Nathan descendit. Frivolum ergo est quod iidem addunt, iccirco Ioan, Amasiam & Ochoziam omitti in genealogia Christi Matth. I. quod in Ochozia defecerit stirps Salomonis. *A Lapide.* Sed de hoc vide Spanh. Dub. Euang.

⁷ *Ab avia præreptum imperium.*] Vi ergo, nullo jure, regnavit. Nam Hebræi fratres suos habebant reges, non sorores Deut. XVII. 15. *Grot.*

* Post

octo fere annos, ¹ per sacerdotem, ² & populum, ³ depulsa ² avia, redditum. Hic ⁴ initio regni observantissimus divini cultus fuit, ⁵ magnisque sumptibus templum exornavit. Post, ³ ⁶ adulatione principum depravatus, adoratusque ab eis, Dei iram meruit. Namque ei ⁷ Azahel, rex Syriæ, † bellum ⁴

intu-

* Post octo fere annos.] Imo septem tantum. Sic Ioseph. *ὡς δὲ Ἰώασα*, ὅτι τῷ βασιλείῳ παρέλαβεν, ἐτῶν ἑπτὰ. Horn. Iosaba filia Ioram habuit occulte Ioas annos sex, 1v Reg. 11, 3. Septimo restitutum fuit regnum per Iojada Pontificem. Quomodo igitur verum esse potest, quod ait, post octo fere annos? An scripsit, post sex fere annos? Nam fere ut plurimum redundat. *Drus.*

1 Per sacerdotem.] Per Iojada Pontificem, qui uxorem habebat Iosaba, id est, יהושבֿעב, quæ 11 Paral. 22, 11. Iosabeth vocatur, id est, יהושבֿעב, cum Thau in fine. Hujus Pontificis meminit Eusebius in Chronico, per hæc verba, *Iojadas apud Hebræos insignissimus erat Pontifex, qui solus, post Moysen vixit annos centum triginta.* Vide 11 Paral. xxiv. 15. *Drusius.* Mirandum non est, si Iojada, & civis bonus & in magno Magistratu constitutus (nam in illo populo etiam Pontificium erat Magistratus) ac per affinitatem obstrictus ad curam regis pupilli, cujus sororem in matrimonio habebat, vi regnantem, vi depulit. Fuit is vir magni animi, φιλόπαιστος, quales duo Bruti. *Grot.*

2 Et populum.] Major pars ex Levitis fuit, ut conjuratio esset secretior. Quinque autem Centuriones Levitæ fuerunt, cum quibus hoc magnum consilium Iojada communicavit. 11 Paral. 23. 1. *Jos.*

3 Depulsa avia.] Et interfecta. *Ἰδὲ σὺ δὲ ἡθολία τὴ παιδα ἐπὶ τὴ σκητῆς* (Grotius emendat σήλης) ἐστὼτε, καὶ τὴ βασιλικὴν ἀεικέλιον σέφανον, ἀεὶ ἰρηναίῳ καὶ δεινὸν ἀνακραζέσθε, φωνάσθην ἐκέλευε τὴ ἐπιβλασταντα αὐτῆ, καὶ τῷ δρχλῷ ἀφελιάδ σαδαπνίσα. Joasus contra accitis centurionibus, jubet mulierem arripit, duci-

que intorrentem Cedronis, atque illic poenas luere. Neque enim fas esse, templum veneficæ supplicio pollui. Mandavit etiam, si quis ei conetur ferre suppetias, & ipsum pariter interimere. Illi igitur, quibus hoc demandatum, eductam extra portam mulorum regis, ibi interficiunt. *Josiph.* Sed Annales Sacri occisam in domo Regis dicunt. Ergo verum non est, quod Iosephus ait, pertractam fuisse ad torrentem Cedron, ibique occisam. Fieri tamen potuit, ut cadaver occisæ, in torrentem Cedron projiceretur. *A Lapide.* Huic Athaliæ similis scelere & poena fuit Brunichildis, multorum regum Franciæ mater & avia, quæ decem Reges extinxit, tandemque à Clothario capta & interfecta fuit. *Aimonius. Baronius A. C. lxxiv.*

4 Initio regni observantissimus divini cultus fuit.] Quandiu vixit Iojada 1v Reg. 12. Sic bonus Nero quamdiu Seneca usus est magistro. *Grot.*

5 Magnis sumptibus.] Triplici pecunia. Primum genus erat, quod pii alienigenæ dabant, qui Deum in ambitu templi adoraturi venerant. 1 Reg. 8. 41. Alterum fuit capitatio, quam pendere Israëlita singuli debebant in usus templi, id est, *διδραχμῶν*, Matth. 17. 24. Exod. 30. 13. Tertium, quod sponte conferebant qui vellent. Exod. cap. 25. vs. 1. 35. vs. 5. 36. 5. 6. *Grot.*

6 Adulatione principum depravatus.] 1 Paral. 24. ubi & dicitur quod Zachariam Iojadæ filium interfici curavit. Hic est ille qui periit inter altare & ædem, interprete Hieronymo.

7 Azahel Rex Syriæ.] Scribendum aspirate Hazaël. Nam in fonte *חזאל*. Historia hæc habetur, 1v Reg. 12. 17. 18. *Drus.* Ioseph. 1x. 2. Hic regnum invasit,

intulit: inclinatisque rebus suis, ¹ auro templi pacem redemit. Nec tamen ea potitus est, ² facti invidia ³ à suis ⁴ interfectus, anno imperii quadragesimo. Huic ⁵ *Amassia* filius successit.

¹ LXXXI. At in parte decem tribuum, defuncto Jehu, *Foachas*

fit, Benadado strangulato. Injicit enim faciei agrorantis *ερωμα*, vel ut Josephus ait, *διχθυον Αλφ'εργρον*. Tacitus in exitu Tiberii: *Macro intrepidus, opprimi senem injectu multa vestis jubet, defecidique ab limine. Sic Tibevius finivit.*

Quanta autem utriusque, tum Azaëlis, tum, qui antecessit, Benhadadi apud Syros veneratio fuerit, Josephus docet: *Μέχρι νυν αὐτὸς τὸ Ἀδερ καὶ Ἀζαήλθ' ὁ μετ' αὐτὸν ἄρξας, ὡς θεοὶ τιμῶν, Αλφ'εὶ τῆς ὀβερροσίας, καὶ τῶν αὐτῶν τῆς οἰκοδομίας, οἷς ἐκτίσθη (αὐτῶν τῶν δαμασκηῶν πόλιν. Πέμπασσι δ' αὐτοὶ καθ' ἐκείνην ἡμέραν ἐπὶ τῆς πρῆν τῆς βασιλείων καὶ σεμνῶν) τῶν τέτων ἀρχαιοτήτων, ὅσα εἰδότες ὅτι νεώτεροί εἰσι, καὶ ὅσα ἔχουσιν αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς ἐπὶ χίλια καὶ ἑκατὼν.* Quæ verba Josephi lucem faciunt illis Macrobii 1 Saturni, 23. *Assyrii Deo, quem summum maximumque venerantur, Adad nomen dederunt.* Ejus nominis interpretatio significat UNVS. Variæ hæcenus eruditorum de hoc numine & nomine opiniones. Quas omnes apud Vossium 1. de Idol. XXII. & II. VI. videre licet. Nemini tamen in mentem venit, ab Adado Damasci Rege, qui Josepho teste pro Deo cultus, hoc nomen fluxisse. Ac ne quis dubitet, en Sanchoniatho aperte; *Ἀδὰδὸς βασιλεὺς θεῶν;* qui cum Astarte & Jove Demaraonte regnasse dicitur in Phœnicia. Nihil clarius. Adad Rex Phœnices, vel Syriæ, *ἀποθεωθεῖς*. Hinc nomen. Significatio unde? Unus enim Syris *ἓν*, Hebræis *ἓν*. Mihi haud dubium est Macrobium similitudine harum vocum fuisse deceptum, & Adad nihil minus, quam unum, significare. *Horn.*

† *Bellum intulit.*] IV Reg. 12. ἄλ. 13. Joseph. 1x, 8. Primo quidem regiones trans Jordanem, nec non Galadricam & Bataneam misere vastavit. Deinde, Gitta primum direpra atque eversa, Hierosolymam adortus est.

1 *Auro templi pacem redemit.*] Joas conterritus, omnes thesauros Dei piorumque Regum exhaustit, & detracta templo donaria misit ad Syrum, pacem redimere & securitatem, ne oppugnatus in extremum rerum suarum discrimen adduceretur. Ille tam ingenti pecunia corruptus, vim exercitus à regia urbe abstinuit. *Joseph.*

2 *Facti invidia.*] Existimat Sulpicius, ob donaria ex templo ablata, interfectum. Sed Scriptura in ultionem Zachariae filii Jojadae, casum asserit. II Paral. 24. 15. Sic Sigon. *Drus. Josephus:* *Νόσω μὲν τῆς χαλεπῆς ἀετιπετῶν ὁ Ἰώασθ', ἐπιθεμῶν αὐτῶν τῶν φίλων ἔ Ζαχαρίας, οἱ τῶν ἱερῶν ἐκδιδόντες ἰωάννη παιδὸς, ἐπεβέβησαν τῶν βασιλεῖ, καὶ διεφθάρη ὁ θεὸς αὐτοῦ.* Sed facilis conciliatio. Nam utraque causa ad necem impii Regis multum contulit; quoniam & in suos crudelis, & contra hostem imbellis erat. *Horn.*

3 *Asuis.*] Servis sive aulicis, in quibus Iofachar filius Samaath, & Jozabad filius Somer, IV Reg. 12. ἄλ. 21. Vide quoque II Paral. 24. ἄλ. 26. ubi pro Jozachar legitur Zabab, & pro Somer, Samarith Moabitidis. *Drus.*

4 *Interfectus.*] Et sepultus in civitate David, non in Regum sepulcris, quod ex Paralipomenis notat Josephus. Aliquis ergo illi honos habitus, non summus, quia suprema pars vitæ à recto declinaverat. *Grøt.*

5 *Amassia.*] Prope est ut credam Sulpicium

¹ *Joachas* filius ejus regnavit, ² invisus Deo, malis operibus, ob quæ ³ regnum ejus Syris prædæ fuit, donec ⁴ Dei misericordia depulsis hostibus, pristinum habere statum cœperunt. ⁵ *Joachas* diem functus, *Ioha* filio reliquit regnum. Is ⁶ *Amassia*, regi duarum tribuum civile bellum ⁷ intulit, ⁸ victoriaque potitus, ⁸ multam prædam in regnum suum

picium edidisse *Amessia* sive *Amessias*. Nam ita est in editione ῥ' ο': ut etiam apud Eusebium in libris veteribus *Quantum* in aliis *Amassias*, ut in Latina nostra vulgata. *Drus.*

¹ *Joachas*.] Prætulerim *Ioachaz*. Nam sic est in Bibliis Græcis, *ιωαχαζ* cum z in ultima. *Joachas* se tuetur consuetudine illa qua postrema nominis barbari in s mutatur, ut *Annibal*, *Αννιβας*. *Drus.* Hæc autem est quarta familia quæ tenuit regnum Israël. Regnarunt autem ex familia *Iehu*, quatuor hi, *Joachas*, *Ioas*, *Hieroboam*, & *Zacharias*, quem *Sellum* occidit. *Sigon.*

² *Invisus Deo, malis operibus*.] *IV Regum* cap. XIII. *Iosephus* lib. IX, 9. Τὸ δὲ πάλαι εἶδ' αὐτὸς μιν πηλὴν Ἰσραὴλ, ἀσπένδους τε ὡς οἱ ἀσπένδοι. Θεὸς καὶ φρονήσων. Ita enim locus ille *Iosephi* corruptus, legendus est. Sensus est: *Iehu* adhuc aliquam Dei reverentiam, saltem primo regni anno, præ se tulit. At hic statim secutus est *Ieroboamum* filium *Nebat*. *Horn.*

³ *Regnum ejus Syris prædæ fuit*.] *Hujus* copias *Rex* *Syria* tantopere attrivit, ut ex numeroso exercitu, non plus quam decem millia peditum, equites quingenti superessent: qua expeditione multas magnas urbes illi ademit. *Ioseph.*

⁴ *Dei misericordia*.] In hac temporum difficultate *Ioazas* ad preces & supplicationes confugit, orans Deum, ut se è manibus *Azaelis* liberet, nec ab eo subigi patiatur. Deus autem exoratus, eripuit eum è belli periculis, & regio pacem nacta, ad pristinum felicitatis statum, brevi rediit. *Idem.*

⁵ *Joachas diem functus*.] *XVII*. regni anno, *IV Reg.* 13. ῥ' I. anno xxxix. quo

regnabat *Ioas* *Rex* *Judæ*, cui *Amassias* successit. *Sigon.*

⁶ *Amassia Regi duarum tribuum civile bellum intulit*.] *Ioseph.* IX, 10. Hoc facere potuit, quia *Amassias* iniit regnum *Judæ*, anno secundo ipsius *Ioæ* regis *Israël*, bellum inferentis. Quamvis *Sulpicius* ante meminit regis *Amassia*, quam *Ioæ* incuntis. De hoc bello *IV Reg.* 14. ῥ' I. Ex quo patet Regem *Israël* non bellum intulisse, ut inquit *Sulpicius*, *Amassia*, sed excepisse. *Sigonius*. *Hebræi* censent causam belli fuisse, quod *Amassias* conductos à se milites ex *Israël* contra *Idumæos*, jussu *Propheta* dimiserit, qui indignantes spoliarint regnum *Judæ*. Spolia hæc à *Ioas* & *Israëlitis* bello per *Amassiam* repetita. *Vatablus*. Sed scriptura solam superbiam *Amassia*, ob victoriam *Idumæam*, hujus belli causam facit. Sic & *Ioseph.* *Abul.* *Histor.* *Scholast.* *Salianus* & alii.

⁷ *Victoriaque potitus*.] Ipso *Amassia* capto.

⁸ *Multam prædam in regnum suum convertit*.] *Amassia* Regi captivo mortem interminatus est, nisi efficeret, ut *Hierosolymæ*, apertis portis, se cum victore exercitu admitterent. Ea necessitate & vitæ amore adactus, persuasit civibus ut hostem reciperent. At ille, dirutis ad trecentorum cubitorum spatium mœnibus, curru per id interstitium triumphabundus invehctus est, captivum præ se agens *Amassiam*: & hoc modo factus urbis dominus, Dei thesauros abstulit, & quidquid auri vel argenti in regia repertum est, totum asportavit: ac tum demum, dimisso Rege, reversus est *Samariam*. *Ioseph.*

4 suum convertit. Idque¹ ob Amassia delictum accidisse tra-
5 ditur. Siquidem Idumæorum fines victor ingressus, idola
6 gentis ejus assumpserat. Hic² novem annos regnasse scri-
7 bitur, quantum in libris Regnorum reperi. Sed³ in Para-
8 lipomenis, atque etiam in Chronicis, novem & viginti
9 annos imperium tenuisse, annotatum est. Et nimirum id
10 persuadente ratione, quæ in his Regnorum libris facile
11 perspicitur potest. ⁴Joram enim, rex decem tribuum, ⁵octa-
vo anno imperii Amassia traditur regnare cœpisse, ⁶unum-
que & quadraginta annos imperium tenuisse. Regnante de-
mum ⁷Ozia Amassia filio, ⁸quarto imperii ejus anno de-
functus est. Qua ratione ⁹viginti & novem annos regi
Amassia

1 Ob Amassia delictum.] Quod Idu-
mæorum fines victor ingressus, idola
gentis ejus assumpserat. 11 Paral. c. xxv.

2 Novem annos.] Viginti novem,
είκοσι και εννέα, 11 Reg. 14. Errat er-
go Sulpicius. Drus.

3 In Paralipomenis.] 11. Paralip. xxv.
Sic Græcis vocantur libri דברי הימים.
Nam cum diurnorum mos sit multa
λεπτομέρεια εγγυ narrare quam fert An-
nalia ratio, eo factum est, ut his non
paucis debeamus, quæ in Annalibus,
quos Hebræi Samuelis & Regum libros
vocant, non inveniuntur: eaque ipsa
causa fuit, cur hos libros Græce appel-
laverint ὡς ἀκριβοτέρων nomine, ex
parte scilicet maxime necessaria, cum
alioquin multa hic sint eadem quæ in
Annalibus, verborum mutatione mo-
do nulla, modo exigua. Grot.

4 Joram enim Rex decem tribuum.] In li-
bris Regum dicitur Hieroboam, qui in
Paralipomenis Joram. Sigon. Adhuc
quæro ubi Ieroboam in Paralipomenis
Joram vocetur. Afirmat hoc quidem
Sigonius, sed affirmat tantum, non
probat. Drus. Omnino existimarim,
ex contracta Scriptura nominis Iero-
boam, errore scribarum, factum Io-
ram. Heram.

5 Octavo anno.] Quintodecimo. 1v Re-
gum 14. 23.

6 Unumque & quadraginta annos im-
perium tenuisse.] Ab anno xv finiente A-
massia Regis Iuda, 1v Reg. 24. 23. ul-
que ad xxvii. Ozia. Richard. Lyra. A-
bul. Nempe solus. Nam cum parente
suo Ioas videtur aliis xii. annis ante
regnasse, & ita 1v Reg. xv. 1. dicitur,
anno xxvii. Ieroboam regnasse Azarias
filius Amassia, Regis Iudæ. Tirinus.

7 Ozia Amassia filio.] Ozia vocatur
11 Paral. 26. 1. qui 1v Reg. 24. 2. &
15. 8. Azarias dicitur. Fuit ergo δίδυ-
μος, id est, binominis. Drus.

8 Quarto imperii ejus anno.] Quid sibi
velit illud quarto, non video. Siquidem
Ioram sive Hieroboam defunctus est
anno xxxviii. Ozia. Nam eo anno Za-
charias filius ei successit. Sigon. Ex Li-
bris Regum reponunt, trigésimo octavo
imperii ejus anno. Recte an secus, ubi
plus otii erit, videro. Drusius. Res ita
se habet. Post mortem Ieroboami vel
interregnum fuit, vel per tutorem ad-
ministratum fuit regnum, vel rebellio
continua fuit per annos xi. Nam ex
1v Reg. 15. 8. constat, anno demum
xxxviii. Azaria seu Ozia Regis Iuda,
Zachariam filium Ieroboami 11. Sep-
trum tenuisse, id est, post undecim
annos à morte patris sui. Lyra. Abul.

9 Viginti & novem annos regi Amassia
effecit.] Eusebium intelligit, qui in
Chro-

Amassix effecit. Itaque nos hoc ipsum secuti, quia ratio-
nem temporum persequi placet, Chronicorum authorita-
ti accessimus.

LXXXII. Igitur ¹ Amassix Ozia filius successit. ² Nam ¹
in parte decem tribuum Ioas diem functus, ³ Ioram filio lo-
cum fecerat: postque hunc ⁴ Zacharias ejus filius regnavit.
Horum

Chronicis ita scribit, *Hebræorum Judæ
Amassix ann. XXXIX.* Drusius. Si etiam
ea quæ scribit Sulpicius vera essent, ta-
men hunc numerum xxxix. annorum
non efficerent. Nam si sumas annos A-
massix, qui sunt ab octo ad viginti no-
vem, efficiunt xxi. si addas quatuor O-
zia, erunt xxv. non xxxix. Ut igitur hic
numerus conficeretur, ita legendum es-
set: *Joram enim Rex decem tribuum, quin-
to decimo anno imperii Amassix traditur
regitare cepisse, unumque & quadraginta
annos imperium tenuisse, regnante demum
Ozia Amassix filio, xxxviii. ejus imperii
anno, &c.* Sigon.

¹ Amassix Ozias filius successit.] IV.
Regum 15. Joseph. 9. 11. Rex hic in
Hebræo vocatur יורם, in Græco
Αζαρίας. At in Paralipomenis ירמיה,
in versione lxx. Οζίας, quomodo &
Josepho semper vocatur. Crediderim
verum ejus nomen fuisse ירמיה per Da-
gesch. Olim antequam id compendium
dictionis inventum est, scriptum ירמיה.
Litera autem י facile in ך mutari po-
tuit, ob formæ vicinitatem. Estque id
eo credibilius, quod Josephus, qui ut-
rosque libros legit, semper eum vocat
Οζίαν, Pontificem autem qui eodem
vixit tempore Αζαρίαν, quomodo &
lxx. qui in Hebræo Paralipomenon
cum pari adjectio יורם ירמיה. Grotius.
Hoc regnante Hosea Propheta vaticini-
um suum iniit, ut ipse scripsit. Item
Amos. Sigonius. Quomodo vero dica-
tur Matth. 1. 8. Joram genuisse Oziam,
cum constet ex II Regum 8. 24. II Re-
gum 11. 2. I Chron. 3. 11. 12. Jo-
ramum genuisse Achaziam, Achaziam
Joasum, Joasum Amassiam, Amassiam

denique Oziam, II Paralip. 26. 1. qui
& Azarias vocatur II Reg. 15. 1. dispu-
tat Fr. Spanhemius parte 1. Dub. Euang.
4. qui omnino videndus. Ribera cen-
set inter Amassiam & Azariam fuisse in-
terregnum xxxi. annorum, eo quod
Azarias trimulus esset moriente patre
Amassia. Sed hanc sententiam refutant
Cajetan. & Salius. Fugienda enim
sunt interregna, ne Chronologiæ series
continua turberetur. Unde Eusebius, Jo-
seph. & alii passim regno & annis A-
massix immediate subiciunt & conne-
ctunt regnum & annos Azariæ. *Ala-
pide.* Hujus Ozix anno quinto, cum
solstitio æstivo, coepit initium Olym-
piadum in Græcia: & ejusdem anno
nono per Phul Belochum superatus est
Sardanapalus, & Monarchia Assyrii
crepta. *Chronol.*

² Nam in parte decem tribuum Joas
diem functus.] Hoc significavit supra cum
dixit: *Joram enim Rex decem tribuum
octavo anno imperii Amassix traditur regna-
re cepisse.* Sigon.

³ Joram filio locum fecerat.] Jero-
boam sub quo Amos prophetavit. A-
mos 1. 1. Supra, *Joram enim Rex 10. tri-
buum unum & quadraginta annos imperium
tenuisse traditur.* Quod firmatur autorita-
te Scripturæ. Vide IV Reg. 14. 23. In
Eusebio tamen, *Hebræorum Israël XII.
Jeroboam ann. xlii.* Nec aliter est in
exemplari Græco. Drusius. Josephus:
Περσικαὶ δὲ λέγουσι ὅτι ἐπὶ τῷ Ἀμασίου
βασιλείας ἐβασίλευσε ἡ Ἰσραηλι-
τῶν Ἰωάκιμ ὡς ἰεροδόμου ἐν Σα-
μαρείᾳ ἐπὶ τεσσαρσὶν ἔτεσιν.

⁴ Zacharias ejus filius.] II Reg. 14.
29. Joseph. 9. 11.

3¹ Horum nos regum, omniumque qui in parte decem tribuum Samariae praefuerunt, annotanda esse tempora non putavimus: quia brevitati studentes, superflua omisimus, & ad cognitionem temporum, ejus potissimum partis annos credimus persequendos, quae in captivitatem posterius
4 abducta, prolixius tempus in regno habuit. Igitur Ozias regnum Judae adeptus, 2² praecipuam curam Domini cognoscendi habuit, 3³ Zacharia propheta plurimum usus. 4⁴ Esaias etiam sub hoc primum prophetasse traditur, quo merito pro-
6 speris eventibus adversus finitimos bella gessit. 6⁶ Arabas 7⁷ etiam devicit. Jamque 7⁷ Aegyptum terrore nominis sui

con-

1 *Horum nos Regum.*] Duplex Sulpicium ratio impulit omittendi Chronologiam Regum Israelis. Tum vitanda prolixitatis: tum quia series Regum Judae longius producitur. *Sigon.*

2 *Praecipuam curam Domini cognoscendi habuit.*] Ἀρχὴς τε τῶ καὶ διὰ τὴ φύσιν, καὶ μεγαλόφρων, καὶ ἀνοήτου τὸ πρᾶγμα τῶ φιλοπρωτάτου. *Ioseph.* Clarum fuit pietatis exemplum. Sic in libris regum: *Fecit quod placitum erat Domino, juxta omnia quae fecit Amasia pater ejus.* *Sigon.*

3 *Zacharia Propheta.*] Secutus est eos qui 11 Paralipom. 26. xl. 5. legunt intelligens in visionibus Dei. Nam diversa lectio alium sensum continet. Vide Observation. lib. 14. cap. 20. & cap. 22. *Drusus.*

4 *Esaias etiam sub hoc primum prophetasse dicitur.*] Esai 1. 1. Hic praeter ceteros adeo aperte de Christo vaticinatus est, ut Evangelista potius, quam Propheta, censendus sit. *Hieronym.*

5 *Prosperis eventibus adversus finitimos bella gessit.*] Suscepta expeditione in Palæstinos, praelio victor, urbes eorum vi cepit, Gittam & Jamniam, & earum moenia vi diruit. *Ioseph.*

6 *Arabas etiam devicit.*] Qui Homero ἑρεμῶι. Nam certo certius est, qui Homero vocatur ἑρεμῶι, esse ipsissimos eos, quos posterior Græcorum atas

Ἀραβας vocavit. Rufus vetus poeta apud Galenum, Ladanum ἐν γαίᾳ ἑρεμῶν nasci tradit, qui sunt Arabes. Celebre quippe est Ladanum Arabicum. *Salmasius.* Idem Strabo in 1. habet, qui & Possidonium in hac fuisse sententia tradit extremo libro 16. Dionysio quoque ἐν ἀεικησίᾳ pars sunt Arabia. Sed si sic Arabes dicti, tanquam Occidentales, à quibus nomen hoc acceperunt? Num à Persis? Sed lingua horum alia. An à Syris vel Babylonis? At hi sunt circa meridiem. Num ab Aegyptiis? At qui isti sunt ab ortu. Quare potius censeo, primo Arabas dictos qui Arabiae desertum incolunt: hinc nomen etiam aliis tributum. Quamquam non absurde dixeris, sic vocari Arabiam, quasi colluviem hominum. Quippe etiam 277, mistio, mixtura. *Vossius.* Illi autem Arabes quos Uzias devicit, in Gurbaal habitabant. *Ioseph.* Μετὰ ἡ τῶ τῶ ἐρημῶν, ἐπήλθε τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ γαίνοις (ἐν Ἀραβίᾳ, καὶ πόλιν κλισίας ἐπὶ τὸ ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ ἐστὶν ἐν αὐτῇ φρεσῶν.

7 *Aegyptum terrore nominis sui concusserat.*] Sic Florus: urbem terror regius afflavit. *Iosephus:* Ἐπῆλθε τὰς Ἀμαμονίας καὶ ἀπὸ τῶν Αἰγύπτῳ αὐτοῖς ὁλοσας τελείν, καὶ πάντα μέρη τὸ Αἰγυπτῶν ὄρων χρωσαίνω. In sacris: Et divulgatum est nomen ejus usque

concufferat, ¹ elatusque secundis rebus, illicita præsumens, ² incensum Deo obtulit: ³ quod solis facere sacerdotibus fas erat. Itaque cum ⁴ per Azariam sacerdotem ⁵ increpitus, eo ⁸ loco decedere cogebatur, ⁶ atque in iram exarsisset, ⁷ lepra oppletus ⁸ decessit. ⁹ Quo morbo affectus, vita functus ⁹ est, quum regnasset annos duos & quinquaginta.

LXXIII. Regnum inde ¹⁰ Joathæ filio datum: isque ¹¹ ad-
modum

usque ad introitum Ægypti, propter crebras victorias. Sed Rex ad ornandam urbem curas suas contulit, mœniis instauratis, quibus turres, altitudine centum quinquaginta cubitorum, addidit. Vide plura apud Josephum.

¹ Elatusque secundis rebus.] Διεφθέρη τὴν Διόνοιον ὑπὸ τῷ Πύθῳ, καὶ ζωννῶ-
θῆς θνήσκῃ ὠδυσσείῳ. Joseph.

² Incensum Deo obtulit.] Offerre voluit. Nam quo minus offerret impeditus fuit à sacerdotibus. Sic alibi, pugnavit, exponitur pugnare cogitavit. Nam verba quandoque conatum, duntaxat designant. *Drusius.* Cum venisset solennis festi celebritas, sumto sacerdotali habitu, ingressus templum, ad aureum altare Deo suffitum facturus, astitit. Joseph.

³ Quod solis facere sacerdotibus fas erat.] Nam ipsi, ne intrare quidem basilicam templi, in qua erat altare suffitus, licuit. Num. c. 3. & 18. 1. 2. 5. 7.

⁴ Per Azariam sacerdotem.] Comitatum aliis 1333. sacerdotibus. Azariam autem eundem faciunt recentiorum aliqui cum Joatham Joëlis filio in serie Josephi, & Chronici Hebræorum. Seldenus.

⁵ Increpitus.] His verbis: Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hoc ministerium: egredere de sanctuario, ne contemseris: quia non reputabitur hoc tibi in gloriam à Domino Deo. 11. Paral. 26. 18.

⁶ Atque in iram exarsisset.] Οργισθεὶς, ἠπέλειπεν αὐτοῖς θανάτον, εἰ μὴ τὴν ἡσυχίαν ἄξειεν. Joseph.

⁷ Lepra oppletus.] Quæ maledicentiæ & superbiæ poena. Addit Josephus: Et ecce, terra vehementer concutitur, fissi que superne templo, radius Solis os regis ferit, quod è vestigio lepra contactum est. Accessit & aliud prodigium, quod ante urbem in loco, qui dicitur Eroge, dimidium montis ad occidentem vergentis revulsam, per quatuor stadia volutum, obstructu demum Orientalis montis constitit, obstructa via publica, & oppressa ruina hostis regis. Addunt Hieronymus, Cyrill. Origen. & Chrysostomus ob peccatum hoc Ozia, cui nonnulli primores consenserint, Prophe-
tix spiritu usque ad obitum Regis, Judæos privatos. Fuit autem lepra oppletus, non anno regni sui xxvii. ut Seder Olam vult, sed vel anno xliix, ut Salianus, vel lxi. ut Hieronymus vult.

⁸ Decessit.] Non è vita, sed è templo. Quia sequitur: quo morbo affectus, vita functus est. Sigon.

⁹ Quo morbo affectus, vita functus est.] Καὶ χρόνον μὲν ἕνα διήχθη ἕξω τῷ παλατίῳ, ἰδιώτῳ δὲ ζῶν βίον, ἔπειθ' αὐτῷ ἠώτῳ τὴν ἀρχὴν ὠδυσσεύ-
λαβόντων, ἔπειτα ὑπὸ λύπης καὶ ἀθυ-
μίας ἀπέθανεν ἔτη μὲν βιώσας ὀκτώ καὶ ἐξήχοντα, τέτταρ δὲ βασιλεύσας πενήτην ἔτι δὲ. Joseph.

¹⁰ Joathæ filio.] 11 Reg. 15. 11. Chron. 27. Joseph. 9. 11. Fuit initio vicarius Regis, per tres quatuorve annos. Deinde mortuo ex asse successit.

¹¹ Admodum sanctus fuisse traditur.] Οὐτὸς ὁ βασιλεύς ἐδὲ μείως ἀρετῆς ἀπελείπετο, ἀλλ' ὀυσεῖς μὲν τὰ πρὸς τὸ θεὸν, δίκαιος δὲ τὰ πρὸς ἀνθρώπους ἦν.

modum sanctus fuisse traditur, prospereque imperium administravit: ¹ gentem Ammonitarum bello victam, ² stipendium præstare coëgit. ³ Regnavit autem annis xvi. Eisdemque ⁴ Achaꝝ filius successit.

¹ LXXXIV. Celebris ⁵ circa hæc tempora ⁶ Ninivitarum

Ἰσραήλ, ἐπιμελητὴς δὲ τῶν κτ' τῶν πόλιν. Joseph.

¹ Gentem Ammonitarum bello victam.]

יְרֻיָּא. יי Paralipom. 27. 5. At Josephus cum autore nostro Ammonitas vocat: ἀμμωνίταις κτ' ἐπιτὰς Ἀμμωνίταις κτ' κρατήσας αὐτῶν ἐν τῇ μάχῃ.

² Stipendium præstare coëgit.] Ἐκ τῶν πάλαι (α, κτ) σίτη κέρως μυρίας τῶν αὐτῶν δὲ κτ' κτ' κτ' κτ'. Joseph.

³ Regnavit autem annis xvi.] Vixit annos xli. Ante ejus obitum Retzin Syriae Rex, & Pekah Rex Israelis, Judæam invaserunt. Anno xi. ejus Romulus urbis Romæ fundamenta jecit xxi. Aprilis, ipsis Palilibus. Sed quoniam controvertunt Chronologi de aliquibus annis, videantur Calvis. Petrus, Petavius, Torriellus, Salianus, & alii.

⁴ Achaꝝ filius successit.] יי Reg. 15. 38. יי Paral. 27. 9. Efa. 7. r. Matth. 1. 9. Ἀσβεῖσαις εἰς τὴν γῆν γυρόμενος, κτ' τῶν πατρῶν ἀρχαῖος νόμος, τῶν Ἰσραηλιτῶν βασιλέως ἐμικησάντο, βωμὸς ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀναστήσας, κτ' Ἰσραὴλ ἐπ' αὐτῶν τοῖς εἰδωλοῖς, οἷς κτ' ἴδιον ὀλοκαύτω (α παύσαι κτ' τὴν ζωαναιῶν ἐστίν. Joseph.

⁵ Circa hæc tempora.] Quartus liber Regum ostendit Jonam sub Jeroboam Joas filio vixisse, iv Reg. 16. 25. Atque ita exposuit quoque Josephus, & post eum S. Hieronymus. A quibus non diffidet Funccius, qui missum fuisse scribit Jonam ad Ninivitas circa tempora Uzias sive Ozias. Nam Ozias & Jeroboam filius Joas, qui secundus & junior dicitur, una regnaverunt. Vide Josephum lib. 9. 11.

⁶ Ninivitarum.] Urbs vocatur in

sacris נִינְוֵה, & sic quoque Ammiano Marcellino & aliis. Plerique Græcorum Νίνον vocant, ut Strabo xvi. Plinius lib. 6. 13. Lucan. lib. 3. Ptolemæus in Assyria, & alii. Strabonis verba sunt: Ὁ μὲν Νίνος τῶν Νίνων ἐν τῇ Ἀσσυρίᾳ κτίσας, πολὺ δὲ μείζων ἢ τὸ βαβυλωνίον. Ingens igitur. Audi Diodorum: Ninus ad Euphratem urbem præclare munitam figura altrinsecus oblonga posuit. Nam latus utrimque longius ad centum stadia excurrit; reliqua duo minora xcc. obtinent. Ambitus igitur totus stadiis ccc. xcc. constat. Murus ad centum pedum altitudinem exurgebat, & ad trium latitudinem curvum, junctim agitandorum, porrectus erat. Turres in eo ccc. lxx. ducentos pedes alta. Assyriis habitandam urbem dedit, ex aliis tamen nationibus, qui vellet, aggregati. His magnum agri vicini tractum assignavit. Hæc urbs à Cyaxare & Nebucadnezare aliquandiu post excisa, nunquam reffloruit. Quanquam urbs iterum ejus nominis, & ea adhuc Ammiani ævo, ingens. Sic enim ille: Ninive Adiabena ingenti civitate transfmissa. Lib. 17. De cujus vero situ accuratissime Fullerus 3. Miscell. 6. Non enim ad Tygrim, sed ad Lycum amnem sita fuit. Hodie adeo ex hominum memoria evanuit, ut ne situs quidem ejus notus sit. Geographus Nubiensis tradit Mosul ad Occidentalem Tigridis ripam, è regione vetustissimæ Urbis Lino, quæ in Orientali jacet, sitam. Vocat نينوى, quæ indubie Ninos urbs. Chaldæi enim & Arabes sæpe La pro Na ponunt, & contra. Qui vero Νίνον, quæ & Νινωὶ volunt eandem cum Mausel esse, falluntur. Non solum quia in adversis ripis: sed & quia gradu ferme

rum fides traditur. Id oppidum olim ¹ ab Assur, ² Seon filio ² conditum, caput regni Assyriorum fuit: ³ frequens tum incolentium multitudine, alens ⁴ virorum millia c. & xx. atque, ut in magno populo, abundans vitiis. Queis Deus ³ motus, Jonam prophetam ex Judæa ire præcepit, ac denunciare urbi excidium, ⁵ sicut olim Sodoma & Gomorrha divinis ignibus conflagrassent. Verum propheta prædicationis istius ministerium detrectans, non contumacia, sed præscientia, ⁶ qua videbat Dominum pœnitentia populi placandum, ⁷ navim, quæ ⁸ longe diversa regione Tharsos pete-

terme integro Ninus Ptolemæi septentrionalior, quam *Μεσσηνία* Chryfococca *Palmas*.

¹ *Ab Assur.*] Gen. 4. Ubi tamen magna disceptatio, אשור regionis, an hominis nomen. Vide Drusium. Maxime probabilis sententia, Assurem Chami filium, qui totius Assyriæ conditor, etiam regis urbis Ninives conditorem. Nec Moses repugnat. Non enim dicit יצא לאשור, vel אשור, quod fieri debuisset, si de Nimrodo sermo. Is igitur, dejecto Nimrodo, Monarchiam ad Assyrios transtulit. Assur autem hic est quem Chronicon Alexandrinum *Μεσσην* vocat. Verba sunt: *Μεσσην δὲ Νινὸν ἐκασίλυσεν Ἀσσυρίων* *Μεσσην*. Vide & Suidam in *Μεσσην*. Hic est ipsissimus Assur, qui Dialecto gentica Athur: unde *Ἀθουρία* quæ eadem cum *Ἀσσυρία*. Hinc abjecto capite Thur, & *Μεσσην*. Horn.

² *Seon filio.*] Nihil etiam dubitans lego *Sem filio*. Nam Assur filius Sem Gen. 10. 22. Hic Niniven primus condidit, Gen. 10. 11. Eucherius: *Assur Assyrii, ab Assur filio Sem. Hi urbem Ninum ex nomine Nini regis condiderunt, quæ nunc Ninive vocatur.* Drus. Alii legunt, *Semiramidis filio*.

³ *Frequens tum incolentium multitudine.*] Fuit enim urbs *גְּרָלָה לְאֵלֹהִים*, admirandæ magnitudinis, in circuitum patens itinere tridui, Babylone multo

major. Quod ex priscis Fullerus ostendit 3 *Miscell.* 6.

⁴ *Virorum millia c. & xx.*] Imo hominum qui non poterant discernere inter dexteram & sinistram, hoc est, puerorum. Si verum hoc, ut est verissimum, quantus, putes, erat numerus aliorum, qui discernere poterant inter utramque manum. Drus.

⁵ *Sicut olim Sodoma & Gomorrha.*] Hoc de suo adjecit & ex ingenio promissit, aut ex commentario aliquo sumpsit. Sane in scholiis Camii Ebraei, *evertetur quemadmodum everse fuerunt Sodoma & Gomorrha. Nam opera eorum similia operibus Sodomitarum.* Drus.

⁶ *Qua videbat.*] Alibi est, quia. Vide Jon. 4. 2.

⁷ *Navim.*] Joppensem. Joppe autem est *יָפוֹ*, urbs Palæstina antiquissima, & ante diluvium condita. Strabo: *Locus satis editus est, ita quidem, ut inde tradant Hierosolymam conspici Judæorum metropolim: quin & Judæi portu hoc utuntur, usque ad mare digressi.*

⁸ *Longe diversa regione Tharsos petebat.*] *Πλοῖον ὁρῶν ἐμεῶς, εἰς Ταρσοῦν ἔωλεν τὸ Κιλικίας.* Sed vide an legendum sit Tharsis. Nam sic est Jon. 1. in editione Græca, *ὡς ἀνέστη Ἴωνας ἔφυγεν εἰς Περσίς.* Adhibe Lektionen meas. Drus. Augustinus Tharseis Ciliciam, Tharsum metropolim tradit. Idem Carthaginem potius innui putat in Psal. 47. Ammianus 14. *Ciliciam Tarsus.*

5 petebat, conscendit. Sed ubi in altum processum, nauæ
 6 sævitia maris compulsi, quisnam esset mali causa, forte ex-
 ploravere. Cum super Jonam fors decidisset, tanquam
 piaculum tempestatis, in profundum projectus est: ¹ ex-
 ceptusque à ceto, marino monstro, ac devoratus, ² post tri-
 duum fere ³ Ninivitarum littoribus ejectus, iussa prædicat,
 7 urbem scilicet ob peccata populi ⁴ triduo perituram. Igi-
 tur

*sus nobilitat, urbs perspicabilis. Hanc con-
 didisse Perseus memoratur; vel certe ex
 Æthiopia profectus Sandan quidam nomine,
 vir opulentus & nobilis. Ubi per Sandan,
 Sardanapalum intelligi, tum ex nomi-
 nis affinitate patet, tum quia veteres
 tradunt cum una die Tarsum & Anchia-
 lum condidisse. Ex Æthiopia profectus
 dicitur, quia Chus vicina Assyriæ &
 Babiloniæ. Horn.*

¹ *Exceptusque à ceto.] A magno ali-
 quo pisce, quem lamiam fuisse nonnulli
 putant. Nam balæna, quod fauces angu-
 stiores habeat, hominem integrum vo-
 rare nequit. Drus. Imprimis ore vasto
 terribilis est λάμνης, quæ Lamia Lati-
 nis. Tanto enim oris est rictu, ut totum
 deglutiat hominem. Sane Nicæenses
 testati sunt Petro Gillio, se lamiam cœ-
 pisse ad quatuor librarum millia accedentem, inque ejus ventre reperisse ho-
 minem solidum. Item Massilienses ei
 retulerunt, invenisse se in ea hominem
 loriatum. Ut lamia possit videri id ceti
 genus, in cujus ventre divinitus conser-
 vatus Jonas Propheta fuit. Pene extra
 omnem controversiam ponimus, fabu-
 lam de Hercule, in balenæ ventre com-
 morante, fuisse confictam ex Prophe-
 tica Jonæ nostri Historia. Nam & tridui
 meminerunt, & ob id à Lycophrone
 in Cassandra Hercules περιεσσερ
 vocatur, λέγει τὸ ἀφ᾽ ὅτι τὸν ἐ σκοτῆ-
 νῶ εἶναι τὸν γαστέρα ἔθ᾽ Ἰηεῖς.
 Isacius Tzerzes in Lycophr. plenius B.
 Cyrillus in Jonam, & Theophylactus.
 Qui dicunt, Herculem deglutitum qui-
 dem à ceto, redditum tamen, ab insito ceti
 calore capite solum depilato. Vossius. At-*

que existimarim fabulam Andromedes
 ab eadem origine derivatam. Quis enim
 dubitet, Ioppensibus innotuisse, Jo-
 nam è mari, & ut narrabat, ex ceti
 ventre, in lucem reversum. Ac quia
 ipsorum navi vectus, placandis numini-
 bus suis, virginem ibi alligatam, & ba-
 lænis objectam. Vide Solinum 39. Pli-
 nium 5. 13. & 31. Horn.

² *Post triduum fere.] Redundat fert.
 Nam Jon. 11. 1. fuit Ionas in visceribus
 piscis tres dies & tres noctes. Druf.*

³ *Ninivitarum littoribus ejectus.] Hi-
 storia narrat illum in aridam ejectum,
 nulla mentione facta littorum in quæ
 ejectus fuerit. Drusus. Non minus ridi-
 culum se Geographis Sulpicius præbet,
 atque Diorymus Strombychi filius, qui
 è Cilicia, per Cydnum in Choaspen
 fluvium, qui Susas præterfluit, se navi-
 gasse scripsit. Strabo 1. Τὸν δὲ λόγον,
 ὑπὸ τῆς κήτης καὶ ποθῆναι τρεῖς ἡ-
 μέρας καὶ τοσούτους νύκτας, εἰς τὴν ἀβύσσον
 ἐκβραδύναι πόντον, ζῶντα, καὶ
 μεθ᾽ ἐν σίματι λεωσθηρόν.
 Iosephus. Sed longius ab Assyria distat
 Euxinus Pontus. Quid obstat quo mi-
 nus eum ad eadem, unde digressus, Sy-
 riæ littora, ejectum statuamus, vel Cili-
 ciæ, unde recta in Assyriam & brevis
 via? Horn.*

⁴ *Triduo perituram.] Expresit lectio-
 nem Græcam ἐπι τρεῖς, quam corrip-
 tam esse indicat Theodoretus, legen-
 dumque τρεσάρων ἡμέραι, adhuc quadra-
 ginta dies: cui assentior. Licet eam ex-
 cufare conetur Augustinus de Civitate
 Dei lib. 18. c. 44. Prosper Aquitanus:*

Sic

tur ¹ non diffimulanter, ut olim Sodomis, audita est vox Prophetæ: ac statim, ² jussu regis, exemploque, populus universus, quin & recens nati, ³ cibo potuque abstinere jubentur: jumenta itidem, & diversi generis animalia, compulsa fame ac siti, lamentantium speciem, cum hominibus præbebant. Ita ⁴ imminens malum aversum. ⁵ Jonæ apud ⁸ Deum conquerenti, quod fides dictis non affuisset, respon- ⁹ sum: *pœnitentibus veniam negari non posse.*

LXXXV. At in Samaria, Zachariam regem admodum ¹ impium, quem superius regnasse memoravimus, ⁶ Sella quidam interemit, regnumque occupavit: idemque ⁷ Manæ in-

fidiis,

Sic Ninive, monitis Jonæ, sub tempore cladis, Credidit, & tribus in luctu jejuna diebus, Promeruit morum excidio consistere re- gno.

Drusius. Josephus præter necessitatem, & velut dissusis veritati historiarum, concionem Jonæ pervertit. Verba ejus sunt: *Σταθείς ἐπήγορ ἐκίρυσεν, ὡς μετ' ὀλίγον πάλιν ἀποβαλεῖται τῷ ἀρχὴν & Ἀσίας καὶ τῶν τε δηλώσας ἰστέ- σρεψε.* Atqui nihil hujus Prophetæ dixit, & destructa etiam urbe regia, regnum nihilominus salvum esse poterat. *Horn.*

¹ *Non diffimulanter, ut olim Sodomis.]* Innuit, auditam cum fructu Jonæ concionem, apud Ninivitas. Contra quam Sodomis accidit, qui risu & contemptu, prænuncios cladis suæ exceperunt. *Horn.*

² *Jussu Regis.]* Jonæ 3. *Quis ille?* Sardanapali antecessor, ut quidam volunt. Sed tempora maxime suadent, fuisse ipsum Sardanapalum. *Calvisius.* Fuit Pul Sardanapali pater, de cujus expeditione in Palæstinam 1 Chron. 5. 26. 11 Reg. 15. 19. *Usserius.*

³ *Cibo potuque.]* Tria sunt quæ in luctu & dolore magno, aut in peccati pœnitentia, antiquitus fecere Hebræi, atque Hebræorum exemplo cæteri, qui aliquam Dei notionem habuerunt. Vesti-

menta sua sciderunt, atque iis abjectis, saccum induerunt, jejunio se macerant, & capita sua cinere & pulvere conspererunt. ut Genesis 38. Levit. 21. Num. 14. 1 Reg. 1. 11 Paral. 20. *Sigon.*

⁴ *Imminens malum aversum.]* Ad tempus. Nam eversio Ninives sub alio Rege accidit. *Idem.*

⁵ *Jonæ apud Deum conquerenti.]* Jonæ 4.

⁶ *Sella quidam.]* 11 Reg. 15. Sellum filius Jabes, qui in Græcis Bibliis *σέλλεμ* vocatur, 4. Reg. 15. 10. Hic regnavit in Samaria *μῆνα ἡμερῶν*, hoc est, interprete Hieronymo, *mensum unum.* Cæterum in Eusebio est *dies tres.* Drus. Zacharias autem regni sui mense sexto periit 11 Reg. 15. 8.

⁷ *Manæ insidiis.]* Legendum videtur pro *Manæ* insidiis, *Manehem.* Extremæ syllabæ locum errori dederunt. *Sigon.* Alibi, Manes. Manem, Manes; ut Joseph, Josés, & est contractum ex Manahem. Aut Mane, ut Josè, in quo abjecta ultima ex Joseph. Manem, Mane, ut Joseph, Josè. Sic Goliath, Golia. Mariam, Maria. Paulo ante, *Manæ insidiis*, qui est obliquus à Mane, nisi legendum, Mane insidiis. Porro in contractione Manem pro Manahem nullum est mendum, ut quidam censent. Nam similis contractio in Manaim pro Mahanaim, id est, castra. *Drus.* A Sulpitio Manes hic appellatur eodem quo Manes

2 fidiis, 1 exemplo facti sui, periit. Mane creptum Sellæ
3 imperium tenuit, 3 filioque Pache reliquit. Eundem vero
4 Pache quidam ejusdem nominis 5 interemit, 6 regnumque
4 occupavit. Mox 7 ab Osee peremptus, eodem scelere quo as-
sumpserat, imperium amisit.

LXXXVI. Hic

Manes hæresiarcha nomine. Utriusque vero nomen Paracletum sive consolatorum significat. *Usserius.*

1 *Exemplo facti sui periit.* Quod evenit olim Zambri, ut regnum Elæ per vim ereptum, septem tantum dies tenuerit, idem quoque Sellæ contigit, qui uno mense regnavit. *Sigon.* Nam Manahem nomine Regis sui Zachariæ Thirziam obsidens, audita cade ejus, Sellum quoque sustulit, & imperium rapuit. *Joseph.*

2 *Imperium tenuit*] II Reg. 15. 22. Vir immani crudelitate, qui ne prægnantibus quidem sceminis pepercit. Quod ante eum & Hazaël fecit, Rex Syriæ; & post exercita hæc crudelitas tum alibi, tum in vesperis Siculis. Tales Manahemi, infelicissimo seculo nostro, Germaniam omni immanitatis genere exhauriunt. *Horn.*

3 *Filioque Pache reliquit.* Cum regnasset annos x. usque ad l. annum Azaria. Hic primus Assyrii viam in Israëlitidem ostendit, vocato contra Thirsenses Phul Belocho. Qui videtur Beleses Diodori esse, socius Arbacis in bello contra Sardanapalum gesto. Eo ad vivicomburium adacto, in quo urbs Ninive in cineres subsedit, solus quidem Arbaces in Monarchia successit, Beleses tamen præfecturam Babyloniae & Assyriæ obtinuit, ac paulo post titulum regium, vel sponte Arbacis, vel per rebellionem, sumsisse videtur. Vide Petavium 9. de Doct. Temporum 35. & 10. 3. Pache Paccia est 4. Regum 15. 25. Pacea in Chronico Eusebii. *Drus.* Ος τῆς πατρὸς καὶ ἀρχαῖς ἡσυχίας ἀμύπη, δυσὶν ἔτεσι μόνοις ἤρξεν. *Joseph.* Usserius ostendit Phul fuisse patrem Sardanapali, qui inde dictus Sar-

danpul, ut Merodach Baladan, Efaiz cap. 39. 1.

4 *Pache quidam ejusdem nominis.* Hic in fonte Phacee dicitur, nomine quidem affini & cognato, sed tamen alio diversoque. Græci quoque in his nominibus variant. Nam Phaceia in eorum libris vocatur φακισίας, alter autem φακίς ἢ φάκελις. Sic edit. Romana. quam nunc solam consului. Hic Phacee regnavit ann. xx. Sub hoc Theglath Phalassar Rex Assyrius magnam partem populi transtulit in Assyriam. 4. Reg. 15. 29. *Drus.*

5 *Interemit.* Δολοφονηθεὶς ἐν συμποσίῳ ἐπὶ φίλων ἀπέθανε, φακίς ἡνὸς, ὅς ἦν χιλιάρχος ἐπιβαλόντων τῶν αὐτοῦ. *Joseph.*

6 *Regnumque occupavit.* Et cum Retzin Rege Syriæ Hierosolymis obsessis, Judæorum cxx. occidit in prælio, centum millia abduxit. Achaz Rex Judæ, post hanc cladem, evocato Tiglat Pilessere Assyriorum Rege, Damascus capit; qui Syros, & ex Israële quinque tribus, Rubenitas, Gaditas, dimidium tribuum Manasse, Zabulonitas, & Nephthalitas, in captivitatem abduxit. 4. Regum 16. Joseph. 9. cap. 13. Et sub eodem Tiglat Pilessere, Babyloniis ab Assyriorum dominatu deficientibus, Nabonassar novum regnum Babylonicum erexit. De quo vide Scaligerum 5. De emendatione Temporum, & alios Chronologos.

7 *Ab Osee peremptus.* Vocatur Hosee filius Ela Ἀρχαῖος ἐνεκα. Nam alius erat filius Beer, cujus Prophetia etiamnum extat. *Drus.* Ἀπίθωνος ἐπὶ τῶν αὐτῶν καὶ ὁ ὅτι Ἰσραηλιτῶν βασιλῆος φακίς, ἐπιβαλόντων

LXXXVI. ¹ Hic ultra omnes reges superiores impius, ¹ pœnam sibi perpetuamque genti captivitatem, à Deo meruit. Namque ei ² Salmanasser ³ rex Assyriorum intulit bellum, ⁴ victumque tributarium sibi effecit. Sed cum ⁵ occultis consiliis rebellionem pararet, ⁶ regemque Æthiopum, qui

συνὸν αὐτῶν φίλος τοῦ ὄντος. *Josephus.*

¹ Hic ultra omnes Reges superiores impius.] Aliud colligas ex IV Reg. 17. 2. *Drusius.* Πονηρὸς τε ὡς, καὶ ἄδικος θεὸν ὀλιζώμενος. *Josephus.* Fuit autem post mortem Phacee interregnum annorum VIII. Nam regnum Osee vel interruptum fuit annis Syrorum, vel æmulum familia Phacee. *Abul.* Certe verum non est quod Sulpicius dicit: ultra omnes hanc fuisse impium. Quia etiam si Osee ipse coleret vitulos aureos, tamen permisit suis, qui vellent, ire in Jerusalem, ibique adorare Deum Judæorum in templo, quod cæteri Reges Israël, dispositis custodibus, non permiserunt. Hinc Osee permissu, Israëlita ab Ezechia invitati, Jerosolymam ad celebrandum Pascha venerunt. II Par. 30. II. 18. *Seder Olam.*

² Salmanasser.] Hunc Eusebius perperam cum Sennacheribo confundit. Sane in Historia Ebraica Tobie Salmanassar, quem Græca Enemessarum appellat, pater est Sennacheribi, qui filio imperium reliquit. Sub hoc Tobias in captivitate ductus fuit. *Drus.* Hujus nomen in Tyriorum extirisse Annalibus, docet *Josephus* 9. 14. Verba ejus sunt: Assyriorum Rex cum armis totam Syriam & Phœnicem peragravit, & nomen ejus in Tyriorum Annalibus scriptum invenitur. Bellavit enim contra Tyrum, regnante ibidem Elulæo, attestante etiam *Menandro* in suis *Chronicis*. Regum Assyriorum nomina alia sunt simplicia, ut Phul, Asar, Teglat: alia composita, ut Teglat-Phalasar, ex tribus, Teglat, Phul, Asar. Salmanassar ex Salmam & Asar. Asarhaddon, ex Asar & Haddon. Nabuchodonosor ex Nabo qui erat

Deus Babyloniorum, Chald. & Netzer. *Selden.* Cedrenus Salmanassarem falso vocat Nabopalassarem. Quæ nomina, & tempus utriusque, nimis differunt. Vide *Calvisium* in *Isagoge*. Cæterum successio Regum post Sardanapali vivicomburium hæc fuit: Arbaces Assyriam & Mediam tenuit, hisque αὐτονομία reddita: successorem in sola Assyria habuit *Ninum* Juniorem, qui in Sacris *Thilgath Tilneser* vel *Tiglath Pileser*, *Æliano Thilgamus*. Huic successit *Salmanassar* sive *Shalman*. *Hosea* 10. 14. At in *Babylonia* regnabant *Belesis* sive *Baldan*, qui *Ptolemæo* & *Censorino*, *Nabonassarus*. *Usser.*

³ Rex Assyriorum.] Idem regem Chaldæorum eundem appellat: quam recte, viderint qui harum rerum intelligentiam habent. *Drus.* Imo non recte. Quia tum temporis aliud regnum Chaldææ, aliud Assyriæ. Tempore *Salmanassar* regnabat in *Babylonia* *Mardokempad* sive *Merodach*, quartus à *Nabopalassere*. Ac imprimis hic regnum *Babylonium* ab *Assyriorum* jugo, quod sub obscuris illis regibus, *Nassio*, *Chinzere*, *Poro*, ac *Dulilæo*, recepisse videntur, liberavit. *Esa.* 39. II Reg. 20. 12. *Horn.* Cæterum hos *Assyriorum* Reges *Persæ* Reges *Aderbigian* ab ignis cultu vocant. آر enim vel آزر ignis est. *Golinus.*

⁴ Victumque tributarium sibi effecit.] Qui status per quinque vel sex annos duravit. Incepit autem anno primo *Osee*. *Horn.*

⁵ Occultis consiliis rebellionem pararet.] *Josephus* 9. 14. IV Reg. 17.

⁶ Regemque Æthiopum, qui tum Ægyptum obtinebat.] Quærendum unde hoc habeat.

qui tum Ægyptum obtinebat, in auxilium accerferet, idque Salmanasser comperisset, ¹perpetuis eum vinculis in carcerem conjecit, ²urbemque excidit, ³populum univcrsum in

habeat. Nam IV Regum 17. 4. vocatur rex Ægypti. Nomen ei in codicibus Ebraicis מִצְרַיִם, Sô, quod Orientales Judæi legunt מִצְרַיִם, Si. Quanquam in Hieronymo Sua: & in edition. Romana, Σηώρ βασιλεύς Αἰγύπτου. Josephus habet, *Soram Ægyptiorum Regem.* Chrysofostomus Hom. 30. in Johannem: *Huic (Salmanassar) Osee primum pavuit: inde defectione facta Æthiopibus confederatus est. Quod cum Assyrius intelligeret, gentem illam obsessam cepit, neque amplius illic habitare permisit.* Ecce nihil dissidet à nostro Sulpicio. Mirum unde hauserint. Porro Ægyptum tunc obtinebat (Eusebius mihi autor) Bocchoris, cujus annus xxxiii. aut xxxiv. incidit in nonum Hofee. Regnavit autem ann. xiv. quem Scalon Æthiops devicit, ejusque regnum occupavit. Hæc indigent diligentiore inquisitione. *Drusus.* Origo hujus opinionis, ex Historia Ezechia fluxit, ubi mentio fit Tirkakæ Æthiopum Regis, qui tum quoque Ægypto potitus. Nec erravit Sulpicius, nisi errantem Manethonem secutus sit. Nam is tradit, Sabaconem Æthiopiæ Regem, victo Bocchore, Ægyptum cum Æthiopia junxisse. A quo Dynastia Æthiopum, qui in Ægypto regnarunt, fuit. Sabaconi successere Sevech, qui & Sebich sive Sethon, deinde Tarah sive Tirkaka. Sebich sive Sethon est ille So, ad quem Hofea misit. Fuerunt autem Ægyptii Reges Assyriorum amici & hostes fere. *Horn.*

¹ Perpetuis cum vinculis in carcerem conjecit. Anno VII. Hofea obsedit Salmanassar Samariam, & triennio post eam cepit. Hic finis fuit regni Israelis, cum steteret annos cclvi. *Chronolog.*

² Urbemque excidit. Nempe Samariam. Melius erat dictu, cepit. Neque enim Scriptura excisam memorat, &

recte, cum tradita sit ad habitandum Assyriis. *Sigon.*

³ Populum univcrsum in regnum suum abduxit. Πάντα τὰ λαὸν μετέλασεν εἰς τὴν Μηδίαν καὶ Περσίδα. *Josephus.* In Assyriam IV Reg. 17. 6. in Halach & Chabor, flumine Gozan & urbibus Media, ibid. Chalach de opinione quorundam sunt Colchi, & Chabor Iberi. *Drusus.* Πλην est Calacina pars Assyriæ, Adiabenen tangens apud Ptolemaum. Habor חבור, est Chabora apud Euphratem, eidem Ptolemao. Alii vero per Πλην Colchos, per חבור Iberos intelligunt; & qui eo deducti sunt, putant eos esse quos Colchos è Syris ortos & circumcisos fuisse narrat Herodotus, Ponticos illos in Actis & Petri epistola memoratos. Certe Ponti oram post hæc tempora sub regibus Chaldaicis fuisse discimus ex Abydeni loco de Nabuchodonosoro. Fluvius Gozan est, unde Gauzanitis regio, apud Ptolemaum in Mesopotamia descriptione. *Grotius.* Quia autem Salmanassar captivos in urbibus Media locavit, patet, tum vel totam Mediam, vel partem ejus aliquam, Assyriis paruisse. *Horn.* Quemadmodum mos regibus ferme est, gentes pro libidine huc illuc transferre, pecudum in morem, quas pastores nunc in hibernos, nunc in æstivos saltus trajiciunt. Ita enim ingenia populorum emolliuntur, mutanturque; & qui in suo solo quilibet audent, placidi quietique in alieno sunt. Nunquam deinde Israelitis in patriam remeare, aut deletam perditamque instaurare republicam contigit. Ulque adeo enim sese nefario impietatis crimine obstrinxerant, uti placare numinis iram longa dies, revolutusque seculorum ordo nequiverit. *Cyprianus.* Μετακλήσαν ἐν αἰδέμα φυλαγὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Ἰσραήλ καὶ ἐπὶ τοὺς οὐρανούς.

in regnum suum abduxit, 1 Assyriis in hostili solo ad custodia-
diam positus. 2 Exinde ea pars Samaria appellata: 3 quod lingua 4
Assyriorum custodes Samaritas vocant. Ex quibus 4 plerique 5
divi-

δραμὸν ἐναγκασίαν παταρχήν
ἐπὶ αὐτῶν, ἀφ' ἧς χεῖρε τῶν Αἰγυπτίων
ἐξελθόντες αὐτῶν οἱ πατῆρες τῶν δε
κατέρων τῶν χιλιῶν. ἀπὸ δὲ ἑσθλητῶν
τῶν Ἰησῶ ἐπὶ τῶν οὐκ ἐναγκασίαν. ἀφ' ἧς δὲ
ἀποστάτες ἀπὸ Ροδόαμικ τῶν βασι-
λείων Ἰεροσόλυμα παρέδωκεν, ἕτη ἐστὶ
ἀναγκασίαν παταρχήν, μετὰ ἐπὶ αὐ-
τῶν ἡμέρας ἐπὶ αὐτῶν. Joseph.

1 Assyrii in hostili solo ad custodiam
positi. Josephus ait fuisse gentem Per-
siam ex eo tractu, qui ab amne Chutho
denominatus est. Orig. Jud. lib. 9. cap.
14. Forfan Assyrios appellat, quia sub-
diti erant regi Assyriorum. Siquidem
coloni erant ex Chutha & Babylonia:
item ex Ava, Hemath & Sepharvaim,
iv Reg. 17. v. 24. Drusus. Incondita
fuit illa colonorum multitudo, quam
ex Cuthæorum, Babylonienfiumque, &
Chamathæorum, ac Sepharvaimitarum,
Chavæorumque sedibus collectam, rex
Assyria in Samariam transvererat, post-
quam Israëlita omnes, qui secessionem
à Judæis fecerant, abducti in longa
exilia, dispersique per Colchos, Par-
thos, atque Æthiopes sunt, nunquam
ut ex illa tempestate in Palaestinam re-
dierint. Quare iam Samaritani, qui in
vacuam eorum regionem missi sunt, ni-
hil nisi retrimenta hominum & mendi-
cabula fuere, plane ut sunt illi apud Si-
culum vatem,

ἔτι λόγῳ πρὸς ἀξίους, ἔσ' αὐ-
τῶν ἐπιμετοί,

Δύσανοι, μετὰ ἑβραῖς, ἀπὸ αὐτῶν ἐν
μαίρα.

Sane quanti pretii fuerint, monet nos
vetus Judæorum verbum, quod Rabbi
Elias refert, רומא דור הוה דור המלך רומא
למה היה דור המלך רומא: Cui rex
David similis fuit? Chutæo ostiatim sti-
pem petenti. Cunnæus. Cuthæi autem illi
ex Sufiana fuerunt. Quippe tractus ille,
ut supra monitum, à Cufcho dictus, qui

Assyriis Cuth, sicut pro Assur Athur di-
cunt. Unde Cusistan hodie. Horn.

2 Exinde ea pars Samaria appellata.]
Non exinde, sed ab urbe ejus nominis;
quæ à monte vocitata, ut & mons, à
quodam Semer. Res est certa. Tamen
Ildorus Orig. l. 15. Samariam Sennacha-
rib rex construxit vocavitque Samariam,
id est, custodiam, quia quando Israël trans-
tulit in Medos, ibi custodes constituit
Drusus.

3 Quod lingua Assyriorum custodes Sa-
maritas vocant.] Eusebius in Chronicis.
Sennacharib rex Chaldeorum ad custodi-
endam regionem Judææ accolæ misit Assy-
rios, qui amulatores Judææ legis facti
Samaritæ nuncupati sunt: quod in Latina
lingua exprimitur custodes. Epiphanius
contra Hæreses 1. Interpretari posses Sa-
maritas custodes, propterea quod custodum
locum in terra obtinebant: aut quod custo-
des essent constituti secundum legem Mosi.
Eucherius: Samaritæ custodes, eo quod à
Babyloniis illic ad custodiam collocati essent
Judæorum. Cæterum Samar verbum est
Ebraicum, non Assyrium. Assyrii &
Chaldæi pro eo Natar usurpant. Unde in
ea lingua custodes porius Nataritæ dice-
rentur. Drus.

4 Plerique divinas ceremonias recepe-
runt, reliquis.] Hæc ita restitui possent
ad veritatem historiæ, qui divinas cere-
monias receperunt, & simul in errore gen-
tilitatis perseverarunt. iv Reg. 17. v. 33.
Drus. Cuthæi à leonibus devorari cœpe-
runt. Cum autem didicissent id evenire
quod in ea terra non cultui unius Dei
operam darent, Rex Assyriorum remi-
sit ad eos unum sacerdotem, qui eos
jura regionis doceret. Ita unquamque
gens fabricavit Deum suum & nihilo-
minus colebant Dominum. iv Regum
17. Sigonius. Fuit igitur religio ipso-
rum mixta ex gentili & Judaica. Erro-
res ipsorum varios recensent Epipha-
nius & Philastrius. Solum Mosi Pen-
teuchum

divinas ceremonias receperunt, reliquis ¹ in errore gentilitatis perseverantibus. ² Hoc bello Tobias in captivitatem ductus est.

LXXXVII. At in parte duarum tribuum, rex ³ *Achas*, ob impietatem invisus Deo, cum ⁴ finitimorum bellis saepe premeretur, ⁵ deos gentium colere decrevit, nimirum ⁶ quia eorum illæ auxilio victores frequentibus præliis extitissent. Ita in hoc nefariæ mentis ^{*} piaculo diem functus, cum XVI. annis in regno fuisset.

LXXXVIII. Huic

teuchum admittunt literis peculiaribus, quas Mosaicas esse volunt, scriptum & in plurimis à Judaico discrepantem. Vide Petitum 11 Ecl. Chron. 4. Tandem autem, sero quidem admodum, sed aliquandiu tamen ante Sanaballetæ tempora, penitus omnem idolorum cultum abdicavere, secutique religiones sunt, quas divinus Moses præscripserat. *Cuneus.*

1 *In errore gentilitatis.*] Multa in odium Samaritarum Judæi confixerunt. Ut quod columbam coluerint, & ejus nomine circumcisi sint. Quod ignota idola in monte Garizim inventa coluerint. Et hoc est illud crimen, quod Judæi duabus literis *W* notant, & tanquam cauterio Samaritanis imprimunt. *Heinsius.* Perperam profecto, si loquantur de publico Samaritanorum cultu, ex quo Manassen, Jaddi fratrem, habere Pontificem Maximum. Sed fieri possit ut fuerit ex cultu aliquorum privato ac domestico, vel etiam ex publico Cuthæorum, antequam legem didicissent Mosaicam. Saltem id credibilius, quam quod Judæi quidam, ut ex Gedaliæ catena Cabalistica constat, crediderunt fuisse illud simulachrum quod Jacob ex Assyria veniens, post urbem Sichem, sub terebintho defodit, ut Genesi 35. legere est. *Vossius.* Negasse eos animæ ἀθανάσιον, & ἀνασίον ἢ νεκρῶν, Epiphanius & Philastrius authores sunt. Sed & hæc odio conficta. Ut & illud, quod Benjamin Tudelensis tradit, tribus his caruisse literis *והו*.

Vide *Scalig.* in Trihæresio, capite 16. Seldenum de *DI*s Syris. Illud verum est quod Josephus observat: ὅτι οὐδὲ πρῶτον βλάπτει τὰς ἑθνεῖς συζηεῖς ἀποικητικῶν, ἀλλ' ἐξ ἑσθίας πρῶτον, ὅτι οὐδὲ πρῶτον ἰδούσιν, ἐδιδούσιν αὐτοῖς ὡς σὴν λίαν.

2 *Hoc bello Tobias in captivitatem ductus est.*] Vide Librum Tobix. Qui Tobit Chaldaicis. Binæ ejus libri editiones Hebraicæ, Pauli Fagii altera, altera Osvaldi Schreckenfuchsi, satis invicem, uti & Græca & Latina, diversæ. *Selden.*

3 *Achas.*] Cum in libris Græcor. sit ἀχάζ, putarim Sulpicium scripsisse Achaz: tamen non adsevero. *Drus.*

4 *Finitimorum bellis.*] Primo Syrorum & Israëlitarum. Deinde Idumæorum & Palæstinorum. *Sigon.*

5 *Deos gentium colere decrevit.*] Moloch IV Reg. 16. ἄλ. 3. Baalim 11 Paralip. 28. ἄλ. 2. & Deos Damasci sive Darmasci, IV Reg. 28. ἄλ. 23. *Drusus.* Filium suum Moloch consecravit, vel comburendo eum, ut Joseph. & Abulcensent, vel traducendo per ignem, ut Theodoret. & Sallianus, vel unum effiliis cremando, alios traducendo. *Lys.* De hoc Molochi cultu vide Vossium, & Seldenum.

6 *Quia eorum illæ auxilio victores.*] Non hoc de suo adjecit Sulpicius, ut quidam censent; sed ea facti ipsius ratio adducitur 11 Paralipom. 28. Sic Romani Deos hostium suorum evocabant, ut ex hostico

LXXXVIII. Huic ¹ *Ezechias* ² filius successit, multum ¹ paterni dissimilis ingenii. Namque initio regni, populum ² sacerdotisque ad Dei cultum cohortatus, multis differuit, ut frequenter castigati à Domino, sæpius essent misericordiam consequuti, ³ ut postremum decem tribus, in captivitate nuper abductæ, sacrilegii pœnas dissolverent: curandum eis sedulo, ne eadem pati mereantur. Ita conver- ³ sis ad religionem omnium animis, ⁴ Levitas Sacerdotesque omnes ad celebranda secundum legem sacrificia ordinavit: celebrarique ⁵ Pascha instituit, ⁶ quod jam pridem fuerat omis- sum. Cumque dies festus adesset, dimissis per omnem ⁴ terram nunciis, conventus diem edixit: ⁷ ut si qui post ab- ductio-

hostico Romam migrarent, ac Romanis victoriam de hostibus darent. *August. 4. Civ. Dei.*

* *Piculo.*] Id est, crimine. Proprie crimen ob iquod expiatio fieri debet. *Drus.*

¹ *Ezechias.*] Rectius scribitur Ezechias. Primum, quia Græci sic scribunt *Ἐζεκίας*: deinde, quia est Coph in Ebraeo caractere, quam consonantem antiqui expresserunt semper per C simplex. *Drus. IV Reg. 16. II Chron. 28. Joseph. 9. 13. cap. 10. 1.* Fuit vir sane bonus, sed ingenio timidiore, qualis apud Romanos Fabius ille, aliis cunctator, aliis Ovicula dictus, cui de Græcis Periclem confert Plutarchus. *Grot. Φύσις δ' ἦν αὐτοῦ χρηστὴ, καὶ δυνάμει, καὶ ἡρεσέως. Joseph.*

² *Filius.*] A. M. 3136. Ezechias nascitur, cum Achaz nondum esset decem annorum puer. Ideo privignus ipsius, vel frater vel adoptivus filius, potius quam naturalis creditur. *Calvis.* Sed hæc solutio, etsi in speciem egregia, repugnat Scripturæ, quæ utique Ezechiam ut filium naturalem Achazi proponit. Mirum autem non est Achazum illa ætate genuisse, cum similia exempla alibi occurrant. Ætatem undecim annorum quandoque fœturæ habilem fuisse, probat Scaliger in *El. Orat. Chronol.* Vide

& *Hieron. Epist. ad Vital.* & imprimis Spanhemium I Dub. *Euang. 4.* qui ibidem plura *Ἰστορίας* Chronologiæ Sacræ, in Regnum Hebræorum annis, felicissime expedit.

³ *Ut postremum decem tribus in captivitate nuper abductæ.*] Hoc non solum Ezechias initio regni non dixit, ut apparet ex libris Sacris, sed nec dicere potuit. Nam anno quarto Ezechia Salmannassar bellum intulit Regi Osæ, anno vero septimo eundem cum decem tribus in Assyriam abduxit. Ipse vero hanc orationem habuit primo mense anni primi. *Sigon. Drus.*

⁴ *Levitas sacerdotesque.*] Perspicue discriminat sacerdotes à Levitis, quos antehac aliquoties confuderat. *Hornius.* De summo ejus temporis Sacerdote, vide Seldenum lib. I. de Successione in Pont. v.

⁵ *Pascha.*] *Πασχα.* Patres deducebant à *πάσχα.* *Tertullianus. Lactant. Ambros.* Sed Hieronymus monet esse à *Πασα*, addito *Ν* *Πασα.* *Vossius.*

⁶ *Quod jam pridem fuerat omis- sum.*] *Διὰ τὸς τὸ ἀβερρηθῶν βασιλέων ἀβρονομίας. Joseph.*

⁷ *Si quis post abductionem decem tribuum.*] Ab eodem errore hoc edictum finxit Sulpicius, quo illa verba superiora, de abductione decem tribuum, protulit.

stente, ¹ urbis obsidionem urgebat. Ezechias enim, mul-
 titudine inferior, non ausus manum conferere, muris se
 tuebatur. ² Rex Assyrius portis assultans, ³ minitari exci-
 dium, deditioem imperare, *Ezechiam frustra Deo confidere,*
se Dei nutu potius ⁴ arma suppressisse: victorem omnium gentium,
eversorem Samaria, effugi non posse, ni matura deditioe sibimet
consultuissent. In hoc rerum statu, Ezechias Deo fretus, ⁵
⁶ Esaiam prophetam consulit ejusque responso edocetur,
⁷ nihil ex hoste periculi fore, divinum autem auxilium non
 defuturum. Nec multo post, ⁸ Tirhac * rex Æthiopum, ⁹
 regnum

¹ *Urbis obsidionem urgebat.* Hieroso-
 lymarum. Esa. 36. iv Reg. 18. II Paral.
 cap. 31. Joseph. 10. 1.

² *Rex Assyrius portis assultans.* Non
 ipse Rex, qui contra Æthiopes & Æ-
 gyptios profectus, sed duces ejus, Rab-
 face cum duobus aliis. *Josephus.* Fabu-
 lantur autem Hebræi, hunc Rabfacem
 fuisse filium Isaia, eo quod locutus sit
 Hebraice, & quia alter Isaia filius reli-
 ctus vocatus est Jäschub, quasi alius ad
 Assyrios transfugisset. Hanc fabellam
 refert Hieronymus, & auctor de Mira-
 bilibus Scripturæ apud Augustinum 11.
 27. Israëlitam fuisse, sed legis & populi
 sui desertorem, vix dubium est. Credi-
 bile id facit tum lingua Hebræa, tum
 quod ad verba ejus maledica proceres
 & Ezechias vestem suam consciderunt,
 quod fieri non solebat nisi quoties talia
 verba ab Israëlitarum aliquo pronun-
 ciata fuissent. *Grot.*

³ *Minitari excidium, deditioem im-
 perare.* Orationem ejus acerrimis bla-
 sphemiis, minis & fastu plenissimam,
 vide apud Scriptores Sacros.

⁴ *Arma suppressisse.* Ex verbis illis:
Dominus dixit mihi, ascende ad terram
hanc, & demolve eam, conjicio legen-
dum esse apud Sulpicium, se Dei nutu
potius arma sumisse, non suppressisse.
 Ita vero quoque intellexit Josephus. *Si-*
gonius. Et sententia mirabiliter confir-
 mat. *Drusus.* Sic illi orbis vastatores
 Attila & Timur Lenk jactitabant, à

Deo se missos ad castiganda hominum
 scelera. Unde Attila ad Lupum Episco-
 pum dicebat: *Sum flagellum Dei.* Cui
 Lupus: *Bene ergo venerit flagellum Domi-
 ni mei.*

⁵ *Esaiam.* Antiquum est pro Jesaiam.
 Sic Ezeziel dicebant pro Jezeciel, prima
 nominis prorsus abjecta. *Drus.* Esa. 37.
 Ezechias addita Oratione Rabfacis,
 scidit vestimenta sua, & indutus sacco
 in templum se contulit, ac Esaiæ sen-
 tentiam rogavit. Huic ego Græcorum
 Demosthenem comparo. Puritas He-
 braismi in Esaiam, Atticissimi in Demo-
 sthene: magnificus utriusque dicendi cha-
 racter: frequentia schemata, maxime
 vero illa qua Demosthenem excelluisse
 ait Quintilianus *deivo* *Cis*, rebus indi-
 gnis, asperis, invidiosis vim addens. Sed
 Esaiam etiam natalium dignitas & regia
 affinitas ornabant. *Grotius.*

⁶ *Nihil ex hoste periculi fore.* Esaias
 retulit, non esse ea tempestate oppu-
 gnationem metuendam ab Assyrio. In-
 itare enim felicia tempora, quibus se-
 curi possint agros suos in pace colere,
 & possessionum suarum curam habere,
 timentes neminem. *Joseph.*

⁷ *Tirhac.* Tharaca est in editioe
 Latina, & in Græca *Ἰερωνῆς*. Jesai. 37.
 v. 9. & iv Reg. 19. 9. Sed in Hebræo
 Tharhaca, quod nunc legunt Thirhaca.
 Josephus autor regem hunc, quem Thar-
 sicem nominat, suppetias tulisse Ægy-
 ptiis contra Sennacheribum, qui tunc
 P 4 Pelusim

11¹ regnum Assyriorum invadit. ² Quo nuncio Senacherib ad sua tuenda conversus, fremens & clamitans, victori sibi victo-

Pelusium obsidebat. Sennacheribum autem, cum ab Aegyptiaco bello soluta obsidione revertetur, in itinere comperisse exercitum suum, quem in Judæa sub Rabfacis imperio reliquerat, pestilentia divinitus immissa deletum prima nocte posteaquam urbem oppugnare occæperat. Hæc Josephus lib. 10. cap. 2. Vide Sigonium. *Drusius*. Hunc Strabo Tearconem appellat. Verba ejus sunt: *Σίσωρον τ̄ Αἰγύπτιον κ̄ Τεάρκωνα τ̄ Αἰθίοπι εἰς Δυρῶπης πρὸς εἰσέρχαι, Ναυοισόροσρον δὲ τ̄ ὠρὴ καλ- δαίης Ὀδοκλήσαντα ἠρακλῆος μῦθον, κ̄ εἰς Σπηλαῖν ἐλάσαι. μέγαι μὲ δὲ δεδρα κ̄ Τεάρκωνα ἀφικέσθαι.* lib. 1. & 15. Quæ de columnis Herculeis referuntur, fabulosa sunt. Non enim ea ætate Æthiopum, vel Aegyptiorum, vel Assyriorum arma tam longe in Occidente peregrinata sunt, Oriente plerumque occupato. Videtur autem Herodotus historiam Tirkakæ in rebus Sethonis Aegypti Regis, quas libro 11. refert, exposuisse. Omnia enim pariant. *Horn.*

* *Rex Æthiopum.*] Et Aegypti quoque, ut supra dictum. Eo enim tempore Dynastia Æthiopum in Aegypto regnabat. Æthiopum nomen in antiquissima Geographia latissime sumtum, complectitur omnes australes populos, ut Scytharum, quidquid in Septentrione gentium. Si Græca vox, ut volunt, ab adusto vultu est. Quamquam & videri queat expressa ex Copt, unde Agopht, Aegyptus, & facili μεθεσθαι Æthiops. Ei fere nomen ΨΩ respondet. Cush sive Æthiopia duplex. Africana ὑπὲρ Αἰγύπτου, & Asiatica. Hanc distinctionem Herodotus tradit, describens expeditionem Xerxis, ubi eos distinguit in Orientales & Lybicos. Et sic in Scriptura Cush denotat Æthiopiam Asiaticam, quæ complectitur majorem Arabiæ partem inter sinum Persicum &

Erythræum. Ex hac Æthiopia fuit Zarach. 11 Chron. 14. Ubi non possunt intelligi Æthiopes sub Aegypto. Quia Rex Aegypti non passurus fuisset tantum exercitum per regnum suum transire. Deinde quia civitates Zeræ fuerunt ad Austrum Judææ, & Asa eas destruxit usque ad Geram, quam constat esse in Arabia Petræa. Et cum Ezechielis xxi. dicatur, quod Aegyptus vastari debeat à turri Siens usque ad limites Æthiopia, quis non videt Æthiopiam ibi Arabicam intelligi. Nam alias absurdus sensus. Velut si quis dicat, Angelos subegisse omnem Franciam inter Caletum & Dubrin. At indubie Tirkaka Æthiopum horum Arabum rex fuit, non Africanorum, de quorum longinquis expeditionibus nihil constat. *Horn.* Æthiopes autem, *حباش* Abyssini, ita dicti

Arabib. sunt, quasi ἐπίμιχθαι, *حباش* enim est promiscue congregare, vel ab Aegypria voce *Αἰθίοψ*, qua Æthiopum habitationes denotant teste Strabone. Eorum Imperator hodie dicitur Presbyter Johannes. Origo vocis inde, quia à Persis vocatur *پرشتار حاش* Præstar Cham, id est, Mancipiorum Rex. Siquidem hujus gentis mancipia toto Oriente notissima. *Golini.*

1 *Regnum Assyriorum invadit.*] Josephus aliter: *ἡμερικῶν πολλῶν ἀγνῶν δυνάμει ἐπὶ συμμικθῆαι τοῖς Αἰγυπτίοις ἤκον, διεγνασθῆαι ποιησασθῶ τῶν παρῆαι Δαδ τ̄ ἐρήμικ κρη ἐξαιφνης εἰς τῶν τ̄ Αἰσυβίων ἐμβυλεῖν.* Sententia ejus fuit, non ipsum regnum Assyriæ, sed Assyrios Pelusium obsidentes petiisse Tirkakam. *Horn.*

2 *Quo nuncio Sennacherib ad sua tuenda.*] *Ταρχιβεις ἐν ὑπὸ τέταν ὁ βασιλεὺς, προπερὲ cum suis abiit. Joseph.* Herodotus aliam soluta obsidionis Pelusii causam

victoriam eripi, bellum omisit: ¹ missis ad Ezechiam literis, cum verborum contumeliis denunciatis, ² se paulo post rebus domi compositis ad excidium Judææ mature rediturum. Sed nihil ¹² his Ezechias motus, orasse Dominum traditur, ne hanc tantam hominis insolentiam inultam sineret. Ita ³ eadem ¹³ nocte ⁴ angelus castra Assyriorum aggressus, ⁵ multa hominum millia ⁶ letho dedit. Rex trepidus ⁷ in oppidum ¹⁴ Niniven confugit, ⁸ ibique à filiis interfectus, * dignum se exitum tulit.

LXXXIX. Per

sam refert. *Vna*, inquit, nocte murium tanta vis exitiit, ut hostium arcus & reliqua arma corroderent: quo factum est, ut exarmatus Rex, à Pelusso suum exercitum abduceret. Quod miraculum vel illud est ad Hierosolyma factum, & ab Ægyptiis ad suam gloriam detortum, vel omnino confictum. Vide apud eundem Græcum, quæ de statua Sennacharibi & in scriptio- ne ejus, ἐμέ τις ὄριων, ὄσεός τις ἔστω, referat.

¹ *Missis ad Ezechiam literis.*] Nullas literas scripsisse traditur Sennacherib ab obsidione discedens, sed tum cum obsidione urbem premebat. Sic enim 22. Paralipom. Sigon. Male. Nam conferendus Sigonio fuisse cum libris Paralip. Isaias, qui exercitum, soluta obsidione Libnæ, metu adventantis Tihhacæ, scri- ptas literas memorat. cap. 37. Horn.

² *Se paulo post.*] Ex Esaiæ 37.9. & 30. colligitur Sennacheribum, audito ad- ventu Tihhacæ, obsidionem Jerosoly- mitanam, vastatis agris, deseruisse. Ter- tio demum anno, contusa Æthiopia & Arabia, obsidionem repetiit, & tum clades illa exercitui ejus immissa. *Abu- lensis, Cajetanus, Tornielus.* Integrum ergo biennium intercessit inter promif- sam Assyriorum cladem, & ejus com- plementum: ac male tempora illa multi confundunt, existimantes tum statim, antequam obsidio soluta esset, innume- ram illam multitudinem ab Angelo cæ- sam. Horn.

³ *Eadem nocte.*] Κατὰ τὴν αὐτῆς πολιορκίας νύκτα. Joseph.

⁴ *Angelus.*] IV Reg. 19. Tob. I. 1. Ecclesiast. 48. 24. I. Macc. 7. 41. Alii eum accipiunt pro Angelo bono, velut Gabriele vel Michæle. *Abulensis.* Alii pro malo Dæmone, qui percussit primo- genita Ægyptiorum. *A Lapide.*

⁵ *Multa hominum millia.*] Μυριάδες ὀκτωκαίδεκα καὶ πενταχίλιοι σὺν ἡγεμόσι καὶ τοῖς ἀρχαῖς. Berosius apud Josephum 10. 2. Non dubium in hac clade ab Angelo casum, & magis excruciatum fuisse Rablacen, in Deum blasphemum, in Ezechiam maledicum.

⁶ *Letho dedit.*] Josephus ex Beroso λοιμικῶν τῶν στρατῶν νόσον immiffum scribit. Hebræi, ex iis Abulensis & Ca- jetanus, tradunt, Assyrios ab Angelo igne percussos. Quod pro peste etiam accipi potest. Unde & in Tophet ac valle Iosaphat eisdem casus asserunt.

⁷ *In oppidum Niniven confugit.*] Ὑπὸ τῆς πόλεως τῆς Συφορίας εἰς Φόβον καὶ δεινὴν ἀγωνίαν κατέστειλε καὶ δεισιπῶν τῶν στρατῶν παντὶ φόβῳ καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεως εἰς τὴν αὐτῆ βασιλείαν, εἰς τὴν Νίνε παρεστρατοθεύσαν. Jo- sephus ex Beroso. Male autem Sulpicius Niniven oppidum vocat, quæ, ut di- ctum maxima prisca orbis civitas fuit, & Asiæ miraculum. Horn. Eo reversus, crudeliter in Israëlitas sæviit, multis casus. Tob. I. 21.

⁸ *Ibique à filiis interfectus.*] In tem- plo Nesroch. lxx. μεσορῶ. Josephus: τῶν ἰδίων τῶν Ἀδραμελέχ καὶ Σαρασάρ. Filii illi fuerunt duo: Adramelech & Sarasar,

¹ LXXXIX. ² Per idem tempus Ezechias, æger corpore, ³ morbo incubuerat. Cumque Esaias ei verbum Domini annunciaffet, ⁴ vitæ ejus finem adesse, ⁵ flecte rex traditur.

Ita

Sarasar, maximi natu. Causa parricidii, quod pater, cum in periculo esset, voto se obstrinxisset illos immolandi. *R. Salomo. Hieron.* in Tradit. Aliam affert Lyra & Abul. quoniam pater, postpositis duobus natu majoribus filiis, Asarhaddonem minorem natu successorem regni constituerit. Cujus electionis causam Historia Scholastica refert in amorem, quo Senacherib matrem Asarhaddonis prosequatur. Parricidæ hi, in Armeniam profugi, regno exciderunt, quod Asarhaddon suscepit. *Josephus: Διαδὲχθη δὲ βασιλείαν σεναρχηδὼν Ἀσαρραδδῶν.* Quem Genebrardus, Arias Montanus, Serarius, censent esse Sardanapalum. Quia uterque ultimus Rex Assyriorum. Deinde, quia Sardanapali nomen videtur conflatum ex Asar & Don, vel Haddon, addito nomine Phul. Tertio, quia quæ de everfione Ninives, per eluvionem Tigris, prædicunt Jonas & Nahum, ea sub Sardanapalo contigisse testatur Diodorus. Verum Eusebius, Torniiellus, Salianus, & cæteri Chronologi, Sardanapalum sub Azaria Rege Judæ collocant. Id quod verius est. *Horn.*

* *Dignum se exitium tulit.*] Pharaon quoque in decem servatur plagis, ut novissimus pereat: quod & iste passus est. *Hieron.* in Esa. 38. Contigit hoc forte secundo vel tertio mense à reditu in Niniven, ut patet ex Tobia primo. Notandum: sine causa à Iosepho reprehendi Herodorum, quod Senacheribi tanquam Arabum Regis, meminere. Nam addit, Assyriorum quoque Regem fuisse. Porro Assyria Imperio suo complectebatur totam Syriam, Mesopotamiam, Babyloniam quoque (ut videtur) & Arabiæ partem Septentrionalem; id est, utramque Iracam, Aghemicam & Arabicam, sicut hodie distingui solent. *Horn.*

¹ *Per idem tempus.*] *IV Reg. cap. 20. Esa. 38. Joseph. 10. 3.* Anno regni Ezechia: 14. quo Sennacherib ab Jerusalem contra Æthiopes profectus est. Id ita esse, patet ex eo, quod post Ezechias vixerit & regnarit annos xv. Constat autem ex *IV Regum 18. 2.* cum regnasse xxxix. annis, jam deme xv. à xxxix. restabant xv. Anno ergo ejus xv. hæc contigerunt ante plenam Hierosolymæ liberationem, & cladem Assyriorum. Fallit ergo *Josephus 10. Antiq. 3.* qui post cladem hanc ea contigisse scribit. Nam Deus cum signo regressus Solis, promittit pariter liberationem ab Assyriis Ezechia: Ergo necdum ab iis liberatus erat. *A Lapide.*

² *Morbo incubuerat.*] *Νόσῳ καλεσθῆναι ἐπιπεσῶν, ἀπὲρ γωστὸν μὲν καὶ τὸ ἰατρῶν.* *Joseph.* Fuit ei morbus hic immensus, ne ob victoriam, paulo post obtinendam, insolesceret. *Hieronym. Cypillus, Theodoret.*

³ *Vitæ ejus finem adesse.*] Jussus est ultima verba & mandata suis dare. Quælium mandatorum egregium exemplum habes apud Stobæum titulo de Prudentia, ex Erechtæo Euripidis. Vide & Plutarchum de Homeri Poësi. *Grot. Augustin. 6. de Genes. ad Liter. 17.* Secundum aliquas causas inferiores jam vitam finierat Rex: secundum illas autem quæ sunt in voluntate Dei & præscientia, qui ex æternitate novat quid illo tempore facturus erat, & hoc vere futurum erat, tum finiturus erat vitam quando vitam finivit.

⁴ *Flecte Rex traditur.*] Tum quia juvenis xxxix. annorum, tum quia ἀπὲρ γωστὸν. Nam Manasses necdum genitus, sed demum anno abhinc tertio. *Hieronymus, Josephus, Abul. Cajetanus. Grotius:* Minus clare revelata spe vitæ æternæ, mors etiam magis timebatur. Quæ verba, ex Socini lacunis hausta, neutiquam toleranda sunt. *Horn.*

114

Ita xv. annos * prorogari sibi ad vitam * meruit. Qui-
bus

1 Ita xv. annos.] Grotius putat hos annos iis additos, quos Ezechias vixisset secundum constitutum in natura ordinem. Male. Sic enim amplius lxxx. annos vixisset. Clarum ex Textu, & Sacra Chronologia, ab eo tempore quo in morbum incidit, illos annos vitæ ejus additos. Hieron. ad Marcell. Epist. 19. *Ezechias vicina morte terretur, & susus in lacrymas, quindecim annorum spatio protelatur.*

2 Prorogari sibi.] Cujus signum fuit umbra retrograda in Horologio Achas. Erat autem illud gnomon constans, ut ait Eliahou Chomer, ex semicirculo, in cujus cavo erat globus, in quem cadens umbra, respondebat casuris, factis in semicirculo ad numerum, ut ajunt xxviii. Ex casura hic vocantur $\Gamma\text{ו}\text{ו}\text{ו}$, id est, gradus. Per eorum decem retroacta est umbra. Eam umbram Solem vocat Elaias c. 38. v. 8. quia à Sole fieri solebat. Nihil autem opus erat universi cursum immutari tantum signi causa. Simili figura fenestra Solis nomine appellantur Jerem. 15. 9. *Grot.* Non ita facile est dicere, cur Sol $\Theta\epsilon\iota\omega\lambda\acute{\alpha}\sigma\iota\varsigma$ sit vocatus, & quid rei fuerit, in cujus memoriam sacra hæc fierent. Duorum Dionysii interpretum Græcorum, Pachymerii, ac Maximi, ea est sententia; Persas, viso in caelis grandi Solis miraculo, quod contigit tempore *Ezechia Regis*, & cognomen, & sacra hæc instituisse. Ac $\Theta\epsilon\iota\omega\lambda\acute{\alpha}\sigma\iota\varsigma$, nomen Mithræ sive Soli datum, quia dies fere fuerit triplicatus: quod adstruere conantur ex historia ipsa, quam legere est 11 sive 14 Regum cap. 20. & Jesaias cap. 38. Ex hac historia sic colligunt, horam jam diei decimam fuisse, cum regredi inciperet Sol: decem igitur horis opus fuisse, priusquam ad ortum perveniret: horas totidem requisitas, priusquam rediret, unde abierat: residuas fuisse horas diei duas, undecimam, & duodecimam: ac proinde diem illam fuisse horarum duarum & trigin-

ta: eoque complexam esse lucem bidui, hoc est, bis duodecim horarum æquinoctialium: ac decem horas reliquas, quia solum duæ desiderentur horæ, quo minus integrum diem conficiant, & $\sigma\iota\omega\kappa\delta\omicron\chi\lambda\omega$ haberi pro integro die. Diem igitur fuisse triplicatam: ac propter tam grande miraculum jure $\text{Μ}\text{ε}\text{θ}\text{η}\text{ρ}\alpha\text{ν}$, qui Sol est, dici $\Theta\epsilon\iota\omega\lambda\acute{\alpha}\sigma\iota\varsigma$, sive Triplicem. Verum ut speciose ea dicantur, multa tamen sunt, quæ sententiam hanc reddant suspectam. Primum, nec in Regum libris, nec in propheta Jesaia, legere est, Solem retrocessisse, sed umbram: potuit autem Deus, Sole cursum suum peragente, sive per se, vel angelorum ministerio, impeditis Solis radiis, lucem temperare, ut, ea aliter, atque aliter admissa, non projiceretur umbra, nisi ubi prædixisset prophetes. Atque hanc sententiam amplexi sunt Burgensis, Vatablus, Montanus. Eique mirifice favet argumentum illud, quod si dies ista fuisset quasi tridui: majus fuisset miraculum, quam temporibus Josuæ, cum bidui spatium pro die foret. Nam Josuæ 10. 13. est: *Stetit itaque in medio cæli, & non festinavit occumbere spatio unius diei.* Atqui proxime subjungitur: *Non fuit antea, & postea, tam longa dies.* Præterea legati Babylonii, ut est Paral. lib. 2. cap. 22. *interrogarunt de portento, quod acciderat super terram.* Ubi, quia *super terram* dicitur, longe verisimilius est, miraculum hoc non in cælo ab iis observatum, sed ex Judæa ad eorum aures pervenisse. Patres etsi de spatio diei dissentiant, in eo tamen convenire videntur, Solem ipsum mutasse cursum suum. Sic enim è Græcis Theodoretus in illud Psalm. 29. *Audiavi Dominum, & misertus est mei.* Item Cyrillus, & Elias Cretensis in Nazianzenum. Imo Hippolytum idem sensisse, legas apud Glycam in secundo Annalium. E Latinis similiter Augustinus de mirabilibus Scripturæ lib. 2. cap. 48. item Hieronymus, Haymo, alii. Neque vero si lineis decem

bus peractis, ¹ nono & vigesimo imperii anno decessit: regnum ² *Manasse* filio reliquit.

³ XC. Is à patre multum degenerans, relicto Domino, ⁴ culturas impias exercuit: ob quod ⁴ in potestatem Assyriorum

decem sit umbra regressa, eo Soli decem fuerit horis opus in recedendo, ac alteris decem in remeando: quia fortasse linea illa, ut optime Tostato observatum, non horarum fuerint, sed semihorarum. Proinde non viginti horis dies illa longior solito, sed denis duntaxat. Imo quid si & quadrantes lineis fuerint signati? Sic quinque solum horis excesserit. Verum nec tantum opus largiri. Potuit & Sol decem esse lineis regressus, & dies tamen par spatio fuisse cæteris. Ut si, Dei jussu, Sol celerrime ad ortum, atque à prima linea mox ad decimam reciperat. Quam infirmo igitur tibi- cina nituntur, qui cum Procopio statuunt *διπλάσιον ἢ μέρους ἡνωμένον*, sive, ut apud B. Hieronymum legas, *pe- ne duplicem factum diem*: cui & sententia, ut Varabulo monitum, favet R. Kimchi. Quid igitur de illis putabimus, qui etiam triplicatam lucem volunt? Quærat aliquis, si sacrum illud Persicum in memoriam Triplicis Mithræ non sit ab illustri illa die: unde igitur nomen hoc sortitum credamus. Dixero facilius esse, quid sit falsum, videre, quam verum perspicere. *Vossius*. Nihil in cœlestium corporum motu tum fuit immutatum, quod tres illæ Lunares & eclipses apud Ptolemaum circa hæc tempora factæ arguunt, quatum calculus, à nostris temporibus retro supputatus, idem nobis tempus exhibet, quod à Chaldæis fuit annotatum, perinde ac si nullus ejusmodi retrogræus Solis motus omnino intervenisset. *Vsser*. Hujus miraculi causa missi à Rege Babyloniorum ad Ezechiam legati. *Esa. 39*. Nomen illi *Merodach Baladan*. Qui sunt *Mardokempad*, *Nabonassari* filius. *Scaliger*.

* *Meruit*.] Mereri apud veteres Latinos Patres, significat aliquid impetrare & obtinere, etiam sine merito nostro.

Exempla passim extant apud Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum. Et celebre illud Gregorii; *O felix culpa, quæ tantum merui habere redemptorem*. *Perkins*.

¹ *Nono & vigesimo imperii anno*.] Verum id *IV Regum 18. vs. 2*. si biennium illud quo cum patre Achazo regnavit, includas. Solus nonnisi *xxvii*. annos. Nam cœpit regnare anno tertio regni Hofæ, non liberi vel usurpati, sed tributarii & confirmati. Unde tamen illius initium incidat in quartum Achazi, istius tamen incidit in duodecimum saltem Achazi. Sic annus tertius Hofæ est quidem septimus Achazi, sed annus tertius regni liberi non tributarii. Ezechias vero regnare cœpit anno tertio Hofæ tributarii, non liberi. *Spanhemius*.

² *Manasse*.] Qui duodecim annorum *IV Reg. 21. II Paral. 33. Joseph. 10. 3*. Sanguinarium ingenium, Cæli Caligulæ & Neronis non dissimile. *Grot.* Vide & Autorem Imperf. *Homil. 1. in Matth.* Fuit Judæis, quod Achas Israëlitis fuerat. *Sigon*.

³ *Culturas impias exercuit*.] Instauravit excelsa, quæ demolitus fuerat Ezechias pater ejus: constituitque aras Baalim, & fecit lucos, & adoravit omnem militiam cœli, & coluit eam. Edificavit quoque altaria in Domo Domini cuncto exercitui cœli, transireque fecit filios suos per ignem: observabat somnia, auguria sectabatur, maleficis artibus inserviebat, sculprile quoque & constabile signum posuit in domo Domini. *II Paral. 31*.

⁴ *In potestatem Assyriorum traditus*.] *II Paralip. 34. vs. 11. Τῶν Βαβυλωνίων καὶ Χαλδαίων βασιλέως. Joseph.* Abductus tamen fuit Babylonem. Ergo vel Assyrii sub Babyloniis, vel Babyloniis

riorum traditus, ¹ malo coactus, ² agnovit errorem, populumque adhortatus est, *uti* ³ *relictis idolis, Dominum colerent.* ⁴ Nihil sane dignum memoria gessit, regnavit autem annos v. & l. ⁵ *Amon* deinde filius ejus regnum adeptus est, ³ nec ultra biennium eo potitus est, ⁶ paternæ impietatis hæres, *Domini negligens*, ⁷ suorum insidiis circumventus periit.

XCI. Ad

nii sub Assyriis. Quæ mutatio paulo antefacta: cum Merodach Baladan Ezechia ultimis annis regnarit. Quoniam vero exertim vocatur Assyriorum Rex, vix dubito quin alius fuerit à Merodach Baladan, sive Mardokempade. Nam Scriptura accurate regnum Assyrium & Babylonicum distinguit. Deinde in Ptolemæi Canone per xii. annos nulli Babyloniæ reges. Ex quo apparet destructum iterum ab Assyriis fuisse, sive Aserhaddon Rex, sive alius fuerit.

Horn.

¹ *Malo coactus.*] Manassi in carcere dabatur parvus panis ex fursuribus, parvo & pondere & parva mensura aquæ cum aceto, ut viveret, ajunt quidam Codices Græci 11 Paralipom. 33. & Auctor Imperfecti operis in Matthæum Homilia 1. Clemens 11. Const. cap. 22.

² *Agnovit errorem.*] Εἰδὼς ὅτι ὁ θεὸς ὠργισθεὶς αὐτῷ φιλήνθρωπον καὶ ἐλεήμονα τὸν πόλεμον. καὶ ἐξῆς τὸ ἱκεσίας ἐπακράσας ὁ θεὸς αὐτῷ. Καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Μανασσῆς δούλους ἑαυτοῦ Βαβυλωνίων βασιλέως ἀνασῶζει. Joseph. Oratio ejus exstat pia & proba, sed non habens auctoritatem Canonica Scripturæ. Estius.

³ *Relictis Idolis dominum colerent.*] Dedit operam si posset abolere priorum peccatorum etiam memoriam, mutatis moribus totus conversus ad Religionis studia. Nam & urbem iustravit, & templum consecravit denuo, & in reliquum totus fuit in eo, ut gratitudinem Deo posset approbare, ejusque retinere

benevolentiam. Idem facere populum quoque docuit, memor in quale incidisset infortunium, ob perperam administratam Rempublicam. Α' μέλει δὲ τῆς πατρὸς πάντα μετὰ βολῆν ἡρησιμῶν, ἔτα τ' ἑσπερὸν διήγε βίον, ὡς μακάριος εἶναι, καὶ ζῆλωτος εὐσεβείας τῶν λόγων ἡρώων, ἀφ' ἧς τὸ θεὸν δούσεῖν ἤρξατο. Joseph.

⁴ *Nihil sane dignum memoria gessit.*] Frigide. Vix ullus Regum adeo & projecte impius & sincere conversus fuit. Recenset autem Iosephus opera ejus pro Republica gesta, cum in regnum postliminio restitutus fuisset. Nam moenia reparavit, & altissimis exornavit ac communivit turribus. Horn. Sepeliri voluit in horto, quod malis factis meritis esset extra Regum sepulchra poni. Grotius. Vel quod ibi Mausoleum struxisset. A Lapide.

⁵ *Amon deinde.*] 1v Reg. cap. 21. 11 Chronic. cap. 33. Josephus 10. 4.

⁶ *Paternæ impietatis hæres.*] Μιμησάμενος τὰ τῆς πατρὸς ἔργα, ὡς νεὸς ὢν ἐπέμνησεν. Joseph. Addit Glycas eum dixisse: Pater meus à puero multa scelera fecit, ac in senecta poenitentiam egit. Quare & ego, in hac ætate, pro animi libidine me geram, ac deinceps ad Dominum me convertam. Sic & apud Pseudo-Clementem 11 Constitut. Apostol. 23.

⁷ *Suorum insidiis circumventus periit.*] Εἰπεθλῶθεις ἑαυτοῦ ἰσθίων οἰκιστῶν ἀπέθανεν, βιάσας ἔτη πέντε αὐτοῦ, καὶ ἐκγόσσι, βασιλεύσας δὲ ἐξ αὐτῶν, ἔτη δύο. Josephus.

1 Ad

1 XCI. 1 Ad *Josiam* filium imperium devolutum. Is ad-
 2 modum religiosus fuisse traditur, summaque cura divina
 3 administrasse, 4 *Helchia* sacerdote usus bene. Is cum in
 templo 3 librum verbi Dei scriptum, repertum à sacerdote
 legisset, quo continebatur, 4 *Hebræam gentem ob crebras im-*
pietates & sacrilegia delendam, piis ad Deum precibus, fle-
 4 tuque jugi imminentem cladem avertit. 5 Quod ubi indul-
 tum sibi 6 per *Ollam* prophetissam comperit: majore cura,
 utpote obligatus divinis beneficiis, cultum Dei exercuit.
 5 Igitur vasa omnia anteriorum regum superstitionibus idolis
 6 consecrata, cremavit. Namque eo prophani ritus invalue-
 rant, ut 7 *Soli ac Lunæ* divinos honores darent, eisdem-

1 *Ad Josiam filium.*] II Reg. 21. 22.
 23. II Chron. 33. 34. 35. Joseph. 10. 5.
 Φύσιν ἀεισθεῖ, & αἰὲς δροτῶν ἀγα-
 γῶν, ac Davidis tota vita amulus.
 Talis apud Græcos videtur fuisse Epa-
 minondas, infelix tamen & ipse, non
 minus quam Josias, populi magis meri-
 tis quam suis. *Grot.* Fuit autem ei hoc
 nomen impositum per Prophetam ante
 cccxxv. annos. III Reg. 13. 2. *Tertius*
Josias est, cujus nomen prædictum est prin-
quam nasceretur. Hi tres sunt, Samson,
Josias, Johannes. Chrysostr.

2 *Helchia Sacerdote.*] Scribo Helcia.
 Nam in fonte הלכיה. Rursum hic sa-
 cerdotis nomen usurpat pro sacerdote
 summo, quem Pontificem appellant.
Drusus. Fuit Pontifex xxv. ab Aaron.
Josephus.

3 *Librum verbi Dei.*] Id est, legis.
 Nam lex & verbum Dei se invicem ex-
 plicant. Aliter alibi: *cumque Esaias ei*
verbum Domini annuntiasset. *Drus.* Deu-
 teronomium. *Chrysostr.* Homil. 9. in
 II Matth. *Athanas.* Epist. ad Marcell.
Abul. Totum Pentateuchum. *Joseph.*
 ἐντυχεῖν τοῖς ἱσραηλῶσι βιβλῶν τῶν
 σέως ἐν τῷ ναὸ καθεύδοντες. Tempore
 impii Manassis adeo neglecta fuit lex,
 ut liber ejus, tanquam res noviter in-
 venta scribatur. *Cajetan.* Impius Achaz
 combussit libros legis, ne ex iis Idolo-

que
 latriæ argueretur. Quare Sacerdotes
 clam in muro templi legem absconde-
 runt, & ibi postea repertus. *Lyra* ex R.
 Salomone. Fuit ἀβραάμ Μωσῆς, ut
 ex Paralipom. 34. xl. 14. patet. *Gro-*
tius. Vel ejus avo scriptum, & in San-
 ctuario ante annos 1000. positum. *Ge-*
nebrard.

4 *Hebræam gentem.*] Locus est Deu-
 ter. 28. 36. in quem, Deo ita disponente,
 incidit. *Grot.*

5 *Quod ubi indultum.*] IV Reg. c. 23.

6 *Per Ollam prophetissam.*] Emendo,
 per *Oldam* prophetissam, quam 1xx. תול
 אֵלֶּשֶׁת־וֹלָאָה. Hieronym. prophetidam ap-
 pellat. Scribi autem debet Holda, cum
 aspiratione. Græce Ὀλδα. IV Reg. 22.
 xl. 14. *Drusus.* Fuit uxor Sellum.
 Quem Hebræi tradunt fuisse avuncu-
 lum patris Jeremias. Cur non ierunt ad
 Jeremiam vel alios qui tum propheta-
 bant? Forte quia ab urbe aberant, & oc-
 cupati in aliis rebus ad reformationem
 spectantibus. *Interpr.* Holda vero vicina
 erat, & ejusdem urbis incolæ. Habitabat
 enim תולאָה, in secunda. Quod Chal-
 daus interpretatur, תולאָה ארבעת ימים,
 ἐν τῷ δίδωσιν αλεῖω. Nam תולאָה He-
 bræis est traditio legis interpret. *Grot.*
 Alii accipiunt pro secunda civitate, sive
 media. Hieronymus, Vitalpandus, & alii.
 7 *Soli ac Lunæ divinos honores darent.*] T

que etiam ¹ ex metallis sacraria ædificarent. ² Quibus Josias 7 in pulverem redactis, sacerdotes quoque profanarum ædium interfecit. Sed ³ ne sepulchris quidem impiorum pepercit: 8 ⁴ quod olim prædictum à propheta, impletum animadver-
versum

Τῶν ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ τοῖς μετέω-
ραῖς καὶ πᾶσι τῆς οὐρανῆς ἔργων.
In Latina vetere, *Et Soli & Lunæ &*
duodecim signis & omni militie cæli
1v Reg. 23. *ἄλ. 5. Druf.* Quæ Idolola-
tria siderum antiquissima. Deut. 1. 19.
Job. 31. *ἄλ. 26. 27.* & à Syris ad Judæos
derivata. Vide Vossium II. de Idol. 2.
3. 4. 5. & sequentia. Seldenum de D Is
Syris. Colebatur autem sub variis, Be-
li, Molochi, Adonei, Chamos, no-
minibus. Et hinc mos fluxit, ad orien-
tem adorare. Herod. 1. Virgil. xii. If-
raëlita autem contra occidentem versi,
ubi sanctuarium erat: atque ita ostende-
bant *precantes adorare non Solem Orientem,*
sed Solis Dominum, ut ait Anastasius Ni-
cæus *Quæst. xviii.* in Scripturam.
Christiani veteres in hoc maluere gen-
tilium, quam Judæorum ritum sequi.
Cl. Alex. vii. Strom. *ἡμεῖς τῶν εὐθε-
νῶν ἀναβλήντες καὶ ὀχλοῖς.* Hinc & visi
Solem adorare. Terull. Apol. Vide
Maimonidem III More Neb. xlv. *Vos-
sius.*

¹ *Ex metallis sacraria.]* Quod à Za-
biis sive Chaldæis fluxit. Qui imagines
stellis crexerunt, Soli quidem aureas,
Lunæ argenteas, atque ita metalla &
climata terræ inter stellas partiti sunt.
Dixerunt enim climatis N. Deum esse
stellam N. Deinde sacella ædificaverunt,
imaginesque in illis collocarunt, arbi-
trantes, vires stellarum influere in illas,
& hominibus Prophetiæ donum largiri.
Maimonides III More Neb. xxix. Hæc
autem sacraria videntur fuisse *Ⲛⲓⲛⲏ,*
πυρῶν vel *πυρῆα,* in quibus sacri-
ignes facti. Descriptionem talis *πυρῆα*
luculentam vide apud Procop. 1. Persic.
& Benjaminem, ubi Chenarasam de-
scribit. Ac talia fere in excelsis monti-
bus. Nammos illarum gentium fuit sa-

crificare ἐπὶ ὑψηλοτάτων ὄρεων. He-
rod. Clio. De illis excelsis vide Sigo-
nium II de Republ. Hebr. 1v. Fuit et-
iam currus, haud dubie Soli consecra-
tus, qui ab equis trahebatur. Nam per
omnem Orientem sacrum Soli id ani-
mal, ut docet Xenophon lib. vii. *Κυ-
ρῶναι.* & 1v. *ἀναβάσ.* Pausan. in La-
conic. Justin. 1. Herodot. 1. Porro
equos hos non fuisse pictos vel sculptos,
ut Abul. vult, sed vivos, exinde pater,
quia Josias currum dicitur combussisse,
equos tantum abstulisse.

² *Quibus in pulverem redactis.]* Quo-
modo in pulverem redacta, si ex me-
tallis? & quanam hæc sacraria? An fa-
na & delubra. Sed ea ex metallis non
fiunt. An potius altaria excelsive?
1v Reg. 23. *ἄλ. 4.* Legimus, *Et præcepit*
rex Helcia pontifici & sacerdotibus secundi
ordinis & janitoribus, ut projicerent de
*templo Domini vasa omnia, quæ facta fue-
rant Baali & luo, & universæ militiæ*
cæli: & combussit ea foris Jerusalem in
convalle Cedron, & tulit pulverem eorum in
Bethel. Quem locum si non habuit in
mente, tum certe respexit ad eum qui
habetur in eodem capite *ἄλ. 15.* *Insuper*
& altare quod erat in Bethel & excelsum
quod fecerat Jeroboam filius Nabat, qui
*peccare fecit Israël: & altare illud excel-
sumque destruxit atque combussit & com-
minuit in pulverem, succenditque etiam lu-
cum.* Druf.

³ *Ne sepulchris quidem.]* Quæ in mon-
te, apud Bethelam erant. 1v Reg. 23.
ἄλ. 16. Porro sepulchra violare, sum-
mum apud veteres nefas; illorum tan-
tum ossa turbata, qui immane scelus ad-
miserant. Quales Idololatra. *Hor-
ninus.*

⁴ *Quod olim prædictum à propheta.]*
111 Reg. 13.

9 versum est. Hujus 1 octavo & decimo imperii anno, 2 Pascha celebratum. 3 Post triennium fere, 4 adversus Nechao 10 5 regem Ægypti, 6 qui bellum Assyriis inferebat, 7 in prælium

1 Octavo & decimo imperii anno.] Qui erat annus quintus, centesima vicefima secunda Octaeteridis. *Peitius.*

2 Pascha celebratum.] 11 Paral. 35. Non fuit Pascha, simile huic, in Israël, a diebus Samuelis propheta: sed nec quisquam de cunctis regibus Israël fecit Pascha sicut Josias. Hujus causa est, quia tum omnia $\alpha\lambda\lambda\iota\sigma\tau\epsilon\sigma\iota\varsigma$ $\kappa\alpha\iota$ $\tau\omega$ $\delta\epsilon\lambda\tau\alpha\iota\omega$ $\omega\delta\epsilon\tau\epsilon\tau\alpha\rho\sigma\iota\omega$ $\tau\epsilon$ $\pi\alpha\lambda\epsilon\iota\varsigma$ $\sigma\omega\eta\theta\epsilon\iota\alpha\varsigma$, peragebantur. *Joseph.*

3 Post triennium fere.] Tredecim annis pro tribus est reponendum. *Sigonius.* Nihil mutandum. Nam hallucinatus fuit noster, qui hunc regnasse scribit annis xxxi. cum regnaret ann. xxxi. Ex quo sequitur hæc accidisse tredecim annis post celebratum Pascha. Siquidem Pascha celebratum fuit, ut habetur 11 Paral. 25. 19. decimo octavo anno imperii Josia. *Drus.*

4 Adversus Nechao.] Pharaon Nechao, 1v Regum 23. 29. Hic ab Ebraeis Neho vocatur, voce monosyllaba. Siquidem scheva non constituit syllabam apud eos. Græce est $\Phi\alpha\rho\omega$ $\text{N}\epsilon\chi\omega\omega$, & 11 Paralip. 35. $\nu\lambda$. 20. $\nu\epsilon\chi\omega\omega$. *Drus.* Necos filius Plammitichi, Herodot. 1v. Hic est ille qui Africam circumnavigari jussit, & Nilum in mare rubrum derivare aggressus est. De regno Ægypti, vide Vossium 1. de Idol. xxvii.

5 Regem Ægypti.] Plane iis assentio, quibus Coptos toti Ægypto creditur nomen dedisse. Nempe ut Αἴγυπτος dicatur, quasi $\alpha\iota\alpha$ $\Gamma\omicron\pi\tau\iota\varsigma$ sive Κόπτος . Coptus autem fuit urbs antiquissima, & vetusta Isis religione celebris. *Vossius.*

6 Qui bellum Assyriis inferebat.] Josephus x. 4. Nechaos magnis delectibus habitis, copias ad Euphratem duxit contra Medos & Babylonios, qui Assyriorum imperium everterant, volens sibi Asia regnum

querere. Status Asia is tum erat. Collapsa post Asarhaddonem Assyriorum Monarchia, Medi & Babylonii rerum potiebantur. Et apud hos quidem Nabopalassar, apud illos Cyaxares regnabant. Utri eorum Assyria paruerit, non constat; nisi quod vel ex æquo eam dividerunt, vel integram Babylonius tenuit. Necos, ut ulcisceretur injurias Ægypto à Sennacheribo illatas, nondum firmato Babylonici regni statu, & ipse cum exercitu in Assyriam contendit. Abulensis putat hanc expeditionem contra Adadremmon Syria regem, Josia federatum, susceptam fuisse. Sed nullibi Adadremmon, expresse vero Assyrii ad Euphratem habitantes, memorantur. Proculdubio Herodoti narrationem Abulensis respicit. Nam is Syros vocat, more Græcorum, qui Assyrii proprie dicuntur. *Horn.* Ceterum Necos oraculo Jeremiae ad hoc bellum excitus fuit. Nam Jeremias per nuntium Pharaoni significavit, ut expeditionem contra Assyrios susciperet. *Hieron.* in Tradit. Hebr.

7 In prælium egressus.] Cum Necos usque Menden processisset, oppidum ditionis Josia, opposuit se ei, vetans per sui juris ditionem, iter contra Medos facere. *Joseph.* Metuebat autem Josias, ne Judæam invaderet. Atque ob hanc causam factum ejus ab omni culpa excusat Abulensis. Contra 11 Paral. 35. 22. temeritatis arguitur. Nam prius debebat Deum consulere, quam bellum tam anceps aggrediretur. *Cajetan.* Unde & Justin. Quæst. lxxxix. ad Orthodox. docet, Josiam ideo occisum, quod monitis Jeremiae, de non impediendo Pharaone, minime paruerit. $\text{Τῆς πεπραμμένης ἀλαζονίας οἰμαί εἰς τὴν αὐτὸν παραρητισίης, ἵνα λάβῃ αὐτὸν φασίγκαι αὐτῆς. Joseph.$

1 Prius

lium egressus ¹ priusquam inter se acies concurrerent, sagitta ictus est. ² Exque eo vulnere in urbem relatus, decessit, ³ cum regnasset annos I. & XX.

XCII. ⁴ Joachas inde filius ejus ⁵ regnum adeptus, tribus

¹ Priusquam inter se acies concurrerent, sagitta ictus.] Dum enim aciem instruens curru ab uno cornu ad alterum vehitur, Ægyptius quidam sagitta icto bellandi studium exemit. *Joseph.* Campus præliaris in Mageddo fuit. Quem locum Herodotus Μαγδαλον vocat, corrupta nonnihil pronuntiatione. Idem locus, qui in monte positus, Αρμαγδαλ. *Grot.*

² Exque eo vulnere in urbem relatus, decessit.] Sic & Josephus: τὸ τετραμαχὶ καὶ περὶ αὐτοῦ ἀν, ἐπέλυσε ἀνακλήθηται τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ὑπέσπευεν, εἰς Ἱερουσόλυμα, τελευτῆ δὲ ἐν τῷ πολέμῳ ἐκείνῳ βίον. Nec contrarium apparet ex Paralipomenis. At VI Reg. 33. exertim: Occisus est in Mageddo. *Horn.*

³ Cum regnasset annis I. & XX.] Modo monui legendum esse, I. & XXX. Quod ita esse, discas ex IV Reg. 22. ἄ. I. *Drus.* Cum hoc Rege extincta fuit omnis regni Judæ gloria ac majestas. Unde & obitum ejus immenso luctu profecti omnes sunt etiam sequenti ævo. Ac lugubre carmen Jeremias in obitum ejus condidit, quod sub finem Threnorum ejus extare putant Chald. *Joseph.* Hebræi apud Hieron. Lyra, Abul. & alii. Sed verius est carmen illud, à Threnis aliud fuisse, & injuria temporis perditum. Tradunt etiam Talmudici Josiam unguentum sacrum, quo Reges & Pontifices hæcenus ungebantur, in templo recondidisse sub humum in loco abdito secretoque, quem diu ante summa cura Rex Salomo paraverat, cum ex vatam responsis didicisset futurum olim uti templum ab Assyriis solo æquaretur. In eodem specu Talmudici arcam quoque istius foederis testem, & Aaronis baculum, tum lapides Urim & Tummim

cum residuo Mannæ posuisse Josiam tradunt, eorumque omnium nihil quidemquam Judæis restitutum esse, cum reversi Babylone in patrias sedes templum secundum extruerent. Quare ex illa tempestate regibus, pontificibusque haud fuit ex initiationum mysteriis eadem majestas. Sed nec ceremoniis plerisque ac sacris tam præsens adfuit numen, ut ante solebat. Jactant illa vulgo Judæi, quæ in Lib. Iuchasin refert Rabbi Zacuth: אש על המזבח רובץ ככלב כי בטל כחו שחסרו חברים נבית שגי ובבית ראשון היתה כאדירה *Ignis super altare cubabat, tanquam canis, quia vis ejus extincta erat, postquam quinque res defecere in posteriore templo. At in priore erat ignis iste velut leo.* Enimvero ait eruditissimus scriptor, illa quinque defecisse, quæ jam diximus sic occultata à rege Josia esse, nunquam ut postea reperta à nepotibus sint. *Cumæus.*

⁴ Joachas.] Ut supra Achas pro Achaz, sic hoc loco est Joachas pro Joachaz. *Drus.* Josepho Ἰωάσα. Fuit autem filius natu minor Josiæ, alio nomine Sellum. Ier. 22. 11. *Grot.*

⁵ Regnum adeptus est.] Opera populi, IV Regum 23. 30. Sive id per tumultum factum: sive quod Ioakin, metu Ægyptii Regis, onus Imperii detrectaret. Verba sunt: Tulit populus terræ Joachaz filium Josiæ, & unxerunt eum. Nimirum balsamo. Nam non solum, ut uno tradunt Ebræi ore, oleum sanctum atque usus unctionis in Templo secundo omnimodo defuere, verum etiam tritum est illud & aliquoties in locis è Gemara Hierosolymitana supra citatis repetitum, אין מושחום מלכים כהנים. non ungebant in Reges eos qui fuerunt Sacerdotes. Quo dicto etiam Halmonæos signoati

Q

goatius

bus mensibus tenuit, captivitati ¹ob impietatem destina-
²tus. Namque eum Nechao rex Ægypti ³vinctum, captum-
³que duxit. ³Nec multo post in vinculis diem functus est.

¹ XCIII. Judæis ⁴stipendium annuum imperatum, rex
 eis ⁵Eliachim ⁶arbitrio victoris datus, qui postea ⁷immu-
 tato

gnatius negatur unctos fuisse. Quod vero attinet ad Unctionem Regiam, eam non necessario oleo illo Sancto à Mose primum confecto fieri debere consentiunt. Nam & à Iosia Rege absconditum illud ajunt, nec postea reperitum; unde Iehojakim Regem unctum fuisse balsamo. Sic Gemara Hierosolymitana in locis supra de unctioe citatis. At vero Pontifices alio ungi oleo, præter ipsum quod Moses confecit, ex ipso præscripto sacro non omnino debuisse volunt. Nec sane aut Regiæ aut Pontificiæ sub Templo secundo Unctionis vestigium aliquod exhibent. Quemadmodum autem sub Templo secundo Unctio Pontificalis nulla erat, ita etiam nec sub primo fuit perpetua. Nam l. aut circiter ante primi excidium annis absconditum fuisse oleum Sanctum (sub Iosia sc.) nec postea reperitum volunt. Glossa Talmud. ad tit. Megilla c. 1. f. 9. b.

מרוכה בגרים כהנים ששימשו כבית
 שג' ואף כבית ראשון מימות יאשיהו
 ואילך שנגנו צלוחית של שמן

המשחה, Vestitu insignes sunt Pontifices
 secundi Templi, etiam & primi à tempore
 Iosia & deinceps. Quoniam Vasculum Olei
 Sancti absconditum est. Selden.

¹ Ob impietatem.] Erat enim ἀσεβής
 καὶ μισθὸς τὸ τέρπον. Joseph.

² Vinctum captumque duxit.] Cum vix tres menses decemque dies regnasset.
 Οὗτος Ἄγυπτίων βασιλεύς, ὑποσπέρνας
 ἀπὸ τῆς μάχης, μετ' ἀπέμπε) τὴν Ἰωά-
 σσον ὡς αὐτὸν εἰς σιμαθὰ καὶ λαμβρῶν
 πόλιν, ἧς ἐστὶ τὸ Συθίας καὶ τὸ ἐλθόντα
 ἔδησε. Josephus. Duplex hic error. Pri-
 mo, quod Samathæ hoc factum vult,
 cum Scriptura dicat, vinctum in Rebla

quæ est in terra Emath. Rebla igitur urbs
 ubi vinctus, id est, Apamea, ut vult
 Hierosolymitanus Num. 34. 11. Emath
 σιμαθὰ corrupte regio est. Deinde,
 quod sola Neconis reverentia & metu,
 subactum Ioazum putat. Atqui vix
 cruento bello, in quo multi Ægyptio-
 rum perierunt, domari potuit, ut in-
 dicat Ezec. 19. 4. Ier. 22. 10. & seq. Grot.
 in eo errat quod ante expeditionem Cer-
 cusiacam remotum putat. Verba ejus
 sunt, Ne quid, se ad Cercussum absente,
 novaretur. Sed & tempus, & alia ostendunt,
 confecto bello Assyrio id contigisse. Horn.

³ Nec multo post in vinculis diem fun-
 ctus est.] Apud Ægyptios. Quod autem
 dicit, nec multo post, ex conjectura, ac
 de suo addit. Nam sacri Annales nihil
 hujus referunt: sed tantum, obisse in Æ-
 gypto, narrant. Horn.

⁴ Stipendium annuum imperatum.]
 Ἐκαστὸν ὄργυρις πάλαντα, ἐν δὲ χρυσίῳ.
 Joseph.

⁵ Eliachim.] Ἐλιὰκίμ Eliacim potius,
 qui erat frater major nati Ioachazi, &
 filius Iosia. Drus. Τὸν φύσιν ἀδελφῶ
 καὶ καμάρου, καὶ μήτε ὡς τὸ γέν
 ὄστω, μήτε ὡς ὠνόμαστος ἐπιεικῆς.
 Joseph.

⁶ Arbitrio victoris datus.] Ut haberet
 instrumenta servitutis & Reges. Idque
 in Oriente Regibus assueto, receptum
 olim, & postea sub Saracenis fuit, do-
 nec Turcæ & Tartari, quibus adfici-
 atior servitus placet, morem illum, ex-
 cis undique Regum præcorum familiis,
 abolerent. Quod imprimis sagacissimos
 pariter & crudelissimos Timur præstitit.
 Horn.

⁷ Immutato nomine Ioachis vocatus est.]
 Idque

tato nomine *Joachis* vocitatus est. ¹Hic Joachæ fratris Jo-
sias F fuit, ²fratri quam patri propior, ³sacrilegio in-
visus Deo. Igitur cum regi Ægyptio pareret, quippe cui ³
tributum penderet, ⁴Nabuchodonosor * rex Babylonius

Judæam

Idque pro more Ægypti & Syriæ Re-
gum, quibus solenne aliud privatum,
aliud regium nomen habere. Et hinc
illa diversitas in Labonitus & Nabo-
chodonosor, Laborosardach & Belt-
scharzar, Darius Medus & Nabonnidus,
Baladan & Nabonassar. Quorum u-
num nomen privatum, alterum publi-
cum est. Vide Scal. vi. de Emendat.
Temp. Eadem significatio est in Elia-
kim & Joakim. Sed quia Syris Satur-
nus ¹ vocabatur, ideo nomen Dei Ju-
dæorum, quam sui Dei, ponere in victi
principis nomine, voluit. *Grot.* Debet
autem scribi Joacis per e simplex. Nam
in Ebræo Joacim. *Drus.*

¹ *Hic Joachæ fratris Josias filius fuit.*]
II Reg. 23. II Chron. 36. Ioseph. 10.
6, 7. Legendum est: *Hic Joachæ filii Josias*
frater fuit. Sic enim in Regibus: *Consti-*
tuit Eliacim filium Josias, pro patre suo. Si-
gon. Josias enim quatuor filios habuit,
Iohannem, qui à nonnullis Ioachaz
esse creditur, Ioacim, Sedeciam, &
Sellum. Doctores Ebræi scribunt Ioa-
cim & Eliacim, duobus circiter annis
majorem fuisse Ioachazo. Quod sic
probant. Textus ait: *filius viginti trium*
annorum erat Ioachaz cum regnare inciperet.
Et alibi: *Filius viginti quinque annorum*
erat Ioacim cum regnare inciperet. Idem
ait, Ioachaz tribus tantum mensibus
regnasse II Paral. 36. 2. Hæc manifesta
sunt. Aliud argumentum IV Reg. 23.
30. *Tulit populus terræ Ioachaz filium Josias*
conixerunt eum. Cur unxerunt? Nam filii
regum non ungebantur, nisi ob certam
causam. Respondent Ebræi, quia Ioacim
natus major erat. Addunt doctores, quia
implebat locum patrum suorum, quod
non faciebat Ioacim. Dixi Ioachaz à
nonnullis credi eundem esse cum eo qui
in Paralipomenis Iohannes vocatur Ob-
stare videtur quod Iohannes iste nomi-

netur primogenitus. Respondent ideo
fieri quod adoptione primogenitus es-
set. Nam in regno prælatus fuit ipsi Ioa-
cim. A benezra censet Iohannem primo-
genitum non regnasse, Sellum autem
esse Ioachaz. Secus R. David, qui Sel-
lum opinatur esse Ioachin, nepotem
Josias. Moris enim esse ut nepotes filio-
rum nomine censeantur. Sic in primo
librorum Mosi, *quæ fecerat ei filius ejus*
minimus, id est, nepos Chanaan. Idem
scribit, quum diem suum obiret Josias;
Ioachaz egisse annum 23. & Sedeciam
24. & Ioacim 25. Addit Sedeciam à pa-
tre regem constitutum fuisse, post à po-
pulo Ioachaz ei prælatum. *Drus.* Hic
Iojakim Matth. 1. 11. dicitur Iecho-
nias, fuit vel binominis, quod non
infrequens in Sacra historia, vel nomen
יהויקים, à Matthæo per *ὁφωμίαν*
redditum est *Ἰεζονίας*. In hac sententiâ
sunt Epiphanius, I. Hæref. 6. Ambrosi-
us in Luc. 111. *Spanhemius.* Quem de hac
intricatissima Quæstione differentem
vide I. Dub. Euang. vi.

² *Fratri quam patri propior.*] Hinc patet
verissimam Sigonii correctionem. Er-
ror autem ex litera F ortus. Nam cum
in codicibus Sulpicianis exaratum esset
prisco more: *Ioachæ Fr. Josias F. fuit*,
librariorum imperitia id sic accepit qua-
si scriptum: *Ioachæ fratris Josias filius*,
Horn.

³ *Sacrilegio.*] Idololatria. Frequens
hoc sensu vox illa apud Sulpicium.
Drus.

⁴ *Nabuchodonosor.*] *Ναβουδονόσορ*
Berofo, & in Actis Tyriorum. *Ναβου-*
δονόσορ Abydeno. *Ναυσοδονόσορ*
Straboni ex Megasthene. in Scripturis
Nebucadnezar & Nebucadrezar. Fre-
quens enim litteratum J & 7 permuta-
tio. *L'Empereur.* Fuit filius Nabupalaf-
saris

¹ Judæam terram occupavit armis, & per triennium ² jure
⁴ belli victor possedit. Etenim, ³ cedente jam rege Ægypti,
⁴ determinatisque inter eos imperii finibus, convenerat,
⁵ ⁵ Judæos ad Babylonem pertinere. Ita cum † Joachis ex-

ctis

faris Babyloniorum & Chaldaeorum Regis. Quod regnum, hi duo, toto Oriente clarissimum reddiderunt victoriis suis, Monarchia condita, quæ omnes alias longe excelleret. Regum horum Historiam scripserunt *Berosus* in Chaldaicis apud Ioseph. x. Ant. & i. contra Apionem. *Abydenus* in Assyriacis apud Euseb. in Chronico & ix. *Μεγασθενες* iv. Indicorum apud Iosephum x. & Strabonem xv. *Dioctes* ii. Persicorum, *Philostratus* in Indicis & Phoeniciis apud Iosephum. Quibus Hecataum adde. Solebant autem Reges Chaldaei Deorum nomina, Majestatis ergo assumere. Sic à *Nebo* Idolo, dicti Nebucadnezar, Nebuzardan, Nabonidus, Nabonassar, Nabonabo, à *Merodach*, Evilmardach, Mardokempad. *Seldenus*.

* *Rex Babylonius.*] Imo Regis filius. Nam pater Nabupalassar adhuc in vivis. *Berosus*. Nisi dicas eum simul cum patre regnasse.

† *Judæam terram occupavit armis.*] Bellum inter potentissimos Ægypti Syriæque, ac Babylonis Reges, Neconem & Nabupalassarem exarsit. Prælio ad Cercisium secus Euphratem commisso, vincitur Necos Babylonius subacta omni, ad Pelusium usque, Syria, præter Judæam, triumphat. Quarto regni Nabuchodonosori anno, Ioacimi octavo, Babylonii Judæam quoque bello petunt, dira minantes nisi tributum pendant quemadmodum reliqui Syriæ habitatores. Rex pacem mercatus pecuniis, integro triennio imperata tributa persolvit. *Iosephus* x, 7. At *Berosus* paulo aliter: Sarrapam Ægypti Syriæque & Phoenices rebellem eo bello subactum: Apud Iosephum in Antiquitat. Male. Nam Necos non Sarrapa Babylonii Regis, sed æmulus & æqualis fuit. *Horn*. Hac

fuit prima captivitas Judæorum. Nam Ioacim cum Daniele ejusque tribus sociis abductus tum Babylonem fuit. iv Regum 23. ii Paralip 36. Dan. i. iii Esdr. i. *Rex tamen sub conditione tributi annui, domum remissus fuit.* Ac tunc horrenda illa Moabitarum clades atque excidium contigit, quod eis prænuntiavit Ieremias cap. 48. Nam quicquid Ægyptum inter & Euphratem gentium, una ruina Babylonius involvit. In memoriam tantæ cædis condita *Χαρχησαβα, Μεροχ Μααβινος*, Stephano, collocata ibi Babyloniorum colonia. *Horn*.

2 *Jure belli.*] De quo vide Grotium in nunquam satis laudato opere de jure pacis ac belli.

3 *Cedente jam Rege Ægypti.*] De hoc bello vide Jeremiam xlvii. Necos post tantam cladem in Ægyptum fugit, regnumque filio Psammi vel Psammiticho reliquit. Herod. ii. Cæterum fatalis ille locus, ubi pro Syriæ imperio, plerumque inter Ægyptios & Assyrios certatum, Carcemis fuit, Cercisium Ammiano xxiii. Cercisium Euagrio v. Hist. Ecl. 9. in confluyente Euphratis & Aboræ situm.

4 *Determinatisque inter eos imperii finibus convenerat.*] Merum commentum. Nam hujus transactionis nec ulla memoria extat, & satis clare ex sacris refutari potest. Quippe Nabuchodonosor victoria sua usus, in ipsam Ægyptum penetravit, & totam Syriam Neconi, non ulla transactione, sed armis ademit, ac jure belli, ut ipse Sulpicius loquitur, tenuit. *Horn*.

5 *Judæos ad Babylonem pertinere.*] Idem huic Provinciæ quod Armeniis accidit. In limite duorum sibi semper adversantium positi, ambiguos plerumque Dominos habuere, & victoriæ accessio fuerunt

Etis in regno annis undecim, ¹ filio ejusdem nominis locum fecisset, isque ² regis Babylonii in se iram concitasset, Deo nimirum agente, cui constitutum erat Judæam gentem captivitati & interneconi dare, Nabuchodonosor, ³ Hierosolymam cum exercitu ⁴ ingressus, ⁵ urbem murosque ac templum solo stravit: ⁶ auri immensum modum & sacra ornamenta vel publica vel privata, ⁷ puberesque omnes virilis

fuerunt. Quod & postea sub Macedonum, Romanorum, & Saracenorum imperio duravit. Horn.

† *Joachis exactis in regno annis undecim.*] Cum esset inquieto ingenio, novisque rebus, Ægyptiorum fiducia studeret, Nebucadnezar rebellem cum exercitu petit, receptusque intra urbem τὸς ἀκουσμοῦντες, καὶ κἀλλὰ Δαφ. Φέ. ρονῶς τῷ Ἰερωσολυμιῶν ἀπέκτεινε μετ' ἑ βασιλέως Ἰωακίμ, ὃν ἀπαφρον ἐκέλευσε ῥιφύωυ ἀπὸ τῶν τῆχων. Eorum vero qui in aliqua dignitate fuerunt, in captivitate abduxit Babylonem tria millia, in quibus etiam tum puer Hezekiel. Hic finis fuit Joacimi Regis, qui vixit annos xxxvi. regnavit xi. Joseph.

1 *Filio ejusdem nominis locum fecisset.*] 1v Regum 24. 11 Paralipom. 36. Non plane ejusdem nominis. Nam vel in Græca editione pater Ἰωακίμ vocatur, filius Ἰωαχίμ five Ἰωαχίμ. Ecce discrimen in una littera. Quale & apud Ebræos, qui ultimam insuper efferunt per N. Scribunt enim Joachin: unde Joachis, ut ex Joacim factum Joacis. Sulpicius autem qui hæc confundit, non est audiendus. Drusius. Nebucadnezar τῷ ὄν αὐτῷ Ἰωαχίμην κατέστη (ε βασιλέα καὶ τῷ χάρως, καὶ τῷ πόλεως. Josephus. Qui etiam dicit, cum fuisse φύσιν χερσὶν καὶ δικυμον. At Scriptura impium vocat.

2 *Regis Babylonii in se iram concitasset.*] Suspicio fuit imperantibus familiaris. Metuebat enim Babylonius, μὴ μνηστικακῆσας αὐτῷ τῷ πάλῳς ἀναι-

ρέσιως, ἀποσῆση τῷ χάρως αὐτῷ, Joseph.

3 *Hierosolymam cum exercitu.*] 1v Regum 24. 11 Paralipom. 36. Jerem. 22. Prius servi Nabuchodonosoris expeditionem fecerant contra Hierosolymam, cumque urbs in obsidionem venisset, & ipse Nabuchodonosor ad urbem à suis obsessam venisset, egressus Joachim ad eum cum matre, & dedit se ei anno octavo regni Nabuchodonosoris, qui erat mensis tertius à quo regnare coeperat Joachin Hierosolymæ. Habentur ista 1v. Reg. 16. 11. 12. Drus.

4 *Ingressus.*] Hoc admodum credibile est, licet Scriptura discrete non exprimat. Quid enim vetat Joachin primum egressum esse ad Nabuchodonosor in castra extra urbem, & ipsum Nabuchodonosor postea ingressum esse urbem? Simul hæc vera esse possunt, & sunt profecto, si non fallitur aut fallit nos noster Sulpicius. Drus.

5 *Urbem murosque ac templum solo stravit.*] Falsum hoc. Drus. Nihil de his Sulpicius ea de suo addidit. Sigon.

6 *Auri immensum modum.*] Abstulit inde omnes cum templi, tum regis thesauros: ad hæc confregit vasa aurea omnia, quæ Salomo Rex fecerat ad templum Domini, 1v Regum cap. 13, Drusius.

7 *Puberesque omnes.*] Omnem juventutem ex urbe captivam duxit. Joseph. Totam Hierosolymam, omnes milites numero xc. omnesque fabros & artifices. 1v Reg. 21. 14. Drusius. Τὸς ἀκουσμοῦντες Ἰερωσολυμιῶν. Berossus. Meminit hujus & insequentis deportationis

6 rilis ac muliebris sexus transfuit: relictis, ¹ quorum imbecillitas aut ætas fastidio victoribus fuit. Quæ turba inutilis fervitio, exercendis colendisque agris, ne incultum esset
7 solum, deputata, Eisdemque ² rex Sedechias præpositus: ademptis viribus, ³ inani tantum umbra regii nominis con-
8 cessa. Sed ⁴ Joachis tribus mensibus tempus imperii ha-
9 buit. Is ⁵ cum populo Babyloniam translatus, & in carcerem conjectus est: ⁶ trigessimum post annum emissus, atque ⁷ à rege in amicitiam receptus, mensaque & consiliis

parti-

Hecateus apud Josephum, & Demetrius apud Clem. Alexandrinum.

1 Quorum imbecillitas aut ætas fastidio.] Hæc ex ingenio Sulpicii manarunt, non ex sacris libris. Sigon. Imo ex sacris libris, Sigoni. Verba sunt IV Reg. 24. 14. nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terræ. □Υ ΤΗΓ autem, ut notum Hebraice peritis, includit & vitium & opum, & ætatis imbecillitatem. Horn.

2 Rex Sedechias.] IV Reg. 24. II Paralip. 36. Joseph. 10. 10. Melius: Sedechias. Hic patruus erat Joachin, & prius Mathanias dicebatur, quod nomen ipse Nabuchodonosor postea mutavit, imposito ei Sedechiæ nomine. Vide IV Regum 24. 17.

3 Inani tantum umbra regii nominis.] De umbra regii nominis nullum verbum in Scriptura. Sigon. Manavitque hoc ex ingenio Sulpicii. Drus. Nimis frigide. Quid enim majestatis in illo, qui tenui plebeculæ præfectus, potentissimo Regi, velut mancipium, servire cogebatur? Horn.

4 Joachis tribus mensibus.] Sic IV Regum 24. 18. Quomodo ergo II Paralip. 36. 10. dicitur post annum abductus à Nabuchodonosore? Quia aliquot menses interregnum inter Joakim & Joachim. Cajetanus. Quia cœpit regnare tribus mensibus ante finem anni, & captivitas ejus incidit in mensem Nisan. Interpr.

5 Cum populo Babyloniam translatus.] Μετὰ τὸ μεταρῆς ἢ τὸ Φίλων. Josephus.

Hæc huit μετ᾽ ἑτησια secunda, à qua 177. annorum captivitatis initium dicunt Scaliger, Calvinus & alii. De quo postea. Caterum Nabuchodonosor Babylonem magnificentissime, spoliis devictarum gentium exornavit, velut Timurus Semirkandam suam. Superius veneranda antiquitatis monumenta ex Berosi annalibus, in quibus scriptum est, Nabuchodonosorem ex spoliis, quæ inde reportavit, templum Belo extruxisse, urbemque Babylonem pro majestate imperii auctam cœclibus cinxisse muris, ad hoc, hortos ærios, & nemora pensilia fecisse, in gratiam uxoris, quæ in montanis Media educata, sylvas spectare, in edito quæ essent, amabat. Ex quo fit, uti vanum & nihil sit, quod magno consensu Græci tradiderunt, admiranda ea opera extructa à Semiramide fuisse. Confutatur enim eos apud Flavium auctor omni exceptione major, Berosus Chaldeus, quem & antiquissimum esse, & summa religione ac fide res popularium suorum ad aternitatem consecrasset, creditum ab omnibus est. Cuvæus.

6 Trigessimum post annum.] IV Reg. 25. Legendum: trigessimum septimum, IV Regum 25. Nam post abductionem Joachin regnavit Sedechias annos XI. & post abductionem Sedechiæ Nabuchodonosor annos XXVI. Evilmerodach vero, qui Nabuchodonosori successit, ipsum anno suo primo dimisit, atque honore affecit. Sigonius.

7 A rege.] Evilmerodach, qui Εὐιλαμαρδης & Beroso, Εὐιλαμαρδης Abydeno; in Ptolemæi libris corruptius

participatus, non sine solatio depulsæ calamitatis deceffit.

XCIV. Interea ¹ Sedechias rex ² turbæ inutilis, quam ¹ sine viribus, infido ingenio, & Dei immemor, qui non intelligeret captivitatem ob delicta gentis illatam, ³ postremis denique malis debitus, ⁴ regis animum offendit. Ita ei ⁵ post novem annos Nabuchodonosor bellum intulit, ⁶ compulsumque intra muros confugere, ⁷ triennio obsedit. Qua tempestate ⁸ Jeremiam Prophetam, qui jam sæpius imminere ³ re urbi captivitatem pronunciaverat, consulit, siquid spei forsitan superesset. Sed ille, cœlestis iræ non ignarus, eadem ⁴ sæpius interrogatus, respondit, ⁹ ipsi regi specialem pœnam

denun-
ptius Γλαργάμ, Joseph. Α' Γλα-
μαρωδάχ, LXX. Ευία λμαρωδέν.
Non est credibile dictum cognomine
Ἰηρ id est, stultum, ut aliqui putant:
sed vox illa aliud significare debet ac
fortasse idem quod Arabicum **ج** id
est, primum. Horn.

¹ Sedechias.] IV Regum 25. Joseph.
IO. 4. Hierem. 17. 10. Sedecias con-
fertur cum perdice; quia ut alteri hæc
avis subducit ova, iisque incubat; sed
exclusi pulli, simulac possunt, ad veros
avolant parentes: sic Sedechias cum o-
mnibus impiis, qui in divitiis confi-
dunt, ubi ad medium pervenissent die-
rum suorum, amissuri essent opes male
partas. Eo pacto hunc locum accepisse
etiam videtur Chaldaeus Paraphrastes:
ut Hugonem, Lyranum, Thomam, Dio-
nyfium præteream. *Vossius.*

² Turba inutilis.] Tenuis plebecula.
Supra: quæ turba inutilis servitio, exer-
cendis colendisque agris, ne incultum esset so-
lum, deputata. Alio sensu Homerus dixit,
ἐπώσιον ἀργόν δρυρός: & alius, *inuti-
lia pondera terra.* *Drus.*

³ Postremis malis debitus.] Qui debe-
bat extrema mala pati. Sic, mors na-
tura debita: &, cælo debita progenies.
Drusius.

⁴ Regis animum offendit.] Cum per
octo ann. socius Babyloniorum fuisset,
Διέλυσε ἔως αὐτῶς πίστῆς, ἢ

τοῖς Αἰγυπτίοις αἰρησῖθε) καὶ ἀλύσει
τῆς βαβυλωνίης, ἡλπίστως, ἢ μετ'
σκέινον ἐγγύστ. *Iosiph.*

⁵ Post novem annos Nabuchodonosor bel-
lum intulit.] Anno nono regni ejus,
mense decimo, decimo die mensis,
IV Reg. 25. 1. *Drusius.* Hæc est quarta
& ultima clades Judæorum, quam ur-
bis desolationem Philo vocat. Memi-
nit ejus Jerem. 34. 37. & 52. Ezech. 17.
Sigon.

⁶ Compulsumque intra muros.] *Τὴν*
χώραν κακώσεως αὐτῆς ἢ τὰ φρέσια
λαβάν. *Iosiph.*

⁷ Triennio obsedit.] Rescribendum ex
historia, biennio fere. Nam biennium in-
tegrum nondum exactum erat. Siqui-
dem obsessa fuit mense decimo anni
noni, capta autem mense quarto anni
undecimi, nona die mensis. *Drus.*

⁸ Jeremiam Prophetam.] Qui anno XIII.
Josia prophetae cœpit, & sub quin-
que Regibus, sacro illo munere functus
est. Multa scripsit, præter Prophetiam
& Threnos, III, & IV Regum, ut do-
cent Procopius, Gazensis, Isidorus,
Kimchi. Addit Abulensis etiam I. &
II Reg. ab eo scriptum. In Bibliotheca
Vaticana extant Paralipomena Jerem-
iæ Græco sermone, & in iis literæ
Baruch & Abdemelech ad Jeremiam,
& hujus ad illas responsa. Sed hæc sup-
posititia esse nemo dubitat. *Horn.*

⁹ Ipsi Regi specialem pœnam denunciavit.]

5 denuncians. 1 Tum vero Sedechias in iram excitatus, trudi
 6 Prophetam in carcerem jubet, moxque eum crudelis fa-
 7 solvere innocentem non est ausus. Iisdem 2 cogentibus,
 3 in lacum immensi profundi, cænoque ac fordibus, atque
 8plici quidem morte expiraret. Sed rex, licet impius, ali-
 quanto tamen 4 sacerdotibus mitior, 5 educi Prophetam de

lacu,

Jeremia 37. vers. 16. Quod Ezechiel quoque fecit. Sed in eo discrepare videbatur Ezechiel, quod negaret Sedechiam visurum Babylonem, cum Hieremias asseveraret, omnino futurum ut captivum eum Rex Babylonius abduceret. Quare cum hic diversa eos dicere videret, ne illa quidem vera putavit in quibus consentirent; καὶ ἔτι πέντε αὐτῷ κατὰ τὴν ἀσφαλείαν ἀπώτησε. Iosiph.

1 Tum vero Sedechias.] Jeremia 34. & 37. Hæc paullo aliter narrantur Jerem. 37. ἄλ. 16. Nam conjectus fuit in carcerem, ante obsessam urbem, non à rege, sed à proceribus; cum eum Jerias quidam in porta Benjamitica comprehendisset, objecto crimine quod ad Chaldaeos transfugeret. Sed pro Sulpicio faciunt quæ habentur Jerem. 32. 2. Drusius. Factum est medio tempore quo Babylonius, deserta obsidione urbis, contra Ægyptium copias duxit. Nam Ægypti Rex, audito socii Zedechia obsidio, cum valido exercitu in Judæam, suppetias laturus, contendit. Sed eum Babylonius uno prælio victum, tota Syria expulit. Iosiph.

2 Cogentibus.] Sape Reges imperio procerum suorum & aulicorum subsunt. Sicut Zedekias. Nam cum dixissent principes, Regamus ut occidatur homo iste, respondit, Ecce in manibus vestris est. Nec enim satis est Regem vobis quicquam negare. De tali Rege Tacitus inquit; jubere jam poterat scelus, prohibere non ausus. Iosiphus: Ὁ βασιλεὺς αὐτὸς μὲν ὑπὸ

χρηστότητος καὶ δικαιοσύνης ἐδὲν ἰδίᾳ παρεξέστη, ἵνα ὃ μὴ τοῖς ἡγεμόσιν ἀπεχθάνετο ὡρῶν τοῦτον καὶ ἐπὶ ἀνυπερέστιαν τῆ ἀσφαλείας, τὴ ἀσφαλίᾳ ἐφῆκεν αὐτοῖς ποιεῖν ὅτι ἂν γέλωτιν.

3 In lacum immensi profundi.] Jeremia cap. 38. Erat in vestibulo carceris. Lacum autem dicit λάκκον, qui Ebraeis est יַד, id est, locus subterraneus in carcere. Drusius. Iosiphus: Παρολαβόντες αὐτὸν εἰς ἕνα λάκκον βορέως πλήρη κατμήσαντο, ὅπως ἰδίᾳ θανάτω πιναῖς ἀποθάνῃ, ὃ ὃ ἀσφαλίᾳ ἀνέναντος ὑπὸ τῶν πλείων ἀειχμητῶν ἐν τέτοις ἡμέραις. Atque hanc miseriam suam flebiliter describit Threnor. 111. & prædixerat eam Esaias. Tales putei in Oriente frequentes, primo ad aquationem, deinde ad veram custodiam, ut ibi in profundo cæno misere perirent. Talis illa vetus cisterna fuit in quam Iosiph à fratribus dimissus est. Genes. c. 37. Est autem insignis apud Sulpicium ejusmodi lacus descriptio.

4 Sacerdotibus.] Principes vocantur. Nec tamen aberrat Sulpicius. Nam Syneædrium intelligitur, ejus magna pars Sacerdotes erant. Horn.

5 Educit Prophetam de lacu.] Huius consilii author Abdemelech Æthiops, cujus magna apud Regem potentia. Οἰκιστὴν ἔστι βασιλείας, ἐν ἡμῶν τῶν χρόνων. Iosiph.

I Carcer-

lacu, & ¹ carceris custodia reddi jubet. Interea ² obsessos vis hostium & penuria urgebat, consumptisque omnibus quæ mandi poterant, fames invaluerat. ³ Ita defessis inedia, defensoribus, ⁴ oppidum ⁵ captum, incensumque. Rex, ¹⁰ ut Propheta dixerat, ⁶ effossis oculis, * Babyloniam translatus:

¹ Carceris custodia.] Quæ in regia erat. Jerem. 32. 2. Ibi mansit vincetus manibus pedibusque usque ad excidium urbis. cap. 40. 4.

² Obsessos vis hostium & penuria urgebat.] Josephus 10. 11. Interea Babylonius pergebat in oppugnandis acriter Hierosolymis, exstructis aggeribus, erectis turribus è quibus arcebat propugnatores stantes in mœnibus; multos enim aggeres circumquaque excitaverat urbis muro altitudine paves. Nec sequiter interim defendebatur urbs, civibus nec fami, nec pesti succumbentibus, sed obduratis animis omnia mala perferentibus, ac ne machinis quidem hostium territi, alias contra machinas excogitabant, ut inter se non viribus solum certarent, verum etiam artibus.

³ Ita defessis inedia defensoribus.] Joseph. Atque id certamen duravit per menses decem & octo, donec tandem succubere, partim inedia visci, partim superne è turribus, telorum multitudine oppressi.

⁴ Oppidum.] Eadem ἀκουσολογία, quæ & supra Niniven oppidum vocavit. Horn.

⁵ Captum incensumque.] Jer. 39. Joseph. 10. 11. Incensa est urbs cum templo mense quinto, septima die mensis. 14 Reg. 25. 8. conflagravit die decima. Mens enim quartum impenderunt Babylonii in expilanda urbe & perscrutandis Judæis. Dicitur autem urbs ἑρπύωνι τυρτα esse, nimirum crebris arietum ictibus, ut Joseph. Abul. & Varabl. volunt. Contra Cajetanus vult murum ab ipso Zedecia & civibus, ut viam fugæ sibi aperirent, ruptum. Sed hoc incredibile videtur. Accidit hoc incendium post ccccxxiv. annos, quam templum dedicarat Salomo. In hujus calamitatis memoriam mensis V. jejunium est institutum Zach. 7. 3. 5. 8. 1. 9.

quod & ad hunc usque diem retinetur à Judæis. Sed 1x. non x. die mensis V. Ab observatum. Destructum est templum, anno Nebuchadnesaris XIX. Jer. 52. 12. 11 Reg. 25. 8. desinente: Olympiad. 48. anno 1 ineunte, Nabonafari CLX. corrente. Uffer.

⁶ Effossis oculis.] Urbe circa medium noctis capta, Sedecias fugam arripuit, Ἀἰγὴ τὸ καρπερῶς Φάραγος, καὶ Ἀἰγὴ τὸ ἐρήμους. At in viâ Chaldæis interceptus, & ad Regem Reblatham Syriæ deductus est. Qui gravissime prius increpitum, cadem filiorum & amicorum spectare jussit. Deinde τῶς ὀφθαλμοῦς ἐκκόψας ἔδεδενίς, δήσας ἠζαζῆν εἰς βαβυλῶνα. Ita Ezechielis & Jeremix Prophetiæ eventu comprobata sunt. Nam & adductus ad Babylonium fuit eumque vidit. Τυφλωθεὶς δὲ ἔαχθεὶς εἰς βαβυλῶνα, ταῦτις ἔσθι εἶδε. Joseph. Fabulatur R. Salomo, Sedeciam subterranea quadam viâ, quæ in proximos urbi campos duceret, fugisse. Cæterum sylvestrem capram à Deo excitatam, supra cryptam cursum suum ita tenuisse, ut persequentes Chaldæorum venatores in Regem ex terra emergentem inciderent. Hæc fuse refellunt Lyra & Abul. Excæcare æmulos regni vel suspectos, Regum orientis mos. Idque imprimis apud Byzantinos Imperatores posteriores, id est, corruptissimi ævi, obtinuit, & hodie frequens in Mauritania ac Numidia est. Turcæ & Tartari, quia ex horrido Septentrione, cædibus sæviunt in agnatos, vel hostes. Horn. Atque hic fuit Davidici generis Regum exitus, quorum unus & viginti ordine regnaverunt per 10. & xv. annos, vi. menses, x. dies, annumeratis xx. annis Sauli, qui fuit tribus alterius. Ju-
Q5 dx

11 tus: Hieremias misericordia hostili carcere exemptus. Cum
 eum 2 Nebuzardan 3 princeps regius, captivum cum cæteris
 duceret, 4 delata sibi optione ab eo, utrum in solo patrio de-
 12 fertō desolatoque subsistere, an secum abire 5 in summis ho-
 noribus vellet, residere in patria maluit. Nabuchodonosor
 6 abducto populo, residuis quos belli conditio vel prædæ
 fastidium 7 reliqui à victoribus fecerat, 8 Godoliam ejusdem
 gentis præposuit, absque ullo insigni regio, aut imperii no-
 13 mine. Quia præesse paucis, & calamitosi, nulla dignitas erat.

S U L P I -

dæi jejunium illa die qua excæcatus Se-
 decias, indixerunt, die VI. mensis VII. I.
 Interfectus Reblatæ fuit etiam Sarcas
 ultimus Pontifex primi templi & filius
 ejus Josadec Babylonem abductus. *Jo-
 sephus.* Vide Seldenum de Succession.
 in Pontif.

* *Babyloniam translatus.*] Detentusque
 in carcere usque ad mortem. Sepultus
 tamen βασιλικῶς. *Joseph.*

1 *Hieremias.*] Justu Nabuchodono-
 foris exemptus carcere fuit. Nam è perfu-
 gis edoctus fuit, eum semper monito-
 rem fuisse, ut Chaldæis urbs traderetur,
 & ob id à popularibus suis tractatum
 pessime. *Grot.*

2 *Nebuzardan.*] Nam Nebucadnezar,
 intellecta patris Nabopalassar mortē,
 eum paucis per desertum Babylonem
 properavit, commendata amicis capti-
 vorum Judæorum, Syrorum, Phœni-
 eum, Ægyptiorum cura. Ita *Berosus*
 apud *Josephum*, 10. 11.

3 *Princeps regius.*] מַגִּיִּטֵּי־מִלְחָמָה, ma-
 gister lanionum. Id interpretantur qui-
 dam præfectus satellitum: alii, magister
 equitum. Hieron. magister militia. *Je-
 rem.* 40. 1. *Drus.*

4 *Delata sibi optione ab eo.*] *Jerem* 40
 Primo quidem ἐπίσε εἰς βαβυλῶνα
 σὺν ἁπλῶν ὀψωνίων. *Josephus.* Id
 cum frustra esset, optionem dedit.

5 *In summis honoribus.*] Magnum
 Jeremiæ apud Babylonios æstimium
 fuit. Quod ex muneribus patet. *Jos. δω-
 ρησάμενος αὐτὸν δωρεαῖς πολυτελείας.*

6 *Abducto populo.*] Hæc ultima Ju-

dæorum captivitas. Intervallum inter
 αἰχμαλωσίαν Judæorum & Israëlita-
 rum est annorum cxxx. mensium vi. die-
 rum x. *Joseph.* Collocati autem sunt in
 agro Babylonio, & ad flumina Tigrim,
 Euphratem, Chaboram sive Neharmal-
 cam. *Psalm.* 137. 1. De fluvio 777, vi-
 de *Fullerum* 14. *Miscell. Sacr.* 11.

7 *Reliqui à victoribus fecerat.*] Videtur
 solœcismus esse, pro reliquos fecerat,
 quales nonnulli sunt in Cicerone. Si-
 gonius tamen conjicit legendum, *relin-
 qui fecerat*, & *Victor Gifelinus*, *reli-
 quias fecerat.* Judicium esto penes eru-
 ditos. Ego in solœcismum eo magis
 inclino, quod sciam vitium hoc oratio-
 nis in Sulpicio novum aut insolens non
 esse. Ego, inquit præfat. in vitam B. *Mar-
 tini*, cum primum animum ad scribendum
 appuli, quia nefas putarem tanti viri late-
 re virtutes, apud me ipse didici, ut solœ-
 cismis non erubescerem, quia nec magnum
 istarum unquam rerum scientiam contigis-
 sem: & si quid ex his studiis olim fortasse
 libassim, totum id desuetudine tanti tem-
 poris perdidissem. *Drus.* Vult idem di-
 cere quod dixit superius: *relictis*, quo-
 rum imbecillitas aut atas fastidio victori-
 bus fuit. *Gifel.*

8 *Godoliam.*] Judæus hic prudens po-
 tensque erat, qui secutus Jeremiæ ora-
 cula, ad Chaldæos transfugerat. Quo-
 circa reliquiis gentis suæ præfectus est.
 Ita *Hebræi* & *Lyra.* Vir ingenii placidi
 & ad præsentem Fortunam bene se ap-
 ptans; sed nimium credulus, id quod ei
 exitio fuit. *Grot.*

L I B E R

¹ Judæam terram occupavit armis, & per triennium ² jure
⁴ belli victor possedit. Etenim, ³ cedente jam rege Ægypti,
⁴ determinatisque inter eos imperii finibus, convenerat,
⁵ ⁵ Judæos ad Babylonem pertinere. Ita cum † Joachis ex-

ctis

faris Babyloniorum & Chaldaeorum Regis. Quod regnum, hi duo, toto Oriente clarissimum reddiderunt victoriis suis, Monarchia condita, quæ omnes alias longe excelleret. Regum horum Historiam scripserunt *Berosus* in Chaldaicis apud Ioseph. x. Ant. & i. contra Apionem. *Abydenus* in Assyriacis apud Euseb. in Chronico & ix. *Μεγασθενες* iv. Indicorum apud Iosephum x. & Strabonem xv. *Dioctes* ii. Persicorum, *Philostratus* in Indicis & Phoeniciis apud Iosephum. Quibus Hecataum adde. Solebant autem Reges Chaldaei Deorum nomina, Majestatis ergo assumere. Sic à *Nebo* Idolo, dicti Nebucadnezar, Nebuzardan, Nabonidus, Nabonassar, Nabonabo, à *Merodach*, Evilmardach, Mardokempad. *Seldenus*.

* *Rex Babylonius.*] Imo Regis filius. Nam pater Nabupalassar adhuc in vivis. *Berosus*. Nisi dicas eum simul cum patre regnasse.

1 *Judæam terram occupavit armis.*] Bellum inter potentissimos Ægypti Syriæque, ac Babylonis Reges, Neconem & Nabupalassarem exarsit. Prælio ad Cercisium secus Euphratem commisso, vincitur Necos Babylonius subacta omni, ad Pelusium usque, Syria, præter Judæam, triumphat. Quarto regni Nabuchodonosori anno, Ioacimi octavo, Babylonii Judæam quoque bello petunt, dira minantes nisi tributum pendant quemadmodum reliqui Syriæ habitatores. Rex pacem mercatus pecuniis, integro triennio imperata tributa persolvit. *Iosephus* x, 7. At *Berosus* paulo aliter: Sarrapam Ægypti Syriæque & Phoenices rebellem eo bello subactum: Apud Iosephum in Antiquitat. Male. Nam Necos non Sarrapa Babylonii Regis, sed æmulus & æqualis fuit. *Horn*. Hac

fuit prima captivitas Judæorum. Nam Ioachim cum Daniele ejusque tribus sociis abductus tum Babylonem fuit. iv Regum 23. ii Paralip 36. Dan. i. iii Esdr. i. *Rex tamen sub conditione tributi annui, domum remissus fuit.* Ac tunc horrenda illa Moabitarum clades atque excidium contigit, quod eis prænuntiavit Ieremias cap. 48. Nam quicquid Ægyptum inter & Euphratem gentium, una ruina Babylonius involvit. In memoriam tantæ cædis condita *Χαρχησαβα, Μεροχ Μααβινθ*, Stephano, collocata ibi Babyloniorum colonia. *Horn*.

2 *Jure belli.*] De quo vide Grotium in nunquam satis laudato opere de jure pacis ac belli.

3 *Cedente jam Rege Ægypti.*] De hoc bello vide Jeremiam xlvii. Necos post tantam cladem in Ægyptum fugit, regnumque filio Psammi vel Psammiticho reliquit. Herod. ii. Cæterum fatalis ille locus, ubi pro Syriæ imperio, plerumque inter Ægyptios & Assyrios certatum, Carcemis fuit, Cercisium Ammiano xxiii. Cercisium Euagrio v. Hist. Ecl. 9. in confluyente Euphratis & Aboræ situm.

4 *Determinatisque inter eos imperii finibus convenerat.*] Merum commentum. Nam hujus transactionis nec ulla memoria extat, & satis clare ex sacris refutari potest. Quippe Nabuchodonosor victoria sua usus, in ipsam Ægyptum penetravit, & totam Syriam Neconi, non ulla transactione, sed armis ademit, ac jure belli, ut ipse Sulpicius loquitur, tenuit. *Horn*.

5 *Judæos ad Babylonem pertinere.*] Idem huic Provinciæ quod Armeniis accidit. In limite duorum sibi semper adversantium positi, ambiguos plerumque Dominos habuere, & victoriæ accessio fuerunt

tato nomine *Joachis* vocitatus est. ¹Hic Joachæ fratris Jo-
sifæ F fuit, ²fratri quam patri propior, ³sacrilegio in-
visus Deo. Igitur cum regi Ægyptio pareret, quippe cui ³
tributum penderet, ⁴Nabuchodonosor * rex Babylonius

Judæam

Idque pro more Ægypti & Syriæ Re-
gum, quibus solenne aliud privatum,
aliud regium nomen habere. Et hinc
illa diversitas in Labonitus & Nabo-
chodonosor, Laborosardach & Belt-
scharzar, Darius Medus & Nabonnidus,
Baladan & Nabonassar. Quorum u-
num nomen privatum, alterum publi-
cum est. Vide Scal. vi. de Emendat.
Temp. Eadem significatio est in Elia-
kim & Joakim. Sed quia Syris Satur-
nus ¹ vocabatur, ideo nomen Dei Ju-
dæorum, quam sui Dei, ponere in victi
principis nomine, voluit. *Grot.* Debet
autem scribi Joacis per e simplex. Nam
in Ebræo Joacim. *Drus.*

¹ *Hic Joachæ fratris Josifæ filius fuit.*]
11 Reg. 23. 11 Chron. 36. Ioseph. 10.
6, 7. Legendum est: *Hic Joachæ filii Josifæ*
frater fuit. Sic enim in Regibus: *Consti-*
tuit Eliacim filium Josifæ, pro patre suo. Si-
gon. Josifas enim quatuor filios habuit,
Iohannem, qui à nonnullis Ioachaz
esse creditur, Ioacim, Sedeciam, &
Sellum. Doctores Ebræi scribunt Ioa-
cim & Eliacim, duobus circiter annis
majorem fuisse Ioachazo. Quod sic
probant. Textus ait: *filius viginti trium*
annorum erat Ioachaz cum regnare inciperet.
Et alibi: *Filius viginti quinque annorum*
erat Ioacim cum regnare inciperet. Idem
ait, Ioachaz tribus tantum mensibus
regnasse 11 Paral. 36. 2. Hæc manifesta
sunt. Aliud argumentum 11 Reg. 23.
30. *Tulit populus terræ Ioachaz filium Josifæ*
conixerunt eum. Cur unxerunt? Nam filii
regum non ungebantur, nisi ob certam
causam. Respondent Ebræi, quia Ioacim
natus major erat. Addunt doctores, quia
implebat locum patrum suorum, quod
non faciebat Ioacim. Dixi Ioachaz à
nonnullis credi eundem esse cum eo qui
in Paralipomenis Iohannes vocatur Ob-
stare videtur quod Iohannes iste nomi-

netur primogenitus. Respondent ideo
fieri quod adoptione primogenitus es-
set. Nam in regno prælatus fuit ipsi Ioa-
cim. A benezra censet Iohannem primo-
genitum non regnasse, Sellum autem
esse Ioachaz. Secus R. David, qui Sel-
lum opinatur esse Ioachin, nepotem
Josifæ. Moris enim esse ut nepotes filio-
rum nomine censeantur. Sic in primo
librorum Mosi, *quæ fecerat ei filius ejus*
minimus, id est, nepos Chanaan. Idem
scribit, quum diem suum obiret Josifas;
Ioachaz egisse annum 23. & Sedeciam
24. & Ioacim 25. Addit Sedeciam à pa-
tre regem constitutum fuisse, post à po-
pulo Ioachaz ei prælatum. *Drus.* Hic
Iojakim Matth. 1. 11. dicitur Iecho-
nias, fuit vel binominis, quod non
infrequens in Sacra historia, vel nomen
יהויקים, à Matthæo per *ὁμωνίαν*
redditum est *Ἰεζονίας*. In hac sententiâ
sunt Epiphanius, 1. Hæref. 6. Ambrosi-
us in Luc. 111. *Spanhemius.* Quem de hac
intricatissima Quæstione differentem
vide 1. Dub. Euang. vi.

² *Fratri quam patri propior.*] Hinc patet
verissimam Sigonii correctionem. Er-
ror autem ex litera F ortus. Nam cum
in codicibus Sulpicianis exaratum esset
prisco more: *Ioachæ Fr. Josifæ F. fuit*,
librariorum imperitia id sic accepit qua-
si scriptum: *Ioachæ fratris Josifæ filius*,
Horn.

³ *Sacrilegio.*] Idololatria. Frequens
hoc sensu vox illa apud Sulpicium.
Drus.

⁴ *Nabuchodonosor.*] *Ναβουδονόσορ*
Berofo, & in Actis Tyriorum. *Ναβου-*
δονόσορ Abydeno. *Ναυσοδονόσορ*
Straboni ex Megasthene. in Scripturis
Nebucadnezar & Nebucadrezar. Fre-
quens enim litteratum J & 7 permuta-
tio. *L'Empereur.* Fuit filius Nabupalaf-
saris